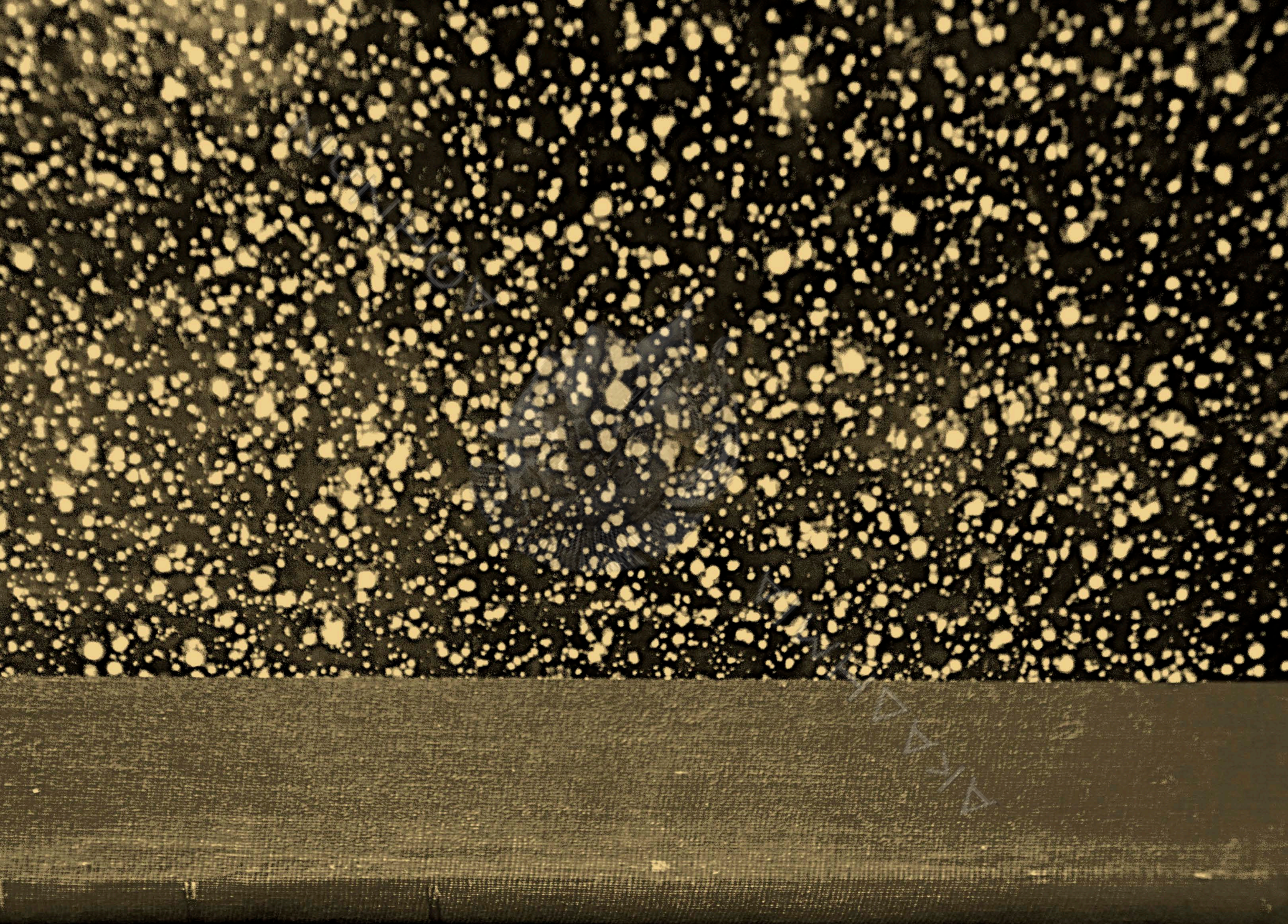

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

BAL

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1 Ἡ ἀλήθεια τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας περὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀθῆναι 1854

2 Παράρτημα τῆς ἀληθείας τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας Ἀθῆναι 1854

3. Λόγος τῆς καθολικῆς Ὀρθοδοξίας πρὸς τὸν Ρωμαϊκὸν Καθολικισμὸν Ἀθῆναι 1853

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΛΗΘΕΙΑ

ΤΗΣ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν κάτοθι ὑπογραφὴν θεωρεῖται ὡς κλοπιμαῖον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΛΗΘΕΙΑ

ΤΗΣ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

Ῥωμαϊκῆς καὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχικῶν Καθεδρῶν.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣΑ ΜΕΝ ΡΩΣΣΙΣΤΙ ΚΑΙ ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ
ΤΩ 1849 ΕΤΕΙ ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ.

Ἐξελληνισθεῖσα δὲ ὑπὸ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΒΑΛΛΙΑΝΟΥ

Συνταγματάρχου τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν
τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΡ. 1721
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΙΣΕΡΙΔΟΥ

ΑΘΗΝΗΣΙ.

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.
(Παρὰ τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς Ἀριθ. 420.)

1854.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΗΙ ΑΥΤΗΣ

ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΗΙ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΙ ΥΨΗΛΟΤΗΤΙ

ΤΗΙ ΜΕΓΑΛΗΙ ΔΟΥΚΙΣΣΗΙ

ΘΑΘΝΗ

ΣΕΠΤΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΣΥΜΜΑΧΩ

ΕΙΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΒΑΘΥΤΑΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

ΚΑΙ ΔΙΗΝΕΚΟΥΣ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ

ΤΟ ΠΑΡΟΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

Θεόδωρος Βαλλιάνος

Συνταγματάρχης τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν
τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΥΨΗΛΟΤΑΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΔΟΥΚΙΣΣΑ!

ΘΕΩΡΩΝ ἀείποτε χρέος μου ἱερὸν τὸ συνεισφέρειν κατὰ δύναμιν πᾶν ὅ,τι συντελεῖ πρὸς ὠφέλειαν τῆς φίλης πατρίδος, εἰς ὑπηρεσίαν τῆς ὁποίας ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος εἰλικρινῶς καὶ ἐνθέρμως ἀφιερώθην, ὡς ἀνῆκε γνησίῳ Ἕλληνι καὶ ἀξιωματικῷ τῆς Χριστιανικωτάτης Ῥωσσίας, οὐδέποτε ἔπαυσα, ἐν πάσαις ταῖς περιπετείαις τῆς τύχης, μεριμνῶν τὸ ἐπ' ἐμοὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς εὐημερίας αὐτῆς. Οὐδὲ διέλιπον ἐργαζόμενος τὸ ἀπὸ μέρους μου πρὸς στήριξιν αὐτῆς εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ὀρθόδοξον Πίστιν, τὴν μόνην ἀληθῆ καὶ σωτήριον, δι' ἧς καὶ μόνης, ὡς ἐκ θαύματος, αὕτη, θείᾳ

συνάρσει, ἐσώθη· καὶ μάλιστα βλέπων ὅτι πλεῖσα ζιζάνια καὶ πνεύματα τῆς πονηρίας ἀπ' αἰῶνος δολιεύονται καὶ παντὶ σθένει καταδιώκουσιν αὐτὴν, ἵνα, παρεισαγαγόντα τὴν κίβδηλον καὶ ψευδώνυμον αὐτῶν γνῶσιν ἐξαφανίσωσι πᾶν πνεῦμα καὶ φρόνημα ὄντος Ἑλληνικόν. Διόπερ χειραγωγηθεὶς ὑπὸ Θείας δυνάμεως, εὗρον εὕρημα μέγιστον· εὗρον πονήματα περισπούδαστα πάνυ σοφῶν ἀνδρῶν Ῥώσσων, ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, καὶ τὰ μάλα φημιζομένων ἐπὶ Θεολογικαῖς ὀρθοτάταις γνώσεσι καὶ ἄλλῃ ποικίλλῃ παιδείᾳ, ἅπερ μετ' ἐπιστασίας καὶ ἐσκεμμένως ἀναγνοὺς, καὶ ἰδὼν ὅτι ἔσονται καὶ

τῷ Ὀρθοδόξῳ Ἑλληνικῷ γένει ἔτι μᾶλλον ἐπωφελέστερα, ἐτόλμησα, εἰ καὶ ἀδύνατος περὶ τὰ τοιαῦτα, παροτρυνθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα διακαοῦς ζήλου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μεθερμηνεῦσαι καὶ διὰ τοῦ τύπου ἐκδοῦναι.

Ἐσχάτως δὲ, ἰδὼν καὶ τὸ παρὰ τῶν προγόνων ἡμῶν ἀνέκαθεν προσδοκώμενον, ἤτοι τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπιφανεῖσαν θείαν ἀντίληψιν, καὶ ἐκπληρουμένας τὰς πρὸ μικροῦ χρόνου ἀκραδάντους τε καὶ ἀλανθάστους ἐλπίδας ἅπαντος τοῦ πληρώματος τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, καὶ ἀκούσας ἐν ἀκοῇ πίστεως τὴν οὐρανόθεν πρὸς τὸν Μέγαν καὶ Πανευκλεέστατον Αὐτοκράτορα

ΝΙΚΟΛΑΟΝ τὸν Α', ἐπενεχθεῖσαν βαρύφθογγον καὶ τὸ σύμπαν συγκινήσασαν φωνὴν, λέγουσαν «Περίζωσον τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τῶν μηρῶν σου δυνατὲ, καὶ τὴν μὲν ἀνομίαν τῆς Δύσεως πάταξον, ἵνα δύσῃ καὶ καταποντισθῇ εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ σκότους, τὴν δὲ Ἀνατολὴν ἀνάλαβε ἀπὸ κλίνης ὀδύνης αὐτῆς, ἵν' ἀνατείλῃ πάλιν ὡς φαεινότατος ἀστήρ.» Ἰδὼν δὲ καὶ τὸν Μεγάθυμον τοῦτον καὶ Θεόπεμπτον τῆς εὐσεβείας Ἥρωα καὶ Μονάρχην, ἀναδεικνύμενον μόνον Εὐεργέτην καὶ Σωτῆρα τοῦ πολυπαθοῦς ἔθνους μου, τοὺς δὲ

λαμπρούς καὶ μαχιμωτάτους Λαοὺς Αὐτοῦ πορευομένους στιβαρῶς κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ συντρίβοντας αὐτούς, ἔτι μᾶλλον ἐθάρρησα ἵνα πρὸς ὠφέλειαν καὶ παραμυθίαν τῶν ὁμογλώσσων καὶ ὁμοδόξων ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν ἐκδώσω καὶ τὴν μετάφρασιν τῆς βίβλου ταύτης, συγγραφείσης ὑπὸ σοφωτάτου τῆς Θεοφρουρήτου Ῥωσσίας ἀνδρός.

Τοῦτον δέ μου τὸν πόνον, σμικρὸν μὲν ὄντα καθ' ἑαυτόν, ἐκφράζοντα δὲ τρανὴν καὶ διαλάμπουσαν ἀλήθειαν, ἐτόλμησα ἐπικοσμῆσαι τῷ Σεβαστῷ ὀνόματι ΤΗΣ ΥΜΕΤΕΡΑΣ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΗΣ ΥΨΗΛΟΤΗΤΟΣ, ὡς μεγίστης καὶ σαθερᾶς

συνεργοῦ εἰς τοὺς ἐνθέους καὶ ὑπερλάμπρους σκοπούς τοῦ Θεοσέπτου Αὐτοκράτορος **ΝΙΚΟΛΑΟΥ**, τοῦ μόνου ἐπὶ τῆς γῆς Ὑπερμάχου τῆς Ὀρθοδοξίας. Καθικετεύω δὲ τὴν ΥΜΕΤΕΡΑΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΝ ΥΨΗΛΟΤΗΤΑ ὅπως εὐδοκήσασα, προσδέξηται τὸ ταπεινόν μου πόνημα εὐμενῶς, ὡς ἐλάχιστον τεκμήριον τῆς ἐγκαρδίου καὶ ἰσοβίου εὐγνωμοσύνης μου, διὰ τὴν πρός με ΥΨΗΛΟΤΑΤΗΝ ΑΥΤΗΣ εὔνοιαν.

Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ διατελῶ

ΤΗΣ ΥΜΕΤΕΡΑΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ ΥΨΗΛΟΤΗΤΟΣ

Ταπεινότατος καὶ Εὐγνωμονέστατος θεράπων

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ

Συνταγματάρχης τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν
τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Τοῖς Ἐντευξομένοις.

Ἰδοὺ κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μου, ἐκδίδω νῦν καὶ πέμπτον πόνημα σπουδαιότατον, φιλοπονηθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ πολυμαθοῦς καὶ ἄγαν θερμοῦ φιλέλληνος Ῥώσσου, ὅστις συνέγραψε καὶ τὰ λοιπὰ τῶν μέχρι τοῦδε μεταφρασθέντων καὶ ἐκδοθέντων ὑπ' ἐμοῦ, πλὴν τῶν *περὶ Ὀρθοδοξίας Διαλόγων* συγγραφέντων παρ' ἑτέρου ἀνδρὸς, Ῥώσσου καὶ τούτου, τὰ μάλα ἐγκρατοῦς τῆς τε Ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἄλλης ἐπιστημονικῆς παιδείας, καὶ Σεβασμιωτάτου ἐν Ἱεράρχαις τῆς εὐκλεοῦς καὶ ὁμοθρήσκου ἡμῖν Ῥωσσίας.

Καὶ τὴν μὲν Ἱστορίαν τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας ἐξελλήνισα, ὅπως οἱ μὲν Ἕλληνες ἴδωσι δι' αὐτῆς ὁποῖοι τινὲς εἰσιν οἱ αἰώνιοι καὶ ἀδιάῤῥηκτοι θρησκείας τε καὶ Συγγενείας δεσμοὶ, δι' ὧν συνδεόμεθα μετὰ τῶν γενναίων καὶ ἀγαπητῶν ἀδελφῶν ἡμῶν Ῥώσσων· οἱ δὲ λίαν δύσπιστοι ὀπαδοὶ καὶ θιασῶται τῆς Δύσεως πεισθῶσιν εἰσάπαξ, ὅτι ἐσόμεθα διὰ παντὸς ἀδιάσπαστοι καὶ ἀχώριστοι ἀπὸ τῶν ὁμοθρήσκων ἡμῶν ἀδελφῶν, καὶ ὅτι οὐ μόνον κοπιῶσιν εἰς μάτην ὅπως διαιρέσωσιν ἡμᾶς ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ καὶ πρὸς κέντρα λακτίζουσιν.

Τὰς δὲ περὶ τῶν Ἀκολουθιῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Ἐπιστολὰς, μεταγλωττίσας ὡσαύτως ἐκ τοῦ Ῥωσσικοῦ, παρέδωκα εἰς χεῖρας τῶν ὀρθοδόξων ὁμογενῶν μου καὶ μάλιστα τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας πρὸς καταρτισμὸν αὐτῆς καὶ κατανόησιν πάντων τῶν ἐν τοῖς Ἱεροῖς ναοῖς ἡμῶν τελουμένων, ὧν τὴν ἑρμηνείαν καὶ ἔννοιαν ἐξέθηκεν ὁ πολυμαθὴς συγγραφεὺς τῆς βίβλου λίαν εὐσυνόπτως καὶ καταλλήλως, ἀρυσάμενος ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν καὶ

διδασκάλων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πάνθ' ὅσων ἔχει ἀναπόφεκτον χρείαν, ὅ,τε Ἕλλην καὶ ὁ Ῥῶσσος Ὀρθόδοξος, ἵνα κατανοήσῃ τίνος ἕνεκα τελεῖται οὕτω πᾶσα ἱερὰ Ἀκολουθία, ποία δὲ καὶ πόση ἡ περὶ ἡμῶν πρόνοια τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις, ὡς ἄλλη φιλόστοργος μήτηρ, παραλαμβάνουσα ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς πάντα ὀρθόδοξον, ἅμα γεννηθέντα, οὐδὲ μετὰ θάνατον ἐγκαταλείπει αὐτὸν, καὶ ἱκετεύει ἀδιαλείπτως τὸν Δημιουργὸν καὶ Κτίστην τῶν ἁπάντων καὶ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν προαναπαυσαμένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν.

Τοὺς δὲ περὶ ὀρθοδοξίας Διαλόγους, ὅπως ἴδωσιν ἐν αὐτοῖς οἵτε Ἕλληνες καὶ πᾶς Χριστιανὸς ἀμερολήπτως καὶ ἀπαθῶς ἐκτιθεμένους τοὺς κυριωτέρους λόγους, δι' οὓς ἡ Δύσις ἐχωρίσθη ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ ἀσύμφωνον τούτων πρός τε τὴν Καινὴν καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔτι τὸν ὀρθὸν λόγον. Συνεγράφησον δ' ὡς προεῖπον, ὑπ' ἀνδρὸς σοφοῦ καὶ περιβλέπτου ἐν Ἱεράρχαις τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅστις μέγα ἀξίωμα τυγχάνει περιβεβλημμένος ἐν τῇ μεγαλοδόξῳ αὐτοῦ Πατρίδι, καὶ μεγίστου σεβασμοῦ παρὰ πᾶσιν ἀπολαύει ἐπὶ τοῖς ἀτρύτοις πόνοις, οὓς ἐκ νεότητος καταβάλλει ἵνα ἀποδείξῃ ἐστηριγμένον τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ δίκαιον τοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος ἐπὶ τῇ ἀκλονήτῳ βάσει τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς παρὰ πάντων ὁμολογουμένης Ἀποστολικῆς διδασκαλίας. Καὶ κατ' ἄλλον δὲ λόγον, παρέδωκα εἰς χεῖρας τῶν ὁμογενῶν μου τούτους τοὺς περὶ Ὀρθοδοξίας Διαλόγους καὶ ὡς συγγεγραμμένους ὑπ' ἀνδρὸς ἔξοχα τιμῶντος τὸ τῶν Ἑλλήνων Ἔθνος, καὶ πολλὰ πολλάκις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πράξαντος, καὶ πρὸ μικροῦ ἔτι καλέσαντος ἡμᾶς οὐ μόνον ἀδελφοὺς καὶ ὁμοδόξους, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν συμπατριώτας, καὶ προτρέψαντος τὰς ἀηττήτους Ῥωσσικὰς Φάλαγγας ἵνα μὴ φεισθῶσι μηδεμίας θυσίας μηδὲ τοῦ πολυτίμου αἵματος αὐτῶν χάριν τῆς ἡμετέρας παλιγγενεσίας, καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας, ἐκ τῶν ὠμοτήτων

καὶ τῆς τυραννίας τῶν Ἀσιανῶν βαρβάρων, ὀπαδῶν τοῦ Μωάμεθ, καὶ ἀπὸ τῶν ποικίλων καὶ παντοίων ἐπιβουλῶν τῆς ἀφ' ἡμῶν ἀποκεχωρισμένης Δύσεως, ἧς οἱ λαοὶ νῦν καλοῦσι μὲν αὐτοὶ ἑαυτοὺς πεπολιτισμένους καὶ πεφωτισμένους, συμμαχοῦσι δὲ μετὰ τῆς ἡμισελήνου, ἐχθρᾶς καὶ φώτων καὶ πολιτισμοῦ, κατὰ τοῦ Σταυροῦ τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πρὸς ἐξαφανισμὸν καὶ ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὸν δὲ Λόγον τῆς Καθολικῆς Ὀρθοδοξίας τὸν ἀφορῶντα πρὸς τὸν Ῥωμαϊκὸν Κατολικισμὸν καὶ τὴν μετὰ τοῦ εἰρημένου συνεκδοθεῖσαν σύντομον πραγματείαν περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς Προτεσταντικῆς, τουτέστι τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων Διδασκαλίας, ἀπὸ τῶν τῆς Ὀρθοδοξίας Ἀληθειῶν, ἔργα τοῦ πολυμαθοῦς συγγραφέως τῆς Ἱστορίας τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἐπιστολῶν περὶ τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ἐξελλήνισα ἐκ τοῦ Ῥωσσικοῦ, ὅπως κατανοήσωσι πάντες οἱ ἡμέτεροι περιληπτικῶς ἅμα καὶ σαφῶς τὰς πλάνας τοῦ Κατολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἐλεεινῶς διασχιζομένου καὶ μακρὰν τῆς ἀληθείας ἐν σκότει διαπορευομένου.

Νῦν δὲ λογίζομαι ἐμαυτὸν εὐτυχῆ, ἐκδίδων καὶ τὸ ἀναχεῖρας σπουδαιότατον σύγγραμμα τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἡ Ἀλήθεια τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχικῶν Καθεδρῶν,» ὅπερ καὶ τοῦτο συνετάχθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς καὶ διασήμου φιλέλληνος Ῥώσσου, τοῦ συγγράψαντος καὶ τὰ ἄρτι μνημονευθέντα, καὶ γνωστοῦ τε καὶ τὰ μέγιστα τιμωμένου ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ, ὅστις πραγματευόμενος ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος συγγράμματος περὶ τῶν κατα τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας γεγενημένων καὶ μάλιστα τὸ περὶ πρωτείων τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, σαφηνίζει δι' ἀναντιῤῥήτων μαρτυριῶν πολλῶν ἁγίων Πατέρων τῆς τε Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἀληθῆ ἔνοιαν τῶν εἰς ταῦτα ἀναφερομένων ῥήσεων τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀποδείκνυσιν ἀνυποστάτους, ὅλως

σαθρὰς καὶ παραλόγους τὰς ἀξιώσεις τῶν Παπῶν τῆς Ῥώμης, οἵτινες πάντα διαστρέψαντες αὐθαιρέτως καὶ καινοτομήσαντες χάριν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, ἐπιμένουσιν ἀπαιτοῦντες παντοίοι τρόποις ἀληθῆ μονοκρατορίαν ἐπὶ παντὸς τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος.

Μετὰ δὲ τοῦτο ἐξιστορεῖ ἀπαθῶς τὰ συμβάντα ἐπὶ τῶν Ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἔτι δὲ καὶ ὅσα συνέβησαν ἐπί τινων τῶν ἐπισημοτέρων Τοπικῶν, συγκροτηθεισῶν τῶν μὲν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῶν δὲ ἐν τῇ Δύσει, καὶ προβαίνει διηγούμενος ἀπροσωπολήπτως πάσας τὰς μεταξὺ τῶν δύω Ἐκκλησιῶν ἔριδας μέχρι τέλους τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου, τουτέστι μέχρι τῶν μέσων τῆς ΙΕ΄ ἑκατονταετηρίδος, ἐποχῆς δυστυχοῦς καὶ θλιβερᾶς, καθ' ἣν ἡ Βασιλεύουσα πόλις τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἡ πρωτεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Γένους τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἑστία τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ Καθέδρα τῶν μεγίστων Ἱεραρχῶν τῆς Οἰκουμένης, ἔπεσε φεῦ! ὑπὸ τὸν βαρὺν καὶ βάρβαρον ἐκεῖνον Ἀσιανὸν Κατακτητήν. Τότε ἔπαυσαν καὶ αἱ ἀπευκταῖαι θρησκευτικαὶ διενέξεις μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως· τὸ δὲ ὀρθόδοξον ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, καίτοι ὑπὸ ζυγὸν ἀπάνθρωπον καὶ ὠμότατον στενάζον καὶ ἀεννάως καὶ ποικίλως ἐπιβουλευόμενον διετήρησε μέχρι τῆς σήμερον ἀκραιφνῆ καὶ ἀκίβδηλα τὰ πάτρια δόγματα, ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην καὶ σύμβολον τῆς ἑνότητος τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν τῇ διηγήσει δὲ τῶν γεγονότων κατὰ τὰς συνόδους ταύτας εὑρήσει πᾶς ὀρθόδοξος ἀναγνώστης τρανώτατα δείγματα τῶν σοφιστικῶν ἀξιώσεων τῶν Λατίνων καὶ τῶν παραλόγων ἀπαιτήσεων τῶν Παπῶν αὐτῶν, οἵτινες, παριδόντες πᾶν θεῖον καὶ ὑπερκόσμιον, ἐξώκειλαν εἰς τὰς τρυφὰς τοῦ κόσμου, καὶ ἐπεδίωκον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν ὑφ' ἑαυτοὺς ὑποταγὴν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας· Εὑρήσει δὲ καὶ τοὺς Θεοσόφους Ἱεράρχας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀνατρέποντας ῥιζηδὸν τὰς παραλόγους δοξασίας καὶ τὰ σοφίσματα τῶν Παπιστῶν, δι' ὀρθοτάτων

ἑρμηνειῶν τῶν ῥήσεων τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, τῶν Ἀποστολικῶν κανόνων καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν καὶ διατάξεων· πρὸς δὲ καὶ ἐξελέγχοντας ὁτὲ μὲν τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα παχυλὴν ἀμάθειαν τῶν Λατίνων, ὁτὲ δὲ τὴν ῥοπὴν αὐτῶν πρὸς τὸ ἀλλοιοῦν καὶ καινοτομεῖν τὴν παρὰ πάντων ὁμολογουμένην διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων, χάριν τῆς κοσμοκρατορίας τοῦ Πάπα, καὶ ἄλλοτε τὴν βίαν, τὴν δυναστείαν, τὰς καταδρομὰς κατὰ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ παντοίας ἄλλας ἐπιβουλὰς κατὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπειδὴ ταύτην μὲν κατεπολέμησαν ἀδιαλείπτως διὰ παντὸς τρόπου, μέχρις οὗ ἔπεσεν ὑπὸ τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας· τοὺς δ' Ὀρθοδόξους ἐκάκωσαν πολλαχῶς, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἐν Φερράρᾳ καὶ εἶτα ἐν Φλωρεντίᾳ γενομένης συνόδου, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βασιλευούσης, διότι ἔβλεπον αὐτοὺς ἐμμένοντας εἰς τὰ πάτρια καὶ ὀρθὰ δόγματα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

Λυπηρὰ τῷ ὄντι ἡ ἀνάγνωσις τῶν τοιούτων παντὶ Χριστιανῷ, ὀρθῶς φρονοῦντι· ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις αὐτῶν ἀναγκαιοτάτη, καὶ διδακτικωτάτη καὶ τὰ μάλιστα συντείνουσα πρὸς ἀποφυγὴν τῶν παγίδων, ὅσας ὁ ἀχαλίνωτος παπισμὸς ἵστησι καθ' ἡμῶν. Διότι ἡ Ῥώμη, ἐπιμένουσα ἀείποτε εἰς τοὺς παραλογισμοὺς αὐτῆς, εἰς τὰ σοφίσματα καὶ τὴν περὶ τὰ δόγματα τῆς ἀμωμήτου πίστεως φρικτὴν καινοτομίαν, καὶ τὴν παράβασιν τῶν Ἀποστολικῶν καὶ συνοδικῶν κανόνων, καὶ τῶν Πατρικῶν παραδόσεων καὶ διατάξεων καὶ θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὴν διανόθευσιν τοῦ Θεοπνεύστου Συμβόλου τῆς Πίστεως, καὶ τὴν ἀθέμιτον διαστροφὴν τῶν Θείων Λειτουργιῶν καὶ πάσης ἄλλης ἱερᾶς ἀκολουθίας, μηδ' αὐτῶν τῶν Θεοπαραδότων τελετῶν τῶν Μυστηρίων ἐξαιρουμένων, καὶ ἐπὶ πᾶσιν εἰς τὴν Ἐωσφορικὴν ἀπαίτησιν τοῦ Πάπα, οἰκειοποιουμένου μετ' ἀνεκφράστου ἀλαζονείας τὴν ὑπερτάτην καὶ παγκόσμιον Κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Καθόλου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας· εἰς ταῦτα

λέγω, προστακτικῶς ἐπιμένουσα ἡ παλαιὰ Ῥώμη ἐξακολουθεῖ ἔτι μᾶλλον ἤδη τὰς κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων καταδρομὰς, πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἐπιβουλευομένη καὶ διαταράττουσα τάς τε συνειδήσεις καὶ τὴν σωματικὴν ἡσυχίαν αὐτῶν διὰ ψευδαποστόλων, οἵτινες περιτρέχουσι γῆν καὶ θάλασσαν ἵνα ποιήσωσιν ἕνα προσήλυτον, καὶ ἐπιπίπτουσιν ὡς μανιώδεις λύκοι κατὰ τῶν τέκνων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως σύρωσιν αὐτὰ εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἀνομίας, ἐν ᾗ ὁ ἀκρατὴς Δυτικισμὸς περιέπεσεν.

Πλὴν δὲ τῆς ἀκριβοῦς ἐξιστορήσεως τῶν γενομένων ἐπὶ τῶν Ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τινων ἐκ τῶν Τοπικῶν, ὡς προείρηται, εὑρήσει ὁ ἀναγνώστης ἐν τῷ σπουδαιοτάτῳ τούτῳ βιβλίῳ καὶ τὰς περὶ τῆς Βουλγαρίας διενέξεις, ἣν ἡ Ῥώμη ἀπήτει αὐθαιρέτως καὶ δυναστικῶς ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, εὑρήσει δὲ καὶ τὰ μεταξὺ τῶν Πατριαρχῶν Ἰγνατίου καὶ Φωτίου συμβάντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἕνεκα τῶν ῥᾳδιουργιῶν τοῦ Βατικάνου, τὰ ἐπὶ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ πεμφθέντων ἀναιδῶν ἐκείνων ληγάτων τοῦ Πάπα Λέοντος τοῦ Θ', καὶ πολλὰ ἄλλα οὐχ ἧττονος λόγου ἄξια καὶ λίαν περίεργα, ὡς ἐξηγοῦντα τοῖς τε ἁπλουστέροις τῶν ὀρθοδόξων καὶ τοῖς μὴ ἐγκύψασιν εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἔρευναν τῶν τοιούτων τίνα καὶ ὁποῖα εἰσὶ τὰ αἴτια, δι' ἃ οἱ Πάπαι τῆς Ῥώμης, συντελέσαντες τὰ μέγιστα εἰς τὴν πτῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ζητοῦσι πάντοτε τὴν κατάθλιψιν τοῦ τε Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Σλαβικοῦ Ὀρθοδόξου γένους. Ὅθεν καὶ νῦν ὁ Κατολικισμὸς ἐξεγερθεὶς κηρύττει νέαν καθ' ἡμῶν σταυροφορίαν, ἐλπίζων ὅτι οὕτω κατορθώσει βαθμηδὸν ὅσα πρὸ χρόνων παλαιῶν εἰς κενὸν καὶ ἐπειράθη καὶ ἐμελέτησε, τουτέστι τὴν πρεμνόθεν καταστροφὴν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἣν βλέπει ὡς λίθον προσκόματος καὶ σκανδάλου πέτραν ἀῤῥαγῆ, καθὸ διατηροῦσαν ἄθικτον τὴν Εὐαγγελικὴν καὶ Ἀποστολικὴν διδασκα-

λίαν, τὸ Ἱερὸν Σύμβολον καὶ πάσας τὰς διατάξεις τῶν Ἁγίων Πατέρων, καὶ ἐξελέγχουσαν πικρῶς τὰς αὐτοῦ παρεκτροπὰς καὶ τὴν περὶ τὰς καινοτομίας ἀκολασίαν.

Ἀλλὰ μέγας ὁ Θεὸς καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς εὐσπλαγχνίας Αὐτοῦ τὸ μέγεθος ἀκατανόητον καὶ ἀνεξερεύνητον. Τίς ποτε ζῶν ἐπὶ τῆς φρικτῆς ἐκείνης καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου, ἠδύνατο ἐλπίζειν κἂν ὅτι ἐλεύσεται ἡμέρα, καθ' ἣν τὸ γένος ἡμῶν ἕξει ἰσχυρότατον προστάτην, ὅστις ἀπαλλάξει αὐτὸ ἀπὸ τῆς αἰσχρᾶς δουλείας τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ ἀναδείξει τοῖς πᾶσι τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καθαρὰν διατελοῦσαν καὶ ἀμώμητον νύμφην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Καὶ ὅμως ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Αὐτοκρατία τοῦ Βυζαντίου, πανταχόθεν προσβαλλομένη, κατέῤῥεεν, ἑτέρωθεν ηὔξανε καὶ ἐκραταίου τὴν θυγατέρα καὶ ἀδελφὴν αὐτῆς τὴν Ὀρθόδοξον Ῥωσσίαν, ἣν ἀνέδειξεν ἰσχυροτάτην εἰς προστασίαν καὶ ἀντίληψιν ἡμῶν τῶν ὑπὸ τοῖς βαρβάροις τυραννουμένων καὶ ὑπὸ τῆς Δύσεως κακουχουμένων θρησκευτικῶς τε καὶ πολιτικῶς, ἥτις ἐπιλήσμων γενομένη πάντων ὅσων ἀπήλαυσε παρὰ τῆς Ἑλλάδος, συνεκστρατεύει ἤδη κατ' αὐτῆς μετὰ τῶν Μωαμεθανῶν ὅπως διαιωνίσῃ τὰ δεσμὰ τῶν τέκνων αὐτῆς καὶ τὸ κράτος τῆς ἡμισελήνου ἐπὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ· οὕτως..., ὡς μὴ ὤφειλε, συνάπτει τὰ πολεμιώτατα, καὶ φαίνεται ὅτι τιμᾷ καὶ τὴν μιαρὰν διδασκαλίαν τοῦ Κορανίου, ἐπίσης ὡς καὶ τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐφ' ᾧ καυχᾶται καὶ αὐτή.

Ἡμεῖς δὲ πάντες οἱ Ὀρθόδοξοι, ἀτενίζοντες τὰ ὄμματα καὶ τὴν καρδίαν πρὸς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν, τὸν παιδεύοντα καὶ πάλιν ἰώμενον, πεποίθαμεν ὅτι λυτρώσει ἡμᾶς ἐκ τῆς αἰσχρᾶς δουλείας τοσούτων αἰώνων, καὶ εὐλογήσει τὰ ὅπλα τῶν ἐνδόξων στρατῶν τοῦ Μεγάλου Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Ὃν ἐξελέξατο εἰς σωτῆρα ἡμῶν καὶ ἐνέπλησε καρτερίας καὶ γενναιότητος τὴν ὄντως πατρικὴν καὶ Χρι-

στιανικὴν καρδίαν Αὐτοῦ. Οὗτος δὲ, μεγαλοπρεπῶς ὀλιγωρῶν παμπληθῶν στρατῶν, στόλων καὶ ἀπειλῶν, προβαίνει θαρραλέως εἰς τὸν προκείμενον μέγαν ἀγῶνα τὸν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ περὶ ἀνεγέρσεως Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐν Βυζαντίῳ, ἐπερειδόμενος εἰς τὴν θείαν ἀντίληψιν, καὶ λέγων ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας «*ἐπὶ Σοὶ, Κύριε, ἤλπισα μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα.— Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι ;— Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ Αὐτοῦ.*» Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

Ἐγὼ δὲ ἐπανερχόμενος εἰς τὸ προκείμενον, ὅτι ἡ μετάφρασις συγγράμματος σπουδαιοτάτου, οἷον τὸ ἀνὰ χεῖρας, ἦν λίαν δυσχερὴς καὶ ὑπὲρ τὰς δυνάμεις μου, διά τε ἄλλα αἴτια καὶ διότι ἐστερούμην τῶν πρὸς τοιαῦτα ἔργα ἀπαιτουμένων Θεολογικῶν γνώσεων, πρὸς δὲ καὶ βιβλίων, ὧν τινὰ μὲν ἐλλείπουσιν ἔτι ὅλως, ἄλλα δ' εἰσὶ δυσεύρετα παρ' ἡμῖν. Τολμῶ εἰπεῖν ὅμως ὅτι κατενίκησα τὰς πλείστας τῶν δυσχερειῶν καὶ τῶν στερήσεων τούτων, καταβαλὼν πᾶσαν φροντίδα ὅπως συλλέξω καὶ καταχωρίσω αὐτολεξεὶ ἐν τῇ παρούσῃ μεταφράσει τὰς πλείστας τῶν πρωτοτύπων Ἑλληνικῶν ἐπιστολῶν, καὶ ὁμιλιῶν καὶ τῶν ἄλλων περικοπῶν, ὅσαι φέρονται ἐν αὐτῇ ἔκ τε τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ ἐκ διαφόρων ἱστορικῶν.

Παραδίδων λοιπὸν τοῖς ὁμογενέσι καὶ παντὶ χριστιανῷ ἀναγνώστῃ τὸ σπουδαιότατον τοῦτο σύγγραμμα ὅσον ἔνεστιν ἐντελῶς μεθηρμηνευμένον εἰς τὴν καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, χαίρω ὑπερβαλλόντως, διότι συντελῶ, ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ, πρὸς ἀληθῆ καταρτισμὸν τοῦ ἔθνους μου καὶ παντὸς Ὀρθοδόξου εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, παρατιθεὶς αὐτοῖς ἀνάγνωσιν ὅσῳ τερπνὴν, τοσούτῳ διδακτικὴν καὶ ὠφέλιμον καὶ καταδεικνύουσαν τὴν ἀλήθειαν τρανώτατα. Εὔχομαι δὲ πρὸς τούτοις, ἵνα οἱ δεινοὶ περί τε τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν Ἱερωμένοι τε καὶ κοσμικοὶ, μιμούμενοι τοὺς φιλτάτους ἀδελφοὺς ἡμῶν Ῥώσσους ἐπιληφθῶσιν ἐπίσης τοιού-

των ὠφελιμωτάτων ἔργων, συντάττοντες οἱ δυνάμενοι καὶ ἴδια πονήματα, καὶ ἀπανθίζοντες ἐκ τοῦ ἀκενώτου θησαυροῦ τῶν ἡμετέρων πατέρων τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἐξ οὗ πολλὰ ἐρανίζονται διαστρέφοντες ὅμως καὶ ἀκρωτηριάζοντες κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πίστεως ἡμῶν συγγράφοντες.

Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ παρόντος συγγράμματος προσέθηκα καὶ παράρτημα περιέχον καὶ ἄλλα διάφορα σπουδαῖα ἀπὸ τοῦ Ϛ' αἰῶνος μέχρι τῶν σταυροφοριῶν γεγονότα· ἐκδοθὲν ἐν Μόσχᾳ τὸ 1853, ὅπερ ἀποτελέσει τὸν ἤδη ἐκτυπούμενον δεύτερον τόμον τῆς Ἀληθείας τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκόσμησα δὲ τὴν παροῦσαν μετάφρασιν διὰ τοῦ σεπτοῦ ὀνόματος τῆς Εὐσεβεστάτης Μεγάλης Δουκίσσης τῆς Ῥωσσίας ΕΛΕΝΗΣ, τὸ μὲν διὰ τὸν θερμότατον ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας ζῆλον, ὃν δεικνύει ἀείποτε, τὸ δὲ διὰ τὴν ἀκάματον προσπάθειαν Αὐτῆς πρὸς διάδοσιν Ῥωσσικῶν συγγραμμάτων κοινωφελῶν καὶ πολλοῖς ἀγνώστων μεταφραζομένων εἰς διαφόρους Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ὅσα πραγματεύονται περὶ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ συντελοῦσι πρὸς ἐπίγνωσιν τῶν παρὰ πολλοῖς ἀγνοουμένων ἀληθειῶν αὐτῆς, καὶ πρὸς καταρτισμὸν παντὸς Χριστιανοῦ εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν, καὶ ἐπέκτασιν τοῦ φωτὸς τῆς κοσμοσωτηρίου διδασκαλίας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἔγραφον Ἀθήνησι

Κατὰ τὴν ΚΕ' Μαρτίου τοῦ ΑΩΝΔ' ἔτους.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

Ἡ Καθολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶδε μετὰ βαθυτάτης θλίψεως τὴν μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς διάρρηξιν τῆς ἑνότητος, συμβᾶσαν ἕνεκα τῶν φιλοδόξων ἀπαιτήσεων τῶν Ῥωμαϊκῶν Πρωθιεραρχῶν ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας, ὑπὸ τὴν εὐπρόσωπον πρόφασιν τοῦ κοινοῦ συνδέσμου, ὃν ἡ Ἀνατολὴ ἐπεθύμει μὲν πάντοτε εἰλικρινῶς, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν βάσεων τῶν ἀρχαίων θεσμῶν. Περιστοιχιζομένη παντοχόθεν ὑπὸ τῶν Συνοδικῶν Κανόνων, ὡς ἀπὸ ἀπροσίτου τείχους, προσεδείκνυε τὸν μετὰ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀδιάῤῥηκτον δεσμὸν τῶν δογμάτων, τῶν τελετῶν καὶ παραδόσεων αὐτῆς, ἅτινα ἀντανεκλάσθησαν ἐν τῇ ἀμεταβλήτῳ αὐτῆς ἱερουργίᾳ, ὡς ἐν καθαρῷ κατόπτρῳ, καὶ ἀναγνωρίζουσα ἐνδομύχως τὴν θείαν δύναμιν, κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐπιγείου αὐτῆς ἀσθενείας, διέμεινεν ἀκλόνητος ἐν τῷ μέσῳ τοσούτων συμφορῶν, ὑφ' ὧν συνεταράττετο, ἐνθυμουμένη, ὅτι «Θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς» (Ἐπιστ. Α'. πρὸς Κορινθ. Γ', 11.), καὶ ὅτι ἀδύνατον τὸ νὰ ἔχῃ αὕτη κεφαλὴν ἄλλην εἰμὴ αὐτὸν τὸν Κύριον, «διότι καὶ αὐτὸν ἔδωκεν ὁ Θεὸς κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα Αὐτοῦ» (Ἐφεσ. Α', 22. 23.).

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία παραβλέπει, διὰ τοὺς μετ' αὐτῆς ἑνωθέντας, τὴν διαφορὰν τῆς ὁμολογίας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἄλλας ἐπίσης

σπουδαίας περὶ τὴν τῶν μυστηρίων τέλεσιν, τείνουσα πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντα εἰς τὸ ἐγκαταστῆσαι τὴν ἐξουσίαν τῶν Πρωθιεραρχῶν αὐτῆς· ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς τὰ ἐπισήσωμεν σύντονον προσοχὴν ἐπὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ὡς θεμελιῶδες δι' αὐτήν. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐγκαταλείποντες σήμερον, ὡς ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τὰ ὑποτιθέμενα τῶν πρώτων αἰώνων παπικὰ δεκρετάλια (διατάγματα), ἅτινα ὅμως ἐχρησίμευσαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς χειραγωγίαν τῆς Εὐρώπης, προσπαθοῦσιν ἰδίως τὰ θεμελιώσωσιν ἀποκλειστικῶς τὴν ἑαυτῶν διδασκαλίαν, περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων τῆς καθέδρας αὐτοῦ, ἐπὶ εὐαγγελικῶν ῥήσεων καὶ ἱστορικῶν γεγονότων· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἐξετάσωμεν ἀμερολήπτως, — πόθεν οὗτοι ἠδυνήθησαν ἀντλῆσαι τοιαύτην διδασκαλίαν; καὶ ἐμβατεύσωμεν πρῶτον εἰς τὰ Θεῖα Εὐαγγέλια, εἰς τὰς Πράξεις καὶ τὰς Ἐπιστολὰς τῶν Ἀποστόλων, εἶτα εἰς τοὺς κανόνας τῶν αὐτῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ τέλος εἰς τὰ συμβάντα τὰ προηγηθέντα τῆς διαιρέσεως, διότι καὶ ἐπὶ τῶν πλακῶν τῆς ἱστορίας φυλάττεται ἡ ἀλήθεια.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Σελ.

Ἀφιέρωσις . . . . . έ.

Πρόλογος τοῦ Μεταφραστοῦ. . . . . ιγ΄.

Πρόλογος τοῦ Συγγραφέως. . . . . κγ΄.

Περὶ τῶν πρωτείων τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου . . . 1

Α΄. Περὶ τῆς πέτρας, θεμελίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ περὶ τῶν κλειδῶν τῆς Βασιλείας 3

Β΄. Περὶ ποιμάνσεως τοῦ ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ. 14

Γ΄. Μαρτυρίαι ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων καὶ ἐπιστολῶν 26

Συνάφειαι τῶν Ῥωμαϊκῶν Ἐπισκόπων πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν . . . . . .

Α΄. Κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα 40

Β΄. Κατὰ τὸν δεύτερον αἰῶνα 48

Γ΄. Κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα 51

Τέταρτος αἰών. Πρώτη οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ. 60

Δευτέρα οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει 88

Πέμπτος αἰών. Τρίτη οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ. 104

Τετάρτη οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Χαλκηδόνι 119

Ἕκτος αἰών. Πέμπτη οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει 136

Ἕβδομος αἰών. Ἕκτη οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει 156

		Σελ.
Ὄγδοος αἰών.	Ἑβδόμη οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐν Νικαίᾳ.	169
Ἔννατος αἰών.	Α'. Ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας. .	186
	Β'. Οἱ Πατριάρχαι Ἰγνάτιος καὶ Φώτιος . .	196
	Γ'. Αἱ μετὰ τοῦ Πάπα Νικολάου σχέσεις . .	211
	Δ'. Διενέξεις περὶ Βουλγαρίας	236
	Ε'. Ἐπάνοδος τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου, καὶ Σύνοδος κατὰ Φωτίου.	252
	Ϛ'. Ἐπάνοδος τοῦ Πατριάρχου Φωτίου. Σύνοδος ὀνομαζομένη ὀγδόη οἰκουμενική.	274
Αἰὼν δέκατος.	. . . . .	290
Αἰὼν ἑνδέκατος.	Α'. Διάῤῥηξις τοῦ Πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου μετὰ τῶν Λεγάτων τῆς Ῥώμης.	295
	Β'. Ὁ Πάπας Γρηγόριος Ζ'.	316
Αἰὼν δωδέκατος.	. . . . .	322
Αἰὼν δέκατος τρίτος.	Α'. Ἅλωσις τῆς Βασιλευούσης ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων.	330
	Β'. Ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος. . .	339
	Γ'. Σύνοδος ἐν Λουγδούνῳ.	346
Αἰὼν δέκατος τέταρτος.	. . . . .	352
Αἰὼν δέκατος πέμπτος.	Α'. Σύνοδοι Κωνσταντίας καὶ Βασιλείας	358
	Β'. Προετοιμάσεις διὰ τὴν οἰκουμενικὴν Σύνοδον.	370
	Γ'. Σύνοδος ἐν Φερράρᾳ.	382
	Δ'. Σύνοδος ἐν Φλωρεντίᾳ.	392
	Ε'. Τὰ μετὰ τὴν Σύνοδον.	419

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΩΤΕΙΩΝ

ΤΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΕΤΡΟΥ.

Δύο ῥήματα τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ καὶ Ἀπόστολον Πέτρον προτείνουσι κυρίως οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ τῶν Εὐαγγελίων τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Ἰωάννου, ὡς θεμέλιον τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν. Διὸ ἀναγνώσωμεν τὰ κείμενα ταῦτα, ὡς καὶ τὰς ἑρμηνείας διασήμων τινῶν ἁγίων Πατέρων καὶ διδασκάλων, Ἀνατολικῶν τε καὶ Δυτικῶν, ὅπως ἴδωμεν σαφέστερον, πῶς ἐνόουν αὐτὰ οἱ μᾶλλον διαλάμποντες φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Χρυσόστομος, κηρυχθεὶς ὑπὸ πάντων ὡς ὁ ἀκριβέστερος ἑρμηνευτὴς τῶν τε δύο Εὐαγγελιστῶν, τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ὁδηγὸς πιστότερος.

Ἀλλ' ὅμως ἡ παράθεσις τῶν μαρτυριῶν τῶν ἁγίων Πατέρων πρέπει νὰ γίνηται μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ ἀμεροληψίας καὶ οὐχὶ διὰ περικοπῶν, ἀλλὰ δι' ὁλοκλήρων χωρίων πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ματαίας ἀμφισβητήσεως· διότι πολλάκις ἰσχυρὰ ἔκφρασις, ἥτις φαίνεται τὸ πρῶτον βοηθοῦσα τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀπαιτήσεις, οὐ μόνον περιστέλλεται ὕστερον, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἐντελῶς ἀφανίζεται διὰ τῶν ἑπομένων ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλων στίχων τῆς ἁγίας Γραφῆς, κρινομένων κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἣν ἰδίως προὐτίθετο ἐκφράσαι ὁ τῆς Ἐκκλησίας Διδάσκαλος.

Ἐκ τῶν συγγραφῶν τῶν Πατέρων φαίνεται ὅτι, πρὶν ἡ εἰσδύσῃ ψευδοδισκαλία τις εἰς τὸ καθαρὸν δόγμα τῆς πίστεως, οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐλάλουν περὶ αὐτοῦ μετὰ μείζονος παῤῥησίας, τὴν τῶν αἱρετικῶν πονηρίαν μὴ ὑποπτεύοντες· ὁσάκις ὅμως οὗτοι ἐπειρῶντο καὶ ἐλαχίστην ἀπόπειραν, ἵνα ἀμαυρώσωσι τὴν ἀλήθειαν, οἱ Πατέρες ἐγίνοντο λίαν προσεκτικοὶ, καὶ περιωρίζοντο ἐν αὐτοῖς τοῖς λόγοις τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ὅπως ἐκφράσωσι τὰς οὐρανίους ἀληθείας, τὰς ὑπερεχούσας πάντα νοῦν ἀνθρώπινον. — Οὕτω καὶ κατὰ τὰς πρώτας ἑκατονταετηρίδας, ὅτε ἤνθει ἡ Ἐκκλησία, καὶ δὲν ἠπείλει αὐτὴν ὁ δεσποτισμὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, οἱ πνευματικοὶ συγγραφεῖς μηδ' ἐλαχίστην κἂν ἰδέαν περὶ τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῆς ἔχοντες, ἀνύμνουν μὲν διὰ τῶν ὀφειλομένων ἐπαίνων τὸν Ἀπόστολον Πέτρον, ἀναγνωρίζοντες τὰ πρωτεῖα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἄλλων, οὐχὶ ὅμως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς δυναστείας, ὡς γίνεται τοῦτο κατάδηλον ἐκ τῶν λόγων τῶν αὐτῶν Πατέρων περὶ τῶν λοιπῶν πρωτοβάθμων Ἀποστόλων, ἤτοι τοῦ Παύλου, τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἰακώβου. Καὶ ἀρκεῖ μόνη ἡ πρὸς ἀλλήλας παραβολὴ πασῶν τούτων τῶν φράσεων ἐνίοτε δὲ καὶ μόνον τὸ εἰπεῖν τῷ ἁπλῷ ἀνθρώπῳ, «Ἀνάγνωθι κατωτέρω τὴν περικοπὴν, τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων πρὸς ἴδιον ἑαυτῶν ὄφελος προτεινομένην, καὶ ἀνατρέψεις αὐτοὺς στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τῶν λόγων τῆς ἁγίας Γραφῆς.» Ἤδη λοιπὸν προβῶμεν ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν.

Α΄

Περὶ τῆς Πέτρας, τοῦ θεμελίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ περὶ τῶν κλειδῶν τῆς Βασιλείας.

«Ἦλθων δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου, ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων· Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Οἱ δὲ εἶπον· οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν· ἄλλοι δὲ Ἠλίαν· ἕτεροι δὲ Ἱερεμίαν, ἢ ἕνα τῶν Προφητῶν. Λέγει αὐτοῖς· Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπε· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ, Σίμων Βὰρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ᾽ ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσωμου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσαι λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.» (Ματθ.ΙΣ΄, 13-19.)

Οὕτω γράφει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, οὕτω δὲ ἑρμηνεύει ὁ Χρυσόστομος· «καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, λέγει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, τουτέστιν ἐπὶ ταύτῃ τῇ πίστει καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ· ἐντεῦθεν δείκνυσι πολλοὺς μέλλοντας ἤδη πιστεύειν, καὶ ἀνίστησιν αὐτοῦ (τοῦ Ἀποστόλου) τὸ φρόνημα, καὶ ποιμένα ποιεῖ· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσι τῆς Ἐκκλησίας,» (Ὁμιλ. ΝΔ΄, εἰς τὸ κατὰ Ματθ.). Οὕτω δὲ, εἰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρου σημαίνει πέτραν, πέτρα ὅμως ὑποτίθεται ἐνταῦθα οὐχὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου, ἀλλ᾽ ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ, ὄντι ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ.

Ἐξηγῶν τὴν δοθεῖσαν τῷ αὐτῷ Ἀποστόλῳ ὑπόσχεσιν περὶ τῶν κλειδῶν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὁ Χρυσόστομος, εἰ

καὶ ὀνομάζει αὐτὸν κορυφαῖον, οὐδόλως τείνει εἰς τὸ ἀποδεῖξαι διὰ τοῦ κειμένου τούτου, ὡς οἱ τῆς Δύσεως συγγραφεῖς, τὸ προνόμιον τοῦ Πέτρου ἐπὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν, ἀλλὰ μόνην τὴν ἐξουσίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁμοίου τῷ Πατρὶ ἐν πᾶσι, διότι τοῦτο ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ Ἱεροκήρυκος· τὸ δὲ πρόσωπον τοῦ Πέτρου ἀναμιγνύει μετὰ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων. «Τί ἐστιν, ἐρωτᾷ αὐτὸς, οἱ λόγοι· καὶ ἐγὼ δέ σοι δώσω;— Ὥσπερ ὁ Πατήρ σοι ἔδωκε τὸ ἐμὲ γνῶναι, οὕτω καὶ Ἐγώ σοι δώσω· καὶ οὐκ εἶπε παρακαλέσω τὸν Πατέρα, ἀλλ' Ἐγώ σοι δώσω. — Εἶδες πῶς καὶ αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) ἀνάγει τὸν Πέτρον εἰς ὑψηλὴν τὴν περὶ Αὐτοῦ ἔννοιαν, καὶ ἑαυτὸν ἀποκαλύπτει καὶ δείκνυσιν Υἱὸν ὄντα τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν ὑποσχέσεων τῶν δύω τούτων!» Καὶ ἰδοὺ ἡ ἰδέα καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ οὐχὶ ἐκεῖνος, ὅν τινες ἐνταῦθα ζητοῦσι, — δηλαδὴ τὴν ἀνύψωσιν τῆς καθέδρας τοῦ Πέτρου, εἰ καὶ κατωτέρω ὁ αὐτὸς ῥήτωρ λέγει· «Ἃ γὰρ Θεοῦ μόνον ἐστὶν ἴδια, ὀνομαστὶ δὲ τὸ τὰ ἁμαρτήματα λύσαι, καὶ τὸ ἀπερίτρεπτον τὴν Ἐκκλησίαν ποιῆσαι ἐν τοσαύτῃ κυμάτων ἐμβολῇ, καὶ ἄνθρωπον ἁλιέα πέτρας πάσης ἀποφῆναι στερρότερον, τῆς οἰκουμένης πολεμούσης ἁπάσης· ταῦτα αὐτῷ ἐπαγγέλλεται δώσειν ὁ Κύριος. Καθάπερ ὁ Πατὴρ πρὸς τὸν Προφήτην Ἱερεμίαν διαλεγόμενος ἔλεγεν· ὡς στύλον χαλκοῦν, καὶ ὡσεὶ τεῖχος τίθησιν αὐτόν· (Ἱερεμ. Α', 18.) Ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν (τὸν Ἱερεμίαν) ἑνὶ ἔθνει, τοῦτον δὲ (τὸν Πέτρον) πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης. — Ἡδέως ἂν ἐροίμην τούτους, ἐλαττοῦν βουλομένους τοῦ Υἱοῦ τὴν ἀξίαν, ποῖα μείζονα δῶρα; ἅπερ ἔδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Πέτρῳ, ἢ ἅπερ ἔδωκεν ὁ Υἱός;— Καὶ τίνος ἕνεκεν διεστείλατο (τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ), ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός;— Καὶ γὰρ οὔπω σαφῶς ἦν ἐκλάμψασα αὐτοῦ ἡ δύναμις· διὰ δὴ τοῦτο τότε ἐβούλετο ἀνακηρύττεσθαι παρ' αὐτῶν, ὅτε καὶ ἡ σαφὴς τῶν πραγμάτων ἀλήθεια, καὶ ἡ τῶν γενομένων ἰσχὺς συνηγόρει τοῖς παρὰ τῶν Ἀποστόλων λεγομένοις!» (εἰς τὸ κατὰ Ματθ. Ὁμιλ. ΝΔ'.)

Καὶ οὕτως ἰδοὺ κατόπιν τῆς δοθείσης τῷ Πέτρῳ ὑποσχέσεως, ἀναφέρεται ἐν γένει περὶ τοῦ κηρύγματος πάντων τῶν Ἀποστόλων, οὐχὶ δὲ περὶ τῆς ἐπ᾽ αὐτῶν ἡγεμονείας αὐτοῦ. Ἐκφράσεις δὲ ὅμοιαι ταύταις, ὅτι ὁ Πέτρος ἐγκατέστη Ποιμὴν καὶ ἀντιπαλαίει κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης, ἀπαντῶνται συνεχῶς, εἰς αὐτὸν τὸν Χρυσόστομον καὶ περὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, πρὸ πάντων δὲ περὶ τοῦ Παύλου, ὡς μέλλομεν ἰδεῖν κατωτέρω, ἐπιθεωροῦντες βαθμηδὸν τὰς ἑρμηνείας τοῦ μεγάλου τούτου διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀλλ᾽ ἐὰν καὶ ἡ ὑπόσχεσις ἐδόθη εἰς τὸν ἕνα πρότερον τῶν ἄλλων, διότι οὗτος προλαβὼν τοὺς λοιποὺς ὡμολόγησε ταχύτερον τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐκπλήρωσις ὅμως τῆς ὑποσχέσεως ταύτης πρὸς ὄφελος τοῦ ἑνὸς, δὲν προέλαβε τὸ εἰς πάντας κοινὸν δῶρον· διότι τοὺς ἀνυψοῦντας τὸν Πέτρον λόγους περὶ τῶν κλειδῶν τῆς βασιλείας, ἀκολουθοῦσιν ἀμέσως καὶ οἱ ταπεινοῦντες αὐτόν· «ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων,» ὅταν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾷν αὐτῷ (τῷ Κυρίῳ) περὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ (Ματθ. ΙΣ΄. 23) ὁ Σωτὴρ δὲν εἶπε· δίδω σοι, ἀλλὰ, «δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν,» διότι, ἵνα δώσῃ ἀληθῶς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας, πρῶτον ἐξηγόρασεν αὐτὸς διὰ τοῦ ἑαυτοῦ θανάτου τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· μετὰ δὲ τὴν Ἀνάστασιν ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην, οὐχὶ ἀποκλειστικῶς εἰς μόνον τὸν Πέτρον, ἀλλ᾽ εἰς πάντας τοὺς Ἀποστόλους ὁμοῦ, ἐμφυσήσας ἐπ᾽ αὐτῶν καὶ εἰπών· «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον· ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.» (Ἰωάν. Κ΄, 22, 23.) Ἐνταῦθα βλέπομεν ἤδη οὐ μόνον τὴν ὑπόσχεσιν τῶν κλειδῶν, καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ κηρύττειν ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐμφυσήσεως, καὶ τοὺς λόγους τοὺς ἀναφερομένους ἀδιακρίτως πρὸς πάντας τοὺς Ἀποστόλους, οὓς πραγματικῶς ἀποστέλλει πρὸς τὸ κήρυγμα.

Διὰ ταῦτα λοιπὸν εἰς μάτην ἐπιστηρίζει ὁ Βοσσουέτος (Bossuet) ἐν τῇ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας· «ὅτι οἱ πρὸς τὸν Πέτρον λόγοι τοῦ Χριστοῦ φανεροῦσι τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ δοθῇ πρῶτον εἰς ἕνα ὃ ἔδωκεν ἔπειτα εἰς πολλούς· διότι τὸ ἀποτέλεσμα δὲν καταστρέφει τὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ πρῶτος δὲν στερεῖται τῆς θέσεως αὐτοῦ· καὶ ὅτι δῆθεν ἡ πρώτη τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πέτρον ἔκφρασις· «ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς,» (Ματθ. ΙΣ', 19) λεχθεῖσα αὐτῷ μόνῳ, ὑπέταξεν αὐτῷ κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐκείνους, πρὸς οὓς ὁ Κύριος ἔμελλε εἰπεῖν τὸ αὐτὸ ἔπειτα· διότι αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ τὰ δῶρα, εἰσὶν ἀμετάβλητα.» — Ἡ ἑρμηνεία αὕτη δὲν φαίνεται ἆρα βεβιασμένη παρὰ τῷ Βοσσουέτῳ; Ἠδύνατό ποτε νὰ λάβῃ τὴν ἀρχὴν ὁ μήπω λαβὼν τὴν ἐξουσίαν, ὅσις καὶ ὅτε ἔλαβε ταύτην οὐδαμῶς διεκρίθη τῶν λοιπῶν συμμετόχων τοῦ αὐτοῦ δώρου;

Ἰδοὺ καὶ ἑτέρα ἑρμηνεία ἐκκλησιαστικοῦ διδασκάλου, τοῦ Μακαρίου Αὐγουστίνου, τοσούτῳ περιφήμου ἐν τῇ Δύσει, ὅσῳ ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ Ἀνατολῇ (Tract. in Johan. 124, C. 5.) «Ὁ Πέτρος, χάριν τῶν πρωτείων τοῦ Ἀποστολικοῦ ἐπαγγέλματος, ἔφερεν ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας, σημαίνων τὴν κοινὴν αὐτῆς κτῆσιν. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ αὐτὸν ἰδίως, κατὰ μὲν τὴν φύσιν αὐτοῦ ἦτο μόνον εἷς ἄνθρωπος, κατὰ δὲ τὴν χάριν, εἷς Χριστιανὸς, καὶ κατὰ τὴν ἀφθονωτέραν χάριν εἷς συνάμα δὲ καὶ πρῶτος Ἀπόστολος. Ἀλλ' ὅταν ἐρρέθη αὐτῷ· «σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν» κτλ, τότε παρίστανεν αὐτὸς τὴν οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι ὑπὸ διαφόρων πειρασμῶν, ὡσεὶ ὑπὸ βροχῶν καὶ ποταμῶν καὶ τρικυμιῶν, κλονίζεται, ἀλλὰ δὲν πίπτει, ἐπειδὴ ἐθεμελιώθη ἐπὶ Πέτρας, ἐξ ἧς ἔλαβεν ὁ Πέτρος τὸ ὄνομα. Οὐχὶ ἐκ τοῦ Πέτρου ἡ πέτρα, ἀλλ' ἐκ τῆς πέτρας Πέτρος, οὕτως ὡς οὐχὶ ἐκ τοῦ Χριστιανοῦ ὀνομάζεται ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ Χριστοῦ ὁ Χριστιανός. Ὁ Κύριος εἶπεν· «ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ

οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν,» ἐπειδὴ ὁ Πέτρος εἶπε· «Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος» (Ματθ. ΙΣ', 16—19.), τουτέστιν ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, ἣν σὺ ὡμολόγησας, οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, «ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός.» (Α'. Κορ. Ι', 4.) ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ θεμελίου ἐστερεώθη καὶ αὐτὸς ὁ Πέτρος· διότι «θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς,» (Α'. Κορ. Γ', 11). Καὶ οὕτως ἡ Ἐκκλησία, στερεουμένη ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, λαμβάνει παρ' αὐτοῦ, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πέτρου, τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας, τουτέστι τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας.»

Παρακατιὼν δὲ ὁ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἐξηγεῖ θαυμασίως τὴν σημασίαν τῶν δύω Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Ἰωάννου (αὐτόθι κεφ. 7.). «Μηδεὶς ἀποχωριζέτω τοὺς δύω τούτους διασήμους Ἀποστόλους, διότι καὶ ὃ παρίστανεν ὁ Πέτρος, ἀμφότεροι οὗτοι ἦσαν, καὶ ὃ σημαίνει ὁ Ἰωάννης, ἀμφότεροι ἔπρεπεν εἶναι. Συμβολικῶς ἠκολούθει τῷ Χριστῷ ὁ Πέτρος καὶ ἀπελείπετο ὁ Ἰωάννης· πιστεύοντες δὲ, ἀμφότεροι ὑπέμενον τὰς ταλαιπωρίας τῆς ἐνεστώσης πενίας, τὰ ἀγαθὰ τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας προσδοκῶντες. Καὶ οὐ μόνον οὗτοι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ποιεῖ καὶ ἅπασα ἡ ἁγία Ἐκκλησία, ταραττομένη ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα ταλαιπωριῶν, καὶ φυλαττομένη διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθά· ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης συνέστησαν δι' ἑαυτῶν δύω ζωὰς, τὴν πρόσκαιρον καὶ τὴν αἰώνιον. — Ἀμφότεροι ἀληθῶς καὶ συμβολικῶς ἐπορεύοντο μετὰ πίστεως ἐν τῷ χρόνῳ, καὶ ἀμφότεροι χαίρουσι δι' αὐτῆς ἐν τῇ αἰωνιότητι. Οὕτως ἐπίσης δι' ἅπαντας τοὺς Ἁγίους, τοὺς ἀχωρίστως ἀνήκοντας τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ, χάριν διοικήσεως τοῦ παραχώδους τούτου βίου παρέλαβε μετὰ τῶν κλειδῶν τῆς οὐρανίου βασιλείας καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν πρῶτος τῶν Ἀποστόλων ὁ Πέτρος· καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς Ἁγίους, ἕνεκα τῆς γλυκείας ἡσυχίας τῆς μυστηριώδους ἐκείνης ζωῆς, ἐπέκειτο ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Χριστοῦ

ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης. Διὸ οὐχὶ ὁ Πέτρος μόνος, ἀλλ' ἅπασα ἡ Ἐκκλησία (τουτέστιν ἡ ἱεραρχία αὐτῆς) δεσμεῖ καὶ λύει τὰς ἁμαρτίας, καὶ οὐ μόνος ὁ Ἰωάννης ἤντλησεν ἐκ τῶν ἀληθῶν κόλπων τοῦ Κυρίου τὸ μυστήριον περὶ τῆς ἀνάρχου διαμονῆς τοῦ Λόγου ἐν τῷ Θεῷ, καὶ περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς τριάδος καὶ μονάδος τῆς Θεότητος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος διέχυσε τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἵνα ἐξ αὐτοῦ ἀντλήσῃ ἕκαστος κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδεκτικότητα.» — Ὁποία μεγαλοπρεπὴς σύγκρισις καὶ ἑρμηνεία, ξένη πάσης ἰδέας τῆς Ῥωμακῆς ἐξουσίας!

Πανταχοῦ εἰς τὸν Αὐγουστῖνον ὁ Πέτρος παρίστησι δι' ἑαυτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ οὐχὶ εἰς ἕν, ἀλλ' εἰς πολλὰ μέρη, λέγει οὗτος, ὅτι ἐν αὐτῷ ἡ Ἐκκλησία παρέλαβε τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν· παραδείγματος χάριν· «Εἰ καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἦσαν τὸν ἀριθμὸν δώδεκα καὶ πάντες ἠρωτήθησαν, εἷς μόνος ὁ Πέτρος ἀποκρίνεται· Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ αὐτῷ εἶπε· σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὡσανεὶ εἷς μόνος ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν· ἀλλ' εἰ καὶ μόνος ἐξέφρασε δι' ἅπαντας τοὺς λόγους τούτους, ἔλαβεν ὅμως τὴν ἐξουσίαν μετὰ πάντων τῶν ἄλλων, ὡς παριστῶν διὰ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν ἑνότητα· οὕτως εἷς ἐν πᾶσι, διότι καὶ ἡ ἑνότης ἐν πᾶσιν.» (Tract. in. Iohan. 128, c. 4.)

Ἐν δὲ τῇ βίβλῳ τῇ καλουμένῃ Retractationes—(Παλινῳδίαι) (Lib. 1, c. 21), ἐν ᾗ ἐπεδιόρθου ἢ ἐσημείου τὰ παροράματα τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ πονημάτων ὁ Αὐγουστῖνος, ἅπτεται καὶ τοῦ κειμένου τούτου λέγων· «ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ εἶπον ἔν τινι περὶ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου χωρίῳ, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ πέτρας, ἐθεμελιώθη ἡ Ἐκκλησία, καὶ αὕτη ἡ ἔννοια ψάλλεται διὰ πολλῶν χειλέων ἐν τοῖς στίχοις τοῦ μακαρίου Ἀμβροσίου, ὅπου λέγει περὶ τοῦ φωνήσαντος ἀλέκτορος· «τούτου φωνήσαντος καὶ αὐτὴ ἡ πέτρα τῆς Ἐκκλησίας ἀπέπλυνε τὸ

πταῖσμα αὐτῆς.» — Ἀλλὰ γινώσκω ἐπίσης, καὶ ὅτι ἐγὼ πολλάκις ἐξήγησα ἔπειτα τὸ παρὰ τοῦ Κυρίου ῥηθὲν «σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν,» ἵνα διὰ τῆς πέτρας ταύτης ἐννοῆται ἐκεῖνος, ὃν ὡμολόγησεν ὁ Πέτρος Χριστὸν, Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ οὕτως ὁ Πέτρος ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ὀνομασθεὶς, εἰκονίζει ἐν ἑαυτῷ τὸ πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας, θεμελιωθείσης ἐπὶ τῆς πέτρας, καὶ λαμβάνει τῆς βασιλείας τὰς κλεῖς· οὐ γὰρ εἴρηται πρὸς αὐτόν· σὺ εἶ πέτρα, ἀλλὰ σὺ εἶ Πέτρος· ἡ δὲ *πέτρα ἦν, ὁ Χριστὸς, Ὃν* ὁμολογήσας ὁ Σίμων, ὡς ὁμολογεῖ αὐτὸν καὶ ἅπασα ἡ Ἐκκλησία, ὠνομάσθη Πέτρος.» Ἐκ τῶν δύω τούτων ἑρμηνειῶν ἐκλεξάτω ὁ ἀναγνώστης.

Ἐὰν δὲ, ἐναντίον τῆς ἑρμηνείας τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου, ἀποδώσωμεν ἰδίως εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος· «σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν,» τότε ὅμοιαι ἐκφράσεις ἀπαντῶνται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ περὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, μάλιστα δὲ καὶ περὶ Προφητῶν, οἵτινες προηγήθησαν αὐτῶν, — «Οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, λέγει εἰς τοὺς πιστεύοντας ὁ Παῦλος, συμπολῖται τῶν Ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ· (Ἐφεσ. Β', 19, 20, 21). Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός.» (Α'. Κορ. Γ', 11.)

Καὶ ὁ ἠγαπημένος τοῦ Κυρίου μαθητὴς Ἰωάννης, ὅστις μόνος τῶν Ἀποστόλων, συνέγραψε βίβλον ἀποκαλύψεως περὶ τῶν μελλόντων συμβῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, οὕτω παρίστησι τὴν νέαν Ἱερουσαλὴμ, καταβαίνουσαν οὐρανόθεν ἐκ Θεοῦ, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν· «τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον θεμελίους δώδεκα, καὶ ἐν αὐτοῖς ὀνόματα

τῶν δώδεκα Ἀποστόλων τοῦ Ἀρνίου.» (Κεφ ΙΑ, 14.) Καὶ οὕτως οὐ μόνον ὁ Πέτρος, ἀλλὰ καὶ ἅπαντες οἱ Ἀπόστολοι ἐτέθησαν εἰς τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐξαποστέλλονται ὁμοῦ διὰ τὸ ἔργον τῆς οἰκοδομήσεως ὑπὸ τοῦ ἀναληφθησομένου ἀπ' αὐτῶν Κυρίου, εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἔχοντες κέντρον ἐκεῖνον, ὃς ὑπεσχέθη «εἶναι μετ' αὐτῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος,» καὶ περὶ οὗ ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Προφήτου, «Ἰδοὺ ἐγὼ ἐμβάλλω εἰς τὰ θεμέλια Σιὼν λίθον πολυτελῆ, ἐκλεκτὸν, ἀκρογωνιαῖον, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυνθῇ.» (Ἡσα. ΚΗ', 16).

Κατὰ τίνα δὲ ἔννοιαν οἱ Ἀπόστολοι ἔμελλον χρησιμεύσειν ὡς θεμέλιον, ὁ ἅγιος Βασίλειος ὁ Μέγας ἐξηγεῖ θαυμάσια ἐν τῷ περὶ μετανοίας λόγῳ αὐτοῦ· «Ὁ Πέτρος εἶπε, Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου (Ματθ. ΙΣ', 16), καὶ ἀκούτας ὅτι πέτρα εἶ, ἐνεκωμιάσθη· εἰ γὰρ καὶ πέτρα, οὐχ ὡς Χριστὸς πέτρα, ὡς Πέτρος πέτρα· Χριστὸς γὰρ ὄντως πέτρα ἀσάλευτος· Πέτρος δὲ διὰ τὴν πέτραν· χαρίζεται γὰρ Ἰησοῦς τὰ ἑαυτοῦ ἀξιώματα, οὐκ ἀποκενούμενος, ἀλλ' ἔχων ἃ δίδωσι. Φῶς ἐστί· καὶ λέγει τοῖς Ἀποστόλοις, ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ἱερεύς ἐστι· ποιεῖ ἱερέας· πρόβατόν ἐστιν· ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· πέτρα ἐστί· πέτραν ποιεῖ, καὶ τὰ ἴδια χαρίζεται τοῖς δούλοις.» (ap. t. 2. oper. B. m. ed. Paris 1813. p. 863).

Οὕτως ἐνόει καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας· «Ἔστι μὲν γὰρ ἁπάντων θεμέλιος καὶ ἀκατάσειστος ὑποβάθρα Χριστὸς, ὁ ἀνέχων ἅπαντα, καὶ διακρατῶν εἰς τὸ Εὖ εἶναι τὰ ἐρηρισμένα. Ἐπ' αὐτῷ γὰρ πάντες ἐποικοδομούμεθα, οἶκος πνευματικὸς συναρμολογούμενοι· — θεμέλιοι δὲ προσεχέστεροι, καὶ ἐγγὺς μᾶλλον, ἢ καθ' ἡμᾶς νοηθεῖεν ἂν Ἀπόστολοί τε καὶ Εὐαγγελισταὶ, γεγονότες μὲν αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ λόγου, γενόμενοι δὲ καὶ εἰς ἑδραίωμα πίστεως.» (Εἰς Ἡσαΐαν βιβλ. Τ', λόγ. 2).

Ὁ δὲ Μεδιολάνων Ἀμβρόσιος, ὁ μέγιστος τῶν ποιμένων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὅστις ἐξίσου ἐτέθη θεμέλιον αὐτῆς, πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ Ἀρειανισμοῦ, δὲν διαφωνεῖ πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Κυρίλλου, ἐπειδὴ λέγει καθαρῶς· «ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶ τὸ θεμέλιον πάντων τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ, ὥσπερ καὶ οὗτοι εἰσὶ τὰ θεμέλια ἐκείνων, οἵτινες δι' αὐτῶν ἐπίστευσαν» (Ἑρμ. ἐπὶ Ἀποκαλ. ΚΑ', 14.) καὶ ὅτι «εἰ μὲν πάντας τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς Μάρτυρας οὐ κατίσχυσαν πύλαι ᾅδου, τότε οὐδὲ τοὺς συγκοινωνοῦντας μετ' αὐτῶν κατισχύσουσιν.» (Εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγ. Μαρτύρων. λόγ. 77).

Ὡς ἐδίδασκεν ὁ ἅγιος Κύριλλος λέγων, «Πέτραν οἶμαι παρωνύμως, ἕτερον οὐδὲν, ἢ τὴν ἀκατάσειστον καὶ ἑδραιοτάτην τοῦ μαθητοῦ πίστιν ἀποκαλῶν, ἐφ' ᾗ καὶ ἀδιαπτώτως ἐρήριστταί τε καὶ διαπέπηγεν ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ, καὶ αὐταῖς ἀνάλωτος ταῖς ᾅδου πύλαις εἰσαεὶ διαμένουσα.» (Ὁμιλ Δ'. περὶ Ἁγ. Τριάδος.). Οὕτως ἐδίδασκε καὶ ὁ Ἀμβρόσιος λέγων· «τὸ θεμέλιον τοῦτο ἐστὶν ἡ πίστις, διότι οὐ περὶ τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ περὶ τῆς πίστεως τοῦ Πέτρου εἶπεν ὁ Κύριος, ἐπειδὴ τῆς πίστεως οὐ κατισχύσουσι πύλαι ᾅδου.» (περὶ Ἐνσαρκ. κεφ. Ε'.) — Τοῦτο δὲ γίνεται καταφανέστερον ὅταν βλέπωμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ἰωάννου, τὸν Ἀπόστολον Πέτρον, ὁμολογοῦντα τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ, οὐ δι' ἑαυτὸν μόνον, ἀλλ' ἐκ προσώπου πάντων τῶν Ἀποστόλων. «Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, καὶ ἐγνώκαμεν, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος» (Ϛ', 69).

Ὁ Αὐτὸς δὲ Ἀμβρόσιος, ἐξηγῶν τί σημαίνουσιν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τὰ δώδεκα θεμέλια τοῦ τείχους τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἐφ' ὧν εἰσὶ γεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, λέγει· «Ἐρωτήσωσί με διατί ὠνόμασα τὸν Πέτρον θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ, ἔνθα ὁ Κύριος εἶπε· Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν;— Ἐὰν ὁ Πέτρος ὑπάρχῃ τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, ὡς

καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, ὅπερ καθαρῶς ἀποδείκνυσιν ἡ παροῦσα ἀνάγνωσις, τότε ἐθεμελιώθη ἐπ' αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία, ὥσπερ ἐθεμελιώθη καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.» (Ἑρμ. ΚΑ, 14.)

Αἱ ἐπεξηγήσεις αὗται τοῦ Μεγάλου Ἀμβροσίου πρέπει νὰ διδάξωσιν ἕκαστον πόσον δύνανται νὰ φανῶσι μονομερεῖς αἱ ἑρμηνεῖαι τῶν ἁγίων Πατέρων, ἐὰν ἀσυνειδήτως ἀντιγράφωμεν μόνον τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν συντείνοντα· διότι αὐτοὶ οὗτοι ἀναπληροῦσιν ἀλλαχοῦ ὅσα πρότερον εἰρήκασιν. — Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Ἱερώνυμος, ὁ τοῦ Ἀμβροσίου σύγχρονος καὶ μέγας ζηλωτὴς τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἐφ' ἧς παρὰ μικρὸν ἀνέβη, ἀνυψῶν πολλάκις ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ τὴν ἀξίαν αὐτῆς, γράφει ὅμως ἐνίοτε· «Σὺ λέγεις, ὅτι ἐπὶ τὸν Πέτρον ἐθεμελιώθη ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ λέγεται καὶ περὶ πάντων τῶν Ἀποστόλων· ὁ οἶκος οὗτος ᾠκοδομήθη ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν.» (Κατὰ Ἰοβηνιανοῦ βιβλ. Α΄.)

Δύο ἕτεροι περίφημοι συγγραφεῖς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Γ΄ καὶ τοῦ Δ΄ αἰῶνος, ὁ Τερτυλιανὸς καὶ ὁ Ἱλάριος, ὁμολογοῦσιν ἐν γένει περὶ πάντων τῶν Ἀποστόλων· καὶ ὁ μὲν πρῶτος λέγει «ὅτι εἰσὶ πέτραι καὶ θεμέλια, ἐφ' ὧν οἰκοδομούμεθα» (Κατὰ Μάρκ. κεφ. Δ΄), ὁ δὲ δεύτερος, «ὅτι τοσοῦτον ἦσαν τέλειοι, ὥστε ἐγένοντο θεμέλια καὶ στύλοι τῆς Ἐκκλησίας.» (Ἑρμ. ἐπὶ τοῦ ψαλμ. ΞΖ΄, 10). Ὁ δὲ ἔνδοξος τῆς Ἀλεξανδρείας διδάσκαλος Ὠριγένης, ὁπλίζεται, μάλιστα ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ αὐτοῦ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἀποδίδουσιν ἰδιαίτερον προνόμιον τῷ Πέτρῳ· «Εἰ δὲ ἐπὶ τὸν ἕνα ἐκεῖνον Πέτρον νομίζεις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οἰκοδομεῖσθαι τὴν πᾶσαν Ἐκκλησίαν μόνον, τί ἂν φήσαις περὶ Ἰωάννου τοῦ τῆς βροντῆς υἱοῦ, ἢ ἑκάστου τῶν Ἀποστόλων; — Ἄλλως τε ἆρα τολμήσωμεν λέγειν ὅτι Πέτρου μὲν ἰδίως πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ πάντων, καὶ ἐφ' ἑκάστῳ αὐτῶν τὸ προειρημένον γίνεται; Ἆρα δὲ τῷ Πέτρῳ μόνῳ δίδονται ὑπὸ τοῦ Κυρίου αἱ κλεῖδες

τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, καὶ οὐδεὶς ἕτερος τῶν μακαρίων αὐτὰς λήψεται;»

Οὕτως ἰσχυρῶς ἀντιλέγει περὶ τῶν κλειδῶν τῆς βασιλείας καὶ ὁ μακάριος Αὐγουστῖνος, στερεώσας πρῶτον ἡμᾶς διὰ τῶν ἑρμηνειῶν αὐτοῦ περὶ τῆς σημασίας τῆς πέτρας, τῆς τεθείσης ὡς θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας·— «Ὁ Πέτρος πολλαχοῦ τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐμφανίζεται φέρων τὴν εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας, ἰδίως δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ χωρίῳ, ἔνθα λέγεται· «σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.» Μήπως ὁ Πέτρος ἔλαβε τὰς κλεῖς ἐκείνας, καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἔλαβεν; Ὁ Πέτρος ἔλαβε καὶ ὁ Ἰάκωβος, ὁ Ἰωάννης καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι δὲν ἔλαβον; Δὲν ὑπάρχουσιν ἄρα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αἱ κλεῖς ἐκεῖναι, ὅπου καθ' ἑκάστην ἀφίενται αἱ ἁμαρτίαι; Ἀλλ' ἐπειδὴ συμβολικῶς ἔφερεν ὁ Πέτρος τὴν εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ Ἐκκλησία ἐστὶ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἕπεται ὅτι τὸ δοθὲν αὐτῷ μόνῳ, ἐδόθη καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ.» (Serm. 149, C. 7).

Πολλὰς ἄλλας μαρτυρίας, τόσον ἐκ Δυτικῶν, ὅσον καὶ ἐξ Ἀνατολικῶν Πατέρων, δύναταί τις νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ ἀξίου σημειώσεως τούτου θέματος τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου, ἀλλ' ἀρκεῖ, ἵνα στερεώσῃ ἡμᾶς ἐν τῇ ἀμεταβλήτῳ ἐκείνῃ ἀληθείᾳ καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ, μετὰ τοῦ Πέτρου, ὡσεὶ μετὰ τῆς πέτρας, ἦσαν ἡνωμέναι καὶ ἕτεραι θεμέλιοι πέτραι, ἐντελῶς αὐτῷ ὅμοιαι, καὶ δὲν ἐτέθησαν ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ πασῶν τούτων ἀνηγέρθη ἔπειτα ὁλόκληρον συνηρμολογημένον οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας, οἷον περιεγράφη ἐν τῇ Ἀποκαλύψει.

Β΄

Περὶ Ποιμάνσεως τοῦ Ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ.

Ἴδου καὶ ἑτέρα ἔκφρασις τοῦ Χριστοῦ, ἐφ' ἧς ἐπιστηρίζονται οἱ Ῥωμαῖοι, ἴσως περισσότερον ἢ ἐπὶ τῆς πρώτης, χάριν τῆς ὑπερτάτης Παπικῆς ἐξουσίας, ἐπειδὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀρνίων, τῶν ἐμπιστευομένων τῷ Πέτρῳ, ἐννοοῦσιν ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν· ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τῶν προβάτων αὐτοὺς τοὺς Ποιμένας, ὅπερ εἶναι τὰ μάλιστα ἄτοπον. Οὐδαμοῦ ἡ ἁγία Γραφὴ ἐξομοιοῖ τοὺς ποιμένας τῶν ποιμνίων μετὰ τῶν προβάτων· ὀνομάζει δὲ αὐτοὺς ἐνίοτε πρόβατα, μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς θυσίας, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν, οὐχὶ δὲ ὡς κυβερνήτας τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας.

«Ὅτε οὖν ἠρίστησαν (μετὰ τὴν Ἀνάστασιν), λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς, Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Ναὶ, Κύριε· σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. Λέγει ὁ Ἰησοῦς, Βόσκε τὰ ἀρνία μου. Λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με;— Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Ναὶ, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. — Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με; — Ἐλυπήθη ὁ Πέτρος, ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον φιλεῖς με, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, σὺ πάντα οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε.— Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Βόσκε τὰ πρόβατά μου.» (Ἰωάν. ΚΑ, 15, 16, 17).

Ἀνοίξωμεν πάλιν τὸν ἱερὸν Αὐγουστῖνον καὶ τὸν Θεῖον Χρυσόστομον, τὸν πρῶτον Δυτικὸν, τὸν δεύτερον Ἀνατολικὸν, καὶ μετ' ἐντελοῦς εἰλικρινείας ἐρευνήσωμεν· πῶς ἕκαστος τούτων ἐνόει τὴν ἐντολὴν ταύτην τοῦ Χριστοῦ τὴν δοθεῖσαν τῷ μαθητῇ αὐτοῦ; διότι αὕτη ἀκριβῶς ἐστὶ μᾶλλον ἐντολὴ καὶ ἔκφρασις τοῦ χρέους, ἡ τιμὴ, ἀνυψοῦσα τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου, ὡς

καὶ αὐτὸς ὁ Πέτρος ἐξεφράζετο ἀκολούθως, ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ προχειρισθέντας Πρεσβυτέρους· «Ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ.» (Α'. Πέτρ. Ε', 2.) καὶ πῶς ἐδίδασκεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ (Δ', 11, 12, 15.). «Ὁ Κύριος ἔδωκε τοὺς μὲν Ἀποστόλους, τοὺς δὲ Προφήτας, τοὺς δὲ Εὐαγγελιστὰς, τοὺς δὲ Ποιμένας καὶ διδασκάλους πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός.»

Ἰδοὺ πῶς ἑρμηνεύει ὁ Αὐγουστῖνος τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος, ἐπαινῶν ἐπίσης τοὺς ἀγῶνας τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μνήμης αὐτῶν, καὶ παριστῶν ἐν συντόμῳ ἅπασαν τὴν ἀξίαν τοῦ Πέτρου (Sermo. 295, C. 1.). «Μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων μόνος ὁ Πέτρος ἠξιώθη φέρειν τὴν εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τούτου ἕνεκεν ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Ἐκκλησίας ἠξιώθη ἀκούειν· «σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας,» τὰς κλεῖς δὲ ταύτας οὐχὶ εἷς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡ ἑνότης τῆς Ἐκκλησίας παρέλαβε. Διὰ τούτου δηλοῦται μόνον ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Πέτρου, τοῦ φέροντος τὴν εἰκόνα τοῦ παγκοσμίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἑνότητος αὐτῆς, ὅταν αὐτῷ μόνῳ ἐλέχθη ἐκεῖνο, ὃ ἐδόθη εἰς πάντας· ἀλλ' ἵνα μάθητε, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, ἀκούσατε ἐν ἄλλῳ τόπῳ τὸν Κύριον λέγοντα τοῖς Ἀποστόλοις αὐτοῦ· «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον· ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.» (Ἰωάν. Κ. 22. 23.) καὶ περὶ τῶν κλειδῶν τῆς βασιλείας, «ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.» Ἵνα γινώσκῃς δὲ ὅτι ὁ Πέτρος ἔφερε τότε τὴν εἰκόνα ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας, ἄκουσον πῶς λέγεται αὐτῷ ὅ,τι λέγεται καὶ πᾶσι τοῖς πιστοῖς· «ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου» κτλ. (Ματθ. ΙΗ'. 16, 18.) Ἡ περιστερὰ δέει, ἡ περιστερὰ καὶ λύει, τὴν οἰκοδομὴν ἐπὶ πέτρας δέει καὶ

λύει. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς Ἐκκλησίας τίθεται πρὸ πάντων ἐν τῷ Πέτρῳ, διότι ἠκολούθησε τὸν πορευόμενον εἰς θάνατον Κύριον, καὶ ἀδυναμία τις ἐφάνη ἐν αὐτῷ· διότι ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τῆς παιδίσκης, ἠρνήσατο τὸν Κύριον, αἴφνης γενόμενος ἐξ ἐραστοῦ ἀποστάτης.

Μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν ἀνταξίως ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριος τὰ πρόβατα αὐτοῦ τῷ Πέτρῳ· δὲν ἠξιώθη δὲ μόνος αὐτὸς μεταξὺ τῶν μαθητῶν ποιμαίνειν τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅταν ὁ Χριστὸς λέγῃ εἰς ἕνα, ὑπαινίττεται διὰ τούτου τὴν ἑνότητα καὶ τὰ πρωτεῖα τοῦ Πέτρου, διότι οὗτος ἦτο πρῶτος ἐν τοῖς Ἀποστόλοις· «Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με;» ἠρώτα ὁ Κύριος· «φιλῶ σε,» ἀπεκρίθη αὐτὸς, καὶ πάλιν ἐρωτηθεὶς ἐλυπήθη, ὡς ἐὰν μὴ ἐπιστεύετο. Μὴ λυπῆσαι, Ἀπόστολε, ἀπάντησον τρὶς, ἵνα τρὶς νικήσῃ ἡ ὁμολογία τῆς ἀγάπης, ἐπειδὴ τρὶς ἐνικήθη ἐν τῷ φόβῳ ἡ ἀλαζονεία. Τρὶς πρέπει νὰ λυθῇ ὅ,τι σὺ τρὶς ἔδησας. Λύσον διὰ τῆς ἀγάπης τὸ δεθὲν ὑπὸ τοῦ φόβου. Καὶ ὅμως ὁ Κύριος, πάλιν καὶ πάλιν ἐμπιστεύεται τὰ πρόβατα αὐτοῦ τῷ Πέτρῳ. Προσέξατε ἀδελφοὶ «ποίμαινε τὰ πρόβατά μου,» λέγει ὁ Κύριος, ἐμὰ, καὶ οὐχὶ σά· ἀγαθὲ δοῦλε, βόσκε τὰ πρόβατα τοῦ Κυρίου, ἔχοντα ἐπ' αὐτῶν τὴν σφραγίδα τοῦ Κυρίου, διότι μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα Πέτρου ἢ Παύλου ἐβαπτίσθητε; (Α΄. Κορ. Α΄, 13. Sermo. 296, C. 5.)

Ἔχω ἔτι εἰπεῖν τι πρὸς ὑμᾶς ἀδελφοί· — ἐκεῖνο, ὃ ἐνεπιστεύθη καὶ διετάχθη τῷ Πέτρῳ, οὐ μόνος ὁ Πέτρος ἔλαβεν, ἀλλὰ πάντες οἱ Ἀπόστολοι ἤκουσαν, ἔλαβον καὶ διεφύλαξαν, πρὸ πάντων δὲ ὁ συμμέτοχος τῶν παθημάτων αὐτοῦ, ὁ Παῦλος, ἤκουσε τοῦτο καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀκοήν· Ποιμαίνομεν ὑμᾶς καὶ μεθ' ὑμῶν ποιμαινόμεθα. Καὶ οὕτως ὁ Κύριος ἐνεπιστεύθη εἰς ἡμᾶς τὰ πρόβατα αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐνεπιστεύθη αὐτὰ εἰς τὸν Πέτρον· ἂν καὶ ἐξ ἄλλου μέρους ἡμεῖς μόλις ἐσμὲν ἄξιοι ἐγγίζειν τὰ ἴχνη τοῦ Πέτρου, ὅμως εἰς ἡμᾶς ἐνεπιστεύθη ὁ Κύριος τὰ πρόβατα αὐτοῦ· Ὑμεῖς πρόβατα, ἡμεῖς

μεθ' ὑμῶν πρόβατα, καὶ, ὡς εἶπον ἤδη, ποιμαίνομεν καὶ ποιμαινόμεθα! «Ἀγαπᾶτε τὸν Θεὸν, ἵνα ἀγαπήσῃ ὑμᾶς ὁ Θεός.» (Sermo. 297, C. 11).

Εἰς πάντας τούτους τοὺς λόγους φαίνεται ἡ ἀξία ἢ τὰ πρωτεῖα τοῦ Πέτρου, συνάμα δὲ καὶ ἡ ἰσότης αὐτοῦ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, ἅτινα εἰς οὐδεμίαν περίστασιν, ἀποβλέπουσι τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ῥώμης Ἐπισκόπου, περὶ ἧς οὐδ' ἐσυλλογίσθη κἂν ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος νὰ μνημονεύσῃ ἐνταῦθα, εἰ καὶ Δυτικὸς συγγραφεύς.

Οὕτω δὲ ταπεινῶς διὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου ἐξηγεῖ τοὺς λόγους τούτους καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, εἰ καὶ μεγαλύνων ἅμα τὴν ἀξίαν αὐτοῦ· «Πολλὰ μέν ἐστι καὶ ἕτερα τὰ δυνάμενα δοῦναι παῤῥησίαν ἡμῖν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ δεῖξαι λαμπροὺς καὶ εὐδοκίμους· τὸ δὲ μάλιστα πάντων παρέχον ἡμῖν τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν ἡ περὶ τοὺς πλησίον ἐστὶ κηδεμονία· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαιτεῖ τὸν Πέτρον, λέγων αὐτῷ, «Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων;» καὶ ἀκούσας τὴν ἀπάντησιν, Ναὶ, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε· πάλιν λέγει· «Βόσκε τὰ πρόβατά μου.» Καὶ τί δήποτε (ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς,) τοὺς ἄλλους (Ἀποστόλους) παραδραμὼν τούτῳ περὶ τούτων (περὶ τῆς ἀγάπης δηλονότι καὶ φροντίδος) διαλέγεται; — Ἔκκριτος ἦν τῶν Ἀποστόλων (ὁ Πέτρος,) καὶ στόμα τῶν μαθητῶν, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ· διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη ποτὲ αὐτὸν ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. Οὕτω δὲ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀποτείνεται πρὸς τὸν Πέτρον λέγων ταῦτα ἅμα δὲ καὶ δεικνὺς αὐτῷ, ὅτι χρὴ θαῤῥεῖν λοιπὸν, ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξεληλαμένης. Ἐγχειρίζεται αὐτῷ τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν· καὶ τὴν μὲν ἄρνησιν οὐ προφέρει, οὐδὲ ὀνειδίζει τὸ γεγονός· λέγει δὲ, ὅτι φιλεῖς με, προΐστασο τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν θερμὴν ἀγάπην, ἣν διὰ πάντων ἐπεδύκνεισο καὶ ἐφ' ᾗ ἠγαλλιάσω, νῦν δεῖξον, καὶ τὴν ψυχὴν, ἣν ἔλεγες θήσειν ὑπὲρ ἐμοῦ, ταύτην ὑπὲρ τῶν προβάτων ἐπίδος τῶν ἐμῶν. Ἐπεὶ οὖν ἅπαξ ἐρωτηθεὶς καὶ

δεύτερον, (α) αὐτὸν τὸν τὰ ἀπόῤῥητα τῆς καρδίας εἰδότα μάρτυρα ἐκάλεσεν, εἶτα δὲ ἠρωτήθη (ὁ Πέτρος) καὶ τρίτον, (περὶ τῆς αὐτῆς πρὸς τὸν Κύριον ἀγάπης) συνεταράχθη, πάλιν δεδοικὼς τὰ πρότερα (καὶ γὰρ τότε διϊσχυριζόμενος ἠλέγχετο μετὰ ταῦτα), διὰ τοῦτο πάλιν ἐπ᾽ αὐτὸν καταφεύγει· τὸ γὰρ εἰπεῖν, (Κύριε) Σὺ οἶδας τὰ πάντα, τοῦτο ἐστὶ, τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα. Ὁρᾷς πῶς ἐγένετο βελτίων καὶ σωφρονέστερος, οὐκ αὐθαδιαζόμενος λοιπὸν καὶ ἀντιλέγων; Διὰ γὰρ τοῦτο ἐταράχθη, μή ποτε ἐγὼ μὲν νομίζω φιλεῖν, οὐ φιλῶ δέ· ὥσπερ καὶ πρότερον πολλὰ νομίζων καὶ διϊσχυριζόμενος ἠλεγχόμην ὕστερον, καὶ ἡ παιδίσκη ἐνίκησέ με! Τρίτον δὲ αὐτὸν ἐρωτᾷ καὶ τρίτον ἐπιτάττει τὰ αὐτὰ, δεικνὺς ὅσου τιμᾶται τὴν προστασίαν τῶν οἰκείων προβάτων; καὶ ὅτι τοῦτο μάλιστα τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης σημεῖον.» (Ὁμιλ. ἐπὶ Ἰωάννου ΠΗ΄.)

Οἱ ἀρχαῖοι πατέρες ὅτε ἐθεώρουν τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ποίμνιον, ἔβλεπον αὐτὴν διοικουμένην οὐχὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Πέτρου ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς συνόδου ἁπάσης. «Ἓν ποίμνιον, λέγει ὁ Ἅγιος Κυπριανὸς (ἐν τῷ περὶ ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας λόγῳ) παρουσιάζεται ποιμαινόμενον ἐν ὁμοψύχῳ συμφωνίᾳ, ὑπὸ πάντων τῶν Ἀποστόλων. «Καὶ τοῦτο παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ παιδευόμεθα, Πέτρον ποιμένα μεθ᾽ ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ καθιστῶντος (διδάσκει ὁ μέγας Βασίλειος,) καὶ πᾶσι δὲ τοῖς ἑφεξῆς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις τὴν ἴσην παρέχοντος ἐξουσίαν.» (Ἀσκητικαὶ διατάξεις ΚΒ΄, 5.) Καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὁ καὶ Ναζιανζηνὸς, (ἐν τῇ κατὰ τοῦ Ναυάτου, τοῦ ἀποῤῥίπτοντος τὴν μετάνοιαν ΛΘ΄

(α) Ὁ Συγγραφεὺς παραφράζει τὸ χωρίον τοῦτο Ρωσσιστὶ ὡς ἑξῆς. «Μετὰ τὴν δευτέραν ἐρώτησιν τοῦ καρδιογνώστου, ὁ Πέτρος ἤκουσε καὶ τρίτην ἐρώτησιν περὶ τῆς αὐτῆς πρὸς Αὐτὸν ἀγάπης καὶ συνεταράχθη· ἡ ἀνάμνησις τοῦ πρώτου πταίσματος ἐποίησεν αὐτὸν δειλότερον καὶ προσεκτικώτερον, διότι τότε μετὰ τὴν τολμηρὰν καὶ βεβαιωτικὴν ἀπάντησιν παρηκολούθησαν ἡ μικροψυχία καὶ ἡ πτῶσις. Σ. τοῦ Μ.

δμιλίᾳ) φέρει εἰς παράδειγμα τὸ κείμενον τοῦ Ἰωάννου, οὐχὶ ἵνα μεγαλύνῃ τὸν Πέτρον· «οὐ δέχῃ Πέτρον τὸν μέγαν παθόντα τι ἀνθρώπινον περὶ τὸ σωτήριον πάθος; Ἰησοῦς δὲ ἐδέξατο, καὶ τῷ τρισσῷ τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς ὁμολογίας τὸ τρισσὸν τῆς ἀρνήσεως ἐθεράπευσεν;»

Ἀλλὰ πληρέστερον πάντων ἐξηγῶν ἡμῖν ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, ἐφ' ᾧ οἱ Ῥωμαῖοι ὑπεραίρονται, λέγει· «Φαμὲν οὖν ὅτι ἐκεχειροτόνητο μὲν ἤδη πρὸς τὴν Θείαν Ἀποστολὴν ὁμοῦ τοῖς ἑτέροις μαθηταῖς ὁ Θεσπέσιος Πέτρος· αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀποστόλους ὠνόμασε κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπειδὴ δὲ πραχθῆναι συμβέβηκε τὰ τῆς Ἰουδαίων ἐπιβουλῆς, καί τι μεταξὺ διεπταίσθη, καὶ γέγονεν· ἀκράτῳ γὰρ δείματι καταληφθεὶς ὁ Θεσπέσιος Πέτρος ἠρνήσατο τρὶς τὸν Κύριον· θεραπεύει τὸ πεπονθὸς, καὶ ἀνταπαιτεῖ ποικίλως τὴν εἰς τρίτον ὁμολογίαν, ἀντίσταθμον ὥσπερ ἐκείνῳ τοῦτο τιθεὶς, καὶ ἀντίῤῥοπον τοῖς πταίσμασιν ἐξαρτόων τὴν ἐπανόρθωσιν. Τὸ γὰρ λόγῳ διαπταισθὲν καὶ ἐν ψιλοῖς ἔχον ῥήμασι τῶν ἐγκλημάτων τὴν δύναμιν, κατὰ τὸν ἴσον δοίη τις ἂν ἀπολύεσθαι τρόπον. Ἐξαιτεῖ δὲ εἰπεῖν, εἰ καὶ πλέον τῶν ἄλλων ἀγαπᾷ· καὶ γάρτοι κατὰ ἀλήθειαν, ἅτε δὴ καὶ μείζονος ἀπολελαυκὼς ἀνεξικακίας, καὶ οἰονεὶ πλουσιωτέρᾳ χειρὶ τὴν τοῦ πλημμελήματος κομισάμενος ἄφεσιν, τῆς τῶν ἄλλων ἀγάπης μείζονα πῶς οὐκ ἂν εἰκότως συλλέξας ἐν ἑαυτῷ, ταῖς εἰς ἄκρον ἠκούσαις εὐνοίαις τὸν εὐεργέτην ἠμείψατο; Κοινὸν μὲν γὰρ ἅπασι τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς τὸ τετράφθαι πρὸς φυγὴν τῆς Ἰουδαίων ἀπανθρωπίας, ἀφόρητον αὐτοῖς ἐντιθείσης τὸ δεῖμα, καὶ τῆς τῶν στρατιωτῶν ἀγριότητος, τὸν ὠμὸν ἀπειλούσης θάνατον, ὅτε συλληψόμενοι παρῆσαν τὸν Ἰησοῦν· ἰδιαζόντως γεμὴν πρὸς τοῦτο συνέβη τὸ τοῦ Πέτρου πλημμέλημα, τὸ διὰ τῆς εἰς τρίτον ἀρνήσεως. Οὐκοῦν, ὡς πλείονα τῶν ἄλλων τὴν ἄφεσιν κομισάμενος, ἐξαιτεῖται λέγειν εἰ καὶ πλεῖον ἀγαπᾷ. Καὶ γὰρ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν, «ᾧ πολὺ

ἀφίεται, πολὺ καὶ ἀγαπήσει, ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ (Λουκ. Ζ΄, 47).» Τύπος δὲ πάλιν ταῖς μὲν Ἐκκλησίαις ἐντεῦθεν εἰς τὸ χρῆναι τρίτον διερωτᾶν τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, τοὺς ἀγαπᾶν αὐτὸν ἑλομένους, διὰ τοῦ καὶ προσελθεῖν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι. Διδασκάλοις δὲ γνῶσις διὰ τῆς τῶν προκειμένων εἰσβέβηκε θεωρίας, ὡς ἂν ἑτέρως εὐαρεστήσαιεν τῷ πάντων ἀρχιποίμενι, τοῦτ' ἔστι Χριστῷ, εἰμὴ τῆς τῶν λογικῶν προβάτων εὐρωστίας καὶ τῆς εἰς τὸ εὖ εἶναι διαμονῆς ποιοῖντο φροντίδα. Οὐκοῦν διὰ μὲν τῆς εἰς τρίτον ὁμολογίας τοῦ μακαρίου Πέτρου, τὸ ἐν τριπλῷ γεγονὸς εἰς ἀπάρνησιν κατηργήθη πλημμέλημα. Διὰ δὲ τοῦ φᾶναι τὸν Κύριον, «Βόσκε τὰ ἀρνία μου,» ἀνανέωσις ὥσπερ τις τῆς ἤδη δοθείσης Ἀποστολῆς αὐτῷ γενέσθαι νοεῖται, τὸν μεταξὺ λύουσα τῶν πταισμάτων ὀνειδισμὸν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας μικροψυχίαν ἐξαφανίζουσα.» (Ἑρμην. εἰς τὸ Κεφ. ΚΑ΄ τοῦ Ἰωάννου.)

Οὕτως ἡ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου ἑρμηνεία τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται μᾶλλον ταπεινοτέρα διὰ τὸν Πέτρον, ἢ ἡ ἑρμηνεία τοῦ Χρυσοστόμου· καὶ δὲν πρέπει νὰ φαίνηται θαυμαστὸν, ὅτι ὁ Ἐκκλησιαστικὸς οὗτος ῥήτωρ ὠνόμασε τὸν Πέτρον στόμα καὶ κορυφὴν τῶν Ἀποστόλων, διότι οὕτως ἐπίσης ἐκφράζεται καὶ περὶ τοῦ Παύλου.— «Οὐ γὰρ εἰκῆ, προσέγραψεν ὁ Λουκᾶς, ὅτι προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τοῦ Πέτρου· ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς, ὅσην ἰσχὺν ἐν οὐρανοῖς αἱ προσευχαὶ κέκτηνται, ὡς Παῦλον καὶ Πέτρον κινδύνων ἀπαλλάττειν, τοὺς στύλους τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς κορυφαίους τῶν Ἀποστόλων, τοὺς περιβοήτους ἐν οὐρανῷ, τὸ τεῖχος τῆς οἰκουμένης, τὸ κοινὸν φυλακτήριον πάσης γῆς καὶ θαλάσσης.» (Λόγος Β΄ περὶ προσευχῆς).

Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, ὁμιλῶν περὶ τῶν χρεῶν τῶν ποιμένων, ὁ Χρυσόστομος, ἀναφέρει τὸ αὐτὸ κείμενον καὶ ἀποδίδει τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ ἐν γένει πρὸς τοὺς ποιμένας. «Ὁ Χριστὸς τῷ Κορυφαίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ ὑπὲρ

τοὺς ἄλλους φιλοῦντι αὐτὸν τοῦτο τὸ ποίμνιον ἐνεχείρισε, πρότερον ἐρωτήσας αὐτὸν, «εἰ φιλοῖτο παρ' αὐτοῦ,» ἵνα μάθῃς ὅτι τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων τῆς ἀγάπης τῆς εἰς αὐτὸν (τὸν Χριστὸν) τεκμήριον τίθεται· καὶ γὰρ νεανικῆς τοῦτο δεῖται ψυχῆς. Ταῦτα δέ μοι περὶ ἀρίστων εἴρηται ποιμένων· οὐ περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' εἴτις τοιοῦτος, οἷος ὁ Παῦλος ἦν, οἷος ὁ Πέτρος, οἷος ὁ Μωϋσῆς. (Ὁμιλ. ΚΘ΄).

Κατωτέρω, ἐν τῇ αὐτῇ ἑρμηνείᾳ, οὐδαμοῦ χωρίζει τὸν Πέτρον ἀπὸ τοῦ Παύλου, καὶ λέγει εἰς τί συνίσταται το ἀληθὲς μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης· «Καὶ καθάπερ σῶμα μέγα καὶ ἰσχυρὸν, ὀφθαλμοὺς ἔχει δύο λάμποντας τῶν ἁγίων τούτων (Ἀποστόλων) τὰ σώματα, οὐχ οὕτως ἐστὶν ὁ οὐρανὸς λαμπρὸς ὅταν ἀφῇ τὰς ἀκτίνας ὁ ἥλιος, ὡς ἡ Ῥωμαίων πόλις τὰς δύω ταύτας λαμπάδας πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀφιεῖσα. Ἐκεῖθεν ἁρπαγήσεται Παῦλος, ἐκεῖθεν Πέτρος, ἐννοήσατε καὶ φρίξατε, οἷον ὄψεται θέαμα Ῥώμη, τὸν Παῦλον ἐξαίφνης ἀνιστάμενον ἀπὸ τῆς θήκης ἐκείνης μετὰ Πέτρου, καὶ αἰρόμενον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου· οἷον ἀποστέλλει τῷ Χριστῷ ῥόδον ἡ Ῥώμη, οἵους στεφάνους ἡ πόλις περίκειται δύω, οἵας χρυσᾶς ἁλύσεις διέζωσται, οἵας ἔχει πηγάς. Διὰ ταῦτα θαυμάζω τὴν πόλιν, οὐ διὰ τὸν χρυσὸν τὸν πολὺν, οὐ διὰ τοὺς κίονας, οὐ διὰ τὴν ἄλλην φαντασίαν, ἀλλὰ διὰ τοὺς στύλους τῆς Ἐκκλησίας τούτους.» (Ὁμιλ. ΛΒ΄).

Οὕτω μετὰ τοῦ Χρυσοστόμου μεγαλύνει αὐτοὺς καὶ ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία, μὴ χωρίζουσα τὸν ἕνα ἀπὸ τοῦ ἄλλου, διὰ τοὺς ὁμοίους ἀγῶνας καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν.

«Οἱ τῶν Ἀποστόλων πρωτόθρονοι καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι, τῷ Δεσπότῃ τῶν ὅλων πρεσβεύσατε· εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθαι καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.»

«Τοὺς ἀσφαλεῖς καὶ θεοφθόγγους κήρυκας, τὴν κορυφὴν τῶν Ἀποστόλων σου Κύριε, προσελάβου εἰς ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν σου καὶ ἀνάπαυσιν· τοὺς πόνους γὰρ ἐκείνων καὶ τὸν θάνατον ἐδέξω

ὑπὲρ πᾶσαν ὁλοκάρπωσιν, ὁ μόνος γινώσκων τὰ ἐγκάρδια.»

«Ἡ πέτρα Χριστὸς, τὴν πέτραν τῆς πίστεως δοξάζει φαιδρῶς τῶν μαθητῶν τὸν πρόκριτον, καὶ σὺν Παύλῳ ἅπασαν τὴν δωδεκάριθμον φάλαγγα σήμερον· ὧν δὲ τὴν μνήμην τελοῦντες πιστῶς, τὸν τούτους δοξάσαντα δοξάζομεν.» (Τροπάρ. κθ'. λ', Ἰουνίου).

Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἐκκλησιαστικαὶ ᾠδαὶ τῶν μεταγενεστέρων ἤδη αἰώνων, δοξάζουσαι ποτὲ μὲν τὸν ἕνα, ποτὲ δὲν τὸν ἕτερον Ἀπόστολον, αἵτινες, ἐὰν θεωρηθῶσι μεμονωμέναι καὶ μὴ συγκριθῶσι πρὸς τὰς λοιπὰς, δύνανται νὰ γεννήσωσι τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐξαιρετικῶς δῆθεν ἡ Ἐκκλησία μεγαλύνει τὸν κορυφαῖον Πέτρον· οὕτω π. χ. κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ ψάλλουσιν αὐτῷ·

«Ἡ κορυφαία κρηπὶς τῶν Ἀποστόλων, τὰ πάντα κατέλιπες καὶ ἠκολούθησας τῷ Διδασκάλῳ βοῶν αὐτῷ, σὺν Σοὶ θανοῦμαι, ἵνα καὶ ζήσω τὴν μακαρίαν ζωήν· τῆς Ῥώμης δὲ γέγονας σὺ Πρωτεπίσκοπος, τῆς παμμεγίστου τῶν πόλεων, δόξα καὶ κλέος τῆς Ἐκκλησίας, Πέτρε, ἑδραίωμα, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν ὄντως ταύτης, Χριστὸς ὡς προέφησεν.» (Μηναῖον ἐγκωμίων, Ἰουνίου λ').

Ἀλλ' ἐν ταῖς αὐταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ᾠδαῖς ἀπαντῶμεν ἰσοδυνάμους ἐκφράσεις καὶ περὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, ἰδίως δὲ περὶ τοῦ Παύλου, οὗ ἡ μνήμη συνεορτάζεται.

«Παῦλε, στόμα Κυρίου, ἡ κρηπὶς τῶν δογμάτων, ὁ ποτὲ μὲν διώκτης Ἰησοῦ τοῦ Σωτῆρος, νῦν δὲ καὶ πρωτόθρονος τῶν Ἀποστόλων γενόμενος μακάριε.» (Μηναῖον, κθ' Ἰουνίου σιχηρά).

Καὶ οὐ μόνον τῷ Παύλῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ Ἰακώβῳ, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ ψάλλεται·

«Καὶ Ἄρχων, Ἀπόστολε, κατασταθεὶς ἁπάσης τῆς γῆς.» (Μηναῖον, Ἀπριλίου λ', ᾠδὴ ἡ). Ὁ δ' ἕτερος Ἰάκωβος, ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου καὶ πρῶτος Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, μεγαλύνεται ὡς «Διάδοχος τοῦ Ἀρχιποίμενος Χριστοῦ (Μηναῖον, κγ' ὀκτω-

βρίου, στιχηρὰ), Ἀδελφὸς χρηματίσας καὶ διάδοχος, Πρωτόθρονος, μέγιστος Ἀπόστολος, Πρωτεπίσκοπος, Ποιμὴν τοῦ ποιμνίου τοῦ ἐνσαρκωθέντος Ἀμνοῦ τοῦ Ὑψίστου καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, (ᾠδὴ θ΄, Μην. ἑβδομὰς μετὰ τὴν Γέννησιν) καὶ αὐτὸς ὁ θρόνος αὐτοῦ ὀνομάζεται πρῶτος ἐν ταῖς αὐταῖς ᾠδαῖς· «Σιὼν δήλωσαι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ πρωτεῖα, διότι Μήτηρ Σιὼν ἐρεῖ ἄνθρωπος·» καὶ ἡ τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησία ἀληθῶς ἐτιμᾶτο ὡς Μήτηρ τῶν λοιπῶν. — Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων ἀποδεικνύεται ἀδιαφιλονεικήτως, ὅτι ὅμοιαι ἐκφράσεις· «Στόμα, κορυφή, Ἄρχων τῶν Ἀποστόλων, θεμέλιον, πέτρα τῆς Ἐκκλησίας» εἰ καὶ ἀπαντῶνται ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ᾠδαῖς, (αἵτινες δὲν εἶναι δόγματα, ἀλλ᾽ ἐκχύσεις μόνον τῆς εὐγνώμονος καρδίας πρὸς τοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ,) ἀναφέρονται ὅμως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας οὐ μόνον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τῶν ἄλλων, ὁμοίων αὐτῷ κατὰ τὴν τιμὴν Ἀποστόλων, ἐν οἷς οὗτος εἶχε μόνον τὸ πρωτεῖον τῆς τάξεως, ὡς λέγεται καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ·

«Τῶν δὲ δώδεκα Ἀποστόλων τὰ ὀνόματα ἔστι ταῦτα· πρῶτος Σίμων, ὁ λεγόμενος Πέτρος» (Ματθ. Ι΄. 2.) ὅπερ ἐξηγεῖ ὁ Χρυσόστομος οὕτως· «Ὁ Κύριος τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἀνδρέαν πρὸ τῶν λοιπῶν τίθησιν, διότι οὗτοι πρότερον πάντων προσεκλήθησαν, εἶτα τὸν Ἰάκωβον πρὸ τοῦ Ἰωάννου, οὐ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὡς συνήθως λογίζουσι τὸν ἕνα τῶν ἀδελφῶν ἄνωθεν τοῦ ἄλλου, ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ, ὁ Ἰωάννης οὐχὶ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μείζων εἶναι.» (Ὁμιλ. ΛΒ΄, κατὰ Ματθ.)

Τὰ τροπάρια ταῦτα καὶ τὰς ἐκφράσεις τῶν Ἁγίων Πατέρων ἔφερον εἰς μαρτύριον τοῦ τρόπου, καθ᾽ ὃν ἡ οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπέδιδε τὸν προσήκοντα ἔπαινον τῷ Ἀποστόλῳ Πέτρῳ, μὴ ταπεινοῦσα ἐνώπιον αὐτοῦ τοὺς λοιποὺς. Ὡς εἶναι ἀναφαίρετον ἐν ταῖς Γραφαῖς τὸ ὄνομα *πρωτόκλητος* ἀπὸ τοῦ Ἀνδρέου καὶ τὸ *ἀγα-*

πητὸς ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου, καὶ τὸ *τέκνα τῆς βροντῆς* ἀπὸ τῶν δύω υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου, ὡς εἶναι ἀναφαίρετον, ὅτι ἀμφότεροι οὗτοι ἦσαν κατὰ προτίμησιν μετὰ τοῦ Πέτρου μάρτυρες μεγάλων σημείων τοῦ Χριστοῦ, οὕτως ἀναφαίρετον εἶναι καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦ Πέτρου μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων· διότι αὐτὸν πάντοτε ὀνομάζουσι πρῶτον οἱ Εὐαγγελισταὶ, καὶ πρὸς αὐτὸν στρέφονταί τινες ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐκφράσεων τοῦ Χριστοῦ, καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν αὐτὸς πρωτεύει διὰ τοῦ λόγου ἐν Σιὼν, τῇ μητρὶ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Οὕτως ἐκπληροῦνται ἀκριβέστατα ἐπ' αὐτοῦ οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ, οἱ λεχθέντες ἐπὶ τοῦ δείπνου, ὅτε ἀνήγγειλεν αὐτῷ δόξαν, ὁμοίαν τῇ τῶν λοιπῶν μαθητῶν· «Ὑμεῖς δὲ ἐστὲ οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου, καὶ καθίσησθε ἐπὶ θρόνων, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ», ἔπειτα, μὴ λυπῶν αὐτὸν ἔτι διὰ τῆς προρρήσεως περὶ τῆς τριττῆς ἀπαρνήσεως, λέγει πρὸς παραμυθίαν καὶ προφύλαξιν· «Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς, τοῦ συνιάσαι ὡς τὸν σῖτον· ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σὺ ποτὲ ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου.» (Λουκ. ΚΒ', 28, 30, 31 32.)

Καὶ ἡ ἔκφρασις αὕτη, ἐφ' ἧς στηρίζονται οἱ Ῥωμαῖοι, δὲν μεγαλύνει τὸν Πέτρον, κατὰ τὰς ἑρμηνείας τῶν ἀρχαίων Πατέρων, ἀλλ' ἐκ τοὐναντίου ταπεινοῖ μόνον καὶ πορηγορεῖ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ πάντας τοὺς πεσόντας· «Καὶ διὰ τί (σαφηνίζει ὁ Χρυσόστομος) εἰ πάντας ὁ Σατανᾶς ᾐτήσατο, οὐ περὶ πάντων εἶπεν ὁ Κύριος *ἐδεήθην*; Οὐκ εὔδηλον ὅτι τοῦτό ἐστιν ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον, ὅτι καθαπτόμενος αὐτοῦ καὶ δεικνὺς, ὅτι χαλεπώτερον τῶν ἄλλων αὐτοῦ τὸ πτῶμα, πρὸς αὐτὸν τὸν Πέτρον μόνον τρέπει τὸν λόγον; Τοῦτο γὰρ σφόδρα αὐτοῦ καθαπτόμενος ἔλεγε, καὶ δηλῶν ὅτι τὸ πτῶμα αὐτοῦ τῶν ἄλλων χαλεπώτερον καὶ πλείονος δεόμενον βοηθείας· καὶ γὰρ δύο ἐγκλήμασιν ἔνοχος ἦν, καὶ ὅτι ἀντεῖπε, καὶ ὅτι τῶν ἄλ-

λων ἑαυτὸν προὔθηκε· μᾶλλον δὲ καὶ τρίτον, ὅτι τὸ πᾶν ἑαυτῷ ἀνέθηκε. Ταῦτα οὖν ἰώμενος, εἴασε (ὁ Κύριος) γενέσθαι τὸ πτῶμα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους ἀφεὶς, πρὸς αὐτὸν (μόνον) ἀποτείνεται. Σίμων γάρ, φησι, Σίμων καὶ τλ.» (Ὁμιλ. ΠΒ΄, κατὰ Ματθ.)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Γ΄

Μαρτυρίαι ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων καὶ ἐπιστολῶν.

ΜΕΤΑ τὰς Εὐαγγελικὰς ταύτας ῥήσεις, ἐξετάσωμεν μετὰ προσοχῆς ἐκ τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων, εἰς τί ἰδίως συνίστατο τὸ πρωτεῖον τοῦ Πέτρου, ὅπως, παραβάλλοντες συγχρόνως τοὺς θείους λόγους πρὸς αὐτὰ τὰ συμβάντα, μὴ παρασυρθῶμεν ἐπομένως, μετὰ πολλοὺς αἰῶνας, ὑπὸ ἑρμηνειῶν αὐτῶν, κατὰ τὰς ἀνθρωπίνας ἀρχὰς, καὶ οὐχὶ κατὰ Χριστὸν γενομένων. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ προσεκτικῇ ἐξετάσει, πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντα πρέπει νὰ φανῶμεν ἀμερόληπτοι, ἀποδίδοντες «τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν·» (Ἐπις. πρὸς Ρωμ. ΙΓ΄. 8.) διότι οὐδὲν συμφέρον ἔχομεν νὰ κρύψωμεν ἀπὸ τῶν ἀπείρων μίαν περίστασιν, ἵνα δείξωσιν αὐτὴν ἔπειτα οἱ περισσοτέραν πεῖραν ἔχοντες καὶ κλονίσωσιν οὕτω τὴν πίστιν αὐτῶν. — Ἡ ἀλήθεια οὐ φοβεῖται τὸ φῶς, καὶ οὐδέποτε ἔχει χρείαν τῆς ἀνθρωπίνης πανουργίας.

Διὰ τίνος πράγματος ἀνοίγεται ἡ βίβλος τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων;— Διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ δωδεκάτου εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἰούδα. Τίς προτείνει;— Ὁ Πέτρος. Πῶς ἐκτελεῖται ἡ ἐκλογή; — «Καὶ ἔστησαν δύω, καὶ προσευξάμενοι, ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν, καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἑνδεκα Ἀποστόλων·» (Πράξ. Α΄, 23—26) — Εἷς τῶν Δυτικῶν συγγραφέων φέρει ἐνταῦθα ἀπόσπασμα τῆς μαρτυρίας τοῦ Χρυσοστόμου ὑπὲρ τῆς ἐξουσίας τοῦ Πέτρου, λέγων, ὅτι ἠδύνατο δῆθεν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ πράξῃ τὴν ἐκλογὴν ταύτην. Ἀλλ' ἀναγνώσωμεν πληρέστερον τὸν Χρυσόστομον, πρὸς ἐξέλεγξιν τῆς ἀληθείας.

«Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, φησὶν, ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν εἶπεν· «Ἄνδρες Ἀδελφοὶ,» κτλ. Ὁ Πέτρος πάντοτε προοιμιάζει τὸν λόγον (λέγει ὁ Χρυσόστομος) καὶ ὡς θερμὸς καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὸ ποίμνιον καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρῶτος. — Τί δήποτε μόνος (ὁ Πέτρος) οὐ τὸν Χριστὸν ἠξίωσεν, ὥστε αὐτῷ δοῦναι εἰς τὸν τόπον Ἰούδα τινά; Διατί καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ ποιοῦνται τὴν ἐκλογήν; βελτίων γέγονε λοιπὸν ὁ Πέτρος αὐτὸς ἑαυτοῦ. Τοῦτο τοίνυν ἐστὶν εἰπεῖν περὶ τούτου.— Ὅρα δὲ αὐτὸν μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώμης· οὐδὲν αὐθεντικῶς οὐδὲ ἀρχικῶς. Ἄνδρες, φησὶν, ἀδελφοί· εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀδελφοὺς αὑτοῦ ἐκάλεσε (τοὺς μαθητὰς), πολλῷ δὲ μᾶλλον οὗτος (ὁ Πέτρος), διὸ καὶ πάντων παρόντων τοῦτο ἀναφωνεῖ· ἰδοὺ Ἐκκλησίας ἀξίωμα, καὶ Ἀγγελικὴ κατάστασις. Ἀναπόφευκτον ἦτο πληρωθῆναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀποστόλων· μὴ ἄρα ὁ Πέτρος οὐκ ἠδύνατο αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκλέξαι; βεβαίως ἠδύνατο, ἀλλ' οὐκ ἤθελεν, ἵνα μὴ κατηγορήσωσιν αὐτὸν ἐπὶ μεροληψίᾳ· πρὸς τούτοις δὲ καὶ οὐκ ἔλαβε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Καὶ ἔστησαν δύω· οὐχὶ αὐτὸς αὐτοὺς ἔστησεν, ἀλλὰ πάντες· τὴν γνώμην δὲ αὐτὸς εἰσηγήσατο, δείξας οὐδὲ αὐτὴν αὑτοῦ οὖσαν, ἀλλὰ ἄνωθεν κατὰ προφητείαν· — ὥστε ἐξηγητὴς γέγονεν, οὐ διδάσκαλος,» (Ὁμιλ. Γ', ἐπὶ τῶν πράξ.)

Ἰδοὺ μετὰ πόσης προσοχῆς διασαφηνίζει ὁ Χρυσόστομος τὸ παράδειγμα τῆς πρωτοκαθεδρίας τοῦ Πέτρου, περὶ ἧς ἐμνημόνευσεν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην. Οὗτος παρίστησι τὸν Πέτρον ἐνεργοῦντα ἐν πᾶσι συναινέσει τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, καὶ οὐδ' ἀποδίδει αὐτῷ τὸ ὄνομα τοῦ διδασκάλου, ἵνα μὴ ἀνυψώσῃ αὐτὸν ὑπεράνω τῶν λοιπῶν· διὰ τοῦτο δὴ, ἀποδίδων αὐτῷ μόνῳ τὴν δύναμιν τοῦ ἐκλέξαι ἕνα εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἰούδα, ἐκφράζει διὰ τούτου τὴν ἠθικὴν ἰσχὺν τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣν εἶχεν οὗτος ἐν τῇ συνόδῳ τῶν Ἀποστόλων, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ προνόμιον τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίας.

Καταβάντος δὲ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ πάντας τοὺς Ἀποστόλους, δὲν καταβαίνει διπλῆ χάρις ἐπὶ τὸν Πέτρον καὶ ὅμως αὐτὸς πάλιν ἄρχεται τοῦ λόγου πρὸς τὸν λαὸν καὶ μετατρέπει τρεῖς χιλιάδας· καὶ ἐνταῦθα πάλιν ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ αὐτοῦ, δεικνύων τὴν ὁμόνοιαν τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες οἰκειοθελῶς παρεχώρησαν τῷ Πέτρῳ τὴν τιμὴν τοῦ λαλεῖν ἐξ ὀνόματος πάντων, λέγει ταῦτα· «σκόπει δὲ καὶ τῶν Ἀποστόλων τὴν ὁμόνοιαν, αὐτοὶ παραχωροῦσιν αὐτῷ (τῷ Πέτρῳ) τῆς δημηγορίας· οὐ γὰρ ἔδει πάντας φθέγγεσθαι.» (Ὁμιλ. Δ'). Κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν ναὸν εἴσοδον, ὁ Πέτρος ἰατρεύει τὸν ἀσθενοῦντα, καὶ προσάγει διὰ τοῦ λόγου ἑτέρας πέντε χιλιάδας λαοῦ εἰς τὴν πίστιν, καὶ διὰ τῆς Ἀποστολικῆς ἐξουσίας τιμωρεῖ τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σαπφείραν, ψευσθέντας τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, ὅτε ἔκρυψαν τὴν ἑαυτῶν περιουσίαν, ἣν ὤφειλον νὰ προσενέγκωσιν εἰς τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων. Μαρτυρεῖ δὲ περὶ τῆς ἀληθείας τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ ἐνώπιον τῶν Ἀρχιερέων, πρῶτον μετὰ τοῦ Ἰωάννου, ἔπειτα δὲ μετὰ πάντων, λέγων· «πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις.» (Πράξ. Ε, 29.)

Ἔφθασε καιρὸς σπουδαῖος ἐν τῇ αὐξανούσῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, — ἡ σύστασις τοῦ Διακονικοῦ ἀξιώματος· ποῖος δὲ ἐνεργεῖ;— διηγηθήτω τοῦτο ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς· «Προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα (Ἀπόστολοι) τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶπον, οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς, καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις· ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοὶ, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἑπτὰ, πλήρεις Πνεύματος Ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς καταστήσωμεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ Λόγου προσκαρτερήσομεν. Καὶ ἤρεσεν ὁ Λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους· καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον καὶ λοιποὺς, οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων· καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας.» (Πράξ. Ϛ', 2—6.) — Ἐν ταύτῃ λοιπὸν τῇ τοσοῦτον σπουδαίᾳ ἱεραρχικῇ

πράξει, οὔτε τὸ πρόσωπον οὔτε ὁ λόγος τοῦ Πέτρου διακρίνεται, ἀλλ' ἐνεργοῦσι πάντες ὁμοῦ.

Ὅτε δὲ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου, πάντες διεσπάρησαν εἰς τὰς πέριξ χώρας, πλὴν τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁ Διάκονος Φίλιππος ἐβάπτισε τοὺς κατοικοῦντας τὴν Σαμάρειαν, τότε ἀκούσαντες περὶ τούτου οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀπόστολοι, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην. Καὶ οὕτως ἰδοὺ ἡ Ἀποστολικὴ σύνοδος ἀποστέλλει ἤδη τὸν πρωτοκορυφαῖον, ἴσον τῷ Ἰωάννῃ, καὶ ἀμφότεροι οἱ Ἀπόστολοι ὁμοίως ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς βαπτισθέντας, ἐκπληροῦντες τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς παραγγελίαν.

Ἐνταῦθα ἐμφανίζεται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ἀποστολικῶν Πράξεων ἕτερον πρόσωπον, μέγα, ὡς καὶ ὁ Πέτρος, οὗτινος οἱ ἀγῶνες πληρώσουσι τὸ πλεῖστον τῆς βίβλου ταύτης, γραφείσης ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ (Ἀνανίου) καὶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ὅστις ὅμως οὐδαμοῦ παρεσιώπα κατ' ἀρχὰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Πέτρου, οὐδὲ τὰ πρωτεῖα αὐτοῦ ἐν τῇ διδαχῇ καὶ τοῖς σημείοις. Τίς δ' οὗτος; ὁ Παῦλος, ὁ διώκτης τῆς Ἐκκλησίας, ὁ προσαχθεὶς εἰς τὴν πίστιν, οὐχὶ παρά τινος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῇ (Α', 11, 12, 15.). Ὁ Κύριος, πέμπων τὸν μαθητὴν Ἀνανίαν ἵνα βαπτίσῃ τὸν Παῦλον, λέγει περὶ αὐτοῦ· «Πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοι ἐστὶν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων, υἱῶν τε Ἰσραήλ. Ἐγὼ γὰρ ἀποδείξω αὐτῷ, ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν.» (Πράξ. Θ, 15, 16). Ὁ Παῦλος ἐστὶν ὁ μόνος τῶν Ἀποστόλων, ὅστις προσήχθη εἰς τὴν πίστιν παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν, λαβὼν ἀμέσως παρ' αὐτοῦ τούτου καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θείου Λόγου, οὐ μόνον πρὸς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην, οὕτως, ὥσπερ ἐνεπιστεύθη καὶ τῷ Πέτρῳ τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Περίεργον δὲ τίνι τρόπῳ συναντῶνται

ἐν τῷ ἐπιβληθέντι αὐτοῖς ἀγῶνι ἀμφότεροι οἱ ἀγωνιζόμενοι· ἀλλ' ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν Παῦλον γράφοντα· «Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ Εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρ' ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ, οὔτε ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν· καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων. Ὅτε δὲ ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν· εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι, οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ Ἀποστόλους, ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς Δαμασκόν. Ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον, καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε· ἕτερον δὲ τῶν Ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰμὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου· (ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι·) Ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας. Ἤμην δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας ταῖς ἐν Χριστῷ· μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, ὅτι ὁ διώκων ἡμᾶς ποτὲ νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν, ἣν ποτε ἐπόρθει, καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν Θεόν.— Ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ Βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ τὸν Τίτον. Ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν, καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, μήπως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον. Ἀλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοὶ, Ἕλλην ὤν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι· διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς κατα-

δουλώσωνται· οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς. Ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, (ὁποῖοί ποτε ἦσαν, οὐδέν μοι διαφέρει· πρόσωπον Θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει·) ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς, (ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη)· καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν· μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύσωμεν, ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι. Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. Πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ Ἰακώβου μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν. Ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελλε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς. Καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει. Ἀλλ' ὅτε εἶδον, ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων, Εἰ σὺ, Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῇς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς, τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν;» (Γαλάτ. Α΄. 11—24. Β΄. 1—14)

Τὰ μάλιστα ἀξιοσημείωτον ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Παύλου εἶναι, ὅτι αὐτὸς ἔλαβεν ἀμέσως παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀποκάλυψιν, ὅτι ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς τῷ Πέτρῳ τὸ τῆς περιτομῆς, ὅτι ὡς στύλοι τῆς Ἐκκλησίας ἐτιμῶντο τότε οὐ μόνον ὁ Πέτρος, ὁ ὀνομασθεὶς πέτρα, ἀλλ' ἔτι καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, μάλιστα δὲ ὁ Ἰάκωβος ὠνομάσθη πρὸ τοῦ Πέτρου, Ἐπίσκοπος ὢν Ἱεροσολύμων, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου κατὰ σάρκα, χειροτονηθεὶς δὲ ἐπὶ τῆς καθέδρας τῆς μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς Σιὼν, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ὅτε ἐφανερώθη αὐτῷ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὡς μαρτυρεῖ

περὶ τούτου ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ΙΕ΄ κεφαλαίου τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων. Σημειωτέον δὲ, ὡς ἄξιον προσοχῆς, ὅτι, εἰ καὶ ἐκ τῆς βίβλου τῶν πράξεων φαίνεται ὅτι διὰ τοῦ Πέτρου ἠνοίχθη κατὰ πρῶτον ἡ πύλη τῆς θείας βασιλείας εἰς τοὺς ἐθνικοὺς, προσελθόντος εἰς τὴν πίστιν τοῦ Ῥωμαίου ἑκατοντάρχου Κορνηλίου, — ὁ Παῦλος ὅμως ῥητῶς ἐπιβεβαιοῖ «ὅτι οὐ μόνον ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς τῷ Πέτρῳ τὸ τῆς περιτομῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πέτρος πρὸς τοῦτο ἔδωκεν αὐτῷ τὴν δεξιὰν εἰς σημεῖον ἀμοιβαίας κοινωνίας.» Ἡ βίβλος τῶν πράξεων, περιγράφουσα τὴν διδαχὴν τοῦ Παύλου ἐν Ῥώμῃ, οὐδαμοῦ μνημονεύει περὶ τῆς τοῦ Πέτρου ἐν τῇ Πρωτευούσῃ ταύτῃ τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, εἰ καὶ αἱ παραδόσεις τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ μαρτυροῦσι περὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ μαρτυρικοῦ θανάτου ἀμφοτέρων τῶν Ἀποστόλων. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ὅτι τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκομίσθη κατὰ πρῶτον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι οὗτος ἐπεσκόπευεν ἐκεῖ εἴκοσι πέντε ἔτη, — σιωπῶσιν οἱ ἀρχαιότεροι χρονογράφοι.

Ὠφέλιμον πάντοτε ἡ παραβολὴ τῶν τοιούτων χωρίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς πρὸς τὰς ἑρμηνείας τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας· — ἰδοὺ τί λέγει, περὶ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων ἀμφοτέρων τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων ὁ Χρυσόστομος.

«Ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον.» Τί ταύτης ταπεινοφρονέστερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; μετὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα κατορθώματα μηδὲν Πέτρου δεόμενος, μηδὲ τῆς ἐκείνου φωνῆς, ἀλλ' ἰσότιμος ὢν αὐτῷ, ὅμως ἀνέρχεται ὡς πρὸς μείζονα καὶ πρεσβύτερον· καὶ τῆς ἀποδημίας αὐτῷ τῆς ἐκεῖ γίνεται αἰτία, ἡ ἱστορία Πέτρου μόνη. Ὁρᾷς πῶς τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς ἀπονέμει τιμὴν, καὶ οὐ μόνον ἀμείνω, ἀλλ' οὐδὲ ἴσον ἑαυτὸν ἐκείνων εἶναι νομίζει; καὶ

τοῦτο ἐκ τῆς ἀποδημίας ταύτης δῆλον· καθάπερ γὰρ νῦν πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων πρὸς ἁγίους ἄνδρας ἀποδημοῦσιν, οὕτω καὶ Παῦλος πρὸς Πέτρον τότε διακείμενος ἀπῄει, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ ταπεινότερον. Οἱ μὲν γὰρ νῦν ὠφελείας ἕνεκεν ἀποδημοῦσιν· ὁ δὲ μακάριος τότε ἐκεῖνος (Παῦλος), οὐχ ὡς μαθησόμενός τι παρ' αὐτοῦ, οὐδὲ ὡς διόρθωσίν τινα εὐξόμενος, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μόνον, ὥστε ἰδεῖν αὐτὸν, καὶ τιμῆσαι τῇ παρουσίᾳ· «Ἱστορῆσαι γάρ φησι Πέτρον,» καὶ οὐκ εἶπεν ἰδεῖν Πέτρον, ἀλλ' ἱστορῆσαι Πέτρον, ὅπερ οἱ τὰς μεγάλας πόλεις καὶ λαμπρὰς καταμανθάνοντες λέγουσιν· οὕτω πολλῆς ἄξιον ἡγεῖτο σπουδῆς εἶναι (ὁ Παῦλος) καὶ τὸ μόνον ἰδεῖν τὸν ἄνδρα· τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν πράξεων δῆλον. Ὅτε γὰρ ἦλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα, πολλοὺς τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέψας, καὶ τοσαῦτα ἐργασάμενος, ὅσα τῶν ἑτέρων οὐδείς, πρῶτον μὲν εἰσέρχεται πρὸς Ἰάκωβον μετὰ πολλῆς τῆς ταπεινοφροσύνης, ὡς πρὸς μείζονα καὶ τιμιώτερον. Ἔπειτα συμβουλεύοντος ἀνέχεται, καὶ συμβουλεύοντος ἐναντία τῶν νῦν.» (Ὁμιλ. Α'. εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας). Εἶτα δὲ λέγει καθαρῶς ὁ Χρυσόστομος, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἔδωκε τὴν γνώμην αὐτοῦ τῷ Παύλῳ ἵνα ὑπάγῃ κηρύττειν τοῖς ἔθνεσι. «Τί ποτε τοῦτό ἐστιν ὅ φησιν; ἐν μὲν τῷ κηρύγματί φησι διειλόμεθα τὴν οἰκουμένην (ἵνα φωταγωγήσωμεν αὐτὴν τῷ φωτὶ τοῦ Εὐαγγελίου), κἀγὼ μὲν τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ἐκεῖνοι δὲ τοὺς Ἰουδαίους ἔλαβον κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν. (Ὁμιλ. Δ').

Ὑπάρχει ἔτι καὶ ἑτέρα ἔκφρασις τοῦ Παύλου ἐν τῇ πρὸ Κορινθίους ἐπιστολῇ, ἐν ᾗ περιγράφων τοὺς μόχθους αὐτοῦ διὰ τὴν στερέωσιν αὐτῶν ἐν τῇ πίστει, δὶς ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτοῦ λέγων· «Λογιζόμενοι γὰρ μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπὲρ λίαν Ἀποστόλων,» (Β'. πρὸς Κορινθ. ΙΑ, 5. ΙΒ', 11.) καὶ ὁ Χρυσόστομος, ἐξηγῶν τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, προστίθησιν. «Οὐκέτι πρὸς ἐκείνους (τοὺς ψευδαποστόλους), ἀλλὰ πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ποιούμενος τὴν σύγκρισιν· ὥστε εἰ ἐμοῦ τι πλέον (ψευδαπό-

στολοι) ἴσασι, κἀκείνων. — Καὶ ὅρα πῶς κἀνταῦθα μετριάζει. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι οὐδέν μου πλέον εἶπαν οἱ Ἀπόστολοι· ἀλλὰ πῶς; λογίζομαι· οὕτω νομίζω, ὅτι οὐδὲν ὑστέρησα τῶν ὑπὲρ λίαν Ἀποστόλων. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τοῦτο ἐλάττωμα αὐτοῦ ἐδόκει εἶναι τὸ προλαβόντας ἐκείνους (πιστεῦσαι ἐν Χριστῷ) ὄνομα ἔχειν πλέον, καὶ μείζων περὶ ἐκείνους ἦν αἰδὼς, καὶ ἔμελλον οὗτοι παρεισάγειν ἑαυτοὺς, διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται τὴν σύγκρισιν μετὰ τοῦ προσήκοντος αὐτῷ σχήματος· διὸ καὶ μετ' ἐγκωμίων αὐτῶν μέμνηται, οὐχ ἁπλῶς τῶν Ἀποστόλων εἰπὼν, ἀλλὰ τῶν ὑπὲρ λίαν, Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην δηλῶν. (Ὁμιλ. ΚΓ΄). Ἐνταῦθα δὲν φαίνεται τὸ ἰδιαίτερον προνόμιον τοῦ Πέτρου.

Ἐπίσης περίεργον εἶναι νὰ ἴδῃ τις, τίνι τρόπῳ ἐν τῇ ἀρχετύπῳ Ἐκκλησίᾳ λύεται ἡ πρώτη ἀπορία, ἡ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν περιτομὴν τῶν ἐθνικῶν, ὅτε οἱ πρόκριτοι τῶν Ἀποστόλων συνήχθησαν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ὁ Πέτρος μεταξὺ αὐτῶν πρωτεύει. Ἀνοίξωμεν τὴν βίβλον τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων. Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας πέμπονται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας εἰς τὴν τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς μητέρα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Συνήχθησαν δὲ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου. Πολλῆς δὲ συζητήσεως γενομένης, ἀναστὰς ὁ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτοὺς, τίνι τρόπῳ ἀπ' ἀρχῆς ἤνοιξεν ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ τὴν θύραν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς, καὶ εἰς τί συνίσταται ἡ ἀληθὴς πίστις πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. «Ἐσίγησε δὲ πᾶν τὸ πλῆθος, καὶ ἤκουον Βαρνάβα καὶ Παύλου, ἐξηγουμένων ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τοῖς ἔθνεσι δι' αὐτῶν. Μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτοὺς, ἀπεκρίθη Ἰάκωβος (Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου) λέγων. Ἄνδρες ἀδελφοὶ ἀκούσατέ μου. Συμεὼν ἐξηγήσατο, καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κτλ. — διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν. Τότε

ἔδοξε τοῖς Ἀποστόλοις καὶ τοῖς Πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν μετ' ἐπιστολῆς περιεχούσης αὐτοὺς τοὺς λόγους τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἰακώβου· ἐν κεφαλίδι δὲ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐγράφη κοινῶς, μὴ ἀναφερομένου τοῦ προσώπου τοῦ Πέτρου, «οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοὶ — ἔδοξεν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδόν,» — εἰς δὲ τὸν ἐπίλογον, — «ἔδοξε γὰρ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν» (Πράξ. ΙΕ', 1 — 28.).

Ὑπάρχει ἄραγε ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ Ἀποστολικῇ συνόδῳ, ἥτις ἐγένετο τύπος πασῶν τῶν μετὰ ταῦτα οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ ἐγκυκλίῳ ἐπιστολῇ, ἐλάχιστον κἂν τεκμήριον τῶν πρωτείων καὶ τοῦ προνομίου τοῦ Πέτρου ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων; Αὐτὸς ὁμιλεῖ πρῶτος, ἀλλὰ μετὰ μακρὰν συνοδικὴν συζήτησιν, καὶ διότι ἔμελλεν εἰπεῖν περὶ τῆς δι' αὐτοῦ πρώτης ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνικῶν, ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος κατόπιν περὶ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ πρὸς τούτους· λύει δὲ τὸ ζήτημα ὁ Ἱεροσολύμων Ἐπίσκοπος Ἰάκωβος, καὶ ἡ ἐπιστολὴ γράφεται, ἄνευ τινὸς διακρίσεως, ἐκ πάσης τῆς Συνόδου. Ἰδοὺ ὁ ἀληθὴς τύπος ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, καὶ ὁ Παῦλος ἐκφράζει ἐπίσης τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ διὰ συγκεντρώσεως ἐν μιᾷ καθέδρᾳ, ἀλλὰ διὰ πνευματικῆς ἑνότητος αὐτῆς ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης· «Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· εἷς Θεὸς Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ ἐν πᾶσι ὑμῖν. Ἑνὶ δὲ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. — Καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν Ἀποστόλους, τοὺς δὲ Προφήτας, τοὺς δὲ Εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ Ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν Ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλή, ὁ Χριστός» (Ἐφεσ. Δ', 5, 6, 7, 11, 12, 15.)

Ὁ Χρυσόστομος ἐξηγεῖ οὕτω τοὺς λόγους τοῦ Παύλου περὶ τῶν διαφόρων τούτων βαθμῶν· «τίθησιν οὖν πρῶτον Ἀποστό-

λους καὶ Προφήτας, εἶτα Εὐαγγελιστὰς, οἳ εὐηγγελίζοντο τῷ κόσμῳ ὡς οἱ Ἀπόστολοι. Ποιμένας δὲ καὶ διδασκάλους ὀνομάζει ὁ Παῦλος, τοὺς ὁλόκληρον ἐμπεπιστευμένους ἔθνος (ἰδίας τινὸς Ἐκκλησίας)· τί οὖν, οἱ ποιμένες καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐλάττους; καὶ πάνυ, τῶν περιϊόντων καὶ εὐαγγελιζομένων οἱ καθήμενοι, καὶ περὶ ἕνα τόπον ἠσχοληκότες, οἷος Τιμόθεος καὶ Τίτος.» (Ὁμιλ. ΙΑ΄.) — Διατί λοιπὸν ὁ μὲν Τιμόθεος καὶ Τίτος, οἱ ὑπὸ τοῦ Παύλου χειροτονηθέντες Ἐπίσκοποι εἰς Ἔφεσον καὶ Κρήτην εἰσὶ κατώτεροι αὐτοῦ, ὁ δὲ Λῖνος καὶ Κλήμης οἱ ὑπὸ τοῦ Πέτρου χειροτονηθέντες ἐν Ῥώμῃ, εἰσὶν ὅμοιοι αὐτῷ κατὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ διάδοχοι αὐτοῦ, ἐν ᾧ, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Παύλου, ὁ Πέτρος δὲν ἦτο Ἐπίσκοπος ἀλλὰ μείζων Ἐπισκόπου;

Ἄξιον παρατηρήσεως καὶ ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ ἑρμηνεύσας δύω Εὐαγγέλια, τὰς πράξεις καὶ πάσας τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου, καὶ ὁμιλήσας πολλάκις περὶ τῶν πρωτείων καὶ τῆς ἀξίας τοῦ Πέτρου, περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἱεραρχικῶν αὐτῆς βαθμῶν, οὐδ' ἅπαξ κἂν ἐμεγάλυνε τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν, καί τοι ἄλλως κατέφευγεν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου, ὅτε, διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τοῦ πρεσβυτέρου τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, κατεβιβάσθη ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Βασιλευούσης. Ἀλλὰ περὶ τούτου ῥηθήσονται κατωτέρω ἐν οἰκείῳ τόπῳ τὰ δέοντα.

Διήλθομεν οὕτω, τὸν Χρυσόστομον ἀνὰ χεῖρας ἔχοντες, τοὺς πρώτους Ἀποστολικοὺς χρόνους, καθ' ὅσον οὗτοι ἀποκαλύπτονται ἡμῖν ἐκ τῆς βίβλου τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐπιστολῶν, καὶ ἐκ τῶν ἑρμηνειῶν τῶν Ἁγίων Πατέρων, καὶ βλέπομεν ὁποῖαι ἦσαν κατ' ἀρχὰς αἱ μυστηριώδεις ὁδοὶ τῆς θείας προνοίας πρὸς διοίκησιν τῆς τότε γεννωμένης Ἐκκλησίας. Μέχρις οὗ δὲ ἡ μικρὰ οἰκογένεια τῶν πιστῶν συνηθροίζετο ἔτι εἰς Ἱερουσαλὴμ, πρωτεύει μεταξὺ αὐτῶν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ὁ Πέτρος, ὡς στόμα καὶ κορυφὴ τῶν Ἀποστόλων κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Χρυσο-

στόμου, μὴ ὢν ὅμως ἰδιαίτερος Ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, διότι τοῖς Ἀποστόλοις ἀπέκειτο ἡ οἰκουμενικὴ διδαχὴ, καὶ τούτου ἕνεκα, πρὸ τῆς διασπορᾶς αὐτῶν εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, ἦτο ἤδη προκεχειρισμένος παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου τοποτηρητὴς τῆς Σιὼν, Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος, ὃν εὐλαβοῦνται Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, καὶ ἐξ οὗ μάλιστα ἀπορρέουσιν αἱ ὁριστικαὶ γνῶμαι ἐπὶ τῶν πρώτων συνελεύσεων τῆς Ἐκκλησίας.—Εἶτα ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος κηρύττουσιν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀλλὰ δὲν ἐπισκοπεύουσι, πρῶτος δὲ Ἐπίσκοπος προεχειρίσθη ἐκεῖ ὁ Εὐώδιος, ὡς ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὁ δὲ Τῖτος ὑπὸ τοῦ Παύλου ἐν Κρήτῃ, καὶ ὁ Τιμόθεος ἐν Ἐφέσῳ· καί τοι δὲ ὁ Παῦλος διέμεινεν ἐκεῖ τρία ἔτη, καὶ ὁ Ἰωάννης διῆλθεν ἐπίσης εἰς αὐτὴν τὸ ὑπόλοιπον τοῦ μακροῦ βίου αὐτοῦ, οὐδεὶς ὅμως τῶν δύω Ἀποστόλων ἐθεωρεῖτο ὡς Ἐπίσκοπος Ἐφέσου. Τοσοῦτον δὲ ὑπέροχον πάντων ἦτο τὸ Ἀποστολικὸν ἀξίωμα, τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ὅμως, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν ἑβδομήκοντα, τῶν καταταχθέντων εἰς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ὥστε εἰ καὶ μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα ὁ ἀριθμὸς τῶν δώδεκα ἀμέσως ἀνεπληρώθη διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ματθίᾳ, — μετὰ τὸν φόνον ὅμως τοῦ Ἰακώβου, πολλὰ ταχέως συμβάντα, οὐδεὶς τῶν Ἀποστόλων προέτεινε πλέον τὴν ἐκλογὴν ἄλλου εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ· — εἷς μόνον, ὁ Παῦλος, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξελέχθη ἄνωθεν Ἀπόστολος, διὰ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, καὶ ὡμοιώθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ κορυφαίου Πέτρου, σὺν αὐτῷ δὲ ἐκ συμφώνου διεμερίσαντο τὴν Οἰκουμένην, τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἕλληνας.

Οὕτω δὲ ἀμφότεροι οἱ Ἀπόστολοι κηρύττουσι μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐπισκοπεύουσιν ἐν Ῥώμῃ, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εἰρηναίου, συγγραφέως τοῦ δευτέρου αἰῶνος, χειροτονοῦσιν ἐκεῖ Ἐπίσκοπον πρῶτον τὸν Λῖνον, ἔπειτα τὸν Ἀνάκλητον καὶ τέλος τὸν Κλήμεντα, συμβοηθὸν τοῦ Παύλου ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ

κηρύγματος, ὅστις ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Εἰρηναίου τρίτος ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ οὐχὶ ἀπὸ μόνου τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου. Ὡς δὲ ἡ ἐν Ἐφέσῳ τελευτὴ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, οὐκ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν τῷ θεμελίῳ τῆς ἐπισκοπικῆς καθέδρας τῆς πόλεως ταύτης καὶ πάσης τῆς Ἀσίας, ὧν τὰς Ἐκκλησίας ἐκυβέρνα οὗτος μέχρι τέλους τοῦ πρώτου αἰῶνος, οὕτω καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ Πέτρου ἐν Ῥώμῃ οὐκ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν τῷ θεμελίῳ τοῦ θρόνου τούτου, ἄλλως δὲ ἐτίθετο τότε καὶ ὁ Παῦλος, ὁ ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ τελευτήσας ἐκεῖ σὺν τῷ Πέτρῳ. — Ζώντων ἔτι τῶν δύω τούτων Ἀποστόλων, οὔτε ἐκ τῶν πράξεων αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν ἐπιστολῶν, ἀλλ᾽ οὔτε ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρονογράφων βλέπομεν κεντρικήν τινα διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου· ἀλλ᾽ οὔτε δυνατὸν ἦτο νὰ ὑπάρξῃ διοίκησις τοιαύτη, διαμεμερισμένης οὔσης τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὴν διασπορὰν αὐτῆς, καθ᾽ ὅλην τὴν οἰκουμένην· (διότι βλέπομεν τὸν μὲν Ἀπόστολον Θωμᾶν ἐν Ἰνδίαις, τὸν δὲ Ματθαῖον ἐν Αἰθιοπίᾳ, τὸν Βαρθολομαῖον ἐν Βακτριανῇ, καὶ τὸν Ἀνδρέαν ἐν Σκυθίᾳ). Ἡ Ἐκκλησία ἠδύνατο εἶναι ἡνωμένη πνευματικῶς μόνον ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ, τῷ μόνῳ θεμελίῳ καὶ κεφαλῇ αὐτῆς, ἐξ οὗ καὶ ὁ Παῦλος ἐδέχθη κατ᾽ εὐθείαν, ἄνευ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, τὸ Εὐαγγέλιον, εἰ καὶ ἐβόα ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς· «μία πίστις, ἓν βάπτισμα, εἷς Θεὸς καὶ Πατήρ.» — (Ἐφεσ. Δ΄, 5). Ἐκεῖνος, ὅστις εἶπέ ποτε τῇ Σαμαρείτιδι «ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις (ἀλλ᾽ ἐν πάσῃ τῇ Οἰκουμένῃ) προσκυνήσετε τῷ Πατρὶ,» (Ἰωάν. Δ΄, 21.) καὶ συνεχώρησε τὴν καταστροφὴν τοῦ ἱεροῦ ἢ ἁγιαστηρίου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τὴν περιύβρισιν αὐτοῦ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἔπαθεν, ἵνα μὴ τεθῇ ἐπίγειον θεμέλιον ὡς ἀναπόφευκτος σύνδεσμος τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, οὐδὲ τὴν Ῥώμην προσδιώρισεν ὡς κεντρικὸν τόπον τῆς διοικήσεως αὐτῆς· διότι προεῖδεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔπρεπε

νὰ ἐξέλθῃ τῶν στενῶν ὁρίων τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ δὲν ἤθελεν ἐξηρτημένην τὴν ἑνότητα αὐτῆς ἐκ προσκαίρων καὶ τυχαίων τοπικῶν περιστάσεων, ἀλλ' ἐκ τῆς ὁμοψύχου καὶ ἀκλονήτου ὁμολογίας τῆς πίστεως, ἐκφραζομένης, τῇ χάριτι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀπὸ τῶν χειλέων τῶν τηρητῶν αὐτῆς ἐν ταῖς οἰκουμενικαῖς Συνόδοις, ὥσπερ καὶ ἄλλοτε ἐν ταῖς Ἀποστολικαῖς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΑΦΕΙΑΙ ΤΩΝ ΡΩΜΑΪΚΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ.

Α΄

Κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα.

Ἐὰν ἐν διαστήματι τοῦ πρώτου αἰῶνος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ζῶντος ἔτι τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου, βλέπωμεν ὅτι ἡ τῆς Κορίνθου Ἐκκλησία, πάσχουσα ὑπὸ ἐσωτερικῶν διχονοιῶν, ἀποτείνεται οὐχὶ εἰς Ἔφεσον πρὸς τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἀλλ᾽ εἰς Ῥώμην, πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Κλήμεντα, ὅστις γράφει πρὸς αὐτὴν δύω διαλλακτικὰς ἐπιστολάς, — ἡ αἰτία τούτου ὑπάρχει καθαρωτάτη. Ὁ Κλήμης ἦτο συμβοηθὸς τοῦ Παύλου, τοῦ θεμελιώσαντος τὴν Ἐκκλησίαν ἐν Κορίνθῳ καθὼς οὗτος ὀνομάζει αὐτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ· ἐκτὸς δὲ τούτου, ἐκεῖνοι, εἰς ὧν τὴν οἰκίαν ἤρχισεν ἡ τῆς Κορίνθου Ἐκκλησία, ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ Πρίσκιλλα, ἦσαν πρόσφυγες Ῥωμαῖοι, ἐξορισθέντες μετὰ τῶν λοιπῶν Ἰουδαίων διὰ διατάγματος τοῦ Καίσαρος Κλαυδίου. — Ὁ δὲ Ἰωάννης δὲν εὑρίσκετο εἰς Κόρινθον καὶ ἐνήργει μᾶλλον ἐν Ἀσίᾳ, διὸ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἀπετάνθησαν πρὸς τὸν γνωστὸν αὐτοῖς συμβοηθὸν τοῦ Παύλου, καὶ πρέπει νὰ ἴδῃ τις μετὰ πόσης καὶ ὁποίας ταπεινοφροσύνης ἀποκρίνεται οὗτος, οὐδ᾽ ἀναφέρων κἂν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἁπλῶς «Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἐν Ῥώμῃ, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐν Κορίνθῳ,» ὡς ἴση πρὸς ἴσην, ἔχουσα μόνον κέντρον καὶ κεφαλὴν αὐτὸν τὸν Κύριον.

Δὲν τρέπει νὰ παραδράμωμεν ἄνευ προσοχῆς τὸν τρόπον,

καθ' ὃν ὁ ἱστοριογράφος τῶν πρώτων τριῶν αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ πεπαιδευμένος Ἐπίσκοπος Καισαρείας Εὐσέβιος, διαφυλάξας ἐν τῷ πονήματι αὐτοῦ τεμάχια τῶν πρώην χρονογράφων, περιγράφει τὸ συμβὰν τοῦτο καὶ ἀποφαίνεται περὶ τῆς ὑποτιθεμένης διαδοχῆς τοῦ Κλήμεντος.

«Θεμελιωθέντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ Μακάριοι Ἀπόστολοι τὴν Ἐκκλησίαν, Λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς Λειτουργίαν ἐνεχείρησαν. Τούτου τοῦ Λίνου Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται· διαδέχεται δὲ αὐτὸν Ἀνέγκλητος (ἢ Ἀνάκλητος)· μετὰ τοῦτον δὲ, τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὃ καὶ ἑωρακὼς τοὺς μακαρίους Ἀποστόλους, καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς.—Ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ Κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἀπέστειλεν ἡ ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει.» (Βιβλίον Γ', κεφ. ς'. Ἐκκλησιαστ. ἱστορία Εὐσεβίου· — Εἰρηναίου βιβλ. Γ', κεφ. γ').

Καὶ ἕτερος περίφημος συγγραφεὺς τοῦ Δ' αἰῶνος, ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνειος Ἐπίσκοπος Κύπρου λέγει· «Ἐν Ῥώμῃ γὰρ γεγόνασι πρῶτοι Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ Ἀπόστολοι αὐτοὶ καὶ Ἐπίσκοποι, εἶτα Λῖνος, εἶτα Κλῆτος, εἶτα Κλήμης σύγχρονος ὢν Πέτρου καὶ Παύλου, οὗ ἐπιμνημονεύει Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ. Καὶ μηδεὶς θαυμαζέτω, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἄλλοι τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξαντο ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, ὄντος τούτου συγχρόνου Πέτρου καὶ Παύλου· — εἶτ' οὖν, ἔτι περιόντων αὐτῶν, ὑπὸ Πέτρου λαμβάνει τὴν χειροθεσίαν τῆς ἐπισκοπῆς καὶ παραιτησάμενος ἤργει· λέγει γὰρ (αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ) ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. — Ἤτοι μετὰ τὴν τῶν Ἀποστόλων διαδοχὴν ὑπὸ Κλήτου τοῦ Ἐπισκόπου οὗτος καθίσταται, οὐ πάνυ σαφῶς ἴσμεν.» (Βιβλ. Α', κατὰ Καρποκρασιῶν).

Ἐκ τῶν δύω τούτων χωρίων βλέπομεν, ὅτι δύω Ἀπόστολοι

οἰκοδομοῦσι τὴν τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν καὶ παραδίδουσι, ζῶντες ἔτι, τὴν ἐπισκοπὴν αὐτῆς εἰς τρεῖς Ἐπισκόπους, τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εἰρηναίου καὶ τοῦ Εὐσεβίου, εἰ καὶ ὁ Ἐπιφάνειος ὀνομάζει ἀμφοτέρους τοὺς Ἀποστόλους ὁμοῦ καὶ Ἐπισκόπους, ἀλλὰ καὶ οὗτος λέγει, ὅτι ὁ Πέτρος αὐτὸς ἐχειροτόνησε τρεῖς ἐπισκόπους Ῥώμης, ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι ἐχειροθέτουν Ἐπισκόπους καὶ Πρεσβυτέρους εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας, ἔνθα διέβαινον. Διατί λοιπὸν ὁ Ῥώμης Ἐπίσκοπος εἶναι ἀποκλειστικὸς διάδοχος τοῦ Πέτρου, οὐχὶ δὲ ὁ Ἀντιοχείας Εὐώδιος, ἢ ὁ Ἀλεξανδρείας Μάρκος, καὶ τοιοῦτοι ἄλλοι;

Οὕτω παραδέχεται τοῦτο καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, μὴ μεγαλύνουσα μόνον τὸν Κλήμεντα ἐν ταῖς ὑμνῳδίαις αὐτῆς ὡς διάδοχον τοῦ Πέτρου. «Πέτρου κορυφαίου μαθητής, πάτερ γεγονώς, ὃς σὲ τὰ Θεῖα μεμύηκε, Ἱερομάρτυς Κλήμη, καὶ αὐτοῦ διάδοχον καταλέλοιπεν ἄξιον, φωτίζοντα ἅπασαν τὴν κτίσιν.» (Μηναῖον, ΚΔ΄ Νοεμβρίου). Τὸν Μελέτιον Ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ὑμνῳδεῖ αὖτη ἐπίσης. «Ἐπιφανῶς, Ἱερομύστα, διέπρεψας, τὸν τοῦ Πέτρου θρόνον κληρωσάμενος τοῦ πρωτουργοῦ· ὁμοιωθεὶς δι' ἀρετῶν τοῖς τοῦ Χριστοῦ Ἀποστόλοις, τὴν ἐκείνων αὐθεντείαν καὶ θρόνον ἐκληρώσω προφανῶς, Μελέτιε πανένδοξε, ὀρθοδοξίας στύλος καὶ εὐσεβείας ὑπέρμαχος γενόμενος.» (Μηναῖον, ΙΒ΄ Φεβρουαρίου).

Τὰ δὲ προνόμια τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας διασαφηνίζει ὁ Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λουγδούνου τῷ Β΄ αἰῶνι, καὶ μαθητὴς τοῦ Πολυκάρπου Σμύρνης, μαθητοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, —ἐν τῇ βίβλῳ περὶ αἱρέσεων, πρὸς χειραγωγίαν τῶν πιστῶν. (βιβλ. Γ΄, κεφ. γ΄). «Καὶ οὕτω τὴν παράδοσιν τῶν Ἀποστόλων, τὴν γνωστὴν εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον, δύναται νὰ παρατηρήσῃ ἐν ἑκάστῃ Ἐκκλησίᾳ πᾶς ὁ θέλων ἰδεῖν τὴν ἀλήθειαν· δυνάμεθα νὰ ἀριθμήσωμεν πάντας ὅσοι ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Ἐπίσκοποι ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, καὶ τοὺς διαδόχους

αὐτῶν μέχρις αὐτῶν τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, οἵτινες οὐδὲν, ἐξ ὅσων οἱ αἱρετικοὶ φλυαροῦσιν, οὔτε ἐγίνωσκον, οὔτε ἐδίδασκον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν διαδόχων τῶν ἐπισκόπων ἁπασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἔσεται ὑπὲρ τὸ δέον μακρὰ ἐν τῷ συντόμῳ τούτῳ πονήματι, ἡμεῖς, δεικνύοντες τὴν Ἀποστολικὴν καὶ τὴν εὐαγγελισθεῖσαν τοῖς ἀνθρώποις καὶ διὰ τῆς διαδοχῆς τῶν Ἐπισκόπων φθάσασαν μέχρις ἡμῶν πίστιν, ἣν διαφυλάττει ἡ μεγίστη, καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ τοῖς πᾶσι γνωστὴ, καὶ ὑπὸ τῶν δύω ὑπερενδόξων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἐν Ῥώμῃ θεμελιωθεῖσα καὶ οἰκοδομηθεῖσα Ἐκκλησία, καταισχύνωμεν πάντας, ὅσοι ὁπωσδήποτε, εἴτε δι' ἰδίαν εὐαρέσκειαν εἴτε διὰ κενοδοξίαν, εἴτε διὰ τύφλωσιν καὶ ἀπερισκεψίαν, κρίνουσιν ἐσφαλμένως. Διότι ἅπασαι αἱ Ἐκκλησίαι, τουτέστιν οἱ ἁπανταχοῦ πιστοὶ, πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ συμφωνῶσι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην, τὴν ἰσχυροτέραν τῶν κυριωτέρων Ἐκκλησιῶν (propter potentiorem principalitatem), ἐν ᾗ διεφυλάττετο ὑπὸ πάντων τῶν ἁπανταχοῦ πιστῶν ἡ Ἀποστολικὴ παράδοσις. Καὶ οὕτως οἱ μακάριοι Ἀπόστολοι, θεμελιώσαντες καὶ οἰκοδομήσαντες τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ἐνεχείρησαν τὴν λειτουργίαν τῆς ἐπισκοπῆς τῷ Λίνῳ, οὗ μνημονεύει ὁ Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς αὐτοῦ. Τὸν Λῖνον διαδέχεται ὁ Ἀνάκλητος· μετ' αὐτὸν, τρίτος ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, κληροῦται τὴν ἐπισκοπὴν ὁ Κλήμης, ὅστις εἶδε τοὺς μακαρίους Ἀποστόλους καὶ συνανεστράφη αὐτοὺς, καὶ εἶχεν ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ τὴν παράδοσιν αὐτῶν οὐ μόνος· διότι ὑπελείποντο τότε πολλοὶ ἔτι μαθηταὶ τῶν Ἀποστόλων. Τὸν δὲ Κλήμεντα τοῦτον διαδέχεται Εὐάρεστος· καὶ τὸν Εὐάρεστον Ἀλέξανδρος· εἶθ' οὕτως, ἕκτος ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, καθίσταται Ξύστος ἢ Σίξτος, μετὰ δὲ τοῦτον Τελέσφορος, ἢ Τελεσφόρος, ὃς καὶ ἐνδόξως ἐμαρτύρησεν· ἔπειτα Ὑγῖνος, εἶτα Πῖος, μεθ' ὃν Ἀνίκητος. Διαδεξαμένου τὸν Ἀνίκητον Σωτῆρος, νῦν δωδεκάτῳ τόπῳ τὸν τῆς Ἐπισκοπῆς ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων

κατέχει κλῆρον Ἐλεύθερος. Τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ διαδοχῇ ἥτε ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παράδοσις καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κατήντηκεν εἰς ἡμᾶς. Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ Ἀποστόλων μαθητευθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ Ἐκκλησίᾳ Ἐπίσκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ· ἐπὶ πολὺ γὰρ παρέμεινε, καὶ πάνυ γηραλέος, ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας ἐξῆλθε τοῦ βίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Ἐφέσῳ Ἐκκλησία ὑπὸ Παύλου μὲν τεθεμελιωμένη, Ἰωάννου δὲ παραμείναντος αὐτοῖς μέχρι Τραϊανοῦ χρόνων, μάρτυς ἀληθὴς ἐστι τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως.» (Εἰρηναῖος κατὰ αἱρέσεων Βιβλ. Γ', κεφ. γ'.)

Γνωστὸν ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Λουγδούνου, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὁμιλεῖ περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ὡς τῆς μεγίστης ἐν τῇ Λύσει, καὶ πρὸς αὐτὴν, ὡς πλησιεστέραν, ὁδηγεῖ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ γνωρίσωσι τὴν Ἀποστολικὴν παράδοσιν. Ἀλλ' ὅ,τι λέγει περὶ αὐτῆς, πρέπει νὰ νοῆται καὶ περὶ τῶν ἄλλων κυριωτέρων Ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν· π. χ. ὀνομάζει αὐτὴν μεγίστην καὶ ἀρχαιοτέραν, εἰ καὶ αἱ αὐταὶ ὀνομασίαι ἀνήκουσι τῇ τῶν Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας, μάλιστα δὲ, καθόσον αὗται εἰσὶν ἀρχαιότεραι τῆς Ῥωμαϊκῆς, ὡς πρότερον ταύτης θεμελιωθεῖσαι.

Ὁ σύγχρονος τῷ Εἰρηναίῳ Ἀφρικανὸς Πρεσβύτερος, ὁ περίφημος Τερτυλιανὸς, διδάσκει ἐπίσης νὰ συμβουλεύηταί τις περὶ τῶν τῆς πίστεως τὰς Ἀποστολικὰς Ἐκκλησίας. «Ἐὰν ἐπιθυμῇς, λέγει οὗτος, ν' ἀγωνισθῇς κάλλιον περὶ τῆς σωτηρίας σου, περίελθε τὰς Ἀποστολικὰς Ἐκκλησίας, ἐν αἷς ἄχρι τοῦδε ἵστανται αἱ καθέδραι αὐτῶν, καὶ εἰς ἃς ἀναγινώσκονται αἱ πρωτότυποι αὐτῶν ἐπιστολαὶ, ἀνανακλῶσαι τὴν φωνὴν ἐκείνων καὶ παριστῶσαι τὰ πρόσωπα αὐτῶν. Ἐὰν δὲ εὑρίσκηται μακρὰν σου ἡ Ἀχαΐα, τότε ἔχεις τὴν Κόρινθον· ἐὰν κατοικῇς

παρὰ τὴν Μακεδονίαν, ἔχεις τοὺς Φιλίππους, τὴν Θεσσαλονίκην· ἐὰν δύνασαι νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐκεῖ εἶναι ἡ Ἔφεσος· ἐὰν κατοικῇς πλησίον τῆς Ἰταλίας, ἔχεις τὴν Ῥώμην. (36. cap. de praescriptionibus haereticorum.)

Καὶ οὕτως ἰδοὺ τὸ αἴτιον, δι' ὃ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία εἶναι σπουδαία διὰ τοὺς Χριστιανοὺς, ἰδίως δὲ τοὺς τῆς Δύσεως, ὅθεν ἀπεῖχον πολὺ οἱ Ἀπόστολοι, διότι μόνον τὸν Παῦλον γινώσκομεν πορευθέντα εἰς Ἱσπανίαν, ἀπωτέρω δὲ τῆς Ῥώμης οὐδεμίαν Ἐκκλησίαν βλέπομεν παρ' αὐτῶν προσωπικῶς στερεωθεῖσαν. Καὶ βεβαίως δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὸν Κλήμεντα καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, ὡσεὶ κεφαλὰς τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας, ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὅστις ἔζη ἐν Ἐφέσῳ μέχρι τέλους τῆς πρώτης ἑκατονταετηρίδος, ἀλλ' εἰς Ἐκεῖνον, ὅστις ἐφανεροῦτο αὐτῷ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, ὡς περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν χρυσῶν λαμπάδων, καὶ ἤλεγχε διὰ στόματος αὐτοῦ τὰς διαφόρους μερικὰς Ἐκκλησίας.

Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, εἰς ὃν λήγει ὅ,τε Ἀποστολικὸς αἰὼν καὶ ἡ πρώτη ἑκατονταετηρὶς, φανερῶν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τὴν μέλλουσαν τύχην τῆς Ἐκκλησίας, οὐδὲ λόγον κἂν ποιεῖται περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ συγκεντρώσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, καί τοι ὁμιλῶν πολλάκις περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἐπιγείου τε καὶ οὐρανίου, καὶ περὶ τῆς Βαβυλῶνος· ἡ δὲ Ῥώμη, ὡς ἀρχαία πρωτεύουσα τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, ἐὰν προωρίζετο εἰς μέλλουσαν πρωτεύουσαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἠδύνατο βεβαίως νὰ σύρῃ ἐφ' ἑαυτῆς τὴν προσοχὴν τοῦ προφητεύοντος Ἀποστόλου.

Ὡς μνημεῖον τοῦ Ἀποστολικοῦ αἰῶνος διεφυλάχθησαν μέχρις ἡμῶν, πλὴν τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, αἱ Ἀποστολικαὶ διατάξεις, γεγραμμέναι, ὡς ὑποτίθεται, ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος Ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ οἱ κανόνες τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, παρ' αὐτοῦ ἐπίσης συλλεχθέντες, ἐξ ὧν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται μόνον πεντήκοντα πέντε. Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν κανόνων τούτων λέγει τι ὑπὲρ τῶν πρωτείων καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς

μοναρχίας· τοὐναντίον μάλιστα ὁ ΛΔ΄ κανὼν λέγει μὲν καθαρῶς, ὅτι μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων ἑκάστου ἔθνους ὑπάρχει εἷς πρῶτος· οὐδαμοῦ ὅμως ἀναφέρει, ὅτι ὑπάρχει καὶ εἷς ὑπέρτερος ἐπὶ πάντας. «Τοὺς Ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους, εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· μόνα δὲ πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς, διὰ Κυρίου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, «Ὁ δὲ ΛΕ΄ Κανὼν διατάττει τοῖς Ἐπισκόποις ταῦτα. «Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῶν ἑαυτοῦ ὅρων χειροτονίας ποιεῖσθαι, εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ χώρας.» ὁ δὲ ΛΖ΄ Κανὼν διατάττει τὰ ἑξῆς. «Δεύτερον τοῦ ἔτους σύνοδος γενέσθω τῶν Ἐπισκόπων, καὶ ἀνακρινέτωσαν ἀλλήλως τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ἀντιλογίας διαλυέτωσαν.» Ἀλλ' οὐδαμοῦ μνημονεύει περὶ τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου εἰ καὶ ὁ Κλήμης, ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου τούτου καὶ συναθροιστὴς τῶν κανόνων, ἠδύνατο παρὰ πάντα ἄλλον νὰ ἀκούσῃ περὶ τούτου παρὰ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὤφειλε νὰ μὴ παραβλέψῃ τοσοῦτον σπουδαῖον κανόνα, τεθέντα ἐν τῇ Δύσει ὡς θεμέλιον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως.

Ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ ἑβδόμου βιβλίου τῶν Ἀποστολικῶν διαταγῶν ἐν τῷ καταλέγειν τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων κεχειροτονημένους, πρῶτον εἶπον περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις, δεύτερον περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ, τρίτον περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τέταρτον περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ ὡς μεταγενεστέρων, καὶ μάλιστα οὕτω. «Πρῶτος Ἐπίσκοπος τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐχειροτονήθη ὁ Λῖνος ὑπὸ τοῦ Παύλου, δεύτερος δὲ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λίνου, ὁ Κλήμης — ὑπ' ἐμοῦ τοῦ Πέτρου.» Καὶ οὕτως ὁ Παῦλος ἐχει-

ροτόνησε τὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ δὲ ὁ Πέτρος· (ὅπερ ἀληθέστερον, διότι συμφωνεῖ πρὸς τὴν βίβλον τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων, μνημονευουσῶν μόνον περὶ τῆς εἰς Ῥώμην ὁδοιπορίας τοῦ Παύλου.) Ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ δεκάτῳ τοῦ ὀγδόου βιβλίου τῶν αὐτῶν διαταγῶν, ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Ἱερᾶς ἀκολουθίας λέγουσι πρῶτον. «Ὑπὲρ τοῦ Ἐπισκόπου ἡμῶν Ἰακώβου καὶ τῶν παροικιῶν αὐτοῦ δεηθῶμεν.» εἶτα δὲ «ὑπὲρ τοῦ Ἐπισκόπου ἡμῶν Κλήμεντος καὶ τῶν παροικιῶν αὐτοῦ δεηθῶμεν.» δι' οὗ ἀποδεικνύεται ἡ ἀδελφικὴ ἰσότης μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων καὶ τὸ βαθύτατον σέβας πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, καὶ πρὸς τὴν καθέδραν τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς πρεσβυτέραν μεταξὺ πάντων τῶν Ἱεραρχικῶν θρόνων τῶν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων θεμελιωθέντων· διότι τὸν Ἰάκωβον προεχείρησε, κατὰ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις, αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς ὁ Χριστός. (Ἱστορ. Ἑλλην. Δοσιθέου Πατριάρχ. βιβ. Α'. κεφ. ΙΑ'. παρ. 6.)

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ θρόνου τούτου, ἰδοὺ τί συνέλλεξεν ὁ πεπαιδευμένος συγγραφεὺς Βίγγαμ, ἐκ τῶν διαφόρων ἀρχαίων Πατέρων, ὁμιλῶν περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅσαι ἔλαβον τοὺς πρώτους Ἐπισκόπους κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων. (Βιβλ. Β', κεφ. Α'.) «Ὁ Ἱερώνυμος γράφει, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἐχειροτόνησαν Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον ἀμέσως μετὰ τὰ πάθη τοῦ Κυρίου ἐπὶ τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων. (Hier. catal. scrip. c. 3) Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνειος ὀνομάζει αὐτὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον, καὶ πρῶτος οὗτος εἴληφε τὴν καθέδραν τῆς ἐπισκοπῆς, ᾧ πεπίστευκε Κύριος τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς πρώτῳ. (Epiph. haer. 78 n. 7. haer. 29 n. 3. haer. 66 n. 19.) — Ὁ Χρυσόστομος μαρτυρεῖ, ὅτι αὐτὸς ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ (Ὁμιλ. ΚΗ', ἐπὶ τῆς Α'. πρὸς Κορινθ. κεφ. ΙΕ'.) Ὁ συναθροιστὴς τῶν Ἀποστολικῶν διαταγῶν (1), — ὅτι τὸν Ἰάκωβον ἐχειροτόνησαν ὁ

(1) Ὁ Κλήμης, Πάπας Ῥώμης.

Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι (Βιβλ. Η', κεφ. λέ.). Ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρείας, ὁ ἀρχαιότερος πάντων τῶν διδασκάλων, τῶν ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ἀναφερομένων, γράφει περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐγκαταστάσεως τοῦ Ἰακώβου. «Πέτρον γὰρ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ὡς ἂν καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προτετιμημένους, μὴ ἐπιδικάζεσθαι δόξης, ἀλλ' Ἰάκωβον τὸν δίκαιον Ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων ἑλέσθαι· καὶ ἀπωτέρω· Ἰακώβῳ τῷ δικαίῳ καὶ Ἰωάννῃ καὶ Πέτρῳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν παρέδωκε τὴν γνῶσιν ὁ Κύριος.» Καὶ οὕτως ἰδοὺ ὁ Ἰάκωβος προΐσταται πάντων, καὶ αὐτῷ παραχωροῦσι τὴν τιμὴν αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι, ὥσπερ φαίνεται ἐκ τῶν πράξεων καὶ ἐν τῇ συνόδῳ αὐτῶν (Eus. lib. 2, c. 1.). Ὁ δὲ Εὐσέβιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ γράφει. «Μετὰ τὴν Ἰακώβου μαρτυρίαν —λόγος κατέχει τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν τοῦ Κυρίου μαθητῶν τοὺς εἰσέτι τῷ βίῳ λειπομένους, ἐπὶ ταὐτὸ πανταχόθεν συνελθεῖν, ἅμα τοὺς πρὸς γένους κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου· βουλήν τε ὁμοῦ τοὺς πάντας περὶ τοῦ τίνα χρὴ τῆς Ἰακώβου διαδοχῆς ἐπικρῖναι ἄξιον ποιήσασθαι· καὶ δὴ ἀπὸ μιᾶς γνώμης τοὺς πάντας Συμεῶνα τὸν τοῦ Κλωπᾶ, —τοῦ τῆς αὐτόθι παροικίας ἄξιον εἶναι δοκιμάσαι, ἀνεψιὸν ὥς γε φασὶ γεγονότα τοῦ Σωτῆρος.» (Eus. lib. III, c. 2.). Ἰδοὺ ὁποῖον ἰδιαίτερον σεβασμὸν ἔχαιρεν ἡ καθέδρα αὕτη παρὰ τοῖς Ἀποστόλοις, ὅτε οὐδεὶς ἔτι ἐφαντάζετο κἂν περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας.

Β'

Κατὰ τὸν Δεύτερον αἰῶνα.

Μετὰ τὸν πρῶτον Ἀποστολικὸν αἰῶνα πρέπει νὰ στρέψῃ τις τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν σχέσεως τῶν Ῥωμαίων Ἐπισκόπων, μέχρι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων,

αἵτινες ἀποκατέστησαν δι' ἀσαλεύτων κανόνων τὴν διοίκησιν αὐτῆς εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, — καὶ δυνάμεθα ν' ἀντλήσωμεν τὰς πληροφορίας ταύτας ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας, διαφυλαχθείσας μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὁ πεπαιδευμένος οὗτος Ἐπίσκοπος καὶ χρονογράφος, περιγράφων λεπτομερῶς οὐ μόνον τὰ συμβάντα, ἀλλὰ καὶ τὴν σειρὰν τῶν Ἱεραρχῶν τῶν ἀρχετύπων καθεδρῶν, ὀνομάζει τοὺς τῶν Ῥωμαίων ἴσους τοῖς λοιποῖς διαδόχοις τῶν Ἀποστόλων, οὐδαμοῦ σημειῶν τὰ προνόμια αὐτῶν, ἢ ἰδιαίτερόν τι δικαίωμα ἐπὶ τῶν ἑτέρων. Αὐτὸς περιέγραψε καὶ πάσας τὰς Συνόδους, τὰς γενομένας πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, καὶ τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν, ἐφ' ὧν ὅμως οὐδαμοῦ ἐφαίνετο ἡ μοναρχία τοῦ Ῥώμης Ἐπισκόπου, ἐκ τοὐναντίου δὲ μόνον ἡ κοινὴ συνοδικὴ ἐξουσία· τοσοῦτον ξένη τοῦ αἰῶνος τοῦ Εὐσεβίου ἦτο ἡ ἰδέα περὶ τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας τοῦ Πάπα.

Ὁ Εὐσέβιος ὅμως φέρει τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εἰρηναίου, Ἐπισκόπου Λουγδούνου, περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ εἰς τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος ὁ Ἅγιος Πολύκαρπος, Ἐπίσκοπος Σμύρνης καὶ μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ἐπεδήμησεν εἰς Ῥώμην, καὶ συνδιελέχθη μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Ἀνικήτου περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα· διότι αἱ τῆς Ἀσίας ἁπάσης Ἐκκλησίαι, διατηροῦσαι τὰς παραδόσεις τῶν Ἀποστόλων Ἰωάννου καὶ Φιλίππου, ἑώρταζον αὐτὸ τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τῆς σελήνης τοῦ Μαρτίου, ἡ δὲ Ῥωμαίων Ἐκκλησία καὶ αἱ λοιπαὶ Δυτικαὶ, τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν ἐαρινὴν πανσέληνον, βασιζόμεναι ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Ἀλλ' ἡ διαφωνία αὕτη δὲν διέῤῥηξε τὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν Ἐπισκόπων κοινωνίαν τῆς ἀγάπης καὶ ἡ μερικὴ παράδοσις τοῦ Πέτρου δὲν ὑπερίσχυσεν ἐπὶ τῆς μερικῆς παραδόσεως τοῦ Ἰωάννου, μέχρις οὗ ἐπεκυρώθη αὕτη ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς

πρώτης οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀνίκητος, δέκατος ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μάλιστα αὐτοῦ παρεχώρησεν ἐπὶ τῆς τελετῆς τῆς Λειτουργίας τῷ Πολυκάρπῳ τὸν ἁγιασμὸν τῶν δώρων, ἐπειδὴ ὁ Πολύκαρπος ἦτο ἀνὴρ Ἀποστολικὸς, τουτέστι πλησιέστερος μαθητὴς αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἐνταῦθα δὲν φαίνονται οὔτε τὰ πρωτεῖα τοῦ Πέτρου, οὔτε ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἐξουσίας τῶν διαδόχων αὐτοῦ· ἑπομένως δύσκολον εἶναι νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἀνεγνώριζεν ἐφ' ἑαυτοῦ τὰ πρωτεῖα τῆς Ῥώμης Κλήμεντος, τρίτου ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων. (Εὐσεβ. βιβλ. Ε, κεφ. 24).

Κατωτέρω, ἐν αὐτῷ τῷ Εὐσεβίῳ βλέπομεν, ὅτι ὅταν περὶ τὰ τέλη τοῦ δευτέρου αἰῶνος, τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἀπησχόλει ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ συνεκροτήθησαν ἕνεκα τούτου πολλαὶ μερικαὶ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι ἐν Ῥώμῃ, Γαλλίᾳ, Συρίᾳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Κορίνθῳ, τότε ἡ ἀσυμφωνία τοῦ Ἐφέσου Ἐπισκόπου Πολυκράτους καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δὲν διέῤῥηξε πάλιν τὴν ἑνότητα, καί τοι τοῦ Πάπα Βίκτωρος γράφοντος ὑπεροπτικῶς πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς Ἐπισκόπους, ἵνα διακόψωσι τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν. Πολλοὶ τῶν Ἐπισκόπων δὲν ἐνέκριναν τὴν αὐθαίρετον αὐτοῦ πρᾶξιν, ἀλλὰ προέτρεπον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ εἰς τὴν ἑνότητα τῆς ἀγάπης, ὁ δὲ Λουγδούνου Εἰρηναῖος αὐστηρῶς ἐπέπληξεν αὐτὸν δι' ἐπιστολῆς, γραφείσης ἐκ προσώπου ἁπάσης τῆς ἐν Γαλλίᾳ συνόδου, ἐπενθυμίζων αὐτῷ τὸ παράδειγμα τοῦ Πολυκάρπου καὶ τοῦ Ἀνικήτου, ἐπὶ ὑποθέσεως ἀναγομένης οὐχὶ εἰς τὰ δόγματα, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ ἔθιμα. (Εὐσεβ. βιβλ. Ε', κεφ. 24.).

Αὐτὸς ὁ Πολυκράτης, ἐν τῇ συνοδικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ ὡσαύτως δὲν ἐδείκνυεν ὑποταγὴν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν, καὶ εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν παράδοσιν τοῦ Πέτρου, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο ὁ Βίκτωρ. «Ἡμεῖς οὖν ἀῤῥᾳδιούργητον ἄγομεν τὴν ἡμέραν, (ἀπεκρίνατο), μήτε προστιθέντες εἰς τὴν Ἀποστολικὴν παράδοσιν, μήτε ἀφαιρούμενοι (ἀπ' αὐτῆς)· καὶ γὰρ κατὰ τὴν Ἀσίαν

μεγάλα στοιχεῖα κεκοίμηται. Φίλιππος ὁ τῶν δώδεκα (Ἀποστόλων ὃς κεκοίμηται ἐν Ἱεραπόλει), ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Κυρίου ἀναπεσών, ὅς ἐγεννήθη Ἱερεὺς, τὸ πέταλον πεφορηκὼς τῶν Πρωθιεροθυτῶν καὶ μάρτυς καὶ διδάσκαλος, οὗτος ἐν Ἐφέσῳ κεκοίμηται. Ἐγὼ οὖν, ἀδελφοὶ, (λέγει πρὸς Βίκτωρα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας ἐν Ῥώμῃ) ἑξήκοντα πέντε ἔτη ἔχων ἐν Κυρίῳ, καὶ συμβεβληκὼς τοῖς ἀπὸ τῆς Οἰκουμένης ἀδελφοῖς, καὶ πᾶσαν Ἁγίαν Γραφὴν διεληλυθὼς, οὐ πτύρομαι ἐπὶ τοῖς καταπλησσομένοις· οἱ γὰρ ἐμοῦ μείζονες εἰρήκασι· πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. » (Βιβλ. Ε', 24.).

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ὡς καὶ ἐκ τῆς τοῦ Εἰρηναίου, δὲν φαίνεται ὅτι κατὰ τὸν δεύτερον αἰῶνα ἀνεγνωρίζετό τις προνομιακὴ ἐξουσία τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου ἐπὶ τῶν λοιπῶν· διότι ἡ ἀντίστασις τοῦ Πολυκράτους, εἰς οὐδεμίαν εὐθύνην ὑπέβαλεν αὐτὸν, ὁ δὲ Βίκτωρ ὑπεχρεώθη νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν ἀφορισμὸν αὐτοῦ, παρὰ πάντων μάταιον ἀναγνωρισθέντα· τὸ δὲ περὶ τοῦ Πάσχα ζήτημα ἔλυσε πρὸς ὥραν ἡ μερικὴ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης σύνοδος διὰ τὰς Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας, πλὴν τῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τοῦ Ναρκίσσου Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, ἐν ᾗ οὐδὲ γίνεται λόγος περὶ τῆς γνώμης τοῦ Βίκτωρος, ἀλλὰ μόνον προβάλλεται εἰς παράδειγμα ἡ τῶν Αλεξανδρέων Ἐκκλησία.

Γ'

Κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα.

Ὅμοιον τούτῳ συνέβη καὶ τὸν τρίτον αἰῶνα, καθ' ἣν περίστασιν ἐπρόκειτο τὸ ζήτημα περὶ ὀρθότητος τοῦ βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν, μεταξὺ τοῦ Πάπα Στεφάνου καὶ δύω ὀνομα-

στῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, τοῦ Φιρμιλιανοῦ Ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ Ἐπισκόπου Καρθαγένης. Ὁ Στέφανος ἀπέῤῥιψε τὴν ἀπόφασιν τῶν δύω τοπικῶν Ἀφρικανῶν Συνόδων ἐν αἷς ὁ Κυπριανὸς, μετὰ πολλῶν Ἐπισκόπων, ἔθηκεν ὡς κανόνα τὸ ἀναβαπτίζειν πάντας τοὺς ἐκ τῆς αἱρέσεως εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας προσερχομένους· καὶ ὅταν οὗτος, ἐπὶ τῆς τρίτης Συνόδου, μὴ παραδεχθεὶς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Στεφάνου, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἀδελφικὴν ἐπιστολὴν, ὁ Πάπας δὲν ἐδέχθη νὰ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιον αὐτοῦ οἱ παρὰ τοῦ Κυπριανοῦ ἀπεσταλμένοι. Ἀκούσας δὲ, ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ τοῦ Ἰκονίου σύνοδος, προσκληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φιρμιλιανοῦ, ἐπεκύρωσε τὴν τοῦ Κυπριανοῦ ἀπόφασιν, ἐκήρυξεν ἀποβεβλημμένους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἀλληλογραφίας. — Ἡ πρὸς τὸν Κυπριανὸν ἐπιστολὴ τοῦ Φιρμιλιανοῦ γέμει δυνατῶν ἐλέγχων κατὰ τῆς ἀτόπου ἀλαζονείας τοῦ Στεφάνου, καὶ δείκνυσιν ὅτι τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκφωνηθέντα ἀφορισμὸν δὲν παρεδέχθησαν ποσῶς ὡς πρᾶξιν ἀναγνωρισθείσης ἐξουσίας, ἀλλὰ μόνον ὡς πρᾶξιν ὁμοίου κατὰ ὁμοίων, οἵτινες εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποῤῥίπτειν ταύτην ἐνώπιον τῆς κοινῆς δι' ἀμφότερα τὰ μέρη κρίσεως τῆς Ἐκκλησίας.

« Ἀλλὰ παρεάσωμεν τόγε νῦν εἶναι τὰ παρὰ τοῦ Στεφάνου πραχθέντα, ἵνα μὴ ἡ τῆς αὐθαδείας ἐκείνου μνήμη μείζονος ἡμᾶς ἀθυμίας ἐμπλήσῃ· — γνόντες δὲ περὶ ὑμῶν ὅτι κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας καὶ τὸν τῆς Χριστοῦ σοφίας κανόνα τὰ περὶ τοῦ Στεφάνου διέθεσθε, ἀμυθήτου θυμηδίας ἐνεφορήθημεν, μεγάλως εὐχαριστήσαντες τῷ Κυρίῳ, ἐπείπερ ἐν τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ἀφ' ἡμῶν οὕτω μεμακρυσμένοις, ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀληθείᾳ τοιαύτην ὁμοφροσύνην εὕρομεν καὶ ἑνότητα. — Εἷς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς ὢν ὁ ἐν ἡμῖν κατοικῶν Κύριος, τῷ τῆς ἑνότητος δεσμῷ πανταχοῦ συζεύγνυσι τοὺς αὐτοῦ, ὅθεν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν

ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν.» — Καὶ οὕτως ἰδοὺ ὁ ἀληθὴς δεσμὸς τῆς ἑνότητος, οὐχὶ δὲ μόνη ἡ καθέδρα τοῦ Πέτρου. Κατωτέρω δὲ πάλιν λέγει οὗτος· « Ὅτι δὲ οἱ ἐν Ῥώμῃ ὄντες Ἐπίσκοποι οὐ φυλάττουσιν ἐν πᾶσι τὰ ἐξ ἀρχῆς παραδοθέντα, — καὶ ἐξ ἐκείνου δύναταί τις καταλαβεῖν, ἐπείπερ ἑορτάζοντες τὰς τοῦ Πάσχα ἡμέρας, καὶ πολλὰ ἕτερα Θεῖα μυστήρια ἐκτελοῦντες, οὐχ ὁμοίως παραφυλάττουσι πάντα τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις παρατηρούμενα, ἀλλὰ διαφόρως πως ποιοῦσιν, ὥσπερ καὶ ἐν ἑτέραις τῶν ἐπαρχιῶν οὐκ ὀλίγα κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν τόπων καὶ τῶν ὀνομάτων μεταλλάσσονται, ἀλλ᾽ οὐκ ἐκ τούτου ποτὲ ἀπὸ τῆς εἰρήνης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἑνότητος ἀποκεχωρήκασιν, ὅπερ νῦν Στέφανος ποιῆσαι τετόλμηκε, διαῤῥηγνὺς καθ᾽ ἡμῶν τὴν εἰρήνην, ἣν οἱ πρὸ αὐτοῦ μεθ᾽ ἡμῶν τῇ πρὸς ἀλλήλους τιμῇ καὶ ἀγάπῃ τετηρηκότες εἰσί.»

«Ὅτι μόνῳ τῷ Πέτρῳ εἶπεν ὁ Χριστὸς: ὅσα ἂν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ» (Ματθ. ΙϚ', 19.) καὶ μόνοις τοῖς Ἀποστόλοις ἐνεφύσησε λέγων, «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.» (Ἰωάν. Κ', 22—23,) ἀμέλει τοι, ἡ τοῦ ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐξουσία τοῖς Ἀποστόλοις δέδοται, καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις, ἃς ἐκεῖνοι παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἀποσταλέντες κατέστησαν, καὶ τοῖς Ἐπισκόποις τοῖς ἐπιτροπίας λόγῳ ἐκείνους διαδεξαμένοις. — Ἀλλ᾽ ἐγὼ οὐ δύναμαι φέρειν τὴν περὶ ταῦτα ἀρίδηλον ἄνοιαν τοῦ Στεφάνου· τοσοῦτον γὰρ περὶ τῆς ἰδίας Ἐπισκοπῆς καυχώμενος καὶ διάδοχος εἶναι τοῦ Πέτρου διισχυριζόμενος, ἐφ᾽ ᾧ ἵδρυται τὰ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλια, πολλὰς πέτρας εἰσάγει, καὶ πολλῶν Ἐκκλησιῶν καινὰς οἰκοδομὰς καθίστησι, τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ εἶναι ἐν ἐκείναις (ταῖς αἱρετικαῖς) βάπτισμα ἀποφαινόμενος.— Ὁ δὲ τὸ βάπτισμα ἐκείνων ἀποδεχόμενος, ἐκ τῶν βαπτισθέντων Ἐκκλησίαν εἶναι ἐκεῖ βεβαιοῖ, οὔτ᾽ ἐννοεῖ, προδιδόντος αὐτοῦ καὶ παρεόντος τὴν μονότητα ἀμαυροῦσθαι, καὶ οἱονεὶ ἀπαλείφεσθαι τῆς Χριστια-

νικῆς πέτρας τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ Στέφανος κατὰ διαδοχὴν τὴν τοῦ Πέτρου καθέδραν αὐχῶν, οὐδενὶ ζήλῳ κατὰ τῶν αἱρετικῶν διεγείρεται, δωρούμενος αὐτοῖς οὐ μετρίαν ἀλλὰ μεγίστην χάριτος δύναμιν.»

Ἐν τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς ὁ Φιρμιλιανὸς λέγει ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτὸν τὸν Στέφανον· «Μυρίας γὰρ ὅσας διχονοίας διὰ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς οἰκουμένης παρενέσπειρας, ὁποίῳ δὲ ἁμαρτήματι ὑπέβαλες σεαυτὸν, τοσούτων ἀνθρώπων διασχισθείς, ἀπέσχισας γὰρ σεαυτὸν τῆς κοινωνίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἑνώσεως, ἀποστάτης γενόμενος· καὶ γὰρ οὐδενὶ συνδιατρίβειν βουλομένου σου, πάντες τὴν σὴν ὁμιλίαν ἀποφεύγουσιν. Ἀλλ' οὔτε τὰ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλματα ἑλκῦσαί σε εἰς τὸν τῆς ἀληθείας καὶ εἰρήνης κανόνα δεδύνηνται, φησὶ γὰρ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ὁ Παῦλος· «Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἑνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. Ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν. Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν Πᾶσιν ὑμῖν.» (Ἐφες. Δ', 1—6.) Ταῦτα τὰ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλματα, καὶ τὰς σωτηριώδεις ὑφηγήσεις καὶ παραινέσεις ὡ μεθ' ὅσης ἐπιμελείας ἐφύλαξε Στέφανος, τὴν ταπείνωσιν τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν ἠπιότητα φυλάττων ἐν πρώτοις. Τί γὰρ ταπεινότερον ἢ μετὰ τοσούτων Ἐπισκόπων δι' ὅλου τοῦ κόσμου οὐχ ὁμογνωμονῆσαι ποικίλῳ διαφωνίας εἴδει μεθ' ἑκάστου τὴν εἰρήνην ῥηγνῦντα, ποτὲ μὲν μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν, ὅπερ οὐδ' ὑμεῖς ἀγνοεῖτε, ποτὲ δὲ μεθ' ὑμῶν τῶν ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ ὄντων, ὧν τοὺς Ἐπισκόπους μετὰ τοσαύτης ὑπομονῆς καὶ πραότητος προσήκετο, ὥστε οὐδὲ λόγου τούτους ἀξιῶσαι τοὐλάχιστον· ἐπεὶ δὲ μνήμων ὢν τῆς ἀγάπης, παρήγγειλε πάσῃ

τῇ ἀδελφότητι ἵνα μηδεὶς αὐτοὺς δέξοιτο, καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνοὺς ποιῆσαι ἑστίας, ὥστε τοὺς προσερχομένους οὐ μόνον εἰρήνης καὶ κοινωνίας, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτῆς οἰκίας ἀποστερεῖσθαι. Οὕτω φυλάττεται ἡ ἑνότης τοῦ Πνεύματος ἐν τῇ τῆς εἰρήνης συζεύξει τῷ ἀποσχίζεσθαι δήπουθεν τῆς ἑνότητος τῆς ἀγάπης; — Καὶ ἀλλοτριοῦσθαι πάντῃ τῶν ἀδελφῶν; Καὶ κατά τε τοῦ μυστηρίου καὶ τῆς πίστεως τῷ τῆς αὐθάδους διαφωνίας οἴστρῳ ἀποστατεῖν; Παρὰ τοιούτῳ ἀνθρώπῳ πῶς ἐστι δυνατὸν εἶναι ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα, παρ' ᾧ οὐδ' αὐτὴ τυχὸν ἡ ψυχὴ μία ἐστὶν, οὕτω ῥᾳδίως κινουμένη καὶ ἄστατος οὖσα; ἀλλὰ τὰ περὶ ἐκείνου παρεάσωμεν.» (Δοσιθ. Πατριάρχου Ἱστορία. Βιβλ. Α', κεφ. ΙΓ'. Ἑλλην.)

Καί τοι δὲ τοσοῦτον φανερᾶς οὔσης τῆς ἐναντιότητος τῆς παπικῆς ἐξουσίας, ἡ Οἰκουμενικὴ Καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀνεγνώριζεν ὡς ἀποστάτην τὸν Φιρμιλιανόν· ἔλυσε δὲ τὸ περὶ βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν ζήτημα μόνον ἐπὶ οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἀναγνωρίζουσα, ὡς πάντοτε, ἓν βάπτισμα, ὥρισεν αὕτη ὅπως γίνωνται δεκτοὶ τινὲς μὲν τῶν αἱρετικῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος, διότι τὸ ὑποτιθέμενον βάπτισμα αὐτῶν θεωρεῖται ἄκυρον, μὴ ὂν ἡνωμένον τῇ ὁμολογίᾳ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἄλλοι δέ τινες ἄνευ βαπτίσματος, διότι τὸ ἐπ' αὐτῶν τελεσθὲν βάπτισμα ἦτο ἀπαράφθορον ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν γνωμῶν, ὡς ἀναφερομένων εἰς ἕτερα ἀντικείμενα. Ὁ Φιρμιλιανὸς διετέλει ὢν εἰς κοινωνίαν μετὰ πάντων τῶν συγχρόνων αὐτῷ, τῶν ἁγίων Ἐπισκόπων, τουτέστι Γρηγορίου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ καὶ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, τοῦ γράψαντος ἐπίσης παραινετικὴν πρὸς τὸν Στέφανον ἐπιστολὴν περὶ εἰρήνης· ἐξηκολούθει δὲ καὶ προεδρεύων ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ γινομένων συνόδων, καὶ ἐδίκασε διὰ τὴν αἵρεσιν Παῦλον τὸν Ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας, ἄνευ τινὸς πληρεξουσιότητος, μάλιστα δὲ καὶ ἄνευ συμμετοχῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπίσης καὶ ὁ Ἱερομάρτυς Κυπριανὸς, παροργισθεὶς ὑπὸ τῶν

πράξεων τοῦ Στεφάνου, ἔγραψεν αὐτῷ ἐκ προσώπου τῶν ἐν Ἀφρικῇ Ἐπισκόπων.

«Ταῦτα πρὸς τὴν σὴν συνείδησιν, ἀδελφὲ προσφιλέστατε, χάριν τῆς κοινῆς ἡμῶν ἀξίας (τῆς ἐπισκοπῆς) καὶ τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης, ἀναφέρομεν. Πεπειθότες κατὰ τὴν ἀληθινήν σου θεοσέβειαν καὶ πίστιν, ἀρέσκουσι καὶ σοὶ πανθ' ὅσα τυγχάνουσιν εὐσεβῆ τε ἅμα καὶ ἀληθινά. Οἴδαμεν δὲ καί τινας μὴ βουλομένους ὅπερ ἂν ἅπαξ μάθωσιν ἀποθέσθαι, μηδὲ τὴν πρόθεσιν αὐτῶν ῥᾳδίως μεταβαλεῖν, ἀλλὰ (σωζομένου τοῦ μεταξὺ τῶν συναδελφῶν συνδέσμου τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας) ἴδιά τινα διακρατοῦντας, ἅπαξ παρ' αὐτοῖς εἰς χρῆσιν ἐλθόντα. Ὅσον οὖν περὶ τὰ τοιαῦτα βίαν οὐδ' ἡμεῖς ἐπάγομεν, οὐδὲ νομοθετοῦμεν οὐδενί. Ἐν γὰρ τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας ἕκαστος τῶν προϊσταμένων ἐλευθέραν ἔχει τὴν προαίρεσιν, τὸν δὲ λόγον τῶν πράξεων αὐτοῦ ἀποδώσει τῷ Κυρίῳ.» (Ἐπιστολὴ 72.).

Μετὰ δὲ τὰς αὐστηρὰς ἐκφράσεις τοῦ Στεφάνου, ὁ Κυπριανὸς ἔλεγεν ἐνώπιον τῶν ὀγδοήκοντα ἐν Ἀφρικῇ Ἐπισκόπων, παρ' ὧν ἀπήτει ἐλευθέραν ψῆφον· «Λοιπόν ἐστι, φησὶν, ἵνα περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ πράγματος τί ἕκαστος δοξάζομεν εἴπωμεν, οὐδένα κρίνοντες καὶ ἀπὸ τοῦ δικαιώματος τῆς κοινωνίας, εἰ καὶ τοὐναντίον φρονεῖ, ἐκδιώκοντες. Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν Ἐπίσκοπον ἑαυτὸν καθίστησιν, ἢ τυραννικῷ φόβῳ εἰς τὴν τοῦ πείθεσθαι ἀνάγκην τοὺς ἀδελφοὺς βιάζεται, ἔχοντος παντὸς Ἐπισκόπου, ὡς ἀρέσκει, ἰδίας ἐλευθερίας καὶ ἐξουσίας τὸ αὐτεξούσιον, ὁμοίως τε μὴ δυναμένου παρ' ἑτέρου κρίνεσθαι, ἢ ἕτερον κρίνειν, ἀλλὰ προσδοκῶμεν πάντες τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἷς καὶ μόνος ἔχει ἐξουσίαν καὶ τοῦ προβάλλειν ἡμᾶς ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς ἡμετέρας πράξεως κρίνειν.» (Ἱστορ. Δοσιθ. Ἑλλην. Βιβλ. Ἁ, κεφ. ΙΓ'. Conc. Carth. Cyprin.)

Παρατηρητέον δὲ, ὅτι ἔλεγε ταῦτα ὁ Κυπριανὸς, γράψας ἤδη περὶ ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἐνόει ἄλλως καὶ οὐχὶ ὡς

ἑρμηνεύουσιν οἱ Ῥωμαῖοι· ἰδοὺ δὲ οἱ λόγοι αὐτοῦ· « Ἐφ' ἑνὶ τῷ Πέτρῳ, ὁ Κύριος τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ καὶ τούτῳ κελεύει *βόσκειν τὰ ἑαυτοῦ πρόβατα.* Καί τοι δὲ καὶ πᾶσι τοῖς Ἀποστόλοις μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ τὴν ἴσην ἐξουσίαν παρέσχεν εἰπών, «*Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατὴρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς*» καὶ "*Ἀν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται*», ἀλλ' ὅμως, ἵνα τὴν ἑνότητα φανερώσῃ, τὴν ἀφ' ἑνὸς ἀρχομένην, τῆς ἑνότητος ταύτης ἀρχὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ διέθετο ἐξουσίᾳ. Ὅ,τι οὖν ὁ Πέτρος, αὐτὸ τοῦτο πάντως ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, τὸν ἴσον λαβόντες κλῆρον τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' ἡ ἔναρξις ἀπὸ τῆς ἑνότητος ἐκπορεύεται — ἵνα μία δεικνύηται καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. — Ὁ τοίνυν μὴ κατέχων τὴν ἑνότητα ταύτην τῆς Ἐκκλησίας δύναται ἆρα πεποιθότως νομίζειν ὅτι κατέχει τὴν πίστιν; Ὁ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀντιβαίνων καὶ ἀνθιστάμενος πέποιθεν ἆρα ὅτι ἔστιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁπότε καὶ Παῦλος ὁ μακάριος Ἀπόστολος αὐτὸ τοῦτο διδάσκει, καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἑνότητος ἀποδείκνυσι, λέγων «ἓν σῶμα καὶ ἓν Πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι. Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα, εἷς Θεός»; (Ἐφ. Δ'. 4—6.). Ταύτην ἡμεῖς τὴν ἑνότητα στερρῶς κρατεῖν ὀφείλομεν καὶ διεκδικεῖν, καὶ μάλιστα οἱ Ἐπίσκοποι, οἵτινες προεδρεύομεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἵνα καὶ τὴν Ἐπισκοπὴν αὐτὴν ἀποδείξωμεν μίαν εἶναι καὶ ἀδιαίρετον. Μηδεὶς διὰ ψεύδους ἀπατάτω τὴν ἀδελφότητα· μηδεὶς τὴν τῆς πίστεως ἀλήθειαν δι' ἀπίστου παραβάσεως διαφθειρέτω. Μία ἐστὶν ἡ Ἐπισκοπὴ, ἧς ἕκαστοι μερίδα κατέχουσιν ὁλόκληρον. Μία ἐστὶ καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἥτις αὐξανομένη διὰ τὸ γόνιμον εἰς πλῆθος πλατύτερον ἐκτείνεται.» (Κυπριανὸς, Βιβλίον περὶ ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας § δ'—έ.).

Οὐ μόνον δὲ τῷ Στεφάνῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ προκατόχῳ αὐτοῦ Ἁγίῳ Κορνηλίῳ εἶπεν ὁ Κυπριανὸς τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν, διὰ τῶν αὐτῶν ἰσχυρῶν λόγων, ὅτε οὗτος ἐσκέφθη καὶ ἀπεφάσισεν

ἵνα ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ ἀπάντησιν περὶ τοῦ τίνος ἕνεκα δὲν ἀνήγγειλεν αὐτῷ διὰ γράμματος, τὴν παρὰ κανόνας γενομένην προχείρησιν τοῦ Φορτουνάτου εἰς τὴν ἐν Καρθαγένῃ Καθέδραν. «Ἐπειδὴ γὰρ ὥρισται παρὰ πάντων ἡμῶν ὡς πρᾶγμα δίκαιον ὂν καὶ ὀρθὸν ἐκεῖ δικάζεσθαι παντός τινος τὴν δίκην, ὅπου πέπρακται τὸ ἔγκλημα, ἑκάστου δὲ τῶν ποιμένων περιγέγραπται ἡ τοῦ ποιμνίου μερὶς, ἣν διοικεῖ καὶ κυβερνᾷ ὡς λόγον τῶν ἰδίων πράξεων τῷ Θεῷ ἀποδώσειν, πρέπει ἄρα πάντως ἵνα καὶ αὐτοὶ, ἐφ' οἷς ἐπιστατοῦμεν, μὴ περιτροχάζωσι, μηδὲ τὴν τῶν Ἐπισκόπων συνιστῶσαν ὁμόνοιαν διὰ τῆς δολίας καὶ ἀπατηλῆς αὐτῶν θρασύτητος συγκρούωσιν, ἀλλ' ἐκεῖ τὴν δίκην αὐτῶν ἀνάγωσιν, ἔνθα ἂν καὶ κατηγόρους καὶ μάρτυρας τοῦ ἐγκλήματος ἔχειν δύνωνται. (Ἐπιστολὴ 59.). Ἐν δὲ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτῶν διετηρεῖτο ἀμοιβαίως ἡ τῆς ἐντελοῦς ἰσότητος ἔκφρασις. «Κυπριανὸς Κορνηλίῳ τῷ ἀδελφῷ — σωτηρίαν, καὶ Κορνήλιος Κυπριανῷ τῷ ἀδελφῷ, ἢ τῷ Πάπα Κυπριανῷ — σωτηρίαν.»

Ὁ Κυπριανὸς ἠναντιώθη ἰσχυρῶς καὶ πάλιν τῷ Στεφάνῳ, ὅτε ὁ Πάπας οὗτος ἤθελεν ἀποκαταστῆσαι ἐπὶ τῶν καθεδρῶν αὐτῶν δύω Ἱσπανοὺς Ἐπισκόπους, τὸν Μαρκιανὸν καὶ τὸν Βασιλείδην, καταδικασθέντας ὑπὸ ἐπαρχιακῆς συνόδου, διότι ἐν καιρῷ τῶν διωγμῶν ἔθυον τοῖς εἰδώλοις, μετὰ δὲ ταῦτα μετανοήσαντας, καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτὸν διὰ τῆς γνώμης ἁπάσης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἀποποιηθῇ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ. — Ἐὰν δὲ ὁ ἐθνικὸς Αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς, ἵνα τελειώσῃ τὴν ὑπόθεσιν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καθαιρεθέντος ἐπὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, καὶ μὴ θελήσαντος ν' ἀφήσῃ τὸν Ἐπισκοπικὸν οἶκον, διέταξε ν' ἀναγνωρίζωσιν εἰς τὸ ἑξῆς ὡς νόμιμον Ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ἐκεῖνον μόνον, ὃν ἀναγνωρίσουσιν ὅτε Ῥώμης καὶ οἱ τῆς Ἰταλίας Ἐπίσκοποι, ἄρα καὶ ὁ ἐθνικὸς ὁρισμὸς οὗτος συνηγορεῖ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς κοινωνίας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς πάσας τὰς Δυτικὰς, οὐχὶ δὲ ὑπὲρ τῆς

μοναρχίας τοῦ Πάπα. Ἀπόδειξις δὲ τούτου ἔστω, ὅτι ὁ Παῦλος, εἰ καὶ Ἐπίσκοπος πρωτοθάθμου καθέδρας τῆς Ἀνατολῆς, ἐδικάσθη ὅμως ἄνευ προσκλήσεως καὶ συμμετοχῆς τοῦ Ῥώμης Ἐπισκόπου, καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐντελῆ καθαίρεσιν οἱ συναθροισθέντες ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐπίσκοποι, ἐγκαθιδρύοντες ἀντ' αὐτοῦ ἄλλον, ἐποίησαν γνωστὸν τοῦτο, ἐν εἴδει κοινωνίας, τοῖς Ἐπισκόποις Ῥώμης καὶ Ἀλεξανδρείας. Οὕτως εἶχον ἡ κυβέρνησις τῆς Ἐκκλησίας καὶ αἱ μετ' ἀλλήλων σχέσεις τῶν πρεσβυτέρων αὐτῆς Ἐπισκόπων, μέχρι τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς γενομένης ἐν Νικαίᾳ, κατὰ τὸ 325 ἔτος.

Τέταρτος Αἰών.

ΠΡΩΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ.

Πρὶν δ' ἢ λαλήσωμεν περὶ τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἧς διεφυλάχθησαν ἡμῖν οἱ κανόνες, ἀλλ' ἄνευ πρακτικῶν, καὶ ἥτις περιεγράφη ὑπὸ τοῦ συνεδριάσαντος ἐν αὐτῇ Εὐσεβίου Καισαρείας καὶ ἄλλων χρονογράφων ἐν συνόψει, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης οὔτε μετοχὴν, οὔτε τὰ μέσα πρὸς συγκάλεσιν αὐτῆς εἶχεν. Ὅτε ἡ τοῦ Ἀρείου αἵρεσις κατετάραξεν ἤδη τὴν Ἀνατολὴν καὶ αἱ ἐγκύκλιοι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, πρὸς τὰς πρωτοβάθμους καθέδρας, ἐδήλωσαν τὴν ἐπὶ τῆς μερικῆς Αἰγυπτιακῆς συνόδου γενομένην καταδίκην τοῦ αἱρεσιάρχου, — ὁ Αὐτοκράτωρ, διὰ συμβουλῆς τῶν πλησιεστέρων αὐτῷ Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, οὐχὶ δὲ τοῦ Πάπα Σιλβέστρου, διότι ἡ αἵρεσις αὕτη ἦτο εἰσέτι ξένη τῇ Δύσει, ἀπέστειλε τὸν μέγαν Ὅσιον Κορδούβης (ἢ Κουρδούβης) ἵνα εἰρηνεύσῃ τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ τοῦ Ἀρείου, εἰς ἄλλην μερικὴν σύνοδον ἐν τῇ Πρωτευούσῃ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔπειτα, ἰδὼν τὴν ἀποτυχίαν τούτου, συνεκάλεσε τοὺς Ἐπισκόπους ἁπάσης τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς Νίκαιαν.

Οἱ Ἱεράρχαι τῶν πρεσβυτέρων Ἀποστολικῶν θρόνων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ τῶν δύω Καισαρειῶν, συνεδρίαζον ἐν αὐτῇ, μεταξὺ τῶν τριακοσίων καὶ δεκαοκτὼ συνοδικῶν πατέρων· πέντε δὲ μόλις ἐφάνησαν τῆς Δύσεως, διότι αἱ συζητήσεις ἐγένοντο ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς Ἐκκλησίαις. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ Σίλβεστρος Ῥώμης παρῆν διὰ τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι προσπαθοῦσι ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι αὐτὸς προέδρευε τῆς συνόδου, διὰ τοῦ Ὁσίου Κουρδούβης καὶ δύω αὐτοῦ

Πρεσβυτέρων, τοῦ Βικεντίου καὶ Βίτωνος (διὰ τὸν λόγον δῆθεν ὅτι αὐτὸς ὁ Ὅσιος ἦτο δυτικὸς Ἐπίσκοπος, ἄρα ἐξ ἐπαρχίας παπικῆς, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔκειτο ἐπὶ κεφαλῆς πασῶν τῶν πράξεων τῆς συνόδου)· ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὐτῶν στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῆς μαρτυρίας Γελασίου τοῦ Κυζικηνοῦ, μεταγενεστέρου καὶ λίαν ὑπόπτου συγγραφέως, διότι ἀναντιῤῥήτως, κατὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ γνώσεις καὶ τὰς εἰκασίας, ἔγραψε πολλὰ, ἅτινα δὲν ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ θετικῶς, ὡς π. χ. τὰς λεπτομερείας τῶν μετὰ τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων συζητήσεων.

Ὁ Γελάσιος, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἱστορικὸν Εὐσέβιον, προτείνει τοὺς λόγους τούτου μετὰ αὐθαιρέτου προσθήκης· «Ὁρῶν τοίνυν ὁ Βασιλεὺς ταραττομένην τὴν Ἐκκλησίαν, σύνοδον Οἰκουμενικὴν συνεκρότει, τοὺς πανταχόθεν Ἐπισκόπους διὰ γραμμάτων εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας ἀπαντῆσαι παρακαλῶν. (Ἐνταῦθα δὲν φαίνεται παπικὴ συμμετοχὴ ἢ ἄδεια νὰ συγκαλεσθῇ ἡ σύνοδος). Παρῆσάν τε ἐκ πολλῶν ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων οἱ Ἐπίσκοποι, περὶ ὧν ὁ Παμφυλίας Εὐσέβιος ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῶν εἰς τοῦ Κωνσταντίνου βίον, τάδε κατὰ λέξιν φησί· «Τῶν γοῦν Ἐκκλησιῶν ἁπασῶν, αἳ τὴν Εὐρώπην ἅπασαν, Λιβύην τε (ἢ Ἀφρικὴν) καὶ τὴν Ἀσίαν ἐπλήρουν, δμοῦ συνῆκτο τῶν τοῦ Θεοῦ Λειτουργῶν τὰ ἀκροθίνια. Εἷς τε οἶκος εὐκτήριος, ὥσπερ ἐκ Θεοῦ πλατυνόμενος, ἔνδον ἐχώρει κατὰ τὸ αὐτὸ Σύρους τε καὶ Κίλικας, κ. τ. λ. Αὐτός τε Σπάνων (Ἱσπανῶν) ὁ πάνυ βοώμενος Ὅσιος, ἐπέχων καὶ τὸν τόπον τοῦ τῆς μεγίστης Ῥώμης Ἐπισκόπου Σιλβέστρου, σὺν Πρεσβυτέροις Ῥώμης Βίτωνι καὶ Βικεντίῳ, τοῖς πολλοῖς ἅμα συνεδρεύων. Τῆς τε νῦν Βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν Προεστὼς, Μητροφάνης τοὔνομα, διὰ γῆρας ὑστέρει, Πρεσβύτεροι δὲ αὐτοῦ παρόντες, τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐτέλουν. Ὢν ὁ εἷς Ἀλέξανδρος ἦν, ὁ μετ' αὐτὸν Ἐπίσκοπος τῆς αὐτῆς γεγονὼς πόλεως.» (Γελασίου, περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, βιβλ. Β', κεφ. Ε'.).

Ἀνοίξωμεν ἤδη καὶ αὐτὸν τὸν Εὐσέβιον καὶ παραβάλλοντες

ἐξελέγξωμεν τὸν Γελάσιον· οὗτος ἄρχεται διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων· ὅταν δὲ φθάνῃ εἰς τὸν Ὅσιον, ἐξελέγχεται ἡ ὑποβολὴ, διότι ὁ Εὐσέβιος λέγει μόνον· «Αὐτῶν δὲ Σπάνων ὁ πάνυ βοώμενος εἷς ἦν τοῖς πολλοῖς ἅμα συνεδρεύων· τῆς δέ γε Βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν Προεστὼς ὑστέρει διὰ γῆρας. Πρεσβύτεροι δ' αὐτοῦ παρόντες τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐπλήρουν.» (Ἱστορ. βίου Κωνσταν. βιβλ. Γ', κεφ. ζ'.).

Καὶ οὕτως ἐνταῦθα οὐδὲ μνημονεύεται κἂν περὶ τῶν Πρεσβυτέρων τοῦ Σιλβέστρου Ῥώμης, πολλῷ δ' ἧττον περὶ ταῦτα ἐπλήρου τὴν τάξιν αὐτοῦ ὁ Ὅσιος· πόθεν λοιπὸν ἠρύσατο τὸ ὅτι ὁ Γελάσιος, καὶ ἐτόλμησε νὰ εἰσαγάγῃ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Εὐσεβίου, ὅστις, ὡς σύγχρονος καὶ συμμέτοχος τῆς συνόδου βεβαίως ἠδύνατο γινώσκειν περὶ τούτου κάλλιον; Ὁ Γελάσιος προσέθηκεν ἔτι ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐν τοῖς παρ' αὐτοῦ συνταχθεῖσι πρακτικοῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ τὰς ὑπογραφὰς τῶν Ἐπισκόπων, θεὶς ἐν ἀρχῇ τάδε.

Κεφάλαιον ΚΗ'. Ὑπογραφαὶ τῶν ἐπικυρωσάντων τὴν πίστιν Ἐπισκόπων. « Ὅσιος, Ἐπίσκοπος Κουρδούβης, τῆς κατὰ τὴν Ῥώμην, καὶ Ἰταλίαν, καὶ Σπανίαν πᾶσαν, καὶ ταῖς ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι, τοῖς ἐπέκεινα κατ' ἐμὲ οὖσιν, ἕως τοῦ Ὠκεανοῦ ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις, διὰ τῶν σὺν αὐτῷ Πρεσβυτέρων Ῥώμης Βίτωνος καὶ Βικεντίου.»

Εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον παρατηρητέος ὁ παραλογισμὸς τοιαύτης ὑπογραφῆς, αὕτη δὲ δεικνύει, πόσον εἶναι δύσκολον τὸ νὰ ἀποδέχηταί τις μετ' ἐμπιστοσύνης πράγματα ἐξ ἀλλοτρίων χειρῶν. Ποῦποτε ἠκούσθη ὅτι αἱ ὑπογραφαὶ ὑπὸ πρᾶξιν τινὰ οἱανδήποτε, συνιστῶσιν ἰδιαίτερον κεφάλαιον; — τοῦτο ἐπενόησεν ὁ Λατῖνος μεταφραστής. «Ὅσιος—ταῖς Ἐκκλησίαις.» τοῦτο δὲν εἶναι ὑπογραφὴ, καὶ ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει ἔννοια.

Ἑλληνιστὶ ἐτυπώθη· *τῆς ἐκκλεσίαις.* — Τὸ σφάλμα εἰς τὸ ἄρθρον, ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ ἀριθμοῦ ἀντὶ τῆς δοτικῆς τοῦ πληθυντικοῦ. Εἰς τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν αὐτὸ διωρθώθη· ἀλλὰ

τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον ἐξετυπώθη δὶς μετὰ τοῦ σφάλματος, ὅπως συγχέῃ, εἰ δυνατὸν, τὸν ἀναγνώστην, καὶ ἐμποδίσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐννοῆσαι ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ὑπογραφαί. (pag. 41, 54.) Per eos, qui cum ipso erant (διὰ τῶν σὺν αὐτῷ). Ἀλλ' ὅταν ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς λέγωσι περὶ ἑαυτῶν ἐν τρίτῳ προσώπῳ, τί σημαίνει «διὰ τῶν σὺν αὐτῷ;»—μήπως ὁ Ὅσιος δὲν ἐγίνωσκεν αὐτὸς νὰ ὑπογράψῃ;

Κατωτέρω ἡ ὑπογραφὴ τοῦ (Ἀλεξάνδρου) Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας — «σὺν Ἀθανασίῳ, τότε Ἀρχιδιακόνῳ ὄντι.» Ἄρα ἡ ὑποθετικὴ αὕτη ὑπογραφὴ δὲν ἐτέθη τότε, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα.

Leontius Ecclesiis Domini ornamentum.— Ποῖος ποτὲ προέβη μέχρι τοσαύτης ἀφροσύνης, ἵνα ὀνομάζῃ αὐτὸς ἑαυτὸν, ὑπογραφόμενος εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, «Λεόντιος τὸ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου καλλώπισμα;»

Protogenes ille admirabilis. «Πρωτογένης ὁ θαυμάσιος.» καὶ ἡ ὑποθετικὴ αὕτη ὑπογραφὴ εἶναι τοῦ αὐτοῦ εἴδους.

«Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε Πρεσβύτερος ἔτι ὤν, εἰς ὕστερον δὲ καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἱερατείας τῆς αὐτόθι Ἐκκλησίας λαχών.» Ἄρα τοῦτο ἐγράφη ἔπειτα, οὐχὶ δὲ ἐν καιρῷ, καὶ ἐπίσης δὲν εἶναι ὑπογραφή· τί δὲ σημαίνουσιν αἱ τρεισκαίδεκα ὑπογραφαὶ, ἐν ᾧ ἐν τῇ συνόδῳ παρῆσαν τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτὼ Πατέρες; Φαίνεται ἐναργῶς, ὅτι αἱ ἐπίπλαστοι ὑπογραφαὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσιν, πόθεν λοιπὸν ἐλήφθησαν αὗται; Ἀναγνώσατε κατωτέρω· *σύνταγμα πραχθέντων*, τουτέστιν οὐχὶ πράξεις τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀλλὰ συγγραφὴ τῶν πράξεων. — Δὲν εἶναι ἄρα τοῦτο καλὴ ὁμολογία; —

Εὑρήσετε ἔτι ἐν Κεφαλαίῳ ΛΖ΄ τάδε «Κατάλογος τῶν Ἁγίων Ἐπισκόπων, δι' ὧν ἡ σὺν αὐτοῖς ἐν Νικαίᾳ Ἁγία καὶ μεγάλη καὶ Οἰκουμενικὴ σύνοδος, ταῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ διεπέμψατο τὰ ἐν αὐτῇ δι' αὐτῶν κεκριμένα ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.»

Κατόπιν ἕπεται κατὰ λέξιν αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ κατάλογος τῶν ὀνομάτων μετὰ προσθηκῶν, ὃν ἀνωτέρω ἐξητάσαμεν. Ἤδη δὲ καὶ ἡ φαινομένη ὡς παράλογος ὑπογραφὴ τοῦ Ὁσίου, ἀποδείκνυται ἔχουσα ὀρθὴν καὶ καθαρὰν ἔννοιαν, διότι ἡ περιγραφὴ αὕτη ἐλήφθη ἐκ τοῦ Εὐσεβίου, οἱ δ' Ἐπίσκοποι δὲν λέγουσιν αὐτοὶ περὶ ἑαυτῶν — «Ὁ Ὅσιος — ταῖς Ἐκκλησίαις κατὰ τὴν Ἰταλίαν,» κ. τ. λ. τουτέστι, διεπέμψατο τοὺς ὁρισμοὺς τῆς συνόδου. Δὲν εἶναι ἄρα γε καθαρὸν ἤδη, ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα ἑκάστης τῶν ὑπογραφῶν ἀντεγράφη τὸ τμῆμα τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς, περὶ προσώπων, ἐχόντων ἐκτελεστικὴν ἐντολὴν ἀπὸ τῆς συνόδου; καὶ τοῦτο ἐγένετο, διότι εἰς τὸν λατινίζοντα ἐχρειάζετο, ἵνα ὁ Ὅσιος καὶ οἱ Πρεσβύτεροι Ῥώμης, εἰς σημεῖον τῆς προεδρείας, ὑπογραφῶσιν ἄνωθεν πάντων. Οὕτω λοιπὸν, τὸ ἀληθὲς κεφάλαιον μετεποιήθη εἰς παράλογον ὑπὸ ψευδῆ ἐπιγραφήν.

Ἡ ἀναλυτικὴ αὕτη ἐξέτασις ἦτο ἀναγκαία πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἵνα μὴ ληφθῇ εἰς ἀπόδειξιν τῆς σπουδαιότητος τοῦ βιβλίου ἡ ἀρχαιότης τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, γενομένη τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1604 ἔτει, μετὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἐν Γαλλίᾳ (nuper in gallia primum) ἔκδοσιν.

Πιθανῶς εἰς τοῦτο στηριζόμενος ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου, ὅπερ ἐπιγράφεται ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία δεδικαιωμένη (L' Eglise Catholique justifiée) γράφει, (σελ. 203.) μετὰ τῆς αὐτῆς ὅμως ἀκριβείας, μεθ' ἧς ἔγραψε καὶ ὁ Γελάσιος, ὅτι οἱ Πρεσβύτεροι τῆς Ῥώμης ὑπεγράφησαν εἰς τὴν σύνοδον ἄνωθεν πάντων τῶν Ἐπισκόπων, καὶ ἀναφέρεται, πρὸς ἀπόδειξιν τούτου, ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους (βιβλ. Α', κεφ. θ'). Ἀλλὰ καθ' ὅλον τὸ κεφάλαιον τοῦτο καὶ ἐν γένει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Σωκράτους, οὐδὲν ὑπάρχει παρόμοιον· διότι ὁ Σωκράτης ἐπαναλαμβάνει ἁπλῶς καὶ κατὰ λέξιν τὰ παρὰ τοῦ Εὐσεβίου εἰρημένα περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καὶ οὕτως ἐξελέγχει ἔτι μᾶλλον τὸ ψεῦδος τοῦ Γελασίου. (Σωκρ. βιβλ. Α', κεφ. ἡ),

δὲν εἶχεν ὅμως καὶ πόθεν ἄλλοθεν νὰ ἀρυσθῇ ἀληθεστέρας πληροφορίας. Ἐν δὲ τῷ ιγ΄ κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, αὐτὸς ὁ Σωκράτης λέγει· «Φιλομαθὲς δὲ εἶναι νομίζω, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων Ἐπισκόπων, ἃ εὑρεῖν ἐδυνήθημεν, καὶ ἧς ἕκαστος ἐπαρχίας τε καὶ πόλεως ἦν, καὶ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ συνῆλθον, παραθέσθαι ἐνταῦθα. Ὅσιος Ἐπίσκοπος Κουρδούβης Ἱσπανίας· οὕτω πιστεύω ὡς προγέγραπται· Ῥώμης Βίτων καὶ Βικέντιος ἢ Βικεντῖνος Πρεσβύτεροι· Αἰγύπτου Ἀλέξανδρος· Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης Εὐστάθιος· Ἱεροσολύμων Μακάριος· Ἀρποκρατίων Κύνων· καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν εἰς πλῆρες τὰ ὀνόματα κεῖται ἐν τῷ συνοδικῷ Ἀθανασίου τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἐπισκόπου.» Ὁ δὲ Ἀθανάσιος, ὅστις παρευρέθη προσωπικῶς ἐν τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ, οὐδὲ λέξιν μνημονεύει περὶ τῆς προεδρείας τοῦ Πάπα· ὀνομάζει δὲ ἁπανταχοῦ τὸν Ὅσιον πρόεδρον μόνον καὶ πατέρα πασῶν τῶν συνόδων τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐν ἰδιότητι τοποτηρητοῦ· λέγει λοιπὸν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀπολογίᾳ τάδε· «Περὶ γὰρ τοῦ μεγάλου καὶ εὐγηροτάτου καὶ ἀληθῶς ὁμολογητοῦ Ὁσίου περιττόν ἐστιν ἐμὲ καὶ λέγειν· οὐ γὰρ ἄσημος, ἀλλὰ καὶ πάντων μάλιστα, καὶ μᾶλλον ἐπιφανὴς ὁ γέρων· ποίας γὰρ οὐ καθηγήσατο συνόδου, καὶ λέγων ὀρθῶς, οὐ πάντας ἔπεισε; ποία τις Ἐκκλησία τῆς τούτου προστασίας οὐκ ἔχει σημεῖα τὰ κάλλιστα; »

Ἴδωμεν δὲ, τί λέγει καὶ ἕτερος ἱστορικὸς, ὁ Σωζόμενος. «Ὁ Βασιλεὺς συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, καὶ πανταχῆ τοῖς προεστῶσι τῶν Ἐκκλησιῶν ἔγραψεν, εἰς ῥητὴν ἡμέραν παρεῖναι· ἐκοινώνουν δὲ τούτου τοῦ συλλόγου, τῶν μὲν Ἀποστολικῶν θρόνων, Μακάριος ὁ Ἱεροσολύμων, καὶ Εὐστάθιος ἤδη Ἀντιοχείας, καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀλεξανδρείας.» (Σωζόμ. Βιβλ. Α΄, κεφ. ιζ΄.) (Ἐνταῦθα ὁ Σωζόμενος φυλάττει τὴν βαθμολογίαν τῆς θεμελιώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων· ἀλλ' ἰδοὺ παρακατιὼν εἰς ποῖον σφάλμα ὑποπίπτει, δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέτρον τῆς ἐμπιστοσύνης, ἧς εἶναι ἄξιος, ἐν τῷ

χωρίῳ ἐκείνῳ, ἔνθα λέγει, ὅτι εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ῥώμης, κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς καθέδρας αὐτοῦ, ἐνεπιστεύθη ἡ φροντὶς περὶ πάντων τῶν πιστῶν.) «Ἰούλιος δὲ ὁ Ῥωμαίων Ἐπίσκοπος, διὰ γῆρας ἀπελιμπάνετο· παρῆσαν δὲ ἀντ' αὐτοῦ Βίτων καὶ Βικέντιος, Πρεσβύτεροι τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας.» Οὕτως ὁ Σωζόμενος ἀντὶ τοῦ Πάπα Σιλβέστρου τίθησι τὸν Ἰούλιον, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν λέγει περὶ τῆς προεδρείας αὐτοῦ ἢ τῶν Ῥωμαίων Πρεσβυτέρων ἐν τῇ συνόδῳ. — Σιωπᾷ δὲ περὶ τούτου καὶ ὁ Θεοδώρητος, ὅστις γράφει μόνον, ὅτι «ὁ Ῥώμης Ἐπίσκοπος ἀπελιμπάνετο διὰ γῆρας, ἔπεμψε δὲ δύω Πρεσβυτέρους ἵνα ἔχῃ γνῶσιν πάντων, περὶ ὧν ἔμελλον συσκέπτεσθαι καὶ δώσῃ τὴν συναίνεσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν γενησομένων συνοδικῶν ἀποφάσεων.» (Βιβλ. Α'. κεφ. ζ'.). Ἆρα οὐχὶ διὰ προεδρείαν ἢ ἐπικύρωσιν, ἀλλὰ μετὰ προηγηθεῖσαν συμφωνίαν.

Ἐὰν δὲ καὶ οἱ τρεῖς ἱστορικοὶ λέγωσιν, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ἰούλιος μετεκαλέσατο τὸν Ἀθανάσιον εἰς Ῥώμην ἵνα δικασθῇ μετὰ τῶν κατηγόρων αὐτοῦ, καὶ οἱ δύω πρῶτοι ἐπιφέρωσιν ὅτι ὑπάρχει νόμος ἱερατικὸς, ἄκυρα ἀποφαίνων τὰ παρὰ γνώμην τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου πραττόμενα, (Σωζόμ. βιβλ. Γ', κεφ. ἰ. Σωκρ. βιβλ. Β', κεφ. ἡ.), πολὺ εὐκταῖον ἦτο νὰ δείξωσι τὸν κανόνα τοῦτον. Ὁ Πάπας Ἰούλιος γράφει ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ἣν ἀμέσως μέλλομεν ἰδεῖν, μόνον περὶ τοῦ ἐθίμου τοῦ συσκέπτεσθαι αὐτοὺς περὶ πάντων μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐξηγεῖ τὴν αἰτίαν τούτου λίαν ἀποχρώντως. — Ὁ δὲ κανὼν, περὶ τῆς τελειωτικῆς παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ἀποφάσεως τῶν πραγμάτων, προϋτάθη βραδύτερον διὰ προσωπικὸν σέβας πρὸς τὸν Ἰούλιον καὶ τὸν Θρόνον αὐτοῦ ὡς θεμελιωθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, μόνον ἐν τῇ τοπικῇ Σαρδικῇ συνόδῳ, συνισταμένῃ ἐκ Δυτικῶν, καὶ δι' αὐτοὺς μόνον ἐχούσῃ κῦρος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι Οἰκουμενικὴ, εἰ καὶ πολλάκις ἐπειράθησαν οὗτοι νὰ ἐκδίδωσι τὰς πράξεις αὐτῆς, ὡς συνέχειαν τῶν τῆς Νικαίας. Οἱ ἱστορικοὶ οὗτοι ζῶντες

κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα, ὅτε ἡ σταθερότης τοῦ Πάπα Ἁγίου Λέοντος κατὰ τὰς στασιαστικὰς περιστάσεις τῆς Ἀνατολῆς, ταραττομένης ὑπὸ τῶν αἱρέσεων τοῦ Νεστορίου καὶ Εὐτυχίου, ἔδιδεν, ὡς μέλλομεν ἰδεῖν, ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα τῇ Ῥωμαϊκῇ καθέδρᾳ, παρέβαλον τὰς περιστάσεις τοῦ καιροῦ αὐτῶν πρὸς τὸ παρελθὸν, καὶ ὑπέπεσαν εἰς σημαντικώτατα ἱστορικὰ ἁμαρτήματα, ὡς εἴδομεν ἤδη ἐν τῷ Σωζομένῳ. Αὐτὸς δὲ ὁ Σωκράτης ὁμολογεῖ ἐν τῷ Α΄ κεφαλαίῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου αὐτοῦ, ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἀνασκευάσῃ αὐτὸ, ἐπειδὴ ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ πονήματος τοῦ Ῥουφίνου (Δυτικοῦ ἱστορικοῦ)· καὶ ὅμως πάλιν ἔμειναν εἰς τοῦτον οὐκ ὀλίγα σφάλματα, καθὼς καὶ εἰς τὸν Σωζόμενον.

Ὁ δὲ Ὅσιος, ὁ ἐπονομασθεὶς μέγας, ἕνεκα τοῦ βαθυτάτου σεβασμοῦ, ὃν ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ Ἐπίσκοποι, καὶ ὡς πιστὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ἀνακρίνων ἐπιτοπίως τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀρείου, ἐκ πρώτης ἀρχῆς προέδρευεν οὐ μόνον τὴν ἐν Νικαίᾳ, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς τοπικὰς συνόδους τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, τὰς κατὰ τῶν Ἀρειανῶν γενομένας. Ἀλλ' ἡ πατρὶς αὐτοῦ Ἱσπανία καὶ ἡ Γαλλία καὶ αὐτὴ ἡ Ἰταλία, δὲν ἐξηρτῶντο ἔτι ἐντελῶς καὶ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου, ὡς βλέπομεν τοῦτο ἐκ τῶν παραδειγμάτων τῆς Ἀφρικανῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔκ τινων συνοδικῶν κανόνων, εἰ καὶ ἐπρώτευεν ἐν τῇ Δύσει ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία. Οἱ δεσμοὶ δὲ τῆς τελείας ὑποταγῆς ἐστερεώθησαν πολὺ βραδύτερον, κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Ὅσιος ἐνήργει ὡς τοποτηρητὴς, ἤθελε φέρει τότε τὸν τίτλον τοῦτον, ὡς ἔφερον αὐτὸν εἰς ἄλλας συνόδους τινὲς Ἐπίσκοποι λεγάτοι (1) τοῦ Πάπα.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς συνόδου, ἐνεπιστεύθη ἡ δημοσίευσις τῶν ὁρισμῶν αὐτῆς ἑκάστῳ τῶν πρωτοβάθμων Ἐπισκόπων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τῶν λοιπῶν καὶ τῷ Κεκυλιανῷ ἐν

(1) Ἔξαρχοι ἢ Πρέσβεις.

τῇ Ἀφρικῇ καὶ τῷ Ὁσίῳ ἐν ἁπάσῃ τῇ Δύσει· περὶ δὲ τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου οὐδὲν μνημονεύεται, καὶ αὐτοὶ οἱ κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου εἰσὶν ὅλως ἐναντίοι πάσης μοναρχίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Κανὼν Γ'. «Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ Ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν· (δηλαδὴ τὸ ἔχειν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ τὰς πλησιεστέρας Δυτικὰς Ἐκκλησίας). Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις. Καθόλου δὲ πρόδηλον ἐκεῖνο, ὅτι εἴτις χωρὶς γνώμης τοῦ Μητροπολίτου γένοιτο Ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἡ μεγάλη Σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι Ἐπίσκοπον.»

Κανὼν Ζ'. «Ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε, καὶ παράδοσις ἀρχαία, ὥστε τὸν ἐν Αἰλίᾳ (Ἱεροσολύμοις) Ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ Μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος.»

Καὶ οὕτως ἰδοὺ ἐξαιρετικῶς ὡρίσθησαν τὰ προνόμια τῶν τεσσάρων οἰκουμενικῶν θρόνων· ἀλλ' ὅμως τῷ τῆς Ῥώμης οὐδὲν προνόμιον ἐδόθη. Ὁ δὲ Ε' κανὼν λέγει, «Ἔδοξε καλῶς ἔχειν ἑκάστου ἐνιαυτοῦ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν δὶς τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι, ἵνα κοινῇ πάντων τῶν Ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων, τὰ τοιαῦτα (ἐκκλησιαστικὰ) ζητήματα ἐξετάζηται.» Ὁ δὲ Δ' κανὼν λέγει τάδε, «Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τοῦτο, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων γινομένων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ Μητροπολίτῃ·» καὶ οὐδὲ λέξιν κἂν ἀναφέρει περὶ τοῦ ὅτι ὁ Ῥωμαίων Ἐπίσκοπος πρέπει νὰ δίδῃ ἐπικυρωτικὰ

γράμματα ἑκάστῳ τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ Ἐπισκόπων, ὥσπερ τοῦτο, παραδεχθὲν, ἐγένετο σήμερον νόμος ἐν τῇ Δύσει.

Μετὰ τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ μέχρι τῆς δευτέρας, ἀδιάκοπος σειρὰ τοπικῶν ἐν τῇ Δύσει καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ συνόδων, κατὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, καταδιωκομένου ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν, ἐπλήρωσεν ἅπασαν τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα, καὶ διεγράφη καθαρῶς ἐν αὐταῖς ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας, ὡς μέλλομεν ἰδεῖν τοῦτο ἐκ τῶν κανόνων. Ἀλλ' ἡ γενναία προστασία τοῦ Πάπα Ἰουλίου πρὸς τὸν ἐξόριστον ἅγιον Ἀθανάσιον, ἰδίως δὲ ἡ πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς Ἐπισκόπους ἐπιστολὴ αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς περιστάσεως ταύτης, ἔδωκαν ἀφορμὴν τοῖς Ῥωμαίοις ν' ἀποδεικνύωσιν, ὅτι ἡ ἀνωτάτη κρίσις ἀνῆκε τῷ θρόνῳ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Ἐξετάσωμεν αὐτὰ τὰ συμβάντα· ἰδοὺ τί ἔγραφε τοῖς Ἀνατολικοῖς Ἐπισκόποις ὁ Ἰούλιος εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐπιστολῆς αὐτῶν, ὅταν οὗτοι δὲν ἤθελον νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν σύνοδον, ἵνα κριθῶσι μετὰ τοῦ Ἀθανασίου, κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ πρόσκλησιν. (Concil. T. 2. p. 585.).

«Ἀνέγνων τὰ γράμματα τὰ διὰ τῶν Πρεσβυτέρων μου Ἐλπιδίου καὶ Φιλοξένου ἀποκομισθέντα, καὶ ἐθαύμασα πῶς ἡμεῖς μὲν ἀγάπῃ καὶ συνειδήσει ἀληθείας ἐγράψαμεν, ὑμεῖς δὲ μετὰ φιλονεικίας καὶ οὐχ ὡς ἔπρεπεν ἐπεστείλατε. Ὑπεροψία γὰρ καὶ ἀλαζονεία τῶν γραψάντων διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐδείκνυτο· ταῦτα δὲ ἀλλότρια τῆς ἐν Χριστῷ πίστεώς ἐστιν· ἔδει γὰρ τὰ μετὰ ἀγάπης γραφέντα, ἀμοιβῆς τῆς ἴσης μετὰ ἀγάπης τυχεῖν, καὶ μὴ μετὰ φιλονεικίας. Ἢ οὐχὶ ἀγάπης ἐστὶ γνώρισμα Πρεσβυτέρους ἀποστεῖλαι συμπαθεῖν τοῖς πάσχουσι, προτρέψασθαι τοὺς γράψαντας ἐλθεῖν, ἵνα πάντα θᾶττον λύσιν λαβόντα διορθωθῆναι δυνηθῇ, καὶ μηκέτι μήτε οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν πάσχωσι, μήτε ὑμᾶς τινὲς διαβάλλωσιν; — Τί γὰρ καὶ γέγονεν ἄξιον λύπης; ἢ ἐν τίνι ἦν ἄξιον λυπηθῆναι ὑμᾶς, οἷς καὶ ἐγράψαμεν; — ἢ ὅτι προετρεψάμεθα εἰς σύνοδον ἀπαντῆσαι; Ἀλλὰ

τοῦτο μᾶλλον ἔδει μετὰ χαρᾶς δέξασθαι· οἱ γὰρ παῤῥησίαν ἔχοντες ἐφ' οἷς πεποιήκασι, καὶ ὡς αὐτοὶ λέγουσι κεκρίκασιν, οὐκ ἀγανακτοῦσιν εἰ παρ' ἑτέρων ἐξετάζοιτο ἡ κρίσις, ἀλλὰ θαῤῥοῦσιν ὅτι, ἃ δικαίως ἔκριναν, ταῦτα ἄδικα οὐκ ἄν ποτε γένοιτο. Διὰ τοῦτο οἱ ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν μεγάλῃ συνόδῳ συνελθόντες Ἐπίσκοποι, οὐκ ἄνευ Θεοῦ βουλήσεως συνεχώρησαν ἐν ἑτέρᾳ συνόδῳ τὰ τῆς προτέρας ἐξετάζεσθαι. — Εἰ δὲ τὸ τοιοῦτον ἔθος παλαιὸν τυγχάνον, μνημονευθὲν δὲ καὶ γραφὲν ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ, ὑμεῖς τοῦτο παρ' ὑμῖν ἰσχύειν οὐ θέλετε, ἀπρεπὴς μὲν ἡ τοιαύτη παραίτησις· τὸ γὰρ ἅπαξ συνήθειαν ἐσχηκὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὑπὸ συνόδων βεβαιωθὲν, οὐκ εὔλογον ὑπὸ ὀλίγων παραλύεσθαι.» Ἐνταῦθα οὐδέν τι φαίνεται περὶ Ῥωμαϊκῆς μοναρχίας· εἶτα ἕπεται ἡ ἔκθεσις τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἀθανασίου, καὶ ὁ Ἰούλιος δικαιολογεῖ πάλιν τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, λέγων τίνος ἕνεκα παρεδέχθη δικαίως ἐν τῇ ἑαυτοῦ κοινωνίᾳ τὸν Ἀθανάσιον, ὅτε οἱ κατήγοροι αὐτοῦ δὲν ἤθελον νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὴν σύνοδον. «Ἔδει τοίνυν, — ὑμᾶς, οἷς μὴ ἔγραψα, μὴ λυπεῖσθαι, εἰ ἐκείνοις ἐγράφη τοῖς καὶ γράψασιν, εἰ γὰρ ἐχρῆν καὶ πᾶσιν ὑμῖν ἐπιστεῖλαι, ἔδει καὶ ὑμᾶς σὺν ἐκείνοις γράψαι, — εἰ δὲ καὶ τὸ μόνον ἐμὲ γεγραφέναι ἐκείνοις ἐκίνησεν ἡμᾶς, ἀκόλουθον ἐστιν ὑμᾶς ἀγανακτεῖν, ὅτι καὶ μόνῳ ἐμοὶ ἔγραψαν, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ πιθανὴ μὲν καὶ οὐκ εὔλογος ἡ πρόφασις ἀγαπητοὶ, ὅμως δὲ γνωρίσαι ὑμῖν ἀναγκαῖον, ὅτι εἰ καὶ μόνος ἔγραψα, ἀλλ' οὐκ ἐμοῦ μόνου ἔστιν αὕτη ἡ γνώμη, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ τῶν ἐν τούτοις τοῖς μέρεσιν Ἐπισκόπων· καὶ ἔγωγε τοὺς πάντας οὐκ ἠθέλησα ποιῆσαι γράψαι, ἵνα μὴ παρὰ πολλῶν τὸ βάρος ἔχωσιν· ἀμέλει καὶ νῦν τῇ ὁρισθείσῃ προθεσμίᾳ συνῆλθον Ἐπίσκοποι, καὶ ταύτης τῆς γνώμης γεγόνασιν ἣν πάλιν γράφων ὑμῖν σημαίνω. Ὥστε, ἀγαπητοὶ, εἰ καὶ μόνος ἐπιστέλλω, ἀλλὰ πάντων εἶναι γνώμην ταύτην γινώσκετε. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ μὴ εὐλόγως τινὰς ἐξ ὑμῶν προφάσεις, ἀλλὰ ἀδίκους καὶ ὑπόπτους πορί-

σασθαι.» (pag. 520.) Ἐνταῦθα φαίνεται καθαρῶς οὐχὶ ὅτι ὁ Ἰούλιος ἀπαιτεῖ προστακτικῶς νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι πάντες οἱ Δυτικοὶ προσκαλοῦσι δι' αὐτοῦ τοὺς Ἀνατολικούς, κατόπιν δὲ ἔπονται πάλιν αἱ δικαιολογίαι. Ὁ Ἰούλιος κλείει τὴν μετριόφρονα ἐπιστολὴν αὐτοῦ οὕτως. «Ὦ ἀγαπητοί, οὐκέτι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ λοιπὸν, ἐπὶ ἐξορισμῷ καὶ θανάτῳ αἱ κρίσεις τῆς Ἐκκλησίας εἰσίν. Εἰ γὰρ καὶ ὅλως, ὡς φατὲ, γέγονέ τι εἰς αὐτοὺς (Ἀθανάσιον καὶ λοιποὺς) ἁμάρτημα, ἔδει κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, καὶ μὴ οὕτω γεγενῆσθαι τὴν κρίσιν, ἔδει γραφῆναι πᾶσιν ἡμῖν, ἵνα οὕτω παρὰ πάντων ὁρισθῇ τὸ δίκαιον.» Τοὺς λόγους τούτους ὁ ἱστορικὸς Σωζόμενος, ἀκμάσας μετὰ ἑκατὸν ἔτη, μετέβαλεν οὕτως, ὅτι δῆθεν ὁ Ἰούλιος ἔγραφεν· «εἶναι γὰρ νόμον ἱερατικὸν ἄκυρα ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην πραττόμενα τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου.» (Σωζόμ. βιβλ. Γ', κεφ. ἰ.) Ἀλλὰ τοιοῦτον συνοδικὸν κανόνα οὐδ' αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι δύνανται νὰ δείξωσιν εἰς οὐδεμίαν Οἰκουμενικὴν σύνοδον. Κατωτέρω δὲ εἶπεν ὁ Ἰούλιος καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἔπρεπε νὰ ἀναφέρωνται πρὸς ἅπασαν τὴν Δύσιν περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἀθανασίου. «Ἐπίσκοποι γὰρ ἦσαν οἱ πάσχοντες, καὶ οὐχ αἱ τυχοῦσαι Ἐκκλησίαι αἱ πάσχουσαι, ἀλλ' ὧν αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι δι' ἑαυτῶν καθηγήσαντο. Διατί δὲ περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως μάλιστα οὐκ ἐγράφετε ἡμῖν; — ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι τοῦτο ἔθος ἦν, πρότερον γράφεσθαι ἡμῖν, καὶ οὕτως ἔνθεν ὁρίζεσθαι τὰ δίκαια; Εἰ μὲν οὖν τι τοιοῦτον ἦν ὑποπτευθὲν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τὸν ἐκεῖ, ἔδει πρὸς τὴν ἐνταῦθα Ἐκκλησίαν γραφῆναι, νῦν δὲ οἱ ἡμᾶς μὴ πληροφορήσαντες, πράξαντες δὲ αὐτοὶ ὡς ἠθέλησαν, λοιπὸν καὶ ἡμᾶς οὐ καταγνόντας, βούλονται συμψήφους εἶναι.» (Καὶ οὕτως ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς, νομιμοτάτη αἰτία.) οὐχ' οὕτως αἱ Παύλου διατάξεις· οὐχ' οὕτως οἱ Πατέρες παραδεδώκασιν! — Ἄλλος τύπος ἐστὶν οὗτος, καὶ καινὸν τὸ ἐπιτήδευμα! Παρακαλῶ, μετὰ προθυμίας ἐνέγκατε, ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἔστιν ἃ γράφω· ἃ γὰρ

παρειλήφαμεν παρὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου, ταῦτα καὶ ὑμῖν δηλῶ, καὶ οὐκ ἂν ἔγραψα φανερὰ ἡγούμενος εἶναι ταῦτα παρὰ πᾶσιν, εἰμὴ τὰ γενόμενα ἡμᾶς ἐτάραξεν. — Ἐπίσκοποι ἁρπάζονται καὶ ἐκτοπίζονται, ἄλλοι δὲ ἀλλαχόθεν ἀντιτίθενται· καὶ ἄλλοι ἐπιβουλεύονται, ὥστε ἐπὶ μὲν τοῖς ἁρπασθεῖσιν, αὐτοὺς πενθεῖν, ἐπὶ δὲ τοῖς πεμπομένοις, ἀναγκάζεσθαι, ἵνα οὓς μὲν θέλουσι, μὴ ἐπιζητῶσιν· οὓς δὲ μὴ βούλονται, δέχωνται. Ἀξιῶ ὑμᾶς μηκέτι τοιαῦτα γίνεσθαι, γράψατε δὲ μᾶλλον κατὰ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρούντων, ἵνα μηκέτι τοιαῦτα πάσχωσιν αἱ Ἐκκλησίαι, μηδέ τις Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος ὕβριν πάσχῃ, — ἕκαστος γὰρ ἡμῶν ἀποδώσει λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως περὶ ὧν ἐνταῦθα ἔπραξε· γένοιτο δὲ πάντας κατὰ Θεὸν φρονῆσαι. Ἐρρῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὔχομαι ἀγαπητοὶ καὶ ποθεινότατοι ἀδελφοί. (Concil. T. 2, p, 598. edit. Paris. 1644).

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην φέρει αὐτὸς ὁ Ἀθανάσιος ἐν τῇ κατὰ τῶν Ἀρειανῶν ἀπολογίᾳ αὐτοῦ, καὶ αἱ πράξεις τοῦ Ἰουλίου ἀνταποκρίνονται πληρέστατα εἰς τὸ Πνεῦμα τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας· διότι, ὅτε ἡ Ῥωμαϊκὴ μεθ' ἁπάσης τῆς Δύσεως ἀπετέλει σχεδὸν τὸ ἥμισυ αὐτῆς, ἥρμοζεν αὐτῇ νὰ συμμετέχῃ ἀποφάσεων τοσούτῳ σπουδαίων, ὁποία ἡ καθαίρεσις Ἐπισκόπου τῆς πρωτοθάμου Ἀλεξανδρινῆς καθέδρας. Καὶ ὅμως οἱ Ἀνατολικοὶ δὲν ἤθελον νὰ δεχθῶσι τὴν μεσολάβησιν ταύτην, καὶ ἀπήντησαν εἰς τὴν πρώτην πρόσκλησιν τοῦ Ἰουλίου, ὡς γράφει περὶ τούτου ὁ Ἱστορικὸς Σωζόμενος· «Φέρειν μὲν γὰρ πᾶσι φιλοτιμίαν τὴν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν ἐν τοῖς γράμμασιν ὡμολόγουν, ὡς Ἀποστόλων φροντιστήριον, καὶ εὐσεβείας μητρόπολιν ἐξ ἀρχῆς (τοῦ Χριστιανισμοῦ) γεγενημένην· εἰ καὶ ἐκ τῆς Ἕω ἐνεδήμησαν αὐτῇ οἱ τοῦ δόγματος εἰσηγηταί· οὐ παρὰ τοῦτο δὲ τὰ δευτερεῖα φέρειν ἠξίουν, ὅτι μὴ μεγέθει ἢ πλήθει Ἐκκλησίας πλεονεκτοῦσιν, ὡς ἀρετῇ καὶ προαιρέσει νικῶντες· εἰς ἐγκλήματα δὲ προσφέροντες Ἰουλίῳ τὸ κοινωνῆσαι τοῖς

ἀμφὶ τὸν Ἀθανάσιον, ἐχαλέπαινον ὡς ὑβρισμένης αὐτῶν τῆς συνόδου, καὶ τῆς ἀποφάσεως ἀναιρεθείσης· καὶ τὸ γενόμενον, ὡς ἄδικον καὶ ἐκκλησιαστικοῦ θεσμοῦ ἀπᾴδον διέβαλλον· ἐπεὶ καὶ τοὺς πρὸ αὐτῶν ἀνὰ τὴν Ἕω Ἱερέας οὐδὲν ἀντειπεῖν ἰσχυρίζοντο, ἡνίκα Ναυατιανὸς τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἠλάσθη.» (Σωζομ. βιβλ. Γ', κεφ. ή. Σωκρ. βιβλ. Β', κεφ. ιέ).

Εἰ καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ δικαιολογήσῃ τις τὰς πράξεις τῶν Ἀνατολικῶν κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, ἡ τοιαύτη ὅμως ἀπάντησις αὐτῶν ὡς καὶ ἡ ἠπία ἐπιστολὴ τοῦ Ἰουλίου, παρέχουσιν ἀναντίῤῥητον δικαίωμα νὰ στοχάζηταί τις ὅτι ἡ περὶ τῆς παπικῆς ἐξουσίας γνώμη ἦτο ἄγνωστος ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα, τὴν ἀνθηροτέραν ἐποχὴν τῆς Ἐκκλησίας.

Καλλίστη δὲ πασῶν ἀπόδειξις εἶναι αὐτὸς ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὅστις δὲν ἐνόμιζεν, ὅτι ὑπάρχει διὰ τὴν οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν ἀξίωμά τι μοναρχικὸν ἐν τῇ Ῥώμῃ· διότι κρινόμενος καὶ καθαιρούμενος ὑπὸ τῆς ἐν Τύρῳ συνόδου, κατέφυγεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα μέγαν Κωνσταντῖνον, καὶ ἐξορισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς Γαλλίαν (Τρίβεριν), οὐδέποτε ἐπεκαλέσατο ἐκεῖθεν τὴν Ἐκκλησίαν Ῥωμαίων, ἢ τὴν Ἔκκλητον τοῦ Πάπα Ῥώμης· ἐκ τῆς ἐξορίας δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἀνεκαλέσαντο αὐτὸν, καὶ οὐχ ὁ Πάπας Ῥώμης, καὶ πάλιν, ἐκ δευτέρου καταδιωκόμενος, ἔφυγεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς Ῥώμην, ἔνθα ὑπερασπίσθη αὐτὸν ὁ Ἰούλιος, διότι ὁ ἀδελφὸς τοῦ διώκτου, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος, ἐπροστάτευε τοὺς Ὀρθοδόξους· μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὅτε ἡ μονοκρατορία τοῦ Κωνσταντίου οὐδαμοῦ ἔδιδεν ἄσυλον, ὁ Ἀθανάσιος δὲν ἀπετείνετο πρὸς τὸν Πάπαν Λιβέριον, πεσόντα μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τὸν Ἀρειανισμὸν, ἀλλ' ἐκρύβη εἰς τὴν ἔρημον, ὅθεν ἔγραψε τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ καὶ ἐμαρτύρει ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς ἐπιστολῇ (Δοσιθέου Πατριαρ. Ἱεροσολ. ἱστορ. Ἑλλην. βιβλ. Α', κεφ. ιζ'.) «ὅτι — ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, — πολλοὶ ἰσότιμοι ἡγεμόνες, ὑφ' ἕνα ἀγόμενοι

καθηγεμόνα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.» Ἐν δὲ τῇ περὶ τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἀπολογίᾳ, τίθησι τὸ ὄνομα τοῦ Κουρδούβης Ἐπισκόπου Ὁσίου ἄνωθεν τοῦ Πάπα, ἐκφραζόμενος οὕτω· «καὶ οὔτε τοῦ μεγάλου καὶ ὁμολογητοῦ Ὁσίου, οὔτε τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, οὔτε τοσούτων ἀπὸ τῶν Ἱσπανῶν, Γαλλιῶν καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ Λιβύης καὶ τῶν ἄλλων μερῶν Ἐπισκόπων ἐφείσαντο. κ. τ. λ.» εἰς δὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀρειανισμοῦ, τὴν γραφεῖσαν διὰ τοὺς μοναχοὺς, ἐκφράζεται ἔτι ἐντονώτερον. «Οἱ Πρεσβύτεροι τῶν λαῶν καὶ διδάσκαλοι τῆς πίστεως αἴρονται, καὶ οἱ ἀσεβεῖς εἰς τὰς Ἐκκλησίας εἰσάγονται· τίς, ὅτε Λιβέριος Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἐξωρίσθη, καὶ ὁ Πατὴρ τῶν Ἐπισκόπων, ὁ μέγας Ὅσιος, οὕτω πάσχει, οὐκ ἐπέγνω ὅτι τὰ κατ' αὐτῶν, προφάσεις εἰσὶ ψευδεῖς, καὶ πάντα συκοφαντίας μεστά;» Καὶ ἰδοὺ δὴ, ἴσα τῷ Πάπᾳ ὁ μέγας Ὅσιος λέγεται Πατὴρ τῶν Ἐπισκόπων! Ὁ Ἀθανάσιος βεβαιοῖ ἐπίσης, ὅτι ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σύνοδος, συγκροτηθεῖσα ἐκ τῶν Ἐπισκόπων Αἰγύπτου καὶ Λιβύης ἔγραφε πᾶσι τοῖς ἁπανταχοῦ Ἐπισκόποις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῷ Ἰουλίῳ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ὅτι ὁ Πάπας Λιβέριος μετὰ διετῆ ἐξορίαν ὤκλασε καὶ τέλος ὑπέγραψεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρειανισμοῦ· καὶ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ Ἐπισκόπους ὁ αὐτὸς Ἀθανάσιος λέγει· «ἱκανὰ μὲν τὰ γραφέντα παρά τε τοῦ Δαμάσου, ἀγαπητοῦ ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ (οὐχὶ δὲ Δεσπότου, ὡς γράφουσι σήμερον τῷ Πάπᾳ πάντες οἱ Δυτικοὶ Ἀρχιερεῖς), τοῦ Ἐπισκόπου τῆς μεγάλης Ῥώμης, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τοσούτων συνελθόντων Ἐπισκόπων, οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τὰ τῶν ἄλλων γενομένων Συνόδων ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ τῇ Ἰταλίᾳ, περὶ τῆς ὑγιαινούσης πίστεως, ἣν ὁ μὲν Χριστὸς ἐχαρίσατο, οἱ δὲ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, καὶ οἱ Πατέρες παραδεδώκασιν οἱ ἐν τῇ Νικαίᾳ συνελθόντες, ἀπὸ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης.» Ὁ αὐτὸς πάλιν ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς ἐν Λιβύῃ (Αἰγύπτῳ) Ἐπισκόπους πρὸς σύστασιν πίστεως καταλέγει τοὺς ἁπανταχοῦ ἐγκρίτους τῶν

Ἐπισκόπων, τῶν μετ' αὐτοῦ ὁμονοούντων ἐν τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ὀνομάζει πρώτους τὸν μέγαν ὁμολογητὴν Ὅσιον, τὸν Μαξιμῖνον Γαλλίας, Φιλογόνιον καὶ Εὐστάθιον Ἀντιοχείας (Ἀνατολῆς κατὰ Δοσίθεον), ἔπειτα δὲ Ἰούλιον καὶ Λιβέριον Ῥώμης, (μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ τελευταίου τούτου) καὶ ἐπὶ τέλους τὸν μακάριον αὐτοῦ προκάτοχον Ἀλέξανδρον. Καὶ οὕτως ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀθανασίου, ἐξισοῦντος ἀλλήλαις πάσας τὰς Ἐκκλησίας, δὲν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς μοναρχίας Πάπα Ῥώμης.

Ἐὰν δ' ἐπικαλεσθῶμεν μάρτυρας καὶ ἄλλους μεγάλους Πατέρας τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ οὗτοι συνηγορήσουσιν ὑπὲρ τῆς Ῥώμης. Ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ μέγας, Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας, ὡς γνήσιος διάδοχος τοῦ Ἀθανασίου ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς Ὀρθοδοξίας, τῆς σπαραττομένης ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Βαλεντιανοῦ ἢ Οὐαλεντίνου, ἔγραφε πολλάκις τῷ Ἀθανασίῳ, ἅπαξ δὲ καὶ τῷ Πάπᾳ Δαμάσῳ, ἵνα προφθάσῃ εἰς βοήθειαν τῶν ἀπολλυμένων· ἀλλ' εἰς τὰς ἐπιγραφὰς αὐτοῦ ὠνόμαζεν ἐπίσης, καὶ τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὸν Δάμασον, Πατέρα καὶ Δεσπότην.

« Ἦν ἐκ παλαιοῦ περὶ τῆς σῆς τιμιότητος ὑπόληψιν ἔχομεν (Σεβασμιώτατε ἄνερ), ταύτην ὁ χρόνος προϊὼν ἀεὶ βεβαιοῖ, μᾶλλον δὲ καὶ συναύξει ταῖς προσθήκαις τῶν κατὰ μέρος ἐπιγενομένων. Ὅτε τῶν μὲν ἄλλων τοῖς πλείστοις ἐξαρκεῖ, τὸ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον περισκοπεῖν· σοὶ δὲ, οὐχ ἱκανὸν τοῦτο, ἀλλ' ἡ μέριμνά σοι πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοσαύτη, ὅση καὶ τῆς ἰδίως παρὰ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου ἡμῶν ἐμπιστευθείσης ἐπίκειται, ὅς γε οὐδένα χρόνον διαλείπεις διαλεγόμενος, νουθετῶν, ἐπιστέλλων, ἐκπέμπων τινὰς ἑκάστοτε τοῖς ὑποτιθεμένοις τὰ βέλτιστα. Καὶ νῦν δὲ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ πληρώματος τοῦ ὑπὸ σὲ κλήρου, τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Πέτρον ἐκπεμφθέντα, μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἐδεξάμεθα, καὶ τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ τῆς ἀποδημίας κόπον ἀπεδεξάμεθα, ὃν ἐπιδείκνυται κατ' ἐντολὰς τῆς σῆς τιμιότητος, τὰ ἀντιτείνοντα προσαγόμενος, καὶ τὰ διεσπασμένα συνάπτων.

Ὅθεν τι καὶ ἡμεῖς συμβαλέσθαι τῇ περὶ τούτου σπουδῇ βουληθέντες, ἐνομίσαμεν ἐπιτηδειοτάτην ἀρχὴν τοῖς πράγμασι δώσειν, εἰ ὥσπερ ἐπὶ κορυφὴν τῶν ὅλων, τὴν σὴν ἀναδράμοιμεν τελειότητα, καὶ σοὶ συμβούλῳ τε χρησαίμεθα καὶ ἡγεμόνι τῶν πράξεων—Ἐφάνη δὲ ἡμῖν ἀκόλουθον ἐπιστεῖλαι τῷ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ἐπισκέψασθαι τὰ ἐνταῦθα, καὶ δοῦναι γνώμην, ἵνα ἐπειδὴ ἀπὸ κοινοῦ καὶ συνοδικοῦ δόγματος ἀποσταλῆναί τινας δύσκολον τῶν ἐκεῖθεν, αὐτὸν αὐθεντῆσαι περὶ τὸ πρᾶγμα, ἐκλεξάμενον ἄνδρας ἱκανοὺς μὲν ὁδοιπορίας πόνους διενεγκεῖν, ἱκανοὺς δὲ πραότητι καὶ ἀπονοίᾳ ἤθους τοὺς ἐνδιαστρόφους τῶν παρ' ἡμῖν νουθετῆσαι.» (Ἐπιστολὴ ξέ.)

«Ἀρχαίας ἀγάπης θεσμοὺς ἀνανεοῦσθαι, καὶ πατέρων εἰρήνην, τὸ οὐράνιον δῶρον Χριστοῦ καὶ σωτήριον, ἀπομαρανθὲν τῷ χρόνῳ, πάλιν πρὸς τὴν ἀκμὴν ἐπαναγαγεῖν, ἀναγκαῖον μὲν ἡμῖν καὶ ὠφέλιμον, τερπνὸν δὲ, εὖ οἶδα, ὅτι καὶ τῇ φιλοχρίστῳ διαθέσει καταφανήσεται· τί γὰρ ἂν γένοιτο χαριέστερον, ἢ τοὺς τοσούτῳ τῷ πλήθει τῶν τόπων διειργμένους, τῇ διὰ τῆς ἀγάπης ἑνώσει καθορᾶν εἰς μίαν μελῶν ἁρμονίαν ἐν σώματι Χριστοῦ δεδέσθαι; Ἡ Ἀνατολὴ πᾶσα σχεδὸν, τιμιώτατε Πάτερ, (λέγω δὲ Ἀνατολὴν τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρις Αἰγύπτου.) μεγάλῳ χειμῶνι καὶ κλύδωνι κατασείεται, τῆς πάλαι μὲν σπαρείσης αἱρέσεως ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας Ἀρείου, νῦν δὲ πρὸς τὸ ἀναίσχυντον ἀναφανείσης, καὶ οἱονεὶ ῥίζης πικρᾶς καρπὸν ὀλέθριον ἀναδιδούσης, διὰ τὸ τοὺς μὲν καθ' ἑκάστην παροικίαν προεστῶτας τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἐκ συκοφαντίας, καὶ ἐπηρείας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκπεσεῖν, παραδοθῆναι δὲ τοῖς αἰχμαλωτίζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκεραιοτέρων τὴν τῶν πραγμάτων ἰσχύν. Τούτων μίαν προσεδοκήσαμεν λύσιν τὴν τῆς ὑμετέρας εὐσπλαγχνίας ἐπίσκεψιν· καὶ ἐψυχαγώγησεν ἡμᾶς ἀεὶ τὸ παράδοξον τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, καὶ φήμη φαιδροτέρᾳ πρὸς βραχὺ τὰς ψυχὰς ἀνερρώσθημεν, ὡς ἐσομένης ἡμῖν τινος ἐπισκέψεως παρ' ὑμῶν. Ὡς δὲ διημάρτομεν τῆς

ἐλπίδος, μηκέτι στέργοντες ἤλθομεν ἐπὶ τὴν διὰ γραμμάτων ἡμῶν παράκλησιν διαναστῆναι ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, καὶ ἀποστεῖλαί τινας τῶν ὁμοψύχων ἢ τοὺς συμβιβάζοντας τοὺς διεστῶτας, ἢ εἰς φιλίαν τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοντας, ἢ τοὺς γοῦν αἰτίους τῆς ἀκαταστασίας φανερώτερον ὑμῖν καθιστῶντας· ὥστε καὶ ὑμῖν φανερὸν εἶναι τοῦ λοιποῦ, πρὸς τίνας ἔχειν τὴν κοινωνίαν προσῆκον. Πάντως δὲ οὐδὲν ἄκαιρον ἐπιζητοῦμεν, ἀλλὰ τοῖς τε λοιποῖς τῶν πάλαι μακαρίων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν σύνηθες, καὶ διαφερόντως ὑμῖν· οἴδαμεν γὰρ, μνήμης ἀκολουθία παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν αἰτηθέντων, καὶ ἀπὸ γραμμάτων, τῶν ἔτι καὶ νῦν πεφυλαγμένων παρ' ἡμῖν, διδασκόμενοι, Διονύσιον ἐκεῖνον τὸν μακαριώτατον Ἐπίσκοπον, παρ' ὑμῖν ἐπὶ τῇ ὀρθότητι πίστεως καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ διαπρέψαντα, ἐπισκεπτόμενον διὰ γραμμάτων τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν Καισαρέων, καὶ παρακαλοῦντα τοὺς πατέρας ἡμῶν διὰ γραμμάτων, καὶ πέμπειν τοὺς ἀπολυτρουμένους ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τὴν ἀδελφότητα. Ἐν χαλεπωτέρῳ δὲ νῦν καὶ σκυθρωποτέρῳ τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ πλείονος δεόμενα τῆς ἐπιμελείας· οὐ γὰρ τῶν οἰκοδομητῶν γηΐνων καταστροφὴν, ἀλλ' ἐκκλησιῶν (τοῦ Θεοῦ) ὀδυρόμεθα· οὐδὲ δουλείαν σωματικὴν, ἀλλ' αἰχμαλωσίαν ψυχῶν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνεργουμένην παρὰ τῶν ὑπερμαχούντων τῆς αἱρέσεως καθορῶμεν. Ὥστε εἰ μὴ ἤδη διανασταίητε πρὸς τὴν ἀντίληψιν, μικρὸν ὕστερον οὐδὲ οἷς ὀρέξετε τὴν χεῖρα εὑρήσετε, πάντων ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς αἱρέσεως γενομένων.» (Ἐπιστολὴ ξζ'.)

Ὁ Ἅγιος Βασίλειος καθικέτευε περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου καὶ ἅπασαν τὴν σύνοδον τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, συναριθμῶν μεταξὺ τούτων καὶ τὸν Δάμασον· ὅτε δὲ παρετήρησεν ἐν αὐτῷ ψυχρότητα τινὰ καὶ ἀλαζονείαν ἤλεγξεν αὐτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, δι' ὧν δείκνυται μέχρι τίνος ἦτο ἀδύνατον, καὶ δι' αὐτὰς μάλιστα τὰς τοπικὰς περιστάσεις ἡ σύστασις ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ἐν Ῥώμῃ.

«Τὴν δὲ ἐπὶ Ῥώμην ὁδὸν, οὐκ οἶδα ὅπως οὐδεὶς ἀνήγγειλε τῇ συνέσει ὑμῶν, ὅτι ἐν τῷ χειμῶνι παντελῶς ἐστιν ἄπορος, τῆς μεταξὺ χώρας ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ὅρων, πολεμίων πεπληρωμένης. Εἰ δὲ δεῖ θαλάσσῃ χρήσασθαι, ἔσται καιρός· μόνον ἐὰν καταδέξηται καὶ τὸν πλοῦν, καὶ τὴν ὑπὲρ τοιούτων πραγμάτων πρεσβείαν ὁ Θεοφιλέσταγος Ἐπίσκοπος Γρηγόριος ὁ ἀδελφός· ἐγὼ μὲν γὰρ οὔτε τοὺς συναπερχομένους αὐτῷ ὁρῶ· καὶ αὐτὸν γινώσκω παντελῶς ἄπειρον ὄντα τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν· καὶ εὐγνώμονι μὲν ἀνδρὶ αἰδέσιμον αὐτοῦ καὶ πολλοῦ ἀξίαν τὴν συντυχίαν· ὑψηλῷ δὲ καὶ μετεώρῳ, ἄνω που καθημένῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἀκούειν τῶν χαμόθεν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν φθεγγομένων μὴ δυναμένῳ, τί ἂν γένοιτο ὄφελος τοῖς κοινοῖς, παρὰ τῆς τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς ὁμιλίας, ὃς ἀλλότριον ἔχει θωπείας ἀνελευθέρου τὸ ἦθος;» (Ἐπιστολὴ σιϐ'.).

«Τοῖς δὲ ἐκ τῆς Δύσεως αὐτὸς προσενέτυχες διηγησαμένου πάντα τοῦ ἀδελφοῦ Δωροθέου· ᾧ ποταπὰς χρὴ δοῦναι πάλιν ἐπιστολὰς ἀπιόντι; — Ἐμοὶ μὲν γὰρ τὸ τοῦ Διομήδους ἐπέρχεται λέγειν· «μὴ ὄφελες λίσσεσθαι· διότι, φησὶν, ἀγήνωρ ἐστὶν ὁ ἀνήρ.» Τῷ ὄντι γὰρ θεραπευόμενα τὰ ὑπερήφανα ἤθη, ἑαυτῶν ὑπεροπτικώτερα γίνεσθαι πέφυκε. Καὶ γὰρ ἐὰν μὲν ἱλασθῇ ἡμῖν ὁ Κύριος, ποίας ἑτέρας προσθήκης δεόμεθα; Ἐὰν δὲ ἐπιμείνῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ποία βοήθεια ἡμῖν τῆς Δυτικῆς ὀφρύος; οἵ, τόγε ἀληθὲς, οὔτε ἴσασιν, οὔτε μαθεῖν ἀνέχονται, ψευδέσι δὲ ὑπονοίαις προειλημμένοι, ἐκεῖνα ποιοῦσι νῦν, ἃ πρότερον ἐπὶ Μαρκήλλῳ πρὸς μὲν τοὺς τὴν ἀλήθειαν αὐτοῖς ἀπαγγέλλοντας, φιλονεικήσαντες· τὴν δὲ αἵρεσιν δι' ἑαυτῶν βεβαιώσαντες. Ἐγὼ μὲν γὰρ αὐτὸς, ἄνευ τοῦ κοινοῦ σχήματος, ἐβουλόμην αὐτῶν ἐπιστεῖλαι τῷ κορυφαίῳ, περὶ μὲν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν οὐδὲν, εἰμὴ ὅσον παραινίξασθαι, ὅτι οὔτε τὴν ὁδὸν, δι' ἧς ἂν μάθοιεν, καταδέχονται· καθ' ὅλου δὲ περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοῖς ὑπὸ τῶν πειρασμῶν ταπεινωθεῖσιν ἐπιτίθεσθαι, μηδὲ ἀξίωμα κρίνειν

ὑπερηφανίαν, ἁμάρτημα καὶ μόνον ἀρκοῦν ἔχθραν ποιῆσαι εἰς Θεόν.» (Ἐπιστολὴ σλϛ΄.).

Ὁ δὲ Μακάριος Ἱερώνυμος, καί τοι τοσοῦτον φίλος τῇ Ῥώμῃ, καθὸ γέννημα τῆς Δύσεως καὶ Πρεσβύτερος, παρὰ μικρὸν δ' ἐκλεχθεὶς, μετὰ τὸν Δάμασον, εἰς τὴν καθέδραν αὐτοῦ, εἶπεν ὅμως ἀναντίῤῥητον ἀλήθειαν ἐν τῇ πρὸς Εὔαγρον ἐπιστολῇ. «Οὐ χρὴ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης ἄλλως θεωρεῖν ἢ ὡς Ἐκκλησίαν παντὸς τοῦ κόσμου. Ὅπου γὰρ ἂν ὑπάρχῃ Ἐπίσκοπος εἴτε ἐν Ῥώμῃ εἴτε ἐν Εὐγουβίῳ, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἢ Ῥηγίῳ, ἢ Ἀλεξανδρείᾳ, ἢ Ταναΐῳ, τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἀξίας καὶ τῆς αὐτῆς Ἱερωσύνης. Οὔτε ἡ ἰσχὺς τοῦ πλούτου, οὔτε ἡ ταπείνωσις τῆς πτωχείας ποιοῦσι τὸν Ἐπίσκοπον ὑψηλότερον ἢ κατώτερον, πάντες γὰρ οὗτοι εἰσὶ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων.»

Ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος, ὃν δεικνύουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὡς ἄλλον Ἀθανάσιον, προσδραμόντα εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπόδειξις τῆς μοναρχίας αὐτῆς, ἐὰν μόνον ἐμβατεύσῃ τις εἰς τὸ αὐτὸ συμβὰν, εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ εἰς τὸ ἄκυρον τῆς Ῥωμαϊκῆς ὑπερασπίσεως. Ὅτε ὁ μακάριος διδάσκαλος αὐτοῦ Φλαυϊανὸς, ἐκλεχθεὶς Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ἐπὶ τῆς δευτέρας Οἰκουμενικῆς συνόδου, προσεκαλεῖτο ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Πάπα Δαμάσου εἰς Ῥώμην δι' ἑτέραν συνοδικὴν συζήτησιν μετὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, παρὰ τοὺς κανόνας προχειρισθέντος Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοιαύτην πρόσκλησιν, ἀλλ' οὐδ' ὁ Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος συνεχώρησε τοῦτο. Ὅτε δὲ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βασιλευούσης, τῆς πρεσβυτέρας ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθέδρας, ἀπεβλήθη ταύτης διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τοῦ Θεοφίλου Ἀρχιεπισκόπου δευτέρας μεγάλης καθέδρας, τῆς Ἀλεξανδρείας, συγχρόνως δὲ εἶχεν ἐχθροὺς τὸν Ἐπίσκοπον Πορφύριον, τὸν παρὰ τοὺς κανόνας προχειρισθέντα ἐπὶ τρίτης μεγάλης καθέδρας, τῆς Ἀντιοχείας, καὶ αὐτὸν τὸν τῆς Ἀνατολῆς Αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον, —

πρὸς τίνα ὑπελείπετο τῷ Χρυσοστόμῳ νὰ στραφῇ, εἰ μὴ πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον καὶ τοὺς Δυτικοὺς, ἀπολαμβάνοντας τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ὀνωρίου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀρκαδίου; Ἂν καὶ ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν, ἐκφραζόμενος λίαν καταλλήλως τῇ ἀξίᾳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, Ἀνατολῆς τε καὶ Δύσεως, ἔγραψεν ὅμως οὐχὶ πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλους πρώτης τάξεως Ἐπισκόπους· πρὸς τὸν Μεδιολάνων Βενέριον, μαθητὴν καὶ διάδοχον τοῦ μεγάλου Ἀμβροσίου, πρὸς τὸν Ἀκυληΐας Χρωμάτιον, καὶ ἄλλους, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ὃν μεταχειρίζεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. XXI, κεφ. 49.)

Πρὸς ἅπαντας ἀποτείνομαι, ἔγραφεν οὗτος πρὸς αὐτούς. «Μαθόντες τοίνυν ἅπαντα, κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι, τὴν προσήκουσαν ὑμῖν ἀνδρείαν καὶ σπουδὴν ἐπιδείξασθε, ὥστε παρανομίαν τοσαύτην ἐπελθοῦσαν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀναστεῖλαι· ἵνα οὖν μὴ τοσαύτη σύγχυσις καταλάβῃ τὴν ὑφήλιον πᾶσαν ἐπιστεῖλαι παρακλήθητε τὰ μὲν οὕτω παρανόμως γεγενημένα ἀπόντων ἡμῶν, καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας, καὶ οὐ παραιτησαμένων κρίσιν, μηδεμίαν ἔχει ἰσχὺν ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἔχει τὴν οἰκείαν φύσιν, τοὺς δὲ τοιαῦτα παρανομήσαντας ἐλεγχομένους τῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων· ἡμᾶς δὲ τοὺς οὐχ ἁλόντας, οὐκ ἐλεγχομένους, οὐκ ἀποδειχθέντας ὑπευθύνους, τῶν γραμμάτων τῶν ὑμετέρων δότε ἀπολαύειν συνεχῶς καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ πάντων τῶν ἄλλων, ὧν περ καὶ ἔμπροσθεν.»

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ὁμοία τῇ τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς Δυτικοὺς Ἐπισκόπους, παρήγαγε τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Οὐδεὶς ἐκινήθη τότε πρὸς βοήθειαν τοῦ Βασιλείου· οἱ δὲ συνεταῖροι τοῦ Χρυσοστόμου, φυγόντες εἰς Ῥώμην, ἕνεκα ὧν ἔπασχον καταδρομῶν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, εἰς μάτην ἐζήτουν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτορος, μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς συνόδου ἀποσταλέντων Ἐπισκόπων· — ὁ δὲ Χρυσόστομος ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἐν τῇ ἐξορίᾳ.

Καιρὸς ἵνα στρέψωμεν ἤδη τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν θεσπισμάτων τῶν κυριωτέρων τοπικῶν συνόδων τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, τῶν γενομένων ἐν τῇ Δύσει καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἐπὶ τῶν κανόνων τῆς δευτέρας Οἰκουμενικῆς, διότι ἐν τούτοις καταφαίνεται ἡ Ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις.—Ἰδοὺ τί ὥρισεν ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος παρόντος τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, κατὰ τὸ 340 ἔτος.

Κανὼν Θ'. «Τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν Ἐπισκόπους, εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ Μητροπόλει προεστῶτα Ἐπίσκοπον, καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας, διὰ τὸ ἐν τῇ Μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τοὺς πράγματα ἔχοντας. Ὅθεν ἔδοξε καὶ τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτόν. Μηδέν τε πράττειν περιττὸν τοὺς λοιποὺς Ἐπισκόπους ἄνευ αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα τῶν Πατέρων ἡμῶν κανόνα, ἢ ταῦτα μόνα, ὅσα τῇ ἑκάστου ἐπιβάλλει παροικίᾳ, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Περαιτέρω δὲ μηδὲν πράττειν ἐπιχειρεῖν, δίχα τοῦ τῆς Μητροπόλεως Ἐπισκόπου. Μηδὲ αὐτὸν, ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης.»

Ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ἡ σύνοδος γίνεται εἰς τὴν Ἀνατολὴν, οὐδὲ λόγον κἂν ἀναφέρουσι περὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης· Ἐπίσκοποι δὲ τῆς Μητροπόλεως ἐννοοῦνται οἱ πρεσβύτεροι Ἱεράρχαι τῆς Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, ἀμφοτέρων τῶν Καισαρειῶν καὶ ἄλλων. Συμφώνως τῷ κανόνι τούτῳ καὶ ἡ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ μεγάλου Ὁσίου Κουρδούβης ἐν Σαρδικῇ σύνοδος, συνισταμένη ἅπασα ἐκ Δυτικῶν Ἐπισκόπων, ἐθέσπισε ν' ἀναφέρωνται εἰς σπουδαίας περιστάσεις πρὸς τὸν Πάπαν Ἰούλιον· διότι ἡ καθέδρα αὐτοῦ ἐπρώτευεν ἐν τῇ Δύσει, ὡς συσταθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ αὐτὸς καθίστατο σεβαστὸς πᾶσιν, ὡς ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ προστάτης τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου· ἀλλ' ὁ συνοδικὸς οὗτος κανὼν συνετάχθη μετὰ πολλῆς προνοίας, ὡς διαλαμβάνων περὶ ὑποθέσεως ἀσυνήθους εἰς πολλοὺς τῶν Ἐπισκόπων τῆς Δύσεως.

Κανὼν Γ'. «Καὶ τοῦτο δὲ ὡσαύτως προνοητέον, ὥστε, ἐὰν ἔν τινι ἐπαρχίᾳ Ἐπισκόπων τις, ἄντικρυς ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ καὶ συνεπισκόπου, πρᾶγμα σχοίη, μηδέτερον ἐκ τούτων ἀπὸ ἑτέρας ἐπαρχίας Ἐπισκόπους ἐπιγνώμονας ἐπικαλεῖσθαι. Εἰ δὲ ἄρα τις Ἐπισκόπων ἔν τινι πράγματι δόξῃ κατακρίνεσθαι, καὶ ὑπολαμβάνει ἑαυτὸν μὴ σαθρὸν, ἀλλὰ καλὸν ἔχειν τὸ πρᾶγμα, ἵνα καὶ αὖθις ἡ κρίσις ἀνανεωθῇ· εἰ δοκεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου τὴν μνήμην τιμήσωμεν, καὶ γραφῆναι παρὰ τούτων τῶν κρινάντων Ἰουλίῳ τῷ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ὥστε διὰ τῶν γειτνιώντων τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐπισκόπων, εἰ δέοι ἀνανεωθῆναι τὸ δικαστήριον, καὶ ἐπιγνώμονας αὐτὸς παράσχοι. Εἰ δὲ μὴ συστῆναι δύναται τοιοῦτον αὐτοῦ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὡς παλινδικίας χρῄζειν, τὰ ἅπαξ κεκριμένα, μὴ ἀναλύεσθαι, τὰ δὲ ὄντα, βέβαια τυγχάνειν.»

Κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἰσὶν ἐκτεθειμένοι ὅ,τε Δ' καὶ ὁ Ε' Κανὼν τῆς συνόδου ταύτης. Ἐν δὲ τῷ Θ', διὰ τὰς πρὸς τὸν Βασιλέα ἀναφορὰς τῶν Ἐπισκόπων ἐλέχθη, «Οἱ δὲ εἰς Ῥώμην παραγινόμενοι, καθὼς προείρηκα, τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ συνεπισκόπῳ Ἰουλίῳ τὰς δεήσεις, ἃς ἔχοιεν διδόναι (πρὸς τὸν Βασιλέα) ὀφείλουσι παρέχειν, ἵνα πρότερος αὐτὸς δοκιμάζῃ, εἰ μή τινες ἐξ αὐτῶν ἀναισχυντοῖεν, καὶ οὕτω τὴν ἑαυτοῦ προστασίαν, καὶ φροντίδα παρέχων, εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοὺς ἀποστέλλοι.» Ἅπαντες οἱ Ἐπίσκοποι ἀπεκρίναντο, ἀρέσκειν αὐτοῖς, καὶ πρεπωδεστάτην εἶναι τὴν συμβουλὴν ταύτην, καὶ ἀληθῶς πρέπουσαν, διότι καὶ ὁ Ἰούλιος δὲν ὠνομάσθη, ὡς κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, ὁρατὴ κεφαλὴ ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀδελφὸς καὶ συνεπίσκοπος.

Ὅταν δὲ, μετά τινα ἔτη, ὁ ἀδελφὸς καὶ συνεπίσκοπος Ῥώμης, ὁ Πάπας Ζώσιμος, ἤθελε νὰ ἐκδώσῃ τοὺς κανόνας τῆς Σαρδικῆς συνόδου ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν οἰκουμενικῶν, ὡς δῆθεν ἐπικυρωθέντων ἐν Νικαίᾳ, καὶ ὁ τοποτηρητὴς αὐτοῦ Ἐπίσκοπος

Φαυστῖνος, παρουσίασεν αὐτοὺς εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Αὐρήλιον, τὸν ἐπὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου προεδρεύσαντα, μετὰ τῆς ἐγγράφου ὁδηγίας τῆς δοθείσης αὐτῷ παρὰ τοῦ Πάπα, περὶ τῆς ἐκκλήσεως τῶν δικαστικῶν ὑποθέσεων ἀπὸ τοῦ ἐπαρχιακοῦ Ἐπισκόπου πρὸς τὸν Ῥώμης, τότε οἱ τῆς Καρθαγένης Πατέρες εἶπον, ὅτι ἐν ταῖς ἑαυτῶν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἀντιγραφαῖς τοιούτους κανόνας δὲν εὑρίσκουσι· πρὸς διάλυσιν λοιπὸν τῆς ὑποψίας ὥρισαν νὰ ζητηθῶσι παρὰ τῶν Ἐπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας τὰ πιςὰ ἀντίγραφα· καὶ λαβόντες ταῦτα, ἐφανέρωσαν ὅτι οἱ κανόνες τῆς τοπικῆς Σαρδικῆς συνόδου ψευδῶς ἀποδίδονται τῇ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῇ. Ἰδοὺ εἰς ποίας ἀηδεῖς ῥᾳδιουργίας, κατὰ τὰς ἀρχὰς ἤδη τοῦ Ε΄ αἰῶνος, προσέτρεχε διὰ τὴν ἑαυτῆς ἀνύψωσιν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία.

Ἀλλ' οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες πατέρες προσηνέχθησαν λίαν πεφυλαγμένως καὶ συγκαταβατικῶς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Ἡ ὑπόθεσις ἤρξατο ἀπό τινος Ἀφρικανοῦ Πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου, ὅστις στερηθεὶς τοῦ ἀξιώματος διὰ τὰ ἐγκλήματα αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου, κατέφυγεν εἰς Ῥώμην καὶ διήγειρεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἄδικον συμμετοχὴν τοῦ Πάπα. Εἰ καὶ διὰ τοῦ ΛΣ΄ κανόνος τῆς προηγουμένης ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς τοῖς καταδικασθεῖσι κληρικοῖς τὸ ἐκκαλεῖν δίκας πέραν τῆς θαλάσσης, τουτέστιν εἰς Ἰταλίαν καὶ Ῥώμην, διετάττοντο δὲ οἱ τοιοῦτοι νὰ ἀποτείνωνται πρὸς τοὺς πρωτεύοντας τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπαρχιῶν Ἐπισκόπους, μετ' ἀπειλῆς ἀφορισμοῦ διὰ τοιαύτην αὐθάδειαν,—χάριν ὅμως φιλοφρονήσεως πρὸς τὰς μεσιτείας τοῦ Πάπα ἡ σύνοδος συνεφώνησε νὰ συγχωρήσῃ τὸν Ἀπιάριον, ἐὰν ὑποταγῇ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Ἐπισκόπου αὐτοῦ. Πάντες οἱ Ἱεράρχαι ἀπεκρίθησαν εἰς τὸν διάδοχον τοῦ Ζωσίμου, τὸν Βονιφάτιον, ὅτι καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἔκκλησιν τῶν δικῶν πέραν τῆς θαλάσσης, καὶ οἱ μὴ θέλοντες ν' ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῶν κανόνων,

δὲν θέλουσιν ἐναντιωθῇ ὅμως καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, ἐὰν μετὰ τὴν προσήκουσαν παραβολὴν τῶν ληφθέντων ἀντιγράφων πρὸς τὰ πρωτότυπα τῆς Νικαίας, εὕρωσιν αὐτὰ ἀξιόπιστα.

Ὅτε δὲ μετὰ τὸν Βονιφάτιον, τὸν φρονίμως παραδόντα εἰς λήθην τὴν τοσούτῳ ἐπονείδιστον διὰ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὑπόθεσιν τοῦ Ἀπιαρίου, ὁ Πάπας Κελεστῖνος ἀνεκαίνισε ταύτην, κατὰ παράκλησιν αὐτοῦ, στερηθέντος τοῦ ἀξιώματος καὶ πάλιν διὰ νέα ἐγκλήματα, καὶ λαβὼν αὐτὸν εἰς τὴν ἑαυτοῦ κοινωνίαν, ἐναντίον πάντων τῶν κανόνων, ἀπέστειλεν ἐκ νέου τὸν Ἐπίσκοπον Φαυστῖνον πρὸς βιαίαν παραδοχὴν τοῦ ἐν τῇ Ἀφρικανῇ Ἐκκλησίᾳ καταδικασθέντος, τότε ὁ πρωτεύων Ἐπίσκοπος Αὐρήλιος δὲν ὑπέμεινε πλέον τοιαύτην ἄδικον διαγωγὴν, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐθορμήτου ὁμολογίας αὐτοῦ τοῦ Ἀπιαρίου ἤλεγξεν αὐτὸν, καὶ ἐν ὀνόματι πάσης τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἐξέθηκε τῷ Πάπᾳ ἐν ἐκτεταμένῃ ἐπιστολῇ ὅλην τὴν σειρὰν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, τὴν γνώμην τῶν πατέρων περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἀπιαρίου καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

«Τῷ ἀγαπητῷ Δεσπότῃ καὶ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ Κελεστίνῳ· ὁ Αὐρήλιος, Παλατῖνος, Ἀντωνῖνος, Τῖτος, Σερβουσδεΐ, (δοῦλος τοῦ Θεοῦ), Τερέντιος καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἐν τῇ κοινῇ ἐν Καρθαγένῃ Συνόδῳ παρευρεθέντες. Ηὐχόμεθα, ὃν τρόπον ἡ σὴ ἁγιωσύνη περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Ἀπιαρίου χαρέντας ὑμᾶς ἐδήλωσε γραμμάτων πεμφθέντων διὰ τοῦ συμπρεσβυτέρου ἡμῶν Λέοντος, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὁμοίως περὶ τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ αὐτοῦ τὰ παρόντα γράμματα μετὰ χαρᾶς ἀπεστείλαμεν. Ἦν γὰρ δηλαδὴ καὶ ἡ ἡμετέρα, καὶ ὑμετέρα προθυμία ἀσφαλεστέρα, καὶ οὐδὲ σπευστικὴ ἐδόκει ἡ περὶ τοῦ ἀκμὴν ἀκουστέου, ἅπερ ὡς περὶ ἀκουσθέντος προηγησαμένης. Παραγενομένου τοίνυν πρὸς ἡμᾶς τοῦ ἁγιωτάτου ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου ἡμῶν Φαυστίνου, συνήξαμεν σύνοδον, καὶ ἐπιστεύσαμεν διὰ τοῦτο αὐτὸν μετ' ἐ-

κείνου (τοῦ Ἀπιαρίου) πεμφθέντα, ἵνα ὥσπερ οὗτος ὁ τούτου τῇ αὐτοῦ σπουδῇ τῷ πρεσβυτέρῳ ἀπεδόθη, οὕτω καὶ νῦν δυνηθῇ τῷ αὐτοῦ σκοπῷ ἐκ τῶν ἐν Θαβρακηναῖς ὑποβληθέντων τοσούτων ἐγκλημάτων καθαρθῆναι. Οὗτινος τὰ τοσαῦτα καὶ οὕτω παμμεγέθη ἀτοπήματα, ἡ πληθὺς καταδραμοῦσα τῆς ἡμετέρας συνόδου εὗρεν, ὅτι καὶ τοῦ μνημονευθέντος τὴν πατρωνίαν μᾶλλον, ἢ περ κρίσιν καὶ τὴν ὡς ἐκδίκου σπουδὴν μᾶλλον, ἢ περ διαγνώστου δικαιοσύνην ὑπερενίκησε. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀντέστη μεγάλως πάσῃ τῇ συνόδῳ διαφόρους ὕβρεις ἐπιφέρων, ὡσανεὶ τὰ πριβιλέγια τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας διεκδικῶν, καὶ θέλων αὐτὸν παρ' ἡμῶν εἰς κοινωνίαν δεχθῆναι, ὃν ἡ σὴ ἁγιωσύνη πιστεύσασα ἐκκαλεῖσθαι, ὅπερ ἀποδεῖξαι οὐκ ἠδυνήθη τῇ κοινωνίᾳ ἀποδέδωκεν· ὅμως ἧττον αὐτῷ τοῦτο ἐξεγένετο, ὅπερ ἔτι μὴν τῇ ἀναγνώσει τῶν πεπραγμένων κρειττόνως γνοίης. Τριημέρου μέντοι δίκης ἐπιμόχθου κινηθείσης, ἐν ὅσῳ τὰ διάφορα τῷ αὐτῷ ὑποβληθέντα συντριβόμενοι ἐζητοῦμεν, ὁ Θεὸς δίκαιος κριτὴς, ὁ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, τάς τε παρολκὰς τοῦ συνεπισκόπου ἡμῶν Φαυστίνου, καὶ τὰς τριψεργίας τοῦ αὐτοῦ Ἀπιαρίου, οἷς τὰς ἀθεμίτους αὐτοῦ αἰσχρότητας συγκαλύψαι ἐπηρείδετο, μεγάλῃ συντομίᾳ ἔτεμε, τῆς συχαντῆς δηλαδὴ καὶ δυσωδεστέρας ἐπιμονῆς καταργηθείσης, καὶ τῆς ἀναισχυντίας τῆς ἀρνήσεως, δι' ἧς τῶν τοσούτων ἡδονῶν τὸν βόρβορον ἐβούλετο καταβυθίσαι. Τοῦ γὰρ Θεοῦ ἡμῶν τὴν συνείδησιν αὐτοῦ στενοχωρήσαντος καὶ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ κρυπτὰ, ὡς ἐν ἰλύϊ τῶν ἐγκλημάτων ἤδη καταδεδικασμένα, πᾶσιν ἔτι μὴν τοῖς ἀνθρώποις δημοσιεύσαντος, αἰφνιδίως εἰς ὁμολογίαν πάντων τῶν ἀπιθάνων ὀνειδῶν ἑκοντὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἤλεγξε, καὶ αὐτὴν ὁμοίως τὴν ἡμετέραν ἐλπίδα ἧτινι καὶ ἐπιστεύσαμεν αὐτὸν, καὶ ηὐχόμεθα ἐκ τῶν οὕτως ἐπαισχυντέων σπίλων δύνασθαι καθαρθῆναι, μετέστρεψεν εἰς στεναγμούς· εἰμὴ ὅτι ταύτην ἡμῶν τὴν λύπην μιᾷ καὶ μόνῃ παραμυθίᾳ κατεπράϋνεν, ὅτι καὶ ἡμᾶς τοῦ ὀδυρμοῦ τοῦ διηνεκοῦς καμάτου ἀπέλυσε, καὶ τοῖς

ἰδίοις τραύμασιν ὁτεδήποτε ἴασιν, εἰ καὶ ἀκουσίως, καὶ τῆς ἰδίας συνειδήσεως ἀντιμαχομένης, ὁμολογήσας προενοήσατο, Κύριε Ἀδελφέ. Ἐν προσφάτῳ τοίνυν τοῦ καθήκοντος τῆς ὀφειλομένης προσκυνήσεως ἐκπληρουμένου, ἱκετεύομεν, ἵνα τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς, τοὺς ἐντεῦθεν παραγινομένους εὐχερῶς μὴ προσδέχησθε, μηδὲ τοὺς παρ' ἡμῶν ἀποκοινωνητέους, εἰς κοινωνίαν τοῦ λοιποῦ θελήσητε δέξασθαι· ἐπειδὴ τοῦτο καὶ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ ὁρισθὲν εὐχερῶς εὗροι ἡ σὴ Σεβασμιότης. Εἰ γὰρ καὶ περὶ κατωτέρων κληρικῶν, καὶ περὶ λαϊκῶν φαίνεται ἐκεῖ παραφυλάττεσθαι, πόσῳ μᾶλλον τοῦτο περὶ Ἐπισκόπων βούλεται παραφυλαχθῆναι; Μὴ οὖν οἱ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἀναρτηθέντες, παρὰ τῆς σῆς ἁγιωσύνης, σπουδαίως, καὶ καθὼς μὴ χρὴ, φανῶσιν ἀποκαθιστάμενοι τῇ κοινωνίᾳ. Καὶ τῶν Πρεσβυτέρων δὲ ὁμοίως, καὶ τῶν ἑπομένων κληρικῶν, τὰς ἀναιδεῖς ἀποφυγὰς, ὡς ἔστι σου ἄξιον, ἀποδιώξει ἡ ἁγιωσύνη ἡ σή. Ἐπειδὴ, καὶ οὐ διά τινος ὅρου τῶν Πατέρων τοῦτο ἀπηγόρευται τῇ ἐν Ἀφρικῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ τὰ ψηφίσματα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, εἴτε κληρικοὺς τοῦ κατωτέρου βαθμοῦ, εἴτε αὐτοὺς τοὺς Ἐπισκόπους, τοῖς ἰδίοις Μητροπολίταις φανερώτατα κετέπεμψαν. Συνετῶς γὰρ καὶ δικαίως συνεῖδεν, ἁτιναδήποτε πράγματα ἀναφυῶσι, ταῦτα ἐν τοῖς ἰδίοις ὀφείλειν περατοῦσθαι τόποις. Οὔτε γὰρ μιᾷ καὶ ἑκάστῃ παροικίᾳ ἐλογίσαντο ἐλλείπειν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δι' ἧς ἡ δικαιοσύνη ἀπὸ τῶν τοῦ Χριστοῦ Ἱερέων καὶ ὁρᾶται φρονίμως, καὶ κατέχεται σταθερῶς· μάλιστα, ὅτι ἑνὶ καὶ ἑκάστῳ συγκεχώρηται, ἐὰν περὶ τῆς δίκης τῶν διαγνωστῶν προΐσταται αὐτῷ, πρὸς τὰς συνόδους τῆς ἰδίας ἐπαρχίας, ἢ ἔτι μὴν εἰς οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐκκαλέσασθαι. Εἰ μὴ, ἆρα τίς ἐστιν, ὅστις πιστεύσει, ἑνὶ ὡτινιδήποτε δύνασθαι τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐμπνεῦσαι τὴν δικαιοσύνην, τοῖς δὲ ἀναριθμήτοις εἰς σύνοδον συνηθροισμένοις Ἱερεῦσιν ἀρνεῖσθαι; Πῶς δὲ αὕτη ἡ περαματικὴ κρίσις βεβαία ἔσται, πρὸς ἣν τῶν μαρτύρων τὰ

ἀναγκαῖα πρόσωπα, ἢ διὰ τὴν τῆς φύσεως, ἢ διὰ τὴν τοῦ γήρως ἀσθένειαν, ἢ πολλοῖς ἄλλοις ἐμποδισμοῖς ἐνεχθῆναι οὐ δύναται; Περὶ γὰρ τοῦ, τινὰς, ὡσανεὶ ἐκ τοῦ πλευροῦ τῆς σῆς ἁγιωσύνης πέμπεσθαι, οὐδεμιᾷ τῶν Πατέρων συνόδῳ δρισθὲν εὑρίσκομεν. Ἐπειδὴ, ὅπερ πάλαι διὰ τοῦ αὐτοῦ συνεπισκόπου ἡμῶν Φαυστίνου, ὡσανεὶ ἐκ μέρους τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου αὐτόθεν ἀπέσταλτο, ἐν ταῖς ἀληθεστέραις ἀπογραφαῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ, ἅσπερ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Κυρίλλου, τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐκκλησίας συνεπισκόπου ἡμῶν, καὶ παρὰ τοῦ προσκυνητοῦ Ἀττικοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐπισκόπου πεμφθείσης ἐκ τῶν αὐθεντικῶν, αἵτινες ἔτι μὴν πρὸ τούτου, διὰ Ἰννοκεντίου τοῦ Πρεσβυτέρου, καὶ Μαρκέλλου τοῦ Ὑποδιακόνου, δι' ὧν πρὸς ἡμᾶς παρ' ἐκείνων ἀπεστάλησαν, τῷ τῆς προσκυνητῆς μνήμης Βονιφατίῳ τῷ Ἐπισκόπῳ, τῷ προηγησαμένῳ ὑμᾶς παρ' ἡμῶν ἐξεπέμφθησαν, τοῦτο τί ποτε οὐκ ἠδυνήθημεν εὑρεῖν. Ἐκβιβαστὰς τοίνυν κληρικοὺς ἡμῶν, τινῶν αἰτούντων, μὴ θέλετε ἀποστέλλειν, μήτε παραχωρεῖν, ἵνα μὴ τὸν καπνώδη τύφον τοῦ κόσμου δόξωμεν εἰσάγειν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις τὸ φῶς τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἡμέραν, τοῖς τὸν Θεὸν ἰδεῖν ἐπιθυμοῦσι προσφέρει. Τοῦ γὰρ κλαυσίμου Ἀπιαρίου ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀδελφοῦ ἡμῶν Φαυστίνου, κατὰ τὰς ἰδίας ἀθεμίτους ἀχρειοσύνας ἐκ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀποκινηθέντος, ὅτι τοῦτον τῇ δοκιμῇ καὶ ῥυθμίσει τῆς σῆς ἁγιωσύνης, ἐν τῷ σώζεσθαι τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, περαιτέρω ἡ Ἀφρικὴ οὐδαμῶς ὑπομείνῃ.

Ὁ Θεὸς ἡμῶν τὴν ἁγιωσύνην ὑμῶν ἐπὶ μήκιστον χρόνον ὑπὲρ ἡμῶν εὐχομένην, Κύριε Ἀδελφέ. (Βιβλίον τῶν κανόνων σελ. 169—173.)

ΔΕΥΤΕΡΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Φρονίμως ἔπραττον οἱ ἐν Καρθαγένῃ Πατέρες, μετὰ πολλῆς σταθερότητος ὑπερασπιζόμενοι τοὺς τῆς Νικαίας κανόνας, διότι καὶ ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ σύνοδος, συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπεκύρωσεν αὐτούς, καὶ οἱ ὁρισμοὶ αὐτῆς ἐγένοντο παραδεκτοὶ ἐν πάσῃ τῇ Δύσει, εἰ καὶ συνεκροτεῖτο ἐκ μόνων τῶν Ἀνατολικῶν Ἱεραρχῶν, μὴ ὄντων μάλιστα ἐν ταύτῃ μηδὲ τοποτηρητῶν τῆς Ρώμης. Οὗτοι διὰ κοινῆς συμφωνίας ἔδωκαν τῇ καθέδρᾳ τῆς βασιλευούσης τὸν δεύτερον μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης βαθμὸν, ἐξηγήσαντες καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀνυψώσεως ταύτης, οὐχὶ πνευματικὴν ἀλλὰ κοσμικὴν οὖσαν καὶ ἐξηγηθεῖσαν ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῆς τετάρτης Οἰκουμενικῆς συνόδου. Οὕτως ὁρίζουσιν ὁ Β΄ καὶ ὁ Γ΄ κανὼν ταύτης.

Κανὼν Β΄. «Τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν Ἐπισκόπους ταῖς ὑπεροπίοις Ἐκκλησίαις μὴ ἐπιέναι, μηδὲ συγχέειν τὰς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπον τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν· τοὺς δὲ τῆς Ἀνατολῆς Ἐπισκόπους, τὴν Ἀνατολὴν μόνον διοικεῖν, φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχέων Ἐκκλησίᾳ. Καὶ τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως Ἐπισκόπους, τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν μόνον διοικεῖν· καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς, τὰ τῆς Ποντικῆς μόνα· καὶ τοὺς τῆς Θρᾳκικῆς, τὰ τῆς Θρᾳκικῆς μόνον οἰκονομεῖν. »

«Ἀκλήτους δὲ Ἐπισκόπους ὑπὲρ Διοίκησιν μὴ ἐπιβαίνειν ἐπὶ χειροτονίαις, ἢ τισιν ἄλλαις οἰκονομίαις Ἐκκλησιαστικαῖς. Φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων

κανόνος, εὔδηλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει, κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὡρισμένα.»

«Τὰς δὲ ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, οἰκονομεῖσθαι χρὴ κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν Πατέρων.»

Κανὼν Γ'. «Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης Ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν Νέαν Ῥώμην.»

Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν δύνανται νὰ θεωρῶσι μετ' ἀδιαφορίας, ὅτι σύνοδος Οἰκουμενικὴ, ἀναγνωρισθεῖσα διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς, οὐ μόνον ἠδύνατο νὰ συγκροτηθῇ ἄνευ οὐδεμιᾶς συμμετοχῆς τοῦ ἑαυτῶν Ἐπισκόπου, ἀλλὰ μάλιστα καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἄνευ τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ· διὸ λέγουσιν ὅτι συνεκάλεσεν αὐτὴν δῆθεν ὁ Πάπας Δάμασος σὺν τῷ Αὐτοκράτορι Θεοδοσίῳ, καθὼς διισχυρίζονται ὅτι καὶ τὴν πρώτην συνεκάλεσεν ὁ Σίλβεστρος σὺν τῷ Κωνσταντίνῳ. Δι' ἐπιχειρημάτων, ληφθέντων ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας, ἀπεδείξαμεν πρὸ μικροῦ τοὐναντίον περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· ἐμβλέψωμεν ἤδη καὶ διὰ τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν σύνοδον εἰς τὰς αὐτὰς συγχρόνους σχεδὸν διηγήσεις τοῦ Σωκράτους, τοῦ Σωζομένου καὶ τοῦ Θεοδωρήτου, ἐπειδὴ δὲν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν αἱ πράξεις αὐτῆς. — Ἰδοὺ τί γράφει ὁ Σωκράτης· «Μηδὲν δὲ ὁ Βασιλεὺς (Θεοδόσιος) ὑπερθέμενος, σύνοδον Ἐπισκόπων τῆς αὐτοῦ πίστεως συγκαλεῖ, ἐπὶ τὸ κρατῦναι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, καὶ χειροτονῆσαι τῇ Κωνσταντίνου πόλει Ἐπίσκοπον. — Συνῆλθον οὖν τῆς μὲν ὁμοουσίου πίστεως, (τοῦ Υἱοῦ τῷ Πατρὶ), ἐκ μὲν Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος· ἐκ δὲ Ἱεροσολύμων Κύριλλος· Μελέτιος δὲ ἐξ Ἀντιοχείας πάλαι παρῆν, ὅτε διὰ τὴν Γρηγορίου (τοῦ Θεολόγου) κατάσασιν μετεστάλη· καὶ ἐκ Θεσσαλονίκης Ἀσχόλιος, καὶ ἄλλοι πολλοί· πάντες δὲ ἦσαν ἑκατὸν πεντήκοντα. (Καὶ οὕτως ἰδοὺ ἅπαντες οἱ τέσσαρες Πατριαρχικοὶ Ἀνατολικοὶ θρόνοι, περὶ δὲ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ οὐδεὶς λόγος). Τόδε δὴ καὶ ὅρον ἐκφέρουσιν, ὥστε τὸν Κωνσταντίνου πόλεως Ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεῖα ἔχειν τῆς τιμῆς

μετὰ τὸν Ῥώμης Ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην. (Ἐνταῦθα πολλὰ καθαρῶς ἐδικαιολογήθη ἡ ἀληθὴς αἰτία τοῦ προνομίου τῆς πρώτης καθέδρας καὶ τῆς πρὸς ταύτην ἰσότητος τῆς δευτέρας· διετηρήθη δὲ μόνον ἡ τάξις τῆς βαθμολογίας ἄνευ τινὸς σεβασμοῦ πρὸς τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν τοῦ Πάπα καὶ τὴν ὑποτιθεμένην κυριαρχίαν τῆς καθέδρας τοῦ Πέτρου ἐπὶ πάντων). Ἐβεβαίωσάν τε αὖθις τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, καὶ Πατριάρχας κατέστησαν, διανειμάμενοι τὰς ἐπαρχίας, ὥστε τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν Ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις Ἐκκλησίαις μὴ ὑπερβαίνειν· τοῦτο γὰρ πρότερον διὰ τοὺς διωγμοὺς ἐγίνετο ἀδιαφόρως. — ὥρισαν δὲ, ὥστε εἰ χρεία καλέσοι, τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, ἵνα ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικῇ· τούτοις καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐγένετο σύμψηφος.» (Σωκρ. βιβλ. Ε, κεφ. ἡ.)

Φαίνεται ἀδύνατον νὰ ἐκφρασθῇ τις καθαρώτερον περὶ τῆς τάξεως τῆς Ἱεραρχίας, συμφώνου ἐν πᾶσι πρὸς τοὺς κανόνας, οὓς ἀφῆκεν ἡ σύνοδος αὕτη, καὶ δύσκολον ἑπομένως ἡ ὑπόθεσις ὅτι σύνοδος τοσοῦτον σπουδαία δὲν ἐσαφήνισε τὴν σχέσιν, ἣν ὤφειλον ἔχειν πάντες οἱ Ἐπίσκοποι πρὸς τὸν τῆς Ῥώμης, ἐὰν οὗτος ἀληθῶς ἀνεγνωρίζετο κεφαλὴ καὶ ἀρχηγὸς πάντων, οὐχὶ δ' ἁπλῶς καὶ μόνον πρωτόθρονος, ἔχων τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, ὡς ἀνεγνώριζον αὐτὸν καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν ἀκολούθων συνόδων. Παρατηρητέον δ' ἐπίσης, ὅτι τὰς συνοδικὰς πράξεις ἐπικυροῖ ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ μηδεμίαν μετοχὴν λαβὼν εἰς τοὺς δογματικοὺς ὁρισμούς, ἀλλὰ τίνι τρόπῳ; — διὰ τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ συναινέσεως· ἀπαρκλλάκτως οὕτω πρέπει νὰ παραδέχηταί τις τὴν λέξιν «ἐπικύρωσις» καὶ εἰς τὰς περιστάσεις καθ' ἃς παρακαλοῦσι τὸν Ἐπίσκοπον Ῥώμης νὰ ἐπικυρώσῃ διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ οἱασδήποτε πράξεις, διότι πᾶσα ὑπόθεσις τότε εἶναι στερεὰ, ὅταν ὑπάρχῃ κοινὴ συμφωνία. Προσέδραμε δὲ ἡ σύνοδος τῷ Μεγάλῳ Θεοδοσίῳ ἵνα καὶ διὰ τῆς ἐπικυρώσεως αὐτοῦ διαδοθῶσι τὰ ὁρισθέντα καθ' ἅπασαν τὴν Αὐτοκρατορίαν, διὸ καὶ ἔγραψεν αὐτῷ τάδε· «Δεόμεθα τοίνυν τῆς σῆς

ἡμερότητος, γράμματι τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπικυρωθῆναι τῆς συνόδου τὴν ψῆφον· ἵν', ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν Ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος.» (Epist. Orient. ad Theodos. Concil. T. 3, pag. 585.)

Ὁ Σωζόμενος ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν τὸ αὐτὸ, ὅπερ καὶ ὁ Σωκράτης. «Ἐν τάχει τε ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ σύνοδον Ἐπισκόπων ὁμοδόξων αὐτῷ συνεκάλεσε, βεβαιότητός τε ἕνεκα τῶν ἐν Νικαίᾳ δοξαζόντων, καὶ χειροτονίας τοῦ μέλλοντος ἐπισκοπεῖν τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον. (Ἐνταῦθα πάλιν δὲν φαίνεται ἡ συμμετοχὴ τοῦ Δαμάσου, καὶ οὐχὶ ὁ Πάπας, ἀλλ' ἡ σύνοδος ἐπικυροῖ τὰ συνοδικὰ θεσπίσματα). Συνῆλθον οὖν, ἐκ μὲν τῶν ὁμοούσιον τὴν Τριάδα δοξαζόντων, ἀμφὶ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα· ἡγοῦντο δὲ τούτων Τιμόθεος, ὁ τὸν Ἀλεξανδρέων διέπων θρόνον, οὐ πρὸ πολλοῦ τετελευτηκότα Πέτρον, ἀδελφὸν ὄντα αὐτοῦ διαδεξάμενος· καὶ Μελέτιος ὁ Ἀντιοχείας Ἐπίσκοπος καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων, (ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Σωζόμενος, ἐσφαλμένως προσέθηκαν, ὅτι οὗτος ἐπανέστεψεν ἀπὸ τῆς ψευδοδιδασκαλίας, ἐν ᾧ τοὐναντίον ὁ Ἅγιος Κύριλλος ἦτο πάντοτε ὁ φωστὴρ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ἔπαθε δι' αὐτήν.) Μετὰ δὲ ταῦτα, συνελθόντες Ἱερεῖς, ἐψηφίσαντο τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου κυρίαν μένειν τὴν πίστιν, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ἀποκεκηρύχθαι· διοικεῖσθαι δὲ τὰς πανταχῆ Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς πάλαι κανόνας· καὶ τοὺς Ἐπισκόπους ἐπὶ τῶν ἰδίων μένειν Ἐκκλησιῶν, καὶ μὴ εἰκῆ ταῖς ὑπερορίοις ἐπιβαίνειν, μήτε ἀκλήτοις χειροτονίαις, μηδὲν αὐτοῖς προσηκούσαις, σφᾶς ἐπιβάλλειν, καθὸ πρότερον, ὡς ἔτυχε διωκομένης τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, πολλάκις συνέβη· τὰ δὲ παρ' ἑκάστῃ συμβαίνοντα, τὴν τοῦ ἔθνους σύνοδον, ὡς ἂν ἄριστα φανείη, διοικεῖν τε καὶ πράττειν· μετὰ δὲ τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεῖα ἔχειν, ὡς νέας Ῥώμης τὸν θρόνον ἐπιτροπεύοντα· ἤδη γὰρ οὐ μόνον εἶχε ταύτην τὴν προσηγορίαν ἡ πόλις, καὶ Γερουσίᾳ καὶ Τάγμασι δήμων καὶ ἀρχαῖς ὁμοίως ἐχρῆτο· ἀλλὰ

καὶ τὰ συμβόλαια, καὶ τὰ νόμιμα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ῥωμαίων ἐκρίνετο, καὶ τὰ δίκαια καὶ τὰ γέρα περὶ πάντα ἑκάτερα ἰσάζετο.» (Σωζομ. βιβλ. Ζ', κεφ. ζ', θ'.)

Πῶς συμφωνήσωμεν τοὺς λόγους τούτους τοῦ Σωζομένου πρὸς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα, ὅσα αὐτὸς οὗτος ἔγραψε περὶ τοῦ Πάπα Ἰουλίου; Ἐκεῖ μὲν ὁ Σωζόμενος λέγει· «εἶναι γὰρ νόμον ἱερατικὸν ἄκυρα ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην πραττόμενα τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου, οἷα δὴ τῆς πάντων κηδεμονίας αὐτῷ προσηκούσης διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ θρόνου.» (Βιβλ. Γ', κεφ. ή, ί.) — Ἐνταῦθα δὲ, τοὐναντίον, ἀναφέρει τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου, λέγων· τὰ δὲ παρ' ἑκάστῃ (Ἐκκλησίᾳ) συμβαίνοντα, τὴν τοῦ ἔθνους σύνοδον, ὡς ἂν ἄριστα φανείη, διοικεῖν τε καὶ πράττειν· μετὰ δὲ τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεῖα ἔχειν, ὡς νέας Ῥώμης τὸν θρόνον ἐπιτροπεύοντα.» Βεβαίως οὐδεμία ἄλλη περίστασις ἦτο ἁρμοδιωτέρα τῆς παρούσης πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν προνομίων τῆς Ῥώμης· ἀλλ' ἐνταῦθα οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τούτων, φαίνονται δὲ μόνον ἅπασαι αἱ Ἐκκλησίαι φερόμεναι πρὸ τὴν ἀρχαίαν τάξιν, καὶ πρὸς συντήρησιν τῆς Ὀρθοδοξίας· ὁ Αὐτοκράτωρ διορίζει πρωτοθρόνους Ἐπισκόπους τὸν Νεκτάριον Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Τιμόθεον Ἀλεξανδρείας καί τινας ἄλλους, μεθ' ὧν ὤφειλον εἶναι εἰς κοινωνίαν πάντες οἱ λοιποί. Ἐνταῦθα ἤρμοζε πρὸς τούτοις νὰ εἴπῃ καὶ ὁ Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος, ὅτι ἐκεῖνοι μόνον ἀναγνωρίζονται ὀρθόδοξοι, ὅσοι ἔσονται εἰς κοινωνίαν μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἐὰν αὕτη ὑπάρχῃ τὸ θεμέλιον καὶ ἡ στερέωσις τῆς πίστεως ὡς διαδεξαμένη τὸν Ἀπόστολον Πέτρον, καθὼς εἶπεν ἄλλοτε καὶ ὁ ἐθνικὸς Αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς, ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ αἱρετικοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ὅτι ἐκεῖνοι μόνον ἀναγνωρισθήσονται νόμιμοι Ἐπίσκοποι Ἀντιοχείας, ὅσοι ἔσονται ἡνωμένοι μετὰ τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπαίρονται μὲν διὰ τοιαύτην ἀπόφασιν ἐθνικοῦ, δὲν δύνανται ὅμως νὰ

προτείνωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τοιαύτην ἐκ στόματος τοῦ Χριστιανοῦ τούτου Αὐτοκράτορος, εἰ καὶ δὲν ἐπρόκειτο τότε περὶ τῆς Ἀντιοχείας μόνον, ἀλλὰ περὶ τῆς Ἀνατολῆς ἁπάσης, ἑπομένως περὶ τοῦ πολλῷ μείζονος ἡμίσεος τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀλλ' εἰς τὸν Θεοδώρητον εὑρήσομεν μᾶλλον ἀποχρώσας μαρτυρίας. Οὗτος λέγει, «Τοῦ δὲ ἐπιγενομένου θέρους, εἰς ἐκείνην αὖθις τὴν πόλιν (τὴν Κωνσταντινούπολιν) οἱ πλεῖστοι τούτων (τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων) παραγενόμενοι, ἐκκλησιαστικαὶ γὰρ αὐτοὺς πάλιν συνεκάλεσαν χρεῖαι, συνοδικὴν ἐπιστολὴν τῶν τῆς Ἑσπέρας Ἐπισκόπων ἐδέξαντο, εἰς τὴν Ῥώμην αὐτοὺς ἀφικέσθαι προτρέπουσαν, ὡς συνόδου μεγίστης αὐτόθι συγκροτουμένης· ἀλλὰ τὴν μὲν ἀποδημίαν παρῃτήσαντο ὡς οὐδὲν ἔχουσαν κέρδος· ἀπέστειλαν δὲ, τόν τε κλύδωνα τὸν κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπαναστάντα σημαίνοντες, καὶ τὴν γεγενημένην αὐτῶν (τῶν Δυτικῶν) ἀμέλειαν αἰνιττόμενοι.»

«—Σαφέστερον δὲ, λέγει ὁ Θεοδώρητος, τὴν τῶν γεγραφότων (τῶν Ἱεραρχῶν) ἀνδρείαν τε καὶ σοφίαν αὐτὰ δηλώσει τὰ γράμματα» (Θεοδωρ. βιβλ. Ε', κεφ. ή, καὶ θ'.). Οὕτω δὲ οὐ μόνον τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν σύνοδον δὲν συνεκάλεσεν ὁ Πάπας Δάμασος, ἀλλὰ μάλιστα καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ Ἐπίσκοποι ἀπεποιήθησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν τοπικὴν τῆς Ῥώμης σύνοδον, εἰς ἣν δὲν προσεκαλοῦντο ὑπὸ μόνου τοῦ Δαμάσου, ἀλλ' ὑπὸ πάντων τῶν Δυτικῶν, καθὼς καὶ ὁ Πάπας Ἰούλιος προσεκάλει αὐτοὺς ἄλλοτε εἰς Ῥώμην περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἀθανασίου οὐχὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ κοινῆς γνώμης πάντων τῶν συνεπισκόπων αὐτῷ ἐν τῇ Δύσει· καὶ ὁ Θεοδώρητος δὲν θεωρεῖ διὰ τοῦτο τοὺς Ἀνατολικοὺς ἀποστάτας, ἀλλὰ μάλιστα ὑπερεπαινεῖ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν. Ἰδοὺ πρὸς τοῖς ἄλλοις τί ἔγραφον οὗτοι·

«Ἐπειδὴ μέν τοι τὴν ἀδελφικὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδεικνύμενοι, σύνοδον ἐπὶ τῆς Ῥώμης Θεοῦ βουλήσει συγκροτοῦντες, καὶ ἡμᾶς ὡς οἰκεῖα μέλη προσεκαλέσασθε διὰ τῶν τοῦ Θεοφιλεστάτου Βασιλέως γραμμάτων, ἵν' ἐπειδὴ τότε τὰς θλί-

ψεις μόνοι κατεδικάσθημεν, νῦν ἐν τῇ τῶν Αὐτοκρατόρων περὶ τὴν εὐσέβειαν συμφωνίᾳ, μὴ χωρὶς ἡμῶν βασιλεύσητε, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ὑμῖν κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν φωνὴν συμβασιλεύσωμεν. —Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο παντελῶς ἐγύμνου τὰς Ἐκκλησίας, ἄρτι τῆς ἀνανεώσεως ἀρχομένας, καὶ τὸ πρᾶγμα παντάπασιν ἦν τοῖς πολλοῖς ἀδύνατον, συνεδεδραμήκειμεν γὰρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν — κ. τ. λ. (Ἐνταῦθα ἔπονται πολλαὶ ἄλλαι αἰτιολογίαι). Ἐπειδὴ ταῦτα καὶ πολλὰ πρὸς τούτοις ἕτερα τὴν τῶν πλειόνων ἄφιξιν διεκώλυσεν, ὃ δεύτερον ἦν, εἴς τε τῶν πραγμάτων ἐπανόρθωσιν, καὶ τὴν τῆς ὑμετέρας περὶ ἡμᾶς ἀγάπης ἀπόδειξιν, τοῦτο πεποιήκαμεν, τοὺς αἰδεσιμωτάτους καὶ τιμιωτάτους ἀδελφοὺς καὶ συλλειτουργοὺς ἡμῶν Ἐπισκόπους, Κυριακὸν, Εὐσέβιον καὶ Πρισκιανὸν προθύμως καμεῖν ἄχρις ὑμῶν δυσωπήσαντες· δι' ὧν καὶ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν εἰρηνικὴν οὖσαν καὶ σκοπὸν ἑνώσεως ἔχουσαν ἐπιδείκνυμεν, καὶ τὸν ζῆλον ἡμῶν, τὸν ὑπὲρ τῆς ὑγιοῦς πίστεως, φανερὸν ποιοῦμεν. Ἡμεῖς γὰρ εἴτε διωγμοὺς, εἴτε θλίψεις, εἴτε βασιλικὰς ἀπειλὰς, εἴτε τὰς τῶν ἀρχόντων ὠμότητας, εἴτε τινὰ πειρασμὸν ἕτερον, παρὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπεμείναμεν, ὑπὲρ τῆς Εὐαγγελικῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας παρὰ τῶν τριακοσίων δεκαοκτὼ ἁγίων Θεοφόρων Πατέρων κυρωθείσης, ὑπέστημεν· ταύτην γὰρ καὶ ὑμῖν καὶ ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς μὴ διαστρέφουσι τὸν λόγον τῆς ἀληθοῦς πίστεως, συναρέσκειν δεῖ.» (Πόσον οἱ λόγοι οὗτοι ἀπέχουσι τῶν ταπεινῶν παρακλήσεων τοῦ Πάπα, ὅταν πρόκηται περὶ τῆς ἐπικυρώσεως τῶν συνοδικῶν ὅρων· καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἀναφαίνεται ἡ ἀληθὴς καὶ καθαρὰ ἔννοια τοῦ ἐπικυροῦν). «Περὶ δὲ τῶν οἰκονομιῶν τῶν κατὰ μέρος ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις παλαιός τε, ὡς ἴστε, θεσμὸς κεκράτηκε, καὶ τῶν Ἁγίων ἐν Νικαίᾳ Πατέρων ὅρος, καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τοὺς τῆς ἐπαρχίας, καὶ εἴπερ ἐκεῖνοι βούλοιντο, σὺν αὐτοῖς τοὺς ὁμόρους πρὸς τὸ συμφέρον ποιεῖσθαι τὰς χειροτονίας. Οἷς ἀκολούθως, τάς τε λοιπὰς Ἐκκλησίας παρ' ἡμῖν οἰκονομεῖσθαι γινώσκετε,

καὶ τῶν ἐπισημοτάτων Ἐκκλησιῶν ἀναδεδεῖχθαι τοὺς Ἱερεῖς.» (Ἐνταῦθα πάλιν δὲν φαίνεται ἡ ἐπικύρωσις τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου· ἔπονται δὲ παραδείγματα χειροτονιῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Νεκταρίου, καὶ τοῦ Ἀντιοχείας Φλαβιανοῦ, οἵτινες ἀνεγνωρίσθησαν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς Οἰκουμενικῆς συνόδου, ὡς κανονικῶς προχειρισθέντες.) — «Τῆς δέ γε μητρὸς ἁπασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις, τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ Θεοφιλέστατον Κύριλλον Ἐπίσκοπον εἶναι γνωρίζομεν, κανονικῶς τε παρὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας χειροτονηθέντα.» (Ἡ ἔκφρασις αὕτη εἶναι ὀρθοτέρα τῆς ἄλλης ὅτι δῆθεν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἐστὶ κεφαλὴ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπειδὴ ἐρρέθη ὑπὸ τῶν Προφητῶν, «ὅτι ἐκ τῆς Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ Μήτηρ Σιὼν ἐρεῖ ἄνθρωπος,» καὶ ἀληθῶς πρώτη Ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἡ τῶν Ἱεροσολύμων) — Καὶ τὴν ὑμετέραν συγχαίρειν παρακαλοῦμεν εὐλάβειαν, τῆς πνευματικῆς μεσιτευούσης ἀγάπης, καὶ τοῦ Κυριακοῦ φόβου πᾶσαν μὲν καταξέλλοντος ἀνθρωπίνην προσπάθειαν, τὴν δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν οἰκοδομὴν προτιμοτέραν ποιοῦντος τῆς πρὸς τὸν καθ' ἕνα συμπαθείας ἢ χάριτος. Οὕτω γὰρ τοῦ τε τῆς πίστεως συμφωνηθέντος λόγου, καὶ τῆς Χριστιανικῆς κυρωθείσης ἐν ἡμῖν ἀγάπης, παυσόμεθα λέγοντες τὸ παρὰ τῶν Ἀποστόλων κατεγνωσμένον· «ἐγὼ μὲν εἰμὶ Παύλου ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ.» (Α΄. Κορινθ. Α΄, 12.) Πάντες, δὲ Χριστοῦ φανέντες, ὃς ἐν ἡμῖν οὐ μεμέρισται, Θεοῦ καταξιοῦντος, ἄσχιστον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τηρήσομεν, καὶ τῷ βήματι τοῦ Κυρίου μετὰ παῤῥησίας παραστησόμεθα.»

Ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐκφράσῃ τις ἐντονώτερον καὶ καθαρώτερον ἐν τίνι ὑπετίθουν τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας οἱ συνοδικοὶ πατέρες τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ἀπόδειξις δὲ σαφεστάτη καὶ ἀναντίῤῥητος ὅτι ἡ ἑνότης αὕτη δὲν ἐθεμελιοῦτο μόνον ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ καθέδρᾳ, ἔστω πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἐν τῷ γράμματι αὐτῶν προσφώνησις καὶ ἡ ἐπιγραφή· «Κυρίοις τιμιωτάτοις, καὶ εὐλαβεστάτοις ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς, Δαμάσῳ,

Ἀμβροσίῳ—καὶ τοῖς λοιποῖς ἁγίοις Ἐπισκόποις τοῖς συνελθοῦσιν ἐν τῇ μεγαλουπόλει Ῥώμῃ, ἡ ἁγία Σύνοδος τῶν Ὀρθοδόξων Ἐπισκόπων, τῶν συνελθόντων ἐν τῇ μεγαλουπόλει Κωνσταντινουπόλει, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.» (Θεοδώρ. βιβλ. ε, κεφ. ί.)

Ἐὰν δὲ ὁ Πάπας Δάμασος, ἁπάντων εἰς ἑτέραν ἐπιστολὴν τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, μὴ γραφεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ οἰκουμενικῆς συνόδου, ἀπεκάλει αὐτοὺς τέκνα ἕνεκα ὑπεροψίας, δι' ἣν καὶ κατηγορεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, δὲν ὠνόμαζεν ὅμως ἑαυτὸν Οἰκουμενικὸν καὶ κορυφαῖον Ἐπίσκοπον ἢ κεφαλὴν αὐτῶν. «Ὅτι τῇ Ἀποστολικῇ καθέδρᾳ τὴν ὀφειλομένην αἰδῶ ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἀπονέμει, ἑαυτοῖς τὸ πλεῖστον παρέχετε, υἱοὶ τιμιώτατοι· καὶ γὰρ εἰ τὰ μάλιστα ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ (τουτέστι τῇ ἰδίως Ῥωμαϊκῇ οὐχὶ δὲ τῇ Οἰκουμενικῇ), ἐν ᾗ ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος καθεζόμενος ἐδίδαξε, πῶς προσήκει ἡμᾶς τοὺς οἴακας ἰθύνειν, οὓς ἀνεδεξάμεθα, ὅμως ὁμολογοῦμεν ἑαυτοὺς ἐλάττονας εἶναι τῆς τιμῆς· ἀλλὰ διὰ τοῦτο οἱῳδήποτε τρόπῳ σπουδάζομεν, εἴ πως δυνηθείημεν πρὸς τὴν δόξαν τῆς μακαριότητος αὐτοῦ παραγενέσθαι.»

Ἐν δὲ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως αὐτοῦ, τῇ τῷ Ἐπισκόπῳ Παυλίνῳ γεγραμμένῃ, ὁ Πάπας Δάμασος ὀρθότατα μαρτυρεῖ, ὅτι ἀπεδέξατο πληρέστατα τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δόγμα, τὸ ἐν τῇ δευτέρᾳ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ὁμολογηθὲν, καὶ οὕτως ἐλέγχει τοὺς ἑαυτοῦ διαδόχους· διότι ἀναθεματίζει ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ τοὺς τολμῶντας «βεβήλῳ στόματι εἰπεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον γεγενῆσθαι διὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τοὺς μὴ μετὰ πάσης ἐλευθερίας κηρύττοντας σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας τε καὶ ἐξουσίας ὑπάρχειν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα,» τουτέστι τοὺς μὴ δοξάζοντας ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀληθῶς καὶ κυρίως ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐξ οὗ καὶ ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη, καὶ ὅτι ὑπάρχει τῆς αὐτῆς Θείας οὐσίας καὶ ἐξουσίας, καὶ ἀληθινὸς Θεός. Ὁ Δάμασος δὲν ἐπέτρεψεν εἰς ἑαυτὸν οὐδεμίαν αὐθαίρετον προσθήκην, ἐξ ὅσων

συνεχώρησε μετὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ, ἀλλὰ τοὐναντίον προσέθηκεν, « Εἴ τις περὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καλῶς φρονήσει, περὶ δὲ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οὐκ ὀρθῶς ἔχει, — αἱρετικός ἐστιν. »

Οἱ Ῥωμαῖοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀποδείξωσι δι' ἱστορικῶν μαρτυριῶν τὴν συμμετοχὴν τοῦ Πάπα εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν δύω πρώτων Οἰκουμενικῶν συνόδων, ὧν τὰ πρακτικὰ δὲν ἐφυλάχθησαν μέχρις ἡμῶν, καταφεύγουσιν ἐνίοτε εἰς τὸν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Πωγωνάτον ἐπαινετικὸν λόγον κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἕκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου, εἰς ὃν φέρονται ταῦτα· « Οὕτως ἄρα καὶ τῶν ὅλων συνόδων αἱ καθ' ἓν ἀθροίσεις γεγένηνται πρὸς ταράττον ἀεὶ καὶ μαχόμενον, τῶν τε Αὐτοκρατόρων, τῶν τε Προπατόρων ὁπλιζομένων. Ἄρειος διαιρέτης καὶ κατατομεὺς τῆς Τριάδος ἐγήγερτο, καὶ παραυτίκα Κωνσταντῖνος ὁ Θεοσεβέστατος καὶ Σίλβεστρος ὁ ἀοίδιμος τὴν ἐν Νικαίᾳ μεγάλην τε καὶ περίβλεπτον συνέλεγον σύνοδον — Μακεδόνιος τὴν τοῦ Πνεύματος ἠθέτει Θεότητα καὶ τὸ δεσπόζον ὁμόδουλον ἐδογμάτιζεν· ἀλλ' ὁ μέγιστος Βασιλεὺς Θεοδόσιος καὶ Δάμασος ὁ ἀδάμας τῆς πίστεως — Γρηγόριός τε καὶ Νεκτάριος τὸν ἐν ταύτῃ τῇ Βασιλευούσῃ πόλει συνήθροιζον σύλλογον — Πάλιν Νεστόριος καὶ πάλιν Κελεστῖνος καὶ Κύριλλος· ὁ μὲν γὰρ τὸν Χριστὸν διῄρει καὶ κατεδίχαζεν· οἱ δὲ τῷ Δεσπότῃ συλλαμβανόμενοι σὺν τῷ τῶν σκήπτρων δεσπόζοντι τὸν κατατομέα κατέβαλλον. — Εἶτα τῆς Εὐτυχοῦς ἀνοίας ληρωδούσης ἕτερον μύθημα, — Λέοντος ἡ δέλτος, καθάπερ λέοντος βρύχημα ῥωμαλέον ἐκ Ῥώμης ἠχήσασα, τὸν τέως ἀρχιμανδρίτην θῆρα κατεξεφόβισεν — Ταύτην ἄρα τὴν Θεόγραπτον δέλτον Μαρκιανὸς Βασιλεὺς ὁ θειότατος καὶ Ἀνατόλιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πρόεδρος (Πατριάρχης) σὺν ἅπαντι τῷ κατὰ Χαλκηδόνα Χριστολέκτῳ συλλόγῳ περιεπτύξαντο. — Οὕτω γοῦν μετὰ ταῦτα Βιγίλιος Ἰουστινιανοῦ τῷ πανευσεβεῖ συμπεφώνηκε καὶ τὸ τῆς πέμπτης

συνέστη συνέδριον — Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀναγκαῖον ἐτύγχανε καὶ τὴν Ὑμετέραν φιλόχριστον ἡμερότητα τὴν πανίερον ταύτην καὶ πολυάνθρωπον συναγείρειν ὁμήγυριν κτλ.» (Concil. T. 16, pag. 515.)

Τὸ ἀγέρωχον τούτων τῶν ἐκφράσεων, εἰς δόξαν τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῆς Βασιλευούσης, ἥτις ὠνομάσθη ἐν τῇ ἐπιτολῇ περιωπὴ τοῦ κόσμου, Σιὼν, ἧς πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσι, δείκνυσιν ἀρκούντως ὁποῖος ἦτο ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐπαινετικοῦ τούτου λόγου, καὶ ὅτι οἱ Πατέρες, οἵτινες ὑπέγραψαν αὐτὸν (ἐὰν ἀληθῶς ὑπέγραψαν, ὅπερ φαίνεται λίαν παράδοξον δι' ἕνα πανηγυρικὸν), βεβαίως δὲν ἐξήταζον ἑκάστην φράσιν, ὡς ἐξετάζονται τὰ δόγματα, ἀλλ' ἁπλῶς ἐξέφραζον διὰ τῆς ὑπογραφῆς τὸν ζῆλον αὐτῶν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα (pag. 622). Εἴδομεν ἀρκούντως ἄχρι τοῦδε ἐκ τῶν συγχρόνων χρονογράφων καὶ συγγραφῶν, ἐὰν εἶχε συμμετοχήν τινα ὁ Σίλβεστρος εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ ὁ Δάμασος εἰς τὴν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ· μέλλομεν δὲ ἰδεῖν ἀκολούθως καὶ πῶς ὁ Πάπας Βιγίλιος ἠναντιοῦτο μάλιστα εἰς τὴν πέμπτην Οἰκουμενικὴν σύνοδον, εἰ καὶ παρουσιάζεται ἐνταῦθα ὡς συνεργῶν τῷ Ἰουστινιανῷ. Διὸ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνον τὸ παραδέχεσθαι ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ τὰς ἀγερώχους ἐκφράσεις τῶν Βασιλικῶν καὶ συνοδικῶν πρὸς τοὺς Ῥωμαίων Ἐπισκόπους γραμμάτων ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ καὶ χωρὶς συγκρίσεως τούτων πρὸς τὰ προηγούμενα τῶν πρώτων αἰώνων, καὶ πρὸς τὰς καιρικὰς περιστάσεις· διότι ἀπὸ τῆς τρίτης Οἰκουμενικῆς συνόδου, οἱ λεγάτοι τοῦ Πάπα ἤρχισαν νὰ ὑπεραίρωνται ὑπὲρ τὸ δέον, ἀκολουθοῦντες τὰς ὁδηγίας τοῦ Κελεστίνου, ὅστις διέταξεν αὐτοὺς νὰ ὑποστηρίζωσιν ἐν τῇ συνόδῳ τὰ προνόμια τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ὅλως ἐπιλαθόμενος τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς· «Οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες Ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύσουσιν αὐτῶν· καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ γενέσθαι μέγας

ἐν ὑμῖν, ἔσται διάκονος ὑμῶν, καὶ ὃς ἂν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος.» (Μάρκ. Ι', 42—43).

Τοὺς λόγους τούτους τοῦ Σωτῆρος ἐνόμιζον ὅτι ἐκπληροῦσιν ἀρκούντως οἱ Ῥωμαῖοι Ἐπίσκοποι, ὑπογραφόμενοι μὲν εἰς τὰ γράμματα· δοῦλοι τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, πράττοντες δ' ὅλως τἀναντία, διότι ἐν οὐδενὶ σχεδὸν τῶν ἑαυτῶν γραμμάτων παρέλιπον τὴν εὐκαιρίαν τοῦ μνημονεύειν καὶ ἑρμηνεύειν ὑπὲρ ἑαυτῶν τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ποίμαινε τὰ πρόβατά μου,» ὧν τὴν ἀληθῆ ἑρμηνείαν ἀνέγνωμεν ἤδη ἀρκούντως ἐν τοῖς βίβλοις τῶν Πατέρων, εἰ καὶ οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, ἀποστέλλων τὰς συνοδικὰς ἐπιστολὰς, ἐμνημόνευέ ποτε τῶν ῥημάτων τούτων τοῦ Σωτῆρος, ἵνα ὑψώσῃ τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίων αὐτῷ Ἀποστόλων, ἀλλ' ὠνόμαζεν ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ὡς καὶ πάντες οἱ ἄλλοι, μόνον δοῦλον καὶ Ἀπόστολον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ συνοδικοὶ Πατέρες καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ, συνειθισμένοι νὰ τρέφωσι σέβας πρὸς τὴν καθέδραν τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης, ἔνθα οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων ἐπεσφράγισαν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὴν διδασκαλίαν, οὐδέποτε ὑπώπτευον τὴν ἐπερχομένην ἐπικίνδυνον κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων Ἐπισκόπων, ἥτις ἐνισχύθη, διὰ τῆς συνενώσεως τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κληρονομίας, ἐναντίον τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ, «ἡ Βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.» (Ἰωάν. ΙΗ', 36.) Ἐδέχοντο μετ' ἀγάπης καὶ χριστιανικῆς ταπεινοφροσύνης τὰ παπικὰ γράμματα, καὶ μάλιστα τὰ περιέχοντα τὴν ἔκθεσιν τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων, καὶ ὠνόμαζον τὴν καθέδραν τῆς Ῥώμης, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς τέσσαρας, Ἀποστολικὴν, αὐτὸν δὲ τὸν Πάπαν διάδοχον τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων, καὶ οὕτως ἀνεκούφιζον τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀλαζονείαν, ἐπὶ μᾶλλον ὑπερυψουμένην προϊόντων τῶν αἰώνων. Ὁσάκις ὅμως οἱ Πάπαι παρουσίαζον ὑποβολιμαίους κανόνας, ὡς π. χ. εἰς τὴν ἐν Καρθαγένῃ καὶ Χαλκηδόνι σύνοδον, ἐξήλεγχον αὐτοὺς, καί τοι ἄλλως

σεβόμενοι τὴν πρωτεύουσαν καθέδραν. Ὁσάκις δὲ πάλιν, ὡς συνέβη εἰς τὴν πέμπτην σύνοδον, ἐδεικνύοντο οἱ Πάπαι παρήκοοι, ἀπέκλειον αὐτοὺς καὶ παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ μνημονεύματος, ἀπεφαίνοντο δὲ καὶ χωρὶς αὐτῶν περὶ τῶν συμπιπτουσῶν ὑποθέσεων, ἢ κατεδίκαζον καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀποβιώσαντας, ὡς συνέβη κατὰ τὴν ἕκτην Οἰκουμενικὴν σύνοδον.

Ἀλλ' ἂν καὶ οἱ Πάπαι ῥέπωσι πρὸς ἕνα σκοπὸν — τουτέστι πρὸς τὸ ἀνυψῶσαι τὴν ἑαυτῶν καθέδραν ὑπεράνω τῶν ἄλλων, ἐπάναγκες νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπ' αὐτὰς τὰς πράξεις μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοὺς πομπώδεις λόγους, οἵτινες ὅμως οὐχ ἧττον χρήζουσι τῆς αὐτῆς προσοχῆς, οἵας καὶ τὰ περὶ τῶν πρωτείων τοῦ Πέτρου κείμενα, τὰ παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων ἑρμηνευθέντα. — Ἀναπόφευκτον ἐπίσης καὶ τὸ νὰ ἐνθυμώμεθα πάντοτε, ποῖον βαθμὸν ἔδιδεν ἡ Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία εἰς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ῥώμης· ἐθεώρει μὲν αὐτοὺς πρωτοθρόνους, τουτέστιν Ἐπισκόπους τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης καὶ καθέδρας, τῆς θεμελιωθείσης ἐν τῇ Δύσει ὑπὸ τῶν Κορυφαίων Ἀποστόλων, καὶ ἀνεγνώριζε διὰ τοῦτο τὰ πρωτεῖα αὐτῶν μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὡσαύτως Ἀποστολικῶν καθεδρῶν· οὐδέποτε ὅμως ἐξελάμβανε τὰ πρωτεῖα ταῦτα ὡς ἀρχηγίαν, διότι τέσσαρες Ἀνατολικαὶ καθέδραι ὑπῆρχον σύνθρονοι τῇ τῆς Ῥώμης.

Περὶ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς ἀξίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἐπισκόπου, ἰδοὺ τί γράφει μετὰ πολλῆς τῆς φρονήσεως ὁ Βίγγαμ, ἐπὶ τῶν Ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἁγίων Πατέρων στηριζόμενος· «Ἐξητάζομεν ἄχρι τοῦδε τὰ καθήκοντα τῶν Ἐπισκόπων, τὰ ἀναφερόμενα πρὸς τὴν μερικὴν Ἐκκλησίαν ἑκάστου, ἀλλ' ἀπέκειτο τούτοις καὶ ἄλλη σπουδαιοτέρα ὑποχρέωσις, ἀναφερομένη πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν, εἰς ἣν ἕκαστος, ὡς Ἐπίσκοπος, εἶχεν ἴσην μετοχὴν, οὐχὶ διὰ τὰ τῆς ἐξωτερικῆς διοικήσεως, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνο, ὅπερ συνίστησι τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ οὐσίαν, τουτέστι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς πίστεως. Ἅμα ἐκινδύνευεν ἡ πίστις ὑπὸ αἱρέσεώς τινος ἢ διωγμῶν,

ἕκαστος τῶν Ἐπισκόπων ἐνόμιζε χρέος ἑαυτοῦ ἀπαραίτητον καὶ ἱερὸν καθῆκον νὰ ἐκτείνῃ χεῖρα βοηθείας, καὶ νὰ κοπιᾷ ὑπὲρ αὐτῆς εἴτε ἐν ξένῃ, εἴτε ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐπαρχίᾳ· διότι αἱ ἐπαρχίαι ἦσαν μόνον ὅρια κατὰ συνθήκην πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἡ δὲ πίστις ἦτο γενικὴ ὑπόθεσις, καὶ ὅτε ἠγείρετο κατ' αὐτῆς ὁ πόλεμος, ἅπας ὁ κόσμος μετετρέπετο εἰς μίαν ἐπαρχίαν, ἅπασα δὲ ἡ Ἐκκλησία εἰς μίαν ποίμνην, καὶ ἕκαστος ποιμὴν ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ὑπεχρεωμένον ποιμαίνειν τὸ ποίμνιον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ποιμένος, ὅσον ἐδύνατο, ὅπου τῆς γῆς κἂν ἦτο διεσκορπισμένον. Κατὰ τὴν ἔννοιαν λοιπὸν ταύτην ἕκαστος τῶν Ἐπισκόπων ἦτο οἰκουμενικὸς, ὡς ἔχων κοινὴν συμμετοχὴν καὶ φροντίδα περὶ πάσης τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Τοῦτ' αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Μακάριος Αὐγουστῖνος εἰς τὸν Βονιφάτιον Ἐπίσκοπον Ῥώμης· «Ὅτι ἡ ποιμενικὴ φροντὶς ἀνήκει κοινῶς πᾶσι τοῖς ἔχουσι καθήκοντα Ἐπισκόπου, εἰ καὶ οὗτος αὐτὸς ἐπέχει ὑψηλοτέραν θέσιν ἐπὶ τῆς φυλακῆς.» (August. epis. cont. Pelag.) Τὸ αὐτὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἅγιος Κυπριανὸς λέγων· «Ἡ κοινότης τῶν Ἐπισκόπων οὕτως ἐστὶ συνηνωμένη διὰ τῶν δεσμῶν τῆς ἀμοιβαίας ὁμοφροσύνης καὶ ἑνότητος, ὥστε εἴτις τούτων πέσῃ εἰς αἵρεσιν καὶ πειραθῇ διασπαράσσειν καὶ ἀφανίζειν τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ, οἱ λοιποὶ ὀφείλουσιν ἐπελθόντες συνάγειν αὐτό. Διότι κἂν ποιμένες ἐσμὲν, ἀλλ' ἓν ποίμνιον ποιμαίνομεν, καὶ πάντα τὰ πρόβατα, ἅπερ ὁ Χριστὸς ἐξηγόρασε τῷ ἰδίῳ αἵματι, συνάγειν καὶ περιθάλπειν ὀφείλομεν.» (Epis. 68.) Ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἔλεγε περὶ τοῦ Κυπριανοῦ· «Ποιμὴν καὶ ποιμαίνων ὁ κράτιστός τε καὶ δοκιμώτατος· οὐ γὰρ τῆς Καρχηδονίων προκαθέζεται μόνον Ἐκκλησίας, οὐδὲ τῆς ἐξ ἐκείνου καὶ δι' ἐκείνου περιβοήτου μέχρι νῦν Ἀφρικῆς, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς Ἑσπερίου, σχεδὸν δὲ καὶ τῆς Ἑώας αὐτῆς νοτίου τε βορείου λήξεως, ἐφ' ὅσα ἐκεῖνος ἦλθε τῷ θαύματι.» (Λόγος 18.) Οὕτως ἐξεφράζετο καὶ περὶ Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου εἰς τὸν ἐπαινετικὸν

αὐτοῦ λόγον· «Γενόμενος Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, τὴν τοῦ λαοῦ προεδρεύων πιστεύεται, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιστασίαν.» (Λόγ. 21.) καὶ τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τοὺς λόγους τοῦ μεγάλου Βασιλείου περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. (Βίγγαμ. βιβλ. II, κεφ. 5.)

Οὕτω λοιπὸν καὶ αἱ διάφοροι ἐπιτίμιοι ἐπωνυμίαι ἐδίδοντο οὐχὶ ἀποκλειστικῶς εἰς ἕνα Ἐπίσκοπον, ἀλλ' εἰς πάντας κοινῶς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς κρίνει περὶ τούτου ὁ Βίγγαμ, ἐν τῷ ΙΑ΄ κεφαλαίῳ τῆς αὐτοῦ βίβλου. Ὡς δὲ αὐτοὶ οἱ Ἐπίσκοποι ὠνομάζοντο κατ' ἀρχὰς Ἀπόστολοι ἢ διάδοχοι αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων, οὕτω καὶ αἱ καθέδραι αὐτῶν ἐκαλοῦντο Ἀποστολικαί, ἰδίως δὲ αἱ θεμελιωθεῖσαι παρ' αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων. «Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, γράφει ὁ μακάριος Αὐγουστῖνος, (Epis. 42. ad fratr. Mad.) ἐκτείνεται εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, διὰ τῶν Ἀποστολικῶν καθεδρῶν, καὶ τῆς διαδοχῆς τῶν Ἐπισκόπων.» Ὁ Σιδώνιος Ἀπολλινάριος κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν λέγει περὶ τοῦ Ἐπισκόπου μιᾶς τινος ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας· «Ὅτι ἐκάθητο 45 ἔτη ἐπὶ τῆς Ἀποστολικῆς αὐτοῦ καθέδρας.» (lib. b. c. I). Ὁ δὲ ἅγιος Παυλῖνος εἰς τὴν πρὸς Ἀλύπιον Ἐπίσκοπον ἐν Ἀφρικῇ προσφώνησιν λέγει· «Ὅτι ὁ Κύριος ἐπαξίως συνηρίθμησεν αὐτὸν ἐν τοῖς ἡγεμόσι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ θεὶς ἐπὶ τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας.» Ὁ δὲ μακάριος Ἱερώνυμος, ἐξηγῶν τοὺς ψαλμοὺς καὶ τοὺς Προφήτας, ἐδείκνυεν, «Ὅτι οὗτοι ὠνόμαζον τοὺς μέλλοντας Ἐπισκόπους Ἡγεμόνας τῆς Ἐκκλησίας.» Οὕτω δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὁ Κυπριανὸς, Ἰουστῖνος ὁ μάρτυς, καὶ ὁ Τερτυλιανὸς, μεγαλύνουσι γενικῶς πάντας καὶ οὐδένα τούτων κατ' ἐξαίρεσιν, ὡς προέδρους καὶ ἡγουμένους, ἄλλοι δὲ ὡς Πρωθιεράρχας. Καὶ αὐτὴ ἡ προσηγορία *Πάπας*, ἥτις σήμερον δίδεται μόνον τοῖς Ἐπισκόποις Ῥώμης ἐν τῇ Δύσει καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, σημαίνουσα ἁπλῶς *πατὴρ*, ἀνῆκε γενικῶς πᾶσι τοῖς Ἐπισκόποις, ὡς εἴδομεν τοῦτο ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Κυπριανοῦ. Ἡ δὲ προσηγορία *Πατὴρ πατέρων*

καὶ Ἐπίσκοπος Ἐπισκόπων ἀπαντᾶται πρῶτον παρὰ τῷ Κλήμεντι Πάπᾳ Ῥώμης, εἰς ὃν ἀποδίδεται καὶ ἡ συλλογὴ τῶν Ἀποστολικῶν διατάξεων· μετεχειρίσθη δὲ ταύτην ὁ Κλήμης ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον. Τοῦτον μιμούμενος καὶ ὁ Σιδώνιος Ἀπολλινάριος γράφει περί τινος ὀνομαστοῦ Λούπου, Ἐπισκόπου Γαλλίας λέγων, «ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀληθῶς Πατὴρ πατέρων καὶ Ἐπίσκοπος Ἐπισκόπων, καὶ ἄλλος Ἰάκωβος τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ.» (Epis. 1.) Εἴδομεν ἤδη καὶ πῶς ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὀνομάζων ἁπλῶς τὸν Λιβέριον Ἐπίσκοπον Ῥώμης, κατόπιν τούτου μεγαλύνει τὸν Ὅσιον Κορδούβης ἀποκαλῶν αὐτὸν «Πατέρα Ἐπισκόπων καὶ πρόεδρον πασῶν τῶν συνόδων,» ταῦτα δὲ πάντα ἐπαναλαμβάνομεν ἐνταῦθα οὐκ ἄπο σκοποῦ, οὐδὲ περιττολογοῦντες, ἀλλ' ἵνα μὴ αἱ πομπώδεις προσαγορεύσεις τοῦ συνοδικοῦ γράμματος πρὸς Λέοντα Ἐπίσκοπον Ῥώμης ἐξαλείψωσιν ἀπὸ τῆς μνήμης ἡμῶν τὴν ἀληθῆ σημασίαν καὶ τὴν ἀρχικὴν καταγωγὴν τῶν τοιούτων ἐπιτιμίων προσηγοριῶν.

Πέμπτος Αἰών.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝ ΕΦΕΣΩ.

Ἡ ἐπιῤῥοὴ τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης ηὔξησε κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, τόσον διὰ τὴν προσωπικὴν ἀξίαν τινῶν ἐξ αὐτῶν, οἷος ἦτο ὁ Ἅγιος Λέων, ὁ ἐπονομασθεὶς μέγας καὶ οἰκουμενικὸς διδάσκαλος, καθὼς ὠνομάζοντο καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες Βασίλειος, Γρηγόριος καὶ Χρυσόστομος, ὅσον καὶ διὰ τὰς περιστάσεις τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Διότι ἐξ ἑνὸς μὲν εἰς τὴν Δύσιν κατέῤῥεε τὸ ἀσθενὲς κράτος τῶν τέκνων τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου, ἕως οὗ ἀπωλέσθη ἐντελῶς ἐν τῷ διαστήματι τοῦ αἰῶνος τούτου· τότε δὲ, ἐν ᾧ ἔπιπτεν ἡ Αὐτοκρατορία, ἧς οἱ κύριοι ἔζων εἰς Ῥαβέννναν καὶ Μεδιόλανα, συνεκροτοῦτο ἔτι ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἡ μνήμη τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου τῆς Ῥώμης, οὗτινος ἡ λάμψις ἔπιπτεν ἐπὶ τοῦ Ἐπισκόπου, ὡς πρωτίστου προσώπου, καθ' ὃν καιρὸν ὁ Χριστιανισμὸς ζέων καὶ πλήρης ζωῆς ἐπεξετείνετο καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην· — ἐξ ἄλλου δὲ, εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἀνεφύησαν δύω ἰσχυραὶ αἱρέσεις, ἡ τοῦ Νεστορίου καὶ τοῦ Εὐτυχίου, καὶ τοῦτο ἔστρεψε τὰ βλέμματα τῶν ὀρθοδόξων ἀκουσίως πρὸς τὴν Δύσιν. Ἀλλ' ἐὰν καὶ αἱ αἱρέσεις ἀνεφύοντο συχνότεραι εἰς τὴν Ἀνατολὴν παρὰ εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου ὅμως συνέβαινον ὡσαύτως λίαν ἰσχυραὶ, οἷα π. χ. ἡ τῶν Πελαγιανῶν, δὲν πρέπει πάλιν διὰ τοῦτο νὰ λησμονῶμεν ὅτι καὶ ἡ πίστις ἦλθεν ἐξ Ἀνατολῶν, καὶ οὐχὶ ἐκ Δυσμῶν, καὶ ὅτι δικαίως ὠνομάσθησαν τὰ Ἱεροσόλυμα μήτηρ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Περὶ δὲ τῆς ὑπεροψίας τῶν Ῥωμαίων Ἐπισκόπων τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἰδοὺ τί ἔγραφεν ὁ ἐθνικὸς Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος· «Ὅταν ἐξετάζω τὴν λαμπρότητα τῆς Ῥώμης, δὲν ἀπορῶ, ὅτι οἱ

ἐπιθυμοῦντες τὴν καθέδραν ταύτην πρέπει νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν προσπάθειαν ἵνα ἀπολαύσωσιν αὐτὴν, διότι προσφέρει αὐτοῖς ἀσφαλῆ θέσιν, ἐφ' ἧς πλουτοῦσιν ἐκ τῶν προσφορῶν ἐπισήμων δεσποινῶν, καὶ ἐξέρχονται ἐπὶ ὀχημάτων, λαμπρῶς ἐνδεδυμένοι, καὶ τρέφονται τοσοῦτον καλῶς, ὥστε αἱ πολυτελεῖς τράπεζαι αὐτῶν ὑπερβαίνουσι τὰς τῶν Βασιλέων. Ἀλλ' οὗτοι ἠδύναντο εἶναι ἀληθῶς εὐτυχεῖς ἐὰν, καταφρονοῦντες τοῦ μεγαλείου τῆς Ῥώμης, ἐμιμοῦντο τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τινῶν ἐπαρχιακῶν Ἐπισκόπων, οἵτινες διὰ τῆς ἁπλότητος τῆς τροφῆς, διὰ τῶν πενιχρῶν ἐνδυμάτων καὶ τῆς μετριοφροσύνης τοῦ ἤθους, εἰσὶ μᾶλλον εὐάρεστοι τῷ αἰωνίῳ Θεῷ καὶ τοῖς ἀληθῶς προσκυνοῦσιν αὐτῷ.» Ὁ δὲ Πρεφέκτος (Νομάρχης) τῆς Ῥώμης Πρετεκστάτος, σκωπτικῶς ἔλεγε τῷ Πάπᾳ Δαμάσῳ· «Ποίησόν με Ἐπίσκοπον Ῥώμης καὶ πάραυτα γίνομαι Χριστιανός.» (Ἱστορ. Φλευρῆ. βιβλ. XVI, κεφ. 8).

Ἔλθωμεν δ' ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν συνόδων, εἰπόντες τινὰ πρῶτον καὶ περὶ τῶν αἱρέσεων. Ὁ θεμελιωτὴς τῆς πρώτης, ὁ Νεστόριος, ἦτο ὡς μὴ ὤφελεν, Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δ' Ἀντιοχείας Ἐπίσκοπος Ἰωάννης συνέδραμεν αὐτῷ· τὴν δευτέραν δὲ αἵρεσιν, τὴν τοῦ Εὐτυχίου, ἐπροστάτευεν ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διόσκορος, οἱ δὲ Ἐπίσκοποι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἀνεμίχθησαν ἀκουσίως εἰς τὰς στρεβλὰς αὐτοῦ πράξεις, καὶ οὕτω μόνον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, ἰσχυρὰ διὰ τὴν ὁμοφωνίαν πάσης τῆς Δύσεως, εἶχε προνομιακῶς τὴν εὐκολίαν τοῦ συντρέχειν τρὸς ἡσυχίαν τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται τὸ σπουδαῖον τῆς παρουσίας τῶν παπικῶν ληγάτων εἰς τὰς συνόδους τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Χαλκηδόνος.

Ὅταν ὁ Νεστόριος ἤρχισε νὰ διασπείρῃ τὴν νέαν διδασκαλίαν κατὰ τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ, μὴ ἀποδίδων τὴν ἀνήκουσαν τιμὴν εἰς τὴν Θεομήτορα, ἔμαθε περὶ τούτου πρῶτος πάντων ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἅγιος Κύριλλος, καὶ

διὰ δύω ἐπιστολῶν ἠθέλησε νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τῆς πλάνης αὐτοῦ. Λαβὼν δὲ ὑβριστικὰς ἀπαντήσεις παρὰ τοῦ Νεστορίου ὁ Κύριλλος, συνήθροισε τοπικὴν σύνοδον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ ἀφοῦ ἐνεκρίθησαν ἐν αὐτῇ ἡ διαγωγὴ καὶ αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, ἐκοινοποίησε τὰς συνοδικὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολὰς ταύτας τῷ Κελεστίνῳ, Πάπᾳ Ῥώμης. Οὗτος συνεκρότησε νέαν σύνοδον ἐν Ῥώμῃ, καὶ μετὰ τοῦτο ἐκοινοποίησε τῷ Νεστορίῳ διὰ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ὅτι ἀφορίζεται ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν μὴ συνέλθῃ ἀπὸ τῆς πλάνης αὐτοῦ. Ὁ Νεστόριος δὲν ὑπήκουσε, καὶ τούτου ἕνεκα συνηθροίσθη Οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ.

Ἰδοὺ βραχεῖα μὲν ἀλλ' ἀκριβὴς ἔκθεσις τῶν περιστάσεων, ὅσαι προηγήθησαν τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου. Ὁ Κύριλλος ἄρχεται τῆς πάλης κατὰ τοῦ Νεστορίου αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ, οὐχὶ δὲ κατὰ διαταγὴν τοῦ Πάπα, ὡς βεβαιοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τοῦτο συμφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἕνεκα τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχέσεων, ἦτο πλησιεστέρα τῇ Κωνσταντινουπόλει, παρὰ πᾶσαν ἄλλην τῶν πρωτευουσῶν πόλεων τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας· διὸ καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀλεξανδρείας ἐθεωρεῖτο ὡς ὅμορος τῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐν ταῖς Ἀφρικαναῖς Ἐκκλησίαις ἐγένετο ἡ συνοδικὴ διάταξις. «Ἐὰν ἐν τοῖς ματρικίοις, ἤγουν ἐν ταῖς καθέδραις, Ἐπίσκοπος ἀμελὴς γένηται κατὰ τῶν αἱρετικῶν, ὑπομνησθείη ἀπὸ τῶν γειτνιώντων Ἐπισκόπων ἐπιμελῶν, καὶ ὑποδειχθείη αὐτῷ ἡ ἰδία περιφρόνησις πρὸς τὸ μὴ ἔχειν ἀπολογίαν.» (Concil. Milvet. can. 25. Concil, Afric. can. 90.) Ὅταν λοιπὸν περὶ τῶν αἱρετικῶν ἄλλης ἐπαρχίας ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τοιαύτην φροντίδα ὁ συνορεύων Ἐπίσκοπος, πολλῷ μᾶλλον ὤφειλε νὰ φροντίζῃ, ὅταν αὐτὸς ὁ Ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἦτο αἱρετικός. Ἅμα ἐφάνη λοιπὸν ἡ Νεστοριανὴ αἵρεσις, βεβαίως ἐκίνησαν πολὺ τὸν ἅγιον Κύριλλον οἱ κοινῶς παραδεδεγμένοι οὗτοι κανόνες, μάλιστα

δὲ διότι ἐκ τῆς αἱρέσεως ἠδύναντο νὰ μολυνθῶσι καὶ τὰ πρόβατα τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, τοσαύτας σχέσεις ἔχοντα μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὅμως ἔσπευσεν οὗτος νὰ δηλώσῃ τῷ Πάπᾳ περὶ τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀναφυέντος καὶ τάχιστα ἐπεκταθέντος κακοῦ· τοῦτ' αὐτὸ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι θέλουσι νὰ στρέψωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐκκλησία εἶχε πάντοτε στενὰς σχέσεις πρὸς τὴν τῆς Ῥώμης, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἔτι τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, ὡς πολλάκις εἴδομεν. Αὐτὸς δὲ ὁ Πάπας δὲν ἀνεδέχθη μόνος τὴν κρίσιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀλλὰ συνεκάλεσεν ἰδιαιτέραν σύνοδον ἐν Ῥώμῃ, ἡ δὲ σύνοδος αὕτη βλέπουσα τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Νεστορίου εἰς τὴν πλάνην, δὲν ἔκρινε τὴν περὶ ἀφορισμοῦ τοῦ αἱρετικοῦ ἀπόφασιν αὐτῆς ἱκανὴν πρὸς βεβαίωσιν τῶν Χριστιανῶν περὶ τῆς ψευδοῦς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ ἔπρεπεν ἔτι νὰ συγκαλέσωσι κατ' αὐτοῦ Οἰκουμενικὴν σύνοδον. Οἱ Ῥωμαῖοι νομίζουσιν ὅτι δῆθεν ἔχουσιν ἰσχυρὰν ἀπόδειξιν τὴν ἑπομένην ἀπόφασιν τῆς συνόδου ταύτης περὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Νεστορίου· «Ἀναγκαίως κατεπειχθέντες ἀπό τε τῶν κανόνων, καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγιωτάτου πατρὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ Κελεστίνου τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, δακρύσαντες πολλάκις, ἐπὶ τὴν σκυθρωπὴν κατ' αὐτοῦ ἐχωρήσαμεν ἀπόφασιν.» Ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν θέλουσι μετ' ἐπιμονῆς ν' ἀναγνωρίσωσιν τῇ Ῥωμαϊκῇ καθέδρᾳ οὐδέν τι πλεῖον τοῦ ἁπλοῦ προνομίου τῆς τιμῆς καὶ τῶν πρεσβείων, ἐξηγείτωσαν ἡμῖν, λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, πῶς τοσοῦτον πλῆθος τῶν συνηγμένων Ἐπισκόπων εἶδόν τι ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Πάπα Κελεστίνου ἀναγκάζον τὰ πνεύματα αὐτῶν καὶ ἔχον τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς δογματικῆς κρίσεως, ἀπαγγελλομένης ὑπὸ μιᾶς τῶν διασημοτέρων Οἰκουμενικῶν συνόδων. (L' Eglise Cathol. justifiée. pag. 206.)

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀπαντήσῃ τις χωρὶς νὰ δώσῃ τῷ Πάπᾳ ὑπερτέραν τινὰ ἐξουσίαν. Ἡ

σύνοδος καταπείθεται οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κελεστίνου, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἁγίων κανόνων τῶν συνόδων καὶ τῶν πατέρων· ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κελεστίνου ἐγένετο σεβαστὴ καθὰ σύμφωνος τούτοις, καὶ τὸ τοιοῦτον σέβας δὲν ἀποδεικνύει τὸ προνόμιον τοῦ ἐξουσιάζειν καὶ νομοθετεῖν. Ἐπ' αὐτῆς δὲ ταύτης τῆς συνόδου προσηνέχθη τὸ αὐτὸ σέβας καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου κατὰ τοῦ Νεστορίου. Ἀκούσωμεν δὲ τί λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Φίρμος, Ἐπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ εἷς τῶν πρωτίστων πατέρων τῆς συνόδου· «Τὰ ἐν συντόμῳ καὶ ἐν κεφαλαίῳ εἰρημένα παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ ἐξηγησαμένη ἡ σὴ Θεοσέβεια λεπτῶς καὶ παρὰ πόδας, σαφεστέραν ἡμῖν καὶ ἐναργεστέραν τὴν κατάληψιν τῆς ἐκτεθείσης πίστεως ἐποιήσατο. Ὥστε μηδὲν εἶναι ἐν τοῖς λεγομένοις ἀμφίβολον, πάντων ἀλλήλοις συμφωνούντων καὶ τῆς πίστεως βεβαιουμένης· τούτων οὖν ἀκριβῶς ἐχόντων, καὶ ἀπαρατρέπτως, καὶ οὐδένα νεωτερισμὸν ἐπιφερομένων, κἀγὼ συντίθεμαι, τὴν αὐτὴν δόξαν παρὰ τῶν ἁγίων Ἐπισκόπων καὶ ἐμῶν πατέρων δεξάμενος. (Act. Concilior. Ephes. ap. Gelas. Tom. 11, cap. 3.) Ὁ Μέμνων, Μητροπολίτης Ἐφέσου, μετὰ τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων ἐπανέλαβε τὸ αὐτό. Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα, καὶ ὅταν ἀνεγνώσθησαν αἱ νέαι ἐπιστολαὶ τοῦ Κελεστίνου, πάντες οἱ εὐλαβέστατοι Ἐπίσκοποι ἀνεβόησαν· «Αὕτη δικαία κρίσις· νέῳ Παύλῳ Κελεστίνῳ, νέῳ Παύλῳ Κυρίλλῳ, Κελεστίνῳ τῷ φύλακι τῆς πίστεως, Κελεστίνῳ τῷ ὁμοψύχῳ τῇ Συνόδῳ καὶ τῷ Κυρίλλῳ, Κελεστίνῳ εὐχαριστεῖ πᾶσα ἡ Σύνοδος· εἷς Κελεστῖνος· εἷς Κύριλλος· μία πίστις τῆς Συνόδου· μία πίστις τῆς Οἰκουμένης!» (Act. cap. 15.) Οὕτω δ' ἀποφαινομένων τῶν πατέρων τῆς συνόδου, περὶ τῆς Ὀρθοδοξίας τοῦ Κελεστίνου καὶ τοῦ Κυρίλλου, ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τίνι τούτων νὰ δώσῃ τις τὸ προνόμιον κατὰ τὸ δογματικόν. Κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς συνόδου, ὁ Κύριλλος ἐπέχυσε διὰ τῶν ἑαυτοῦ ἐπιστολῶν νέον φῶς, καὶ ἐπὶ τῆς ἐν

Νικαίᾳ συνόδου, τοσοῦτον σεβαστῆς πρότερόν τε καὶ μετὰ ταῦτα. Κελεστῖνος ἐστὶν ὁ φύλαξ τῆς πίστεως. Κύριλλος, τοιοῦτος, νέος Παῦλος, ὥσπερ καὶ ὁ Κελεστῖνος· Κελεστῖνος ἐστὶ τὸ αὐτὸ, ὅ,τι καὶ Κύριλλος.

Ἀξία δὲ περιεργείας καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα Κελεστίνου, ἥτις ἐγένετο πρόξενος κοινῆς εὐχαριστήσεως· ἄρχεται δὲ οὕτω, «Κελεστῖνος τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνταχθείσῃ, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐμφανίζει τὴν παρουσίαν τῶν Ἱερέων ἡ σύνοδος· καὶ γὰρ ἅγιόν ἐστι κατὰ τὸ οἰκεῖον σέβας συνέδριον· ἐν ᾧ, καθάπερ ἐκείνης τῆς μεγίστης τῶν Ἀποστόλων συνόδου, ἐστὶν ὁρᾶν τὴν εὐλάβειαν, οὐδεπώποτε τούτων ἀπολείπει ὁ παρ' αὐτῶν κηρυχθεὶς διδάσκαλος· παρῆν αὐτοῖς ἀεὶ ὁ Κύριος καὶ διδάσκαλος· ἀλλ' οὐδὲ διδασκόμενοι παρὰ τοῦ οἰκείου διδασκάλου πώποτε κατελείφθησαν· ὁ πέμψας ἐδίδασκεν· ὁ εἰπὼν τί διδάξουσιν, ἐδίδασκεν ὁ τοῖς οἰκείοις Ἀποστόλοις ἑαυτὸν ἐμφανίζων. Ἀκουέσθω ταῦτα παρὰ πάντων εἰς τὸ κοινὸν, Κύριοι ἀδελφοί· ἃ τῆς παρατεθείσης διδασκαλίας ἡ φροντὶς παρέπεμψε δικαίῳ κληρονομίας εἰς ἡμᾶς. Ἐν ταύτῃ τῇ φροντίδι σφιγγόμεθα οἱ πανταχοῦ, καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, τῇ ἐκείνων (τῶν Ἀποστόλων) διαδοχῇ τὸ ὄνομα Κυρίου κηρύττοντες, ὡς ἐκείνοις προσέτακται, «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη·» προσέχειν ἡ ὑμετέρα ἀδελφότης ὀφείλει, ὅτι παρεδέξατο γενικὴν ἐντολήν· καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς πάντας τοῦτο πράττειν ἠθέλησεν, ὅστις πᾶσιν ἐκείνοις περὶ τῆς κοινῆς ἐνετείλατο πίστεως, καὶ λειτουργίας. Ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὅπως προσηκόντως τοῖς ἑαυτῶν πατράσιν ἀκολουθήσωμεν, ὑπεισελθόντες πάντες αὐτῶν τὸν κάματον· καὶ οἱ τὴν τούτων διαδεξάμενοι τιμὴν, χορηγήσωμεν τὴν ἐπιμέλειαν τοῖς τούτων διδάγμασι, μεθ' ἃ ὑπομνημνήσκοντες τοῦ Ἀποσόλου οὐδεμίαν διδασκαλίαν προσθῆναι κελευόμεθα· οὐκ ἔστιν ἐλάσσων τιμὴ τῆς ὑπηρεσίας τῷ διδάσκοντι ἡ τῶν παραδοθέντων φυλακή.» (Act. Concil. cap. 14.)

Ἐνταῦθα παρατηρεῖ ὁ Φλευρῆς, ὅτι ὁ Πάπας Κελεστῖνος ὁμολογεῖ ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐγκατεστήσατο τοὺς Ἐπισκόπους διδασκάλους τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας ἀντὶ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁ Πάπας τίθησιν ἑαυτὸν εἰς τὴν σειρὰν πάντων τῶν Ἐπισκόπων, δηλοποιῶν, ὅτι πάντες ὁμοῦ πρέπει νὰ ὁρμῶσι πρὸς τήρησιν τῆς παρακαταθήκης τῆς εὐσεβείας — τῆς Ἀποστολικῆς διδασκαλίας, καὶ πρὸς τοῦτο τείνει ὅλον τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ἣν περαίνει διὰ τῶν ἐφεξῆς· «Ἀπεστείλαμεν, τὴν ἡμετέραν ἀναδεχομένους φροντίδα, τοὺς ἁγίους ἀδελφοὺς καὶ συλλειτουργοὺς ἡμῶν, ὁμοψύχους ὑμῖν καὶ δεδοκιμασμένους, Ἀρκάδιον καὶ Προῒεκτον Ἐπισκόπους, καὶ Φίλιππον τὸν ἡμέτερον Πρεσβύτερον, οἳ τοῖς πραττομένοις παρέσονται, καὶ τὰ παρ' ὑμῶν πάλιν ὁρισθέντα ἐκβιβάσουσιν· οἷς παρασχεθῆναι παρὰ τῆς ὑμετέρας ἁγιότητος οὐκ ἀμφιβάλλομεν συγκατάθεσιν· τοῦτο, ὅπερ ἂν γνῶτε, δοκεῖ ὑπὲρ τῆς πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἀμεριμνίας κεκρίσθαι.» (1)

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι πλήρης προσηκούσης μετριοφροσύνης, καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἀνέκραξαν οἱ Πατέρες, «Κελεστῖνον, τὸν νέον Παῦλον εὐχαριστεῖ πᾶσα ἡ Σύνοδος.» Ἡ δὲ λέξις «ἐκβιβάσουσιν» οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, ἢ ὅτι καὶ πρότερον ἤδη ἀπεδείξαμεν, ἔνδειξιν συγκαταθέσεως τῇ κοινῇ γνώμῃ καὶ ὑποστήριξιν αὐτῆς τῇ ὁμοφωνίᾳ πάσης τῆς Δύσεως· διὸ καὶ παρακαλεῖ ὁ Πάπας νὰ ἐπιτρέψωσι τοῖς λεγάτοις αὐτοῦ νὰ ἀπαγγείλωσιν ὡσαύτως ἀπὸ κοινοῦ τὴν καταδίκην, ὡς συμμέτοχοι τῆς κοινῆς συσκέψεως.

---

(1) «Πέμπομεν πρὸς ὑμᾶς τοὺς Ἐπισκόπους Ἀρκάδιον καὶ Προῒεκτον καὶ τὸν πρεσβύτερον Φίλλιππον, ἁγίους ἀδελφοὺς, ὁμόφρωνας καὶ δεδοκιμασμένους συλλειτουργοὺς ἡμῶν, εἵτινες ἀναλαμβάνοντες τὴν ἡμετέραν φροντίδα, συνεδριάσουσιν ἐπὶ τῶν πράξεων ὑμῶν, καὶ ὅτι ἀποφασισθῇ παρ' ὑμῶν θέλουσιν ἐπικυρώσει διὰ τῆς ἑαυτῶν ὑπογραφῆς. Δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι καὶ ἡ ὑμετέρα ἁγιότης παραδέξεται αὐτοὺς εἰς τὴν κοινὴν σύσκεψιν καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς κρίσεως· ὅτι δὲ ἀποφασίσητε, ἔσεται ἀποφασισμένον καὶ κανονισμένον πρὸς ἡσυχίαν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν.» (Σημ. κατὰ τὸ Ῥωσσικὸν κείμενον)

Ἡμεῖς δὲ πρέπει νὰ μὴ σκανδαλιζώμεθα, διότι ὁ Πάπας Κελεστῖνος, ἐπιφορτίζων τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας νὰ κοινοποιήσῃ τῷ Νεστορίῳ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ῥωμαϊκῆς συνόδου, γράφει. «Quamombrem, sedis nostrae auctoritate ascita, nostraque vice et loco cum potestate usus, ejusmodi, non absque exquisita severitate, sententiam exequeris.» (Concil. Eph. c. 16) τουτέστι, «συναφθείσης σοι τοίνυν τῆς αὐθεντίας τοῦ ἡμετέρου, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ τοῦ τόπου διαδοχῇ ἐπ' ἐξουσίᾳ χρησάμενος, ταύτην ἐκβιβάσεις ἀκριβεῖ σεβάσμιότητι τὴν ἀπόφασιν.» Ἐνταῦθα ὁ Κύριλλος φαίνεται καθαρῶς ὁποῖός τις ἦτο· αὐτὸς πρῶτος ἤρξατο τῆς πάλης πρὸς τὸν Νεστόριον· αὐτῷ καὶ ὁ Πάπας ἀφ' ἑαυτοῦ παραχωρεῖ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς φιλονεικίας ταύτης, προστιθεὶς τῇ σπουδαιότητι τῆς Ἀλεξανδρινῆς Καθέδρας, τὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου, καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τὴν τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ προτρέπων αὐτὸν νὰ ἐνεργῇ οὕτως, ὡς ἐὰν εἶχε σὺν αὐτῷ τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Πάπα, ὃν ἀνεπλήρου τότε ἡ νῦν ἐξεταζομένη ἐπιστολή. Ὁ Πάπας ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐνεργεῖ οὐχὶ ὡς Κυρίαρχος τοῦ Κυρίλλου, ἀλλ' ὡς βοηθὸς αὐτοῦ, συμμετέχων σπουδαίως τῆς διοικήσεως τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Κύριλλος πολλάκις ἐπιστηρίζει τὴν ἰδέαν ταύτην, ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ πρὸς διαφόρους. Οὕτως, ἀναγγέλλων τῷ Ἐπισκόπῳ Ἱεροσολύμων Ἰουβεναλίῳ τὴν κατὰ τοῦ Νεστορίου ἀπόφασιν τοῦ Πάπα, οὐδὲν οὐδαμοῦ λέγει περὶ ὑπερτάτης ἐξουσίας αὐτοῦ, ἀλλ' ὁμιλεῖ μόνον περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς κοινῆς συμφωνίας πρὸς καταστροφὴν τῆς αἱρέσεως· «ἐπειδὴ τοίνυν ὁ μνημονευθεὶς εὐλαβέστατος καὶ Θεοσεβέστατος τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπος Κελεστῖνος φανερὰ γέγραφε περὶ αὐτοῦ (τοῦ Νεστορίου), καὶ πέπομφε πρός με τὰς ἐπιστολάς, δεῖν ᾠήθην ἀποστεῖλαι ταύτας, καὶ ἀκονηθεῖσαν οἴκοθεν εἰς εὐσεβῆ ζῆλον τὴν σὴν Θεοσέβειαν διαναστῆσαι διὰ τοῦ γράμματος· ὅπως ἂν ἐκ μιᾶς ψυχῆς, καὶ συντόνου προθυμίας, τὴν εἰς

Χριστὸν ἀγάπην ζησώμεθα, καὶ σώσωμεν λαοὺς κινδυνεύοντας.» —(Tom. I. Concil. Eph. Cap. 24.)

Καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Νεστόριον ἔγραφε κοινοποιῶν αὐτῷ τὴν γνωστὴν ἡμῖν ἀπόφασιν· «Ἰδοὺ τοίνυν ἅμα τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῇ κατὰ τὴν μεγάλην Ῥώμην συνειλεγμένῃ, προεδρεύοντος τοῦ ὁσιωτάτου καὶ Θεοσεβεστάτου ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Κελεστίνου τοῦ Ἐπισκόπου, καὶ τρίτῳ σοι τούτῳ διαμαρτυρόμεθα γράμματι, συμβουλεύοντες ἀποσχέσθαι μὲν τῶν οὕτω σκαιῶν καὶ διεστραμμένων δογμάτων, ἃ καὶ φρονεῖς καὶ διδάσκεις, ἀνθελέσθαι δὲ τὴν ὀρθὴν πίστιν, τὴν ταῖς Ἐκκλησίαις παραδοθεῖσαν ἐξ ἀρχῆς διὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ Εὐαγγελιστῶν, οἳ καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ λόγου γεγόνασι. κτλ.» (cap. 14.)

Αὕτη ἡ ἀπόφασις τοῦ Πάπα συμφωνεῖ πρὸς τὰς ἀνωτέρω εἰρημένας μαρτυρίας μᾶλλον, ἢ πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐπινοήσεις· διότι ἐν αὐτῇ καταδείκνυται τὸ σπουδαῖον οὐ μόνον τῆς Ῥωμαικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς, καὶ ἐκφωνεῖται κατὰ τοῦ Νεστορίου τὸ ἀνάθεμα, ἐὰν οὗτος μὴ ὑποσχεθῇ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πίστιν, ἣν κατέχει ἡ Ῥωμαίων καὶ ἡ Ἀλεξανδρέων καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία. Πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἀναφέρονται ἐπίσης καὶ ἅπασαι αἱ ἐπιστολαὶ, αἱ γραφθεῖσαι τοῖς Προϊσταμένοις τῶν κυριωτέρων Ἐκκλησιῶν, ὧν ἡ συναίνεσις ἦτο ἀναπόφευκτος, ὅπως γείνῃ ἐκτελεστὴ ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Πάπα. (cap, 18.)

Πλὴν τῶν εἰρημένων τούτων ἐνστάσεων ὑπάρχουσιν ἔτι ἕτεραι δύω, ἐρανισθεῖσαι ὑπὸ Ῥωμαίων ἐκ τῶν λόγων οὓς εἶπον οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Πάπα, οἵτινες ἀπήχθησαν βραδύτερον εἰς τὴν σύνοδον. Ἠδυνάμεθα νὰ παραδράμωμεν ταύτας, διότι, ὡς γνωστὸν, οἱ ἀπεσταλμένοι εἶπον πολλὰ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἰδιαιτέρων ὁδηγῶν, οἵτινες ἠνάγκαζον αὐτοὺς νὰ ὑποστηρίξωσιν ἐν τῇ συνόδῳ πρὸ πάντων τὴν σπουδαιότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, καὶ δι' ὧν ἀπεκάλυπτον τὴν ἀσύμφωνον πρὸς

τὸν Χριστιανισμὸν προσπάθειαν περὶ τῆς κυριαρχίας, ἐλεγχθείσης ἤδη ὑπὸ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ἐν τῇ πρὸς τὸν αὐτὸν Πάπαν Κελεστῖνον ἐπιστολῇ. Καὶ ὅμως ἀψόμεθα τῶν εἰρημένων ἐνστάσεων, διότι ἡ ἐξέτασις αὐτῶν διαχέει νέον φῶς ἐπὶ τῶν πράξεων ὁλοκλήρου τῆς συνόδου (Ἱστορ. Φλευρῆ. βιβλ. XXV κεφ. 17.)

Ὅταν ὁ Προῒεκτος, εἷς τῶν τοῦ Πάπα πρεσβευτῶν, παρετήρησε τῇ συνόδῳ τὸν σεμνὸν τρόπον τῆς προτροπῆς τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ὅστις διὰ τοῦ παρόντος γράμματος δὲν διδάσκει τοὺς συνελθόντας Πατέρας, ὡς ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ συμβουλεύει ὡς γινώσκοντας, ὑπομιμνήσκων ὅσα καὶ πάλαι ὥρισεν, ἵνα μετὰ προθυμίας φέρωσι ταῦτα εἰς πέρας πληρέστατον κατὰ τὸν κανόνα τῆς κοινῆς πίστεως, καὶ κατὰ τὸ χρήσιμον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τότε Φίρμος ὁ Ἐπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας εἶπε· «Καὶ πρότερον ψῆφον ἐπέσχε καὶ τύπον τῷ πράγματι ὁ Ἀποστολικὸς καὶ ἅγιος θρόνος διὰ γραμμάτων τῶν πρὸς τοὺς θεοφιλεστάτους Ἐπισκόπους — ᾧ ἀκολουθήσαντες καὶ ἡμεῖς, πάλαι τῆς προθεσμίας τῆς δεδομένης Νεστορίῳ εἰς διόρθωσιν παρελθούσης, καὶ πολλῶν διαγενομένων χρόνων, — ἐπειδὴ προσκαλεσαμένων ἡμῶν Νεστόριον οὐχ ὑπήκουσε, τὸν τύπον ἐξεβιβάσαμεν, κανονικὴν καὶ Ἀποστολικὴν αὐτῷ κατανοήσαντες κρίσιν.» (cap. 15.) Τοιαύτη ὁμολογία τοῦ Φίρμου, φαίνεται ἔχουσα δῆθεν μεγάλην ἰσχὺν, διότι, συμφωνοῦσα τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ Προϊέκτου παρουσιάζει ὁλόκληρον τὴν σύνοδον οὖσαν τρόπον τινὰ ὄργανον τοῦ Πάπα· πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὁ Φίρμος δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ πλειότερα τῶν λεχθέντων ἐν τῇ συνοδικῇ ἀποφάσει. Εἴδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀφώρισε τὸν Νεστόριον, οὐ μόνον ἕνεκα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κελεστίνου, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῶν ἱερῶν κανόνων τῶν Πατέρων καὶ τῶν συνόδων· αἱ ἐπιστολαὶ δὲ αὐτοῦ ἦσαν βοηθητική τις φωνὴ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως. Τί δὲ σημαίνουσιν οἱ λόγοι τοῦ Φίρμου; ὅτι ἡ σύνοδος εὑροῦσα

τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου ἀσεβῆ, τὴν δὲ Παπικὴν ἀπόφασιν δικαίαν, ἐξετέλεσε τὴν ἀπόφασιν ἁπάσης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, συμφώνου πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων καὶ πρὸς τοὺς συνοδικοὺς κανόνας. Ἐὰν ὁ Φίρμος ἐνόει ἄλλο τι, τότε ἔπραττεν ἐναντίον ἑαυτοῦ καὶ πάντων τῶν πατέρων τῆς συνόδου, οἵτινες, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν γνώμην τοῦ Πάπα περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, καὶ περὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀφορισμοῦ αὐτοῦ, ἐπεθεώρησαν πάλιν αὐτὴν ἐκείνην τὴν διδασκαλίαν, καὶ ἐξέφρασαν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἀπόφασιν.

Φίλιππος δ' ὁ Πρεσβύτερος, τρίτος τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα, ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας, καὶ μόνον ἑπόμενος ταῖς εἰρημέναις μυστικαῖς ὁδηγίαις, εἶπεν ἐνώπιον τῆς συνόδου· «Οὐδενὶ ἀμφίβολον ἐστι, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὅτι ὁ Ἅγιος καὶ μακαριώτατος Πέτρος, ὁ ἔξαρχος καὶ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων, ὁ κίων τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ Λυτρωτοῦ τοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου τὰς κλεῖς τῆς Βασιλείας ἐδέξατο· καὶ αὐτῷ δέδοται ἡ ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας· ὅστις ἕως τοῦ νῦν καὶ ἀεὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις καὶ ζῇ, καὶ δικάζει· τούτου τοιγαροῦν κατὰ τάξιν ὁ διάδοχος καὶ τοποτηρητὴς, ὁ ἅγιος καὶ Μακαριώτατος Πάπας ἡμῶν Κελεστῖνος, ὁ Ἐπίσκοπος, εἰς ταύτην τὴν ἁγίαν Σύνοδον διαδόχους ἡμᾶς τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας ἀπέστειλεν· ἥν τινα σύνοδον οἱ Χριστιανικώτατοι καὶ φιλανθρωπότατοι Βασιλεῖς ὥρισαν, ἵνα ἡ πίστις ἡ καθολικὴ, ἥτις ἀπὸ τῶν αἰώνων ἕως νῦν πεφύλακται, οὕτω καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἀσάλευτος διαμένοι. — Ἐπειδὴ συνεστήκασιν ἐν τούτῳ τῷ ἱερατικῷ συλλόγῳ διά τε τῶν παρόντων, διά τε τῶν πρεσβευτῶν, τῶν ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς τε, καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας οἱ παρόντες ἱερεῖς· διάτοι τοῦτο ἀκολουθήσασα τοῖς τύποις τῶν πατέρων καὶ ἡ παροῦσα ἁγία Σύνοδος, ὥρισε κατὰ τοῦ βλασφήμου καὶ προπετοῦς, προσενέγκασα ἀπόφασιν. — Ὅθεν γινωσκέτω Νεστόριος, ἀλλότριον

ἑαυτὸν εἶναι τῆς κοινωνίας τῆς Ἱερωσύνης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.» (Tom. II, cap. 16.)

Ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου L' Eglise Cath. justifiée (pag. 206.) συνταμὼν τὸ δεύτερον ἥμισυ τῶν λόγων τούτων τοῦ Φιλίππου, παρατηρεῖ μόνον, ὅτι οἱ πατέρες τῆς συνόδου, πεποιθότες ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ τῶν λεχθέντων εἰς οὐδὲν τούτων ἀντέστησαν. — Ἀλλ' ἡμῶν αἱ σκέψεις εἰσὶν ὅλως διάφοροι. Φαίνεται καθαρῶς ἐκ πάντων τῶν προηγουμένων ὅτι ἡ σύνοδος εἶχε χρείαν τῆς γνώμης τοῦ Πάπα, οὐχὶ ὡς κεφαλῆς τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὡς κεφαλῆς τῶν Δυτικῶν Ἐκκλησιῶν, διὰ τοῦτο συγκαταβατικῶς ἤκουσεν αὕτη τὸν Πρεσβύτερον Φίλιππον ὡς παραστάτην τοῦ Πάπα. Ἐκτὸς δὲ τούτου τὸ λεχθὲν παρ' αὐτοῦ περὶ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἔννοιαν μὴ ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰ γραφόμενα, ἐὰν ἐκλάβωμεν τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐκφράσεις κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀληθῆ σημασίαν, π. χ. τὸ princeps Apostolorum, ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀποστόλων, κατὰ τὴν νεωτέραν ἔννοιαν, ὅλως ξένην τῇ Εὐαγγελικῇ ἀληθείᾳ. Αἱ δὲ πομπώδεις φράσεις περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Κελεστίνου, εἰς οὐδέν τι ἰδιαίτερον προστακτικὸν συμπέρασμα ἔφερον, εἰμὴ μόνον εἰς τὴν νόμιμον συμφωνίαν πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου, τῆς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα συγκαλεσθείσης, διὰ δὲ τοῦτο οὐδεμία ἦτο ἀνάγκη ἀντιλογίας. Τί δὲ ἀπήντησε τοῖς ληγάτοις ὁ Κύριλλος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, πρόεδρος τῆς συνόδου; Αἱ καταθέσεις, αἱ γεγενημέναι παρά τε τῶν Ὁσιωτάτων καὶ Θεοσεβεστάτων Ἐπισκόπων, Ἀρκαδίου, καὶ Προϊέκτου, ἔτι γεμὴν καὶ τοῦ Θεοσεβεστάτου Πρεσβυτέρου Φιλίππου δῆλαι τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ καθεστήκασι· κατέθεντο γὰρ, τὸν τόπον ἀποπληροῦντες τῆς Ἀποστολικῆς Καθέδρας, καὶ ἁπάσης τῆς κατὰ τὴν Δύσιν ἁγίας συνόδου τῶν Θεοφιλεστάτων καὶ ἁγιωτάτων Ἐπισκόπων. Ὅθεν καὶ τὰ ἤδη ὁρισθέντα παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου, καὶ

Θεοφιλεςάτου Ἐπισκόπου Κελεστίνου ἐξεβίβασαν· συνήνεσαν δὲ καὶ τῇ ψήφῳ τῇ ἐξενεχθείσῃ κατὰ τοῦ αἱρετικοῦ Νεςορίου παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου, τῆς συναχθείσης ἐνθάδε κατὰ τὴν Ἐφεσίων Μητρόπολιν. Διὸ συναπτέσθωσαν τοῖς ἤδη πεπραγμένοις τὰ κατὰ τὴν χθὲς καὶ σήμερον πραχθέντα ὑπομνήματα· προσαγέσθω δὲ τῇ Θεοσεβείᾳ αὐτῶν, ὥστε καὶ ἰδίᾳ ὑποσημειώσει τὰ κατὰ τὸ σύνηθες φανερὰν καταστῆσαι τὴν πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς κανονικὴν συναίνεσιν.» (cap. 16.)

Ἰδοὺ πῶς ἐθεώρουν τοὺς ληγάτους τῆς Ῥώμης! — περὶ δὲ τοῦ ὅτι οὗτοι ἀντεπροσώπευον τὴν κεφαλὴν τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, οὐδαμοῦ οὐδεὶς γίνεται λόγος· ὅτι δὲ ἦσαν μόνον ἀπεσταλμένοι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, μαρτυρεῖ ὁλόκληρος ἡ σύνοδος, καὶ λέγει προσέτι· «Ἀκολούθως, διαλαλησάντων τῶν εὐλαβεστάτων, καὶ Θεοσεβεστάτων Ἐπισκόπων καὶ Πρεσβυτῶν, Ἀρκαδίου καὶ Προϊέκτου καὶ Φιλίππου τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Καθέδρας, ἑπόμενόν ἐστι, τῇ οἰκείᾳ ὑποσχέσει τὸ ἱκανὸν ποιοῦντας, καὶ διὰ ὑποσημειώσεως βεβαιῶσαι τὰ πεπραγμένα.» Δὲν ἐβεβαίωσαν ἄρα γε τοῦτο καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπεσταλμένοι; — Πρὶν τῆς ὑπογραφῆς μάλιστα τῶν πράξεων εἷς τούτων, Ἀρκάδιος ὁ εὐλαβέστατος Ἐπίσκοπος καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, εἶπε· «Κατὰ τὰ πεπραγμένα ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ἀναγκαίως τὰς ἑαυτῶν διδασκαλίας ταῖς ἑαυτῶν ὑπογραφαῖς βεβαιοῦμεν.» Ἕτερος δὲ ἐξεφράσθη οὕτως· «Προϊεκτος Ἐπίσκοπος καὶ Πρεσβευτὴς τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, τῇ δικαίᾳ κρίσει τῆς ἁγίας ταύτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, καθὼς ἐκ τῶν πεπραγμένων ἐμάθομεν, κατὰ πάντα ἐξακολουθῶν, τῇ καθαιρέσει τοῦ ἀσεβοῦς Νεστορίου ὑπέγραψα.» Ἰδοὺ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπεσταλμένοι δὲν διατάττουσιν ἐν τῇ συνόδῳ, ὅ,τι ἔπρεπε νὰ περιμένῃ τις, ἐὰν εἶχον τὴν πληρεξουσιότητα ἐκ τοῦ κυριάρχου ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ φέρονται κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνόδου, καὶ δὲν ἐπικυροῦσι διὰ τῆς ἑαυτῶν γνώμης τὰς πράξεις τῆς συνόδου, ὡσεὶ

διά τινος ἀνωτέρας ἐξουσίας, ἀλλὰ συμφωνοῦσιν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, τῇ δικαίᾳ κρίσει ταύτης.

Οὕτω δὴ, παραλληλίσαντες τὰς προηγουμένας καὶ τὰς ἑπομένας περιστάσεις τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, ἐκτιμήσαντες δὲ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς, καὶ παρατηρήσαντες τὰς γνώμας καὶ τὴν διαγωγὴν τῶν πρωτίστων μελῶν, πρὸ πάντων δὲ τοῦ Κυρίλλου, προέδρου τῆς συνόδου, καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπεσταλμένων καὶ παραστατῶν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, πειθόμεθα ἐξάπαντος, ὅτι ὁ Ἀλεξανδρείας Ἅγιος Κύριλλος ἐνήργει ἐνταῦθα οὐχὶ ὡς ὄργανον τοῦ Πάπα, ἀλλ' ὡς σύμμαχος αὐτοῦ· ὅτι αὐτὸς ὁ Πάπας ἐσέβετο ὑπὸ πάσης τῆς συνόδου, ὡς κεφαλὴ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι ἑπομένως, ἐναντίον τῶν ἑαυτοῦ προσπαθειῶν, δὲν διέταττε τὴν σύνοδον, ἀλλὰ μόνον συνεφώνει μετ' αὐτῆς.

Ὡς σαφεστέρα δ' ἀπόδειξις τούτου χρησιμεύσει οὐ μόνον τὸ ὅτι ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν συνοδικῶν πράξεων ὁ ἅγιος Κύριλλος δὲν ὠνομάζετο τοποτηρητὴς τοῦ Πάπα, ὡς ὀνομάζουσιν ἑαυτοὺς συνήθως οἱ λεγάτοι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ συνοδικὴ δηλοποίησις πρὸς τὸν Νεστόριον, ἐν ᾗ οὐδὲ λέξις ἀναφέρεται περὶ τῆς Παπικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ βασιλικοῦ θεσπίσματος.

«Ἡ ἁγία Σύνοδος, ἡ χάριτι Θεοῦ κατὰ τὸ θέσπισμα τῶν Εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν Βασιλέων συγκροτηθεῖσα ἐν τῇ Ἐφεσίων μητροπόλει, ἐπιστέλλει Νεστορίῳ, νέῳ Ἰούδᾳ.»

«Γίνωσκε σεαυτὸν διὰ τὰ δυσσεβῆ σου κηρύγματα, καὶ τὴν πρὸς τοὺς κανόνας ἀπείθειαν, κατὰ τὰ δοκοῦντα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς θεσμοῖς, παρὰ τῆς Ἁγίας Συνόδου καθῃρῆσθαι, καὶ παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ βαθμοῦ ὑπάρχειν ἀλλότριον.» (Tom. II, c. II.)

Ἀλλὰ καὶ οἱ κανόνες τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, ὑπερασπιζόμενοι τὰ προνόμια τῶν μερικῶν Ἐκκλησιῶν, κατὰ τῆς δυναστείας τῶν ἰσχυροτέρων, δὲν συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπαιτήσεων.

Κανὼν Η΄. «Πρᾶγμα παρὰ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς, καὶ τοὺς κανόνας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καινοτομούμενον, καὶ τῆς πάντων ἐλευθερίας ἁπτόμενον προσήγγειλεν ὁ Θεοφιλέστατος συνεπίσκοπος Ῥηγῖνος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι τῆς Κυπρίων ἐπαρχίας Ζήνων καὶ Εὐάγριος. Ὅθεν ἐπειδὴ τὰ κοινὰ πάθη μείζονος δεῖται τῆς θεραπείας, ὡς καὶ μείζονα τὴν βλάβην φέροντα, καὶ μάλιστα, εἰ μηδὲ ἔθος ἀρχαῖον παρηκολούθησεν, ὥστε τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχέων πόλεως, τὰς ἐν Κύπρῳ ποιεῖσθαι χειροτονίας, καθ' ἃ διὰ τῶν λιβέλλων καὶ τῶν οἰκείων φωνῶν ἐδίδαξαν οἱ Εὐσεβέστατοι ἄνδρες, οἱ τὴν πρόσοδον τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ποιησάμενοι, ἔξουσι τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀβίαστον οἱ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τῶν κατὰ τὴν Κύπρον προεστῶτες, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν Ὁσίων Πατέρων, τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν δι' ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων Ἐπισκόπων ποιούμενοι. Τὸ δὲ αὐτὸ, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διοικήσεων, καὶ τῶν ἁπανταχοῦ ἐκκλησιῶν παραφυλαχθήσεται. Ὥστε μηδένα τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων ἐπαρχίαν ἑτέραν, οὐκ οὖσαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, ἤγουν τῶν πρὸ αὐτοῦ, χεῖρα καταλαμβάνειν. Ἀλλ' εἴ καί τις κατέλαβε καὶ ὑφ' ἑαυτὸν πεποίηται βιασάμενος, ταύτην ἀποδιδόναι, ἵνα μὴ τῶν Πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται, μηδὲ ἱερουργίας προσχήματι, ἐξουσίας τύφος κοσμικῆς παρεισδύηται, μηδὲ λάθωμεν τὴν ἐλευθερίαν κατὰ μικρὸν ἀπολέσαντες, ἣν ἡμῖν ἐδωρήσατο τῷ ἰδίῳ αἵματι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ πάντων ἀνθρώπων ἐλευθερωτής· «Ἔδοξε τοίνυν τῇ ἁγίᾳ καὶ Οἰκουμενικῇ συνόδῳ σώζεσθαι ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ, καθαρὰ καὶ ἀβίαστα τὰ αὐτῇ προσόντα δίκαια ἐξ ἀρχῆς ἄνωθεν, κατὰ τὸ πάλαι κρατῆσαν ἔθος, ἄδειαν ἔχοντος ἑκάστου Μητροπολίτου τὰ ἴσα τῶν πεπραγμένων, πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀσφαλὲς ἐκλαβεῖν. Εἰ δέ τις μαχόμενον τύπον τοῖς νῦν ὡρισμένοις προσκομίσοι, ἄκυρον τοῦτον εἶναι ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ πάσῃ καὶ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ.»

ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝ ΧΑΛΚΗΔΟΝΙ.

Εἰς οὐδεμίαν ἴσως Οἰκουμενικὴν σύνοδον διεδηλοῦτο τοσοῦτον ἡ ὑποτιθεμένη ἐξουσία τοῦ Πάπα, ὅσον εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι, συγκαλεσθεῖσαν κατὰ τῆς αἱρέσεως τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μοναχοῦ Εὐτυχίου, ὅστις συνέχεε τὰς δύω οὐσίας ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ. Ἐξ ἑνὸς μὲν, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Πάπα ἐξεφράζοντο μετὰ πολλοῦ τύφου, ἐξ ἄλλου δὲ, αὐτοὶ οἱ Πατέρες τῆς συνόδου, καθὼς ἐν διαστήματι τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, οὕτω καὶ ἐν τῷ πρὸς τὸν Πάπαν γράμματι, ἐδείκνυον αὐτῷ τοσοῦτον σεβασμὸν, ὥστε εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ὑποπέσῃ εἰς πειρασμὸν καὶ νομίσῃ ἑαυτὸν ὑπέρτερον πάντων. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν πῶς νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἐξετάζοντες τὰς περιστάσεις ἐκ τοῦ σύνεγγυς.

Μόλις ἀρχομένης τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, εἷς τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα, ὀνόματι Πασχασῖνος, στὰς ἐν μέσῳ μετὰ καὶ τῶν συνελθόντων αὐτῷ ἔλεγε πρὸς τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς μεγιστᾶνας τάδε· «Τοῦ Μακαριωτάτου, καὶ Ἀποστολικοῦ Ἐπισκόπου τῶν Ῥωμαίων πόλεως κεφαλῆς ὑπάρχοντος πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, προστάξεις ἔχομεν, ἐν αἷς κατηξίωσε διαλαλῆσαι, ὅπως Διόσκορος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας μὴ συγκαθεσθῇ τῷ Συνεδρίῳ· εἰ δὲ ἐπιχειρήσει τοῦτο ποιῆσαι, ἐκβληθείη· τοῦτο ἀναγκαῖον ἡμᾶς παραφυλάξαι, ἢ ἐκεῖνος ἐξέλθοι, ἢ ἡμεῖς ἔξιμεν.» Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει δὲ τῶν Συγκλητικῶν, περὶ τῆς αἰτίας τῆς τοιαύτης ἀπαιτήσεως, ὁ Λουκήνσιος, ἕτερος τῶν ἀπεσταλμένων, εἶπε τάδε· «τῆς ἰδίας κρίσεως λόγον ἀποδότω (ὁ Διόσκορος) πρόσωπον γὰρ ἥρπασε τοῦ κρίνειν, ὅπερ οὐκ ἐκέκτητο· καὶ σύνοδον ἐτόλμησε ποιῆσαι ἐπιτροπῆς δίχα τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου, ὅπερ οὐδέποτε γέγονεν, οὐδὲ ἐξὸν γενέσθαι.»

Ὁ δὲ Πασχασῖνος προσέθηκε τάδε· «ἡμεῖς ὑπεναντίον τῶν προσταγμάτων τοῦ μακαριωτάτου, καὶ ἀποστολικοῦ Ἐπισκόπου (τοῦ Πάπα) καὶ χειρίζοντος τὸν ἀποστολικὸν θρόνον, ἐλθεῖν οὐ δυνάμεθα, οὔτε μὴν ὑπεναντίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, ἢ πατρικῶν παραδόσεων.» (Ἱστορ. Φλευρῆ, βιβλ. XXVIII κεφ. 2. Tom. 8. Concilior. pag. 102. Editio Paris. 1664. Chalced. act. 1.)

Ἵνα ἐξηγήσωμεν δὲ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς συνόδου, ἥτις καὶ ἡμῖν φανήσεται παράδοξος, ἐὰν μὴ ἐξακριβωθῶσι τὰ κύρια ταύτης αἴτια, δὲν πρέπει νὰ προσδράμωμεν εἰς τὴν πεποίθησιν τῶν πατέρων τῆς συνόδου ἐπὶ τῇ ὑπερτάτῃ ἐξουσίᾳ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Ἐπισκόπου, ἀλλ᾽ ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὁ Διόσκορος ἦτο ἀληθὲς τέρας, ἐπειδὴ, πλὴν τῆς προστασίας τοῦ αἱρετικοῦ Εὐτυχίου, ἠλέγχθη διὰ πολλὰ ἄλλα φρικτὰ ἐγκλήματα, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανοῦ. Τίς ἠδύνατο νὰ ἀντείπῃ εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Πάπα; Ὁ Διόσκορος δὲν συνεκάθητο ἐν τῷ συνεδρίῳ, ἐὰν καὶ ἕτερός τις ἀπήτει τοῦτο. Τίς δὲ, πλὴν τῶν ληγάτων, ἠδύνατο ν᾽ ἀνυψώσῃ φωνὴν τοσοῦτον, ὅτε πάντες οἱ πρώτιστοι Ἐπίσκοποι ἦσαν εἰς δύσκολον θέσιν, διὰ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὸν Διόσκορον καὶ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ; Διότι ὁ μὲν Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιος προὐχειρίσθη ὑπὸ τοῦ Διοσκόρου ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ φονευθέντος Φλαβιανοῦ, καὶ αὐτὸς πάλιν ἐχειροτόνησε τὸν Ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας Μάξιμον· ὁ δὲ Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιος ἐπὶ τῆς παρανόμως γενομένης συναθροίσεως ἐν Ἐφέσῳ, ὑπεχρεώθη νὰ δώσῃ ψῆφον ὑπὲρ τοῦ Διοσκόρου. Τοῦτο ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἀκουσίου αὐτῶν σιωπῆς ἐνώπιον τῶν ἀλαζόνων ληγάτων.

Τῷ ὄντι, ὁ ληγάτος προσῆψεν ἔγκλημα τῷ Διοσκόρῳ, ἐπειδὴ συνεκρότησε σύνοδον ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Πάπα, καὶ ἔλεγεν ἔτι ὅτι οὐδέποτε συνέβη τοῦτο. Ἀλλ᾽ ἐὰν παραδεχθῶμεν τοῦτο κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν Ῥωμαίων, τότε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν,

ὅτι οἱ πατέρες τῆς συνόδου ἦσαν ὅλως ἄμοιροι ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας· ἐπειδὴ εἶναι γνωστὸν, ὅτι πολλαὶ τοπικαὶ σύνοδοι, μάλιστα δὲ καὶ ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ, συνεκροτήθησαν χωρὶς τινος κοινοποιήσεως πρὸς τὸν Πάπαν καὶ χωρὶς τοποτηρητῶν αὐτοῦ. Διὰ τί δὲ, δύνανται εἰπεῖν, δὲν ἀντέστησαν οὗτοι κατὰ τῶν λόγων τοῦ Πασχασίνου; — διότι, δὲν ἦτο καιρὸς νὰ ἀρχίσωσι νέας διχονοίας καὶ νὰ διεγείρωσι διαφωνίαν μεταξὺ ἐκείνων, ὧν ἡ συμφωνία ἦτο ἀναγκαία πρὸς καταστροφὴν τῆς αἱρέσεως. Οἱ τῆς συνόδου πατέρες παρεδέχθησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ τοὺς ὀρθοδόξους λόγους τοῦ Ῥώμης Ἐπισκόπου καὶ μετὰ φρονίμου ὑπομονῆς παρεῖδον τοὺς ὑπεροπτικοὺς λόγους τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδριάσει, ὅτε ἀνεγνώσθη ἡ πρὸς τὸν Φλαβιανὸν ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Λέοντος, δι' ἧς ἐξετίθετο ἐν πάσῃ τῇ καθαρότητι τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, οἱ Ἐπίσκοποι ἐβόησαν· «αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων! αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων! πάντες οὕτω πιστεύομεν· οἱ Ὀρθόδοξοι οὕτω πιστεύουσιν! ἀνάθεμα τῷ μὴ οὕτω πιστεύοντι! Πέτρος διὰ Λέοντος ταῦτα ἐξεφώνησεν· οἱ Ἀπόστολοι οὕτως ἐδίδαξαν! Εὐσεβῶς καὶ ἀληθινῶς Λέων ἐδίδαξε! Κύριλλος οὕτως ἐδίδαξε· Κυρίλλου αἰωνία ἡ μνήμη! Λέων καὶ Κύριλλος ὁμοίως ἐδίδαξαν· ἀνάθεμα τῷ μὴ οὕτω πιστεύοντι· αὕτη ἡ ἀληθινὴ πίστις· οἱ Ὀρθόδοξοι οὕτω φρονοῦμεν· αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων»! Οἱ Ῥωμαῖοι παρατηροῦσιν, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Λέοντος παρεδέχθη εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ὡς κανὼν πίστεως, μάλιστα δὲ, κατ' ἐπιμονὴν τῶν ἀπεσταλμένων, κατεχωρίσθη εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς συνόδου. (Eglise Cathol. justifiée pag. 209.) Ἦτο ἄρα δυνατὸν νὰ φανῇ ἄλλο τι καθαρώτερον τῆς παρούσης ἀποδείξεως περὶ τῆς παπικῆς ἐξουσίας, καί τοι κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, ἐὰν οὐχὶ πρότερον, ἀποδιδομένης αὐτῷ διὰ τῆς συνόδου ὑπὸ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας; Ἀλλὰ πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι παρόμοιαι ἀναφωνήσεις ὑπὲρ τοῦ Πάπα οὐδεμίαν

σχέσιν εἶχον πρὸς τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, συμφωνοῦσαν τῇ τοῦ Πέτρου, καὶ τῇ τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῇ τοῦ Κυρίλλου. — Οὕτως ἄρα ἡ τοῦ Κυρίλλου διδασκαλία ἐστὶ τὸ μέτρον τῆς Ὀρθοδοξίας! Εἴδομεν δὲ ἀνωτέρω, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου ὅμοιαι ἀναφωνήσεις ἀντήχουν καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου· ὠνομάσθη δ' οὗτος νέος Παῦλος, καθὼς ἐνταῦθα ὁ Πέτρος ἐλάλει διὰ στόματος τοῦ Λέοντος. Ὅσον δὲ περὶ τῆς καταχωρίσεως τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς Συνόδου, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι νέον, οὐδ' ἀνήκει αὐτῷ μόνῳ. — Ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Συμβόλου τῆς Αης καὶ Βας Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἀνεγνώσθησαν ὡσαύτως καὶ δύω ἐπιστολαὶ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἐγγεγραμμέναι εἰς τὰς πράξεις τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, καὶ ἐλογίσθησαν κανόνες τῆς πίστεως. Πρὸς τούτοις εἶναι γνωστὸν, ὅτι τὸ οὕτω καλούμενον σύμβολον πίστεως τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ πολλοὶ κανόνες διαφόρων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐγένοντο παραδεκτοὶ ἀπαραλλάκτως καθὼς καὶ οἱ συνοδικοὶ ὁρισμοὶ, καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐτίμα τοὺς πατέρας αὐτοὺς ὡς κοινὰς κεφαλὰς τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τί λοιπὸν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τῷ Πάπᾳ τοιαύτην τιμήν; (Φλευρῆς, βιβλ. XXVIII, κεφ. II. Tom. 8. Concil. pag. 432.)

Πρέπει δὲ νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ ἐπὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀπηγγέλθη ἡ κατὰ Διοσκόρου συνοδικὴ κατα- δίκη, καὶ νὰ διακρίνωμεν τὴν ἔπαρσιν τῶν λιγάτων, ἀπὸ τῶν ὀρθῶν λόγων τῶν Πατέρων τῆς συνόδου, ἵνα κατανοήσωμεν τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς ἀποφάσεως. Κατὰ τὴν τρίτην συνεδρίασιν ὁ λιγάτος τῆς Ῥώμης Πασχασῖνος εἶπεν· «Ἔγνω ἡ Θεοφιλεστάτη, καὶ μακαριωτάτη Ἁγία Σύνοδος, ὅτι τρίτον κληθεὶς Διόσκορος Ἐπίσκοπος ἐπὶ τῷ τοῖς οἰκείοις κατηγόροις ἀποκρίνασθαι, τῷ συνειδέναι ἔνοχον τυγχάνειν ἑαυτὸν, ἐλθεῖν κατεφρόνησε· τίνος τοίνυν ἄξιός ἐστιν ὁ οὕτω καταφρονήσας, ἡ ὑμετέρα ἁγιότης

τῷ οἰκείῳ στόματι δῆλον ποιησάτω.» Ἡ Ἁγία Σύνοδος εἶπε· «τῆς ἐκ τῶν κανόνων κατὰ τῶν ἀπειθούντων ἀγανακτήσεως.» Πασχασῖνος Ἐπίσκοπος εἶπε· «πάλιν ἀξιοῦμεν τὴν μακαριότητα ὑμῶν, ὁ ἤδη τρίτον παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ συνεπισκόπων κληθεὶς, καὶ καταφρονήσας, καὶ μὴ ἐλθών, τίνος ἐστὶν ἄξιος; τί δοκεῖ τῇ ἁγιωσύνῃ ὑμῶν, μαθεῖν θέλομεν.» Ἡ Ἁγία Σύνοδος εἶπε· «τὰ δοκοῦντα τοῖς κανόσι.» Λουκιανὸς Ἐπίσκοπος Βύζης καὶ τοποτηρητὴς Ἡρακλείας εἶπε· «Παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς ἡμῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου ἐπράχθη τινὰ κατὰ Νεστορίου ἐν τῇ Ἁγίᾳ Συνόδῳ τῇ κατ' Ἔφεσον· ἐκείνοις ἐγκύψαντες, τύπον δότε τὸν παριστάμενον.» (Καὶ ἰδοὺ τὸν Κύριλλον καὶ οὐχὶ τὸν Πάπαν Κελεστῖνον δεικνύουσιν εἰς τοὺς Ληγάτους). Πασχασῖνος Ἐπίσκοπος εἶπε· «κελεύει ἡ θεοσέβεια ὑμῶν, τοῖς ἐπιτιμίοις τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς χρησόμεθα κατ' αὐτοῦ; συναινεῖτε;» Ἡ Ἁγία Σύνοδος εἶπε· «πάντες συναινοῦμεν εἰς τὰ δοκοῦντα.» Ὁ Ἐπίσκοπος Πασχασῖνος ἐπανέλαβε τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν, καὶ τοῦτο δεικνύει πόσον δύσκολον ἦτο εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς νὰ καταδικάσωσι τὸν Διόσκορον, διότι ἦσαν συμμέτοχοι τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ πόσον ἀορίστως ἀπήντων οὗτοι εἰς τὰς θετικὰς ἐρωτήσεις τοῦ ληγάτου, ὅστις οὐδὲν διέττατεν ἐν ὀνόματι τοῦ Πάπα, ἀλλ' ἐζήτει τὴν γνώμην καὶ τὴν διαταγὴν τῆς Συνόδου. Τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἰουλιανοῦ Ἐπισκόπου (ὑπαίπων) ὅστις εἶπεν· «Ἅγιοι Πατέρες ἀκούσατε· τότε τὸ κῦρος εἶχε Διόσκορος κατὰ τὴν Ἐφεσίων πόλιν τοῦ κρίνειν· καὶ μεταξὺ μὲν τὸν ἁγιώτατον Φλαβιανὸν, καὶ τὸν θεοσεβέστατον Ἐπίσκοπον Εὐτύχιον καθεῖλεν, ἄδικον ψῆφον ἐπαγαγών· καὶ αὐτὸς πρῶτος κατέθετο τὴν ἄδικον κρίσιν, καὶ πάντες ἐπηκολούθησαν μετ' ἀνάγκης· νῦν ἡ ὑμετέρα Ἁγιότης τὸ κῦρος ἔχει τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Λέοντος, καὶ πᾶσα ἡ Ἁγία Σύνοδος ἡ συναχθεῖσα κατὰ Θεοῦ χάριν καὶ θέσπισμα τῶν θεοσεβεστάτων ἡμῶν Βασιλέων· (ἐνταῦθα καθαρώτατα ἐλέχθη, ποῖος συνεκάλεσε τὴν σύνοδον, καὶ

ὅτι οἱ λιγάτοι ἔχουσι μόνον τὸ κῦρος τοῦ Λέοντος.) Καὶ ἔγνωτε ἕκαστα, ἅπερ γέγονεν ἐν Ἐφέσῳ ἄδικα· παρακαλοῦμεν οὖν τὴν ὑμετέραν ἁγιωσύνην, τὸν ἐπέχοντα τὸν τόπον τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Λέοντος, ἀποφήνασθαι κατ' αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐπιτίμια, τὰ τοῖς κανόσιν ἐγκείμενα, κατ' αὐτοῦ ὁρίσαι· πάντες γὰρ καὶ πᾶσα ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος σύμψηφος γίνεται τῇ ὑμετέρᾳ Ἁγιωσύνῃ.» Πασχασῖνος Ἐπίσκοπος εἶπε· «πάλιν λέγω· τί ἀρέσκει τῇ μακαριότητι ὑμῶν;» Μάξιμος Ἐπίσκοπος τῆς μεγαλουπόλεως Ἀντιοχείας εἶπεν· «ὃ δοκεῖ τῇ ὁσιότητι ὑμῶν, καὶ ἡμεῖς σύμψηφοι γινόμεθα.»

Τότε οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Πατριάρχου τῆς μεγάλης Ῥώμης, ἀπήγγειλαν τὴν ἀκόλουθον ἀπόφασιν· «Δῆλα γεγένηται τὰ τετολμημένα Διοσκόρῳ, τῷ γενομένῳ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγάλης Ἐκκλησίας Ἐπισκόπῳ, κατὰ τῆς τῶν κανόνων τάξεως, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως. Οὗτος γὰρ, ἵνα τὰ πολλὰ παραλείψωμεν, Εὐτυχῆ τὸν ὁμόδοξον αὐτῷ, κανονικῶς καθαιρεθέντα παρὰ τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Φλαβιανοῦ, αὐθεντήσας, ἀκανονίστως εἰς κοινωνίαν ἐδέξατο, πρὶν συνεδρεύσαι ἐν τῇ Ἐφεσίων μετὰ τῶν θεοφιλεστάτων καὶ θεοσόφων Ἐπισκόπων. Ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ὁ Ἀποστολικὸς θρόνος συγγνώμην ἀπένειμεν ἐπὶ τῆς ἐκεῖσε μὴ κατὰ γνώμην ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένοις. Οἳ καὶ διετέλεσαν μέχρι τοῦ παρόντος ἑπόμενοι τῷ τε Ἁγιωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Λέοντι, καὶ πάσῃ τῇ ἁγιωτάτῃ, καὶ οἰκουμενικῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ. Οὗ δὴ χάριν καὶ ἐν τῇ ἑαυτοῦ κοινωνίᾳ ὁμοπίστους ἐδέξατο. Οὗτος δὲ (Διόσκορος) μέχρι τοῦ παρόντος ἐνέμεινε σεμνυνόμενος ἐπ' ἐκείνοις, ἐφ' οἷς ἔδει στένειν, καὶ εἰς γῆν κεκυφέναι. Πρὸς τούτοις δὲ οὐδὲ τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνωσθῆναι συνεχώρησε τοῦ μακαριωτάτου Πάπα Λέοντος, τὴν γραφεῖσαν παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις τῇ μνήμῃ Φλαβιανὸν, καὶ ταῦτα, πολλάκις παρακληθεὶς ἀναγνῶναι ταύτην ἀπὸ τῶν κεκομικότων, καὶ μεθ' ὅρκων ποιήσασθαι τὴν ἀνάγνωσιν ὑποσχόμενος· ἧς μὴ ἀναγνωσθείσης,

σκανδάλου καὶ βλάβης αἱ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐπειράσθησαν ἁγιώταται Ἐκκλησίαι. Ἀλλ ὅμως τοιούτων παρ' αὐτοῦ τολμηθέντων, ἐσκοποῦμεν ἐκ τῆς προτέρας πράξεως, φιλανθρωπίας αὐτὸν ἀξιῶσαι, ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς θεοφιλεστάτους Ἐπισκόπους, καί τοι μηδὲ αἰτίαν παραπλησίως αὐτῶν τῆς κρίσεως ἐσχηκότας· ἐπειδὴ δὲ τοῖς δευτέροις τὴν προτέραν παρανομίαν ὑπερηκόντισεν, ἐτόλμησε δὲ, καὶ ἀκοινωνησίαν ὑπαγορεῦσαι κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ὁσιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου τῆς μεγάλης Ῥώμης Λέοντος, πρὸς δὲ τούτοις καὶ λιβέλλων πολλῶν παρανομιῶν μεστῶν κατ' αὐτοῦ προσενεχθέντων τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Συνόδῳ, καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ τρὶς διὰ θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων κανονικῶς κληθεὶς οὐχ ὑπήκουσεν, ὑπὸ τοῦ συνειδότος δηλονότι κεντούμενος, καὶ τοὺς παρὰ συνόδων διαφόρων ἐνθέσμως καθαιρεθέντας παρανόμως ἐδέξατο, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τὴν ψῆφον ἐξήνεγκε, διαφόρως τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατήσας θεσμούς. Ὅθεν ὁ ἁγιώτατος, καὶ μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς μεγάλης καὶ Πρεσβυτέρας Ῥώμης Λέων, δι' ἡμῶν καὶ τῆς παρούσης ἁγιωτάτης Συνόδου, μετὰ τοῦ τρισμακαριωτάτου, καὶ πανευφήμου Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου, ὃς ἐστὶ πέτρα καὶ κρηπὶς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως ὁ θεμέλιος, ἐγύμνωσεν αὐτὸν (τὸν Διόσκορον) τῆς τοῦ Ἐπισκόπου καὶ πάσης ἱερατικῆς ἠλλοτρίωσεν ἀξίας. Τοιγαροῦν ἡ ἁγιωτάτη αὕτη, καὶ μεγάλη Σύνοδος τὰ δόξαντα τοῖς κανόσιν ἐπὶ τῷ μνημονευθέντι Διοσκόρῳ ψηφίσεται.»

Καὶ οὕτως οἱ ληγάτοι τῆς Ῥώμης, μετὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπερωτήσεις, περὶ τοῦ τί ἀρέσκει τῇ Συνόδῳ, μόνον κατ' αἴτησιν αὐτῆς ἀπαγγέλλουσι τὴν καταδίκην ἐν ὀνόματι τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου, ὡς μιᾶς μερίδος τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ παραχωροῦσιν ἔπειτα πάλιν εἰς τὴν Σύνοδον νὰ δηλώσῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς κατὰ τοὺς κανόνας. Πῶς δὲ δρίζουσιν οἱ λοιποί; — ὁ Ἀνατόλιος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, λέγει· κατὰ αὐτὰ

τῷ Ἀποστολικῷ θρόνῳ διὰ πάντων φρονῶν, σύμψηφος κἀγὼ γίνομαι ἐπὶ τῇ καθιρέσει Διοσκόρου, ἑαυτὸν πάσης Ἱερατικῆς Λειτουργίας ἀλλότριον ἀποδείξαντος, διὰ τὸ ἐν ἅπασιν ἀπειθῆσαι τοῖς τῶν Ἁγίων Πατέρων κανόσι, καὶ τρίτον κανονικῶς κληθέντα, καὶ μὴ ὑπακοῦσαι θελήσαντα.» Καὶ οὕτως ἰδοὺ τὸ νόμιμον αὐτοῦ ἔγκλημα.

Μάξιμος δὲ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς μεγαλοπόλεως Ἀντιοχείας, εἶπε σχεδὸν τὰ αὐτὰ, προσθεὶς, ὅτι «ὑποβάλλει τὸν Διόσκορον εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον, ὅπερ ἀπήγγειλεν ὁ ἁγιώτατος ἡμῶν πατὴρ, Ἀρχιεπίσκοπος ἀρχαίας Ῥώμης Λέων, διὰ τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ, καὶ ὁ ἁγιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος νέας Ῥώμης.» Οὕτως αὐτὸς ἐξισοῖ τὸν βαθμὸν ἀμφοτέρων. (pag. 492.)

Στέφανος δὲ ὁ Ἐπίσκοπος Ἐφέσου εἶπε· «καὶ ἐγὼ εἰμὶ σύμφωνος τοῖς ὁρισθεῖσιν ὑπὸ τῶν Εὐσεβεστάτων καὶ ἁγιωτάτων Ἀρχιεπισκόπων Λέοντος καὶ Ἀνατολίου.»

«Λουκιανὸς δὲ ὁ Ἐπίσκοπος Βύζης εἶπε· «συμφωνῶ οἷς ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Συνόδῳ.»

«Διογένης δὲ ὁ Ἐπίσκοπος Κυζίκου εἶπε· «καὶ ἐγὼ συμφωνῶ τῇ ἀποφάσει τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης Λέοντος καὶ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου τῆς Βασιλευούσης νέας Ῥώμης, Ἀνατολίου, καὶ τῆς παρούσης ἁγίας καὶ Οἰκουμενικῆς Συνόδου.» — Ἰδοὺ τρεῖς ὁμόφωνοι ὁρισμοὶ κατὰ διαφόρους ἐπόψεις, καὶ πανταχοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνατολίου τίθεται εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Λέοντος, ἢ λέγεται κοινῶς περὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἔννοιαν ἁπάντων πάντες οἱ Ἐπίσκοποι, πλείονες τῶν ἑξακοσίων. Ποῦ ὑπάρχει λοιπὸν ἐνταῦθα ἡ μοναρχία τοῦ Πάπα, ἂν καὶ οἱ Λεγάτοι αὐτοῦ ἐλάλουν μετὰ τοσαύτης κομπορρημοσύνης; ποῦ ἡ ὑποταγὴ τῆς Συνόδου εἰς τὴν ὑποτιθεμένην κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας; Ἰδοὺ πῶς πρέπει νὰ διακρίνῃ τις μετὰ προσοχῆς τοὺς λόγους ἀπὸ τῶν ἔργων.

Μᾶλλον δ' ἐπικίνδυνος πέτρα σκανδάλου παρουσιάζεται ἔτε-

ρόν τι ἐν τῇ συνοδικῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Πάπαν ἅγιον Λέοντα. Οἱ Ἀνατολικοὶ Ἐπίσκοποι ἐξεφράσθησαν οὕτω περὶ τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ ἐν τῇ παρούσῃ συνόδῳ· «ὧν σὺ μὲν, ὡς κεφαλὴ μελῶν, ἡγεμόνευες ἐν τοῖς τὴν σὴν τάξιν ἐπέχουσι, τὴν εὔνοιαν ἐπιδεικνύμενος.» Ἔπειτα δὲ προσέθηκαν· «ἐβεβαιώσαμεν δὲ καὶ τὸν τῶν ρν΄ (150) ἁγίων Πατέρων, τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροισθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου κανόνα, τὸν διαγορεύοντα, μετὰ τὸν ὑμέτερον ἁγιώτατον καὶ Ἀποστολικὸν θρόνον, τὰ πρεσβεῖα τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἔχειν, τεταγμένον· πεπεισμένοι, ὡς τῆς Ἀποστολικῆς παρ' ὑμῖν κρατούσης ἀκτῖνος, καὶ ἐπὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίαν, συνήθως κηδόμενοι, πολλάκις ταύτην ἡπλώσατε, διὰ τὸ ἄφθονον ὑπάρχειν ὑμῖν τὴν τῶν οἰκείων ἀγαθῶν πρὸς τοὺς γνησίους μετάδοσιν.» (Tom. 9. Concil. pag. 204, 207.)

Ὅσον καὶ ἂν φαίνωνται ἰσχυραὶ αἱ τοιαῦται ἐκφράσεις, οὐδ' αὐταὶ ὅμως πρέπει νὰ λαμβάνωνται κατὰ τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν ἔννοιαν. Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι σύμφωνος τῇ θελήσει τῶν Αὐτοκρατόρων, τῆς Συγκλήτου καὶ ἁπάσης τῆς Βασιλευούσης πόλεως, ἡ Σύνοδος διὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, παρεκάλει τὸν Πάπαν μεταξὺ ἄλλων νὰ συμφωνήσῃ περὶ τῶν προνομίων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καθέδρας ἐπὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ἀντιοχείᾳ· — εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἦτο ἀναγκαία ἡ ψῆφος τοῦ Πάπα, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, τούτου δ' ἕνεκα φυσικῷ τῷ λόγῳ μετεχειρίσθησαν τὰς πλέον κολακευτικὰς πρὸς αὐτὸν ἐκφράσεις. Πρὸς τούτοις αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ Πατέρες ὀνομάζουσιν ἑαυτοὺς ἀδελφοὺς τῷ Πάπᾳ λέγοντες· «Ταῦτα ἐστὶν, ἅπερ σὺν σοὶ, τῷ πνεύματι παρόντι, καὶ συνευδοκεῖν, ὡς ἀδελφοῖς, ἐγνωκότι, καὶ μονονουχὶ διὰ τῆς τῶν σῶν τοποτηρητῶν ὁρωμένῳ σοφίας, εἰργάσμεθα.» (pag. 206.) Δεύτερον, ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ, μετὰ τὴν εἰρημένην πρώτην ἔκφρασιν περὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν μελῶν,

ἀμέσως ἀναγινώσκεται· «Βασιλεῖς δὲ πιστοὶ πρὸς εὐκοσμίαν ἐξῆρχον, ὡς Ζοροβάβελ καὶ Ἰησοῦς ἐν Ἱερουσαλὴμ, τὴν ἐν τοῖς δόγμασιν οἰκοδομίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀνανεοῦν προθυμούμενοι.» Ἐπὶ τοιαύτῃ μαρτυρίᾳ ἡμεῖς ἀποροῦμεν τίνα προτιμήσωμεν, τὸν Πάπαν ἢ τοὺς Αὐτοκράτορας, πειθόμεθα δ' ἐντελῶς ὅτι ὁ Πάπας ἕνεκα τούτου στερεῖται ἤδη τοῦ ἡμίσεος τοὐλάχιστον τῆς ὑποτιθεμένης ἐξουσίας αὐτοῦ. Τρίτον, αὐτὴ ἡ ἔκφρασις περὶ τῆς κοινῆς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τοῖς Ἀνατολικοῖς συγγραφεῦσιν ἔχει ἄλλην ἔννοιαν, ὡς εἴδομεν τοῦτο πολλάκις μέχρι τοῦδε.

Ἵνα μὴ μείνῃ δὲ οὐδεμία ὑποψία, ἀναφέρομεν τέλος μίαν ἔτι περίστασιν τῆς αὐτῆς Συνόδου. Ὅταν ἐν αὐτῇ ἀνεγνώσθη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα Λέοντος, οἱ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης Ἐπίσκοποι ἐφανέρωσαν τὰς περὶ αὐτῆς ὑποψίας ἑαυτῶν, καὶ δὲν καθησύχασαν πρὶν ἢ λάβωσιν ἀποχρώσας ἐξηγήσεις παρὰ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα. Οἱ δὲ τῆς Αἰγύπτου Ἐπίσκοποι οὐδ' ὑπέγραψαν τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν, διότι ἐστεροῦντο ἔτι Ἀρχιεπισκόπου, χωρὶς δὲ τῆς συναινέσεως τούτου, κατὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν συνήθειαν, ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπογράφωσι παρομοίας ἐπιστολάς. Οἱ μὲν πρῶτοι δὲν ἐτόλμων νὰ ἐκφράσωσι τὰς ὑποψίας ἑαυτῶν, ἐὰν ἡ γνώμη τοῦ Πάπα ἐγίνετο κοινῶς ἀποδεκτὴ ὡς κανὼν πίστεως· οἱ δ' ἄλλοι δὲν ἀπεποιοῦντο προπετῶς τὸ ὑπογράψαι τὴν εἰρημένην ἐπιστολὴν, ἐὰν ἦσαν βέβαιοι ὅτι ὁ Πάπας εἶναι ὁ ὑπέρτατος ἀρχηγὸς, οὗτινος ἡ θέλησις καὶ ἡ γνώμη ἔπρεπε νὰ ἦναι ἱεραὶ διὰ τὸν Ἐπίσκοπον τῆς χώρας αὐτῶν. Ἡ Σύνοδος ἐσεβάσθη τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ· καὶ δι' ἐκείνους μὲν διώρισε νέαν ἀναθεώρησιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Λέοντος, τοὺς ἄλλους δὲ ἀπήλλαξε τῆς ἀπαιτουμένης ὑπογραφῆς μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν (Ἱστορ. Φλευρῆ. βιβλ XXVIII, κεφ. 17.)

Οἱ κανόνες τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ἀνέθηκαν τὴν τελειωτικὴν κρίσιν τῶν πνευματικῶν προσώπων (ἀναμφιβόλως τῶν

Ἀνατολικῶν) εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς νέας πρωτευούσης, καθὼς καὶ ἡ τοπικὴ τῆς Σαρδικῆς Σύνοδος εἰς τὴν Δύσιν ὥρισε νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης· τὸ δὲ θέσπισμα τοῦτο οὐδεμίαν προὐξένησε δυσαρέσκειαν τοῖς ληγάτοις τοῦ Πάπα, καί τοι τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα συνετέλεσαν πρὸς ἀνύψωσιν τῆς ἐν τῇ Βασιλευούσῃ καθέδρας.

Κανὼν Θ'. «Εἴτις κληρικὸς πρὸς κληρικὸν πρᾶγμα ἔχοι, μὴ ἐγκαταλιμπανέτω τὸν οἰκεῖον Ἐπίσκοπον, καὶ ἐπὶ κοσμικὰ δικαστήρια κατατρεχέτω. Ἀλλὰ πρότερον τὴν ὑπόθεσιν γυμναζέτω παρὰ τῷ ἰδίῳ Ἐπισκόπῳ· ἤγουν γνώμῃ αὐτοῦ τοῦ Ἐπισκόπου, παρ' οἷς ἂν τὰ ἀμφότερα μέρη βούλωνται, τὰ τῆς δίκης συγκροτεῖσθαι. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσοι, κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκείσθω. Εἰ δὲ καὶ κληρικὸς πρᾶγμα ἔχοι πρὸς τὸν ἴδιον, ἢ καὶ πρὸς ἕτερον Ἐπίσκοπον, παρὰ τῇ Συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας δικαζέσθω. Εἰ δὲ πρὸς τὸν αὐτῆς ἐπαρχίας Μητροπολίτην Ἐπίσκοπος, ἢ κληρικὸς ἀμφισβητοίη, καταλαμβανέτω, ἢ τὸν Ἔξαρχον τῆς διοικήσεως, ἢ τὸν τῆς Βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, καὶ ἐπ' αὐτῷ δικαζέσθω.»

Ἀλλ' οἱ ληγάτοι δὲν ἠδύναντο μετ' ἀδιαφορίας νὰ παραδεχθῶσι τὸν κανόνα περὶ τῶν δευτερείων τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνου· ἐτέθη δ' ὁ κανὼν οὗτος, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτῶν, ὁμοψύχως ὑπὸ πάντων τῶν Πατέρων τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπὶ τῶν τελευταίων συνεδριάσεων.

Κανὼν ΚΗ'. «Πανταχοῦ τοῖς τῶν Ἁγίων Πατέρων ὅροις ἑπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλει νέᾳ Ῥώμῃ, γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης. Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ

Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. (Πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου, ὡς ἐξηγοῦντος ἡμῖν τὴν ἀρχὴν τῶν πρεσβείων τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας· λέγει τουτέστιν ὅτι ἐδόθησαν αὐτῇ ταῦτα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ χάριν τῆς διαδοχῆς τοῦ Ἁγίου Πέτρου, διότι τότε ὁ τῆς Ἀντιοχείας εἶναι ἔτι ἀρχαιότερος, ἀλλ' ἁπλῶς διότι ἡ Ῥώμη ἦτο πρωτεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας). Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως Μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς Ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων, χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἑκάστου Μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων, μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας Ἐπισκόπων χειροτονοῦντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας Ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται. Χειροτονεῖσθαι δὲ, καθὼς εἴρηται, τοὺς Μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων, κατὰ τὸ ἔθος, γινομένων, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων.»

Οἱ ληγάτοι ἐφανέρωσαν οὐ μόνον ὅτι δὲν συναινοῦσιν, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ὅτι ἔχουσιν ὑποψίαν περὶ τῆς ἐκουσίας ἐπικυρώσεως τοῦ κανόνος τούτου ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν Πατέρων· ἠναγκάζοντο ὅμως νὰ ἀκούωσι παρ' αὐτῶν, ὅτι οὐδεὶς τούτων ἐβιάσθη ἐνώπιον πάσης τῆς Βασιλικῆς συγκλήτου, ἥτις, καί τοι ἐναντιουμένων τῶν Ῥωμαίων, ἀνεγνώρισεν ὡς πραγματικὴν τὴν συνοδικὴν ταύτην ἀπόφασιν. Ἄξιον δὲ προσοχῆς καὶ τοῦτο·

ὅταν οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπα ἤθελον νὰ ἀνατρέψωσι τὸν ὁρισμὸν τοῦτον διὰ τῶν κανόνων τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, σὺνηγορούντων δῆθεν ὑπὲρ τῶν προνομίων τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, τότε τὰ παρ' αὐτῶν σταλέντα ἀντίγραφα εὑρέθησαν μὴ συμφωνοῦντα τοῖς Ἑλληνικοῖς πρωτοτύποις, τοιαύτην δ' ἀπάτην εἶχεν ἀποδείξει πρότερον καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος. — Ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἀντιγράφοις φέρονται ταῦτα· «Τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ἑκτὼ Ἁγίων Πατέρων κανὼν ἕκτος. Ἡ Ἐκκλησία Ῥώμης πάντοτε ἔσχε τὰ πρωτεῖα. Ἔχει τοιγαροῦν καὶ ἡ Αἴγυπτος, ὥστε τὸν Ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας πάντων ἔχειν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ Ῥώμης Ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν.»

Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς δ' ἀντιγράφοις οὐδὲ λέξις μνημονεύεται περὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν πρωτείων, ἀλλ' ἁπλῶς φέρεται· «Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει, ὥσε τὸν Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπον πάντων ἔχειν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ Ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις.»

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν κανόνων τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας Οἰκουμενικῆς Συνόδου, οἱ Συγκλητικοὶ ἐξέφρασαν τὴν γνώμην αὐτῶν οὕτως, ἐξαιτησάμενοι πρῶτον τῆς συναινέσεως τῶν Ἐπισκόπων· «Ἐκ τῶν πεπραγμένων, καὶ ἐκ τῆς ἑκάστου καταθέσεως, συνορῶμεν, πρὸ πάντων μὲν τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν ἐξαίρετον τιμὴν, κατὰ τοὺς κανόνας, τῷ τῆς πρεσβύτιδος Ῥώμης Θεοφιλεστάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ φυλάττεσθαι· χρῆναι δὲ τὸν Ὁσιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης τῶν αὐτῶν πρεσβείων τῆς τιμῆς ἀπολαύειν, καὶ αὐτὸν ἐξ αὐθεντίας ἐξουσίαν ἔχειν τοῦ χειροτονεῖν τοὺς Μητροπολίτας ἔν τε τῇ Ἀσιανῇ, καὶ Ποντικῇ, καὶ Θρακικῇ ταῖς διοικήσεσι κτλ.» Ἅπασα ἡ Σύνοδος ἐβόησεν ἐνώπιον τῶν ληγάτων· «αὕτη δικαία ψῆφος, ταῦτα πάντες λέγομεν· ταῦτα πᾶσιν ἀρέσκει· αὕτη δικαία κρίσις· τὰ τυπωθέντα κρατείτω·

αὕτη δικαία κρίσις· πάντα δεόντως ἐτυπώθη· δεόμεθα, ἀπολύσατε ἡμᾶς· ἀπολύσατε ἡμᾶς (ἐκ τῆς Συνόδου)· πάντες τῇ ἀποφάσει ἐμμένομεν· πάντες τὰ αὐτὰ λέγομεν.» Εἰς μάτην οἱ ληγάτοι ὑπεράσπιζον τὰ ὑποτιθέμενα δικαιώματα τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας λέγοντες· «Ὁ Ἀποστολικὸς θρόνος, ἡμῶν παρόντων, προσέταξε πάντα πράττεσθαι· καὶ διὰ τοῦτο, εἴτι δήποτε πρὸ τοῦ δικαστηρίου παρὰ κανόνας τῇ χθὲς ἡμέρᾳ ἐπράχθη ἀπόντων ἡμῶν, τὴν ὑμετέραν ὑπεροχὴν αἰτοῦμεν, ὥστε κελεῦσαι περιαιρεθῆναι· ἵνα μὴ φιλονεικία τις ἐξ ἡμῶν ἔγκειται τούτοις τοῖς ὑπομνήμασιν, ἀλλὰ γινώσκειν ἡμᾶς σαφῶς, τί τῷ Ἀποστολικῷ, καὶ πάσης Ἐκκλησίας προΐχοντι Ἐπισκόπῳ ἐνεγκεῖν.» Ἀπήντησε δ' αὐτοῖς ἐν ὀνόματι πάσης τῆς τῶν 630 Ἐπισκόπων Συνόδου ὁ Σεβαστείας Ἰωσὴφ, ὅτι πάντες ἐμμένουσιν εἰς τὴν αὐτὴν γνώμην, οἱ δὲ Συγκλητικοὶ ἐπεβεβαίωσαν, ὅτι ὁ ὁρισμὸς οὗτος εἶναι κοινὸς πάσης τῆς Συνόδου, εἰπόντες· «ὅσα διελαλήσαμεν, πάντα ἡ Σύνοδος ἐκύρωσε·» ἥτις μετὰ τοὺς λόγους τούτους διελύθη. (pag. 187, 188.)

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Λέων ὁ μέγας δὲν ἐπήρθη ἐκ τῶν ἐκφράσεων τῆς συνοδικῆς ἐπιστολῆς, οὐδ' ἐδέχετο τὸν τίτλον τοῦ Ἐπισκόπου πάσης τῆς Οἰκουμένης, ὃν οἱ ληγάτοι αὐτοῦ κατέβαλλον πᾶσαν προσπάθειαν ἵνα ἐπικυρώσωσιν αὐτῷ, ἀλλ' ἐν ταῖς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιον ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ὑπερασπίζετο μόνον τὰ προνόμια τῶν ἀρχαίων Ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ὧν ἡ μὲν πρώτη, κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ, εἶναι σπουδαία διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, μαθητοῦ τοῦ Πέτρου, ἡ δὲ δευτέρα διὰ τὸ ἐν αὐτῇ κήρυγμα τοῦ μακαριωτάτου Ἀποστόλου Πέτρου, δι' ὃ ἤρξατο πρῶτον ἐκεῖ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα, καὶ παρεκάλει νὰ μὴ παραβῇ ὁ Ἀνατόλιος τοὺς ἀρχαίους κανόνας τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, οὓς σέβεται πᾶσα ἡ Ἐκκλησία, ἁρπάζων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὰ πρωτεῖα ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἵνα μὴ, τιμὰς θηρεύων, στερηθῇ τοῦ ἰδίου στεφάνου. Ἐν-

ταῦθα οὐδὲ λέξις ὑπάρχει περὶ τῆς Οἰκουμενικῆς ἐξουσίας τοῦ Ῥώμης Ἐπισκόπου (T. 9. Concil. pag. 216).

Ἀλλ' οὐδ' αἱ πρὸς τοὺς ἐν Ἐφέσῳ καὶ Χαλκηδόνι συνελθόντας ἐπιστολαὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου ἔχουσι τὸ ὑπεροπτικὸν ἐκεῖνο πνεῦμα, ὅπερ ἐδείκνυον οἱ ληγάτοι αὐτοῦ· λέγει μὲν ὁ Λέων ἐν αὐταῖς ὑπὲρ τῶν προνομίων τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας, ἀλλ' ἐννοεῖ μόνον τὰ πρωτεῖα καὶ τὸ πλῆρες τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἰδοὺ τί ἔγραφεν εἰς Ἔφεσον.

«Λέων Ἐπίσκοπος, τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνελθούσῃ, ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἡ τοῦ Ἡμερωτάτου Βασιλέως εὐαγεστάτη πίστις, εἰδυῖα μάλιστα τοῦτο τῇ δόξῃ αὐτῶν διαφέρειν, εἴγε κατὰ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν μηδεμιᾶς πλάνης βλαστὸς ἀναφύοιτο, τοῦτο τοῖς θείοις δόγμασι τὸ σέβας ἀπένειμεν· ὥστε πρὸς ἀποτέλεσμα τῆς θείας διατυπώσεως, τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας ἐπιθεῖναι τὸ κῦρος· ὡς ἂν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ μακαρίτου Πέτρου βουλομένη γενέσθαι κατάδηλον τὸ ἐν τῇ τούτου ὁμολογίᾳ ὑμνούμενον. Ὅτε γὰρ λέγοντι τῷ Κυρίῳ τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; διαφόρους μέν τινων ἔφασαν οἱ μαθηταὶ εἶναι τὰς δόξας· ὁπηνίκα δὲ ἐπύθετο παρ' αὐτῶν· αὐτοὶ τί πιστεύοιεν, ὁ τῶν Ἀποστόλων ἀρχηγὸς, τὸ πλῆρες τῆς πίστεως βραχεῖ λόγῳ περιλαβὼν, «Σὺ εἶ, φησὶν, ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος,» δι' ἣν ἀπόκρισις αὐτῷ τῷ Ἀποστόλῳ παρ' αὐτοῦ γίνεται τοῦ Δεσπότου· «σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν·» σφόδρα οὖν τῆς ἁρμονίας τῆς τοιαύτης οἰκοδομῆς ἐστιν ἀλλότριος, ὅς τις καὶ τὴν τοῦ μακαρίου Πέτρου ὁμολογίαν οὐ δέχεται, καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ ἀντιλέγει. Ἀλλ' ἐπειδή περ, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καὶ τῆς τῶν τοιούτων θεραπείας οὐκ ἔστι παραμελεῖν, καὶ ὁ εὐσεβὴς δὲ, καὶ φιλόχριστος Βασιλεὺς, εὐσεβῶς ἅμα, καὶ εὐλαβῶς ἔχων, τὴν τῶν Ἐπισκόπων ἀθροισθῆναι Σύνοδον ἠβουλήθη, ὥστε κρίσει τελειοτέρᾳ δυνηθῆναι πᾶσαν ἀπαλείφεσθαι πλάνην, τοὺς

ἀδελφοὺς ἡμῶν Ἰούλιον τὸν Ἐπίσκοπον, καὶ Ῥενάτον τὸν Πρεσβύτερον, καὶ τὸ τέκνον μου Ἱλάριον τὸν διάκονον, καὶ μετὰ τούτων Δουλκίτιον τὸν ἐμὸν νοτάριον, δοκιμασθείσης ἡμῖν τῆς αὐτῶν πίστεως, ἀπεστείλαμεν· οἵτινες εἰς τάξιν ἐμὴν τῇ ἁγίᾳ τῆς ἡμῶν ἀδελφότητος συνόδῳ παρέσονται καὶ τὰ τῇ κοινῇ μεθ' ὑμῶν γνώμῃ τὰ κατὰ Θεὸν ἀρέσκοντα ψηφιοῦνται.» (T. 8. Concil, pag. 37).

Πρὸς δὲ τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τὴν ἐν Χαλκηδόνι συγκροτηθεῖσαν, ἔγραφεν ὁ Πάπας· «Ἐμοὶ μὲν ἦν εὐκταῖον, ἀγαπητοὶ, κατὰ τὴν παροῦσαν διάθεσιν τῷ ἡμετέρῳ συστήματι, τοὺς τοῦ Κυρίου πάντας Ἱερέας ἐν ἑνὶ ζήλῳ τῆς καθολικῆς πίστεως συνεστάναι καὶ μηδένα πρὸς χάριν, ἢ φόβον βιωτικῆς δυναστείας τὸ φαῦλον αἱρούμενον, τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας ἐκτρέπεσθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὰ συμβαίνει πολλάκις τὰ δυνάμενα μετάνοιαν ἐμποιεῖν, καὶ ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ νικᾷ τῶν ἁμαρτανόντων τὰ πλημμελήματα, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τῆς τιμωρίας ἐν ἀναρτήσει καθίσταται, ὅπως ἂν χώραν σχεῖν ἡ διόρθωσις δυνηθῇ, περιπτύσσεσθαι δίκαιον πλῆρες εὐσεβείας ὑπάρχον τοῦ γαληνοτάτου Βασιλέως τὸ βούλημα· δι' οὗ τὴν ἁγίαν ὑμῶν ἀδελφότητα πρὸς ἀνατροπὴν μὲν τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ διαβόλου, τῆς δὲ ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἀνάκτησιν συνελθεῖν ἐβουλήθη, φυλαττομένων τῷ θρόνῳ τοῦ μακαριωτάτου Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου τῶν τε δικαίων, καὶ τῆς τιμῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ ἡμᾶς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοῦτο δι' οἰκείων προτραπῆναι γραμμάτων, ἐφ' ᾧ τε τὴν οἰκείαν παρουσίαν ἡμᾶς παρασχεῖν τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ· ὅπερ μὲν οὖν οὐκ ἠδύνατο, οὐδὲ ἡ ἀνάγκη τοῦ καιροῦ, οὐδὲ μήν τις ἐπιτρέψαι συνήθεια. Πλὴν ἐν τούτοις τοῖς ἀδελφοῖς, τουτέστι, Πασχασίνῳ, καὶ Λουκηνσίῳ τοῖς Ἐπισκόποις, καὶ Βονιφατίῳ, καὶ Βασιλείῳ τοῖς πρεσβυτέροις, τοῖς ἀπεσταλμένοις ὑπὸ τοῦ θρόνου τῶν Ἀποστόλων, ἐμὲ τῆς Συνόδου προεδρεύειν ἡ ἡμῶν ἀδελφότης ἡγείσθω· μὴ κεχωρισμένης ὑμῶν τῆς ἐμῆς παρουσίας· ὅς τις διὰ τῶν τοποτηρητῶν ὑμῖν πάρειμι

τῶν ἐμῶν, καὶ διὰ τοῦ κηρύττειν τὴν καθολικὴν πίστιν οὐκ ἀπολείπομαι· ὡς ὑμᾶς τοὺς ἀγνοεῖν μὴ δυναμένους, τί περὶ τῆς ἀρχαίας πιστεύομεν παραδόσεως, ἀμφιβάλλειν μὴ δύνασθαι, ποία τις ἐπιθυμία ὑμῖν καθέστηκεν.» (T. 9. pag. 81.)

Οὕτως ἐξεφράζετο εἷς τῶν τότε διασήμων ποιμένων, ὅστις φαίνεται μὲν φροντίζων νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας, δὲν ἐπιλανθάνεται ὅμως καὶ τῆς ἀξίας τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ δικαιώσῃ ἐνώπιον αὐτῆς τὴν πίστιν αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ ν' αὐξήσῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπέδιδον αὐτῷ οἵτε Βασιλεῖς καὶ οἱ Ἐπίσκοποι τὴν πρέπουσαν τιμὴν, ὡς πρεσβυτέρῳ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ πιστῷ ἑρμηνευτῇ τῶν ἁγίων αὐτῆς δογμάτων.

Ἕκτος Αἰών.

ΠΕΜΠΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἐν τῇ Δύσει ὑπὸ βαρβάρων λαῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀρείου, καὶ ἡ μετὰ τοῦτο ὑποταγὴ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ῥώμης διὰ τῶν ὅπλων τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, δὲν συνέτρεχε πάντοτε τοὺς Ἐπισκόπους Ῥώμης κατὰ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα· διότι οἱ βασιλεῖς τῶν Γότθων καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες συμμετεῖχον τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν καὶ ἐστερέουν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς καθέδρας. Οἱ Πάπαι παρουσιάζοντο πολλάκις ὡς ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τῶν βαρβάρων δυναστῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὕτως Ἰωάννης ὁ Α′ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Θεοδωρίκου, ἵνα ἐξαιτήσηται τὴν ἐλευθερίαν τῆς τῶν Ἀρειανῶν ὁμολογίας ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, εἰ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἀντέβαινε τῷ ἀξιώματι τοῦ πρωτοβάθμου Ἐπισκόπου τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας· ὁ Ἰωάννης ὅμως ὑπεδέχθη μετὰ μεγάλης τιμῆς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστίνου, ἔστεψεν αὐτὸν διὰ τὴν βασιλείαν, καὶ ἐτέλεσε λειτουργίαν Λατινιστὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας. — Μετ' ὀλίγα δ' ἔτη, ὁ Πάπας Ἀγαπητὸς ὁ Β′ ἐστάλη πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν ὡς πρεσβευτὴς ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῶν Γότθων (Θεοδάτου), ὅστις ἐφοβεῖτο τὰ ὅπλα αὐτοῦ· ἀλλὰ, καί τοι ἀποτυχὼν περὶ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, ἐγένετο ὅμως ὠφελείας πρόξενος περὶ τὰς πνευματικὰς, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ

συγκοινωνήσῃ τῷ Πατριάρχῃ τῆς Βασιλευούσης Ἀνθίμῳ, παρὰ τοὺς κανόνας μετατεθέντος διὰ ῥᾳδιουργιῶν τῆς Αὐτοκρατορίσσης Θεοδώρας, ἐκ Τραπεζοῦντος, ἐπειδὴ εἶχε σχέσεις πρὸς Σεβῆρον τὸν ψευδοπατριάρχην Ἀντιοχείας καὶ ἄλλους, ἀποβάλλοντας τὴν Δ΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. XXXII κεφ. 5, κεφ. 53.)

Ὁ Ἀγαπητὸς, συναινέσει τοῦ Αὐτοκράτορος, συγκαλέσας ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ἅπαντας τοὺς ὀρθοδόξους Ἐπισκόπους καὶ Ἀρχιμανδρίτας, κατεδίκασε τὸν Ἄνθιμον μετὰ τῶν συνενόχων αὐτῷ καὶ κατ' ἐκλογὴν τοῦ Βασιλέως, τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Δήμου τῆς Βασιλευούσης, ἐχειροτόνησε τὸν Μηνᾶν ἀντ' ἐκείνου, καὶ ἀνήγγειλε ταῦτα τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Πέτρῳ διὰ γράμματος, ἐν ᾧ ἐμαρτύρει ὅτι ὡς ἡ καθαίρεσις, οὕτω καὶ ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο κοινῶς ἀπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Δήμου, καὶ παρεκάλει ν' ἀναγγείλῃ αὐτῷ καὶ ὁ Πέτρος διὰ τῆς συνήθους ἀπαντήσεως, πῶς ὑποδέξονται τὴν κρίσιν τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας. Ὁ Πέτρος συγκαλέσας μικρὰν Σύνοδον ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐπεθεώρησε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, καὶ εὑρὼν ὀρθὴν, ἐπεκύρωσεν αὐτὴν, συναινέσει τῶν Ἐπισκόπων αὐτοῦ, μὴ παραδεξάμενος ἁπλῶς καὶ ἄνευ ἐρεύνης τὰς πράξεις τοῦ Πάπα καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς συνοδικάς. Κοιμηθέντος δὲ ταχέως τοῦ Ἀγαπητοῦ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, ὁ Μηνᾶς προέδρευε τῆς μικρᾶς Συνόδου, ἥτις κατεδίκασεν ὁριστικῶς τοὺς αἱρετικοὺς, ἔχων ἐκ δεξιῶν μὲν τοὺς μετὰ τοῦ Ἀγαπητοῦ ἐλθόντας Ἐπισκόπους ἐκ Ῥώμης καὶ ἀντιπροσωπεύοντας ἅπασαν τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ἐξ εὐωνύμων δὲ τοὺς οὕτω δὴ λεγομένους *ἀποκρισιαρίους*, ἤτοι ἐπιτρόπους τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, διότι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκανόνισε νὰ παρευρίσκωνται πάντοτε ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, καὶ τούτων, ὡς καὶ τοῦ Πάπα, τοιοῦτοι λιγάτοι, οἵτινες ἦσαν οἱ πλεῖστοι διάκονοι, ἕνεκα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν τῶν Ἐπαρχιῶν ἑκάστου τούτων· οὕτω δὲ μετέπειτα καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ μέγας διέτριψε

πολὺν χρόνον ὡς ἀποκρισιάριος ἐν Κωνσταντινουπόλει. (Ἱστορ. Πατριάρχ. Ἱεροσολ. Δοσιθέου, βιβλ. Ε', κεφ. 10, 16.)

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Ἀγαπητὸν ἀναφορᾷ τῶν ὀρθοδόξων μοναχῶν, ὡς καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν Πατριάρχην Μηνᾶν ἐπιστολῇ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, καὶ ἐν καιρῷ τῶν συνοδικῶν ἔργων, οὗτοι ὠνομάσθησαν ἐξίσου, «ἁγιώτατοι, μακαριώτατοι, πατέρες πατέρων καὶ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι,» μόνη δὲ διαφορὰ ὑπῆρχεν ἡ παλαιὰ καὶ νέα Ῥώμη· διότι ὁ τίτλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ, ὅστις εἰσήχθη εἰς χρῆσιν, ἰδίως ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δὲν ἐσήμαινε τὸν ἐξουσιάζοντα ἐφ' ὅλης τῆς οἰκουμένης Ἐπίσκοπον, ἀλλὰ μόνον τὸ ὀνομαστὸν τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας, ἐξαιρετικῶς γνωστῆς οὔσης εἰς πάντα τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, καθὼς ὀνομάζονται οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι καὶ ὁ Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Χρυσόστομος, καθὼς αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος ὠνόμαζε τὸν Φλαβιανὸν, καὶ καθὼς μέχρι τοῦ νῦν προσαγορεύουσι τὸν Κωνσταντινουπόλεως *Οἰκουμενικὸν* Πατριάρχην, καί τοι μὴ ὑπεξούσιοι αὐτῷ, οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι. Τὸν δ' Ἀλεξανδρείας προσαγορεύουσι λέγοντες ἔτι «πατέρα πατέρων, Ἀρχιερέα Ἀρχιερέων, Ποιμένα Ποιμένων, τρεισκαιδέκατον τῶν Ἀποστόλων καὶ κριτὴν τῆς Οἰκουμένης.»

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαπητοῦ, ὁ Βασιλεὺς τῶν Γότθων Θεοδάτος διέταξε νὰ ἐκλέξωσι διάδοχον αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ τὸν Σιλβέριον, ἀλλ' ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ὑπεσχέθη τῷ διακόνῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας Βιγιλίῳ, εὑρισκομένῳ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, νὰ ἐγκαθιδρύσῃ αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἐὰν ἀποῤῥίψῃ τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον καὶ ἔλθῃ εἰς κοινωνίαν μετὰ τῶν ψευδοπατριαρχῶν τῆς Βασιλευούσης, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ Βιγίλιος, συναινέσας εἰς τοῦτο, ἔδειξεν ἐν Ῥαβέννῃ τὸ περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ βασιλικὸν θέσπισμα τῷ Βελισσαρίῳ, καὶ ἀνεβιβάσθη παρ' αὐτοῦ παρανόμως ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἀντὶ τοῦ Σιλβερίου· ἀλλ'

ἔπειτα ἐπλήρωσε βαρέως τὴν φιλοδοξίαν ἑαυτοῦ, διότι καὶ οὗτος ὑπέστη μεγάλας ταλαιπωρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα προσεκλήθη πρὸς διάσκεψιν ἐπὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ἤτοι συγγραφῶν τῶν τριῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, αἵτινες, καί τοι μὴ ἀποῤῥηφθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἐν Χαλκηδόνι πατέρων ἀπεδείχθησαν ἑτερόδοξοι. (Ἱστορ. Φλευρῆ. βιβλ. XXXII κεφ. 57.)

Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἀγαπῶσι τὴν πέμπτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διαμένοντος μὲν ἐκεῖσε τοῦ Πάπα Βιγιλίου, μὴ παρουσιασθέντος δὲ προσωπικῶς ἐν αὐτῇ, καὶ καταδικάσασαν τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, διότι ἡ Σύνοδος αὕτη ἐταπείνωσε τὴν παπικὴν ἐξουσίαν. — Οὗτοι οὐ μόνον δὲν διεφύλαξαν Ἑλληνιστὶ τὰ πρακτικὰ ταύτης, διότι βεβαίως ἦσαν αὐτοῖς εἰς ἄκρον δυσάρεστα, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἱερῶν συνόδων ἀφῄρεσαν ὅσα χωρία καθήπτοντο τῆς τιμῆς τοῦ Βιγιλίου, ἢ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου. — Ἡ Σύνοδος ἤρξατο κατὰ τὸ 553 ἔτος ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν τριῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Εὐτυχίου, τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἀπολλιναρίου, τοῦ Ἀντιοχείας Δόμνου ἢ Δομνίνου, τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Εὐστοχίου Ἱεροσολύμων καὶ 168 Ἐπισκόπων, διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ γράμματος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἐν ᾧ ἐξετίθετο ὁ τρόπος, καθ' ὃν αἱ πρῶται τέσσαρες Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι συνεκαλέσθησαν ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων, (καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν Παπῶν, τοῦτο δὲ θεμελιοῦται τῷ ὄντι ἐπὶ ἱστορικῶν γεγονότων). Προέδρους δὲ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ὠνόμαζεν ὁ Αὐτοκράτωρ οὐ μόνον τὸν Πάπαν Κελεστῖνον, ἀλλ' ἔλεγεν ἐπίσης καὶ «τοὺς ἁγίους Πατέρας Κελεστῖνον καὶ Κύριλλον·» ὁμιλῶν δὲ περὶ τῶν αἰτίων τῆς συγκροτήσεως τῆς παρούσης πέμπτης Συνόδου, προσέθηκεν, «ὁ μὴ συναινῶν εἰς τὰ ἀποφασισθέντα παρὰ τῶν τεσσάρων πρώτων Οἰκουμενικῶν συνόδων, οἱοσδήποτε εἶναι τὴν ἀξίαν, ὑπόκειται τῷ ἀναθέματι· (ὑπηνίττετο δὲ διὰ τούτων τὸν Βιγίλιον, μὴ θέλοντα νὰ

συμμετάσχῃ τῆς Συνόδου). Ἐὰν δέ τις, ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, βραδύνῃ νὰ ἀπαντήσῃ, τοῦτο οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, εἰμὴ ἀποποίησιν τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας· διότι ἐν ταῖς περὶ πίστεως ἐρωτήσεσι καὶ ἀπαντήσεσιν οὔτε πρῶτος, οὔτε δεύτερος ὑπάρχει, ἀλλ' ὁ εὑρεθεὶς ἑτοιμότερος εἰς τὴν ὀρθὴν ὁμολογίαν, οὗτος εἶναι καὶ εὐαρεστότερος τῷ Θεῷ (Tom. 12 Concil. pag. 13.)

Μετὰ τοῦτο ἀνεγνώσθησαν καὶ αἱ ἀμοιβαῖα τοῦ Πατριάρχου Εὐτυχίου καὶ τοῦ Πάπα Βιγιλίου ἐπιστολαί, δι' ὧν ἡ πρώτη ἐπεγράφετο οὕτω· «τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ, καὶ μακαριωτάτῳ κυρίῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ Βιγιλίῳ, Εὐτύχιος. Ἰδόντες ὁπόσων ἀγαθῶν αἰτία ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ εἰρήνη, φρουροῦσα τὰς καρδίας καὶ τὰ νοήματα τῶν πιστῶν, καὶ συνάγουσα αὐτοὺς εἰς τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν, ἐν τῇ περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ὁμολογίᾳ, καὶ τῇ τῶν Θείων ἐντολῶν κατορθώσει, καὶ τὸν Θεὸν εὐμενῆ καθιστῶσα τοῖς εἰς τὰ ὀρθὰ ὁμονοοῦσι· διὰ τοῦτο σπουδάζοντες τὴν ἕνωσιν φυλάξαι πρὸς τὴν Καθολικὴν καθέδραν τῆς Ὑμετέρας μακαριότητος, φανερὸν ποιοῦμεν, ὅτι ἀεὶ ἡμεῖς ἐφυλάξαμεν καὶ φυλάττομεν τὴν πίστιν, τὴν ἐξ ἀρχῆς παραδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς Ἁγίοις Ἀποστόλοις, καὶ παρ' ἐκείνων ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ κηρυχθεῖσαν, καὶ ὑπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων σαφηνισθεῖσαν. — Ὁπότε τοίνυν τὰ προειρημένα πάντα ἐφυλάξαμεν καὶ φυλάττομεν, καὶ ἐν τούτοις συμφωνοῦμεν ἀλλήλοις, ἀναγκαῖον ἐστὶ διαντιβληθῆναι περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, περὶ ὧν τισι ζήτησις ἀνεφύη. Καὶ διὰ τοῦτο αἰτοῦμεν, προκαθημένης ἡμῶν τῆς ὑμετέρας Μακαριότητος, ἀταράχως καὶ μετὰ Ἱερατικῆς πραότητος, τῶν ἁγίων προκειμένων Εὐαγγελίων, τὰ αὐτὰ κεφάλαια ἐν μέσῳ προτιθέμενα κοινῷ τρανωτάτῳ ζητηθῆναι, καὶ ἀντιβληθῆναι, καὶ πέρας ἐπιτεθῆναι τῇ ζητήσει Θεῷ ἀρέσκον, καὶ σύμφωνον τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρισθεῖσιν. — Τούτοις δὲ καὶ ὑπεσημηνάμεθα καὶ ὑπογραφῇ

ἐρρωμένος ἐν Κυρίῳ ὑπερεύχου ἡμῶν, Ἁγιώτατε καὶ Μακαριώτατε Ἀδελφέ.» (pag. 19—21.)

Ὁ Βιγίλιος ἀπεκρίθη τῷ Ἁγιωτάτῳ Ἀδελφῷ Εὐτυχίῳ καὶ τοῖς Ἐπισκόποις τοῖς ὑπ' αὐτὸν διατελοῦσιν, ἐνδεικνύων τὴν ἐπὶ τούτοις συναίνεσιν αὐτοῦ, ἡ δὲ Σύνοδος, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν γραμμάτων τούτων, ἐθέσπισεν, ἵνα ὁ Πατριάρχης καὶ τινες τῶν Ἐπισκόπων ὑπάγωσι νὰ προσκαλέσωσι τὸν Βιγίλιον εἰς τὰς συνεδριάσεις· ἀλλ' εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτῶν ἀπήντησεν ὅτι ἀσθενεῖ καὶ ὑπέσχετο νὰ φανερώσῃ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην τῇ ἐπαύριον. (pag. 23.)

Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ συνελεύσει οἱ Πατριάρχαι ἐφανέρωσαν τῇ Συνόδῳ, ὅτι ὁ Πάπας δὲν δύναται νὰ ἔλθῃ, προφασιζόμενος ὅτι εἰσὶ πολλοὶ Ἀνατολικοὶ Ἐπίσκοποι μετ' αὐτῶν, ὀλίγοι δὲ Δυτικοὶ μετ' αὐτοῦ, τὴν δὲ περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων γνώμην αὐτοῦ δηλώσει τῷ Βασιλεῖ κατ' εὐθεῖαν. Οἱ δὲ Πατριάρχαι ὑπομνήσαντες αὐτῷ, ὅτι ὑπεσχέθη νὰ συνέρχηται μετ' αὐτῶν, ὅπως γένηται ἡ ἐξέτασις τῶν τριῶν τούτων κεφαλαίων, καὶ ὅτι εἶναι ἀπρεπὲς ἡ ἀναβολὴ τῆς συνελεύσεως τῶν Ἀνατολικῶν ἕνεκα τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, διότι οὔτε ἐπὶ τῶν προηγησαμένων Οἰκουμενικῶν Συνόδων εὑρέθησάν ποτε πλείονες τῶν δύω ἢ τριῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, νῦν δὲ πάρεστιν ἡ Μακαριότης αὐτοῦ καὶ πολὺ πλείονες ἔκ τε Ἰταλίας καὶ ἐξ Ἀφρικῆς, ἔτι δὲ ὅτι διὰ τοῦτο κρεῖττόν ἐστιν ἡ διάλυσις τῆς ὑποθέσεως ταύτης μετὰ τῆς προσηκούσης ἀγάπης διὰ κοινοῦ ἐγγράφου ὅρου, ἐπέραναν τὸν λόγον εἰπόντες· «Εἰδὲ οὐ θελήσεις κατὰ τὰ δόξαντα, καὶ γραφέντα συνελθεῖν, γινωσκέτω ἡ Μακαριότης σου, ὅτι ἡμεῖς συνερχόμεθα εἰς ἕν, καὶ φανεροῦμεν τὴν γνώμην ἡμῶν, διότι οὐ δίκαιον, οὔτε τὸν Βασιλέα, οὔτε τοὺς πιστοὺς σκανδαλίσαι διὰ τῆς βραδύτητος, ἥτις γίνεται περὶ τὴν ἀπόκρισιν. (pag. 24. 25.)

Οἱ δὲ μεγιστᾶνες, οἱ ἀποσταλέντες πρὸς τὸν Πάπαν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ἐδήλωσαν ἐπίσης τῇ Συνόδῳ, ὅτι προέτρεπον

τὸν Βιγίλιον, καὶ μάλιστα εἶπον αὐτῷ ἵνα ὁρίσῃ οἵαν προθεσμίαν ἐπεθύμει μέχρι τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Σύνοδον· ἀλλ' οὗτος ἔμεινεν ἀκλόνητος, καὶ διὰ τοῦτο προσεκάλεσαν τοὺς Πατριάρχας, καὶ τοὺς Ἐπισκόπους νὰ συνέλθωσι καὶ χωρὶς αὐτοῦ καὶ ποιήσωσιν ἔναρξιν τῶν διασκέψεων, ὅπερ καὶ ἀπεφασίσθη παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῆς τρίτης πράξεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς σταθερᾶς τηρήσεως τῶν κανόνων τῶν τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων. (pag. 27.)

Καὶ οὕτως ἰδοὺ παράδειγμα οἰκουμενικῆς συνόδου, συγκροτηθείσης παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Πάπα καὶ ἐνεργούσης χωρὶς αὐτοῦ, καί τοι ὄντος ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. Ἐπὶ δὲ τῆς ἑβδόμης συνεδριάσεως ἀνεγνώσθησαν αἱ πρὸς διαφόρους ἐπιστολαὶ τοῦ Βιγιλίου σταλεῖσαι εἰς τὴν Σύνοδον ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι καὶ ὁ Πάπας ἐφρόνει τὰ αὐτὰ τῇ Συνόδῳ· ἀλλ' ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν πράξεων παρελείφθη πᾶν ὅτι δὲν εὐηρέστει τὸν Βιγίλιον, ὀνομαστὶ δὲ ταῦτα· ἡ ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ μεγιστᾶνος δήλωσις τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Πάπας ἔπεμψε νὰ προσκαλέσῃ εἰς τὴν οἰκίαν ἑαυτοῦ τὸν Πατριάρχην καί τινας τῶν Ἐπισκόπων, ἔτι δὲ πῶς παρεκάλει νὰ κομίσωσι πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τὴν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐκτεθεῖσαν γνώμην αὐτοῦ, καὶ πῶς οὗτοι ἀπεποιήθησαν· παραλείφθη ἐπίσης καὶ ἡ διὰ τοῦ μεγιστᾶνος τούτου δήλωσις τῆς θελήσεως τοῦ Αὐτοκράτορος, διατάξαντος ὅπως ἀφαιρεθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Βιγιλίου καὶ μὴ μνημονεύηται ἐν τοῖς διπτύχοις, διὰ τὴν ἐπιμονὴν αὐτοῦ καὶ ἀσυμφωνίαν πρὸς τοὺς Πατέρας, εἰς ὃ συνεφώνησε καὶ ἡ Σύνοδος. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὅμως ἐπεθύμει νὰ φυλάξῃ τὴν ἑνότητα μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας. (Ἱστρ. Φλευρῆ, βιβλ. XXXIII, κεφ. 49.)

Ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδριάσει οἱ συνοδικοὶ Πατέρες ἐξέθηκαν ἐν ἐκτάσει τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν, ἥτις ἀναφέρεται συντόμως ἐνταῦθα· «Καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ λοιπὸν ἐφάνησαν κατὰ τῆς ἀληθείας βλάσφημα λαλοῦντες, οἵ τε ἀκόλουθοι τοῦ Νεστορίου διὰ

τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας καὶ Θεοδωρήτου Κύρου, καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἴβα πρὸς Μάρην τὸν Πέρσην, θελήσει Θεοῦ καὶ προστάξει τοῦ Αὐτοκράτορος συνήχθημεν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ τῶν πόλεων· καὶ ἐπειδὴ συνέβη εὑρεθῆναι καὶ τὸν Αἰδεσιμώτατον Βιγίλιον ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει, καὶ συμφέρει πᾶσι περὶ ἐκείνων τῶν σημειωθέντων ἐν τούτοις τοῖς τρισὶ κεφαλαίοις, ἅπερ πολλάκις ἐγγράφως καὶ ἀγράφως κατέκρινε, καὶ ἐν ὑστέροις συνέθετο ἐγγράφως, συμπαρεῖναι τῇ Συνόδῳ, καὶ συνδιαλεχθῆναι ὁμοῦ μεθ' ἡμῶν, — ἵνα ἐκτεθῇ ὅρος τῆς ἀληθείας παρὰ πάντων ἡμῶν κοινῶς. Ὁ εὐσεβέστατος Βασιλεὺς κατὰ τὴν θέλησιν ἡμῶν παρεκίνησε τόσον ἐκεῖνον, ὅσον καὶ ἡμᾶς συνελθεῖν κοινῶς, πρέπει γὰρ τοῖς ἱερεῦσι, περὶ ὧν ζητοῦνται κοινῶς, προσφέρειν καὶ κοινὸν ὅρον. Λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης ἐζητήσαμεν, ἵνα ἀναπληρώσῃ ἡ αἰδεσιμότης αὐτοῦ τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ἐγγράφως ἐποίησεν, οὐ γὰρ ἐστὶ δίκαιον αὐξάνειν τὸ σκάνδαλον ἐπὶ πλεῖον περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων ἐκείνων, καὶ συγχεῖσθαι τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, περὶ ὧν εἰς μνήμην ἤγομεν αὐτῷ καὶ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα παραδείγματα τῶν Ἀποστόλων, καὶ τὰς παραδόσεις τῶν Πατέρων· καί περ γὰρ καὶ ἦν δυνατὸν, τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πλεοναζούσης ἐν ἑκάστῳ τῶν Ἀποστόλων, μὴ ζητεῖν αὐτοὺς ξένην συμβουλὴν περὶ ὧν ἔδει γενέσθαι, ὅμως οὐκ ἠθέλησαν κατὰ ἄλλον τρόπον διορίσαι περὶ τῆς ὑποθέσεως ἐκείνης τῆς τότε κινηθείσης, εἰ ἔδει δηλονότι περιτέμνεσθαι τὰ ἔθνη, πρὶν ἢ συναθροισθῆναι κοινῶς, καὶ βεβαιῶσαι ἕκαστος αὐτῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ταῖς μαρτυρίαις τῆς Ἁγίας Γραφῆς. — Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες οἱ συνελθόντες κατὰ καιροὺς εἰς τὰς τέσσαρας Ἁγίας (καὶ Οἰκουμενικὰς) Συνόδους, χρώμενοι τοῖς παλαιοῖς παραδείγμασι, κοινῶς περὶ τῶν γενομένων αἱρέσεων, καὶ ζητήσεων ᾠκονόμησαν, ὄντος βεβαίου, ὅτι ἐν ταῖς κοιναῖς διαλέξεσι προβαλλομένων τῶν ἐξετασθησομένων ἀφ' ἑκατέρων τῶν μερῶν, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἀποδιώκει τὰ νέφη τοῦ ψεύδους, μήτε δυνατόν

ἐστιν ἐν ταῖς κοιναῖς ἀμφισβητήσεσι τῆς πίστεως φανερωθῆναι κατ' ἄλλον τρόπον τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ ἕκαστος δεῖται τῆς βοηθείας τοῦ πλησίον, καθὼς λέγει ὁ Σολομὼν ἐν ταῖς παροιμίαις, « Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ, καὶ ὡς τεθεμελιωμένον βασίλειον· » καὶ ὁ Ἐκκλησιαστὴς λέγει, « Ἀγαθοὶ οἱ δύω ὑπὲρ τὸν ἕνα· » καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος μόνος λέγει· ὅτι « ἐὰν δύω ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος, οὗ ἂν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗ γὰρ εἰσὶ δύω, ἢ τρεῖς, συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν. » Καὶ λοιπὸν πολλάκις προσκληθέντος ὑπὸ πάντων ἡμῶν, καὶ ἔτιγε ὑπὸ τῶν ἐνδοξοτάτων κριτῶν τῶν παρὰ τοῦ Εὐσεβεστάτου Αὐτοκράτορος σταλέντων πρὸς αὐτὸν, τοῦ Πάπα Ῥώμης Βιγιλίου, καὶ εἰπόντος ποιήσειν ἀπόκρισιν μόνον κατὰ τῶν τριῶν τούτων κεφαλαίων, καὶ τοιαύτης ἀποκρίσεως ἀκουσθείσης, ἡμεῖς ἔχοντες τὴν νουθεσίαν τοῦ Ἀποστόλου εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν λέγοντος, ὅτι ἕκαστος περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ Θεῷ· καὶ προσέτι φοβούμεθα τὴν κατάκρισιν τὴν ἐπικειμένην οἷς λέγει ὁ Κύριος, « ὃς ἂν σκανδαλίσῃ καὶ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων. » κτλ (pag. 222, 223.) Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ Σύνοδος ἐκτίθησιν ὅσα ἔπραξε κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν τριῶν κεφαλαίων, καὶ ἀναγνωρίζουσα τὰς τέσσαρας Οἰκουμενικὰς Συνόδους, τῆς Νικαίας, Κωνσταντινουπόλεως, Ἐφέσου καὶ Χαλκηδόνος ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς· « Εἴτις ἐπιχειρίσοι ἐναντία τοῖς παρ' ἡμῶν εὐσεβῶς διατυπωθεῖσι παραδοῦναι, ἢ διδάξαι, ἢ γράψαι, εἰ μὲν Ἐπίσκοπος εἴη, ἢ ἐν κλήρῳ ἀναφερόμενος, ὁ τοιοῦτος ἀλλότρια Ἱερέων, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως πράττων, γυμνωθήσεται τῆς Ἐπισκοπῆς, ἢ τοῦ κλήρου. » Τοῦτο κυρίως ἀνεφέρετο εἰς τὸν Βιγίλιον, εἰ καὶ ἐσωπήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἡ δὲ ὑπογραφὴ ρξέ (165) Ἐπισκόπων, ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ἐπεκύρωσε τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν, καὶ ὁ Βιγίλιος, ἂν καὶ ἐκηρύχθη ἐναντίον τῆς πρώτης αὐτοῦ γνώμης,

ὑπεχρεώθη νὰ παραδεχθῇ αὐτὴν καὶ μετὰ φανερᾶς περιφρονήσεως τῆς τιμῆς αὐτοῦ. Οὕτω λοιπὸν ἰδοὺ ἡ οἰκουμενικὴ Σύνοδος καταδικάζει τὸν Πάπαν· τί δὲ ταπεινῶς ἀπήντησεν ὁ Βιγίλιος τῷ ἀγαπητῷ αὐτοῦ ἀδελφῷ Εὐτυχίῳ, ὑπογραφέντι ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Συνόδου;

«Τὰ σκάνδαλα, ἅπερ ὁ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐχθρὸς τῷ σύμπαντι κόσμῳ διήγειρεν, οὐδεὶς ἀγνοεῖ· οὕτως ὡς τὸ οἰκεῖον βούλημα πρὸς τὸ ἀνατρέψαι τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ διακειμένην, ἕκαστον φαύλου σκοποῦ τυγχάνοντα, πληρῶσαι οἵῳ δήποτε τρόπῳ σπουδάζοντα, οὐ μόνον ἐξ ὀνόματος ἰδίου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων, διὰ τοῦ λέγειν, ἢ τοῦ γράφειν, διάφορα πλάσασθαι πεποίηκεν εἰς τοσοῦτον, ὅτι ἡμᾶς (τουτέστι τὸν Πάπαν Βιγίλιον) μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων ἡμῶν ἐν τῇ Βασιλίδι πόλει διάγοντας, καὶ ἴσῳ σεβάσματι τὰς τέσσαρας (οἰκουμενικὰς) Συνόδους ἐκδικοῦντας, καὶ ἐν τῇ τῶν τεσσάρων τούτων Συνόδων μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πίστει ἀμώμως διατελοῦντας, τοῖς σοφίσμασι τῆς οὕτω πονηρᾶς πανουργίας, αὐτῶν ἐπεχείρισε διελεῖν· ὥστε ἡμᾶς τοὺς ἐν μιᾷ πίστει ὁμόφρονας γεγονότας, καὶ ὄντας, καταφρονήσαντας τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης εἰς διχόνοιαν ἀπαχθῆναι. Ἀλλ' ἐπειδὴ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὃς ἐστι φῶς ἀληθινὸν, ὃν σκότος οὐ καταλαμβάνει, πάσης συγχύσεως τῆς ἡμῶν (τοῦ Πάπα) διανοίας ἀποκινηθείσης, πρὸς εἰρήνην τὴν οἰκουμένην ἀνεκαλέσατο καὶ Ἐκκλησίαν, ὥστε τὰ ὀφείλοντα διατυπωθῆναι παρ' ἡμῶν (τοῦ Βιγιλίου), ἀποκαλύπτοντος τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς ἀληθείας ἀνιχνευθείσης, σωτηριωδῶς πληρωθῆναι. Διὰ τοῦτο γινωσκέτω ὑμῶν σύμπασα ἡ ἀδελφότης, ὅτι περ τὰς τέσσαρας Συνόδους, τουτέστι τὴν ἐν Νικαίᾳ, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σὺν αὐτοῖς ἡμῖν ἀδελφοῖς, ἐν πᾶσι καὶ δεχόμεθα, καὶ θεοφελεῖ διανοίᾳ προσκυνοῦμεν, καὶ ὁμοψύχως φυλάττομεν. Καὶ οἵτινες δήποτε τὰς αὐτὰς ἁγίας Συνόδους, ἐν πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτῶν περὶ τῆς ἁγίας πίστεως

ὁρισθεῖσιν, οὐκ ἀκολουθοῦσι, τούτους ἀλλοτρίους τοῦ συλλόγου τῆς ἁγίας καὶ Καθολικῆς Ἐκκλησίας κρίνομεν. Διὰ τοῦτο τὴν ὑμῶν ἀδελφότητα τὸ παρ' ἡμῶν γενόμενον εἰδέναι βουλόμενοι, τούτοις γράμμασι κατάδηλον αὐτῇ ποιοῦμεν.» — (pag. 263.)

Σὺν τῷ Πάπᾳ ἀνεγνώρισε καὶ ἅπασα ἡ Δύσις τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου ταύτης, ἥτις ἔλαβε, διὰ τῆς κοινῆς συμφωνίας τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἀξίαν Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Μετὰ τοὺς τοιούτους κλονισμοὺς καὶ τὴν καταδίκην σχεδὸν τοῦ Βιγιλίου, δὲν πρέπει πλέον νὰ ἀπορῶμεν διὰ τὰς κολακευτικὰς ἐκφράσεις τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἐν τῷ πρὸς τὸν προκάτοχον τοῦ Βιγιλίου Πάπαν Ἀγαπητὸν γράμματι, ἐκτὸς ἐὰν καὶ τοῦτο δὲν διεφθάρη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

«Ἡ πρώτη σωτηρία εἶναι τὸ φυλάττειν τὴν ἀληθινὴν πίστιν καὶ τὸ μὴ παρεκτρέπεσθαι ἀπὸ τῶν πατρικῶν παραδόσεων· διότι δὲν ἐλέχθησαν εἰς μάτην οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν.» Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπικυροῦνται ὑπὸ τῶν πραγμάτων, διότι καὶ ἐπὶ τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας πάντοτε διατηρεῖται ἀμετατρέπτως ἡ Καθολικὴ πίστις.» Ἀλλ' ἡ πεῖρα ἐδίδαξε τὸν Ἰουστινιανὸν μετά τινα ἔτη, ἐπὶ τοῦ Πάπα Βιγιλίου, οὗτινος τὸ ὄνομα διέταξεν οὗτος ν' ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν διπτύχων, ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ ἀναφέρονται οὐχὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου καὶ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν ἀποκλειστικῶς, ἀλλὰ εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. (Consil. T. II. pag. 188.)

Ἕτερον τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὸν Πάπαν Ἰωάννην γράμμα, δεικνύει καθαρῶς τὰς σχέσεις τοῦ Ῥώμης Ἐπισκόπου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας, Λέγει δέ· «Ἀπονέμοντες τὴν τιμὴν τῇ Ἀποστολικῇ ὑμῶν καθέδρᾳ καὶ τῇ ὑμετέρᾳ ἁγιωσύνῃ, καὶ ὡς πατέρα σεβόμενοι τὴν ὑμετέραν μακαριότητα, πάντοτε ἠθέλομεν νὰ κοινοποιῶμεν ὑμῖν πᾶν τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν κατάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν, διότι πάντοτε εἴχομεν μεγάλην φροντίδα περὶ τῆς

διατηρήσεως τῆς ἑνότητος μετὰ τοῦ ὑμετέρου Ἀποστολικοῦ θρόνου καὶ περὶ τῆς εὐημερίας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν. Καὶ οὕτω παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετέραν πατρικὴν ἀγάπην, ἵνα ἐν τοῖς ὑμετέροις γράμμασι πρὸς ἡμᾶς τε καὶ πρὸς τὸν ἁγιώτατον Ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ταύτης, τὸν Πατριάρχην ἀδελφὸν ὑμῶν, (ἐπειδὴ καὶ οὗτος ἔγραψε πρὸς ὑμᾶς, συμφωνῶν ἐν πᾶσι μετὰ τῆς ὑμετέρας Ἀποστολικῆς καθέδρας) δηλώσητε ἡμῖν, ὅτι ἀποδέχεσθε πάντας τοὺς ὁμολογοῦντας τὴν ἀληθινὴν πίστιν, καὶ τοὺς ἀρνουμένους αὐτὴν καταδικάζετε. Ἔτι μᾶλλον δὲ αὐξήσει ἡ πρὸς ὑμᾶς κοινὴ ἀγάπη καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ ὑμετέρου Ἀποστολικοῦ θρόνου, καὶ τηρηθήσεται ἡ ἑνότης τῶν παρ' ὑμῖν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, ἐπειδὴ δι' ὑμῶν γνωρίσουσι πάντες οἱ μακάριοι Ἐπίσκοποι τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅσαι ἀναφέρονται εἰς τὴν ὑμετέραν ἁγιωσύνην.» (pag. 172.).

Ἐνταῦθα ἐπίσης δὲν φαίνεται ἡ μοναρχία τοῦ Πάπα, ἀλλὰ μόνον ἡ τιμὴ καὶ ὁ σύνδεσμος τῆς Δύσεως μετὰ τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς, ὅστις μετὰ ζήλου ἐπενέβαινεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων, ἐπίσης ὡς καὶ εἰς τὴν τῶν πολιτικῶν, ἐν ταῖς πολυαρίθμοις νομοθεσίαις αὐτοῦ, ὥρισε καὶ τοὺς βαθμοὺς τῶν πρωτευόντων θρόνων, τῶν ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἐκτεταμένης Αὐτοκρατορίας εὑρισκομένων. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, καθὼς καὶ οἱ Πατέρες τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν πνευματικήν τινα ἀρχὴν εἰς τὰ διάφορα αὐτῶν προνόμια, ἀλλὰ μόνον τὰς ἀνθρωπίνους διατάξεις, ὅτε ἐξέδωκε τὸν ἑπόμενον ὁρισμόν· «Συμφώνως τοῖς κανόσι τῶν ἁγίων Συνόδων, ὁρίζομεν τὸν ἁγιώτατον Ἐπίσκοπον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶναι πρῶτον πάντων τῶν Ἱερέων, καὶ τὸν μακαριώτατον Ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, κατέχειν τὰ δευτερεῖα μετὰ τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ εἶναι ἀνώτερον πάντων τῶν λοιπῶν.« (Novella Centesima).

Τὸ αὐτὸ δὲ προνόμιον ἐπεκύρωσε καὶ διὰ τὸν Πάπαν Βονιφάτιον τὸν Γ', κατὰ παράκλησιν αὐτοῦ, ὁ Αὐτοκράτωρ Φωκᾶς, ὅστις ἐφόνευσε τὸν προκάτοχον αὐτοῦ Μαυρίκιον, καὶ ἀφήρπασε τὸν τίτλον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἀρχιερέως ἀπὸ τοῦ Κυριακοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐπειδὴ δὲν παρέδωκεν αὐτῷ τὴν Αὐτοκρατόρισσαν καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς θυγατέρας, αἵτινες ἐζήτουν σωτηρίαν ἐν τῷ ναῷ. Ὁ τίτλος οὗτος τοῦ Οἰκουμενικοῦ, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤρχισε νὰ γίνηται συνήθης ἐν τῇ τῆς Κωνσναντινουπόλεως Ἐκκλησίᾳ καὶ δυσηρέστησε μεγάλως τὸν Πάπαν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Μέγαν κατὰ τοῦ τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχου ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, ὅστις πρῶτος πάντων ἤρχισε νὰ ὑπογράφηται οὕτως εἰς τὰς Ἐκκλησιαστικὰς πράξεις (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. XXXIV, κεφ. 52.).

Οἱ Ῥωμαῖοι Ἱεράρχαι δὲν ὑπέφερον τὸν σφετερισμὸν τῆς Οἰκουμενικῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ τίτλου, ὅταν αὐτὰ ἐδίδοντο εἰς ἄλλους, ἂν καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ Γρηγόριος ἐνήργει μόνον κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ταπεινοφροσύνης. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ δύνανται νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ἡ καλλιτέρα καὶ ἰσχυροτέρα διδαχὴ καὶ ὡς ἔλεγχος κατὰ τοῦ φιλάρχου πνεύματος καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς μοναρχίας, καὶ ἐξ αὐτῶν δύναταί τις νὰ ἴδῃ εἰς τί ἰδίως συνίσταντο τὰ πρωτεῖα τῶν Ῥώμης Ἐπισκόπων.

«Συλλογίσθητι, γράφει οὗτος τῷ Ἰωάννῃ, ὅτι διὰ τῆς ἄφρονος ὑπεροψίας σου, ταράττεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ εἰρήνη· ἀδελφὲ ἀγαπητὲ, ἀγάπησον ἐξ ὅλης καρδίας σου τὴν μετριοφροσύνην, δι' ἧς δύναται νὰ διατηρηθῇ ἡ ὁμόνοια πάντων τῶν ἀδελφῶν καὶ ἡ ἑνότης τῆς ἁγίας οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ὅτε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἤκουσε τινὰς λέγοντας, «Ἐγὼ μέν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ,» ἔφριξε διὰ τὸν τοσοῦτον διαμελισμὸν ἢ μερισμὸν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, οὗτινος τὰ μέλη ἐτίθεντο ἐπὶ τῶν ξένων κεφαλῶν, καὶ ἀνέκραξεν· «μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου ἐβαπτίσθητε;»

Οὕτως ἀπέφευγεν αὐτὸς, ἐκτὸς Χριστοῦ, νὰ ὑποτάσσῃ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου μερικῶς καὶ αὐτοῖς τοῖς Ἀποστόλοις, ὡσεὶ κεφαλαῖς. Τί εἴποις τῷ Χριστῷ, τουτέστι τῇ παγκοίνῳ κεφαλῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ ἐξετάσει τῆς τελευταίας κρίσεως, σὺ, ὅστις διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ οἰκουμενικοῦ προσπαθεῖς νὰ ὑποτάσσῃς σεαυτῷ ἅπαντα τὰ μέλη Αὐτοῦ; Τίνα ἐν ταύτῃ τῇ τοσούτῳ διεφθαρμένῃ προσηγορίᾳ μιμεῖσαι, πλὴν ἐκείνου, ὅστις, περιφρονήσας τοὺς ἐν συνδέσμῳ μετ' αὐτοῦ τεθέντας λεγεῶνας τῶν Ἀγγέλων, ἐσπούδαζε νὰ ἀνυψωθῇ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἑνότητος, ἵνα μὴ ὑποτάσσηται οὐδενὶ, ἀλλ' ἵνα φαίνηται μόνος ὑπεράνω πάντων; ὅσις ἐπίσης εἶπεν, «ἀναβήσομαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ θήσω τὸν θρόνον μου ὑπεράνω τῶν ἀστέρων· ἀναβήσομαι ὑπεράνω τῶν νεφῶν· καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ;» Διότι τί ἄλλο εἰσὶν οἱ ἀδελφοί σου, πάντες οἱ Ἐπίσκοποι τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, εἰμὴ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ, ὅταν δὲ θέλῃς νὰ ἀνυψωθῇς ἐνώπιον τούτων καὶ νὰ ταπεινώσῃς τὸ ὄνομα αὐτῶν, διὰ τῆς ἀλαζόνος προσηγορίας, τί ἄλλο λέγεις εἰμὴ ὅτι «ἀναβήσομαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ θήσω τὸν θρόνον μου ὑπεράνω τῶν ἀστέρων;» Μὴ εἰσὶ νέφη ἄραγε πάντες οἱ Ἐπίσκοποι; ὅταν δὲ ἡ ἀδελφότης σου περιφρονῇ καὶ προσπαθῇ νὰ πιέσῃ αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτὴν τί ἄλλο λέγει, εἰμὴ ὅτι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου ἐχθροῦ· «ἀναβήσομαι ὑπεράνω τῶν νεφῶν;»

«Ἀληθῶς, ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐστὶ τὸ πρῶτον μέλος τῆς ἁγίας καὶ Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ Παῦλος, Ἀνδρέας καὶ Ἰωάννης, τί ἄλλο εἰσὶν ἢ κεφαλαὶ μερικῶν λαῶν; καὶ ὅμως ὑπὸ τὴν μίαν κεφαλὴν εἰσὶ πάντα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἵνα συντομώτερον ἐκφρασθῶ· ἅγιοι πρὸ τοῦ νόμου, ἅγιοι μετὰ τὸν νόμον, ἅγιοι ὑπὸ τὴν χάριν, ἅπαντες οὗτοι, πληροῦντες δι' ἑαυτῶν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, συναριθμοῦνται μετὰ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ καλῆται Οἰκουμενικός. (Ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς καὶ εὐθεῖα διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Πατέρων.) Γινωσκέτω λοιπὸν ἡ ὑμετέρα

ἁγιότης πόσον αὔτη ὑπερυψοῦται, ὅταν θέλῃ νὰ προσαγορεύηται διὰ τοιούτου ὀνόματος, ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἀληθῶς ἁγίων ἐκείνων ἥρπασεν. Ἢ ἀγνοεῖ ἡ ὑμετέρα ἀδελφότης, ὅτι οἱ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Ἱερᾶς Συνόδου Ἱεράρχαι τοῦ Ἀποστολικοῦ τούτου θρόνου, ὃν κατὰ Θείαν βουλὴν ὑπηρετῶ, ὠνομάζοντο τιμῆς ἕνεκα οἰκουμενικοί; Οὐδεὶς ὅμως οὐδέποτε ἤθελε νὰ καλῆται οὕτως, οὐδεὶς ἥρπασε δι' ἑαυτὸν τοσοῦτον προπετὲς ὄνομα, ἵνα μὴ φανῇ ἀπαρνούμενος πρὸς ἅπαντας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ τὴν ἐξαιρετικὴν δόξαν, ἣν ἥρπασε δι' ἑαυτὸν ἐν τῇ Ἱεραρχικῇ ἀξίᾳ. (Μετὰ τοῦτο ἔπονται αἱ διὰ τῶν Εὐαγγελικῶν λόγων παραινέσεις.) Συλλογίσθητι τί διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ ἐντολαὶ τοῦ Λυτρωτοῦ ἡμῶν, λέγοντος· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» (Ματθ. Ε', 3.) καὶ διὰ τοῦ Προφήτου αὐτοῦ· (1) «ἐφ' οὗ ἀναπνεύσει τὸ Πνεῦμά μου, μόνον ἐπὶ τοῦ ταπεινοῦ καὶ πράου καὶ τρέμοντος τοὺς λόγους μου.» (Ἡσαΐας ΞΤ', 2.) Ὅταν ὁ Κύριος ἤθελε νὰ ὁδηγήσῃ τὰς καρδίας τῶν ἀδυνάτων μαθητῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ταπεινοφροσύνης, εἶπεν αὐτοῖς· «καὶ ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος. (Ματθ. Κ', 27.) καὶ προσέτι, «ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε καθηγηταί, εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητὴς, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε·» (Ματθ. ΚΓ', 8, 9.) καὶ Πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἷς γάρ ἐστιν ὁ Πατὴρ ἡμῶν.» Σὺ δὲ, ἀγαπητὲ ἀδελφὲ, τί εἴποις ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἐξετάσει τῆς μελλούσης κρίσεως, ὅταν ἐπιθυμῇς ἐν τῷ κόσμῳ νὰ ὀνομάζησαι οὐ μόνον πατὴρ, ἀλλὰ καὶ πατὴρ οἰκουμενικός; ἀπομακρυνθήτω πᾶσα κακὴ ἔμπνευσις, φυγέτω πᾶν σκάνδαλον. «Ἀνάγκη γὰρ ἐστὶν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.» (Ματθ. ΙΗ', 7.). Καὶ ἰδοὺ ἕνεκα τοῦ μανιώδους τούτου καὶ ἀλαζόνος

---

(1) Λέγει Κύριος· καὶ ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντα τοὺς λόγους μου.

τίτλου διαιρεῖται ἡ Ἐκκλησία καὶ αἱ καρδίαι πάντων τῶν ἀδελφῶν ταράττονται ὑπὸ τοῦ σκανδάλου. (Μὴ γὰρ τῷ ὄντι τούτου ἕνεκα δὲν ἐχωρίσθη καὶ ἡ Ἐκκλησία; Μὴ γὰρ ἕνεκα τῆς ὑπεροψίας τῶν Ῥωμαίων Πρωθιεραρχῶν, θελόντων νὰ μοναρχήσωσιν ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας;) Γέγραπται· «Ἡ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς» (Α΄. Κορινθ. ΙΓ΄, 5.), ἡ δὲ ἀδελφότης σου οἰκειοποιεῖται μάλιστα εἰς ἑαυτὴν ἀλλότρια· καὶ πάλιν γέγραπται «τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι» (Ῥωμ. ΙΒ΄, 10.). Σὺ δὲ προσπαθεῖς νὰ ἁρπάσῃς ἀπὸ πάντων ὅ,τι ἐπιθυμεῖς νὰ σφετερισθῇς μόνος παρανόμως. Μαρτύρομαι ἐνώπιον Θεοῦ, ὅτι γράφω ταῦτα χάριν τῆς πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀδελφότητα ἀγάπης, καὶ οὐχὶ καθ' ὑμῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ὑμῶν· δὲν δύναμαι ὅμως οὔτε ὄν τινα ἔχω φίλτατον νὰ προτιμήσω τῶν Εὐαγγελικῶν ἐντολῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, καὶ τῆς ὠφελείας τοῦ ἀδελφοῦ.» (Ἐπιστολὴ XXXVIII βιβλ. IV. Ἰνδικτ. 13).

Φαίνεται, ἀδύνατον νὰ εἴπῃ τις κρείττονα καὶ ἰσχυρότερα τούτων· καὶ θαυμαστὸν πῶς οἱ διάδοχοι τοῦ μεγάλου Γρηγορίου δύνανται ν' ἀναγινώσκωσι τὸ γράμμα τοῦτο ἡσύχως καὶ οὐ μόνον νὰ ὀνομάζωνται οἰκουμενικοὶ, ἀλλὰ καὶ κεφαλαὶ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοποτηρηταὶ τοῦ Χριστοῦ! Περὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἔγραφεν ὁ ἅγιος Γρηγόριος οὐ μόνον πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς Πατριάρχας, διότι ἀπέβλεπε πάντας ἡ παράβασις αὕτη τῆς ἰσότητος, εἰπὼν αὐτοῖς πρότερον, τίνι τρόπῳ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Πελάγιος, διὰ τῆς ἐπισημότητος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἠκύρωσε τὰς συνοδικὰς πράξεις, ἐν αἷς ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ἐσφετερίσθη τὸ ὄνομα τοῦ οἰκουμενικοῦ, καὶ πῶς οὐδεὶς τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης ἤθελε τὸν τίτλον τοῦτον, διότι, ἐάν τις τῶν Πατριαρχῶν ὀνομασθῇ οἰκουμενικὸς, τότε πάντων τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν καταργεῖται τὸ ἀξίωμα. «Μὴ δίδοτε οὐδενὶ τὸν τίτλον τοῦ οἰκουμενικοῦ Ἀρχιερέως, καὶ μὴ φοβεῖσθε ὅλως διὰ τοῦτο τὸν Καίσαρα· οὗτος φοβεῖται τὸν Θεὸν καὶ

οὐδὲν πράξει ἐναντίον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν κανόνων. Δύναμαι ἄρα νὰ μὴ λυπῶμαι, θεωρῶν, ὅτι ὁ πάλαι ποτὲ ταπεινὸς νηστευτὴς Ἰωάννης, εἰς τοσοῦτον ἔφθασεν ὑπερηφανείας, ὥστε ἐπιχειρεῖ νὰ οἰκειοποιηθῇ δι' ἑαυτὸν τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐκείνων, οἵτινες εἰσὶν ἡνωμένοι αὐτῇ τῇ μόνῃ κεφαλῇ, τουτέστι τῷ Χριστῷ, πάντα δὲ τὰ μέλη Αὐτοῦ θέλει νὰ ὑποτάξῃ ἑαυτῷ, ἐπαιρόμενος ἐπὶ ὑπερηφάνῳ τίτλῳ. Ἐὰν δὲ συγχωρήσωσιν αὐτῷ τὴν χρῆσιν τοιούτου τίτλου, τότε πάντες οἱ Πατριάρχαι στερηθήσονται τοῦ ἑαυτῶν ἀξιώματος, καὶ ὅταν ὁ καλῶν ἑαυτὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐμπέσῃ εἰς πλάνην, τότε οὐδεὶς Ἐπίσκοπος εὑρεθήσεται διαμένων ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Ὅθεν παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα διατηρήσητε τὰς Ἐκκλησίας ὑμῶν οἵας παρελάβετε αὐτάς· προφυλάξατε ἀπὸ τῆς διαφθορᾶς ταύτης πάντας τοὺς ὑπεξουσίους ὑμῖν Ἐπισκόπους καὶ δείξατε αὐτοῖς, ὅτι ὑμεῖς ἀληθῶς ἐστὲ Πατριάρχαι τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν δὲ συμβῇ δυστυχία τις, διαμείνωμεν ὁμόψυχοι καὶ μάλιστα ἵνα καὶ ἀποθνήσκοντες ἀποδείξωμεν, ὅτι τὸν τίτλον τοῦτον δὲν κατεκρίναμεν χάριν ἰδιοτελείας. Πιστεύσατέ μοι ὅτι καθὼς ἐλάβομεν πάντες τὸ ἀξίωμα ἡμῶν πρὸς κήρυξιν τῆς ἀληθείας, οὕτω συμφέρει μᾶλλον νὰ παραιτηθῶμεν τούτου χάριν τῆς ἀληθείας, ἢ νὰ τηρήσωμεν αὐτό. Προσεύξασθε δ' ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα καὶ αἱ πράξεις μου συμφωνήσωσι τοῖς λόγοις.» (Ἐπιστολὴ XXXVI βιβλ. IV Ἰνδ. 13. Ἱστορ. Φλευρῆ, βιβλ. XXXV, κεφ. 39.)

Καὶ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μαυρίκιον ἔγραφε περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ μέγας Ἱεράρχης· «Σὺ κατηγορεῖς ἐμὲ λέγων ὅτι χάριν κενοδόξου τίτλου δὲν πρέπει ν' ἀναφυῇ μεταξὺ ἡμῶν σκάνδαλον. Ἀλλὰ συλλογίσθητι ὅτι ὑπάρχουσι πράγματα μάταια εἰ καὶ ὅλως ἀβλαβῆ, ἄλλα δὲ τὰ μέγιστα βλαβερά. Ὅταν ὁ ἐρχόμενος ἀντίχριστος ὀνομάσῃ ἑαυτὸν Θεὸν, τοῦτο ἔσεται μὲν μάταιον, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ τὰ μάλιστα ὀλέθριον! — Στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τὴν παραγωγὴν τῆς λέξεως· ἐν ταύτῃ εὑρίσκομεν μόνον δύω συλλαβὰς, ἐν δὲ τῇ ἐννοίᾳ ἄβυσσον

ἀσεβείας καὶ κοινὸν ὄλεθρον. Ἐγὼ δὲ λέγω μετὰ παῤῥησίας, ὅτι ἐάν τις ὀνομάζῃ ἢ ἐπιθυμεῖ νὰ ὀνομάσῃ ἑαυτὸν οἰκουμενικὸν Ἱεράρχην, οὗτος, διὰ τῆς ἀνυψώσεως αὐτοῦ προηγεῖται τοῦ ἀντιχρίστου, διότι ὑπεροπτικῶς τίθησιν ἑαυτὸν ὑπεράνω τῶν λοιπῶν. Δι' ὁμοίας ἐπάρσεως φέρονται οὗτοι πρὸς τὴν πλάνην, διότι καθὼς ἐκεῖνος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, θέλει νὰ φαίνηται Θεὸς ἐνώπιον πάντων τῶν ἀνθρώπων, οὕτω καὶ οὗτος, ὁστισδήποτε εἶναι, ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ὀνομασθῇ ἔξοχος ἢ ἄκρος Ἱεράρχης, ἀνυψοῦται ὑπεράνω τῶν λοιπῶν 'Ιεραρχῶν.» (Ἐπις. XXX βιβλ. VI. Ἰνδ. 15). Ταῦτα δὲν ἁρμόζουσιν ἆρα τῷ Πάπᾳ, ὅστις, ὡς τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ, κάθηται μάλιστα, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς προχειρήσεως αὐτοῦ ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἁγίας Τραπέζης, ἐφ' ἧς τελεῖται ἡ ἀναίμακτος θυσία τοῦ Χριστοῦ; Δὲν ἤθελε φρίξει ἆρα διὰ τοῦτο ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, γράφων «ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια ἔλεγεν, ὅτι «πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται» (Λουκᾶς ΙΔ', ΙΙ.), γινώσκω ὅτι πᾶσα ἔπαρσις τοσούτῳ τάχιον καταπίπτει, ὅσῳ περισσότερον ἐξογκοῦται καὶ αὐξάνεται.» Πόσον ἀπέχει ἡ ταπεινὴ αὐτοῦ ἐπιστολὴ ἀπὸ τῶν Δυτικῶν ὁρισμῶν, ἐν οἷς ὁ Πάπας ὠνομάσθη οὐ μόνον οἰκουμενικὸς Ἀρχιερεὺς, ἀλλὰ μάλιστα καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ, πάντες δ' οἱ Ἐπίσκοποι δίδουσιν αὐτῷ ὅρκον πίστεως καὶ ὁμολογοῦσιν ὅτι ἔλαβον τὰς καθέδρας αὐτῶν, Θείᾳ χάριτι καὶ ἐλέει τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου!

Ἐὰν δ' ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου συμπεραίνῃ τις ὅτι δὲν ἐδέχθη μὲν τὸν πομπώδη τίτλον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἀρχιερέως, ἐθήρευεν ὅμως τὴν οἰκουμενικὴν ἐξουσίαν, καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐφρόνει νὰ διοικήσῃ ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ πολλάκις ἀνεφέρετο ἐπὶ τῶν πρωτείων αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ κορυφαίου, ἀναγνώτω οὗτος τὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Εὐλόγιον ἐπιστολὴν τοῦ Γρηγορίου, (Ἐπιστ. XXXVII, βιβλ. VII.) ἐν ᾗ

δείκνυται καθαρῶς, πῶς ἐνόει ὁ ἅγιος Γρηγόριος τὰ πρωτεῖα τοῦ Πέτρου. «Ἡ ἀγαπητή μοι ἁγιωσύνη σου, πολλὰ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτῆς ἔγραψέ μοι περὶ τῆς καθέδρας τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου, ἐπικυροῦσα, ὅτι καὶ μέχρι τοῦ νῦν κάθηται οὗτος ἐπ' αὐτῆς ἐν τῷ προσώπῳ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ ὁμολογῶ ἐμαυτὸν ἀνάξιον, οὐ μόνον τῆς τιμῆς τῶν προκαθημένων, ἀλλὰ μάλιστα καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱσταμένων· ἐδεξάμην ὅμως μετ' ἀγάπης πᾶν τὸ λεχθὲν, διότι περὶ τῆς καθέδρας τοῦ Πέτρου ἐλάλησέ μοι ὁ κατέχων τὴν καθέδραν τοῦ Πέτρου. Καί τοι δὲ ἡ μερικὴ τιμὴ οὐδαμῶς γίγνεταί μοι χαρᾶς πρόξενος, χαίρω ὅμως, διότι ὑμεῖς οἱ ἁγιώτατοι ἐδωρήσατε αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐκεῖνο, δι' οὗ ἐπεβαρύνατε ἐμέ. Διότι τίς ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἐστερεώθη ἐπὶ τῆς στερρότητος τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, ὅστις ἐσήμαινε διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὸ στερρὸν τῆς ἰδίας γνώμης, ὀνομασθεὶς Πέτρος ἐκ τῆς πέτρας; — Αὐτῷ ἐλέχθη διὰ τῆς φωνῆς τῆς ἀληθείας, «σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, σὺ δ' ἐπιστρέψας, στερέωσον τοὺς ἀδελφούς σου, καὶ ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.» Καὶ οὕτως, εἰ καὶ πολλοί εἰσιν οἱ Ἀπόστολοι, χάριν ὅμως αὐτῶν τῶν πρεσβείων, μία μόνον καθέδρα τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων ὑπερέχει διὰ τὸ ἐπίσημον αὐτῆς, ἥτις ἀνήκει ἑνὶ ἐν τρισὶ τόποις. Διότι αὐτὸς ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων ἀνύψωσε τὸν θρόνον ἐφ' οὗ ἀνεπαύθη καὶ ἠξιώθη νὰ τελειώσῃ τὴν πρόσκαιρον ζωήν· αὐτὸς οὗτος ἐστόλισε τὸν θρόνον, ἐφ' ὃν ἀπέστειλε τὸν μαθητὴν αὐτοῦ, τὸν Εὐαγγελιστὴν, καὶ αὐτὸς ἐπίσης ἐστερέωσε τὸν θρόνον, ἐφ' οὗ τὸ πρῶτον ἐκάθισεν ἑπτὰ ἔτη. Καὶ λοιπὸν, ἐὰν ἑνὸς καὶ εἷς ἐστὶν ὁ θρόνος, ἐφ' οὗ νῦν τῇ θείᾳ συνάρσει προκάθηνται τρεῖς Ἐπίσκοποι, τότε ἀποδίδωμι ἐμαυτῷ ἐκεῖνο, ὅ,τι περὶ ὑμῶν ἀγαθὸν ἀκούω, ὅ,τι δὲ περὶ ἐμοῦ ἀγαθὸν συλλέξητε, ἀπόδοτε τοῦτο ταῖς ἡμετέραις ἀξιομισθίαις, διότι ἓν ἐσμὲν ἐν τῷ εἰπόντι· «ἵνα πάντες ἓν ὦσιν· ὡς ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, οὕτω καὶ πάντες ἐν ὑμῖν ἓν ὦσιν.» (Ἰωάν. ΙΖ', 21.)

Εἷς τῶν δοκιμωτέρων καὶ ἀμερολήπτων συγγραφέων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἀββᾶς Φλευρῆς, ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ, περιγράφων τὴν διοίκησιν τοῦ Πάπα Ἁγίου Γρηγορίου, ἐκτίθησι πόσον μακρὰν ἐξετείνετο κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ϛ΄ αἰῶνος ἡ ἐξουσία τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης. «Ὁ Γρηγόριος ἐχειροτόνει Ἐπισκόπους, καὶ ἀνεμίγνυτο εἰς πάντα τὰ ἐσωτερικὰ τῆς διοικήσεως μόνον τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅσαι ἐξήρτηντο ἀμέσως ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου, καὶ ἐκαλοῦντο διὰ τοῦτο πλησιόχωροι, τοιαῦται δὲ αἱ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, ἔνθα ἦτο αὐτὸς μόνος Ἀρχιεπίσκοπος· αἱ τῆς Σικελίας καὶ ἄλλων νήσων, καί τοι εἶχον αὗται ἰδίους Μητροπολίτας. Ἀλλ' οὐδαμοῦ φαίνεται οὗτος ἔχων τὴν αὐτὴν ἔμμεσον ἐξουσίαν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταῖς ἐξηρτημέναις ἐκ Μεδιολάνων καὶ Ἀκυηλίας, οὐδὲ ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Ἀληθῶς ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρελάτων ἦτο ἐπίτροπος αὐτοῦ ἐν Γαλλίᾳ, ὡς καὶ ὁ Θεσσαλονίκης ἐν τῇ Δυτικῇ Ἰλλυρίᾳ. Ὁ Πάπας ἐμερίμνα ἐπίσης καὶ περὶ τῶν Ἀφρικανικῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως συγκαλῶνται ἐκεῖ Σύνοδοι καὶ τηρῶνται οἱ κανόνες. Ἀλλ' οὐδὲν δικαίωμα δικαστικὸν βλέπομεν ἔχοντα αὐτὸν ἐν πάσαις ταῖς λοιπαῖς Ἐπαρχίαις, ὅσαι ἀνῆκον τῇ Ἀνατολικῇ Αὐτοκρατορίᾳ, τουτέστιν ἐν ταῖς τέσσαρσι Πατριαρχείοις, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων. Εἶχε μόνον ἐπιστολιμαίαν κοινωνίαν πρὸς πάντας τούτους τοὺς Πατριάρχας, μὴ ἐπεμβαίνων ὅμως εἰς τὴν ἰδιαιτέραν διοίκησιν τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ἐξαιρουμένων ἴσως ἐκτάκτων τινῶν περιστάσεων.» Ἰδοὺ, πλὴν μόνης τῆς τελευταίας ταύτης φράσεως, (τῶν ἐκτάκτων δηλ. περιστάσεων) ἡ ἀληθὴς περιγραφὴ πάντων, εἰς ἃ κυρίως συνίσταντο τὰ πρωτεῖα τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἕβδομος Αἰών.

ΕΚΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Αἱ τῶν τῆς Ῥώμης Ἐπισκόπων σχέσεις ἦσαν αἱ αὐταὶ καὶ κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα, πρός τε τὴν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πρὸς τοὺς τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκράτορας, ἐξ ὧν οὗτοι ἐξήρτηντο ἐντελῶς, διότι ἡ Ῥώμη ἐξηκολούθει ἔτι οὖσα κληρονομία τῆς ἐκτεταμένης αὐτῶν χώρας. Ἀλλ' ἡ μακροχρόνιος ἀσυμφωνία ἐτάραττε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῷ διαστήματι τοῦ αἰῶνος τούτου, ἕνεκα τῆς αἱρέσεως τῶν Μονοθελητῶν, οἵτινες δὲν ἀνεγνώριζον, συμφώνως τῇ ὀρθοδόξῳ διδασκαλίᾳ, δύω θελήσεις εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, πηγαζούσας ἐκ τῆς διπλῆς αὐτοῦ φύσεως, τῆς Θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης. Πρωτόβαθμοί τινες τῶν Ἐπισκόπων συνέδραμον τὴν ἀποπλάνησιν αὐτῶν, ὡς ὁ Ἀλεξανδρείας Κῦρος, οἱ τῆς Βασιλευούσης Σέργιος, Παῦλος καὶ Πύῤῥος, καὶ ὁ τῆς Ῥώμης Ὀνώριος. — Τούτου ἕνεκα, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος, θέλων νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, συνεκάλεσε σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτις ἀνεγνωρίσθη ὡς ἕκτη Οἰκουμενική· συνεδρίαζον δ' ἐν αὐτῇ καὶ οἱ ληγάτοι τῆς Ῥώμης.

Ὁ Ἱεροσολύμων Πατριάρχης Δοσίθεος ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ παρατηρεῖ περὶ τῆς Συνόδου ταύτης τὰ ἑξῆς· «Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος, ἀπόγονος Ἡρακλείου, βασιλεύσας, ἐφρόντισεν ἐπιμελῶς τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ ἑνώσεως, ὅθεν ἐκοινολογήσατο τὴν ὑπόθεσιν τῷ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχῃ —εἶτα ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν Πάπαν Ῥώμης διὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. — Ἐν τῇ Σάκρᾳ ὁ Βασιλεὺς

πρὸς τὸν Πάπαν λέγει· «Ἐθελησάντων τινῶν κίνησιν ποιήσασθαι περὶ τῶν φιλονεικουμένων ὑπὲρ τοῦ τῆς εὐσεβείας δόγματος, μεταξὺ τοῦ μέρους τῆς τε καθ' ὑμᾶς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἐνταῦθα ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἀμφισβητῆσαι, διεκωλύσαμεν τοῦτο γενέσθαι, τοῦ καιροῦ μὴ ἐπιδεχομένου· γινώσκοντες ὡς ἀπὸ μερικῆς ἀμφισβητήσεως πρὸς οἷς ἕνωσιν γενέσθαι οὐκ ἐνεδέχετο, ἀλλὰ καὶ τὸ κακὸν ηὔξανε. Καὶ τηνικαῦτα παρασχεῖν ἡμῖν ἐπιτηδειότητα χρόνου πρὸς καθολικὴν συνάθροισιν τῶν ἀμφοτέρων θρόνων, πρὸς τὸ κανονίζοντας αὐτοὺς τοὺς ὁρισμοὺς τῶν ἁγίων, πέντε Συνόδων, καὶ τὰς ἐκθέσεις τῶν ἁγίων ἐγκρίτων πατέρων πληροφορίαν ἐμποιῆσαι αὐτοῖς, καὶ συνελθεῖν ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν τὸ πάντιμον ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ ἐπὰν οὖν ὁ χρόνος οὐκ ἐπιδέχεται τελείαν συνάθροισιν γενέσθαι, προετρέπομεν τὴν ὑμετέραν πατρικὴν μακαριότητα, διὰ τῆς παρούσης ἡμῶν εὐσεβοῦς Σάκρας, στεῖλαι ἄνδρας χρησίμους τε καὶ ἐπιεικεῖς, εἴδησιν ἔχοντας πάσης Θεοπνεύστου γραφῆς, καὶ πεῖραν ἀνεπίληπτον κεκτημένους δογμάτων ἐνδεδυμένους τὸ πρόσωπον τοῦ καθ' ὑμᾶς Ἀποστολικοῦ θρόνου· καὶ, τὸ ἀσφαλὲς ἐχόντων τῶν καταλαμβανόντων ἐκ μέρους τοῦ καθ' ὑμᾶς Ἀποστολικοῦ θρόνου διὰ τῆς παρούσης ἡμῶν εὐσεβοῦς Σάκρας, μὰ τὸν γὰρ Θεὸν Παντοκράτορα οὐκ ἔστι παρ' ἡμῶν ἑτερομέρησις οἱαδήποτε, ἀλλ' ἰσότητα τοῖς ἀμφοτέροις φυλάξομεν.»

Ἐνταῦθα παρατηρητέον ὅτι, ὅτε οἱ δύω θρόνοι, ὁ τῆς Ῥώμης δηλονότι καὶ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ηὑρίσκοντο εἰς διαφωνίαν καὶ ἐφιλονείκουν πρὸς ἀλλήλους, τότε ὁ Βασιλεὺς ἦτο ἀμερόληπτος αὐτῶν εἰρηνευτής· ὅτι, κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, συγκαλεῖται Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ δὲν ἄρχει αὐτῆς ὁ τῆς Ῥώμης Πάπας· ὁ δὲ Βασιλεὺς δὲν λέγει, ὅτι οἱ Κωνσταντινουπολῖται δὲν ὑπήκουον τῷ Πάπᾳ Ῥώμης, καὶ ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης ἦτο ὑποκείμενος τῷ Ῥώμης,

ἀλλ' ἀμφοτέρους θεωρεῖ ἴσους καὶ ὑπόσχεται νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰσότητα ἐπ' ἀμφότερα τὰ μέρη, οὐδέτερον τούτων προτιμῶν. Ποῦ λοιπὸν ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Πάπα, ἡ ἀπαιτοῦσα ἑαυτῇ ὑποταγήν; Διὰ τοῦτο ὁ Βασιλεὺς καὶ τὸν Πάπαν Ῥώμης καὶ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ὀνομάζει καὶ μακαριωτάτους καὶ ἁγιωτάτους, καὶ τοῦτο οὐχὶ δι' ἄλλο, εἰμὴ διότι πάντες οἱ Πατριάρχαι εἰσὶν ἐξίσου Πατριάρχαι (βιβλ. VI, κεφ. 8.)

Τοιαῦται ἦσαν ἤτε τάξις καὶ αἱ πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης. Ἐν τῷ τοῦ Βασιλικοῦ Παλατίου ὑπερῴῳ (σεκρέτῳ) ὅπερ ὠνομάζετο τροῦλλος, προϋσκάθητο ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύγκλητος ἐκάθισεν ἐκ πλαγίων αὐτοῦ· εἶτα εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος, οἱ τρεῖς ληγάτοι τοῦ Πάπα Ἀγάθωνος καὶ πάσης τῆς Δυτικῆς Συνόδου, καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων· ἐκ δεξιῶν δὲ οἱ Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως Γεώργιος, καὶ Ἀντιοχείας Μακάριος καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἀλεξανδρείας, μὴ δυνηθέντος νὰ παρουσιασθῇ, διότι οἱ Ἄραβες ἐξουσίαζον ἤδη τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν. Προκειμένων δὲ ἐν μέσῳ τῆς Συνόδου τῶν Ἁγίων Εὐαγγελίων, οἱ Ῥωμαῖοι ληγάτοι ἤρξαντο τοῦ λόγου, ἐκ προσώπου τοῦ Πάπα καὶ πάσης τῆς Δυτικῆς τοπικῆς συνόδου, ἣν οὗτος ἐπὶ τούτῳ συνεκάλεσε πρὸς ἀποστολὴν ἀντιπροσώπων εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, καὶ ἤλεγξαν τὴν αἵρεσιν τῶν Μονοθελητῶν, λαβοῦσαν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Βασιλευούσης Σεργίου. (Φλευρῆς βιβλ. XL, κεφ. II. T. 16. Concil. pag. 47.)

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι σὺν τῇ μεταβολῇ τῶν περιστάσεων καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ χαρακτῆρος τοῦ καθημένου ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, συμμετεβάλλετο καὶ ἡ φωνὴ τῶν ληγάτων αὐτοῦ. Οὗτοι ἐπίσης ἀνοίγουσι τὴν Σύνοδον ταύτην, ὡς καὶ τὴν τῆς Χαλκηδόνος, ἀλλ' ὁποία διαφορὰ φράσεων καὶ λόγων! Δὲν λέγουσι πλέον, «Τοῦ μακαριωτάτου καὶ Ἀποστολικοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων πόλεως, κεφαλῆς ὑπάρχοντος

πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, προστάξεις ἔχομεν·» ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Βασιλέα λέγοντες· «Πανάγαθε Δέσποτα, κατὰ τὴν πεμφθεῖσαν σάκραν (βασιλικὸν γράμμα) ἐκ τοῦ Θεοσόφου ὑμῶν κράτους πρὸς τὸν Ἁγιώτατον ἡμῶν Πάπαν, ἀπεστάλημεν παρ' αὐτοῦ πρὸς τὰ πανευσεβῆ ἴχνη τῆς θεοστηρίκτου ὑμῶν γαλήνης μετὰ καὶ ἀναφορᾶς αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ ἑτέρας συνοδικῆς ἀναφορᾶς, ὡσαύτως γενομένης πρὸς τὴν θεοτείχιστον ὑμῶν εὐσέβειαν ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὴν τελούντων δσιωτάτων Ἐπισκόπων, ἃς καὶ ἐπιδεδώκαμεν τῷ Θεοσέπτῳ ὑμῶν κράτει. — Εἶτα, λέγοντες περὶ τῆς αἱρέσεως τινῶν ἐκ τῶν τῆς Βασιλευούσης Πατριαρχῶν, ἐξακολουθοῦσι· «πολλάκις τοῦ δουλικοῦ ὑμῶν καθ' ἡμᾶς Ἀποστολικοῦ θρόνου περὶ τούτου ἀποκρούσαντος, εἶτα δὲ καὶ παρακαλέσαντος, καὶ μὴ δυνηθέντος μέχρι νῦν τῆς τοιαύτης ἀποστῆσαι κακοδόξου γνώμης, αἰτοῦμεν τὸ Θεόστεπτον ὑμῶν κράτος, εἰπεῖν τοὺς τοῦ μέρους τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, πόθεν ἡ τοιαύτη ἐφεύρηται κενοφωνία;» Ἰδοὺ νῦν τὸ πνεῦμα τῆς μετριοφροσύνης, ἄξιον τῶν ληγάτων τῆς ἀρχαιτύπου καθέδρας, ὑψούσης φωνὴν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δογμάτων· ὁ συγγραφεὺς ὅμως τοῦ βιβλίου L' Eglise Catholique justifiée δὲν καταφεύγει εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην, ἀλλ' εἶναι περίεργον καὶ ἡ παραβολὴ αὐτῆς πρὸς τὰς μεταγενεστέρας συνόδους τοῦ μεσαιῶνος, καθὼς καὶ ἡ τῆς ταπεινῆς φωνῆς τῶν Παπικῶν ληγάτων πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Καρδιναλίων, οἵτινες ἐστάλησαν εἰς προϋπάντησιν τοῦ τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχου πρὸ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου, καὶ ἤθελον ἐξ ἅπαντος νὰ ὑποχρεώσωσιν αὐτὸν νὰ ἀσπασθῇ τοὺς πόδας τοῦ Πάπα (T. 16. pag. 51.).

Μετὰ τοιούτου δὲ ταπεινοῦ καὶ ὀρθοδόξου πνεύματος ἐγράφη καὶ αὐτὸ τὸ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα γράμμα τοῦ Πάπα Ἀγάθωνος. Οὗτος, ὀνομάζων αὐτὸν τέκνον ἅμα καὶ Δεσπότην, ἑαυτὸν δὲ ἁπανταχοῦ δοῦλον αὐτοῦ, γράφει· «Κατὰ τὴν εὐσεβεστάτην κέλευσιν καὶ ἕνεκεν ὑπακοῆς, ἧς ὀφείλομεν, οὐχ ἕνεκεν

παῤῥησίας τῆς εἰς αὐτοὺς περισσευούσης εἰδήσεως, οὓς στέλλομεν συνδούλους ἡμῶν, μετὰ καθοσιώσεως ἱκετευτικῆς καρδίας ἐφροντίσαμεν ἀποστεῖλαι· παρὰ γὰρ ἀνθρώποις ἐν μέσῳ ἐθνῶν τυγχάνουσι, καὶ ἀπὸ σωματικοῦ μόχθου τὴν τροφὴν μετὰ μεγάλου δισταγμοῦ ποριζομένοις, πῶς εἰς τὸ πλῆρες δυνήσεται εὑρεθῆναι ἡ τῶν Γραφῶν εἴδησις; εἰμὴ ὅτι κανονικῶς ἀπὸ τῶν ἁγίων τῶν προηγησαμένων καὶ τῶν ἁγίων πέντε Συνόδων, ἅπερ ὡρισμένα εἰσὶν, ἐν ἁπλότητι καρδίας, καὶ ἀναμφιβόλως ἀπὸ τῆς παραδοθείσης παρὰ τῶν Πατέρων πίστεως φυλάττομεν, ἐν καὶ ἐξαίρετον ἔχειν διὰ παντὸς εὐχόμενοί τε καὶ σπεύδοντες, ἵνα μηδὲν παρὰ τὰ κανονικῶς ὁρισθέντα μειωθῇ, μηδὲν ἀλλαγῇ, ἢ προστεθῇ, ἀλλὰ ταῦτα καὶ ῥήμασι, καὶ νοήμασιν ἀπαράτρωτα φυλαχθῶσιν.» (T. 16. Concil. pag. 75.).

Τοιαύτη θέλησις τοῦ εὐσεβοῦς Ἀγάθωνος μαρτυρεῖ ἀρκούντως κατὰ τῆς γενομένης ὀψιαίτερον μεταβολῆς ἐν τῷ Συμβόλῳ. Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν Βασιλέα ἐπιστολῇ αὐτοῦ τε καὶ τῶν ὑποκειμένων τῇ συνόδῳ τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου Ἐπισκόπων (δηλονότι Δυτικῶν), λέγει οὗτος ἐκ προσώπου πάντων, μηδ' ἑαυτὸν ἐξαιρῶν· «ἡμεῖς πάντες οἱ ἐλάχιστοι τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ πρόεδροι, οἱ δοῦλοι τοῦ χριστιανικωτάτου ὑμῶν κράτους, ἔν τε τοῖς δυτικοῖς καὶ ἀρκτῴοις μέρεσι τυγχάνοντες, εἰ καὶ ὀλίγοι καὶ ἁπλούστεροι τῇ γνώσει, τῇ πίστει ὅμως διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος σταθεροὶ κ. τ. λ.» — Φαίνεται δὲ λέγων ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ ὁ Πάπας ἐκ τοῦ ὅτι κατωτέρω ἐκφράζεται οὕτως· «Ἵνα δι' αὐτοῦ τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως τὸ τηλαυγέστατον ἐκλάμψῃ φῶς ἐν ταῖς πάντων καρδίαις· ὅπερ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς, ὡς δι' ἀκτίνων τῆς ζωοποιοῦ λαμπηδόνος τοῖς Μακαρίοις Λειτουργοῖς Πέτρῳ καὶ Παύλῳ τοῖς τῶν Ἀποστόλων κορυφαίοις, καὶ τοῖς τούτων μαθηταῖς καὶ διαδόχοις τοῖς Ἀποστολικοῖς κατὰ βαθμὸν μέχρι τῆς ἡμετέρας οὐδενότητος τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ ἐφυλάχθη.» Καὶ οὕτως ὁμολογεῖ αὐτὸς ἑαυτὸν διάδοχον

ἀμφοτέρων τῶν Ἀποστόλων, καὶ οὐχὶ μόνου τοῦ Πέτρου, συγχρόνως δὲ ἐξίσου τοῖς λοιποῖς, ὡς ἕνα τῶν προϊσταμένων τῶν κατὰ τὴν Δύσιν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ σπουδαῖον ἐν τῷ στόματι τοῦ Πάπα. Τὸ δὲ Γράμμα τοῦτο ὑπέγραψεν οὕτως· «Ἀγάθων Ἐπίσκοπος τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας πόλεως Ῥώμης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ ἅμα τῷ κοινῷ ὅλης τῆς Συνόδου τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου, τῇ γενομένῃ χάριν τῆς ὀρθότητος τῆς Ἀποστολικῆς ὁμολογίας, ὡς ἀνωτέρω περιέχεται, φρονῶν ὑπέγραψα·» καὶ μετ' αὐτὸν ὑπέγραψαν πάντες οἱ Ἐπίσκοποι.

Μετὰ πολλὰς δὲ συνεδριάσεις, ἠλέγχθη ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος, ὡς ἐπιμένων μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης ἐν τῇ αἱρέσει, κατὰ δὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ πάντων τῶν ληγάτων, κατεδικάσθη σὺν τοῖς ὁμοφρονοῦσιν αὐτῷ ζῶσί τε καὶ νεκροῖς, ἐν οἷς ἦσαν ὁ Πάπας Ῥώμης Ὀνώριος, καὶ ὁ Πάπας Ἀλεξανδρείας Κῦρος καὶ ὁ Σέργιος, Πύῤῥος, καὶ Παῦλος Κωνσταντινουπόλεως (Tom. 16. Concilior Gest. XVI, p. 471.).

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπευφημισμῶν καὶ τῶν πολυχρονισμῶν, οὓς ἐξεβόησαν πάντες κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐν τῇ Συνόδῳ, παρατηρεῖται πάλιν ἡ ἰσότης τῶν πρωτοβάθρων καθεδρῶν, διότι οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου ἐξεφώνησαν «*πολλὰ τὰ ἔτη* τῷ τε Ἀγάθωνι Πάπᾳ Ῥώμης, καὶ τῷ Γεωργίῳ καὶ Θεοφάνει Πατριάρχαις Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀντιοχείας, ἔτι δὲ τῇ Ὀρθοδόξῳ Συνόδῳ καὶ Συγκλήτῳ·» τῷ δ' Αὐτοκράτορι ἐξεβόησαν *πολλὰ τὰ ἔτη* ὡς ὑπερασπιστῇ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ στηρίγματι τῆς Ἐκκλησίας καὶ φύλακι τῆς πίστεως. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς Συνόδου πάντες οἱ Ἐπίσκοποι παρεκάλεσαν τὸν Αὐτοκράτορα ἵνα ἐπικυρώσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὸν παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθέντα ἐνυπόγραφον ὅρον, πρὸς μείζονα δὲ ἀσφάλειάν τε καὶ βεβαίωσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐκδοθῶσιν ἰσότυπα ἐνυπόγραφα τοῦ ἀναγνωσθέντος ὅρου τοῖς πέντε Πατριαρχικοῖς

θρόνοις μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς ὑπογραφῆς. Πρὸς τούτοις ἡ Σύνοδος ἐδήλωσε καὶ τῷ Πάπᾳ διὰ γραμμάτων τὰς πράξεις αὐτῆς, ἃς ἀπέστειλεν αὐτῷ, παρακαλοῦσα ὡσαύτως ἵνα ἐπικυρώσῃ τὸν ὅρον τῆς πίστεως, τουτέστιν ἵνα φανερώσῃ ἐγγράφως τὴν ἑαυτοῦ συναίνεσιν, εἰ καὶ μεταξὺ τῶν καταδικασθέντων αἱρετικῶν ὑπῆρχε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα Ὀνωρίου (Ἱστρ. Φλευρῆ XL, κεφ: 27.).

Ἡ Σύνοδος αὕτη εἶναι ἀξία παρατηρήσεως κυρίως διότι κατ' αὐτῆς, καθὼς καὶ κατὰ τῆς πρώτης ἐν Νικαίᾳ, οὐδεμία ἀντιλογία ἐκ μέρους τῶν Δυτικῶν ἐγένετο, καὶ διότι, διαρκούσης ταύτης, ἡ Ῥωμαϊκὴ καθέδρα διετέλει ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅθεν καὶ αἱ σχέσεις τῶν Ἐπισκόπων αὐτῆς πρὸς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίαν καὶ τὰς λοιπὰς καθέδρας, ἦσαν ὀρθαὶ καὶ κανονικαὶ, ὡς τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τῶν συνοδικῶν καὶ βασιλικῶν γραμμάτων. Ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ βαθέως σεβασμοῦ πρὸς τὰ προσωπικὰ πλεονεκτήματα τοῦ Πάπα Ἀγάθωνος καὶ πρὸς τὰ πρωτεῖα τοῦ θρόνου αὐτοῦ, οὐδεμία ὑποταγὴ φαίνεται παρὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας. — Ἡ δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος γράφει πρὸς τὴν ὁμήγυριν τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων. «Τὰ μέγιστα τῶν νοσημάτων μειζόνων δεῖται βοηθημάτων, ὡς ἴστε μακαριώτατοι· διά τοι τοῦτο Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ἡ ὄντως τῶν ὄντων δημιουργικήτε καὶ προνοητικὴ δύναμις, σοφὸν ἐνέδειξεν ἰατρὸν τὴν ὑμετέραν Θεοτίμητον ἁγιότητα, τό τε νοσῶδες τῆς αἱρετικῆς λύμης ὀρθοδοξίας φαρμάκοις ῥωστικῶς ἀπελαύνουσαν, καὶ πανσθενῆ τὴν ὑγείαν τῆς Ἐκκλησίας χαριζομένην τοῖς μέλεσιν·» ἀποτεινομένη δὲ καὶ πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ Ἀγάθωνος λέγει· «Ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὡς πρωτοθρόνῳ σοι τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας τὸ πρακτέον παρατιθέμεθα, ἐπὶ τὴν στερεὰν πέτραν ἑστῶτι τῆς πίστεως, τοῖς παρὰ τῆς ὑμετέρας πατρικῆς μακαριότητος πρὸς τὸν Εὐσεβέστατον Βασιλέα τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας ἐμφιλοχωρήσαντες γράμμασιν, ἅπερ καὶ

ὡς ἀπὸ τῆς κορυφαίας τῶν Ἀποστόλων ἀκρότητος θεολογηθέντα γινώσκομεν· δι' ὧν καὶ τὴν τῆς ἔναγχος ἀναφανείσης αἱρέσεως πολυπλανῆ δόξαν ἐξεδιώξαμεν.» Περαίνοντες δὲ τὸ γράμμα αὐτῶν οἱ συνοδικοὶ Πατέρες, καὶ παρακαλοῦντες τὸν Ἀγάθωνα ἵνα ἐκ νέου συνυπογράψῃ λέγουσιν αὐτῷ τάδε· «τὴν δὲ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως φωταυγίαν τηλαυγῶς σὺν ὑμῖν ἐκηρύξαμεν, ἣν καὶ αὖθις διὰ τιμίων ὑμῶν ἀντιγράφων ἐπισφραγίσαι τὴν ὑμῶν ἐκλιπαροῦμεν πατρικὴν ἁγιότητα· δι' ἧς εὐέλπιδες εἰς Χριστὸν ὄντες θαῤῥοῦμεν, τὴν αὐτὴν πολυέλεον ἀγαθότητα τὴν σύστασιν τῇ ἐκ Θεοῦ δωρηθείσῃ τῷ πρατάτῳ ἡμῶν Βασιλεῖ πολιτείᾳ χαρίζεσθαι — τὴν δὲ ὑμετέραν Θεοτίμητον ἁγιότητα εἰλικρινῶς τε καὶ ἀληθῶς ὁμολογήσασαν τὰ τῆς πίστεως, ἐν ῥώσει φυλαττομένην, καὶ διασώζουσαν τὰ ἐκ Θεοῦ ἐμπιστευθέντα αὐτῇ ὀρθόδοξα ποίμνια.»

«Πᾶσαν σὺν τῇ ὑμετέρᾳ μακαριότητι ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἡμεῖς τε καὶ οἱ σὺν ἡμῖν πλεῖστα προσαγορεύομεν.» (Tom. 16. Concilior pag. 538.)

Ἐνταῦθα ὁ Πάπας ὠνομάσθη μόνον πρωτόθρονος τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἱστάμενος ἐπὶ τῆς πέτρας τῆς ὁμολογίας τοῦ Πέτρου, οὐχὶ δὲ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας· τὰ δὲ γράμματα αὐτοῦ, διὰ τὸ θεῖον ἐμπεριεχόμενον ἐν αὐτοῖς, ἐγνώσθησαν ὡς ἐμπνευσθέντα ἀπὸ τῆς κορυφαίας ἀκρότητος τῶν Ἀποστόλων πληθυντικῶς, δηλονότι ὑπὸ τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Ἀγάθων ὠνόμαζεν ἑαυτὸν διάδοχον τούτων. Ἡ δὲ Βασιλικὴ γραφὴ πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Ἀγάθωνος, Λέοντα τὸν Β', ἡ λεγομένη *σάκρα*, τουτέστιν *ἱερὰ*, ἐξηγεῖ ἔτι ἀκριβέστερον τὴν ἀληθινὴν ἔννοιαν τινῶν ὑπερηφάνων ἐκφράσεων· τὸ δὲ Ἴδικτον ἢ θέσπισμα, ὅπερ ἐκρέματο ἐν τῷ τρίτῳ νάρθηκι τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἔφερεν ἐν ἀρχῇ τὰ ἑξῆς· «Στήριγμα καὶ θεμέλιος τῆς ἐκ τῆς ἄνω ροπῆς πεπιστευμένης ἡμῖν Χριστιανικωτάτης πολιτείας καθέστηκεν ἡ πρὸς τὸ Θεῖον πίστις ἀκλινής τε καὶ ἀδιάσειστος, ἐν ᾗ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ ὡς

ἰδίαν οἰκίαν τὴν Ἐκκλησίαν ἀνῳκοδόμησε, καὶ ὡς παμβασιλεὺς τὸν τῆς ἡμετέρας βασιλείας θρόνον ἵδρυσε, καὶ τὸ τῆς Αὐτοκρατορίας ἡμῶν ἐνεχείρισε σκῆπτρον· καθάπερ γάρ τινα πέτραν ὑψηλὴν καὶ μετέωρον, καὶ οἷον οὐρανοῦ καὶ γῆς κειμένην μεταίχμιον τὴν πρὸς αὐτὸν ἡμῖν ὁ Σωτὴρ σὺν τῷ Πατρὶ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι μυστικὴν ὁμολογίαν ὑπέδειξεν, ἵνα δι' αὐτῆς ὡς διὰ μέσης κλίμακος πρὸς τὴν οὐράνιον πολιτείαν ἐπαναγώμεθα, καὶ θειοτέρας βασιλείας τὸ κράτος ἀναδησώμεθα. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ τοῦ λογισμοῦ τὰς βάσεις ἐπήξαμεν, ἐφ' ἧς ἑστάναι παγίως ἐτάχθημεν, καὶ ἧς ἀσφαλῶς ἔχεσθαι τοὺς ὑπὸ χεῖρα προστάττομεν. — Δεχόμεθα δὲ καὶ σεβαζόμεθα τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς πέντε συνόδους, τὴν ἐν Νικαίᾳ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων — καὶ τὴν ἐν τῇ Θεοφυλάκτῳ ἡμῶν βασιλίδι πόλει τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα — καὶ τὴν ἐν Ἐφέσῳ συνηγμένην τὸ πρότερον, ἧς ἔξαρχοι Κελεστῖνος καὶ Κύριλλος, οἱ σὺν τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Θεῷ ἡμῶν τὸν διαιρέτην Νεστόριον, σὺν τῇ αὐτοῦ βεβήλῳ καὶ κακοδόξῳ δόξῃ κατακρίναντες.»

—Ἐπίσης ὀνομάζονται ἐν αὐτῷ, ὡς βλέπομεν ὁ Κελεστῖνος καὶ ὁ Κύριλλος, «ἔξαρχοι τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνηγμένης τὸ πρότερον (τρίτης οἰκουμενικῆς) Συνόδου, οἳ σὺν τῷ Δεσπότῃ Χριστῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Θεῷ ἡμῶν τὸν διαιρέτην Νεστόριον, σὺν τῇ αὐτοῦ βεβήλῳ καὶ κακοδόξῳ δόξῃ κατακρίναντες.» Ποῦ λοιπὸν στηρίζονται οἱ Ῥωμαῖοι, ὀνομάζοντες τὸν Κελεστῖνον πρόεδρον τῆς Συνόδου, τὸν δὲ Κύριλλον μόνον τοποτηρητὴν αὐτοῦ; (pag. 549.).

Ἐν δὲ τῷ πρὸς τὸν Πάπαν Γράμματι ὁ Αὐτοκράτωρ λέγει. «Πρὸς εἰρήνην τε καὶ ὁμόνοιαν τὴν ἡμετέραν φιλόχριστον πολιτείαν ἄγειν σπουδάζομεν, ἐξαιρέτως δὲ τῆς τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν εὐταξίας φροντίζομεν. — διὸ δὴ τὴν μὲν τοῦ ἐν Ἁγίοις Πάπα Ἀγάθωνος μακαριότητα δι' εὐσεβῶν ἡμῶν κεραιῶν στεῖλαί τινας τοὺς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπέχοντας

προετρέψαμεν· τοὺς δὲ λοιποὺς ἁγιωτάτους προέδρους διηγορεύσαμεν τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἕκαστον ὁσιωτάτους Ἱερεῖς συγκαλέσαντα, πάντας ὁμοῦ κατὰ τὴν Θεοφύλακτον ἡμῶν καὶ βασιλίδα συναγείρεσθαι πόλιν. —Καὶ δὴ κατὰ τὴν ἡμετέραν πρόσκλησίν τε καὶ πρόσταξιν τῶν τε τοῦ μέρους τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, τῶν τε συνθρόνων αὐτῇ μετ' αὐτὴν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων ὁσιωτάτων Ἐπισκόπων τῇ ἡμετέρᾳ συνελθόντων τε καὶ συνεδρευσάντων φιλευσεβεῖ γαληνότητι τὸν περὶ πίστεως διεγυμνάζομεν λόγον.» — Δὲν μαρτυροῦσιν ἆρα καθαρῶς αἱ ἐκφράσεις αὗται, ὅτι ὁ Πάπας εἶναι μόνον πρωτόθρονος, οὐχὶ δὲ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας; Κατωτέρω δὲ, ἀφ' οὗ ἀνεγνώσθησαν τὰ γράμματα τοῦ Πάπα ἐν τῇ Συνόδῳ καὶ εὑρέθησαν, μετὰ τὴν ἀντιπαραβολὴν αὐτῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς κανόνας, ὅλως αὐτοῖς σύμφωνα, ὁ Αὐτοκράτωρ λέγει· «Καὶ ὥσπερ αὐτὸν τὸν ἐξάρχοντα τοῦ Ἀποστολικοῦ χοροῦ, τὸν πρωτοκάθεδρον Πέτρον τοῖς νοητοῖς κατενοήσαμεν ὄμμασι τὸ τῆς οἰκονομίας ὅλης θεολογοῦντα μυστήριον καὶ διὰ τῶν γραμμάτων τῷ Χριστῷ προσφθεγγόμενον, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· αὐτὸν γὰρ ὅλον Χριστὸν ἡμῖν τὸ Ἱερὸν αὐτοῦ γράμμα διέγραφεν, ὅπερ ἅπαντες ἀσπασίως τε καὶ εἰλικρινῶς ἐδεξάμεθα, καὶ οἷον αὐτὸν Πέτρον ταῖς τῆς ψυχῆς ἀγκάλαις ὑπεδεξάμεθα.» Καὶ οὕτω τὸ ἐμπεριεχόμενον τῶν γραμμάτων, ἀναμιμνῄσκον τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου, ὑποδέχεται πνευματικῶς ὡσεὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος· κατωτέρω δὲ πάλιν φέρεται. «Μόνος δὲ σὺν οἷς ὑπεσύρετο Μακάριος ὁ μὴ μακάριος, ἀπεστάτησεν, ὃς τῆς Ἀντιοχέων προήδρευσε· καὶ τοῦ μὲν ζυγοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀπεναντίας ἑαυτὸν ὑπεξήγαγε, τῆς δὲ Ἱερατικῆς ὁμηγύρεως ἀπεσκίρτησε· μηδὲ γὰρ ὅλως συνθέσθαι τοῖς πανιέροις Ἀγάθωνος κατένευσε γράμμασιν, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ κορυφαίου Πέτρου μαινόμενος.» Ἐνταῦθα πάλιν οὐχὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Πάπα, ἀλλὰ τὸ ἐμπεριεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἀναμιμνήσκει τὸν Πέτρον (T. 16. pag. 567.).

«Διά τοι ταῦτα καὶ ἡ Ἁγία τε καὶ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τὸν αὐτὸν φρενοβλαβῆ Μακάριον σὺν τοῖς αὐτῷ συναιρέταις τοῦ μὲν ἱερατικοῦ σχήματος ἀπεγύμνωσε· κοινῇ δὲ πάντες δι' ἐγγράφου δεήσεως τὴν ἡμετέραν γαλήνην ἱκέτευσαν πρὸς τὴν ὑμετέραν τούτους παραπέμψαι μακριότητα· τοῦτο δὲ καὶ πεπράχαμεν καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐκείνους ἐστάλκαμεν, τῇ ὑμετέρᾳ πατρικῇ κρίσει τὸ πᾶν περὶ αὐτῶν ἐπιτρέψαντες.» Τούτου ὑπάρχει καὶ ἡ αἰτία· «Καὶ δόξα τῷ ποιοῦντι δεδοξασμένα Θεῷ, τῷ παρ' ὑμῖν τὴν πίστιν ἀπαρεγχείρητον διασώσαντι.» καὶ τοῦτο δὲν εἶναι δικαίωμα ἐφέσεως ἀλλὰ μόνον συγκατάβασις πρὸς τοὺς κατακριθέντας. Κωτωτέρω φαίνεται ὅτι ἠδύναντο νὰ θριαμβεύσωσιν οἱ Ῥωμαῖοι, διότι ὁ Αὐτοκράτωρ, παρασιωπήσας καὶ οἱονεὶ ἐπιλαθόμενος τῆς αἱρέσεως τοῦ Πάπα Ὀνωρίου, ἀναθεματισθέντος μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ Συνόδῳ λέγει· «Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν, ἐν ᾗ πέτρᾳ τὴν Ἐκκλησίαν ἐθεμελίωσε, καὶ πύλαις ᾅδου ταῖς αἱρετικαῖς ἐνεδρεύσεσι μὴ κατισχυθήσεσθαι προηγόρευσεν, ἐξ ἧς ὥσπερ ἐξ οὐρανίων ἀψίδων, τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας ὁ λόγος ἀνέλαμψε, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν φιλοχρίστων ἐφώτισε, καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν κατεψυγμένην ἀνεζωπύρησεν.» — Ἀλλ' ἰδοὺ τί ἐπιφέρεται ἀμέσως· «Ταῦτα κατὰ σκοπὸν Θεοῦ συννεύσαντος διηνύσαμεν, καὶ εἰς μίαν ποίμνην τὰ τοῦ Χριστοῦ πρόβατα συνηλάσαμεν, οὐκέτι μὲν οὖν τοῖς μισθωτοῖς καὶ οὐκ οὖσι ποιμέσιν ἐξαπατώμενα, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς λύκοις ἁλώσιμα· ἑνὶ δὲ καὶ μόνῳ ποιμένι τῷ καλῷ ποιμαινόμενα, ᾧ καὶ ὑμεῖς συμποιμαίνειν ἐτάχθητε, καὶ ὑπὲρ τῶν προβάτων τιθέναι τὴν ψυχὴν διετάχθητε. Καὶ οὕτως ὁ Αὐτοκράτωρ, διὰ μέσου τῆς Συνόδου, φέρει τὰ πρόβατα πρὸς ἕνα ποιμένα τὸν Χριστὸν, ὁ δὲ Ῥώμης Ἐπίσκοπος χρεωστεῖ μόνον ὡς Ἐπίσκοπος, ἵνα συμποιμαίνῃ τῷ Χριστῷ, ἢ ἐν Χριστῷ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου· «Πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ὑμῖν παρακαλῶ, ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνὸς, Ποιμά-

νατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἑκουσίως καὶ θεαρέστως· μηδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως· μηδ' ὡς κατακυριεύσαντες τῶν κλήρων τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου.» (Α΄. Πέτρ. Ε΄. 1, 2, 3.).

Οἱ Ληγάτοι τοῦ Ῥώμης, ὄντες ἔτι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐζήτησαν ἐπίσης παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Γράμμα, δι' οὗ οὗτος ἠλάττωσε μὲν τὸ ποσὸν, τὸ διδόμενον συνήθως ἐπὶ τῇ ἐγκαθιδρύσει τοῦ Πάπα, οὐχὶ ἀπὸ σκοποῦ ὅμως, ἀλλ' ἵνα ὁ νεωστὶ ἐκλεγόμενος μὴ χειροτονηθῇ πρὶν ἢ λάβωσιν εἴδησιν ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, δι' ἣν, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐχρεώστει νὰ δηλώσῃ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην· καὶ οὕτως ὁ διάδοχος τοῦ Ἀγάθωνος, Λέων ὁ Β΄, προεχειρίσθη μόνον τῇ βασιλικῇ συναινέσει. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτου ἐκόμισαν οἱ ληγάτοι τὰ γράμματα, πεμπόμενα πρὸς τὸν Πάπαν καὶ τὴν Δυτικὴν σύνοδον, ὁ δὲ Λέων, ἀναγνωρίσας τὸν συνοδικὸν καὶ τὸν βασιλικὸν ὁρισμὸν, ὅστις, ὡς ῥομφαία τοῦ πνεύματος δίστομος ἀπέτεμε τὴν αἵρεσιν, ὑπεχρεώθη σὺν τοῖς λοιποῖς νὰ καταδικάσῃ τὸν Πάπαν Ὀνώριον, εἰ καὶ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Ἀγάθων, καταδικάσας ἄλλους τινὰς, δὲν ἀπεφάσισε νὰ συγκαταδικάσῃ καὶ τοῦτον· — τοιαύτη δὲ ἀναγνώρισις συνηγορεῖ τρανῶς κατὰ τοῦ ἀναμαρτήτου τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης, ἐφ' οὗ ςηρίζονται οἱ Ῥωμαῖοι (Φλευρῆς βιβλ. XL, κεφ. 28.)

Ἐπειδὴ δὲ ἡ πέμπτη καὶ ἡ ἕκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δὲν ἀφῆκαν κανόνας περὶ Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, μετὰ ἕνδεκα ἔτη ἐν τῷ αὐτῷ ὑπερῴῳ ἢ τρούλλῳ, ὁ διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου, Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς, συνεκάλεσεν ἑτέραν Σύνοδον, ὀνομασθεῖσαν *Πενθέκτην*, καὶ λογιζομένην ὡς ἐξακολούθησιν τῆς ἕκτης Οἰκουμενικῆς. Εἰς ταύτην συνεδρίαζον προσωπικῶς ἅπαντες οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι μετὰ 265 Ἐπισκόπων. Οὗτοι ἐξέδωκαν ρβ΄ κανόνας, ἀφορῶντας εἴς τε τὴν ἐσωτερικὴν καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν εὐπρέπειαν τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλ' ἐπειδὴ κατεδικάζοντο ἐν αὐτῇ Ῥωμαϊκαί τινες παρεκτροπαὶ ἀπὸ τῆς

ἀρχαίας τάξεως, ὁ Πάπας Σέργιος δὲν ἤθελε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν Σύνοδον ταύτην, εἰ καὶ τοσοῦτον ὑποχρεωτικὴν οὖσαν διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὅσον καὶ οἱ Οἰκουμενικοὶ κανόνες.

«Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν τοὺς ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει, ἐν τῇ ἁγίᾳ τῆς τεσσαρακοστῆς νηστείᾳ, τοῖς ταύτης Σάββασι νηστεύειν, παρὰ τὴν παραδοθεῖσαν Ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν. Ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ, ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἀπαρασαλεύτως τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Εἴ τις Κληρικὸς εὑρεθείη τὴν ἁγίαν Κυριακὴν νηστεύων ἢ τὸ Σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ Λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.» (Κανὼν ΝΕ΄.)

Ἡ αὐτὴ δὲ Σύνοδος ἐπεκύρωσε πάλιν τὰ προνόμια τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας. «Ἀνανεούμενοι τὴν παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων Πατέρων, τῶν ἐν τῇ Θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ Βασιλίδι πόλει συνελθόντων, καὶ τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα, τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων, νομοθετηθέντα, ὁρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασιν, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων Μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος. Εἶτα ὁ Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως.» (Κανὼν ΛΣ΄.)

Ὄγδοος Αἰών.

ΕΒΔΟΜΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ.

Τὸ ἀνίσχυρον τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων καὶ ἡ ἄφρων ὁρμὴ τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κοπρωνύμου, πρὸς ἐξαφανισμὸν τῶν ἁγίων εἰκόνων, προσέβαλον κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα τὸν πολιτικὸν δεσμὸν τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν τοῖς Ἐπισκόποις τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης νὰ ζητήσωσι, χωρὶς τῶν ἐν Ῥαβέννῃ ἀδυνάτων Βασιλικῶν ἐξάρχων, τὴν προστασίαν τῆς νέας καὶ αὐξανούσης ἤδη δυναστείας τῶν Φράγκων κατὰ τῶν Λογγοβαρδῶν. Τότε δὲ βαθμηδὸν ἀνεφύετο ἡ ἰδέα πρῶτον μὲν περὶ ἀνεξαρτησίας, εἶτα δὲ καὶ περὶ δεσποτείας παρὰ τοῖς Ἱεράρχαις τῆς Ῥώμης, σεβομένοις τέως μόνον διὰ τὴν πνευματικὴν ἀξίαν καὶ διὰ τὰ πρωτεῖα τῆς καθέδρας αὐτῶν. Γρηγόριος ὁ Β′, καὶ ὅτε σύμπασα ἡ Ἰταλία ἐταράχθη ἕνεκα τῆς εἰκονομαχίας, δὲν ἠθέλησεν ἔτι νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς νομίμου ἐξουσίας καὶ διετήρησε τὴν Ῥώμην σύμφωνον πρὸς τὸ Βυζάντιον, εἰ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς εἰκονομαχίας, κατέλαβε τὰ πλούσια ὑπάρχοντα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπέβαλε μάλιστα τῷ τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχῃ τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἰλλυρίας, Καλαβρίας, Νεαπόλεως καὶ Σικελίας, τέως ἐξαρτωμένης ἀπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου. (Φλευρῆς βιβλ. XLII, κεφ. 17.)

Γρηγόριος δ' ὁ Γ′ ἐφέρετο μετέπειτα εὐτολμότερον καὶ, δι' ἀποτόμων ἐπιστολῶν, ἤλεγξε τὴν ἀφροσύνην τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ περιεφρόνει τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ, ἐπιδεικνύων τὴν ἀξίαν

τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας. «Καὶ ὀφείλεις γνῶναι καὶ πληροφορηθῆναι, ἔγραφεν, ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς, οἱ κατὰ καιρὸν ἐν Ῥώμῃ διὰ τὴν εἰρήνην καθέζονται, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δύσεως μεσότειχον καὶ μεσόφραγμα τυγχάνοντες, τὴν εἰρήνην βραβεύουσι· καὶ οἱ πρὸ σοῦ Βασιλεῦ, τοῦτον εἶχον τὸν ἀγῶνα τῆς εἰρήνης. Ἐὰν γὰρ σοβαρεύῃ, καθὼς λέγεις, καὶ ἀπειλὰς ἡμῖν ὑποβάλλῃς, οὐκ ἔχομεν ἀνάγκην μετὰ σοῦ παλαίειν· εἴκοσι τέσσαρα στάδια ὑποχωρήσει ὁ Ἀρχιερεὺς Ῥώμης εἰς τὴν χώραν Καμπανίας, καὶ ὕπαγε, δίωξον τοὺς ἀνέμους.» Ἀλλὰ καὶ ὁ Γρηγόριος δὲν ἐνόει ἔτι τὴν Παπικὴν ἐξουσίαν ὑπερτέραν τῶν ἐπιγείων ἀρχόντων, καί τοι, παρὰ τὰ βασιλικὰ δικαιώματα προτείνας τὸν τίτλον τοῦ Πατρικίου καὶ τοῦ Ὑπάτου τῷ Καρόλῳ Μαρτελίῳ· διότι ἐν τῇ αὐτῇ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιστολῇ ἔγραφεν οὗτος καὶ περὶ τῶν ὁρίων τῆς κοσμικῆς καὶ πνευματικῆς ἐξουσίας. «Οἶδας, Βασιλεῦ, ὅτι τὰ δόγματα τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας οὐχὶ Βασιλέων εἰσὶν, ἀλλὰ τῶν Ἀρχιερέων, καὶ ἀσφαλῶς θέλουσι δογματίζεσθαι. *Διὰ τοῦτο οἱ Ἀρχιερεῖς προετάχθησαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἀπέχοντες τῶν δημοσίων πραγμάτων· καὶ οἱ βασιλεῖς ὁμοίως ἀπέχεσθαι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἔχεσθαι τῶν ἐγκεχειρισμένων αὐτοῖς.* (Κεφ. 8, 9.).

Ὁ Πάπας Ζαχαρίας ἐπεδοκίμασε τὴν, παρὰ τοῦ Πιπίνου υἱοῦ τοῦ Καρόλου Μαρτέλου, ἁρπαγὴν τοῦ θρόνου ἐκ τῆς ἀρχαίας δυναστείας τῶν Μεροβίγγων, ὁ δὲ Στέφανος ὁ Β', καταπιεζόμενος ὑπὸ τῶν Λογγοβαρδῶν, πρῶτος τῶν Παπῶν διέβη τὰς Ἄλπεις καὶ, ὑποδεχθεὶς μετ' ἐξαισίων τιμῶν ὑπὸ τοῦ Πιπίνου, ἔστεψεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν βασιλείαν, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ εἰς κυριότητα ἐκτεταμένην ἐπαρχίαν, ἀνήκουσαν εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας, οἵτινες δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ὑπερασπίζωσιν αὐτὴν, οὖσαν κληρονομίαν τοῦ Πέτρου μετὰ πολλῶν πόλεων.— Οὕτω δὴ παρὰ τὰ πολιτικὰ δίκαια καὶ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης, καλύπτων τὸ φίλαρχον αὐτοῦ

πνεῦμα διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πέτρου, ἐγένετο κοσμικὸς ἄρχων καὶ πνευματικὸς δεσπότης, ἐπιλαθόμενος τῶν λόγων τοῦ διδασκάλου τοῦ Πέτρου· «ἡ Βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.» Πῶς δὲ οἱ Πάπαι μετεχειρίζοντο πρὸς κακὸν τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου, δι' οὗ ἐδοξάζοντο, γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ Στεφάνου πρὸς τὸν Βασιλέα Πιπῖνον, ὅτε ἐζητεῖτο τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ. (Βιβλ. XLIII, 17, 18.).

«Πέτρος ὁ κληθεὶς Ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς Πιπῖνον, Κάρολον καὶ Καρλομάνον, τρεῖς Βασιλεῖς, σὺν τούτοις δὲ καὶ πρὸς πάντας τοὺς Ἐπισκόπους, Ἀββάτας, (ἡγουμένους), Πρελάτας, (Ἱεράρχας), Μοναχοὺς καὶ πάντας τοὺς Δούκας, Κόμητας καὶ Βαρῶνας· ἐπειδὴ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἧς Ἐπίσκοπος ἐστὶν ὁ Στέφανος, ἐθεμελιώθη ὑπ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς πέτρας, — παρακαλῶ Ὑμᾶς, ἡ δὲ Ὑπεραγία Παρθένος Μαρία μετὰ πάντων τῶν Ἀγγέλων, Μαρτύρων καὶ Ἁγίων, ἐξορκίζει ὑμᾶς μετ' ἐμοῦ, μὴ συγχωρήσητε, ἵνα ἡ Ἡμετέρα πόλις Ῥώμη καὶ ὁ ἡμέτερος λαὸς γένωνται θύματα τῶν Λογγοβαρδῶν. Ἐὰν ὑπακούσητε ταχέως ἔξετε μεγάλην ἀμοιβὴν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, καὶ ἐξαφανίσετε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ ἔσεσθε μακρόβιοι, καὶ γεύσεσθε τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, ἀπολαύσετε δὲ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἐὰν δὲ μὴ ὑπακούσητε, μάθετε, ὅτι, διὰ τῆς ἐξουσίας τῆς Παναγίας Τριάδος καὶ τῆς ἡμετέρας Ἀποστολικῆς ἀξίας, στερηθήσεσθε τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.»

Ὁ Πάπας Παῦλος ὁ Α', ἐπαρθεὶς ἤδη ἐπὶ τῇ νέᾳ κοσμικῇ ἐξουσίᾳ, ἐδέχθη, κατὰ τὸ Φεουδαλικὸν ἔθιμον, τὸν ἀπὸ τῶν Δουκῶν Βενεβέντης καὶ Σπολέτης ὅρκον, καὶ τούτου ἕνεκα μικρὸν ἐδέησε νὰ στερηθῇ ἁπάσης τῆς κληρονομίας, ἐπειδὴ ἠρέθισε τοὺς Λογγοβαρδούς. Οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ, Στέφανος ὁ Γ' καὶ Ἀδριανὸς ὁ Α', ἐσώθησαν μόνον τῇ συνδρομῇ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ὅστις, καταστρέψας τὸ βασίλειον τῶν Λογγοβαρδῶν, εἰσῆλθεν εἰς Ῥώμην καὶ ἐπεκύρωσε τῷ τελευταίῳ

τούτῳ Πάπᾳ ἅπασαν τὴν κληρονομίαν, τὴν ὑπὸ τοῦ Πιπίνου δοθεῖσαν.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν δωρεὰν ταύτην, ὁ Κάρολος, καὶ οὐχὶ ὁ Πάπας, ἐγένετο κληρονόμος τῆς κυριαρχίας τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀληθὴς κυριάρχης τῆς Ῥώμης, ὅτε ἐπὶ τέλους, κατὰ τὸ 800 ἔτος, ὁ Πάπας Λέων ὁ Γ΄ αἴφνης ἐκήρυξεν αὐτὸν Αὐτοκράτορα καὶ ἔστεψε διὰ τοῦ χρυσοῦ Στέμματος, πεσὼν πρηνὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, καθὼς ποτε καὶ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ ἀπέδιδον τὴν τιμὴν ταύτην εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς Κυριάρχας. — Ἀλλ᾽ οἱ ἀσθενεῖς διάδοχοι τοῦ Καρόλου τοῦ διατάσσοντος κυριαρχικῶς ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐπικυροῦντος τὴν ἐκλογὴν τῶν Παπῶν, πρὸς οὓς ἔπεμπε καὶ τὰ θεσπίσματα αὐτοῦ, ἀπώλεσαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ μεγάλου αὐτῶν προπάτορος, ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν διαφωνιῶν, καὶ ἐρχόμενοι μετὰ σπουδῆς εἰς Ῥώμην διὰ τὸ λαμπρὸν στέμμα τῶν Καισάρων, συνείθισαν τοὺς στέφοντας αὐτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν νὰ νομίζωσιν οὐ μόνον ὅτι αὐτοὶ εἰσὶν οἱ ἀληθεῖς καὶ νόμιμοι διανομεῖς βασιλικῶν στεμμάτων, ἀλλ᾽ ὅτι ἔχουσι καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διατιθέναι καὶ αὐτὸ τὸ Αὐτοκρατορικὸν στέμμα. (βιβλ. XLV, κεφ. 21.).

Ἐν τέλει δὲ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐφάνησαν καὶ ψευδῆ παπικὰ δεκρετάλια (διατάγματα), ἢ ὑποθετικαὶ κανονικαὶ διατάξεις, ἀποδιδόμεναι εἰς τοὺς Ῥωμαίους Ἐπισκόπους τῶν πρώτων αἰώνων· τῶν δεκρεταλίων τούτων ὁ δόλος ἀπεδείχθη ὁριστικῶς μόλις μετὰ ὀκτὼ αἰῶνας, ἐν τῷ διαστήματι δὲ τούτῳ, ἐχρησίμευον ὡς κανονικὸν δίκαιον τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ συνέτρεχον τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Ἱστορικὸς Φλευρῆς. «Ἡ συλλογὴ, ἐν ᾗ τὰ δεκρετάλια εὑρίσκονται, φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσιδώρου, Ἱσπανοῦ τὸ γένος, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ αὐτῶν κεῖται ἡ σφραγὶς τοῦ φανεροῦ δόλου. Ἅπαντα ταῦτα ἔχουσι τὸ αὐτὸ ὕφος, ὀγκώδες καὶ ἐμφαντικὸν, καὶ ἀνῆκον εἰς τὸν ὄγδοον αἰῶνα μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους· μετ᾽

ἐπιμελοῦς δ' ἐρεύνης εὑρέθησαν ἐν αὐτοῖς διάφορα ἀποσπάσματα τῶν ἁγίων Λέοντος καὶ Γρηγορίου καὶ ἄλλων Παπῶν, ζησάντων πολὺ ὕστερον ἐκείνων, οἵτινες ἀναφέρονται ὡς ἐκδιδόντες τὰ δεκρετάλια· πᾶσαι δὲ σχεδὸν αἱ χρονολογίαι αὐτῶν εἰσὶν ἐπινενοημέναι, καὶ τὸ ψεῦδος καταφαίνεται ἐν τῷ περιεχομένῳ τρανώτατα. Διότι ἐν αὐτοῖς γίνεται λόγος περὶ Ἀρχιεπισκόπων, Πριμάτων, (Μητροπολιτῶν) καὶ Πατριαρχῶν, ὡς ἐὰν ἐφάνησαν οἱ τίτλοι οὗτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐκκλησίας, ἀπαγορεύονται δὲ αἱ Σύνοδοι, ὡς καὶ αὐταὶ αἱ τοπικαὶ, ἄνευ ἀδείας τοῦ Πάπα, καὶ ἀναφέρονται ὡς λίαν συνήθεις αἱ ἐφέσεις εἰς Ῥώμην, καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια. Ὁ Ἰσίδωρος βεβαιοῖ μάλιστα, ὅτι πλέον τῶν εἴκοσι κανόνων ὡρίσθησαν ἐπὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου. — «Ἀλλ' ὅσον ἀνεπιτήδειος καὶ ἂν ἦτο ὁ δόλος οὗτος, ἠπάτησεν ὅμως ἅπασαν τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐν διαστήματι 800 ἐτῶν ἐθεώρουν ὡς ἀληθῆ, καὶ μόλις ἐγκατέλιπον αὐτὰ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα· σήμερον δὲ πᾶς τις, ὁπωσοῦν καλῶς ἀνατεθραμμένος, πείθεται εὐκόλως περὶ τῆς δολιότητος ταύτης.» Οὕτω λοιπὸν μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐγένετο ἤδη τὸ παμμέγεθες οἰκοδόμημα τῆς οἰκουμενικῆς μονοκρατορίας τοῦ Πρωθιεράρχου τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης τοῦ κόσμου. (βιβλ. XLIV, κεφ. 12.).

Ἀλλ' ἅπαξ ἔτι, ληγούσης τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης, ἡ Ἐκκλησία εἶδε παραμυθητικόν τι γεγονὸς ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, — τὴν ἑβδόμην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, συγκαλεσθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ πρὸς κατάπαυσιν τῆς εἰκονομαχίας, παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης, κατ' αἴτησιν καὶ προτροπὴν τοῦ ἁγίου Ταρασίου Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης. «Οὐδὲν οὕτως ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εὐαπόδεκτον καὶ εὐάρεστον, ἔλεγεν, ὡς τὸ ἑνωθῆναι ἡμᾶς, καὶ γενέσθαι μίαν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καθὰ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς εἰλικρινοῦς ἡμῶν πίστεως ὁμολογοῦμεν· καὶ αἰτοῦμαι — παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ ὀρθοδόξων Βασιλέων ἡμῶν, Σύνοδον

οἰκουμενικὴν συναθροισθῆναι, ἵνα γενώμεθα ἡνωμένοι καὶ ὁμόψυχοι — οἱ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν Χριστοῦ σῶμα ἓν συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον.» (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. XLIV, κεφ. 24.).

Ἡ ἑβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἶναι κυρίως σπουδαία διὰ τοὺς Ὀρθοδόξους, ὡς τελευταία θριαμβευτικὴ ἕνωσις τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῆς Δύσεως, ἑκατὸν ἔτη πρὸ τῆς διαῤῥήξεως αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν σύντονον προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῶν πέντε ἀρχετύπων θρόνων, οἵτινες, σὺν ταῖς ὑποκειμέναις αὐτοῖς Ἐκκλησίαις, συνίστων τὴν μίαν Οἰκουμενικήν. Δὲν πρέπει νὰ παρασύρηταί τις ἀπὸ τῶν ὀγκωδῶν ἐνίοτε ἐκφράσεων τῶν Πατριαρχικῶν ἐπιστολῶν, διότι τοιοῦτον ἦτο τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕφος τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καὶ τοῦτο ἀπήτει ἡ ἀμοιβαία εὐπροσηγορία, ἀλλὰ πρέπει νὰ βλέπῃ ἐκ τοῦ πλησίον αὐτὰ τὰ γινόμενα ἐν τῇ Συνόδῳ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης Παύλου, ὁ Ἅγιος Ταράσιος εἷς ὢν τῶν κοσμικῶν μεγιστάνων, ἐξελέχθη ὁμοφώνως παρὰ τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν διάδοχος ἐκείνου, ἕνεκα τοῦ μεγάλου ζήλου αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα κατασβέσῃ τὴν καταιγίδα τῆς εἰκονομαχίας, πρὸ πολλοῦ ταράττουσαν αὐτήν. Ὁ Ταράσιος συγκατετέθη μὲν, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ συγκαλεσθῇ Σύνοδος πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἐκκλησίας· πρὸς τοῦτο δὲ ἔγραψε μετὰ τῆς Αὐτοκρατορίσσης Εἰρήνης, πρός τε τὸν Πάπαν Ἀδριανὸν τὸν Α΄, ἵνα ἐξαποστείλῃ τοὺς ληγάτους αὐτοῦ, καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς Ἀνατολικοὺς θρόνους.

Ὁ Ἀδριανὸς, καίτοι παροργισθεὶς διότι ὁ Ταράσιος προεχειρίσθη Πατριάρχης κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῶν Λαϊκῶν, ἐδέχθη ὅμως τὸ τῆς κοινωνίας γράμμα χάριν τῆς ὀρθοδοξίας αὐτοῦ, δείξας τῇ Αὐτοκρατορίσσῃ χαροποιὰν συναίνεσιν πρὸς συγκρότησιν τῆς Συνόδου, καὶ ἐζήτησε μόνον ὑπὲρ τῶν ληγάτων αὐτοῦ τελείαν ἐλευθερίαν καὶ εὐμενῆ δεξίωσιν· παρεκάλεσε δὲ προσέτι καὶ ἵνα ἐπιστραφῶσιν αὐτῷ αἱ κληρονομίαι

τοῦ Πέτρου, αἵτινες ἐχαρίσθησαν ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ ἄλλων πιστῶν, πρὸς φωτισμὸν τοῦ ναοῦ καὶ τροφὴν τῶν ἐπαιτῶν, καὶ ἵνα ἀφεθῇ πάλιν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ χειροτονία τῶν Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων τῆς Ἐπαρχίας αὐτῆς, κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, (τοῦτο δὲ ἀπέβλεπε τοὺς Ἰλλυροὺς, ὄντας ποτὲ ὑπὸ τὴν τῶν Παπῶν ἐξουσίαν). «Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν Ταράσιον, προσέθηκεν ὁ Ἀδριανὸς, ἐξέπληξεν ἡμᾶς ὁ ἐν τῇ βασιλικῇ ἐπιστολῇ τίτλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, διότι ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς ἡμετέρας καθέδρας, ὁ τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχης δὲν ἤθελεν ἔχει οὔτε τὸν δεύτερον βαθμόν· ἐὰν δὲ οὗτος εἶναι ὁ Οἰκουμενικὸς, τότε ἔχει τὰ πρωτεῖα καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὅπερ ἅπαντες οἱ Χριστιανοὶ δύνανται νὰ ὁμολογήσωσιν ὡς ἀπρεπῆ σφετερισμόν. Αὐτὸς ὁ Ταράσιος ἔπεμψεν ἡμῖν τὸ συνοδικὸν αὐτοῦ γράμμα, καὶ ἡ αὐτοῦ ὁμολογία τῆς πίστεως παρηγόρησεν ἡμᾶς· ἀλλ' ἡμεῖς ἐταράχθημεν, θεωροῦντες, ὅτι οὗτος ἐλήφθη κατ' εὐθεῖαν ἐκ λαϊκῆς τάξεως, καὶ βασιλικῆς ὑπηρεσίας, ἵνα ἀνυψωθῇ αἴφνης εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Πατριάρχου. Τοῦτο τοσοῦτον ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κανόνας, ὥστε ἡμεῖς κατ' οὐδένα τρόπον συνεφωνοῦμεν εἰς τὴν προχείρησιν αὐτοῦ, ἐὰν δὲν ἠλπίζομεν, ὅτι συνεργήσει μετὰ ζήλου εἰς ἀποκατάστασιν τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκυνήσεως.» (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. XLIV, κεφ. 25.)

Κατὰ τὰ βασιλικὰ γράμματα, τὰ ἐξ ὀνόματος τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου σταλέντα, οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας, δύο ληγάτοι τῆς Ῥώμης καὶ δύω τῶν τριῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, κακοπαθούντων ἤδη ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Μωαμεθανῶν, συνῆλθον πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔπειτα δὲ, μετὰ τὰς ἀναφυείσας ἐκεῖ στάσεις, ἐν Νικαίᾳ, 367 τὸν ἀριθμόν. Καί τοι δὲ παρόντων τῶν ληγάτων τῆς Ῥώμης, ἐλάλησαν ὅμως πρῶτοι οἱ εὐλαβέστατοι Ἐπίσκοποι τῆς νήσου Σικελίας εἰπόντες ταπεινῶς ταῦτα· «Ἄξιον ἡγούμεθα, καὶ κατὰ πάντα προσῆκον τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκου-

μενικῇ Συνόδῳ, πρὸς ἔναρξιν τῶν μελλόντων ἐκζητεῖσθαι κεφαλαίων προοιμιάσασθαι, καὶ θύραν τῶν λόγων ἀνοῖξαι τὸν προκαθεζόμενον τῆς Βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ προκατάρχοντα προσφωνῆσαι τὰ εἰκότα.» καὶ ἡ ἁγία Σύνοδος ἀπεκρίθη. «Γενέσθω κατὰ τὴν αἴτησιν τῶν ὁσιωτάτων Ἐπισκόπων.» Καὶ ἰδοὺ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Συνόδου, παρόντων καὶ τῶν παπικῶν ληγάτων, προεδρεύει ταύτης κοινῇ γνώμῃ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ βραχὺν δὲ λόγον τοῦ Ταρασίου, ἀνεγνώσθη ἐπὶ τῆς Συνόδου τὸ βασιλικὸν γράμμα περὶ τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς περιέχον τὰ ἑπόμενα. Ἔλεγον ἐν αὐτῷ πρῶτον οἱ Αὐτοκράτορες, ὅτι κατὰ τὴν Εὐαγγελικὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ αἰωνίου Πρωθιεράρχου, ἐφροντίσαμεν περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· εἶτα δὲ ἐπέφερον· «Ἐξαιρέτως δὲ τῆς τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν εὐταξίας φροντίζειν βουλόμεθα, καὶ τὴν τῶν Ἱερέων ἕνωσιν διὰ παντὸς ἐμπορεύεσθαι προαιρούμεθα, ἀνατολῆς, ἄρκτου, δύσεώς τε καὶ μεσημβρίας· καὶ πάρεισι, Θεοῦ εὐδοκήσαντος, διὰ τῶν αὐτῶν τοποτηρητῶν μετὰ καὶ ἀντιγράφων τῶν ἀποσταλέντων συνοδικῶν γραμμάτων παρὰ τοῦ Ἁγιωτάτου Πατριάρχου (οὐχὶ δὲ τοῦ Πάπα)· οὗτος γάρ ἐστιν ἀρχῆθεν νόμος συνοδικὸς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένης τὸ Εὐαγγέλιον. Τοιγαροῦν εὐδοκίᾳ καὶ ἐπινεύσει αὐτοῦ συνηγάγομεν ὑμᾶς τοὺς ὁσιωτάους αὐτοῦ ἱερεῖς, τοὺς διατιθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ θυσίαις ἀναιμάκτοις, ἵνα τοῖς ὅροις τῶν ὀρθῶς δογματισασῶν συνόδων ἡ κρίσις ὑμῶν ἐφάμιλλος γένηται, καὶ πᾶσιν ἡ αἴγλη τοῦ Πνεύματος καταλάμψῃ.» Λέγοντες δὲ κατωτέρω καὶ τίνι τρόπῳ ὁ Ταράσιος, ἀκουσίως ἑαυτοῦ προεχειρίσθη Πατριάρχης, οἱ Αὐτοκράτορες ἀναφέρουσιν αὐτοὺς τοὺς λόγους ἐκείνου, οὓς εἶπεν ἐνώπιον αὐτῶν. «Ὁρῶ καὶ βλέπω τὴν ἐπὶ τὴν πέτραν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν τεθεμελιωμένην Ἐκκλησίαν αὐτοῦ διεσχισμένην νῦν

καὶ διερρηγμένην, καὶ ἡμᾶς ἄλλοτε ἄλλως λαλοῦντας, καὶ τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ὁμοπίστους ἡμῶν Χριστιανοὺς ἑτέρως, καὶ συμφωνοῦντας αὐτοῖς τοὺς τῆς Δύσεως, καὶ ἠλλοτριωμένους ἡμᾶς ἐκείνων ἁπάντων, καὶ καθ' ἑκάστην ὑπὸ πάντων ἀναθεματιζομένους· καὶ ὅτι Σύνοδον οἰκουμενικὴν αἰτοῦμαι γενέσθαι, τοποτηρητῶν εὑρισκομένων ἔκ τε τοῦ Πάπα Ῥώμης καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς Ἀρχιερέων.» (Ἐνταῦθα δὲ ὁρίζεται καθαρῶς ἡ ἐπαρχία τοῦ Πάπα.) «Γράμματα δὲ ἐδεξάμεθα ἀποσταλέντα παρὰ Ἀδριανοῦ τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης διὰ τῶν αὐτοῦ τοποτηρητῶν,— τῶν καὶ συνεδρευόντων ἡμῖν, (καὶ οὐχὶ προεδρευόντων) καὶ κελεύομεν κατὰ τὸν συνοδικὸν θεσμὸν εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθῆναι· καὶ μετὰ τῆς δεούσης σιγῆς τούτων ἀκούοντες μετὰ καὶ τῶν ἀποσταλεισῶν κεραιῶν ἐν δυσὶ τετραδίοις παρὰ τῶν Ἀρχιερέων καὶ Ἱερέων τῆς Ἀνατολικῆς διοικήσεως, διὰ Ἰωάννου τοῦ εὐλαβεστάτου μοναχοῦ καὶ συγκέλλου τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀντιοχείας καὶ Θωμᾶ πρεσβυτέρου, ἤδη καὶ αὐτῶν συμπαρόντων ὑμῖν (ἐν τῇ Συνόδῳ). Δι' αὐτῶν γνώσεσθε, ὁποῖον ἐστὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τὸ φρόνημα.» (Καὶ οὕτως οὐ μόνον τὰ Ῥωμαϊκὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ τὰ Ἀνατολικὰ διὰ τοῦτο εἰσὶν ἀναπόφευκτα. (Tom. 18. Conciliorum. pag. 249,252,254.)

Μετὰ ταῦτα εἰσήχθησαν οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ μετανοήσαντες διὰ τὴν πλάνην αὐτῶν, εἷς δὲ τούτων ὁ Ἀγκύρας Βασίλειος ἀνέγνω ἀπὸ λιβέλλου ταῦτα. «Θεσμοθεσία ἐστὶν Ἐκκλησιαστικὴ κανονικῶς παραδεδομένη ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἔκ τε τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῶν αὐτῶν διαδόχων ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καὶ διδασκάλων· ἀλλά γε καὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἓξ Συνόδων, καὶ τῶν τοπικῶν ὀρθοδόξως ἀθροισθεισῶν συνόδων, ὥστε τοὺς ἀπὸ αἱρέσεως οἱασδηποτοῦν ἐπιστρέφοντας πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν καὶ παράδοσιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐγγράφως τὴν οἰκείαν ἐξαρνεῖσθαι αἵρεσιν, καὶ τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογεῖν πίστιν. Ὅθεν καὶ ἐγὼ Βασίλειος

Ἐπίσκοπος Ἀγκύρας τῆς πόλεως, προαιρούμενος ἑνωθῆναι τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, Ἀδριανῷ τε τῷ Ἁγιωτάτῳ Πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ Ταρασίῳ τῷ Μακαριωτάτῳ Πατριάρχῃ, τοῖς τε ἁγιωτάτοις Ἀποστολικοῖς θρόνοις, λέγω δὲ Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ τῆς Ἁγίας πόλεως, ἀλλὰ μὴν καὶ πᾶσι τοῖς ὀρθοδόξοις Ἀρχιερεῦσί τε καὶ Ἱερεῦσι, ταύτην τὴν παροῦσαν ἔγγραφόν μου ὁμολογίαν ποιοῦμαι, καὶ προσάγω ὑμῖν τοῖς ἐξ Ἀποστολικῆς αὐθεντείας λαβοῦσι τὴν ἐξουσίαν.— ὅθεν καὶ μᾶλλον αὐτῷ τὴν μακαριότητα ὑμῶν ἐξαιτῆσαι καὶ παρὰ Θεοῦ συγχώρησίν μοι παρασχεθῆναι» (Τοιαύτη ὁμολογία καὶ μνεία τῶν πέντε Ἀποστολικῶν θρόνων, ἐνώπιον τῶν λῃγάτων, σιωπώντων, εἶναι πολὺ σπουδαία.) Ταράσιος δὲ ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης εἶπε. «Πᾶσα ἡ Ἱερατικὴ ὁμήγυρις αὕτη τῷ Θεῷ δόξαν καὶ εὐχαριστίαν ἀναπέμπει ἐπὶ ταύτῃ σου τῇ ὁμολογίᾳ, ἣν προσήγαγες τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ.» Ἡ δὲ Σύνοδος ἐπεκύρωσεν ὁμοφώνως τοὺς λόγους τοῦ Πατριάρχου, καὶ εἶπε. «Δόξα τῷ Θεῷ τῷ ἑνώσαντι τὰ διεστῶτα.» — Τίς ὁ προεδρεύων λοιπὸν, καὶ ἐν ὀνόματι τίνος;— Ὡς φαίνεται οὐχὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Πάπα, καίτοι παρευρισκομένων τῶν λῃγάτων αὐτοῦ. (pag. 258.)

Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδριάσει ὁ βασιλικὸς μεγιστᾶν ὑπέμνησεν ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσι τὰ τοῦ Πάπα καὶ τὰ τῶν Πατριαρχῶν γράμματα, ἅπερ καὶ ἀνεγνώσθησαν μεγαλοφώνως. — Ἐν τῷ πρὸς τοὺς Βασιλεῖς γράμματι, ὁ Ἀδριανὸς, ἐπαινῶν τὸν ζῆλον αὐτῶν καὶ παρομοιάζων αὐτοὺς τῷ Κωνσταντίνῳ καὶ τῇ Ἑλένῃ, λέγει· «Καὶ οὕτως ἀναδειχθήσεται καὶ τὸ ὑμέτερον εὐσεβέστατον καὶ Θεοδώρητον ὄνομα νέου Κωνσταντίνου καὶ νέας Ἑλένης ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ἐπαινετῶς διαφημιζόμενον δι' ὧν ἡ ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἀνακαινίζεται. Καὶ μάλιστα ἐὰν τῇ παραδόσει τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ Παύλου τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων ἐξακολουθήσῃ, καὶ ἐναγκαλίσηται τὸν

Βικάριον αὐτῶν, καθὼς καὶ οἱ ἐξ ἀρχῆς προηγησάμενοι Βασιλεῖς καὶ ἐτίμησαν τὸν Βικάριον αὐτῶν, καὶ ἠγάπησαν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτῶν· τιμήσῃ δὲ τὸ ὑμέτερον Θεοδώρητον Κράτος τὴν Ῥωμαϊκὴν ἁγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων, οἷς ἐδόθη ἐξουσία παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου λύειν τε καὶ δεσμεῖν ἁμαρτίας ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ.» (Καὶ οὕτως ἰδοὺ ὁ Πάπας ἀναγνωρίζει ἑαυτὸν τοποτηρητὴν οὐ μόνον τοῦ Πέτρου ἀλλὰ καὶ τοῦ Παύλου· τὸ δὲ ἔτι σπουδαιότερον, λέγει, ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐδόθη ἀμφοτέροις. Τοῦτο δ' αὐτὸ ἀποδείκνυσιν ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσηλῶταί τις πέραν τοῦ δέοντος εἰς τὰς ἐκφράσεις, τὰς ὑπερυψούσας τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν καθέδραν μόνου τοῦ Πέτρου.) Κατωτέρω δὲ, ἐξηγήσας διὰ τῶν παραδειγμάτων τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὸ δόγμα περὶ προσκυνήσεως τῶν τιμίων εἰκόνων, ὁ Πάπας νοερῶς καὶ μετὰ μεγάλης ταπεινοφροσύνης πίπτει μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ συνεπισκόπων εἰς τοὺς πόδας τῶν Αὐτοκρατόρων, δυσωπῶν καὶ ἐξορκίζων αὐτοὺς ἵνα ἀποκαταστήσωσι τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων.(pag. 290,299.)

Ἐν δὲ τῷ γράμματι πρὸς τὸν ἀγαπητὸν ἀδελφὸν, τὸν Πατριάρχην Ταράσιον, ὁ Ἀδριανὸς, περιγράψας πρῶτον εἰς τί συνίσταται τὸ χρέος καὶ αἱ μέριμναι τοῦ ἀληθινοῦ Ποιμένος, τοῦ ἀραμένου τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πόσον σπουδαία εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὁμόνοια, λέγει ὅτι «ηὐφράνθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ καὶ τῇ ὀρθῇ πίστει τοῦ Ταρασίου καὶ καθὼς ἀνεφέρετο ἐν τῇ Θείᾳ Αὐτοκρατορικῇ κελεύσει, ἔπεμψε μετὰ μεγίστης χαρᾶς τοὺς λιγάτους αὐτοῦ εἰς τὴν Σύνοδον» κατωτέρω δὲ προστίθησι ταῦτα· «ἀλλ' ἡ ὑμετέρα ὁσιότης τοῖς αὐτοῖς εὐσεβεστάτοις καὶ τροπαιούχοις βασιλεῦσι προθύμως ἀναγάγοι, ἵνα ἐν πρώτοις ὁ ψευδοσύλλογος ἐκεῖνος, ὁ γενόμενος (ἐπὶ Κοπρωνύμου) χωρὶς τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου ἀτάκτως καὶ ἀσυλλογίστως, ἐξ ἐναντίας τῆς τῶν σεπτοτάτων πατέρων παραδόσεως κατὰ τῶν θείων εἰκόνων, ἀναθεματισθῇ παρόντων

τῶν ἀποκρισιαρίων ἡμῶν· καὶ πᾶν ζιζάνιον ἐκριζωθῇ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ λόγος πληρωθῇ, «ὅτι πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» καὶ πάλιν «Σὺ εἶ Πέτρος» κτλ. οὗ ὁ θρόνος εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πρωτεύων διαλάμπει, καὶ κεφαλὴ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει. Ὅθεν ὁ αὐτὸς μακάριος Πέτρος ὁ Ἀπόστολος τῷ τοῦ Κυρίου προστάγματι ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν, οὐδὲν παραλέλοιπεν, ἀλλ' ἐκράτησε πάντοτε καὶ κρατεῖ τὴν ἀρχήν. Δι' οὗπερ ἐὰν προσκολληθῇ ἡ ὑμετέρα ὁσιότης τῷ ἡμετέρῳ Ἀποστολικῷ θρόνῳ, ὅστις ἐστὶ κεφαλὴ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν αὐτῆς ἱερὸν καὶ ὀρθόδοξον τύπον ἀφθάρτως καὶ ἀμολύντως ἐκ βάθους καρδίας καὶ εἰλικρινοῦς διανοίας φυλάξαι ἐπιτηδεύσῃ, ὡς ἀληθῶς ὀρθόδοξος καὶ θεοσεβὴς τυγχάνουσα, ταύτην πρώτην θυσίαν τῷ παντοδυνάμῳ Κυρίῳ προσοίσει. (pag. 303.)

Ἐνταῦθα ἤθελε φανῇ ἐξαισίως ὑπερυψουμένη ἡ ἱεραρχικὴ ἀξία τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ἂν καὶ εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἄνευ τακτικῆς συγκροτήσεως καὶ συμμετοχῆς τῆς Δύσεως δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἀλλὰ τὰ ἑπόμενα ἐξηγοῦσι τοὺς πομπώδεις αὐτοῦ λόγους. «Καὶ ἡ ὑμετέρα Ὁσιότης — ὡς ἐκ προσώπου ἡμῶν, τοῖς τῶν Εὐσεβεστάτων καὶ Θεοστέπτων μεγάλων Βασιλέων ἡμῶν ὑπερέχουσιν ἴχνεσι κειμένη δυσωπήσει, καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φοβερᾶς κρίσεως αὐτοὺς κατακριματίσει, ἵνα τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἐν αὐτῇ τῇ Θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι πόλει, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, εἰς τὴν ἀρχαίαν στάσιν καταστῆσαι καὶ κηρύξαι κελεύσωσι, φυλάττοντες τὴν παράδοσιν ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ ἁγιωτάτης ἡμῶν Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας· ἀποδιώξωσι δὲ βδελυσσόμενοι τὴν τῶν πονηρῶν καὶ αἱρετικῶν πλάνην διὰ τοῦ ὑμετέρου ἀγῶνος καὶ πιστοτάτου μόχθου.»

Ἰδοὺ πρὸς ποῖον σεμνὸν τέλος ἔκλινεν ὁ πομπώδης οὗτος λόγος, καὶ τίνος ἕνεκα, ὅτε οἱ λιγάτοι ἠρώτησαν τὸν Ταράσιον

λέγοντες· « εἰπάτω ἡμῖν ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης Ταράσιος τῆς Βασιλευούσης πόλεως, «εἰ στιχεῖ γράμματι τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἢ οὔ.» — Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης εἶπε· Παῦλος ὁ Θεῖος Ἀπόστολος Ῥωμαίοις γράφων, ἀποδεχόμενος τὸ σπουδαῖον τῆς πρὸς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν εἰλικρινοῦς αὐτῶν πίστεως, οὕτως ἔφη. «ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ.» ταύτῃ τῇ μαρτυρίᾳ ἕπεσθαι ἀναγκαῖόν ἐστι, καὶ ἄβουλον ἡγεῖσθαι τὸ ἀντιτάσσεσθαι· ὅθεν Ἀδριανὸς τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Πρόεδρος, τῶν μαρτυρηθέντων ὑπάρχων μέτοχος, γεγράφηκε τρανῶς καὶ ἀληθῶς τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσι καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν μετριότητα, βεβαιούμενος εὖγε καὶ καλῶς ἔχειν τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας· καὶ αὐτοὶ δὲ ἡμεῖς γραφικῶς καὶ ἐρευνητικῶς, καὶ συλλογιστικῶς, καὶ ἀποδεικτικῶς ἐξετάσαντες, καὶ ταῖς πατρικαῖς διδασκαλίαις μαθητευθέντες, οὕτω καὶ ὡμολογήσαμεν καὶ ὁμολογοῦμεν καὶ ὁμολογήσομεν, καὶ στιχοῦμεν καὶ ἐμμένομεν, καὶ βεβαιούμεθα τῇ τῶν ἀναγνωσθέντων γραμμάτων ἐμφάσει, τὰς εἰκονικὰς ἀναζωγραφήσεις ἀποδεχόμενοι κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῶν πατέρων ἡμῶν παράδοσιν.» Μετὰ δὲ τὸν Πατριάρχην ἡ ἁγία Σύνοδος εἶπε· «Πᾶσα ἡ ἱερὰ Σύνοδος οὕτως δογματίζει.» Καὶ οὕτως οὐχὶ ὁ Πάπας ἐπικυροῖ τὴν ἀπόφασιν, ἀλλ' ὁ Πατριάρχης καὶ μετ' αὐτὸν ἡ Σύνοδος ἐπικυροῦσι τὴν ἰσχὺν τῶν γραμμάτων αὐτοῦ, ἐπειδὴ αὐτὰ εἰσὶ σύμφωνα ταῖς γραφαῖς καὶ ταῖς παραδόσεσι τῶν Πατέρων.

Μετὰ ταῦτα οἱ λῃγάτοι τοῦ Πάπα εἶπον· «Λεγέτω ἡμῖν ἡ ἁγία Σύνοδος, εἰ παραδέχεται τὰ γράμματα τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης.» Ἡ Ἁγία Σύνοδος εἶπεν· «ἑπόμεθα καὶ δεχόμεθα καὶ προσιέμεθα.» ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ἀνατολικῆς διοικήσεως εἶπεν· «Εὔκαιρόν ἐστι καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ψαλμικῶς μελῳδῆσαι. Ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν· δικαιοσύνη καὶ

εἰρήνη κατεφίλησαν! Ἔλεος καὶ ἀλήθειαν εἴδομεν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστίν. Ἐν μετοχῇ δὲ καὶ οἱ ἁγιώτατοι Πατριάρχαι καὶ τῆς Οἰκουμένης ποιμένες ὑπάρχουσι καὶ λέγονται. Καὶ γὰρ ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν, Ἀδριανὸς ὁ ἁγιώτατος Πάπας τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ Ταράσιος ὁ μακαριώτατος Πατριάρχης τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἓν φρονοῦντες καὶ ὁμολογοῦντες.» Τοιαύτη ὁμολογία τῶν Ἀνατολικῶν λιγάτων ἢ πρεσβευτῶν δεικνύει ἀρκούντως τὴν ἰσότητα ἀμφοτέρων τῶν θρόνων. (pag. 305, 306.)

Ἐν τῇ τρίτῃ συνεδριάσει ἀνεγνώσθη τὸ γράμμα τοῦ Ταρασίου πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς Πατριάρχας, ἐν ᾧ παρακαλεῖ αὐτοὺς λέγων· «καὶ παρακαλῶ τοὺς πανιέρους ὑμᾶς, ὡς μὲν πατέρας μικροψυχοῦντα βακτηρίᾳ δυνάμεως, ταῖς πατρικαῖς ὑμῶν διδασκαλίαις ὑποστηρίξαι.» δι' οὗ ὅμως δὲν ἀπώλεσεν ἐνώπιον ἐκείνων τὰ πρωτεῖα τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ ἡ ἀπάντησις τῶν Πατριαρχῶν, οἵτινες ἐπαινοῦντες τὸν ζῆλον αὐτοῦ, ἔπεμψαν αὐτῷ τὴν ὁμόφωνον γνώμην τῶν τριῶν Ἀποστολικῶν θρόνων, χαίροντες ὅτι ἔχουσι τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πάπαν Ῥώμης συμφώνους τῇ ἑαυτῶν γνώμῃ. (pag. 329, 331.).

Ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ συνεδριάσει οἱ ἐν Νικαίᾳ πατέρες ἀπέῤῥιψαν τὰς πράξεις τῆς ψευδοῦς συναθροίσεως τῶν εἰκονομάχων, ἥτις ἐγένετο ἐπὶ Κοπρωνύμου ἐν τῇ Βασιλευούσῃ καὶ ὠνομάσθη οἰκουμενικὴ παρὰ τοὺς κανόνας. Ἔλεγον δὲ οἱ πατέρες «Πῶς δ' αὖ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ, ἣν οὔτε ἐδέξαντο, οὔτε συνεφώνησαν οἱ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν πρόεδροι, ἀλλ' ἀναθέματι ταύτην παρέπεμψαν; οὐκ ἔσχε συνεργὸν τὸν τηνικαῦτα τῆς Ῥωμαίων Πάπαν, ἢ τοὺς περὶ αὐτὸν ἱερεῖς, οὔτε διὰ τοποτηρητῶν αὐτοῦ, οὔτε δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, καθὼς νόμος ἐστὶ ταῖς συνόδοις. Ἀλλ' οὔτε συμφρονοῦντας αὐτῇ τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἕω, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ τῆς Ἁγίας Πόλεως, ἢ τοὺς σὺν αὐτοῖς μύστας καὶ Ἀρχιερεῖς.» Ἰδοὺ ὁ ἀληθὴς καὶ

ὀρθὸς ὁρισμὸς τῆς οἰκουμενικῆς Συνόδου, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκ στόματος τῆς τελευταίας Συνόδου (pag. 475.).

Ἔπειτα, ἐκθεῖσα ἡ Σύνοδος τὴν ὀρθὴν ὁμολογίαν αὐτῆς, ὥρισε δι' ἀμετατρέπτου κανόνος ὅπως φυλάττωνται ἀκαινοτομήτως ἅπασαι αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ ἐγγράφως ἢ ἀγράφως τεθεσπισμέναι δι' ἡμᾶς παραδόσεις· καθὼς ἄλλοτε ἡ Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ὥρισε περὶ τοῦ συμβόλου, «ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἢ γοῦν συγγράφειν, ἢ συντιθέναι παρὰ τὴν ὁρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαέων πόλει συνελθόντων σὺν Ἁγίῳ Πνεύματι.»

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς Συνόδου καὶ μετὰ τὸν πολυχρονισμὸν τῶν Αὐτοκρατόρων πάντες οἱ πατέρες ἐξεβόησαν τὸ αἰωνία ἡ μνήμη μόνον διὰ τοὺς τρεῖς Πατριάρχας τῆς Βασιλευούσης, Γερμανὸν, Ἰωάννην καὶ Γεώργιον, μηδένα τῶν Παπῶν μνημονεύσαντες. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως τὸ γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ταρασίου πρὸς Ἀδριανὸν, τὸν ἁγιώτατον καὶ μακαριώτατον ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν, καὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Πάπαν. (pag. 601, 626.) Εἰπὼν αὐτῷ περὶ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν αἱρετικῶν καὶ περὶ τῶν ἐμποδίων τῶν γενομένων διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Συνόδου, ὁ Ταράσιος, ἐπιφέρει. «Τοῦ δὲ χρόνου παρελθόντος, αὖθις οἱ Θεοφιλεῖς Ἐπίσκοποι συναθροίζεσθαι ἐν τῇ Νικαέων λαμπρᾷ μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας παρὰ τῶν εὐσεβῶν Βασιλέων ἡμῶν ἐκελεύοντο· καὶ δὴ ἡμεῖς συνεκδήμους ἡμῖν λαβόντες τούς τε Θεοφιλεῖς ἄνδρας καὶ τοποτηρητὰς ὑμῶν, ὡσαύτως καὶ τοὺς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐληλυθότας, ἀφικόμεθα ἐν τῇ αὐτῇ Μητροπόλει· καὶ προκαθεσθέντων ἁπάντων ἡμῶν, κεφαλὴν ἐποιησάμεθα Χριστόν· ἔκειτο γὰρ ἐν Ἁγίῳ θρόνῳ τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον ἐπιφωνοῦν πᾶσιν ἡμῖν τοῖς συνελθοῦσιν Ἱερουργοῖς ἀνδράσι «κρίμα δίκαιον κρίνατε· δικάσατε τῇ Ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ γενομένῃ καινοτομίᾳ.» — Καὶ προεκρίθησαν ἀναγνωσθῆναι τὰ τῆς ὑμετέρας

ἁγιότητος γράμματα — μεθ' ὧν καὶ τὰ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς διοικήσεως ἀποσταλέντα ἡμῖν — καὶ οὐδαμῶς εἴασε Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡ Πέτρα, ἐν ᾗ ἐστηριγμένοι ἐσμὲν, τὸν ἄνωθεν ὑφαντὸν διόλου χιτῶνα, εἴτουν τὴν παρ' αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτὸν οἰκοδομηθεῖσαν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ διεσχισμένην καὶ διερρηγμένην, καὶ τὰ μέλη ἄλλοτε ἄλλως κινούμενα· ἀλλὰ ταῖς παλαιαῖς αἱρέσεσι καὶ τὴν πλάνην τῆς καινῆς φαυλότητος τῶν Χριστιανοκατηγόρων τῶν κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων λυττησάντων, τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀνέτρεψε, καὶ τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος ἐξεκέντησεν.» Αἱ ἐκφράσεις αὗται, ἐν τέλει τῶν Συνοδικῶν πράξεων, φαίνονται μαρτυροῦσαι τὴν ἀλήθειαν ἀρκούντως, ἵνα μὴ προστεθῇ ταύταις ἕτερόν τι ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας Ἱεραρχικῆς ἀξίας τῆς Ἐκκλησίας.

Πόσον δ' ὁσίως ἐτηροῦντο τότε αἱ ἀρχαῖαι παροδόσεις καὶ διατάξεις τῶν Συνόδων, φαίνεται ἐκ τοῦ παραδείγματος Λέοντος τοῦ Γ', διαδόχου τοῦ Ἀδριανοῦ, ὅστις ἐνθυμούμενος τὸν ὁρισμὸν ταύτης τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ, ἔδειξε φρόνιμον σταθερότητα εἰς τοὺς πρέσβεις Καρόλου τοῦ μεγάλου· εἰς μάτην οὗτοι παρεκάλουν αὐτὸν νὰ προστεθῇ ἐν τῷ συμβόλῳ, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀναφερόμενοι εἴς τινα ἀποσπάσματα τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἅπερ ἐφαίνοντο συντρέχοντα τὴν γνώμην αὐτῶν, πρὸ μικροῦ ἀναφυεῖσαν ἐν τῇ τῶν Ἱσπανῶν Ἐκκλησίᾳ, ἔνθα ἡ ἐν Τολέδῃ Σύνοδος ἐνομοθέτησε τοιαύτην προσθήκην. — Ὁ Πάπας ἔμεινεν ἀκλόνητος κατὰ τὴν ἐντολὴν τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων. «Δὲν γινώσκω εἶπεν οὗτος ἐὰν ἔπραξαν κάλλιον οἱ ἀρχαῖοι πατέρες, παραλείψαντες τὴν λέξιν ταύτην· δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ὅτι ἐκεῖνοι δὲν ἐγίνωσκον καλῶς, ὡς καὶ ἡμεῖς, τοῦτο, ἐπειδὴ ἐγὼ οὐ μόνον δὲν τολμῶ νὰ προτιμήσω ἐμαυτὸν ἐκείνων, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ἐξομοιωθῶ αὐτοῖς. Ὅσον καὶ ἂν εἶναι καλὸς ὁ σκοπὸς ἡμῶν, πρέπει νὰ φοβώμεθα μὴ βλάψωμεν ὅ,τι ἔχει καλῶς ἤδη ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀποχωροῦντες μετ' οἰήσεως

ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου τρόπου τῆς διδασκαλίας, διότι οἱ πατέρες, ἐμποδίσαντες πᾶσαν προσθήκην ἐν τῷ συμβόλῳ, δὲν διέκριναν καλὴν ἢ κακὴν πρόθεσιν, ἀλλ' ἀπηγόρευσαν ἁπλῶς, μὴ ἐπιτρέψαντες μάλιστα καὶ τὸ σκέπτεσθαί τινα διατί οὕτως ἔπραξαν.» Πρὸς μείζονα δὲ τήρησιν τῆς Ὀρθοδοξίας ὁ Πάπας ἐκρέμασεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου Πέτρου δύω ἀργυρᾶς πλάκας, ἐφ' ὧν ἦτο ἐγκεχαραγμένον τὸ σύμβολον Ἑλληνιστὶ καὶ Ῥωμαϊστί.

Ἔνατος αἰών.

Α΄

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

Ἀρχόμενοι τῆς λυπηρᾶς διηγήσεως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀπεσπάσθη ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς οἰκουμενικῆς ἑνότητος, πρέπει νὰ ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν πάσας τὰς προηγουμένας περιστάσεις καὶ ἅπαξ ἔτι νὰ ἀκολουθήσωμεν νοερῶς τὴν βαθμιαίαν πορείαν τῶν σχέσεων τῶν Ῥωμαίων Ἐπισκόπων μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, αἵτινες ἐνταῦθα ἐξετέθησαν εἰς πάσας τὰς σπουδαιοτέρας περιστάσεις· ἔπειτα δὲ νὰ θεωρήσωμεν ἀμεροληπτως τὴν τότε κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐν ἐνεργείᾳ προσώπων, ἵνα μὴ παρασυρθῶμεν εἰς κρίσεις μονομερεῖς.

Ἐπὶ τῶν μέχρι τοῦδε ὀκτὼ ἑκαντονταετηρίδων εἴδομεν λίαν καθαρῶς εἰς τί κυρίως συνίσταντο τὰ πρωτεῖα τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας ἐνώπιον τῶν ἄλλων ἰσοθρόνων καθεδρῶν, τῆς Βασιλευούσης δηλονότι, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων· καί τοι δέ τινες τῶν Παπῶν προσεπάθουν νὰ ἀνυψώσωσι τὰ πρωτεῖα ταῦτα, διὰ τὴν ἔκτασιν τῆς ἑαυτῶν ἐξαρχίας, ἥτις περιελάμβανεν ἅπασαν τὴν Δύσιν, καὶ διὰ τὸ σπουδαῖον τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης, ἀπήντων ὅμως πάντοτε δικαίαν ἀντενέργειαν εἰς τὰς οἰκουμενικὰς Συνόδους, ἔκπαλαι μὴ ἀπομακρυνομένας τῆς καθιερωθείσης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τάξεως. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀπατώμεθα οὔτε ὑπὸ τῆς ὑποτιθεμένης μεγάλης ἐκτάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας, τῆς ὑποκειμένης

τῷ Ῥώμης Ἐπισκόπῳ, ἥτις ἀναγκαζει τοὺς ἁπλοῦς νὰ νομίζωσιν ὅτι δῆθεν ἐν καιρῷ τῆς διαῤῥήξεως, μόνον μία μικρὰ Ἐκκλησία, ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐφ' ἑαυτῆς τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν τοῦ Πάπα. Τούτου δ' ἕνεκα δὲν νομίζω ἄπο σκοποῦ νὰ προτάξω ἐνταῦθα συγκριτικὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἐπισκοπῶν, ὅσαι διετέλουν ὑπὸ τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Τὴν ἀπαρίθμησιν δὲ ταύτην ὁ σοφὸς Βίγγαμ ἐπορίσθη ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἐπὶ τούτῳ συνταχθέντος κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ἐν τέλει τοῦ Θ' αἰῶνος, τουτέστι περὶ τὸ 891 ἔτος, καὶ συνεπλήρωσεν αὐτὴν διὰ λεπτομερεστάτων εἰδήσεων περὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Αἱ Ἀσιατικαὶ Ἐπισκοπαὶ, αἱ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐξαρτώμεναι, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ἰσαυρικῆς χώρας, ἥτις ἐλήφθη ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἦσαν τὸν ἀριθμὸν 432. — Αἱ δ' Εὐρωπαϊκαὶ, ἐν τῇ Ἰλλυρίᾳ, Ἑλλάδι, Θράκῃ, Μακεδονίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ φθάνουσι μέχρι τῶν 160· προσθετέον δὲ ὅτι ἑκατὸν ἔτη πρὶν διὰ θεσπίσματος τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, παροργισθέντος κατὰ τοῦ Πάπα Γρηγορίου, ἅπασα ἡ νότιος Ἰταλία μετὰ τῆς Σικελίας, περιῆλθον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης, καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Νικόλαος ὁ Α' ἐν ταῖς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, ἐνεργῶν κατὰ τοῦ Φωτίου, ἐζητεῖτο τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀποξενωθεισῶν ἐπαρχιῶν. Ἐὰν ἐν τοῖς ὁρίοις τούτοις ἀριθμήσωμεν 64 περίπου ἐπαρχίας, διότι τότε ἡ Ἰταλία μετὰ τῶν νήσων περιελάμβανε τὸ ὅλον 293, συνάγεται, ὅτι ἅπασα ἡ Πατριαρχεία Κωνσταντινουπόλεως συνίστατο ἐξ 656 ἐπισκοπικῶν καθεδρῶν, μὴ συναριθμουμένων δὲ τῶν τῆς Ἰταλίας, ἐκ 592, αἵτινες φαίνονται ἐν τῷ καταλόγῳ, ὅπερ ἐξηγεῖ, τίνι τρόπῳ ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἠδύνατο νὰ συγκαλῇ εἰς τὰς συνόδους αὐτοῦ πλείους τῶν 300 ὑπεξουσίων αὐτῷ Ἐπισκόπων.

(Palmer's Treatise of the church. vol. 1. pag. 204. Bingam lib. IX, c. 57.)

Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας εἶχε προσέτι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ μέχρι τῶν 108 Ἐπισκόπων, καὶ οἱ Πατριάρχαι Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων μέχρι τῶν 240, εἰ καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Σαρακηνῶν διατελοῦντες, ὅπερ φαίνεται πιστευτόν· διότι μικρὸν πρὶν τούτου ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, οὗτινος ἡ ἐπαρχία ἦτο μικροτέρα πασῶν, συνήθροιζεν ἔτι πρὸς σύσκεψιν ἐν Ἁγίᾳ πόλει 50 περίπου τῶν ἑαυτοῦ Ἐπισκόπων, καὶ οὕτω τρεῖς σύνθρονοι τῷ Ῥώμης καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχαι ἦρχον ἐπὶ 348 ἐπαρχιῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς νήσου Κύπρου, ἥτις, κατὰ τὸν ὁρισμὸν τῆς τρίτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐξῃρέθη τῆς ὑπεξουσιότητος τοῦ Ἀντιοχείας Πατριάρχου, ἠριθμοῦντο μέχρι τῶν 13 Ἐπισκόπων. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, Χαλδαίᾳ καὶ ἑτέραις Περσικαῖς ἐπαρχίαις, ἐν αἷς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν περίπου ὑπέστησαν μαρτύριον μόνον Ἐπίσκοποι ἕως 24 τὸν ἀριθμὸν, καὶ αἵτινες οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον μετὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου· πρός δε παρὰ τοῖς Ὁμηρίταις, ἔνθα ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Τέφρας πιθανῶς εὑρίσκετο εἷς Ἐπίσκοπος καθ' ἕκαστον γένος τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Σαρακηνῶν, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Σκύθαις καὶ ἐν ἄλλαις βαρβαρικαῖς ἐπαρχίαις, ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν εἶναι παράλογον νὰ ὑπολογίσωμεν μέχρι τῶν 70 Ἱεραρχῶν, ὅπερ ἀναβιβάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν εἰς 1023, προστιθεμένης δὲ καὶ τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας, ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀναβαίνει περίπου εἰς 1087. Καὶ δὲν πρέπει νὰ φαίνηται ὑπερβολικὸς, διότι τότε, καθὼς καὶ νῦν ἔτι, ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἑκάστη σχεδὸν πόλις εἶχε καὶ τὸν ἑαυτῆς Ἐπίσκοπον.

Στραφῶμεν δὲ ἤδη πρὸς τὴν Δύσιν· ἡ Ἰταλία καὶ αἱ ταύτῃ προσκείμεναι νῆσοι περιελάμβανον ὁμοῦ, ὡς προείρηται, 293 περίπου Ἐπισκόπους· ἐὰν δὲ ἀφαιρέσωμεν τοὺς τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ τοὺς τῆς Σικελίας, 64 τὸν ἀριθμὸν, ὑπολείπονται τότε

μόνον 229. Εἰς δὲ τὴν Ἀφρικανικὴν ἐπαρχίαν, τὴν ἄλλοτε ἀκμάζουσαν καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Αὐγουστίνου, τουτέστιν ἐν ἀρχῇ τοῦ Ε' αἰῶνος ἀριθμοῦσαν ἕως 466 Ἐπισκόπους, μετὰ τὰς καταστροφὰς τῶν Βανδάλων καὶ Σαρακηνῶν, ἀβέβαιον ἐὰν διετηρήθησαν τινὲς Ἐπίσκοποι ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς· ἐὰν δὲ καὶ διετηρήθησαν, τότε, ἀπὸ τῆς κατακτήσεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ ἀνῆκεν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ εἰς τὴν τῆς Ῥώμης, ἰδίως δὲ ὅτε ἡ νότιος Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία ὑπετάγησαν τῇ Βασιλευούσῃ. Ἡ δ' Ἱσπανία, καί τοι πολυάνθρωπος, δὲν εἶχε πλείονας τῶν 76 Ἐπισκόπων· ἡ δὲ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία μέχρι τοῦ Ῥήνου 122, ἐν Βρετανίᾳ δὲ καὶ Ἰρλανδίᾳ ἀβέβαιον ἐὰν εὑρίσκοντο, τότε μάλιστα, καὶ 70 Ἐπίσκοποι. — Τούτου ἕνεκα ἐφρόντιζον καὶ οἱ Πάπαι μετὰ πολλοῦ ζήλου νὰ ἀναλάβωσι τὰς ἀφαιρεθείσας αὐτοῖς ἐπαρχίας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰλλυρίᾳ, καὶ προσκτήσωνται εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἐπαρχίαν τοὺς νεωστὶ ἤδη ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσαχθέντας εἰς τὴν πίστιν Βουλγάρους καὶ ἅπασαν τὴν πολυάνθρωπον Σλαβικὴν φυλήν, ὡς νέον στοιχεῖον, εἰσερχόμενον εἰς τὸ σύνολον τῆς ἐκτεταμένης Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας. Οὕτω δὲ ἅπασαι αἱ κατὰ τὴν Δύσιν ἐπαρχίαι, συμπεριλαμβανομένων ταύταις καὶ τῶν μὴ ὑπαρχουσῶν ἤδη, φθάνουσι μέχρι τῶν 1027, τουτέστιν εἰσὶ τόσαι, ὅσαι καὶ αἱ κατὰ τὴν Ἀνατολήν· ἀφαιρεθείσης δὲ τῆς Ἀφρικῆς, ὑπολείπονται μόνον 561· ἐὰν δὲ ἀφαιρεθῇ ἔτι καὶ ἡ νότιος Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία, τότε εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Πρωθιεράρχου Ῥώμης μένουσι μόνον 497, δηλαδὴ 159 ὀλιγώτεραι ὅσων εἶχεν ὁ Πατριάρχης Βασιλευούσης, ὃν ὁ Πάπας κατεγίνετο ἀδίκως νὰ ὑποτάξῃ ἑαυτῷ. Διὸ ἀνεφύη καὶ ἡ δικαία δυσαρέσκεια τοῦ Φωτίου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν ἕνεκα τοιαύτης παρανόμου ἀπαιτήσεως, ἥτις ἀντιβαίνει εἰς τὰς οἰκουμενικὰς διατάξεις, καὶ ἣν δύνανται νὰ ἐξηγήσωσι μόναι αἱ σχέσεις τῆς Ῥώμης πρὸς τὴν Δύσιν.

Ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος ἔτι Καρόλου τοῦ Μεγάλου, δεσποτικῶς κυβερνῶντος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πρωτευούσῃ καὶ ἐπιβάλλοντος νόμους εἰς τοὺς Πάπας, οἵτινες ἐτίθουν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ κεφαλῆς πασῶν τῶν πράξεων αὐτῶν, ἀνυψοῦτο ἰσχυρὰ φωνὴ ἐν τῇ Δύσει ὑπὲρ τῆς κυριαρχίας αὐτῶν. Ὁ πεπαιδευμένος Ἀλκουΐνος ἔγραφε πρὸς τὸν Κάρολον· «μέχρι τοῦδε γινώσκομεν μόνον τρεῖς ἀρχὰς ἀνωτέρας τῶν ἄλλων· πρῶτον τὸ Ἀποστολικὸν ὕψος, τὸ κυβερνῶν ἐπιτροπικῶς τὴν καθέδραν τοῦ μακαρίου Ἡγεμόνος τῶν Ἀποστόλων· δεύτερον τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν, καὶ τρίτον ἐπὶ τέλους τὴν Βασιλικήν.» — Ὅταν τοιοῦτοι λόγοι, ἀναμιγνύοντες τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν μετὰ τῆς πνευματικῆς, ἐναντίον τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος· «ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου,» διεσπείροντο εἰς τὴν σκοτεινὴν Δύσιν, καὶ ὅταν ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχον ἄλλαι Ἀποστολικαὶ καθέδραι (δηλαδὴ προσωπικῶς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων θεμελιωθεῖσαι, πλὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς,) ἢ ἄλλοι πρωτόβαθμοι Ἐπίσκοποι, δυνάμενοι νὰ ἐξομοιωθῶσι ταύταις κατὰ τὴν ἀξίαν, καθὼς ἦσαν οἱ Πατριάρχαι ὅμοιοι ἀλλήλοις ἐν τῇ Ἀνατολῇ, — τότε οὐδὲν παράδοξον ἐὰν ἡ ἰδέα τῆς οἰκουμενικῆς κυριαρχίας κατέλαβε τοὺς Ἐπισκόπους Ῥώμης καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων διαδόχων τοῦ Καρόλου. Ἐπὶ τοῦ μικροψύχου υἱοῦ αὐτοῦ Λουδοβίκου καὶ ἐπὶ τῶν ἀναξίων ἐκγόνων, οἵτινες ἀποστατήσαντες κατὰ τοῦ πατρὸς, ἐξησθένισαν διὰ τῶν ἐρίδων τὴν κραταιὰν Αὐτοκρατορίαν τοῦ Πάππου καὶ ἤρχοντο εἰς Ῥώμην μόνον ἵνα θηρεύσωσι τὸ στέμμα, ἀπηλλάγη καὶ ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς ἐπιῤῥοῆς αὐτῶν, ὡς ποτε καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων. Αὐτοὶ οὗτοι, ἐν μέσῳ τῶν διχονοιῶν, ἀνεγνώριζον, ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ διατιθέναι κατὰ θέλησιν τὸ Αὐτοκρατορικὸν στέμμα ἀνήκει τῷ Πάπᾳ, καὶ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἀνειδίσῃ αὐτὸν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Αὐτοκράτορος. Οἱ δὲ Πάπαι, ἐγκαταλειφθέντες ἄνευ προστασίας τῶν Γάλλων Βασιλέων, ὤφειλον νὰ φροντίζωσι περὶ διατηρήσεως τῆς ἑαυτῶν

κληρονομίας, οὐ μόνον ὡς πνευματικοὶ, ἀλλὰ καὶ ὡς κοσμικοὶ ἡγεμόνες, ποιοῦντες συνθήκας μετὰ τῶν γειτόνων, οἰκοδομοῦντες φρούρια καὶ συναθροίζοντες στόλους κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν.

Ἀλλ' ἔπρεπεν ἔτι νὰ ἐμφανισθῇ εἷς ἰσχυρὸς χαρακτὴρ ἐπὶ τῆς καθέδρας τῶν Παπῶν, ἵνα στερεώσῃ δι' ἑαυτὸν πάντα τὰ παρὰ τῶν φιλοδόξων προκατόχων αὐτοῦ ἐπιχειρισθέντα, καὶ τοιοῦτος ἐφάνη Νικόλαος ὁ Α', ὅστις οὐκ ἐπὶ ματαίῳ προσέθηκε τὸ βασιλικὸν στέμμα ἐπὶ τῆς μίτρας αὐτοῦ, διότι καὶ αἱ σύγχρονοι χρονογραφίαι ἀφελῶς λέγουσι περὶ αὐτοῦ, ὅτι, «μετὰ τὸν μακάριον Πάπαν Γρηγόριον τὸν μέγαν, οὐδεὶς ἄλλος ὅμοιος τῷ Νικολάῳ ἠγέρθη. Ἐπειδὴ αὐτὸς διέταττε Βασιλεῖς καὶ τυράννους, μετὰ τοιαύτης ἐξουσίας, ὥστε ἀληθῶς ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ αὐτὸν ὡς δεσπότην τῆς οἰκουμένης» (Chronica Regenonis, apud. Pistorium. to. 1. Matterhis. p. 94.) Καὶ ὁ νεώτερος συγγραφεὺς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὁ Ἰησουΐτης Μαϊνσβοῦργος, ἐν τῇ διηγήσει περὶ τῆς διαιρέσεως τῆς Ἐκκλησίας, θέλων νὰ ἐπαινέσῃ τὸν Νικόλαον, λίαν ἀτόπως εἶπε περὶ αὐτοῦ, «ὅτι ἐπὶ τῆς ἐννεαετοῦς διοικήσεως αὐτοῦ ἀνεβίβασε τὴν τοῦ Πρωθιεράρχου ἐξουσίαν πολὺ ὑψηλότερον ἢ ὅσον ἦτο ποτὲ, μάλιστα δὲ καθ' ὅσον ἀποβλέπει τοὺς Αὐτοκράτορας, Βασιλεῖς, Δούκας, Πατριάρχας καὶ Ἐπισκόπους, πολιτευόμενος αὐτοὺς εἰς περιστάσεις, καθ' ἃς ὑπελάμβανεν ὅτι οὗτοι προσβάλλουσι τὰ προνόμια τοῦ θρόνου αὐτοῦ, πολὺ ἀποτομώτερον παντὸς τῶν προκατόχων αὐτοῦ.» (σελ. 95.) Κατὰ τοιούτου ἀντιπάλου ἔπρεπε νὰ φιλονεικῇ ὁ Φώτιος· καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς χαρακτῆρα οὐχ ἧττον ἰσχυρὸν, ἵνα ὑποστηρίξῃ οὐ μόνον τὰ ἴδια δίκαια, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἁπάσης ἐν τῷ προσώπῳ ἑαυτοῦ, διότι ἐκ τῆς ὑποταγῆς τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸν Πάπαν, ἢ ἐκ τῆς ἰσότητος αὐτῶν, ἐξήρτητο ἡ λύσις τοῦ σπουδαίου ζητήματος δι' ἅπαντας τοὺς μέλλοντας αἰῶνας. Διὸ καὶ ὁ Φώτιος ἐγένετο τὸ ἀντικείμενον τῶν

πικροτέρων κατακρίσεων τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἐστηρίζοντο ἐπιμόνως εἰς τὴν πρώτην μὴ ὅλως κανονικὴν ἐγκαθίδρυσιν αὐτοῦ, ζῶντος ἔτι τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου· οἱ προπωπικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν Ῥώμην, προσεπάθουν νὰ δυσφημίσωσιν αὐτὸν διὰ τῶν σκληροτέρων συκοφαντιῶν, ἐπαναληφθεισῶν καὶ ἔν τισι χρονογράφοις, ὧν ἡ ἀνάγνωσις χρήζει μεγάλης προσοχῆς.

Οὕτως, ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Μητροφάνης, ὁ Νεοκαισαρείας Ἐπίσκοπος Στυλιανὸς καὶ ὁ Ἡγούμενος Θεόγνωστος, καί τοι σύγχρονοι, εἰσὶν ὅμως λίαν ὕποπτοι ἐν ταῖς σωζομέναις ἐπιστολαῖς αὐτῶν, ὡς ἀσπονδότατοι ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου καὶ ἐνεργοῦντες κατ' αὐτοῦ. Ἕτερος δὲ σύγχρονος τούτοις, ὁ Χαρτοφύλαξ Ἀναστάσιος, ἐφ' οὗ στηρίζεται κατ' ἐξοχὴν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, διότι οὗτος συνέγραψε, διὰ τὸν Πάπαν Ἀδριανὸν τὸν Β', τὸν πρόλογον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου, ἥτις ὀνομάζεται οἰκουμενικὴ, καὶ μετέφρασε τὰς πράξεις αὐτῆς, χρήζει ἔτι ὀλιγωτέρας πίστεως, καθὸ φροντίζων νὰ δικαιολογήσῃ ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ διὰ διαφόρων ἐπιχειρημάτων τὸ ἀσύμφωνον τῶν Ἑλληνικῶν πράξεων πρὸς τὰς Λατινικὰς, καὶ δι' ἄλλην προσέτι σπουδαίαν αἰτίαν. (Concil. T. 23. p. 129.) Οἱ Δυτικοὶ ἱστορικοὶ μνημονεύουσι περί τινος βιβλιοφύλακος Ἀναστασίου, ὑποβληθέντος εἰς ἀφορισμὸν καὶ στερηθέντος τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τριῶν Παπῶν· αὐτὸς δ' ὁ Ἀδριανὸς, κατηγορῶν αὐτοῦ ὡς συνενόχου εἰς φόνον, ἀναφέρει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὅτι οὗτος ὑπεξήρεσεν ἐκ τῶν Πατριαρχικῶν αὐτοῦ θαλάμων, τὰς συνοδικὰς πράξεις, δι' ἃς κατεδικάσθη, καὶ φαίνεται, ὅτι μαρτυρία τοιαύτη ἀρκεῖ πρὸς ἀπόρριψιν τῆς τοῦ χαρτοφύλακος, ἐὰν οὗτος ὑπάρχῃ ὁ αὐτὸς Ἀναστάσιος, εἰ καὶ ὁ Φλευρῆς βεβαιοῖ, ὅτι ὁ συλλέγων τὰς συνοδικὰς πράξεις, βιβλιοθηκάριος ἢ βιβλιοφύλαξ Ἀναστάσιος, ἦτο ὅλως διόλου ἄλλος, ληγάτος σταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς Γερμανίαν. (βιβλ. LI, κεφ. 20, 45.) Παράδοξος ὅμως τοιαύτη

σύμπτωσις ὀνομάτων καὶ χρεῶν ἐν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ, διότι καὶ ὁ ἀφορισθεὶς Ἀναστάσιος ἦτο ἐπίσημον πρόσωπον καὶ ἐμεσίτευεν ὑπὲρ τοῦ νεωστὶ ἤδη ἐκλεχθέντος Πάπα Ἀδριανοῦ, ἐνώπιον τῶν ἐπισκόπων τῆς Γαλλίας, οἵτινες ἐσκληρύνθησαν διὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Νικολάου.

Ἐν τούτοις οἱ νεώτεροι διῶκται τῆς μνήμης τοῦ Πατριάρχου Φωτίου στηρίζονται πολὺ εἰς τὸν Ἀναστάσιον, φαίνονται δὲ ὑπὸ τῶν αὐτῶν διηγήσεων χειραγωγούμενοι καὶ οἱ μικρὸν μετ' αὐτὸν συγγράψαντες. Μεταξὺ τούτων κατέχει τὴν πρώτην θέσιν Νικήτας Δαβὶδ ὁ Παφλαγὼν, ἰσχυρὸς ἀντίπαλος τοῦ Φωτίου, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ συγγράψας τὸν βίον τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου, ἐξ ὅσων ἤκουσεν ὑπὸ προβεβηκότων τὴν ἡλικίαν, καθὼς αὐτὸς οὗτος ἐκφράζεται, αἱ δὲ φῆμαι αὗται προήρχοντο, ὡς φαίνεται, ἐξ ἀνθρώπων δυσμενῶς διακειμένων κατὰ τοῦ Φωτίου. Πολλαὶ μάλιστα συκοφαντίαι, περὶ τῆς ὑποτιθεμένης σκληρότητος τοῦ Φωτίου κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, εἰσὶν ἀπίθανοι, παραβαλλόμεναι πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῶν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πατριάρχου καὶ πρὸς τὰς ἐν αὐταῖς ἐκτιθεμένας πράξεις, ἕτεραι δὲ ὅλως ἀνυπόστατοι· γράφει οὗτος, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι δῆθεν ὁ Φώτιος προὔτεινε τὸ Αὐτοκρατορικὸν στέμμα εἰς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Βασίλισσαν τῶν Φράγκων, ζῶντος ἔτι τοῦ Μιχαὴλ, καὶ ἄλλα τούτῳ παραπλήσια.— Φαίνεται ἐπίσης, ὅτι ὁ Νικήτας ἦτο θιασώτης τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐκφράσεων ὑπὲρ τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας τῶν Παπῶν, ὁ δὲ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος λέγει ῥητῶς, ὅτι ὁ Νικήτας ὡμολόγει τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, κατὰ τὴν δυτικὴν παράδοσιν. (Vita Ignat. Concilior. T. 23. pag. 453. Ἑλλην. Ἱστορ. Πατριάρχ. Δοσιθ. βιβλ. Ζ', κεφ. έ.) Ἡ παρ' αὐτοῦ ὅμως βιογραφία τοῦ Ἰγνατίου χρησιμεύει τοῖς Δυτικοῖς ὡς θεμελιώδης πρᾶξις κατὰ τοῦ Φωτίου, διὸ καὶ προσαρτᾶται παρ' αὐτῶν εἰς τὰς πράξεις τῆς ὑποτιθεμένης ὀγδόης οἰκουμενικῆς Συνόδου,

δμοῦ μετὰ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ Μιχαὴλ Συγκέλλου πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰγνάτιον, ὅπερ ὅμως, καί τοι κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν πνεῦμα συντεταγμένον, εἶναι εὐσχημότερον.

Ὑπάρχει ἔτι εἷς πικρὸς συκοφάντης τοῦ Φωτίου, ζήσας μετ' αὐτὸν, Συμεὼν ὁ Λογοθέτης, ἀλλ' αἱ διηγήσεις αὐτοῦ γέμουσι τοσούτων παραλογισμῶν καὶ πεπλασμένων προφητειῶν καὶ θαυμάτων, ὥστε οὐδεμιᾶς προσοχῆς εἰσιν ἄξιαι· διηγεῖται παραδείγματος χάριν ὅτι δῆθεν ὁ πατὴρ τοῦ Φωτίου ἥρπασε μοναχήν τινα, καὶ ἐπροφήτευσαν αὐτῷ, ὅτι ἐξ αὐτῆς τεχθήσεται ἀντίχριστος, ὅτι αὕτη εἶδε κατ' ὄναρ, ὅτι τίκτει ὄφιν, καὶ ὅτι ἐνεπιστεύθη εἴζτινα ἑβραῖον ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ νεανίσκου Φωτίου, ὅστις ἐδόθη εἰς τὴν ἀστρολογίαν καὶ τὰ παρόμοια. (Corpus Histor. Byzanti. Tom. 21. 1729. Venetia pag. 331—333.) Ἄλλοι δὲ χρονογράφοι Ἕλληνες, ὁ μοναχὸς Γεώργιος, ὁ Κεδρηνὸς, ὁ Ζωναρᾶς, καὶ αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, εἰ καὶ διηγοῦνται λίαν συνοπτικῶς περὶ τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Ἰγνατίου, ἡ ἀμεροληψία αὐτῶν ὅμως εἶναι ἀξία πίστεως, καὶ μάλιστα ἡ ὁμοφωνία, μεθ' ἧς ἀποδίδουσιν οὗτοι τὰς κατὰ τοῦ Ἰγνατίου σκληρότητας, οὐχὶ εἰς τὸν Φώτιον, ἀλλ' εἰς τὸν Καίσαρα Βάρδαν, θεῖον τοῦ Αὐτοκράτορος. (Georgius Tom. 21 pag. 400. Constan. pag. 89. Zonaras, T. 11. pag. 127. Cedrenis T. 8. pag. 433.)

Ἀλλὰ, πλὴν τούτων καὶ ἄλλων χρονογράφων, ὡς καλλίστη μαρτυρία τῆς ἀληθείας δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν αὐταὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, αἱ δεικνύουσαι οὐ μόνον τὴν μεγάλην παιδείαν καὶ τὴν εὐγενῆ ἀγωγὴν, ἅτινα καὶ ἀκουσίως ὁμολογοῦσι πάντες οἱ ἀσπονδότεροι ἐχθροὶ αὐτοῦ, (ἡ δ' εὐγενὴς ἀγωγὴ μαλακύνει φυσικῶς τὴν καρδίαν), ἀλλὰ καὶ τὸ φιλάληθες καὶ τὴν γενναιότητα, μεθ' ἧς ἤλεγχε τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς σκληρότητας τῶν μεγιστάνων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Καίσαρος διώκτου τοῦ Ἰγνατίου, παρ' ᾧ ἐμεσίτευεν ὑπὲρ τῶν καταδιωκομένων. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις διαχεῖται Ἀποστολικὸν

πνεῦμα, διότι αἱ παραινέσεις αὐτοῦ παραδείγματος χάριν πρὸς τὸν ἀρτίως βαπτισθέντα Βασιλέα τῶν Βουλγάρων, πληροῦνται βαθυτάτων θεολογικῶν γνώσεων, καί τοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Πατριάρχου κατηγοροῦσιν αὐτοῦ παχυλὰς ἀποπλανήσεις· αὗται δεικνύουσι τρανῶς καὶ τὴν ποιμενικὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τοὺς κακοπαθοῦντας δι' αὐτὸν Ἐπισκόπους, καὶ τὴν σταθερότητα, μεθ' ἧς ὑπέμενε τὰς ἰδίας κακοπαθείας, διδάσκων τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους· ἐκ τοῦ κατόπτρου δὲ τούτου ἐξαλείφεται ἀκουσίως πᾶσα δυσάρεστος σκιὰ, δι' ἧς οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Φωτίου προσπαθοῦσι παντὶ σθένει νὰ ἀμαυρώσωσι τὸν ἄμεμπτον βίον αὐτοῦ. — Οὕτω λοιπὸν προκατειλημμένοι περὶ τῶν Ἱστορικῶν, προσέλθωμεν ἤδη εἰς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν.

Β΄

ΟΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ

ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΚΑΙ ΦΩΤΙΟΣ.

Οἱ Πατριάρχαι Ἰγνάτιος καὶ Φώτιος, οἱ διαμεριζόμενοι ἑαυτοῖς ἐπὶ τριακονταετίαν τὴν συνέργειαν τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν Ἐπισκόπων, καὶ διαφιλονεικοῦντες τὴν καθέδραν τῆς Βασιλευούσης, κατήγοντο ἀμφότεροι ἐκ διασήμου γένους καὶ διεκρίνοντο δι' ὑψηλῶν προτερημάτων· τοῦτο δ' ἐξηγεῖ τὴν εἰς ἕκαστον τούτων μεγάλην ἀφοσίωσιν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες προσεκολλήθησαν ἅπαξ εἰς τὴν μίαν ἢ εἰς τὴν ἑτέραν μερίδα. Τοῦ Ἰγνατίου πατὴρ ἦτο Μιχαὴλ ὁ Κουροπαλάτης, ὁ ἐπικληθεὶς Ῥαγγαβὲ, πάππος δὲ πρὸς μητρὸς Νικηφόρος ὁ Γενικὸς ἀμφότεροι Αὐτοκράτορες χρηματίσαντες. Ὁ σκληρὸς Λέων ὁ ἐξ Ἀρμενίων, κυριεύσας τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καθεῖρξεν ἅπασαν τὴν οἰκογένειαν εἰς μοναστήριον, ἐποίησε δὲ καὶ τὸν Ἰγνάτιον ἐκτομίαν, ὅπως ἀπομακρύνῃ αὐτὸν διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς βασιλείας. — Ὁ Ἰγνάτιος διήγαγεν ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ εἰς μοναχικοὺς ἀγῶνας, διελθὼν δὲ ἐν τιμῇ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς ἐπὶ τῶν καταδιωγμῶν τῶν εἰκονομάχων, ἀνέβη μέχρι τοῦ ὑπερτάτου ἀξιώματος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίου Πατριάρχου Μεθοδίου, διὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς εὐσεβεστάτης Αὐτοκρατορίσσης Θεοδώρας, ἥτις ἐπανώρθωσε τὴν Ὀρθοδοξίαν, κλονισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ σκληροῦ συζύγου αὐτῆς Θεοφίλου καὶ διοικοῦσα τὸ βασίλειον διὰ τὸ ἀνήλικον ἔτι τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, ἐξήγαγε τὸν Ἰγνάτιον ἐκ τῆς ἡσυχίας τοῦ μονήρους βίου διὰ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον.

Ὁ δὲ Φώτιος κατήγετο ὡσαύτως ἐξ εὐγενῶν καὶ περιφανῶν γονέων, οἵτινες ἐδέξαντο τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον ἐπὶ τῶν καταδιωγμῶν, τῶν γενομένων ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων, καὶ ὠνόμαζε πάππον (κατ' ἄλλους δὲ θεῖον) αὐτοῦ τὸν Πατριάρχην ἅγιον Ταράσιον, προεδρεύσαντα τῆς ἐν Νικαίᾳ, ἤτοι τῆς ἑβδόμης οἰκουμενικῆς Συνόδου· ἐκ μητρὸς δὲ, ἀδελφῆς οὔσης τοῦ Πατρικίου Ἀρσαβέρου, εἶχε σχέσεις συγγενείας μετὰ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, διὸ καὶ ἐβοήθει αὐτὸν ὁ Καῖσαρ Βάρδας, ἀδελφὸς τῆς Αὐτοκρατορίσσης. Ἐκτὸς δὲ τοῦ διασήμου γένους, ὁ Φώτιος ἦτο τοσούτῳ θαυμάσιος καὶ μέγας νοῦς, ὥστε οὐδένα τῶν συγχρόνων αὐτῷ εἶχεν ἐφάμιλλον, ἀλλ' οὐδ' ἡ φύσις ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εὐηργέτησέ τινα τοσούτῳ γενναίως διὰ τῶν δώρων ἑαυτῆς· ἐπειδὴ οὗτος εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἐπιστήμας ὑπερεῖχε καὶ αὐτῶν τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων, καὶ ἦτο τελειότατος καὶ ἄκρος διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἰατρικῆς, τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς θεολογίας, εἰς ἣν ἐξαιρετικῶς ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν, ἀφ' οὗ ἐξελέχθη διὰ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν βιβλίων καὶ πολλὰ ἴδια συγγράμματα, ἅπερ μετὰ θάνατον κατέλιπεν, εἰσὶν ἱκανὰ τεκμήρια τῆς ὑπερφυοῦς μαθήσεως τοῦ ἀνδρὸς, τῶν ἐξαισίων προτερημάτων, τῆς ἐμβριθοῦς γνώσεως τῶν διαφόρων συγγραφέων, περὶ ὧν ἔκρινεν ὀρθῶς καὶ ἀκριβῶς, καὶ τῶν πολυειδῶν αὐτοῦ ἀναγνώσεων. Ἐξίσου δὲ περιφανὴς καὶ ἐπιτήδειος ἦτο καὶ περὶ τὰ πολιτικὰ, κατά τε θεωρίαν καὶ πρᾶξιν, διὸ καὶ ἔφθασε μέχρι τῶν πρώτων τοῦ κράτους ἀξιωμάτων, οἷον τὸ τοῦ πρωτοσπαθαρίου ἤτοι πρώτου σπαθοφόρου, τὸ τοῦ πρώτου συμβούλου, ἤτοι πρωτοασηκρίτου, ὅπερ ἔδιδεν αὐτῷ τὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Γερουσίας. Ἀλλ' αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀσχολίαι ἦσαν ἡ προσφιλεστέρα αὐτῷ ἐνασχόλησις, ἀφιέρου δὲ πρὸς τοῦτο ὁλοκλήρους τὰς νύκτας, ὅσας ἠδύνατο νὰ ὑποκλέπτῃ ἀπὸ τῶν ἀσχολιῶν αὐτοῦ περὶ τὰ κοινὰ πράγματα. — Διὸ φαίνεται λίαν πιθανὸν ὅτι ὁ Φώτιος, ἔχων τοσαύτην ἐξαιρετικὴν κλίσιν

πρὸς τὰς ἐπιστήμας, κατέχων δὲ καὶ τοσούτῳ ὑψηλὴν θέσιν, δὲν ἠδύνατο νὰ συμφωνήσῃ αὐτοθελῶς περὶ τοῦ προτεινομένου αὐτῷ παρὰ τοῦ Καίσαρος ἀξιώματος, καὶ τούτου ἕνεκα μετενόει ἔπειτα πικρῶς ἐπὶ τῇ στερήσει τῶν προσφιλεστάτων αὐτῷ εἰρηνικῶν ἀσχολιῶν. Κατὰ τὰς θορυβώδεις περιστάσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ βασιλείου, ὅτε ἡλικιοῦτο καὶ ὁ Μιχαὴλ, ὅστις παρεδόθη εἰς πᾶσαν διαφθοράν, — ἡ βεβιασμένη κουρὰ τῆς Αὐτοκρατορίσσης, ἡ αὐθαιρεσία τοῦ Καίσαρος Βάρδα, λαβόντος τὰς ἡνίας τοῦ κράτους, καθὼς καὶ ἡ καθαίρεσις τοῦ Ἰγνατίου, δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ δελεάσωσι τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Φωτίου, εὐχαριστουμένου ἄλλως καὶ ἐπὶ ταῖς πολιτικαῖς τιμαῖς. Οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ κατεγίνοντο νὰ διαδώσωσιν ὅτι δῆθεν οὗτος, διὰ παντοίων τρόπων, ἐθήρευε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπὶ τῆς ἐνδεκαετοῦς πατριαρχείας τοῦ Ἰγνατίου, καὶ ὅτι δὲν ἡσύχασεν οὐδ' ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἔτι τὰς ῥαδιουργίας αὐτοῦ καὶ τὰς καταδιώξεις. (Ἱστορ. Φλευρῆ, βιβλ. L, κεφ. 3. Πέτρα σκανδάλου σελ. 7.)

Ὁ δὲ χαρτοφύλαξ Ἀναστάσιος, Νικήτας ὁ Παφλαγὼν καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Νικόλαος, κατέκρινον τὸν Φώτιον διὰ τὴν σχέσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Συρακουσῶν, μεθ' οὗ ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς χειροτονίας αὐτοῦ δὲν ἤθελε νὰ κοινωνήσῃ, καὶ εἶτα, γενομένης συνόδου, ἐκάθηρεν αὐτόν. Εἰς τί δὲ κυρίως συνίσταντο τὰ πταίσματα τοῦ Γρηγορίου — ἄγνωστον· ἀλλ' ὁ Ἰγνάτιος παρεπονήθη πρὸς τοὺς Πάπας Λέοντα τὸν Δ' καὶ Βενέδικτον τὸν Γ', προκατόχους τοῦ Νικολάου, οἵτινες ὅμως δὲν ἐξέφρασαν περὶ αὐτοῦ ὁριστικὴν ἀπόφασιν. — (Goncil. T. 23. pag. 120, 458. Ἱστορ. Φλευρῆ. βιβλ. L. κεφ. 3.)

Ὁ ἐχθρὸς τοῦ Φωτίου, Συμεὼν ὁ Λογοθέτης, λέγει ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Πατριάρχης Μεθόδιος, ἐκτὸς τῶν ἄλλων αἰτίων, περὶ ὧν ὅμως οὐδὲν μνημονεύει, κατέστησεν ἀργὸν τὸν Γρηγόριον, ἐπειδὴ οὗτος ἐχειροτόνησεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ

τὸν πρεσβύτερον Ζαχαρίαν, σταλέντα παρὰ τοῦ Πατριάρχου εἰς Ῥώμην, καὶ τοῦτο πιθανῶς ἦτο ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ κυρία αἰτία πασῶν τῶν δυσαρεσκειῶν κατὰ τοῦ Γρηγορίου. Βεβαίως ἔπραξεν οὗτος ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐναντίον τῶν κανόνων· ἀλλ' ἡ περίστασις εἶναι λίαν σκοτεινὴ, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῶν αἰτίων, δι' ἃ ἔπραξεν οὕτως· πρὸς δὲ τούτοις ὁ Γρηγόριος, ὡς Ἀρχιεπίσκοπος τῆς τῶν Συρακουσῶν ἐπαρχίας, οὔσης τὸ ὑποκείμενον τῶν φιλονεικιῶν μεταξὺ τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς ἐν τῇ Βασιλευούσῃ καθέδρας, ἦτο μᾶλλον ἀνεξάρτητος καὶ αὐθύπαρκτος ἢ ὅσον οἱ λοιποὶ Ἐπίσκοποι, οἱ ὑποκείμενοι τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ, καὶ ἴσως παρεξετράπη ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτοῦ, καὶ διήγειρεν οὕτω τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ Πατριάρχου. Ἐν τούτοις ἡμεῖς βλέπομεν ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ τὸν ἅγιον Ἐπιφάνειον Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου ἐμπεσόντα εἰς τοιοῦτον ἁμάρτημα ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, εἰ καὶ μὴ κατακριθέντα τοσοῦτον αὐστηρῶς· καὶ εἶναι τὰ μάλιστα ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου, ἐκφραζόμενοι δι' ἀορίστων λόγων λίαν σκληρῶς περὶ τοῦ Γρηγορίου, δὲν δεικνύουσιν ὅμως κατ' εὐθεῖαν οὐδὲν ἁμάρτημα καθαρῶς γνωστὸν, καὶ τοῦτο ἐν μέρει συνηγορεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ. (Corpus Byzant. T. XXI. Simeon. magist. pag. 332.)

Ὁ Ἀναστάσιος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ὀγδόης Συνόδου γράφει, ὅτι Ἐπίσκοποί τινες, ἐν οἷς καὶ ὁ Γρηγόριος, δὲν συνεφώνουν διὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Ἰγνατίου, διότι οὗτος, γινώσκων τὸ φαυλόβιον αὐτῶν καὶ τὴν κατάλυσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, δὲν ἤθελε νὰ συγκοινωνήσῃ τούτοις, πρὶν ἡ δικάσῃ τὰ πταίσματα αὐτῶν, καὶ ὅτι οὗτοι κατηγόρουν αὐτοῦ ἀδίκως, προτιθέμενοι ἵνα ἀμαυρώσωσι τὴν μνήμην τοῦ μακαρίου προκατόχου αὐτοῦ Μεθοδίου. Νικήτας δ' ὁ Παφλαγὼν, μὴ ἐξηγῶν ἐπίσης τὸ πταῖσμα τοῦ Γρηγορίου, λέγει, ὅτι πολλοὶ τῶν Ἐπισκόπων κατέκρινον τὴν αὐστηρότητα τοῦ Ἰγνατίου, ὡς

ἀφορίσαντος τὸν Γρηγόριον ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ κοινωνίας ἄνευ κρίσεως, καὶ οὕτως ἐρεθίσαντα τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὃν ὁ Φώτιος ἐσέβετο ὡς λίαν εὐηρεστηκότα τῷ Θεῷ. Ἐὰν δὲ ὁ Γρηγόριος ἐφαίνετο αὐτῷ τοιοῦτος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἰδίων ἐχθρῶν, καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ δὲν ἀπεδείχθησαν φανερῶς, καί τοι τοῦ Ἰγνατίου ἐπισπεύσαντος πρὸς καταδίκην αὐτοῦ, ἕπεται ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ αἰτία πρὸς κατηγορίαν τοῦ Φωτίου, διὰ τὰς στενὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις, καὶ μάλιστα διότι ἐκ τῆς πρὸς τὸν Γρηγόριον ἐπιστολῆς αὐτοῦ φαίνονται ἀμφότεροι προθέμενοι σκοπὸν ἀγαθὸν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ ὅτι ἠπατῶντο. (Concilior. T. 23. pag. 120. Vita Ignatii pag. 458. Photii epistola III London 1641.)

«Ὅσα πρὸς καταρτισμὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας (ἔγραφεν ὁ Φώτιος τῷ Γρηγορίῳ) ἡ Ἀρχιερατικὴ ὑμῶν διαπράττεται ὁσιότης, ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὴν ἡμετέραν ἔχεις συμφωνοῦσαν μετριότητα· διόπερ οὐ δεῖται συνεχοῦς ἐπὶ τούτοις ὑπομνήσεως· μάλιστά γε νῦν, ὅτε φωνῆς ἁπάσης λαμπρότερόν τε καὶ τελειότερον, ἀναδιδάσκουσιν ἡμᾶς τὰ ἀλλήλων, καὶ εἰς μίαν γνώμην καὶ τὸ αὐτὸ συνάπτουσι φρόνημα· ὅ τε κοινὸς ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμὸς, καὶ τὰ κοινὰ πάθη καὶ ἀνιστόρητα, οἷς ἐναθλεῖν διὰ τὴν συντήρησιν τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν καὶ παραφυλακὴν, ἀξιούμεθα. Ἔντεινε τοίνυν καὶ κατευοδοῦ χειροθετῶν τε καὶ ἱεροτελῶν, καὶ τὸ ποίμνιον αὔξων καὶ πληθύνων Χριστοῦ· ναούς τε σεπτοὺς ἐγείρων καὶ τελεσιουργῶν ἄλλως τε καὶ καιροῖς τοιούτοις, ἐν οἷς ἱερεῖς τε καὶ ἱερωσύνη, τὸ μέρος ἐκείνων τῶν τρισαθλίων, σεσίγηται καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνισται· ναῶν τε ἐρημία καὶ πόρθησις, ἀντὶ τῆς πρὶν εὐκοσμίας, τὸ Ῥωμαϊκὸν κατέχει πολίτευμα, καὶ μονονουχὶ τὰ Χριστιανῶν ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνατέτραπται· οἷς, τίς ἀξίως ἄλλος ἢ Ἱερεμίας ἐπιστενάξειε δυνατὸς ὢν οἰκείοις θρήνοις τηλικαύτης ἐρημίας ἐκτραγῳδῆσαι καὶ παραστῆσαι μέγεθος; ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ σιωπώμενα κέκραγεν. Σὺ δέ μοι τά τε ἄλλα ἔρρωσο, καὶ τῆς ἡμῶν ὑπερεύχου μετριότητος.»

Ἄγνωστον εἶναι πότε κυρίως ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἡ ἐπιστολὴ αὕτη· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς φαίνεται καθαρῶς ὑπὸ ποίου πνεύματος κατείχοντο ἀμφότεροι, καὶ δύσκολον εἶναι νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι ἄνθρωπος τοσούτῳ σοφὸς καὶ προορατικὸς, ὁποῖος ὁ Φώτιος, μὴ κατηγορούμενος οὐδ' ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ φαυλότητι βίου, ἠδύνατο νὰ πλησιάζῃ πρὸς ἄνθρωπον ὅλως ἀνήθικον καὶ παραβάτην πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, ἐὰν ὁ Γρηγόριος ἦτο ἀληθῶς τοιοῦτος. Ὁ Ἰγνάτιος, ὑπὸ ὑπερβολικοῦ ζήλου παρασυρόμενος, προσηνέχθη οὕτως, ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας ἕνεκα, καὶ ἀπέκλεισεν ἄκριτον τὸν Γρηγόριον ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, διόπερ μάλιστα κατηγορήθη παρὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ· προσέτι ὁ Ἰγνάτιος προσηνέχθη ἔτι μεροληπτικώτερον, καὶ διότι ὁ Γρηγόριος ἦτο ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μὴ συμφωνησάντων εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ· ἄρα οὐδεὶς λόγος τοσούτῳ αὐστηρᾶς κατηγορίας κατὰ τοῦ Γρηγορίου, ἐπειδὴ καὶ οὗτος ἐφωπλίσθη ἰσχυρῶς κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, ἕνεκα τῆς αὐτῆς ἀνθρωπίνου ἀδυναμίας· ἔτι δὲ μᾶλλον, καθ' ὅσον, πεπεισμένος ὢν περὶ τῆς εὐθύτητος αὐτοῦ, ἀπετείνετο εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐὰν μὲν δὲν ἠθωώθη, ἀλλ' οὐδὲ κατεδικάσθη παρ' αὐτῆς, καὶ πιθανῶς εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καλόν τι, διότι ἠδύνατο νὰ φαίνηται εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ὡς τὰ μάλιστα εὐαρεστήσας τῷ Θεῷ. Αἱ περιστάσεις αὗται, ἐκ τῶν προτέρων ἤδη δεικνύουσι πόσον ὀλίγον δύναταί τις νὰ ἐμπιστεύηται εἰς τοὺς συγχρόνους ἱστορικοὺς, παρασυρομένους ὑπὸ μονομεροῦς ἀγάπης ἢ μίσους πρὸς ἑκάτερον τῶν δύω ἀντιπάλων.

Πάντες οἱ δυτικοί τε καὶ ἀνατολικοὶ ἱστορικοὶ μαρτυροῦσιν ὁμοφώνως, ὅτι αἴτιον τῆς ὀργῆς τοῦ Καίσαρος Βάρδα, κατὰ τοῦ Ἰγνατίου ἦτο ἡ ποιμενικὴ σταθερότης, δι' ἧς οὗτος ἤλεγχε τὴν μοιχείαν τοῦ Καίσαρος, ἀποβαλὼν αὐτὸν ἐπισήμως καὶ ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν ἀχράντων μυστηρίων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων. Ἔκτοτε ὁ Βάρδας ἐφρόντιζε νὰ ἀμαυρώσῃ αὐτὸν

ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ ἐμπαίζοντος τὰ Θεῖα, ἐμπνεύσας αὐτῷ, ὅτι δῆθεν ὁ Πατριάρχης ζητεῖ πάλιν νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον τὴν Αὐτοκράτειραν Θεοδώραν, καὶ ἐπέτυχε τέλος τοῦ πονηροῦ σκοποῦ αὐτοῦ, διότι, κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁ Ἰγνάτιος ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Τερέβινθον.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὁμόφωνον ταύτην περιγραφὴν, πάλιν χρεία πολλῆς προσοχῆς ἐν τῇ διηγήσει περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Φωτίου. Ἀναστάσιος ὁ χαρτοφύλαξ, κατακρίνων καθόλου τὸν Φώτιον ὡς τὸν κυριώτερον συνένοχον τοῦ Καίσαρος, γράφει ὅμως, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος, ἐξοριζόμενος, ἔδησε τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα μηδεὶς τολμήσῃ ἄνευ αὐτοῦ τελεῖν ἐν αὐτῇ Ἱερουργίαν. (Anast. praef. Concil. T. 23. pag. 121.) Τοιαύτη διαγωγὴ φαίνεται ὅλως ἀνάρμοστος καὶ εἰς τὴν ποιμενικὴν ταπείνωσιν, καὶ εἰς τὴν μέριμναν περὶ τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ ποιμνίου, καὶ μάλιστα ὅταν ἐνθυμηθῶμεν τὸ παράδειγμα ἑτέρου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὅστις, ἐξοριζόμενος προέτρεπεν ἐκ τοὐναντίου τοὺς ἑαυτοῦ Ἐπισκόπους νὰ συγκοινωνῶσι μετὰ τοῦ ἐκλεχθησομένου διαδόχου αὐτοῦ, ἵνα μὴ διαταράξωσι τὴν Ἐκκλησίαν· διότι, ἔλεγεν οὗτος, οὔτε ἀπ' αὐτοῦ ἤρξατο ἡ Ἐκκλησία, οὔτε σὺν αὐτῷ τελειοῦται, οἱ δὲ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Προφῆται ὑπέμειναν πολλῷ πλείονα κακά· παρεκάλει δὲ μόνον τοὺς Ἐπισκόπους, ἐὰν ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸν ἀθῶον, νὰ μὴ ὑπογράψωσι τὴν καταδίκην αὐτοῦ. Ἐὰν καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἠκολούθει τὸ καλὸν τοῦτο παράδειγμα, ἀπέφευγε βεβαίως πάσας τὰς σκληρὰς καταδιώξεις τοῦ Καίσαρος· διότι ἡ ὑπόθεσις δὲν ἦτο περὶ δόγματός τινος τῆς πίστεως, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ συγγράψας τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου, Νικήτας ὁ Παφλαγὼν, ὑπερυψῶν δι' εὐφημιῶν τὴν σταθερότητα αὐτοῦ λέγει. «Οὕπω τρεῖς μετὰ τὴν κατάβασιν (τοῦ Ἰγνατίου) διεληλύθεισαν ἡμέραι, καὶ παρῆσαν τῶν Ἐπισκόπων οἱ νομιζόμενοι λογάδες, λίβελλον ὑποταγῆς, ἤτοι παραίτησιν διὰ τὴν ἐνεστῶσαν τοῦ

καιροῦ κακίαν ἀξιοῦντες λαβεῖν παρ' αὐτοῦ· καὶ ταῦτα τίνες; (προστίθησιν οὗτος) οἱ ἐγγράφως αὐτῷ πρότερον ὀμωμοκότες καὶ αὐτῆς ἐκπεσεῖν τῆς ὑπερουσίου Τριάδος εὐξάμενοι, εἴγε τὸν οἰκεῖον ποιμένα ἄνευ καταγνώσεως ἀθετήσαιεν κανονικῆς.» Ἐὰν ἀληθῶς ὤμοσαν, τοῦτο δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ· διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαιτῇ τις καὶ νὰ δίδῃ τοιοῦτον βλάσφημον ὅρκον; — Ἐὰν δὲ ἐπενόησεν αὐτὸν ὁ ἱστοριογράφος, χάριν καλλωπισμοῦ τῆς συγγραφῆς μόνον, τότε κατ' αὐτὸν δύναται πᾶς τις νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῶν ἀκολούθων, μετὰ πόσης ἀληθείας δηλονότι περιέγραψε τὰς κακοπαθείας τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοὺς καταδιωγμούς, οὓς ὑπέστη παρὰ τοῦ Φωτίου, ἐν ᾧ ὁ τελευταῖος οὗτος δὲν συμμετέσχεν αὐτῶν τὸ παράπαν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἄλλων, μᾶλλον ἀξιοπίστων χρονογράφων. Παρακατιὼν δὲ γράφει ὁ Νικήτας· «Ἀλλ' αὐτοὶ μὲν (οἱ Ἐπίσκοποι) ὑπέστρεφον ἀνήνυτα πεπονηκότες· μετ' ὀλίγας δὲ καὶ αὖθις ἡμέρας Πατρίκιοι, καὶ τῶν Κριτῶν οἱ ἐπιφανέστατοι σὺν τοῖς προλαβοῦσιν Ἐπισκόποις ἐξιόντες, πάσαις μηχαναῖς ὑποσχέσεσί τε καὶ ἀπειλαῖς τὸν θρόνον ἐγγράφως παραιτήσασθαι κατεβιάζοντο, εἴγε μὴ μέλλοι εἰς προφανῆ καθεῖναι κίνδυνον ἑαυτόν. — Ἐπειδὴ οὖν οὐκ εἶχον εὐλόγως παρανομεῖν, οὐδεμιᾶς αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ ἀνευθύνου προφάσεως ἐνδιδομένης, γυμνῇ λοιπὸν τῇ κεφαλῇ, καὶ ἀναιδεῖ προσώπῳ κατὰ τὸ ᾀδόμενον, πρὸς πᾶσαν ἐχώρουν ἀδικίαν καὶ παρανομίαν.» Ἆρα ἐνεργοῦσιν ἐνταῦθα ἡ Σύγκλητος καὶ οἱ Ἐπίσκοποι· ὁ δὲ Ἰγνάτιος δέχεται οἰκειοθελῶς πάντα τὰ μαρτύρια μόνον ἵνα μὴ στερηθῇ τοῦ θρόνου. Ἐὰν ἀληθῶς ἦτο οὕτω διατεθειμένος ὁ Ἰγνάτιος, δὲν εἶχεν ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ῥήματα τοῦ Χριστοῦ, «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων·» καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου μεγαλείου· ἐπελάθετο δὲ καὶ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ, «ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην.» (Vita Ignatii. Tom. 23. Conciliorum pag. 453.)

«Ἐπειδὴ τοίνυν (ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Νικήτας) οἱ παρὰ τοῦ Βασιλέως τότε πολλὰ πειράσαντες — καὶ πλεῖστα καθ' ἑαυτοὺς συσκεψάμενοι, καὶ πᾶσαν κεκινηκότες βουλὴν, Φώτιον πρωτοσπαθάριόν τε ὄντα καὶ πρωτασηκρῆτιν (πρῶτον τῶν ἐξ ἀπορρήτων), εἰς Ἀρχιερέα τῆς Βασιλίδος προχειρίζονται.» Ἐνταῦθα δὲν φαίνεται συμμετοχή τις τοῦ Φωτίου, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Νικήτας κατακρίνει αὐτὸν μόνον διὰ τὴν φιλόδοξον συναίνεσιν ἐπὶ τῇ ἀδίκῳ ἐκλογῇ· ἴδωμεν ὅμως τί γράφει περὶ τούτου καὶ ὁ Φώτιος πρὸς τὸν Πάπαν, διότι βεβαίως ἡ μαρτυρία αὐτοῦ χρήζει πίστεως. «Ὅτε τῆς Ἱεραρχίας κατὰ νοῦν τὸ μέγεθος ἀναλήψομαι, καὶ πολλῷ τὴν ἀνθρωπίνην εὐτέλειαν τῆς ἐκείνης προσούσης ἀπολειπουσαν τελειότητος, καὶ τῆς ἐμῆς δυνάμεως ἀναμετρεῖν ἀπελεύσομαι τὴν ἀσθένειαν, καὶ οἷος ἐμοὶ λογισμὸς πρὸς τὸ τῆς τοιαύτης ἀξίας ὕψος ἀεὶ ἐνετέθραπτο, θαυμάζειν καὶ ὑπερεκπλήττεσθαι παρασκευάζων τοὺς ὅσοι ποτὲ τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς, ἵνα μὴ λέγω τοὺς πρὸ ἡμῶν τὸν φρικτὸν τῆς Ἀρχιερωσύνης ζυγὸν ἀνεδέξαντο — ὅτε ταῦτα βασανίζων, καὶ πολυπραγμονῶν, ἐφ' οἷς ἑτέρους ὁρῶν ἐθορυβούμην, τοῖς αὐτοῖς γε νῦν ἐμαυτὸν ἑαλωκότα καθορῶν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν οἵοις ἀλγήμασι βάλλομαι καὶ οἵαις ἀθυμίαις διακαρτερῶ συνεχόμενος. Ἄρτι τοιγαροῦν τοῦ πρὸ ἡμῶν ἱερατεύειν λαχόντος, τῆς τοιαύτης ὑπεξελθόντος ἀξίας, οὐκ οἶδ' ὅπως ὁρμηθέντες ἐπιτίθενταί μοι κραταιῶς, ὅσοι τε κλήρῳ κατειλεγμένοι ἐτύγχανον, καὶ τῶν Ἐπισκόπων τε καὶ Μητροπολιτῶν τὸ ἄθροισμα, καὶ πρό γε τούτων, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ φιλευσεβὴς καὶ φιλόχριστος Βασιλεὺς, πᾶσι μὲν χρηστὸς ὢν καὶ ἐπιεικὴς καὶ φιλάνθρωπος, — ἐμοὶ δ' ἀφιλάνθρωπός τις ἐδόκει τότε, βίαιός τε καὶ λίαν φοβερός. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μικρὸν ἦν ἐνδιδοὺς τῆς ἅμα παντὶ τῷ προειρημένῳ τῶν ἱερέων πληρώματι ἐπιθέσεως· ἀλλ' ὁ μὲν πρόφασιν τοῦ μὴ μεθήσειν ἐποιεῖτο τὴν ὁμόψηφον τῶν ἱερέων ὁρμὴν καὶ σπουδὴν, καὶ ὡς οὐκ ἂν δύναιτο, καὶ βουλόμενος, ἐκτελέσαι τὴν αἴτησιν· τοῖς δὲ ἐπὶ πολὺ πλῆθος συνείλεκτο, οὐδ' οἱ τῆς

παρακλήσεως ἡμῶν λόγοι καθαρῶς αὐτοῖς προσεφέροντο· οὐδ' ἂν καὶ προσέπιπτον, οὐ προσίεντο· ἓν δὴ τοῦτο καὶ μελετήσασι καὶ λέγειν ἐξασκήσασι, τὸ δεῖν ἐμὲ πάντως, καὶ μὴ βουλόμενον, τὸ φορτίον τῆς ἐπιστασίας αὐτῶν ἀναδέξασθαι· ἐπεὶ δέ μοι πανταχόθεν αἱ ὁδοὶ τῶν ἐν τοῖς λόγοις παρακλήσεων ἀπεφράττοντο, προεπήδα τὰ δάκρυα καὶ ἡ τῆς ἀπορίας ἀχλὺς τὰ ἔνδοθεν πάντα πληρώσασα τῆς συγχύσεως, καὶ μέχρις αὐτῶν γε τῶν ὀμμάτων προσαράξασα εἰς ῥεῖθρον μετεσκευάζετο· καὶ γὰρ ἐφάπαξ ὁ λογισμὸς τῆς ἐκ λόγων ἀπειρηκὼς σωτηρίας εἰς ἱκετηρίαν τὴν φύσιν αὐτῆς καὶ τὰ δάκρυα προὐβάλλετο, βοηθείας τινὸς καὶ ἐπικουρίας δι' αὐτῶν ἐλπίσας τυχεῖν, εἰ καὶ διεψεύσθη τοῦ βουλήματος· οὐδ' οὕτω γὰρ ἀνῆκαν οἱ βιαζόμενοι, μέχρις ἂν, ὅπερ ἐμοὶ μὲν ἀβούλητον, ἐκείνοις δὲ ὅπερ ἦν εὐχῆς ἔργον, διεπέπρακτο· καὶ οὕτω λοιπὸν εἰς μέσους τοὺς θορύβους, οἷς ὁ πάντα εἰδὼς κρίμασιν ἐπίσταται, διακαρτερῶ καθιστάμενος.» Ἐὰν δὲ τὸ γράμμα τοῦτο φαίνεται κολακευτικὸν διὰ τοὺς Ῥωμαίους, τότε ἡ ἰδιαιτέρα ἀλληλογραφία τοῦ Φωτίου μετὰ τοῦ Καίσαρος Βάρδα, τοῦ κυριωτέρου αὐτουργοῦ πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ταραχῶν, δύναται νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἔσεται λόγος περὶ αὐτῆς ἐν δέοντι. (Ἱστορ. Φλευρῆ. βιβλ. L, κεφ. 4.).

Ἐν τοσούτῳ καὶ αὐτὰ τὰ περιστατικὰ δὲν δεικνύουσιν ὅτι ὁ Φώτιος ἐβιάζετο νὰ δεχθῇ τὸ προτεινόμενον ἀξίωμα, διότι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καθαιρέσεως τοῦ Ἰγνατίου, 23 Νοεμβρίου, μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς χειροτονίας τοῦ Φωτίου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, παρῆλθε μὴν καὶ ἔτι πλέον. Εἶναι δὲ καὶ πολὺ φυσικὸν, ὅτι ἄνθρωπος τοσούτῳ φιλεπιστήμων, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ διάγων πάντοτε ἐν ἐπιστημονικαῖς ἀσχολίαις, δὲν ἐπέπεσε μετὰ πλεονεξίας ἐπὶ τὸ προτεινόμενον ἀξίωμα, ὅπερ ἐστέρησεν αὐτὸν τῆς εὐκαιρίας πρὸς ἐνασχόλησιν, μάλιστα δὲ διότι καὶ χωρὶς τούτου κατεῖχε τὰς ἀνωτέρας θέσεις τοῦ κράτους. Ἐπίσης

δύσκολον εἶναι νὰ πιστεύσῃ τις καὶ ὅτι δῆθεν ὁ Καίσαρ Βάρδας, βλέπων τὸ ἀσύμφωνον τινῶν Ἐπισκόπων ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, προσεκάλει ἰδιαιτέρως ἕκαστον τούτων, ὑποσχόμενος αὐτοῖς τὸν θρόνον, ἐὰν ἀπαρνηθῶσι τὸν Ἰγνάτιον, παρεκάλει ὅμως αὐτοὺς νὰ ἀποποιηθῶσιν, ὅταν ὁ Αὐτοκράτωρ προτείνῃ αὐτοῖς τοῦτο, ἵνα μὴ ἐγείρῃ ὑποψίαν τινὰ, καὶ ὅτι οὗτοι, ἀπατηθέντες διὰ τοιαύτης πανουργίας ἀπηρνήθησαν ἅπαντες ἀκουσίως τὸν θρόνον. Ὅταν λοιπὸν προσηνέχθησαν τοσούτῳ ἀποφασιστικῶς πρὸς τὴν βασιλόπαιδα καὶ νόμιμον Πατριάρχην, ὃν οἱ αὐτοὶ Ἐπίσκοποι ἤρχοντο νὰ παρακαλῶσιν ἵνα ὑποχωρήσῃ, ἕνεκα τῶν δεινῶν περιστάσεων τοῦ καιροῦ, δὲν φαίνεται πιθανὸν ἡ ἀνάγκη τοιούτου στρατηγήματος διὰ τοὺς λοιποὺς ὅλως ἀσημάντους Ἐπισκόπους, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι εἰς τοιαύτας δυσχερεῖς περιστάσεις ἄλλος τις ἐπισημότερος αὐτῶν ἔπρεπε νὰ διαδεχθῇ τὸν Ἰγνάτιον. — Εὐλογώτερον μάλιστα δύναται νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι τὰ βλέμματα τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ κλήρου ἀκουσίως ἐστράφησαν πρὸς τὸν Φώτιον, ἔτι λαϊκὸν ὄντα, ἁπλῶς καὶ μόνον διότι οὐδεὶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ ἀναβῇ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον μετὰ μείζονος δόξης, τούτου δ' ἕνεκα εἶναι πολὺ εὐκολώτερον νὰ πιστεύσωμεν τοὺς λόγους τοῦ Φωτίου, λέγοντος, ὅτι παρεκίνησαν αὐτὸν διὰ τῆς βίας, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τούτου διαδηλοῦσιν ὅτι περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ μόνον πέντε ἄνθρωποι δὲν συνεφώνησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Μητροφάνης. Ἐκλεχθεὶς δὲ ἐχειροτονήθη ταχέως, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Νεκταρίου καὶ τῶν ἁγίων Ταρασίου καὶ Νικηφόρου, Πατριαρχῶν τῆς Βασιλευούσης. Διότι ἐντὸς πέντε ἡμερῶν, καὶ οὐχὶ μιᾶς, ὡς ἐψεύσθη ἀκολούθως ὁ Στυλιανὸς πρὸς τὸν Πάπαν Στέφανον, διῆλθε πάντας τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς, τὴν δ' ἕκτην ἐχειροτόνησεν αὐτὸν ὁ Γρηγόριος Ἀρχιεπίσκοπος Συρακουσῶν, ὅστις ἀναμφιβόλως δὲν ἦτο ἐστερημένος τοῦ ἀξιώματος, ἂν καὶ ἀπεξενώθη τῆς κοινωνίας παρὰ τοῦ Ἰγνατίου, ἄλλως δὲ, πῶς ἠδύνατο νὰ χειροτονήσῃ,

ἐὰν μάλιστα ἡ ἀπόφασις ἦτο συνοδικὴ καὶ ἐξεφωνήθη ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν αὐτῶν Ἐπισκόπων, οἵτινες συμμετέσχον ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ Φωτίου καὶ ἐπορεύοντο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, νὰ καταπείσωσι τὸν Ἰγνάτιον ἵνα ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς περιστάσεις; Ὅτι δὲ ὁ Φώτιος ἔδωκεν αὐτοῖς κατ' ἀρχὰς ἔγγραφον ὑπόσχεσιν νὰ τιμᾷ καὶ σέβηται τὸν Πατριάρχην Ἰγνάτιον, ὡς πατέρα, τοῦτο δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, εἰ καὶ μέλλομεν ἰδεῖν ἀκολούθως τίνι τρόπῳ ὑπεχρεώθη οὗτος, ὑπ' αὐτῶν τῶν περιστάσεων, νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Ἰγνατίου. (Corpus Histor. Bisanti. Constantius T. 21, pag. 89. Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. L, κεφ. 3.)

Νικήτας δ' ὁ Παφλαγὼν γράφει, ὅτι δῆθεν ὁ Φώτιος, δύω μῆνας μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ, κατεγίνετο διὰ κολακειῶν τε καὶ ἀπειλῶν ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ Ἰγνατίου τοὺς οἰκειοτέρους αὐτῷ Ἐπισκόπους, καὶ μὴ ἐπιτυγχάνων, ἐβασάνιζεν αὐτοὺς διὰ μαστιγώσεων. Ὅτι κατέπεισε τὸν Καίσαρα καὶ αὐτὸν τὸν Αὐτοκράτορα ἵνα ποιήσωσιν ἔρευναν ἀκριβῆ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, διὰ τὴν ὑποτιθεμένην παρ' αὐτοῦ συνωμοσίαν, οἱ δ' ἐξεταστὰι τοσούτῳ ἀπηνῶς ἐφέροντο, ὥστε πρῶτον μὲν κατέκλεισαν τὸν Ἰγνάτιον δέσμιον εἰς μάνδραν αἰγῶν, μετὰ δὲ τοῦτο διαβιβάσαντες ἐκ τῆς νήσου εἰς Βασιλεύουσαν, καθεῖρξαν αὐτὸν, κατασφαλισάμενοι τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς δύω μοχλοὺς σιδηροῦς, διὰ δὲ τῶν ῥαπισμάτων ἐπὶ τῶν σιαγόνων ἐξέβαλον καὶ δύω ὀδόντας, ἀπαιτοῦντες οὕτω διὰ τῆς βίας τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτησιν αὐτοῦ· καὶ τέλος ὅτι ὁ Φώτιος ἀνεθεμάτισεν αὐτὸν συνοδικῶς, τοὺς δ' οἰκείους αὐτῷ Ἐπισκόπους καθαιρέσας ἐξώρισε μετὰ πολλῶν βασάνων, τὸν δὲ χαρτοφύλακα Βλάσιον ἐγλωσσοτόμησαν διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παῤῥησίαν. (Vita Ignatii, pag. 459.)

Ὁ δὲ Βιβλιοθηκάριος Ἀναστάσιος, ἂν καὶ ἐπίσης ἐναντίος τῷ Φωτίῳ, μαρτυρεῖ ὅμως, ὅτι οὐχὶ αὐτὸς, ἀλλ' ὁ Καῖσαρ Βάρδας

ἀκούσας ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐξοριζόμενος ἐδέσμευσε δι' ὅρκου ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν, διατρίβοντα ἐν Μιτυλήνῃ, βασανιστὰς, ἵνα διὰ τῆς βίας λάβωσι παρ' αὐτοῦ τὴν παραίτησιν καὶ ὅταν τινὲς τῶν Ἐπισκόπων ἤρχισαν νὰ γογγύζωσι κατὰ τῆς τοιαύτης σκληρότητος, ὁ Φώτιος μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος συνεκάλεσε σύνοδον καὶ καθήρεσε τὸν πρώην Πατριάρχην Ἰγνάτιον. (Conciliorum t. XXIII, pag. 121.).

Ὁ δὲ Σμύρνης Μητροφάνης, ἐπίσης ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ Φωτίου, ἐξηγεῖ ἔτι μᾶλλον τὴν ὑπόθεσιν. Οὗτος λέγει, ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας Κωνσταντινουπόλεως, ὀργισθέντες διὰ τὴν σκληρὰν διαγωγὴν πρὸς τὸν πρώην αὐτῶν ποιμενάρχην, συνῆλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Εἰρήνης καὶ ἐκεῖ καθήρεσαν τὸν Φώτιον, παραδόντες τῷ ἀναθέματι καὶ τοὺς ὁμολογοῦντας αὐτὸν Πατριάρχην. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. L, κεφ. 3.) Τοιαύτη διαγωγὴ αὐτῶν καὶ ἀκουσίως ἠδύνατο νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Φώτιον καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν Αὐτοκράτορα, ὑποπεσόντα τῷ ἀναθέματι αὐτῶν, ἵνα συγκαλέσωσιν ἰδίαν σύνοδον, καὶ ἀφορίσωσιν οὐ μόνον τοὺς διαταράττοντας τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὸν πρωταίτιον τῆς ταραχῆς ταύτης, τουτέστι τὸν Ἰγνάτιον, ὅστις ἔδησε παρανόμως δι' ὅρκου τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὑπεράσπιζε τὸ ἑαυτοῦ ἀξίωμα μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς. Πιθανῶς πολλοὶ ἕνεκα τούτου ὑπέκυψαν καὶ εἰς πολιτικὰς ποινάς· ἀλλ' ὅτι ὁ Φώτιος συμμετέσχε τούτων ἐλάχιστα, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πρὸς τὸν Βάρδαν ἐπιστολῶν, διότι ἐνώπιον τούτου, ὡς κυρίου ὀργάνου πάντων τῶν καταδιωγμῶν καὶ τὰ πάντα γινώσκοντος, βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ προσποιῆται ψευδῆ συμπάθειαν.

«Ἤδειν ἐγὼ, καὶ πρὸ πείρας, ἀνάξιον ἑαυτὸν, καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ, καὶ τῆς ποιμαντικῆς ἐγχειρήσεως, ἔγραφεν ὁ Φώτιος· διὰ τοῦτο γὰρ ἀγόμενος καὶ ἑλκόμενος, ἀπεδυσπέτουν πρὸς ταῦτα, ὡς εἴθε θάνατός με τῆς τότε προβολῆς, μᾶλλον δὲ τῆς ἀφορήτου βίας, προανήρπασεν. Οὐ γὰρ ἂν

τοσούτων καὶ τηλικούτων κακῶν κύματα τὴν ἐμὴν, καθ' ἑκάστην, ἐβάπτιζον, ἐπικλύζοντα τάλαιναν ψυχὴν, ὧν ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ προσδοκία (δεινὴ γὰρ ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις τὰ μέλλοντα συνιδεῖν δυσχερῆ, ἂν ἐπ' αὐτὴν ἡ χαλεπότης μάλιστα φέρηται) συνετάρασσέ με τότε καὶ συνέσχεν· ὑφ' ὧν βαλλόμενος καὶ πικρῶς ἀλγυνόμενος, ἔκλαιον, ἐδυσώπουν, πάντα μᾶλλον ἐποίουν, ἢ τοῖς ψηφιζομένοις καὶ βιαζομένοις συγκατένευον, παρενεχθῆναι τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τῶν πολλῶν καὶ πολυτρόπων φροντίδων καὶ πειρασμῶν ποτνιώμενος· νῦν δὲ αὐτὰ μεταδιδάσκει τὰ πράγματα, καὶ τὴν ἐμὴν ἐλέγχει ἀναξιότητα· καὶ οὐκέτι φόβος προσδοκίας, ἀλλ' ὀδύνη στηριζομένη περὶ τὰ καίρια, καὶ στεναγμὸς, καὶ ἀμηχανία, ἐπὶ τοῖς ἤδη καταλαβοῦσιν. Ὅτε γὰρ ἱερεῖς, ὁποῖοι ἂν καὶ εἶεν, ὁμοῦ πάντας ἐπὶ ἑνὶ πταίσματι πάσχοντας ὁρῶ, τυπτομένους, δημευομένους, φαυλιζομένους, τὴν γλῶσσαν ἐκτεμνομένους (φεῖσαι Κύριε τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν!) πῶς οὐ μακαρίσω τοὺς τετελευτηκότας ὑπὲρ ἐμέ; πῶς οὐ τὸ φορτίον τὸ ἐπιτεθέν μοι οὐκ εἰς ἔλεγχον τῶν ἐμῶν ἁμαρτημάτων καταλογίσομαι; ἄνθρωπος ἄπορος, ἀπροστάτευτος, οὐδὲ τὸν νοῦν ἔχων ἀπαθῆ (οἷς ἔλεος μᾶλλον, οὐκ ἀγανάκτησις ἕπεται) ἔπαθεν ἅμα τοσαῦτα κακά· ἐπράθη, ἐτύφθη, ἐφυλακίσθη· τὸ ἀπαραμύθητον, ἀπετμήθη τὴν γλῶσσαν, καὶ ταῦτα ἱερωσύνην φορῶν, ὑπὲρ οὗ πολλάκις ἐπρέσβευσα, ὑπὲρ οὗ πολλάκις ἐδυσώπησα, ὑπὲρ οὗ μάταιος ἐγὼ καὶ ῥήματα ἀπαθείας ἔλαβον, καὶ οἱ ἰδόντες ἐπίστανται. Εἰ δὲ καὶ ἐπελάθοντο οὗτοι, τὸ θεῖον οὐκ ἐπελάθετο. Ποία λοιπὸν ἐλπὶς πρὸς τὰ ἄδηλα, ὅτε περὶ τῶν φανερῶν καὶ ὑπ' ὄψιν κειμένων οὕτως ἀποτυγχάνω καὶ διαπαίζομαι; πῶς ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, καὶ ὑμῶν καὶ τοῦ λαοῦ, πρεσβεύσας ἐξιλάσομαι, ὅτε πρὸς ὑμᾶς ὑπὲρ ἑνὸς πρεσβεύσας οὕτως ἐξέπεσα, οὕτω παρεκρούσθην; ταῦτα δακρύων αἵματι ἔγραψα· ἐν σοὶ δέ ἐστι τὸ λοιπὸν, ἢ πρώτην, ἢ τελευταίαν τήνδε τὴν ἐπιστολὴν δέξασθαι. Ἐγὼ γὰρ κατ' ἐνώπιον Κυρίου λέγω, ὡς εἰ οὕτως ἐστὶν ὑμῖν σκοπὸς ἐν ταῖς εὐλόγοις ἡμῶν

ἱκεσίαις καὶ παρακλήσεσι παρακρούεσθαι ἡμᾶς καὶ ἀποπέμπεσθαι, καὶ εἰ μή τις γένηται τῷ ἀθλίῳ ἐκείνῳ τὸν δυνατὸν τρόπον παραψυχὴ καὶ παράκλησις, οὔτε γράψω, οὔτε ἄλλως πῶς ἐνοχλήσω, ἀλλ' ἡσυχάσω, ἐμαυτὸν ἐπισκοπῶν, καὶ τὰ ἐμαυτοῦ ὀδυρόμενος· εἰ γὰρ μετὰ τῶν καθημερινῶν, τῶν ἔξωθεν ἡμῖν ἀναφυσωμένων πειρασμῶν καὶ περιστάσεων, καὶ τὴν ἀθλίαν μου προσαπολέσω ψυχήν, ἀθλιώτερος ἂν εἴην πάντων ἀνθρώπων.» (Photii epistola 6.)

Καὶ ἐν ἑτέρᾳ πάλιν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν αὐτὸν Καίσαρα ἔγραφεν οὗτος. «Χαίρομεν ἐπηρεαζόμενοι· ἀλγοῦμεν δὲ, ὅτι τοὺς ἐπηρεάζοντας ἡμᾶς ἔχομεν, παρ' ὧν ἡμῖν καὶ προστασίας ἐλπίδες, ἄλλων ἴσως ἐπιτιθεμένων, ἐκρέμαντο. Καὶ τὸ βαρύτατον, ὅτι ἄδικα πάσχοντες, ἀδικεῖν ἐγκαλούμεθα· καὶ δόλους ῥάπτειν γραφόμεθα, ὑφ' ὧν αὐτοὶ πολλοὺς καθ' ἑκάστην ὑπομένομεν. Χάρις οὖν, πάντων ἕνεκα, τῷ Σωτῆρι ἡμῶν Θεῷ· καὶ εἰ μὴ τὸν παρόντα βίον πειρατήριον ἤδειμεν, σφόδρα ἂν ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἀπωλοφυράμεθα.» (Epistola 8.)

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐξέῤῥευσαν ἐκ τῆς τεθλιμμένης ψυχῆς τοῦ Φωτίου μετὰ τοσαύτης ἐμφάσεως, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ ζητῇ τις κρείσσονα ταύτης ἀπολογίαν κατὰ τῶν συκοφαντιῶν, ὅσαι ἐπλάττοντο κατ' αὐτοῦ ὡς δῆθεν σκληροτάτου. Ὁ Πρεσβύτερος, περὶ οὗ ὁ Φώτιος μεσιτεύει μετὰ τοσαύτης ζέσεως, εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Βλάσιος, ὃν ἐγλωσσοτόμησαν διὰ τὴν παῤῥησίαν αὐτοῦ, εἰ καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου προσπαθοῦσι νὰ συμπεριλάβωσι καὶ τοῦτον ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν θυμάτων τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ. — Οὕτω λοιπὸν δύναταί τις νὰ πιστεύῃ καὶ τὰς λοιπὰς συκοφαντίας αὐτῶν, δι' ἃς δικαίως ἀγανακτεῖ ὁ Φώτιος. (Ἱερ. Φλευρῆ βιβλ. L, κεφ. 3, 4. Vita Ignatii 461.)

Γ'

ΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΧΕΣΕΙΣ.

Γράφουσιν ὅτι ὁ Φώτιος, ἀκούσας τὴν γενικὴν κατ' αὐτοῦ κατακραυγὴν, ἔπεμψε πρέσβεις εἰς Ῥώμην, ἐπὶ προφάσει μὲν καταπαύσεως τῆς τῶν εἰκονομάχων αἱρέσεως, πράγματι δὲ, ἵνα στερεωθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου, διὰ συνδρομῆς τῶν Ῥωμαίων· σκοπεύων ὅμως ἵνα ἀπατήσῃ τὸν Πάπαν, ἔγραφεν αὐτῷ ὅτι ὁ Ἰγνάτιος διὰ γῆρας καὶ νόσον καὶ σώματος ἀδυναμίαν παραιτησάμενος ὑπεχώρησε τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μένων ἐν μοναστηρίῳ ἀξιοῦται πάσης τιμῆς καὶ θεραπείας. Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι πρέπει νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι παρ' αὐτοῖς δὲν ὑπάρχει ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, εἰ καὶ ἠδύνατο εἶναι αὐτοῖς λίαν ὠφέλιμος πρὸς ἐξέλεγξιν τοῦ ψεύδους τοῦ Φωτίου, ὁμολογοῦσι δὲ τὴν γνησιότητα ἑτέρας, ἣν ἡμεῖς ἀνωτέρω ἀντεγράψαμεν ἐν μέρει, καὶ φαίνεται ἐν αὐτῇ πᾶσα ἡ ταραχὴ τοῦ ἀκουσίως ἐκλεχθέντος διὰ τὸ πολύμοχθον ἐκεῖνο στάδιον. Τὸ γράμμα τοῦ Φωτίου δὲν ἦτο ἄλλο τι, εἰμὴ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ, σὺν τῇ ἐκθέσει τῆς πίστεως, δι' ὧν συνήθως οἱ ἀρτίως χειροτονούμενοι Πατριάρχαι ἐκοινοποίουν ἀλλήλοις τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν, εἰς ἐχέγγυον ἀμοιβαίας ἀγάπης· ἐπέγραψε δ' ὁ Φώτιος «Τῷ Παναγιωτάτῳ Ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, Νικολάῳ Πάπᾳ ἀρχαίας Ῥώμης.»

Ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ, ἐλπίζων νὰ καθησυχάσῃ, ἣν διήγειρε στάσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀπέστειλε μετὰ πλουσίων δώρων πρέσβεις εἰς Ῥώμην, ἵνα ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν Πάπαν καὶ πᾶσαν τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν· ὡς μὴ ὤφειλεν ὅμως, ἡ ἀποστολὴ αὕτη τῶν πρέσβεων ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς διαῤῥήξεως, διότι ὁ ἀλαζὼν Πάπας δὲν παρημέλησε ταύτην τὴν εὐνοϊκὴν εὐκαιρίαν

διὰ τὴν φιλαρχίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἄνευ ἀναβολῆς ἀποστέλλει εἰς Βασιλεύουσαν, ὡς λιγάτους, τοὺς Ἐπισκόπους Ζαχαρίαν καὶ Ῥοδόαλδον, παραγγέλλων αὐτοῖς περὶ μὲν τῆς ὑποθέσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων νὰ ἀποφασίσωσιν ὅ,τι φανῇ αὐτοῖς εὐσεβὲς καὶ δίκαιον, περὶ δὲ τῶν κατ' ἀμφοτέρους τοὺς Πατριάρχας ἐξετάσαντες μόνον ἀκριβῶς καὶ ἐπιτοπίως, νὰ ἀναγγείλωσιν αὐτῷ πάντα, πρὸς τελειωτικὴν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν. Ἀπέστειλε δὲ μετ' αὐτῶν καὶ δύω ἐπιστολὰς, τὴν μὲν πρὸς τὸν Φώτιον, ἐν ᾗ ἀνεγνώριζε μὲν τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ ὡς ὀρθόδοξον, κατέκρινεν ὅμως τὸ παράνομον τῆς ταχείας χειροτονίας αὐτοῦ, κοσμικοῦ ὄντος, καὶ τούτου ἕνεκα δὲν ἤθελε νὰ συναινέσῃ ἐπὶ ταύτῃ, πρὶν τῆς ἐπιστροφῆς τῶν λιγάτων αὐτοῦ. Ὁ Πάπας ὅμως οὐδὲ λέξιν ἔλεγε περὶ τῆς παρανόμου καθαιρέσεως τοῦ Ἰγνατίου, εἰ καὶ ἐλυπεῖτο διὰ τοῦτο ἐν τῇ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιστολῇ, καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Φώτιον μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης, ἐὰν δείξῃ ζῆλον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Καθολικῆς πίστεως καὶ ἀκούσῃ ὅτι πράττει ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας. Τί δὲ ἀπήτει ὁ Πάπας, φαίνεται ἐκ τοῦ γράμματος αὐτοῦ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἐν ᾧ διεγράφη ἐντελέστατα ὁ φιλόδοξος χαρακτὴρ τοῦ Νικολάου καὶ οἱ ἐκτεταμένοι σκοποὶ αὐτοῦ· ἄρχεται δὲ οὕτως. (Tom. 22. Concil. 1. pag. 71.)

«Τὴν ἀρχὴν τῆς Θείας ἐξουσίας, ἣν ὁ πάντων Δημιουργὸς τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ Ἀποστόλοις ἐδαψιλεύσατο, τῷ Κορυφαίῳ τῶν Ἀποστόλων Πέτρῳ ὑπὲρ τοῖς ἄλλοις ἔδωκεν εἰπών· «σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν» ἔπειτα δὲ παρεπονεῖτο, ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοδικὴ καθαίρεσις τοῦ Ἰγνατίου ἐγένετο ἄνευ τῆς γνώμης τῆς Ῥωμαϊκῆς Καθέδρας, ὅπερ κατὰ τὸ λέγειν αὐτοῦ οὐδέποτε συνέβη, (ἂν καὶ εἴδομεν ἅπαξ καὶ πολλάκις παραδείγματα ἀποβολῆς Ἐπισκόπων ἄνευ οὐδεμιᾶς συνεννοήσεως μετὰ τῶν Ῥωμαίων). Ἐζήτει δὲ προσέτι ἵνα ὁ Ἰγνάτιος, ὅστις καθῃρέθη χωρὶς ἀπολογίας, ἔλθῃ καὶ πάλιν ἐνώπιον τῆς οἰκουμενικῆς

Συνόδου καὶ τῶν ληγάτων αὐτοῦ, καὶ παρεκάλει νὰ πιστεύωσι τούτοις ἀνενδοιάστως, τὴν δὲ τελειωτικὴν ἀπόφασιν ὑπέσχετο νὰ πέμψῃ αὐτὸς ἐκ Ῥώμης. Ἐπὶ τέλους δ' ἀπήτει παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἠπείρου, Ἰλλυρίας, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ἀχαΐας, Δακίας, Μυσίας καὶ Δαρδανίας εἰς τὴν καθέδραν τῆς Ῥώμης, καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης ὡς τοποτηρητοῦ αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, διότι οὗτος ἔκπαλαι ἐξήρτητο ἐκ τοῦ Πάπα· ἔτι δὲ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς ἐν Καλαυρίᾳ καὶ Σικελίᾳ κληρονομίας τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ ἐξαρτᾶσθαι πάλιν καὶ τὸ ἐκπέμπεσθαι τὴν χειροτονίαν τοῦ Συρακουσῶν Ἀρχιεπισκόπου ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Πάπα.» Οὕτω δὲ γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ Νικόλαος, ἀναμιγνύμενος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἰγνατίου, δὲν ἐπελανθάνετο καὶ τῶν ἰδίων συμφερόντων, ἀντιποιούμενος τὴν πρώην ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου καὶ φανερῶν οὕτω τὰ ὅρια αὐτῆς, ἂν καὶ ἐθήρευε κυρίως τὴν οἰκουμενικὴν ἐξουσίαν· ἄλλως δὲ, ἐὰν καὶ αὐτοὶ οἱ Πατριάρχαι, κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ῥωμαίων, ἦσαν ὑπεξούσιοι τῶν Πρωθιεραρχῶν αὐτῶν, πρὸς τί ἡ ἀνανέωσις τῆς Ἐπιτροπίας τοῦ Θεσσαλονίκης; Ἐκφραζόμενος δ' ὁ Πάπας περὶ τοῦ Φωτίου τοσοῦτον ἠπίως καὶ συγκαταβατικῶς ἐν ἀρχῇ, καί τοι ἐλέγχων τὸ παράνομον τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, μήπως ἤλπιζεν ἆρα ὅτι διὰ τοῦ Φωτίου ἔμελλε νὰ ἀπολαύσῃ τὸ ἀπολεσθέν; Σώζεται δὲ καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Φωτίου πρὸς τὸν Καίσαρα Βάρδαν, ἥτις γίνεται ἀφορμὴ τοιούτων ὑποθέσεων, ἐπειδὴ λέγει ἐν αὐτῇ ῥητῶς, μὴ ὀνομάζων ὅμως πρόσωπα, ὅτι δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη εἰς ἐκείνους, οἵτινες εἰσὶν ἕτοιμοι νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸν νόμιμον, ἐὰν παραχωρήσῃ τὸ ἥμισυ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας, εὑρίσκουσι δ' αὐτὸν ἀνάξιον, ἐὰν θελήσῃ νὰ κρατήσῃ αὐτὴν ὁλόκληρον. Ἐνταῦθα εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοῇ τὸν Ἰγνάτιον, διότι ἀδύνατον ἦτο καὶ ἡ συνύπαρξις δύω Πατριαρχῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει· πιθανὸν ἄρα ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη ἐν καιρῷ τῶν μακρῶν

διαπραγματεύσεων τῶν γενομένων μετὰ τῶν λεγάτων κατὰ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν εἰς Βασιλεύουσαν, οὓς δῆθεν ἐξηπάτησε διὰ θωπειῶν καὶ ἀπειλῶν, ὡς παρεπονεῖτο περὶ τούτου ἀκολούθως ὁ Πάπας. (T. 22. Conciliorum pag. 62 καὶ ἑφεξῆς.)

«Ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου προστίθεσθαι ἄλγημα, τῆς μὲν ἐμῆς, ἴσως, ἀθλιότητος ἄξιον, τῆς δ' ὑμετέρας συμπαθείας, καὶ περὶ ἡμᾶς διαθέσεως, ἀνάξιον. Καὶ εἴτις πεισθείη μὴ κατὰ γνώμην ὑμῶν ταῦτα συμπεσεῖν ἡμῖν, ἀλλά γε τὸ ὑμῶν ἐξουσιαζόντων καὶ ἰσχυόντων, ταῦτα πάσχειν ἡμᾶς, ἐπὶ τοῦτο βλέπει, οὐδ' ἂν μεταπεισθείη. Παρελογίσθημεν, ἐξυβρίσθημεν, ἠτιμώθημεν, ἐπηρεαζόμεθα, ἐπιβουλευόμεθα, ἀλλὰ πληγὰς οὐκ ἐλάβομεν· καὶ τὸ χαλεπώτερον, οὐκ ἐπὶ σώματος, ὃ καὶ πᾶσι φαίνεται, καὶ τὸν ἀδικοῦντα ἐλέγχει, καὶ πολλὴν παραμυθίαν, τὴν ἀπὸ τῶν ὁρώντων καὶ οἰκτειρόντων εἰσάγει συμπάθειαν· ἐλάβομεν πληγὰς ἐπὶ ψυχὴν αὐτὴν, δι' ἣν καὶ τὸ σῶμα νόσῳ μαστίζεται· καὶ ὁ τύπτων, ὡς μὴ ἀδικῶν, οὐκ αἰσχύνεται· καὶ ὁ τυπτόμενος προσθήκην δέχεται τιμωρίας, ἐπὶ τῇ τῶν πληγῶν ὀδύνῃ, τὴν ἀπὸ τοῦ λανθάνειν ἀσπλαγχνίαν. Λανθάνει γὰρ τοὺς πολλοὺς τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς κολάσεως, ὃ καὶ τὸν κολάζοντα πλέον εὐθυμεῖ, καὶ ἀμετανόητον ἀποτελεῖ, καὶ τὸν κολαζόμενον μᾶλλον δαπανᾷ, εἰ καὶ τὸν μισθὸν μείζω προξενεῖ.»

«Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ θείων νόμων ὑπέστημεν ἔμπροσθεν· καί γε χάρις Θεῷ, τῷ πλέον αὔξοντι τὸν μισθὸν, ἐν τῇ τοῦ λανθάνειν ἀθυμίᾳ, καὶ τῇ τῶν παθῶν ἀδοξίᾳ. Καὶ ἥδειν μὲν ἐμαυτὸν ταῦτα παθεῖν, εὐθὺς ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος, ἤλπιζον δὲ καὶ πρὸ τοῦ πάθους, καὶ πρὸ τοῦ ἀγῶνος, (εἰ δὲ μὴ τ' ἀληθῆ λέγω, πάθοιμι παρ' αὐτῶν ὧν περ ἔπαθον χείρονα) ἤλπιζον μὲν (ὡς ἔφην) ἅπερ ἔπαθον, λυποῦμαι δὲ πάσχων ὑπὸ τοιούτων· τὸ μὲν γὰρ ἐμὸν τέλος Θεῷ ὥρισται· καὶ δέχομαι χαίρων ὁποῖον ἂν ᾖ τὸ ποτήριον· καὶ οὐχ ὑπὲρ ὧν πάσχω ἀγανακτῶ, ἀλλ' ὧν με δεῖ παθεῖν καὶ τὰ λείποντα ἐπιζητῶ, εἰ

καὶ χωρὶς ἀλγηδόνος ταῦτα φέρειν ἀδυνατῶ· ἀνθρωπίνη γὰρ φύσις ἀναλγήτως πάσχειν οὐ πέφυκε· καὶ περὶ μὲν τῶν ἐπισκηψάντων, ἢ καὶ ἐπισκηψόντων ἔτι ἐμοὶ, οὕτω με δεῖ φρονεῖν, καὶ λογίζεσθαι· τιμωροὺς δὲ τῶν ἀδικούντων, ἀλλ' οὐκ ἀρχηγοὺς τῶν ἀδικημάτων, ὑμᾶς εὐχόμην εὑρεῖν. Ἀλλ' οὔτε ἐμὲ φυγεῖν ἐστιν, ἃ με δεῖ παθεῖν, οὔτε τὴν ἑτέρων εὐχὴν, ἑτέρων γνώμην ἀκόντων μεταβαλεῖν.»

«Καὶ τοσαῦτα μὲν πεπόνθαμεν ἔμπροσθεν· ὥσπερ δὲ λείποντος τοῦ κακοῦ, προσεπινοεῖται καὶ τρόπος ἄλλος κακώσεως, καὶ κακοῦνται δι' ἡμᾶς ἕτεροι, καὶ λιμαγχονεῖται κλῆρος, καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα τὸ ἐπισημότερον, ἵν' ἐφ' ἡμῶν ὑποστῆναι τὴν συμφορὰν καὶ λέγοντες καὶ μνημονεύοντες, τὸν ὀνειδισμὸν καὶ τὴν ἀρὰν ἐπὶ κεφαλὴν ἡμῶν ἀναφέρωσιν. Ἐῶ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἡμῖν ἡ μάζα μέτρῳ προσρίπτεται, καὶ ἀφαιρεῖται ἀφ' ἡμῶν τὸ ἥμισυ τῆς ἀρχῆς, καλῶς γε ποιούντων τῶν ἀφαιρούντων, καὶ τέχνῃ, τὸν καθ' ἡμῶν διωγμὸν ἐπινοούντων. Ἀλλ' εἰ τὴν ἡμετέραν πληροῦντες αἴτησιν (λέγω δὴ τὸ ἐλευθερωθῆναι ἡμᾶς τοῦ ζυγοῦ καὶ τοῦ φορτίου τούτου) ταῦτα πεποιήκασιν (ἴσως γὰρ καὶ τοῦτο παίζουσι καθ' ἡμῶν) χάρις μὲν αὐτοῖς ὑπὲρ ὧν ἀφεῖλον, λυποῦσι δὲ ὑπὲρ ὧν κατέλιπον, καὶ βραδύνοντες πρὸς τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ λοιποῦ, πλέον ἀνιῶσιν, ὥσπερ οἱ καταλιμπάνοντες τὸν ὑπ' αὐτῶν ἀναιρούμενον ἡμιθανῆ καὶ ἡμίτομον, ἢ οἱ ἀθρόως ἀναιροῦντες· ἑκάτερος μὲν γὰρ αὐτὸν ἀναιρεῖ, ἀλλ' ὁ μὲν τῆς ὀδύνης οὐ παρατείνων τὴν αἴσθησιν, ὁ δὲ ζημίαν ὥσπερ ἡγούμενος, εἰ θανάτῳ μόνῳ παραπέμψοι τὸν ἄνθρωπον, μὴ πολλὰ πρότερον στρεβλώσας τε καὶ μελίσας, καὶ πολλαπλοῦν αὐτῷ τῇ δριμύτητι τῶν ἀπὸ τῆς κολάσεως ἀλγηδόνων κατασκευάσοι τὸν θάνατον. Τοιοῦτόν ἐστιν ὀργὴν καὶ τὸ ἡμέτερον· τιμωρούμεθα καθ' ἑκάστην, καὶ πλητττόμεθα, νυνὶ δὲ καὶ ἡμίτομοι γεγόναμεν· καὶ ὡς ἔοικεν, ὅτι τὸ ὅλον ἂν ἀποθέσθαι ἠτησάμεθα, τούτου χάριν τὸ ἥμισυ ἀφηρήμεθα· καὶ εἰ τὴν διαίρεσιν τῆς ἀρχῆς ἐζητήσαμεν, εἰς τὸ ὅλον ἂν εἰσηκούσ-

θημεν. Αλλ' οὔτε τὸν ἡμίτομον ζῆν ἐστὶ δυνατὸν, οὔτε ἡμᾶς ἐνταῦθα μένειν, οὕτω διαιρεθέντας· αἰσχύνη καὶ ὄνειδος, οὐ τοῖς πρὸ ἡμῶν γεγενημένοις, ἀλλά γε καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς, εἴπερ ἄρα καὶ εἶεν ὅλως τινὲς ἡμῶν ἀθλιώτεροι, οἵ μεθ' ἡμᾶς ἀνθ' ἡμῶν τουτονὶ τὸν ζυγὸν ὑπελεύσονται· ἐξερχόμεθα τοῦ τόπου· παυέτω φθόνος· εἰ δὲ μὴ, λυποῦμέν τινας· μᾶλλον δὲ εἰ μὴ, κἂν τούτῳ γραφώμεθα· καὶ τὸν κονιορτὸν ἐκτινάσσοντες, ἀποτιθέμεθα τὸν θρόνον· ἀποτιθέσθωσαν τὸν καθ' ἡμῶν δόλον, τὰς ἐπιτηρήσεις, τὰς ἐνέδρας, τὰς ἐπιβουλάς· ὦ δίκη, καὶ νόμοι, καὶ Θεοῦ κριτήρια! ὅτι μὴ πατοῦμεν ὑμᾶς, ἀδικοῦμεν· καὶ ὅτι στέργομεν, οὐ φιλούμεθα· καὶ ὅτι ὑπὲρ ὑμῶν ἱστάμεθα, διχαζόμεθα· καὶ πλάττονται λόγοι, καὶ ὁ καθ' ἡμῶν τι καινότερον ἐπινοῶν, οὗτος ὁ νουνεχὴς, καὶ δραστήριος· ὁ δὲ συλλυπούμενος, ἐχθρὸς καὶ παραβάτης νόμων εἰσάγεται, κἂν ἀδελφὸς ᾖ, καὶ τὴν φύσιν ἔχει κινοῦσαν πρὸς ἔλεον. Ποῖόν τις ὑπενέγκοι ῥᾳδίως, ὅτι κριτὰς ἔχομεν τοῦ βίου, τοὺς πρὶν ἐπαινέτας, καὶ οἵ χάριν ὡμολόγουν, εἰ μὴ παρ' ἡμῶν κατεκρίνοντο· ὅτι τῶν φίλων χωριζόμεθα, ὅτι τῶν ἀδελφῶν ἀποσπώμεθα· πρὸς ποῖα τούτων τίς ὑποστήσεται;» (Photii epistola. 3.)

Ἐκ τῶν συντόμων διηγημάτων τῶν Ἑλλήνων χρονογράφων, γινώσκομεν ὅτι ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων συνεκροτήθη σύνοδος, συνισταμένη ἐκ 318 Ἐπισκόπων, εἰς μνήμην τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων πατέρων τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἰς ταύτην δὲ συνεδρίασαν καὶ οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπα. Προσεκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἐκ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ, ὅστις, ὡς χειροτονηθεὶς δῆθεν παρὰ τοὺς κανόνας καὶ οὐχὶ κοινῇ ψήφῳ, καθῃρέθη πάλιν κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν Ῥωμαίων ληγάτων· ἂν δὲ καὶ διεφυλάχθησαν οἱ κανόνες τῆς συνόδου ταύτης, αἱ πράξεις αὐτῆς ὅμως δὲν σώζονται, πλὴν τῆς περιγραφῆς, τῆς γενομένης ὑπὸ τριῶν ἐχθρῶν τοῦ Φωτίου, τουτέστιν ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ χαρτοφύλακος, Νικήτα τοῦ Παφλαγῶνος καὶ τοῦ Ἡγουμένου Θεογνώστου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν

παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰγνατίου ἐν ἐπιστολῇ, (ἐὰν δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ αὐτὴν ὡς γνησίαν), γραφείσῃ δι' αὐτοῦ πρὸς τὸν Πάπαν, ἐν ᾗ ὑπερυψοῖ αὐτὸν, προσαγορεύων ἐναντίον πάντων τῶν κανόνων καὶ τῶν παραδειγμάτων τῶν προκατόχων ἑαυτοῦ, «Ἁγιώτατον Δεσπότην καὶ μακαριώτατον πρόεδρον καὶ πατριάρχην πάντων τῶν θρόνων καὶ διάδοχον τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων.» (T. 23. Concilior. pag. 523.)

Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν ἔχομεν πόθεν νὰ ἀρυσθῶμεν ἀληθεῖς γνώσεις περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ· ἀλλ' ὅμως δὲν δυνάμεθα καὶ νὰ πιστεύσωμεν ἀναπολογήτως τὰς συκοφαντίας τὰς ἀποδιδομένας τῷ Φωτίῳ περὶ τῶν κατὰ τοῦ Ἰγνατίου σκληροτήτων, ἐὰν μόνον ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἀναίρεσιν τῶν πρώτων συκοφαντιῶν, διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐπιστολῶν καὶ πράξεων, καὶ τὴν διαφωνίαν αὐτῶν τῶν κατηγόρων. Τὰ φρικωδέστερα διηγεῖται, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ συνήθειαν, Νικήτας ὁ Παφλαγὼν, ὅστις βεβαιοῖ ὅτι ἤλεγχον τὸν Ἰγνάτιον μετὰ πολλῶν ὕβρεων, διὰ τὴν παράνομον χειροτονίαν καὶ ἀναγαγόντες αὐτὸν εἰς τὴν σύνοδον ἐνδεδυμένον ἁπλᾶ ἱμάτια, περιέβαλον ἔπειτα καὶ τὴν ἱερατικὴν στολὴν, ἣν ἀκολούθως ἀφῄρεσαν ἐνώπιον πάντων καὶ ἐκήρυξαν αὐτὸν ἀνάξιον, καί τοι ἐν πᾶσιν ἀπολογούμενον· εἶτα δὲ ὁ Φώτιος ἐνέκλεισε τὸν γέροντα εἰς ὑπόγειον, ἔνθα ἦτο ἡ λάρναξ τοῦ Κοπρωνύμου, καὶ ἐβασάνιζον αὐτὸν δι' ἀσιτίας καὶ ψύχους, ἀναβιβάζοντες δὲ γυμνὸν ἐκάθιζον καὶ ἐπέτριβον αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὀξύτητος τοῦ μαρμαρίνου καλύμματος τῆς Λάρνακος, προσαρτῶντες εἰς τοὺς πόδας λίθους, μέχρις οὗ ἀπέσπασαν, ἀντὶ ὑπογραφῆς, μόνον σταυρὸν, ὑφ' ὃν αὐτὸς ὁ Φώτιος ὑπέγραψε τὴν παραίτησιν τοῦ Ἰγνατίου· μὴ ἀρκεσθεὶς δὲ καὶ εἰς τοῦτο, ἤθελε προσέτι ἵνα ἐξορύξῃ αὐτῷ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ παραδώσῃ εἰς θάνατον, ἀλλ' ὁ Ἰγνάτιος ἐσώθη δι' ἀποδράσεως. Ὁ Παφλαγὼν προστίθησιν ἔτι, ὅτι ὁ ἐπισυμβὰς σεισμὸς καὶ αἱ πυρκαϊαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦσαν ἐπακόλουθα τῆς ἀδικίας ταύτης, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Καῖσαρ

Βάρδας, ἔμφοβος γενόμενος καὶ μαθὼν ποῦ σώζεται ὁ Ἰγνάτιος, ἀποκατέστησεν αὐτὸν εἰς τὴν πρώτην μονήν. — Ταῦτὰ σχεδὸν, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ τοσούτων λεπτομερειῶν, λέγει καὶ ὁ Θεόγνωστος ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἰγνατίου· ὁ δ' Ἀναστάσιος βεβαιοῖ, ὅτι ὁ Φώτιος ἐσκληρύνετο μετὰ τὴν σύνοδον, κατὰ πάντων τῶν οἰκείων τοῦ πρώην Πατριάρχου, κατατρέχων καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀναχωρητὰς ἐν ταῖς ἐρημίαις αὐτῶν. (Vita Ignatii pag. 468, 471.).

Καί τοι δὲ, κατὰ τὰς μαρτυρίας ταύτας καὶ τὰς ἐντόνους ἀπαντήσεις τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ πάντας τοὺς Ἐπισκόπους, οὓς δὲν ἀνεγνώριζεν ὡς τοιούτους, ἐὰν καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸν νόμιμον, διότι οἱ πλεῖστοι ἐχειροτονήθησαν παρ' αὐτοῦ τούτου, — ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ φαίνεται δικαία καὶ αἱ πράξεις τῆς Συνόδου μεροληπτικαὶ, δύναταί τις ὅμως νὰ ἐπιφέρῃ καί τινας παρατηρήσεις πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Φωτίου. Καὶ πρὸ πάντων πρέπει νὰ εἴπωμεν, ὅτι, ἀφ' οὗ ἅπαξ καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως αὐτοῦ ἐδέχθη, δι' ἀδυναμίαν, τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα, ἦτο ἤδη ἠναγκασμένος νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν, ἡ δ' ἐπιμονὴ τοῦ Ἰγνατίου, διεγείροντος κατ' αὐτοῦ τοὺς ἐπισκόπους μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε ἀπεφάσισαν καὶ νὰ ἀναθεματίσωσιν αὐτὸν, ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἱκανὴ δικαιολογία, ἵνα ληφθῶσιν αὐστηρὰ μέτρα καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Ἰγνατίου· αἱ δὲ σκληρότητες καὶ πάντα τὰ εἰρημένα εἰσὶν ἐπινοήματα.

Νικήτας ὁ Παφλαγὼν γράφει, ὅτι κατὰ τῆς παρανόμου ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Ἰγνατίου ἐμαρτύρουν 72 ἄνθρωποι, οὐ μόνον ἐκ τῶν ἁπλῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν διασήμων, τοῦτο δὲ γίνεται αἰτία ὑπονοίας, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος εἶχε πολλοὺς ἐχθρούς· ἄξιον δὲ προσοχῆς καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Φώτιος ἠδυνήθη νὰ συναθροίσῃ κατ' αὐτοῦ 318 Ἐπισκόπους· ὁ δὲ Ἰγνάτιος μετά τινα ἔτη συνεκάλεσε κατὰ Φωτίου μόνον 102 Ἐπισκόπους, ἄρα τὸ τρίτον ἐκείνων, ἂν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἐπίσης

συνέδραμεν αὐτὸν καθὼς πρότερον ὁ Μιχαὴλ τὸν Φώτιον· συνεδρίασαν δὲ ὡσαύτως καὶ οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπα, καὶ μάλιστα ὠνομάσθη καὶ ἡ Σύνοδος αὐτῶν οἰκουμενικὴ, καὶ ὁ Ἡγούμενος Θεόγνωστος ἔδωκεν ἀναφορὰν τῷ Πάπᾳ, ἐκ προσώπου τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μόνων 10 Μητροπολιτῶν καὶ 15 Ἐπισκόπων. Ὁ δὲ χαρτοφύλαξ Ἀναστάσιος, ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς ὑποτιθεμένης ταύτης οἰκουμενικῆς Συνόδου, γράφει, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ληγάτοι Ῥοδοάλδος καὶ Ζαχαρίας, δὲν ἐνόουν τὰ γράμματα τὰ ὑπ' αὐτῶν κομισθέντα ἐκ τοῦ Πάπα εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Φωτίου, καὶ νοθευθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ μεταγλωττίσει, ἀλλὰ καὶ ἂν παρετήρησαν τὴν παραφθορὰν αὐτῶν, ἐσιώπησαν ὅμως ὑπὸ φόβου. Εἶναι δυνατὸν νὰ πέμψῃ ὁ Πάπας ἀνθρώπους μὴ γινώσκοντας γλῶσσαν καὶ τοσούτῳ μικροψύχους; Τὸ δὲ πάντων περιεργότερον εἶναι, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Νικόλαος, παραπονούμενος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, ὅτι οἱ ληγάτοι, μετὰ ὀκταμήνους ταλαιπωρίας ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, ὑπεχρεώθησαν δι' ἀπειλῶν ἐξορίας εἰς ἀπώτατα μέρη, νὰ συναινέσωσιν εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Ἰγνατίου, ἀπέῤῥιψε μὲν τὰς πράξεις τῆς Συνόδου ἐνώπιον πάσης τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀπέστειλεν ὅμως τῷ αὐτῷ ἔτει τὸν ἐπὶ μικροψυχίᾳ δεδοκιμασμένον ἢ αἰσχροκερδῆ Ῥοδοάλδον πάλιν ὡς ληγάτον αὐτοῦ εἰς Γαλλίαν· πρὸς τίνα δὲ σκοπόν; — ἵνα διαλύσῃ τὸν γάμον τοῦ Λοταρίου! Ἔπειτα, κατὰ τὰ ᾀδόμενα ὑπὸ τῶν ἐρχομένων εἰς Ῥώμην, συνεκάλεσε πάλιν σύνοδον καὶ κατεδίκασε σὺν τῷ Φωτίῳ, μόνον τὸν ληγάτον Ζαχαρίαν, ἀναβαλὼν τὴν δίκην τοῦ Ῥοδοάλδου μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ. — τοιοῦτος τρόπος διαγωγῆς εἶναι πολὺ ὕποπτος, γεννᾷ δὲ ὑπονοίας ὅτι ὑπῆρχον μυστικαί τινες συμφωνίαι περὶ ἀναγνωρίσεως ἢ ἀποβολῆς τοῦ Φωτίου καὶ πιθανὸν ὅτι, ἐὰν οὗτος ὑπετάσσετο τῷ Πάπᾳ καὶ παρεχώρει αὐτῷ τὴν ζητουμένην τῆς Ἰλλυρίας ἐπαρχίαν, ἤθελε μείνει ὅλως ἄθικτος. Παράδειγμα δὲ τούτου ἔστω καὶ αὐτὸς ὁ Ἰγνάτιος, ὅστις μετὰ

τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον, μόνον διὰ τῆς τελευτῆς ἐσώθη ἐκ τῆς δίκης τοῦ Πάπα Ἀδριανοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ τὴν Βουλγαρίαν, ἡ δὲ μετά τινα ἔτη νέα ἔρις τοῦ Πάπα Ἰωάννου καὶ τοῦ Φωτίου ἐγεννήθη ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας. (Concil. T. 23. pag. 465, 122, 523. Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. L. κεφ. 16, 25, 26.).

Τὸ δὲ μετὰ τὴν σύνοδον Γράμμα τοῦ Φωτίου πρὸς τὸν Νικόλαον μαρτυρεῖ πόσον οὗτος ἐπεθύμει τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην, καὶ ὅτι τὸ περὶ Ἰλλυρίας ζήτημα δὲν ἦτο μικρὸν πρὸς ταύτην ἐμπόδιον· «Ἀγάπης μὲν ὡς ἀληθῶς οὐδὲν κτῆμα σεμνότερον οὐδὲ τιμιώτερον — δι' αὐτῆς γὰρ τὰ διεστῶτα συνάπτεται, καὶ εἰρηνοποιεῖται τὰ μαχόμενα — αὕτη γὰρ — καὶ πατρὸς ἐπὶ τέκνοις παροργισμὸν ἱλαρῆναι, καὶ γογγυσμὸν τέκνων τοῖς πατράσιν ἀλύπως παρακαλεῖ καταδέχεσθαι — καὶ φίλοις ἔριν ἐμπεσοῦσαν ῥᾳδίως ἀπώσατο — καὶ τοὺς τὴν αὐτὴν πάλιν περὶ τὸ θεῖον δόξαν κρατύνοντας, κἂν ὡς πορρωτάτω παροικοῦντες ὦσιν, κἂν ὀφθαλμοῖς ἀλλήλων οὔπω ὡράθησαν, εἰς ἕνωσιν ἄγει, καὶ γνώμαις συνάπτει, καὶ φίλους ἀληθεῖς ἀπεργάζεται. — Αὕτη καὶ τὴν ἡμετέραν μετριότητα ἀνεπαχθῶς οἴσειν τὰς ἐπιτιμήσεις, αἳ παρὰ τῆς ὑμῶν πατρικῆς ὁσιότητος βολίδων δίκην ἠφέθησαν ἔπεισεν· οὐ γὰρ ἐμπαθείας ταῦτα κυήματα, οὐδὲ γνώμης φιλαπεχθήμονος ῥήματα, ἁπλάστου δὲ μᾶλλον διαθέσεως, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν εἰς ἄκρον ἀκριβολογούσης λογίζεσθαι παρεσκεύασεν — Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν κωλύει καὶ ἀδελφοῖς ἀδελφοὺς, καὶ πατράσι τέκνα ἐν τῷ ἀληθεύειν παῤῥησιάζεσθαι· οὐδὲν γὰρ τῆς ἀληθείας φιλαίτερον, ἔξεστι καὶ ἡμῖν παῤῥησιασάμενος εἰπεῖν οὐκ ἀντιλογίαν γράφοντας, ἀλλ' ἀπολογίαν προσχόντας, ὡς ἐχρῆν τὴν ὑμετέραν ἐπ' ἀρετῇ τελειότητα, πρὸ τῶν ἄλλων μὲν ἁπάντων, τὸ ἄκοντας ἡμᾶς εἰς τὸν ζυγὸν τοῦτον ἑλκυσθῆναι διασκοποῦσαν, μὴ ἐπιτιμᾷν, ἀλλ' ἐλεεῖν, μηδ' ὑπερορᾷν, ἀλλὰ συναλγεῖν. Ἔλεος γὰρ, καὶ φιλανθρωπία τοῖς βίαν παθοῦσιν,

ἀλλ' οὐκ ἐπιτίμησις ἢ παρόρασις ἐποφείλεται. Βίαν γὰρ ὑπέστημεν, καὶ ἡλίκην, Θεὸς, ᾧ πάντα καὶ τὰ κρύφια πεφανέρωται, αὐτὸς συνεπίσταται. Συνεσχέθημεν ἄκοντες, κακούργοις ἴσα καθείρχθημεν, ἐτηρούμεθα φυλασσόμενοι, ἐψηφίσθημεν ἀνανεύοντες, ἐχειροτονήθημεν κλαίοντες, ὀδυρόμενοι, κοπτόμενοι, ἴσασι ταῦτα πάντες, — εἶτα τί δεῖ τοῖς πολλὰ καὶ δεινὰ πεπονθόσιν ἐπεμβαίνειν, ἐπιπλήττειν, διαλοιδορεῖν, ἢ οἰκτείρειν καὶ παραμυθεῖσθαι ὅση δύναμις;» (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. L, κεφ. 15.)

Ἂν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι γράφωσιν, ὅτι ὁ Φώτιος ἐξεφράζετο οὕτως, ἵνα ἐξαπατήσῃ τὸν Πάπαν, εἰς ἄνθρωπον ὅμως τοσούτῳ ἀποτόμου χαρακτῆρος, οἷος ὁ Φώτιος, δὲν εἶναι ποτὲ φυσικὸν τοιοῦτον ποταπὸν ψεῦδος, καὶ μάλιστα ἐὰν παραβάλῃ τις τοὺς λόγους αὐτοῦ πρὸς ὅσα ἔγραψε τῷ Καίσαρι Βάρδᾳ, ἐνώπιον δὲ τούτου, καὶ θέλων, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ψεύδηται, διότι ὁ Βάρδας ἐγίνωσκε τὰ πάντα. — Τὰ λοιπὰ δὲ τῆς ἐπιστολῆς εἰσὶ καταληπτὰ καὶ πιθανὰ δι' ἕκαστον περίεργον ἄνθρωπον.

«Ἐξέπεσον τῆς φίλης ἡσυχίας, τῆς καθαρᾶς ἐκείνης καὶ ἡδίστης μετὰ τῶν πλησίον συνουσίας· τῆς ἀλύπου καὶ ἀδόλου καὶ ἀνεπιπλήκτου συναναστροφῆς. Οὐδεὶς ἦν ὁ δίκην ἐγκαλῶν ἐμοί. Οὐκ ἀνεγραψάμην ἄλλον ἐγὼ, οὐ τῶν ἐπηλύδων, οὐ τῶν ἐγχωρίων, οὐδὲ τῶν ἀσυνήθων· μή τί γε τῶν φίλων, οὐχ οὕτως ἐλύπησα πώποτέ τινα, ὡς ὕβριν εἰς ἡμᾶς ἐκπτύσαι, πλὴν εἰ μήπω τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας κινδύνους ἐθελήσει τις ἐπισκοπεῖν. — Ἡ δὲ περὶ ἐμὲ τῶν πλησίον φήμη τῆς σπουδῆς, καὶ τοὺς ἀγνῶτας εἵλκεν εἰς ἔρωτα Θεῖον καὶ φιλίας δεσμόν. Ἀλλὰ πῶς οἷόν τέ ἐστιν ἀδακρυτὶ ταῦτα παρελθεῖν; Οἴκοι μὲν γὰρ μένοντι ἡ χαρίεσσα τῶν ἡδονῶν περιεπλέκετο τέρψις, τῶν μανθανόντων ὁρῶντι τὸν πόνον, τὴν σπουδὴν τῶν ὑπερωτώντων, τὴν τριβὴν τῶν προσδιαλεγομένων, δι' ὧν ἡ πρὸς τὰ ῥᾷστα παράγεσθαι καταρτίζεται γνώμη τῶν ταῖς μαθηματικαῖς σχολαῖς λεπτυνομένων τὴν διάνοιαν, τῶν ταῖς λογικαῖς

μεθόδοις ἰχνευόντων τὸ ἀληθὲς, τῶν τοῖς θείοις λογίοις ἰθυνομένων τὸν νοῦν πρὸς εὐτέβειαν, ὅ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὑπάρχει πόνων ὁ καρπός· τοιοῦτος γὰρ χορὸς τῆς ἐμῆς οἰκίας ἦν ὁ χορός. Ἐξιόντι δὲ πάλιν πρὸς τὴν βασίλειον πολλάκις αὐλὴν αἱ προπεμπτήριοι τῶν εὐχῶν, καὶ τοῦ μὴ βραδύνειν ἡ προτροπή· ἦν γάρ μοι καὶ τοῦτο γέρας ἀφωσιωμένον ἐξαίρετον, τὸ μέτρον ἔχειν τὴν βούλησιν τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις διατριβῆς· — Καὶ τίς ἂν τοιούτου βίου παθὼν ἐπανάστασιν, ἑκὼν τὴν μεταβολὴν καὶ θρήνων ἐκτὸς ὑπενέγκοι, τούτων ἁπάντων ἐξέπεσον, ὑπὲρ τούτων ὠδυρόμην, τούτων ἀποσπωμένῳ πηγαὶ δακρύων ἀνεστομοῦντο, καὶ λύπης ἀχλὺς περιεκέχυτο· ᾔδειν γὰρ καὶ πρὸ τῆς πείρας τὸ πολυτάραχον, καὶ πολυμέριμνον τῆς καθέδρας ταύτης· ᾔδειν τὸ δυσάρεστον, καὶ δυσήνιον τοῦ μιγάδος ὄχλου· τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔριν, τὸν φθόνον, τὰς στάσεις, τὰς ἐπαναστάσεις, τὴν κατὰ τῶν παρεστηκότων ὕβριν, καὶ τὸν γογγυσμὸν, ὅταν μὴ τύχωσιν ὅσων δέονται, καὶ ὅταν μὴ τυπῶνται, καὶ σχηματίζωνται, καθ' ὃν τρόπον οὗτοι βούλονται. Τὴν ὑπεροψίαν πάλιν καὶ καταφρόνησιν, ἐπειδὰν ἐλκύσωσι πρὸς τὴν αἴτησιν, καὶ συγκατασπάσωσι τῷ σφετέρῳ βουλήματι· οὐ γὰρ ἑκουσίου χάριτος, ἀλλὰ βιαίου προστάγματος τοῦ θελήματος αὐτῶν ἐκλογίζονται τὴν τελείωσιν. — Καὶ τί ἄν τις κατὰ μέρος διεξίοι; ἀνάγκη γὰρ τὸν ἐφεστηκότα πολλάκις καὶ ὑπαλλάσσειν τὸ χρῶμα τῆς ὄψεως εἰς τὸ σκυθρωπὸν τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτω διακειμένης, καὶ πάλιν ἔσθ' ὅτε ταύτης ἀλγυνομένης τὸ πρόσωπον παρέχειν φαιδρόν· ὀργίζεσθαι δ' αὖ πάλιν μὴ ὀργιζόμενον, καὶ μειδιᾷν ἀνιώμενον. Τοιαύτη γὰρ ἡ σκηνὴ τῶν πλήθους προστασίαν ἀναδέξασθαι καταδικασθέντων· τὰ δὲ πρὶν, ποῖα; φίλος τοῖς φίλοις ἀνεπαχθὴς, ἐχθρὸς δὲ οὐδενός· οἷος τὴν διάθεσιν, τοιοῦτος καὶ τὸ φαινόμενον· νῦν δὲ ἔσθ' ὅτε καὶ πικρῶς ἐπιτιμᾷν ἀνάγκη τοῖς φίλοις, καὶ τοὺς συγγενεῖς ὑπὲρ ἐντολῆς παροράν καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι φαίνεσθαι βαρὺς, φθόνος πανταχόθεν. (Μαρτυρεῖ δὲ τὴν ἀλήθειαν

ταύτην ἡ ἐκτεταμένη ἀλληλογραφία τοῦ Φωτίου, ὅστις ἀδιακόπως καὶ ἀπροσωπολήπτως ἐπέπληττε τοὺς πρώτους μεγιστᾶνας τῆς Βασιλευούσης διὰ τὸν ἀκόλαστον βίον αὐτῶν,) Ἀταξία, χρόνῳ κρατυνθεῖσα, τί με χρὴ τὰ λοιπὰ καταριθμεῖν, οἷα πάσχω διώκων τὸν Σίμωνα· οἵους καθ' ἑκάστην ὑφίσταμαι πειρασμοὺς τὰς κοσμικὰς παῤῥησίας τοῦ Ἱεροῦ περικόπτων Συλλόγου, τὴν ὀλιγωρίαν τὴν περὶ τὰ κρείττονα, τὴν ἐπιμέλειαν τὴν περὶ τὰ μάταια, ἃ βλέπων καὶ πρὶν, καὶ δακνόμενος τὴν ψυχὴν, καὶ μὴ τῆς ἐμῆς ἰσχύος εἶναι τὸ ταῦτα περιελεῖν, ἔφευγον τὴν ψῆφον, παρητούμην τὴν χειροτονίαν, ὠδυρόμην τὴν ἐπιστασίαν· οὐκ ἦν δὲ ἄρα φυγεῖν τὸ προορισθὲν, ἀλλὰ τί γράφω ταῦτα, ἐγράφη καὶ πρότερον, καὶ εἰμὲν ἐπιστεύθησαν, ἀδικοῦμαι μὴ ἐλεούμενος, εἰ δὲ μὴ ἐπιστεύθησαν, ἀδικοῦμαι πάλιν ἀληθῆ γράφων καὶ ἀπιστούμενος. Οὕτως ἐγὼ πανταχόθεν δυστυχὴς, ἀφ' ὧν ἐλπίζων τῆς λύπης εὑρεῖν παραψυχὴν, ἐκεῖθεν ἐπιπλήττομαι· ἀφ' ὧν παράκλησιν καὶ παραμυθίαν, ἐκεῖθεν ἐπὶ τῷ ἀλγήματι προστίθεται ἄλγημα. Οὐκ ἔδει σέ φησιν ἀδικηθῆναι, πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας τοῦτο εἰπέ. Οὐκ ἔδει βιασθῆναι, καλή γε ἡ νομοθεσία· ἀλλὰ τίσιν ἡ ἐπιτίμησις; οὐχὶ τοῖς βιασαμένοις; τὸ ἔλεος δὲ τίσιν; οὐχὶ τοῖς βίαν ὑποστᾶσιν; ἂν δέ τις τοὺς βιασαμένους μὲν ἐᾷ, τὸν δὲ βιασθέντα ἐπιτιμᾷ, τὴν σὴν ἤλπιζον ἐπ' αὐτὸν δικαιοσύνην καλέσαι κριτὴν, ἀλλὰ κανόνες φησὶ παρεκάθησαν, ὅτι πρὸς τῆς ἀρχιερωσύνης ὕψος, ἀπὸ λαϊκοῦ προῆλθες τοῦ σχήματος. Καὶ τίς ὁ παραβὰς, ὁ βιασάμενος, ἢ ὁ βίᾳ, καὶ ἄκων ἀνελκυσθείς; ἀλλ' ἐχρῆν ἀντισχεῖν· μέχρι τίνος; ἀντέσχον καὶ πέραν τοῦ δέοντος· εἰδ' οὕτω μοι προήδειν τὸ κλυδώνιον τῶν πονηρῶν πνευμάτων μέλλειν ἐπιτραχύνεσθαι, ἀντέσχον ἂν καὶ μέχρις αὐτοῦ θανάτου. Ποῖοι δὲ κανόνες, ὧν ἡ παράβασις; οὓς μέχρι καὶ σήμερον ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησία οὐ παρείληφεν; ἐκείνων λέγεται παράβασις, ὧν ἡ φυλακὴ παραδέδοται· ἃ δὲ μὴ παραδέδοται, οὐ δὲ μὴ φυλασσόμενα παραβάσεως φέρει

ἔγκλημα·» (Ἐνταῦθα λέγει περὶ τῆς τοπικῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου καὶ τῶν Δεκρεταλίων τῶν Παπῶν Κελεστίνου, Λέοντος καὶ Γελασίου, περὶ ὧν ἐμνημόνευεν ὁ Νικόλαος.)

«Ἀλλ' ἐμοὶ μὲν καὶ τὰ ῥηθέντα ἀποχρώντως ἂν εἶχεν, ὡς τοῦ προσήκοντος εἰρημένα πλέον. Οὐ γὰρ δικαιολογίας ἑαυτὸν συνιστᾷν προὴχθην, πῶς γὰρ ὅς γε εὐχῆς ἔργον ποιοῦμαι πολυτρόπως τῆς ζάλης ταύτης ἀπαλλαγῆναι, καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρυνθῆναι. Οὕτως ἐγὼ τοῦ θρόνου ἀφίεμαι, καὶ οὕτως σφόδρα ἀντέχομαι· οὐ γὰρ ἀρχομένῳ μὲν βάρος ἦν ὁ θρόνος, προϊόντι δ' ἐπιθυμίας ἐγίνετο, ἀλλ' ὥσπερ ἄκων εἰσῆλθον, οὕτως ἄκων καθέζομαι, καὶ τοῦ βιασθῆναι πρὸς τὴν εἴσοδον μετὰ τῶν ἄλλων ἐναργὴς ἀπόδειξις, τὸ μέχρι τοῦ νῦν ἀπ' ἀρχῆς, τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐθέλειν ἐξίστασθαι.

— Καὶ ἤρκει μὲν ὡς εἴρηται τὰ ῥηθέντα, ἐπεὶ δὲ δι' ἡμᾶς σὺν ἡμῖν καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν Ἅγιοι καὶ μακάριοι πατέρες συνδιαβεβλῆσθαι κινδυνεύουσιν, ὡς Νικηφόρος, καὶ Τάρασιος, ἐκ λαϊκοῦ γὰρ καὶ οὗτοι σχήματος εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἄκρον προέβησαν, οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς ἀειφανεῖς λαμπτῆρες, καὶ τῆς εὐσεβείας διαπρύσιοι γεγόνασι κήρυκες, βίῳ καὶ λόγῳ κρατύναντες τὴν ἀλήθειαν, τὰ λείποντα τῷ λόγῳ προσθῆναι χρεὼν ἡγησάμην, πάσης αἰτίας κρείττους, καὶ πάσης διαβολῆς ἀνωτέρους τοὺς μακαρίους ἐκείνους ἄνδρας ἐπιδεικνύς. — Ἀλλ' οὗτοι Ταράσιος ἦν καὶ Νικηφόρος ἐν κοσμικῷ βίῳ ἀστέρων δίκην διαλάμποντες, καὶ πρὸς ἱερατικὴν ἀρχὴν γεγονότες ἀπόλεκτοι, παρὰ κανόνα καὶ τύπον τὸν ἐκκλησιαστικὸν τῆς Ἐκκλησίας προέστησαν. Μή μοι γένοιτο τοιαύτην ἀφεῖναι φωνήν, μηδ' ἄλλου λέγοντος ἀκοῦσαι, οὗτοι γὰρ τῶν κανόνων ἀκριβεῖς φύλακες, τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχοι, τῆς δυσσεβείας κατήγοροι, φωστῆρες ἐν κόσμῳ κατὰ τὸ θεῖον λόγιον, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες. Εἰδ' ὅτι κανόνας, οὓς οὐκ ᾔδεισαν, οὐκ ἐφύλαξαν, οὐδεὶς ἂν δίκαια ποιῶν ἐπιμέμψοιτο· ἀλλ' ὅτι φύλακες, ὧν παρέλαβον ἐχρημάτισαν, ἐν τούτῳ παρὰ Θεοῦ ἐδοξάσθησαν. — μέτρῳ γὰρ

ἕκαστος οἰκείῳ, καὶ κανόνι συνέχεταί τε καὶ κατευθύνεται. Πολλοὶ κανόνες ἄλλοις μὲν παραδέδονται, ἑτέροις δὲ οὐδὲ γνώριμοι. Ὁ παραλαβὼν καὶ ἀθετῶν, δίκης ἄξιος. — Οὕτω ξυρᾶσθαι μὲν ἄλλοις πάτριον, ἑτέροις δὲ καὶ συνοδικοῖς ὅροις ἀπόβλητον, εὐφήμως δὲ τὸν λόγον εἰπεῖν ἔδει, καὶ εἴπομεν.—Οὕτω, πλὴν τοῦ ἑνὸς τὰ ἄλλα σάββατα συντηρεῖν ἡμῖν ἐπιλήψιμον, ἑτέροις καὶ τοῦ ἑνὸς πλείω νηστεύεται.—Καὶ νομίμῳ γάμῳ γυναικὶ συναφθέντα οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἐν Ῥώμῃ Πρεσβύτερον, ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς μονογαμίᾳ τὸν βίον ῥυθμίζοντας εἰς Πρεσβυτέρου φέρειν ἐδιδάχθημεν. — Πάλιν ἄν τις παρ' ἡμῖν τὴν τοῦ Πρεσβυτέρου παρελθὼν χειροτονίαν τὴν τοῦ Ἐπισκόπου τῷ Διακόνῳ περιθείη, ὡς εἰς τὰ καίρια ἐξημαρτηκὼς κατακρίνεται· τισὶ δὲ παραπλήσιον ἀπὸ Πρεσβυτέρου προάγειν Ἐπίσκοπον, καὶ ἀπὸ Διακόνου τὴν μέσην τάξιν ὑπεραλλόμενον εἰς τὸ τῆς Ἐπισκοπῆς ἀναρπάζειν ἀξίωμα, καί τοι γε ἡλίκον, καὶ ὅσον τὸ μέσον ἐν τούτοις· ἄλλαι μὲν γὰρ καθ' ἑκάστην τάξιν, καὶ βαθμὸν εὐχαί, ἄλλαι δὲ τελεταί, καὶ ὑπουργίαι πάλιν ἕτεραι, ἄλλαι δὲ καιρῶν παραφυλακαί, καὶ δοκιμασίαι τρόπων ἕτεραι. Ἀλλ' ὅπερ τις νομοθεσίαν οὐ παρεδέξατο, — οὐκ ἂν εὐθύνας ἀπαιτηθήσεται. — Ἐν οἷς οὐκ ἔστι πίστις τὸ ἀθετούμενον, οὐδὲ κοινοῦ τε καὶ καθολικοῦ ψηφίσματος ἔκπτωσις.» — «Ἐκ μέν τοι λαϊκῶν ἱερὰν πολιτείαν ἐπανῃρημένον εἰς ἀρχιερέα προάγεσθαι, ἀκόλουθον ἄγαν, καὶ πατράσι Θείοις οὐ λόγοις καθωμιλημένον, ἀλλ' ἔργοις αὐτοῖς διαπεπραγμένον, ἐπὶ μεγάλῳ κέρδει τῆς νύμφης Χριστοῦ Ἐκκλησίας κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπιδέδεικται.—Τί δὲ καὶ σχῆμα τριχῶν, καὶ χρόνου παράτασις εἰς ἱερωσύνης ἀντίληψιν δύναται; ὁ μὲν γὰρ τρόπος, τὸν ἄνδρα καὶ πρὸ τοῦ σχήματος τῆς ἱερωσύνης δείκνυσιν ἄξιον, κἂν μήπω τις αὐτῷ τὴν χεῖρα ἐπιτιθῇ, κἂν μὴ ἐπιλέγῃ τὴν εὐχήν. — Καὶ ταῦτά φαμεν, οὐχ ἑαυτοὺς ἀποσεμνύνοντες, μή τι γένηται· ἐπίσης γὰρ ἡμεῖς τῶν τε τρόπων καὶ τοῦ σχήματος ἀπελιπόμεθα, καὶ τοσοῦτον δέω ταῦτα λέγειν περὶ ἐμαυτοῦ, ὥς τε καὶ

εὐλογώτερον εἶναί φημι τοῖς βουλομένοις ἐπισκώπτειν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν τρόπων μᾶλλον τῶν τῆς ἱερωσύνης ἀξίως, ἢ ἀπό γε τοῦ σχήματος ἐπανίστασθαι· οὐχ ὑπὲρ ἡμῶν οὖν ταῦτα, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν καὶ πρόσθεν ἔφημεν γράφεται. Πατέρων γὰρ κακῶς ἀκουόντων δέδοικα τὸ μὴ ὑπεραγωνίζεσθαι. — Οὔκουν Ταράσιος, ἢ Νικηφόρος ὑπαίτιοι, οἳ τὸν βίον τοῦ θρόνου καὶ πρὸ τοῦ σχήματος ἐπεδείξαντο ἄξιον. Οὐδ' Ἀμβρόσιος κακῶς ἀκούσει, καὶ δυσωπήσει, εὖ οἶδ' ὅτι καὶ Λατίνων εἰμή τις ἄλλος, Ἀμβρόσιος Λατινίδος ὑπάρχων καλλώπισμα, καὶ Λατίνων γλώσσῃ πολλὰ, καὶ ψυχωφελῆ συγγραψάμενος. Οὐδὲ μὴν Νεκτάριος ὑπὸ μῶμον πεσεῖται· σύνοδον γὰρ ἔσχεν οἰκουμενικὴν, κυροῦσαν αὐτῷ τῆς Ἐπισκοπῆς τὸ ἀξίωμα, ὃν εἴτις ἂν διασύραι πειράσοιτο, οὐκ αὐτὸν, ἀλλὰ τήν γε Σύνοδον ὑπὸ δίκην μᾶλλον ποιεῖ, καί τοι τούτων ἑκάτερος οὐκ ἐκ λαϊκοῦ μόνον ἐπὶ τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης προῆλθε τελείωσιν, ἀλλὰ κἂν τοῖς ἀμυήτοις ἐξεταζόμενοι ὁμοῦ τε τῆς δωρεᾶς τοῦ βαπτίσματος, καὶ τῆς ἀρχιερατικῆς ἠξιώθησαν χάριτος. Εἰ δὲ τούτων οὐδέτερον οὐδεὶς ἂν ἐν εὐθύναις λογίζεσθαι τολμᾷ, οὐδ' εἰ πάντα θρασὺς εἴη, οὐδὲ Ταράσιον τὸν ἡμέτερον πατρόθειον, οὐδέ γε Νικηφόρον τὸν καὶ τοῦ γένους καὶ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τρόπων ἀξίως διάδοχον. Ἐῶ δὲ τανῦν τὸν τοῦ Θεολόγου Γρηγόριον, καὶ τὸν Καισσαρείας Θαλάσσιον, καὶ τῶν λοιπῶν Ἀρχιερέων τὸν θίασον, οἳ κατὰ τὴν ὁμοίαν τάξιν τε καὶ ἀκολουθίαν τὰς τῶν Ἐκκλησιῶν προστασίας ἀναδεξάμενοι παντὸς ψόγου, καὶ διαβολῆς ἁπάσης κρείττους ἐγένοντο.»

«Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπὲρ ὧν προσῆκον ἦν ῥηθῆναι καὶ εἴρηται. — Ἐν πᾶσι δὲ τὸ πειθήνιον τῇ πατρικῇ ὑμῶν ἐπιδεικνῦντες ἀγάπῃ, ἔτι δὲ σαφῶς παριστῶντες μὴ φιλονεικίας χάριν τὰ ῥηθέντα, τῆς δὲ τῶν Μακαρίων Πατέρων ἡμῶν ἀθωώσεως εἰρῆσθαι Συνοδικῶς ἐκφωνηθῆναι συνευδοκήσαμεν· μηκέτι τοῦ λοιποῦ πρὸς τὸ τῆς Ἐπισκοπῆς ὕψος ἀθρόως ἀνάγεσθαι τοὺς ἐκ λαϊκῶν, ἢ μοναχῶν ψηφιζομένους, εἰ μὴ διὰ τῶν ἐφεξῆς

ἱερατικῶν βαθμῶν διοδεύσωσιν. Ἐν οἷς γὰρ σκανδάλου νόσος τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιφύεται, ἂν μὴ μέγα βλάπτῃ τὸ ἰάσασθαι, ἐπεὶ καὶ ἄφετε αὐτοὺς ἐδιδάχθημεν σκανδαλίζεσθαι, ὅταν τινὲς ἑκόντες τῷ φθόνῳ τυφλώττωσιν, ἕτοιμοι λύειν ἡμεῖς τοῦ σκανδάλου τὴν πρόφασιν, καὶ ῥᾴστην παρέχειν τῇ ἀφαιρέσει τοῦ συνταράσσοντος τὴν θεραπείαν τοῦ ἀῤῥωστήματος. Τὸ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν προγεγενημένων ἀποδέχεσθαι τὴν συμβουλὴν, καὶ τὸν παρ' ὑμῖν κανόνα κρατεῖν ἀξιοῦν, κατὰ πατέρων ἦν τὴν ὕβριν ἀναμετρεῖν, καὶ τοὺς μηδὲν ἠδικηκότας δίκην ἀπαιτεῖν· τὸ δ' εἰς τοὺς ἔπειτα γεννησομένους συγχωρεῖν καὶ παραπέμπειν κρίσει πολλῶν, οὔτε πατράσιν ὕβριν ἐμποιεῖ, οὔτε ποινὴν ἄδικον, ἀλλ' οὐδὲ ζημίαν ἐπάγει τισί· δεῖ γὰρ τὰ τεθέντα φυλάσσειν, καὶ πατράσι τέκνα δίκαιόν τε, καὶ ὅσιον πειθαρχεῖν· διὸ τὸ μὲν οὐ προσηκάμεθα, ἀλλ' ἀπεδοκιμάσαμεν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀποδοκιμάζειν συνεβουλεύσαμέν τε, καὶ συμβουλεύσομεν. Τὸ δὲ καὶ προσοικειωσάμεθα, καὶ συνοδικῶς διεπραξάμεθα, καὶ εἴθε πάλαι ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησία τὸν κανόνα τοῦτον φυλάττουσα κατεφαίνετο. Οὕτω γὰρ ἂν ἴσως ἐγὼ τῆς ἀφορήτου βίας, καὶ τῶν ἐπιῤῥεόντων μοι, καὶ συμπνιγόντων πειρατηρίων τὸν ὄχλον ἐξέφυγον. — Κύκλῳ πάλιν οἱ ἀσεβεῖς, οἱ μὲν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ διαπτύοντες, καὶ Χριστὸν αὐτὸν ἐν ταύτῃ διασύροντες, οἱ δὲ τὰς ἑαυτοῦ φύσεις συγχέοντες, ἢ ἀπαρνούμενοι. — Καὶ τὴν τετάρτην σύνοδον μυρίαις ταῖς βλασφημίαις καθυποβάλλοντες, πρὸς οὓς ἡμῖν ὁ πόλεμος ἀναῤῥιπισθεὶς, καὶ χρόνῳ συχνῷ συγκροτηθεὶς, εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ πολλοὺς ἠχμαλώτευσε. — (Πολλαὶ περὶ τούτου μαρτυρίαι εὑρίσκονται ἐπίσης καὶ εἰς τὰς Θεολογικὰς ἐπιστολὰς τοῦ Φωτίου, καταστρέφουσαι ἐξ ὁλοκλήρου πάσας τὰς συκοφαντίας τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ὡς αἱρετικοῦ δῆθεν, καὶ δεικνύουσι σαφῶς, πόσον πρέπει νὰ πιστεύῃ τις ταύτας). Αἱ ἀλώπεκες πάλιν τῶν φωλεῶν ὑπεκδύνουσαι, καὶ τοὺς τῶν πολλῶν ἀφελεστέρους, ἢ εὐηθεστέρους, ὀρνιθίοις ἴσα δι' ἀπάτης κατεσθίουσαι, τὰς σχισματικὰς

Ἀλώπεκας λέγω, ὧν ἐν κρυπτῷ ἡ κακία, καὶ ἡ βλάβη πολὺ τῶν προφανῶς ἐπιβουλευόντων χαλεπωτέρα. — Ὧν ἁπάντων, εἰ καὶ τὸ πῦρ τοῦ θράσους καὶ τῆς παροινίας τῇ Συνοδικῇ κατεσβέσθη ψήφῳ τῆς ὑμῶν πατρικῆς Ὑσιότητος διὰ τῶν τιμιωτάτων αὐτῆς τοποτηρητῶν τὴν κατ' αὐτῶν ἐπικυρούσης ἀπόρασιν. — Οὐ γὰρ μόνος ὁ προρρηθεὶς κανὼν κατὰ τὴν ὑμετέραν παραίνεσιν φυλάττεσθαι δεδικαίωται, ἀλλά γε δὴ, συνευδοκούντων ἁπάντων, καὶ ἕτεροι παραδέδονται, — καὶ οὐδεὶς ἂν τῶν ὑπὸ τῆς ὑμῶν Θεομακαρίστου πατρότητος διορισθέντων τυπωθῆναι παρελέλειπτο, εἰμή τις βασιλικὴ ἀνάνευσις πλέον ἰσχύσασα τοῦ ἡμετέρου θελήματος, περὶ τῶν λοιπῶν ἀποθεσπίσαι οὐ παρεχώρησε. Διὸ ἅμα τῶν τιμιωτάτων τοποτηρητῶν συμφέρον ἡγησάμενος, μὴ ἐν τῇ ἐπιζητήσει τοῦ παντὸς συναπολέσαι τὸ πᾶν, ἐν τῇ ὑπολήψει τῶν πλειόνων τὴν ἐν ταῖς ὑπολοίποις ζημίαν τε ἂν ὑπέστημεν. Ἄριστον μὲν γὰρ ὦ τις ἐφίεται μηδενὸς ἐκπεσεῖν· ἀπρονόητον δὲ, πλειόνων διδομένων, περὶ τῶν οὐ διδομένων πολυπραγμονεῖν, καὶ φιλονεικοῦντα περὶ τούτων, πάντων ἑαυτὸν ἀποστερεῖν· δι' ὃ περὶ ὧν ἡ γνώμη σύμφωνος ἐξενήνεκται, συνοδικῶς τούτους ἐξεθέμεθα.» — (Οἱ λόγοι οὗτοι δεικνύουσι, πόσον ὀλίγην ἐλευθερίαν εἶχεν ὁ Φώτιος εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ, διὸ ἀδίκως κατηγορεῖται ὡς συμμετασχὼν καὶ ἀναμιχθεὶς εἰς τὰς βασιλικὰς σκληρότητας.)

Ἐπεὶ δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ, (α) καὶ μάλιστά γε τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείαις τε καὶ διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθεν, ἡ τῆς ὑμῶν ὁσιότητος εὐγνωμοσύνη τὸ ἡμῶν ἐπὶ τὸ συνευδοκεῖν εἰς τὸ παρασχεῖν ἀποδεχομένη θέλημα, τὸ μὴ λαβεῖν τῆς πολιτικῆς, ἀλλ' οὐχ' ἡμέτερον λογιζέσθω ἔγκλημα. Ἐγὼ γὰρ οὐχ ἃ πάλαι ὑπ' ἄλλους ἐτέλει μετὰ τοῦ δικαίου καὶ τῆς φίλης εἰρήνης ἀναστρέφειν πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνέκαθεν τῷ θρόνῳ τούτῳ προσανατιθεμένων,

(α) Ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐν Ἰλλυρίᾳ καὶ ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Σ τοῦ Μ.

εἴτις ἰσχύων ἐπιτροπεύειν ἠξίου, ἑτοίμως ἂν παρεχώρησα τῷ δυναμένῳ μᾶλλον πλειόνων ἀντέχεσθαι. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἐμοί τι τῶν οὐ προσόντων προστιθεὶς, οὗτος τὸ βάρος πλέον ἐστὶν ὁ ἐπιτιθεὶς, μερίμνης γὰρ αὔξησιν ποιεῖ· ὁ δὲ καὶ τῶν προϋπαρχόντων τινὰ σὺν ἀγάπῃ λαβεῖν ἐπιζητῶν, μᾶλλον ἐμοὶ χάριν διδόντι, ἢ αὐτῷ λαμβάνοντι κέρδος προξενεῖ, ἐλαφρότερον γάρ μοι τὸ φορτίον τῆς ἐπιστασίας ἀποτελεῖ. Εἰ δ' ὁ τὰ ἐμὰ λαμβάνων σὺν ἀγάπῃ καὶ προκαταβάλλειν χάριν ἀνωμολόγηταί μοι τῷ τὰ οἰκεῖα ζητοῦντι, πῶς ἄν τις οὐ δώσει χαίρων, μηδενὸς ὑπάρχοντος ἐμποδὼν, μάλιστά γε τηλικούτῳ πατρὶ, καὶ διὰ τοιούτων Θεοφιλῶν καὶ σπουδαίων ἀνδρῶν ποιησαμένῳ τὴν αἴτησιν; ἄνδρες γὰρ ὡς ἀληθῶς οἱ τῆς ὑμῶν πατρικῆς τελειότητος τοποτηρηταί, συνέσειτε καὶ ἀρετῇ καὶ πολυπειρίᾳ διαπρέποντες, καὶ οὐδὲν ἧττον διὰ τῆς οἰκείας πολιτείας, ἢ οἱ Χριστοῦ μαθηταὶ τιμῶντες τὸν ἀποστείλαντα, οἷς τὰ πλείω τῶν ὀφειλόντων καὶ ῥηθῆναι καὶ γραφῆναι προσανεθέμεθα, ἅτε δὴ πεπεισμένοι καὶ λέγειν αὐτοὺς τ' ἀληθῆ δυνατοὺς, καὶ πολὺ πλέον τῶν ἄλλων ἀξίους πιστεύεσθαι.» — Ὃ δὲ, ῥηθῆναι δεὸν, μικρόν με παρέδραμε, τοῦτο δὴ καὶ προσθεὶς καταπαύσω τὸν λόγον, τῆς ἐπιστολῆς εὐλαβούμενος τὸ μῆκος· ἡ τῶν ἀληθῶν κανόνων φυλακὴ, σπουδαίῳ μὲν ἐποφείλεται παντὶ, πολὺ δὲ πλέον τοῖς ἐπευθύνειν τὸν μισθὸν τῆς προθυμίας, τῆς περὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ νομισθέντος ἐπιθύμου, κἂν ἐκεῖνος ἐπὶ Λίνου ἦν τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς πλάνης ἀντικαταβαλλόμενος.»

«Παρέλειψα δὲ νὰ παραστήσω ὑμῖν ἔτι καὶ τὸ ἑξῆς· ἐπειδὴ οὐδεὶς ὑποχρεοῦται πλέον ὑμῶν νὰ τηρῇ τοὺς κανόνας, διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ δέχησθε ἀδιαφόρως ὅσους ἀπέρχονται ἐντεῦθεν εἰς Ῥώμην ἄνευ πιστοποιητικῶν γραμμάτων. Ἡμεῖς εὐχαριστούμεθα τὰ μέγιστα, ἵνα προτέρχωνται καὶ προσπίπτωσι τῇ ὑμετέρᾳ ἁγιωσύνῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἄνευ τῆς ἡμετέρας εἰδήσεως. Διότι πολλοὶ πταῖσται ἐπὶ τῇ εὐλόγῳ προφάσει τῆς προσκυνήσεως καὶ εὐλαβείας, ἀποφεύγουσιν οὕτω τὴν προσήκουσαν ποινὴν

διὰ τὰς μοιχείας, τὰς κλοπὰς, τοὺς φόνους, καὶ ἄλλα ἐγκλήματα, ὑμεῖς δὲ ματαιώσετε τοὺς κακοὺς σκοποὺς αὐτῶν, παύοντες ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι τοὺς τοιούτους ἄνευ ἡμετέρων γραμμάτων.»

Οὕτω λοιπὸν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἣν παρουσιάζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς ἀπόδειξιν τῆς κολακείας τοῦ Φωτίου, χρησιμεύει ὡς καλλίστη δι' αὐτὸν ἀπολογία καὶ ἐξηγεῖ τὰς τοῦ καιροῦ περιστάσεις. Ἀξία δὲ προσοχῆς εἶναι ἡ εὐγενὴς σταθερότης, μεθ' ἧς ἐξηγεῖ τῷ Πάπᾳ τὴν ἑαυτοῦ διαγωγὴν, μὴ ταπεινούμενος ἐνώπιον ἐκείνου, ἀλλ' ὑπερασπιζόμενος τὰ ἑαυτοῦ δίκαια, μηδὲ φοβούμενος νὰ ἐλέγχῃ αὐτὸν, ἀλλ' ἀπομακρύνων συνάμα καὶ τὴν ἐπίδικον ὑπόθεσιν περὶ τῶν ὁρίων τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς κοσμικῆς κρίσεως καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν διατάξεων. Ὅσα δὲ γράφει περὶ τῶν ληγάτων, ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πρώτην περὶ αὐτῶν γνώμην τοῦ Πάπα, ἥτις, ὡς εἴδομεν, δὲν μετεβλήθη ἀμέσως, διότι ἀποστέλλων τὸν αὐτὸν Ῥοδοάλδον εἰς Γαλλίαν, ὠνόμαζεν αὐτὸν ἐν τῷ γράμματι αὐτοῦ· «πιστὸν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ στύλον τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου παραγγελλόμενον ὅπως διὰ τοῦ φόβου τοῦ γράμματος τούτου κρατήσῃ τοὺς Ἐπισκόπους εἰς τὴν Σύνοδον.» (Concilior. T. 22. pag. 378.) Ἡ δὲ πρὸς τὸν Φώτιον ἀπάντησις τοῦ Πάπα, ὡς καὶ ἅπασα ἡ ἀκόλουθος ἀλληλογραφία αὐτοῦ μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ αἱ ἐπιστολαὶ, ὅσας ἔπεμπεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἐδείκνυον τὸ ἀφόρητον πνεῦμα τῆς φιλαρχίας, ὅπερ δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπομένωσι μετ' ἀδιαφορίας οἱ γινώσκοντες τοὺς οἰκουμενικοὺς κανόνας. (Πέτρα Σκνδάλου σελ. 24—34. Epistolae Nicolai 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11. T. 22. Concil. pag. 75—299.)

Ἀναδείξας λοιπὸν ἑαυτὸν ὁ Πάπας Νικόλαος φανερὸν ἐχθρὸν τοῦ Φωτίου, ὑπερασπιστὴν τοῦ Ἰγνατίου καὶ ὑπέρμαχον τῆς ὑπερτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, ἔγραψε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ, ἐπικυρῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ πάντα τὰ γενόμενα εἰς τὴν σύνοδον κατὰ τῶν εἰκονομάχων, ἀλλ' ἀκυρῶν τὰ

ὁρισθέντα περὶ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου, καὶ προτρέπων αὐτὸν νὰ καταπαύσῃ τὰς μεταξὺ τῶν διαφερομένων Ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν ἔριδας, διὰ τῆς κρίσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς δὲ τὸν Πατριάρχην Φώτιον ἔγραψεν ἀπειλητικῶς, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, κατὰ τὸ προνόμιον, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Πέτρος παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, εἶναι κεφαλὴ πασῶν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, καὶ τούτου ἕνεκα χρεωστεῖ ἕκαστος νὰ τηρῇ ἱερῶς καὶ ἀπαραβάτως πάσας αὐτῆς τὰς ἀποφάσεις, εἰ καὶ ἐναντίας τῇ συνηθείᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φώτιος ἦχθη ἐκ τῆς κοσμικῆς τάξεως πρὸς τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν παρὰ τὰς διατάξεις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἧς τοὺς κανόνας πρέπει αὐτὸς νὰ γινώσκῃ καὶ φυλάττῃ, ἐγένετο διὰ τοῦτο ἔνοχος ἐγκλήματος καὶ ἀναπολόγητος διὰ τὸ πταῖσμα αὐτοῦ, πρὸ πάντων δὲ διότι ἀνέλαβε τὴν ἱερὰν ταύτην ἀξίαν, ζῶντος τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἀδίκως καταδικασθέντος, ὃν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία δὲν παύει ἀναγνωρίζουσα ἔχοντα τὴν πρώτην πατριαρχικὴν αὐτοῦ ἀξίαν. Καθόσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὸν Νεκτάριον, ὅστις ἂν καὶ ἐχειροτονήθη τῷ ὄντι ἐκ τῶν κοσμικῶν Ἀρχιερεύς, τοῦτο ἐγένετο, διότι τότε οὐδεὶς ἐκ τοῦ ἱερατείου ἦτο ἀξιώτερος αὐτοῦ· ὁ Ταράσιος δὲ πάλιν ἔλαβε τὸ τοῦ Πατριάρχου ἀξίωμα, διότι ἦτο ὑπέρμαχος τῶν εἰκόνων· ὁ δὲ Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων ἔλαβεν ὡσαύτως τὸ Ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα χάριν τῶν θαυμάτων. Τοιοῦτον ἦτο τὸ περιεχόμενον τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Πάπα Νικολάου πρὸς τὸν Φώτιον, ὅστις ὅμως οὐδὲν ἐμνημόνευσε περὶ τοῦ Νικηφόρου, ὃν ἡ Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία ἐξελέξατο ἐπίσης Πατριάρχην ἐκ τῶν κοσμικῶν, καὶ ἑπομένως ἄνευ τινὸς ἀνάγκης, ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἐγκληματιῶν καὶ στασιαστῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κατέφευγον εἰς Ῥώμην πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ποινῶν καὶ ἐγίνοντο ἐκεῖ δεκτοί. Συγχρόνως δὲ ἐπέστειλε καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους Πατριάρχας καὶ Ἀρχιερεῖς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, γνωστοποιῶν αὐτοῖς, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία δὲν ἀποδέχεται τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ἰγνατίου καὶ τὴν

ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου, καὶ ἀπήτει διὰ τῆς ἐπιτακτικῆς φωνῆς τοῦ Κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, ἵνα καὶ οὗτοι μὴ δεχθῶσιν αὐτὸν, γνωστοποιήσωσι δὲ ταῦτα καὶ τοῖς λοιποῖς ἀφεύκτως. Προσέτι ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἐδήλωσε καθαρῶς ὅτι ἡ ὑπερτάτη καθέδρα τῆς Ῥώμης κρίνει πάντας καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου δύναται νὰ κριθῇ, πλὴν μόνου τοῦ ἐμπιστευθέντος τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῷ Ἀποστόλῳ Πέτρῳ, ὅπερ ἀντιβαίνει εἰς πάντας τοὺς κανόνας καὶ τὰ παραδείγματα.

Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν γραμμάτων τούτων εἰς τὴν Ἀνατολὴν, συνεκάλεσεν οὗτος καὶ τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Δύσεως εἰς Ῥώμην· συγκροτήσας δὲ ἐξ αὐτῶν σύνοδον, διέταξε ν' ἀναγνωσθῶσι τὰ πραχθέντα κατὰ Ἰγνατίου εἰς τὴν σύνοδον ἢ Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέκρινεν ἐπισήμως τὸν Φώτιον, διότι κοσμικὸς ὢν, ἀνέβη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὡς μοιχὸς καὶ κλέπτης καὶ λῃστὴς ἀλλαχόθεν ἀναβαίνων· ὅθεν διὰ ταῦτα πάντα ἐκάθηρε τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς ἱερωσύνης τὸν Φώτιον καὶ πάντας τοὺς παρ' αὐτοῦ κεχειροτονημένους· τὸν δὲ Ἰγνάτιον τοὐναντίον ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον Πατριάρχην, καὶ διέταξε νὰ ἐπιστραφῶσιν οἱ θρόνοι εἰς πάντας τοὺς Ἐπισκόπους, ὅσοι ἔπαθον δι' αὐτὸν καὶ ἐξωρίσθησαν. Ταῦτα δὲ πάντα ἐκοινοποίησε τῷ Ἀνατολικῷ κλήρῳ, αὐτῷ τῷ Φωτίῳ, τῷ θείῳ τοῦ Βασιλέως Βάρδᾳ καὶ τῷ Ἰγνατίῳ, ἀπειλῶν δι' ἀρᾶς καὶ ἀφορισμοῦ ἀλύτου καὶ κολάσεως αἰωνίου τούς τε κοσμικοὺς καὶ τοὺς κληρικοὺς, τοὺς τολμήσοντας νὰ ἀθετήσωσι τὸν ὑπ' αὐτοῦ γενόμενον ὅρον εἰς ταύτην τὴν σύνοδον. Ἐκ πάντων τούτων ἄρα φαίνεται, ὅτι ὁ Πάπας Νικόλαος ἐπίστευε πολλὰ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φυγάδων, οἵτινες, κατὰ τὸ παράδειγμα πάντων τῶν ἐγκληματιῶν, ἐχόντων τὴν συνήθειαν τοῦ κατακρίνειν τοὺς κριτὰς, ὧν τὴν δικαίαν κρίσιν φοβοῦνται, ἐφρόντιζον παντοίοις τρόποις νὰ ἀμαυρώσωσι τὸν Φώτιον καὶ πολλὰς ἔπλεκον κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας. Ὁ Πάπας ἐλογίσατο δι' ἔγκλημα τοῦ Φωτίου πᾶν τὸ γενόμενον κατὰ τοῦ

Ἰγνατίου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ ὑπό τε τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Βάρδα, οὕτω δὲ φρονῶν, παρέβαινε τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, τοὺς ἀπαγορεύοντας νὰ δέχηται τοιούτους καὶ νὰ πιστεύῃ εἰς τὰς συκοφαντίας αὐτῶν· ἀλλ' ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ πάθος, ἐκεῖ οἱ κανόνες δὲν ἔχουσι χώραν.

Παρατηρητέον ὅμως, ὅτι αἱ πράξεις τῆς Ῥωμαϊκῆς συνόδου αἱ καταδικάσασαι τὸν Φώτιον δὲν εὑρίσκονται ἐν τῇ συλλογῇ τῶν συνόδων, διότι οἱ Ῥωμαῖοι γινώσκουσι λίαν καλῶς τί εἶναι δυνατὸν νὰ φυλάξωσι καὶ τί νὰ παραλείψωσιν· ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου ταύτης εἶναι γνωστὴ μόνον διὰ τῆς ἑβδόμης ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα, ἐν ᾗ ὑπὲρ τὸ δέον ἀνυψοῦνται τὰ προνόμια τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας· ἐν τέλει δὲ ταύτης προσετέθη καὶ ἡ καταδίκη τῶν ληγάτων αὐτοῦ, παρὰ τοὺς κανόνας πραξάντων κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, καὶ δῆθεν παρὰ τὰς δοθείσας αὐτοῖς ὁδηγίας, ἂν καὶ αὗται δὲν εὑρίσκονται ἐν τῇ συλλογῇ τῶν πράξεων. Ἐν τῷ γράμματι τούτῳ μάλιστα ὁ Πάπας δὲν ἀναφέρει ὀνομαστὶ τίς ἐκόμισεν αὐτῷ τὰς κατὰ τοῦ Φωτίου κατηγορίας, ἀλλ' ἁπλῶς καταδικάζει αὐτὸν ἐρήμην καθ' ἃς ἤκουσεν, ἐπιχειρεῖ δὲ τούτοις χωρίς τινος προτρεπούσης αἰτίας, ἓν ἔτος σχεδὸν μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν γραμμάτων αὐτοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πατριάρχην Φώτιον, πρὶν μάλιστα λάβῃ καὶ ἀπάντησίν τινα παρ' αὐτῶν.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τοὺς παπικοὺς ἀφορισμοὺς καὶ τὰς ἀρὰς, ταῦτα ἐνομίζοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἀσθενῆ βέλη, καὶ ὁ Πάπας ταχέως ἐδέχθη παρ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως τὴν ἀπάντησιν, ἥτις, μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τῆς ἄκρας ἐξουσίας, ἧς ἀντεποιεῖτο ἐπὶ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, διελάμβανεν, ὅτι οἱ ληγάτοι αὐτοῦ προσεκλήθησαν ἐκ Ῥώμης, μόνον τιμῆς χάριν, καὶ οὐχὶ ἵνα ὑποτάξῃ τῇ Δυτικῇ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, οὐδ' ἵνα ἀνατεθῇ εἰς τὴν ἄμεσον κρίσιν αὐτοῦ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Φωτίου καὶ Ἰγνατίου, ἀλλ' ὅπως, παρόντων καὶ τῶν ἐκείνου ληγάτων, στερχθῇ μᾶλλον τοῦ ἤδη καθαιρεθέντος Ἰγνατίου ἡ

καθαίρεσις καὶ τοῦ ἤδη ἐκλεχθέντος Φωτίου ἡ ἐκλογὴ, ἥτις ἐγένετο κοινῇ συναινέσει πάντων τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, καί τοι τοῦ Φωτίου μὴ δεχομένου, καὶ οὕτως ἀρθῇ τελείως πᾶσα διαφωνία ἐκ τοῦ Ἀνατολικοῦ κλήρου.

Ἀλλ' ὁ Πάπας, ἔχων ἀμετάθετον τὴν γνώμην καὶ θέλων νὰ ἀποπερατώσῃ τὸ ἐπιχειρισθὲν, ἐνδύεται τὴν πανοπλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ κινεῖ πάντα λίθον ἵνα κατισχύσῃ τῆς γνώμης τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ. Γράφει λοιπὸν πρὸς τὸν Βασιλέα Μιχαὴλ, διισχυριζόμενος ὅτι, ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ, δηλονότι οὐκ ἐκ τῶν Συνόδων, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἔλαβεν ὁ Πέτρος τὸ προνόμιον τῆς ἐξουσίας ἐπὶ πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης, ὡς ἐκείνου διάδοχοι, εἰσὶν ὑπέρτατοι κριταὶ πάσης Ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως· διὸ προτρέπει αὐτὸν νὰ πέμψῃ εἰς Ῥώμην τὸν Ἰγνάτιον καὶ Φώτιον, ἵνα δικάσῃ αὐτὸς ἀμφοτέρους· ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι δὲν ἐδύναντο νὰ ἔλθωσιν εἰς Ῥώμην, πρῶτον μὲν νὰ διαταχθῶσι, νὰ πληροφορήσωσιν αὐτὸν δι' ἐμμαρτύρων γραμμάτων τίνος ἕνεκα δὲν δύνανται νὰ ὑπάγωσι, καὶ τότε νὰ πέμψωσιν ἄλλους ἀντὶ ἑαυτῶν, ἐπιτετραμμένους τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀναθεώρησιν τῆς ὑποθέσεως. Ἀλλὰ τοιαύτη ὑπερβολικὴ ἀπαίτησις συνετέλει μόνον πρὸς μείζονα ἀναίρεσιν τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν προνομίων, ἅτινα ἐσφετερίζετο· διότι ὁ Ἀνατολικὸς κλῆρος ἠρνήθη τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἀρχηγίαν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἔλεγεν ὅτι ἡ Ῥώμη ἐτιμᾶτο περισσότερον διότι ἦτο θρόνος τῶν Βασιλέων. Μετακομισθέντος δὲ τοῦ θρόνου ἐκ Ῥώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν, περιῆλθεν ἐκεῖ καὶ ἡ προτίμησις τῆς Πατριαρχικῆς ἀξίας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης ὁ Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐνομίζετο ἐντελῶς ἰσότιμος τῷ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης, καὶ ὑπεγράφετο Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, καὶ χωρὶς νὰ ζητήσῃ πρὸς τοῦτο τὴν ἐκείνου ἰδιαιτέραν συναίνεσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἐκστρατεύει ὁ Βασιλεὺς Μιχαὴλ μετὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Βάρδα κατὰ τῶν Σαρακηνῶν εἰς Κρήτην,

ἀλλ' ὁ Βάρδας, ὑπερβὰς τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, ἔδιδε τῷ Βασιλεῖ ὑποψίας, ὅθεν αἴρνης, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλέως, φονεύεται ἐνώπιον αὐτοῦ. Ὁ δὲ Βασιλεὺς Μιχαὴλ, ἐπανελθὼν πάραυτα εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐξελέξατο συνεργὸν καὶ συγκυβερνήτην τοῦ Κράτους Βασίλειον τὸν Μακεδόνα, ἄνδρα ἔνδοξον ἐπὶ φρονήσει καὶ ἀνδρίᾳ, ὃν υἱοθέτησε πρότερον, εἶτα δὲ διέταξε τὴν στέψιν αὐτοῦ βασιλικῷ διαδήματι ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ χειρὸς τοῦ Πατριάρχου Φωτίου.

Ὁ δὲ Πάπας Νικόλαος, βλέπων ὅτι διὰ τῶν γραμμάτων αὐτοῦ οὐδὲν κατορθοῦται, ἀπέστειλε πάλιν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 866 ἔτους πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Βασιλέα Μιχαὴλ, τὸν ἐπίσκοπον Δονάτον, τὸν Πρεσβύτερον Λέοντα καὶ τὸν Διάκονον Μαρῖνον, οὓς διέταξε νὰ φροντίσωσι περί τε τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἰγνατίου ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ περὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Φωτίου· ἔτι δὲ ἵνα ὁ Βασιλεὺς ἀποστείλῃ ἀμφοτέρους τούτους εἰς Ῥώμην, καὶ ῥίψῃ εἰς τὸ πῦρ τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην, δι' ἧς ἀπεκρίνατο, ἀναιρῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ προνόμια. Ἠπείλει δὲ ὅτι, ἐὰν ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν συγκατανεύσῃ, θέλει συγκαλέσει σύνοδον εἰς Ῥώμην καὶ κρεμάσας ἐπὶ ξύλου τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην σὺν ἄλλαις ὁμοίαις, θέλει παραδώσει ταύτας τῷ πυρὶ, πρὸς μεγάλην καταισχύνην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ, οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ δι' ἔργων ἔδωκεν αὐτῷ νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ περὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας εἰσὶ μάταιαι, διατάξας νὰ μὴ συγχωρήσωσι τὴν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ εἴσοδον τῶν λιγάτων τοῦ Νικολάου, ἐὰν πρῶτον δὲν δώσωσι λίβελλον πίστεως, ἀθετοῦντες καὶ ἀναθεματίζοντες τὰ παρὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀποβαλλόμενα Λατινικὰ δόγματα. Οἱ δὲ Πρέσβεις φθάσαντες μέχρι Βουλγαρίας καὶ μαθόντες ταῦτα, ἐπέστρεψαν εἰς Ῥώμην, ἵνα ἀναγγείλωσι τῷ Πάπᾳ Νικολάῳ ὅσα ἤκουσαν.

Δ΄

ΔΙΕΝΕΞΕΙΣ ΠΕΡΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἔρις ἀνερριπίσθη ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς προσαγωγῆς τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 864 ἔτους, διότι οὗτοι ἐγένοντο τὸ ὑποκείμενον διενέξεων ἀμφοτέρων τῶν Πατριαρχικῶν θρόνων. Οἱ Σλάβοι, οἱ κατοικοῦντες τὴν Δαλματίαν καὶ τὴν Ἰλλυρίαν, πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχον ἰδίους Ἐπισκόπους, οἵτινες ἐξήρτηντο ἐκ τοῦ Ἀνατολικοῦ Πατριάρχου ἐν πάσαις ταῖς χώραις, μέχρις ὧν ἐξετείνετο ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία· οἱ δ' Ἐπίσκοποι τῆς Ἀκυληΐας ἐν τῇ Ἐνετικῇ χώρᾳ, τιμώμενοι ὡς Πατριάρχαι εἰς τὴν Δύσιν, ἀμφεταλαντεύοντο μεταξὺ τῶν δύω καθεδρῶν, κρίνοντες κατὰ τὰς ἐπιτυχίας τῶν ὅπλων τῶν Φράγκων ἢ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπὶ τῶν ὁρίων τούτων λοιπὸν ἀμφοτέρων τῶν ἐπαρχιῶν συνυπαντῶντο οἱ Πρεσβύτεροι τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ οἱ πρῶτοι συχνάκις ὑπερενίκων, εἰσάγοντες νέας τελετὰς εἰς τόπον, ἔνθα ἦτο ἤδη ἐκπαλαι ἐγκαθιδρυμένη ἡ Ἀνατολικὴ ὁμολογία. (Ἱστορ. τῆς πρωτογόνου Ἐκκλησίας παρὰ Σλάβοις, πόνημα τοῦ Ματσιέβσκη, μετάφρασις δ' ἐκ τοῦ Πολλωνικοῦ τοῦ Ἐβέτσκη 1840.)

Κατὰ τὸ δεύτερον δ' ἥμισυ τοῦ Η΄ αἰῶνος συνέστη διαρκὴς ἀποστολὴ (mission) ἐκ Ῥωμαίων ἱερέων ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἀκυληΐας πρὸς μετατροπὴν τῶν πέραν τῶν Καρπαθίων οἰκούντων Σλάβων, τὰ δ' ὅπλα Καρόλου τοῦ Μεγάλου, εἰσβαλόντος εἰς τὴν Παννονίαν, συνέδραμον αὐτοὺς μεγάλως, ὥστε διὰ τοὺς ὑποταχθέντας παρ' αὐτοῦ Οὔννους καὶ Ἀβάρους συνέστη ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Σαλτσβούργης, ἥτις ἀνέδωκε τὰς ὑπεξουσίους Ἐπισκοπὰς ἐν τῇ κατακεκτημένῃ γῇ ταύτῃ. Οἱ Κνιάζοι

(ἡγεμόνες) τῶν Σλάβων, ὑπεξούσιοι τῶν Βασιλέων τῆς Γερμανίας, ἐδέχοντο τὸ βάπτισμα παρὰ τῶν Μισσιοναρίων αὐτῶν καὶ ἡ Λατινικὴ ὁμολογία ἐξετάθη μακρὰν, πέραν τῶν Καρπαθίων, εἰς τὴν Μοραβίαν· — ἡ ἀδυναμία τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἐπέτρεπεν αὐτῇ νὰ ἐνεργῇ διὰ τῆς αὐτῆς ἰσχύος μεταξὺ τῶν ἀκαθέκτων ἐκείνων φύλων, καὶ ἡ Ἀνατολικὴ ὁμολογία συναντωμένη μετὰ τῆς Δυτικῆς εἰς τὰ Καρπάθια ὄρη, ὑπεχώρει ταύτῃ ἀκουσίως. Ἀλλ' οἱ ἀναφυέντες πόλεμοι μεταξὺ Γερμανῶν καὶ τῶν ἰσχυρῶν Κνιάζων τῆς Σλαβονίας, Ροστισσλαύου, Κοτέλου καὶ Σβιατοπόλκου, ἔτρεψαν τοὺς ἡγεμόνας τούτους εἰς σχέσεις μᾶλλον εἰρηνικὰς μετὰ τῆς Βασιλευούσης, καὶ ἀποκατέστησαν προσωρινῶς τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν.

Οἱ Ἡγεμόνες οὗτοι ἀπέστειλαν ἀφ' ἑαυτῶν πρεσβείαν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ πνευματικοὺς ὁδηγοὺς, ὁ δὲ Πατριάρχης Φώτιος ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ πρὸς αὐτοὺς δύω ἐπὶ παιδείᾳ διαπρέποντας ἀδελφοὺς, τὸν Κύριλλον καὶ τὸν Μεθόδιον, οἵτινες διεκρίθησαν δι' Ἀποστολικῶν μόχθων εἴς τε τὴν Βουλγαρίαν καὶ παρὰ τοῖς λαοῖς, τοῖς περὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον οἰκοῦσιν· γινώσκοντες δὲ τὴν Σλαβονικὴν γλῶσσαν, μετέφρασαν εἰς αὐτὴν τὰς ἱερὰς βίβλους. Ὁ Κύριλλος ἔλαβεν ἀναχωρῶν ἐκ τῆς Βασιλευούσης τὸ τοῦ Ἐπισκόπου ἀξίωμα, ἵνα ἐπεκτείνῃ τὸν Χριστιανισμὸν εὐκολώτερον, δι' ἐπιμελείας δὲ τῶν μεγάλων τούτων διδασκάλων ἐφωδιάσθη ἡ Παννονία Πρεσβυτέρων, συνέστη ἐν αὐτῇ ἱεραρχία, καὶ ὁ ἀληθὴς φωτισμὸς διεχύθη εἰς τὴν ἄχρι τοῦδε ἀγροϊκον ἐκείνην χώραν. Τέσσαρα ἔτη ἐκήρυττον ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος, περιφερόμενοι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὅτε νέοι πόλεμοι τῶν Γερμανῶν μετὰ τῶν Σλάβων, ἀτυχεῖς διὰ τοὺς τελευταίους, ἐβίασαν αὐτοὺς, πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν νικητῶν, νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ πρόσκλησιν δὲ τοῦ Πάπα Νικολάου, ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος ἠναγκάσθησαν νὰ παρουσιασ-

θῶσιν εἰς Ῥώμην κατὰ τὸ 867 ἔτος, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν ὁ Κύριλλος· ὁ δὲ Μεθόδιος, ἐπαινεθεὶς ἐπὶ πᾶσι παρὰ τοῦ Πάπα καὶ προβιβασθεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς Ἐπίσκοπον ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, σὺν πάσῃ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐπεκτείνειν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὰ μέρη τῆς Σλαβονίας καὶ τελεῖν τὴν ἱερουργίαν ἐν τῇ γνησίᾳ τῶν Σλάβων γλώσσῃ, πρὸς μεγάλην δυσαρέσκειαν τῶν ἐκεῖ ὄντων Ῥωμαίων Πρεσβυτέρων ἐξηκολούθει πάλιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη Ἀρχιερατεύων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ᾗ ἐστερέωσε τὴν ἀληθινὴν πίστιν.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ Γερμανοὺς κυριάρχας σχέσεις τῶν Βουλγάρων, ποτὲ μὲν λαμβανόντων κατ' αὐτῶν τὰ ὅπλα, ποτὲ δὲ παρασυρομένων ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν περιστάσεων νὰ συμμαχῶσι μετὰ τούτων ἢ ἐκείνων καὶ ἀνοίγωσιν οὕτω τὴν εἰς τὰς χώρας αὐτῶν εἴσοδον τοῖς τε Ἀνατολικοῖς καὶ τοῖς Δυτικοῖς Μισσιοναρίοις. Ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Βόγορος ἢ Βογορίτος, φοβερὸς τοῖς Ἕλλησι διὰ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτοῦ, ὑπετάχθη τέλος εἰς τὰ ὅπλα τοῦ Μιχαὴλ, κατὰ τὸ 864 ἔτος· καταπιεζόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ ἄλλων δυστυχιῶν τῆς ἐαυτοῦ χώρας, καὶ προτρεπόμενος εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, ἥτις διέτριψε πολὺν χρόνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ, καὶ τέλος ἔμφοβος γενόμενος ὑπὸ τῆς εἰκόνος τῆς τελευταίας κρίσεως, ἣν ἔδειξεν αὐτῷ μοναχός τις Ἕλλην ἱεροκῆρυξ, ἦλθε μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ νὰ ζητήσῃ τὸ βάπτισμα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ, καὶ ἔκτοτε ἐγένετο διηνεκὲς μέλημα τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ Ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν λαὸν κήρυκας τοῦ Θείου λόγου· αὐτῷ δὲ τῷ Μιχαὴλ ἔγραψεν ἐκτεταμένην ἑρμηνείαν τῆς πίστεως καὶ τῶν συνοδικῶν κανόνων, πρὸς χειραγωγίαν τοῦ τε βασιλικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ αὐτοῦ βίου, γέμουσαν ὑψηλῶν διδαγμάτων· ἐν ταύτῃ προσφωνεῖ αὐτὸν λέγων οὕτως· «ὦ καλὸν ἄγαλμα τῶν ἐμῶν πόνων καὶ τῶν πνευματικῶν ὠδίνων εὐγενὲς καὶ γνήσιον γέννημα.»

Ἀλλὰ, μόλις παρῆλθον δύω ἔτη, ὅτε ἑτέρα εὐτυχὴς ἐκστρατεία τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Λουδοβίκου κατὰ τῶν Βουλγάρων παρεκίνησε τὸν βασιλέα αὐτῶν νὰ στρέψῃ πρὸς τὴν Δύσιν, αἰτῶν πνευματικοὺς διδασκάλους· ὁ δὲ Πάπας ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ μισσιοναρίους, ἵνα ὑποτάξῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τὴν νέαν ταύτην ἐπαρχίαν· ἡ δὲ διδασκαλία αὐτῶν ἐπέτυχε τοσοῦτον, ὥστε ὁ Βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἐξαπέστειλε πρέσβεις εἰς Ῥώμην μετὰ πλουσίων δώρων καὶ ἐζήτει ὁδηγίας, περί τε τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νέας Ἐκκλησίας καὶ περὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ πρὸς ὅσους τῶν ὑπηκόων δὲν ἤθελον νὰ δεχθῶσι τὸ ἅγιον βάπτισμα. Δὲν ἦτο δύσκολον νὰ μετατρέψῃ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τῶν τελετῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς τῆς Δυτικῆς, ὡς νεοφωτίστους καὶ μήπω στερεωθέντας εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως, οὐδὲ εἰς τοὺς Ῥωμαίους νὰ καταπείσωσιν αὐτούς, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης Φώτιος ἐξελέχθη παρὰ τοὺς κανόνας, καὶ διὰ τοῦτο πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ διαταττόμενα δὲν ἔχουσι τὸ νόμιμον κῦρος, ὥστε πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐδέχθησαν πάλιν τὸ χρίσμα, καὶ οἱ λαβόντες αὐτὸ πρότερον παρὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ κλήρου. — Ἀντὶ δὲ νὰ χαρῇ καὶ εὐφρανθῇ ὁ Πάπας ὅτι ὁ Βουλγαρικὸς λαὸς προσῆλθε πρὸς τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, ἐφρόντιζε περὶ μόνων τῶν ἑαυτοῦ συμφερόντων, καὶ κατ' ἀρχὰς ἐπήνει ἐνώπιον τῶν μήπω ἐννοούντων τί ἐστὶν Ἐπίσκοπος, τὸ μεγαλεῖον τῆς ἰδίας καθέδρας, ταπεινῶν ἐκείνην, ἐξ ἧς εἶχον δεχθῆ τὸν Χριστιανισμόν. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. L, κεφ. 50, 51.)

«Ἀληθεῖς Πατριάρχαι, ἔγραφεν οὗτος ἁπάντων πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Βουλγάρων, εἰσὶ μόνον ἐκεῖνοι, οἵτινες διοικοῦσι τὰς Ἀποστολικὰς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τὰς παρὰ τῶν Ἀποστόλων συσταθείσας, οἷαι ἡ τῆς Ῥώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας· οἱ δὲ Ἐπίσκοποι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων ἔχουσι μόνον τὴν προσηγορίαν τοῦ Πατριάρχου, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν. (Δὲν εἶναι ἆρά γε φανερὸν ψεῦδος,

ἀπορριφθὲν ὑπὸ τῆς δευτέρας καὶ πασῶν τῶν μετ' αὐτὴν Οἰκουμενικῶν Συνόδων; Τοιαῦτα δὲ λέγων ὁ Πάπας, μήπως ἄρα ἐλανθάσθη καὶ ὡμολόγησεν ἑαυτὸν οὔτε ἀνώτερον, οὔτε κατώτερον, ἀλλὰ Πατριάρχην ἴσον τῷ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, διὰ τὴν αὐτὴν καταγωγὴν τῶν τριῶν Καθεδρῶν ἐκ τῶν Ἀποστόλων, καὶ μάλιστα ἐκ μόνου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου;) Διότι ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία δὲν ἐθεμελιώθη ὑπὸ Ἀποστόλου, οὐδ' ἐμνημόνευσε ταύτης ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Κωνσταντινούπολις ὠνομάσθη νέα Ῥώμη, ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῆς ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου, κατὰ βασιλικὴν χάριν μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ δίκαιον· — οὕτω δεύτερος Πατριάρχης μετὰ τὸν Ῥώμης εἶναι ὁ Ἀλεξανδρείας.» — Καὶ ὅμως ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, αἵτινες ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ τοῦ Πάπα Νικολάου, βλέπει πᾶς τις εὐκόλως, μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἐξέκλινε τῶν ἀρχαίων αὐτῆς κανόνων· ὁ Πάπας οὗτος παραδείγματος χάριν μνημονεύει τῶν τεσσάρων νηστειῶν, αἵτινες φυλάττονται ἱερῶς καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ· τούτων δὲ ἡ Μεγάλη Τεσσαρακοστή, ἡ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, καὶ ἡ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου πρέπει νὰ διαρκῶσι μέχρι 40 ἡμερῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις συνετμήθησαν ἐφεξῆς αὐθαιρέτῳ βουλήσει τῶν Πρωθιεραρχῶν αὐτῶν· οὕτω δὲ ἔπραξαν καὶ περὶ ἄλλων ὁμοίων.

Τοιαύτη ἐχθρικὴ διαγωγὴ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κλήρου παρώξυνεν εἰς ἄκρον τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὁ Πατριάρχης Φώτιος, βλέπων τὴν ἁρπαγὴν τῶν νέων μελῶν τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, ἅτινα παρ' αὐτοῦ καὶ μόνου παρέλαβον τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐδήλωσε πάραυτα πᾶσι τοῖς Ἀνατολικοῖς Πατριάρχαις καὶ Ἐπισκόποις δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, περὶ τῆς γενομένης αὐτῷ ἀδικίας, περὶ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Πάπα, προσπαθοῦντος ἵνα ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ εἰς Βουλγαρίαν, καὶ περὶ τῶν δογμάτων τῶν κηρυττομένων ἐκεῖ ὑπὸ τῶν

Ῥωμαίων Ἐπισκόπων. Ἐκοινοποίησε δὲ τούτοις προσέτι καὶ ἀντίγραφα τῶν ἐκ τῆς Δύσεως περιφθέντων αὐτῷ γραμμάτων παρὰ τῶν πρωτοθάκων Ἀρχιεπισκόπων τῆς Τριβερίας, τῆς Κολονίας καὶ τῆς Ῥαβέννης, πικρῶς παραπονουμένων κατὰ τῆς τυραννίδος καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς σκληρότητος τοῦ Πάπα· διότι τοὺς δύω πρώτους κατεδίκασεν ἐρήμην καὶ καθήρεσε τοῦ θρόνου, ὡς ἐπικυρώσαντας τὸν παράνομον γάμον τοῦ Βασιλέως αὐτῶν· τὸν δὲ Ῥαβέννης ἠνάγκασε νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐντελῶς τὴν ἐφ' ἑαυτὸν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἐκείνου, καὶ οὕτως ἐξέλιπεν ὁλοτελῶς ἀνεξαρτησία τις, ἣν οὗτος ἐκληρονόμησεν ἐκ τῆς πρώτης ἐξαρχίας τῆς Ῥαβέννης. Καὶ οἱ τρεῖς λοιπὸν οὗτοι ἠτοῦντο βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Βασιλευούσης, καὶ διὰ τούτου ἐμαρτύρουν, ὅτι καὶ ἡ Δύσις δὲν ἀναγνωρίζει τὰς φιλοδόξους πράξεις τοῦ Πάπα Νικολάου καὶ τὸ ἀνεύθυνον τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας, ἣν οὗτος, κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν συγχρόνων χρονογράφων, ἐφρόντιζε νὰ ἀνυψώσῃ ἐπὶ πασῶν τῶν ἄλλων. (Πέτρα Σκανδάλου σελ. 37.)

Ὁ Πατριάρχης Φώτιος προσεκάλεσε πάντας εἰς Σύνοδον πρὸς στερέωσιν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν ἀρχικῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ καταστροφὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν σχεδίων, καὶ μετ' οὐ πολὺ συνεκροτήθη πολυάριθμος Σύνοδος, ἐν ᾗ παρῆσαν οἱ τοποτηρηταὶ τῶν τριῶν Πατριαρχικῶν θρόνων, πολλοὶ Ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί, οἱ Βασιλεῖς Μιχαὴλ καὶ Βασίλειος καὶ πᾶσα ἡ Σύγκλητος. Αἱ πράξεις τοῦ Πάπα Νικολάου ἀνεγνώσθησαν μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τῆς Συνόδου· γενομένης δὲ κοινῆς συσκέψεως, καθαιρεῖται τοῦ ἱεροῦ θρόνου, κηρύττεται ἀνάξιος τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, καὶ τέλος ἀναθεματίζεται· — ἡ δὲ Συνοδικὴ ἀπόφασις, μετὰ χιλίων ὑπογραφῶν, ἀπεστάλη αὐτῷ εἰς Ῥώμην διὰ Ζαχαρίου Μητροπολίτου Χαλκηδόνος καὶ Θεοδώρου Μητροπολίτου Κυζίκου. — Ἀναστάσιος δὲ ὁ Χαρτοφύλαξ, οὗτινος τὴν ψευδομαρτυρίαν πολλάκις ἄχρι τοῦδε εἴδομεν,

ὑποπτεύει περὶ τῆς ἐπισημότητος τῆς Συνόδου ταύτης καὶ λέγει, ὅτι μόνον εἷς καὶ εἴκοσιν Ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν ἰδίᾳ χειρὶ, πᾶσαι δ' αἱ λοιπαὶ ὑπογραφαὶ ἦσαν ψευδεῖς. Ἀλλ' ὁ Φώτιος, ὅστις ἠδύνατο νὰ συγκαλῇ εἰς τὰς συνόδους αὐτοῦ μέχρι 400 Ἐπισκόπων, βεβαίως ἠδύνατο νὰ ἔχῃ καὶ πλείονας ὑπογραφὰς αὐτῶν· πρὸς τούτοις δὲ ὑπέγραψαν, πιθανῶς, τὰς πράξεις αὐτῆς σὺν τῷ Βασιλεῖ καὶ οἱ συνεδριάσαντες μεγιστᾶνες· ἐπειδὴ ἅπασα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἠρεθίσθη ἐκ τῶν φιλοδόξων τρόπων τοῦ Νικολάου καὶ ἐκ τοῦ ἀναθέματος, ὅπερ οὗτος ἐρήμην ἐξεφώνησε κατὰ πάντων τῶν μετὰ τοῦ Φωτίου κοινωνούντων. Διὸ, εἰ αὐτὸς παρεπονεῖτο, ὅτι παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἐδικάσθη ἐρήμην, τότε τὸ παράδειγμα τῆς ἑαυτοῦ διαγωγῆς πρός τε τὸν Φώτιον καὶ τοὺς εἰρημένους Δυτικοὺς Ἐπισκόπους, ἐγένετο αἰτία τούτου καὶ ἐδικαίου τοιαύτην πρᾶξιν. Ἀξία δὲ προσοχῆς ὑπάρχει καὶ ἡ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ τοῦ Φωτίου, περὶ ἧς ἀνωτέρω εἴρηται, ἐπειδὴ ἐμπεριέχει πολλοὺς ἐλέγχους διὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἐθίμων καὶ δογμάτων τῆς Ὀρθοδοξίας. (Anast. T. 23. Concil. pag. 123. Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. L, 56.)

«Ἀλλάγε δὴ, καὶ Βουλγάρων ἔθνος βαρβαρικὸν, καὶ μισόχριστον, εἰς τοιαύτην μετέκλινεν ἡμερότητα καὶ θεογνωσίαν, ὥστε τῶν δαιμονίων καὶ πατρῴων ἐκστάντες ὀργίων, καὶ τῆς ἐθνικῆς δεισιδαιμονίας ἀποσκευασάμενοι τὴν πλάνην, εἰς τὴν τῶν Χριστιανῶν παραδόξως μετενεκεντρίσθησαν πίστιν.»

«Ἀλλ' ἡ τοιαύτη διήγησις, ἐναγγελίων οὖσα ὑπόθεσις, εἰς κατήφειαν μετατίθεται, τῆς εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς εἰς πένθος τραπείσης καὶ δάκρυα. Οὕπω γὰρ ἐκείνου τοῦ ἔθνους, οὐδ' εἰς δύο ἐνιαυτοὺς, τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν τιμῶντος θρησκείαν, ἄνδρες ἐκ σκότους ἀναδύντες (τῆς γὰρ ἑσπερίου μοίρας ὑπῆρχον γεννήματα) οἵ μοι πῶς τὸ ὑπόλοιπον ἐκδιηγήσομαι; οὗτοι πρὸς τὸ νεοπαγὲς εἰς εὐσέβειαν καὶ νεοσύστατον ἔθνος ἐμπηδήσαντες τὸν ἀμπελῶνα Κυρίου, τὸν ἠγαπημένον καὶ νεόφυτον

καὶ ποσὶ καὶ ὀδοῦσιν, ἤτοι τρίβοις αἰσχρᾶς πολιτείας, καὶ διαφθορᾷ δογμάτων, τόγε εἰς τόλμαν ἦκον τὴν αὐτῶν, κατανεμησάμενοι ἐλυμήναντο· ἀπὸ γὰρ τῶν ὀρθῶν καὶ καθαρῶν δογμάτων, καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀμωμήτου πίστεως, παραφθείρειν τούτους, καὶ ὑποσπᾷν, κατεπανουργήσαντο.»

«Καὶ πρῶτον μὲν αὐτοὺς ἐκθέσμως, εἰς τὴν τῶν Σαββάτων νηστείαν μετέστησαν. Οἶδε δὲ καὶ ἡ μικρὰ τῶν παραδοθέντων ἀθέτησις, καὶ πρὸς ὅλην τοῦ δόγματος ἐπιτρέψαι καταφρόνησιν. Ἔπειτα δὲ τὴν τῶν νηστειῶν πρώτην ἑβδομάδα, τῆς ἄλλης νηστείας περικόψαντες, εἰς γαλακτοποσίας, καὶ τυροῦ τροφὴν, καὶ τὴν τῶν ὁμοίων ἀδδηφαγίαν καθείλκυσαν. Ἐντεῦθεν αὐτοῖς τὴν ὁδὸν τῶν παραβάσεων ἐμπλατύνοντες, καὶ τῆς εὐθείας τρίβου καὶ βασιλικῆς διαστρέφοντες, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἐνθέσμῳ γάμῳ πρεσβυτέρους διαπρέποντας, τοὺς ὡς ἀληθῶς Θεοῦ ἱερεῖς, μυσάττεσθαί τε, καὶ ἀποστρέφεσθαι, παρεσκεύασαν· τῆς Μανοῦ γεωργίας, ἐν αὐτοῖς, τὰ σπέρματα κατασπείροντες, καὶ ψυχὰς, ἄρτι βλαστάνειν ἀρξαμένας, τὸν σπόρον τῆς εὐσεβείας τῇ τῶν ζιζανίων ἐπισπορᾷ λυμαινόμενοι.»

«Ἀλλά γε δὴ, καὶ τοὺς ὑπὸ πρεσβυτέρων μύρῳ χρισθέντας, ἀναμυρίζειν αὐτοὶ οὐ πεφρίκασιν· ἐπισκόπους ἑαυτοὺς ἀναγορεύοντες, καὶ τὸ τῶν πρεσβυτέρων χρίσμα, ἄχρηστον εἶναι, καὶ εἰς μάτην ἐπιτελεῖσθαι, τερατευόμενοι.»

«Ἆρ' ἔστιν, ὅς τηλικαύτην ἀκοῇ παρείληφεν ἄνοιαν, ἣν κατατολμᾷν οἱ παράφρονες οὐκ ἐνάρκησαν; τοὺς ἅπαξ μύρῳ χρισθέντας ἀναχρίοντες, καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν ὑπερφυῆ καὶ θεῖα μυστήρια, εἰς λῆρον μακρὸν, καὶ πλατὺν ἐξορχούμενοι γέλωτα. Καὶ τόγε σοφὸν τῶν ὡς ἀληθῶς ἀμυήτων. Οὐ γὰρ ἔξεστι, φασὶν, ἱερεῦσιν τοὺς τελουμένους μύρῳ ἁγιάζειν· ἀρχιερεῦσι γὰρ μόνοις ἐνομίσθη· πόθεν ὁ νόμος; τίς δ' ὁ νομοθέτης; ποῖος τῶν Ἀποστόλων; τῶν πατέρων δέ; ἀλλὰ τῶν Συνόδων; ἢ ποῦ καὶ πότε συστᾶσα; τίνων δὲ κρατήσασα ψήφοις; οὐκ ἔξεστιν ἱερεῖ μύρῳ τοὺς βαπτιζομένους σφραγίζειν; Οὐκοῦν οὐ δὲ βαπτίζειν

ἅλως, οὐδὲ ἱεράσθαι· ἄρα ἵνα σοι μηδὲ ἡμίτομος ἱερεὺς, ἀλλ' ὁλόκληρος, εἰς ἀνίερον εἴη κλῆρον ἀπεληλαμένος· ἱερουργεῖ τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, καὶ τοὺς πάλαι μυσταγωγηθέντας, δι' αὐτῶν καθαγιάζει, πῶς οὐχ ἁγιάσει, μύρῳ χρίων τοὺς νῦν τελουμένους; βαπτίζει ὁ ἱερεὺς, καθάρσιον δῶρον τῷ βαπτιζομένῳ τελεσιουργῶν, πῶς, ἧς τελεσιουργὸς αὐτὸς ὑπάρχει καθάρσεως, ἀφαιρήσεις αὐτοῦ τὴν φυλακὴν καὶ σφραγίδα; ἀλλ' ἀφαιρεῖς τὴν σφραγίδα, μηδ' ὑπηρετεῖν ἐπιτρέψῃς τῷ δώρῳ, μηδ' ἐν αὐτῷ τινὰς τελεσιουργεῖν, ἵνα σε γυμνοῖς, ὁ σὸς ἱερεὺς, ἐνδιαπρέπων ὀνόμασι, τῆς αὐτῆς αὐτῷ χοροστασίας κορυφαῖον δείξῃ, καὶ Ἐπίσκοπον.»

«Ἀλλὰ γὰρ οὐχὶ μόνον εἰς ταῦτα παρανομεῖν ἐξηνέχθησαν, ἀλλὰ καὶ εἴτις κακῶν ἐστι κορωνὶς, εἰς ταύτην ἀνέδραμον, πρὸς γάρ τοι τοῖς εἰρημένοις ἀτοπήμασι, καὶ τὸ ἱερὸν καὶ ἅγιον Σύμβολον, ὃ πᾶσι τοῖς συνοδικοῖς καὶ οἰκουμενικοῖς ψηφίσμασιν ἄμαχον ἔχει τὴν ἰσχὺν, νόθοις λογισμοῖς, καὶ παρεγγράπτοις λόγοις, καὶ θράσους ὑπερβολῇ, κιβδηλεύειν ἐπεχείρησαν· ὦ τῶν τοῦ πονηροῦ μηχανημάτων! τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ *ἐκ τοῦ Πατρὸς* μόνον, ἀλλά γε *καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ*, ἐκπορεύεσθαι, καινολογήσαντες.»

«Τίς ποτε τοιαύτην, παρὰ τῶν πώποτε ἀσεβησάντων, φωνὴν ἤκουσε ῥαγεῖσαν; ποῖος σκολιὸς ὄφις εἰς τὰς ἐκείνων καρδίας τοῦτο ἐρεύξατο; Τίς ὅλως ἀνάσχοιτο, τῶν ἐν Χριστιανοῖς τελούντων, ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος δύο εἰσάγειν αἴτια; Υἱοῦ μὲν καὶ Πνεύματος, τὸν Πατέρα· τοῦ Πνεύματος δὲ πάλιν, τὸν Υἱόν· καὶ εἰς διθεΐαν τὴν μοναρχίαν λύειν; Διὰ τί δὲ καὶ ἐκπορευθείη τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα; Εἰ γὰρ ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσις τελεία (τελεία δὲ, ὅτι ὁ Θεὸς τέλειος, ἐκ τοῦ Θεοῦ τελείου) τίς ἡ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσις, καὶ διὰ τί; περιττὸν γὰρ ἂν εἴη τοῦτο, καὶ μάταιον.

Εἰ γὰρ, ἐν ᾧ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα, ἡ ἰδιότης ἐπιγινώσκεται αὐτοῦ· ὡσαύτως δὲ, καὶ ἐν ᾧ γεννᾶται ὁ Υἱὸς,

ἡ τοῦ Υἱοῦ. Ἐκπορεύεται δὲ, ὡς ὁ ἐκείνων λῆρος, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ Πλείοσιν ἄρα ἰδιότησι διαστέλλεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, ἥπερ ὁ Υἱός. Κοινὸν μὲν γὰρ Πατρὶ καὶ Υἱῷ ἡ ἐξ αὐτῶν τοῦ Πνεύματος πρόοδος· ἰδία δὲ τοῦ Πνεύματος, ἥ τε ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσις, καὶ μὴν καὶ ἡ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Εἰ δὲ πλείοσι διαφοραῖς διαστέλλεται τὸ Πνεῦμα, ἥπερ ὁ Υἱὸς, ἐγγυτέρω ἂν εἴη τῆς Πατρικῆς οὐσίας ὁ Υἱὸς, ἥπερ τὸ Πνεῦμα· καὶ οὕτως ἡ Μακεδονίου πάλιν κατὰ τοῦ Πνεύματος παρακύψει τόλμα, τὸ ἐκείνων ὑποδυομένη δρᾶμα καὶ τὴν σκηνήν.»

«Ὁρᾷς, ὡς μάτην οὗτοι, μᾶλλον δ' εἰς πρόχειρον θήραν τῶν πολλῶν, τὸ τῶν Χριστιανῶν ἑαυτοῖς ἐπέθεσαν ὄνομα. Ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ· πόθεν ἤκουσας τοῦτο; ἐκ ποίων εὐαγγελιῶν τὴν φωνὴν ἔχεις ταύτην; ποίας Συνόδου τὸ βλάσφημον τοῦτο ῥῆμα;»

«Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν φησιν, τὸ Πνεῦμα, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· οἱ δὲ τῆς καινῆς ταύτης δυσσεβείας πατέρες, τὸ Πνεῦμα, φασὶν, ὃ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται.»

«Τίς οὐ κλείσει τὰ ὦτα πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῆς βλασφημίας ταύτης; Αὕτη κατὰ τῶν εὐαγγελίων ἵσταται, πρὸς τὰς ἁγίας παρατάσσεται συνόδους, τοὺς μακαρίους καὶ ἁγίους παραγράφεται πατέρας, τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, τὸν ἐν θεολογίᾳ περιβόητον Γρηγόριον, τὴν βασίλειον τῆς ἐκκλησίας στολὴν, τὸν μέγαν Βασίλειον, τὸ χρυσοῦν τῆς οἰκουμένης στόμα, τὸ τῆς σοφίας πέλαγος, τὸν ὡς ἀληθῶς Χρυσόστομον. Καὶ τί λέγω τὸν δεῖνα, ἢ τὸν δεῖνα; κατὰ πάντων ὁμοῦ τῶν ἁγίων Προφητῶν, Ἀποστόλων, Ἱεραρχῶν, Μαρτύρων, καὶ αὐτῶν τῶν δεσποτικῶν φωνῶν, ἡ βλάσφημος αὕτη καὶ θεόμαχος φωνὴ ἐξοπλίζεται.»

«Πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις, εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ὁ Υἱὸς γεγέννηται, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· ὡς εἰς δύο αἰτίας ἀναφερόμενον, οὐ δὲ τὸ σύνθετον εἶναι διαδράσειεν.»

«Πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις, κἀκεῖνο ἄντις ἐπισκοπήσειεν, ὡς

εἴπερ ἡ τοῦ Πνεύματος, ἐκ τοῦ Πατρὸς, πρόοδος, εἰς ὕπαρξιν συντελεῖ· τί συνοίσει τῷ Πνεύματι ἡ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσις, τῆς Πατρικῆς ἀρκούσης εἰς ὕπαρξιν; Οὐ γάρ τις, εἰς ἕτερόν τι, τῶν περὶ τὴν οὐσίαν, συντελεῖν, κατατολμήσειε λέγειν· πάσης διπλόης, καὶ συνθέσεως, τῆς μακαρίας καὶ θείας ἐκείνης φύσεως, ὡς ἀπωτάτω κειμένης.»

«Ταύτην τὴν ἀσέβειαν οἱ τοῦ σκότους ἐκεῖνοι ἐπίσκοποι (ἐπισκόπους γὰρ ἑαυτοὺς ἐπεφήμιζον) μετὰ τῶν ἄλλων ἀθεμίτων, Βουλγάρων ἔθνος ἐνέσπειραν· ἦλθεν ἡ τούτων φήμη εἰς τὰς ἡμετέρας ἀκοάς· ἐπλήγημεν διὰ μέσων τῶν σπλάγχνων καιρίαν πληγήν, ὡς εἴτις τὰ ἔκγονα τοῖς κοιλίας αὐτοῦ, κατ' ὀφθαλμοὺς ἴδοι ὑπὸ ἑρπετῶν καὶ θηρίων παραῤῥασσόμενάτε, καὶ διασπώμενα· καὶ γὰρ οἷς κόποι, καὶ πόνοι, καὶ ἱδρῶτες, εἰς τὴν ἐκείνων ἀναγέννησίν τε καὶ τελείωσιν κατεβλήθησαν· ἀναλόγως αὐτοῖς, συμπεσεῖν ἀφόρητον τὴν λύπην καὶ τὴν συμφορὰν, τῶν γεννημάτων παραπολλυμένων, ἐξεγένετο.

«Οὕτω γὰρ ἐθρηνήσαμεν ἐπὶ τῷ συνενεχθέντι παθήματι, ὅσον χαρᾶς ἐπληρώθημεν, τῆς παλαιᾶς πλάνης ἀπαλλαγέντας αὐτοὺς θεασάμενοι.

«Ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἐθρηνήσαμέν τε, καὶ θρηνοῦμεν, καὶ ἀνορθωθῆναι τοῦ πτώματος, οὐ δώσομεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ὕπνον, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις νυσταγμὸν, ἕως ἂν αὐτοὺς εἰς τὸ τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν, εἰσελάσωμεν σκήνωμα.»

«Τοὺς δὲ νέους τῆς ἀποστατίας προδρόμους, τοὺς θεραπευτὰς τοῦ ἀντικειμένου, τοὺς μυρίων ἐνόχους θανάτων, τοὺς κοινοὺς λυμεῶνας, τοὺς τὸ ἄπαλὸν ἐκεῖνο καὶ νεοσύστατον εἰς τὴν εὐσέβειαν ἔθνος, τοσούτοις καὶ τηλικούτοις σπαραγμοῖς διασπαράξαντας· τούτους τοὺς ἀπατεῶνας καὶ θεομάχους συνοδικῇ καὶ θείᾳ κατεκρίναμεν ψήφῳ· οὐ νῦν αὐτῶν τὴν ἀπόφασιν καθορίζοντες, ἀλλ' ἐκ τῶν ἤδη συνόδων, καὶ Ἀποστολικῶν θεσμῶν, τὴν προωρισμένην αὐτοῖς καταδίκην ὑπεκφαίνοντες, καὶ πᾶσι ποιοῦντες ἐπίδηλον.»

«Οὕτω δι' ὃ τούτους ἐπιμένοντας αὐτῶν τῇ πολυτρόπῳ πλάνῃ, πάσης ἀγέλης Χριστιανῶν ἐκκηρύττους ἐποιησάμεθα· καὶ γὰρ καὶ ὁ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τέταρτος καὶ ἑξηκοστὸς κανὼν, τοὺς ἐν τοῖς σάββασι νηστείαν ἐπιτηδεύοντας, ὧδέ πως ἀπορραπίζων φησίν».

«Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τὴν Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου (τοῦ Μεγάλου Σαββάτου), καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.» Ναὶ δὴ καὶ ὁ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου πέμπτος καὶ πεντηκοστὸς κανὼν οὕτω πως ἀποφαινόμενος.»

«Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν τοὺς ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει, ἐν ταῖς ἁγίαις τῆς Τεσσαρακοστῆς νηστείαις, τοῖς ταύτης σάββασι νηστεύειν, παρὰ τὴν παραδοθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὥστε κρατεῖν, καὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν, ἀπαρασαλεύτως τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, *Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τῇ ἁγίᾳ Κυριακῇ νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.*»

Ἀλλά γε δὴ καὶ ὁ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου, περὶ τῶν τὸν γάμον βδελυσσομένων, κανὼν τέταρτος, ταῦτά φησιν. «Εἴ τις διακρίνοιτο παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρῆναι, λειτουργήσαντος αὐτοῦ, προσφορὰς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω.» Ὡσαύτως δὲ ψῆφον ὁμόφωνον φέρει κατ' αὐτῶν, καὶ ἡ ἕκτη σύνοδος, τοῦτον ἀναγράφουσα τὸν τρόπον. «Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ, ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου, ἢ πρεσβυτέρου ἀξιοῦσθαι χειροτονίας, καθομολογεῖν, ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ ἐξακολουθοῦντες κανόνι, τῆς Ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐρρῶσθαι βουλόμεθα· μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς γαμετὰς συνάφειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους, κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα, ὁμι-

λίας. Ὥστε εἴ τις ἄξιος εὑρεθείη πρὸς χειροτονίαν διακόνου, ἢ ὑποδιακόνου, οὗτος μηδαμῶς κωλυέσθω ἐπὶ τὸν τοιοῦτον βαθμὸν ἐμβιβάζεσθαι, γαμετῇ συνοικῶν νομίμῳ· μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ ἀπαιτείσθω ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσεται τῆς νομίμου, πρὸς τὴν οἰκείαν γαμετὴν, ὁμιλίας· ἵνα μὴ ἐντεῦθεν, τὸν ἐκ Θεοῦ νομοθετηθέντα καὶ εὐλογηθέντα τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ γάμον, καθυβρίζειν ἐκβιασθῶμεν, τῆς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς ἐκβοώσης, *Ὃν ὁ Θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω* (Ματθ. ιθ', 6). καὶ τοῦ Ἀποστόλου διδάσκοντος, *τίμιον τὸν γάμον ἐν πᾶσι, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον*, (Ἑβρ. ιγ', 4), καὶ, *δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν.* (ά. Κορινθ. Ζ', 27.) Ἴσμεν δὲ ὥσπερ καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες τῆς ἐν βίῳ σεμνότητος τῶν λειτουργῶν τιθέμενοι πρόνοιαν, ἔφασαν, ὥστε τοὺς Ὑποδιακόνους τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλαφῶντας, καὶ τοὺς Διακόνους καὶ Πρεσβυτέρους κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, καὶ ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι, ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν Ἀποστόλων παραδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος κρατηθὲν, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάξωμεν, καιρὸν ἐπὶ παντὸς ἐπιστάμενοι πράγματος, καὶ μάλιστα νηστείας καὶ προσευχῆς. Χρὴ γὰρ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρίσεως ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν, ὅπως δυνηθῶσιν, ὃ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἁπλῶς αἰτοῦσιν ἐπιτυχεῖν. Εἴ τις οὖν τολμήσοι, παρὰ τοὺς Ἀποστολικοὺς κανόνας κινούμενος, τινὰς τῶν ἱερωμένων, πρεσβύτερον, φαμὲν, ἢ διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον, ἀποστερεῖν τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας τε καὶ κοινωνίας, καθαιρείσθω· ὡσαύτως, καὶ εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, προφάσει εὐλαβείας, ἐκβάλλει, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω »

« Ἡ δὲ κατάλυσις τῆς πρώτης ἑβδομάδος, καὶ ὁ ἀναμυρισμὸς τῶν ἤδη βεβαπτισμένων, καὶ μεμυρισμένων, οὐδὲ κανόνων, οἶμαι, δεήσεται εἰς κατάγνωσιν, αὐτόθεν καὶ μόνης τῆς διηγήσεως πᾶσαν ὑπερβολὴν ἐκνικώσης δυσσεβήματος. »

«Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τοῦ Πνεύματος, μᾶλλον δὲ καθ' ὅλης τῆς ἁγίας Τριάδος, ὑπερβολὴν οὐ λείπουσα βλασφημία, κἂν μηδὲν ἕτερον εἴη τῶν προειρημένων τετολμημένον, ἐξαρκεῖ, καὶ μόνον, μυρίοις αὐτοὺς ὑπαγαγεῖν ἀναθέμασι.»

«Τούτων τὴν γνῶσιν καὶ εἴδησιν, κατὰ τὸ παλαιὸν τῆς Ἐκκλησίας ἔθος, ἀνενεγκεῖν τῇ ὑμετέρᾳ ἐν Κυρίῳ ἀδελφότητι, ἐδικαιώσαμεν· καὶ προθύμους καὶ συναγωνιστὰς γενέσθαι, ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῶν δυσσεβῶν τούτων καὶ ἀθέων κεφαλαίων, παραινοῦμέν τε καὶ δεόμεθα· καὶ μὴ λιπεῖν τὴν πατρῴαν τάξιν, ἣν ὑμᾶς οἱ πρόγονοι, δι' ὧν ἔπραξαν, κατέχειν παραδεδώκασιν. ἀλλὰ σπουδῇ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ, ἀνθ' ὑμῶν, τοποτηρητάς τινας ἑλέσθαι ἀποστεῖλαι, ἄνδρας τὸ ὑμέτερον ἐπέχοντας πρόσωπον, εὐσεβείᾳ δὲ καὶ ἱερωσύνῃ, καὶ λόγῳ, καὶ βίῳ κεκοσμημένους· ὡς ἂν τὴν ἀρτιφανῆ τῆς ἀσεβείας ταύτης ἐφερπύσασαν γαγγραίναν ἐκ μέσου τῆς Ἐκκλησίας ποιησώμεθα· καὶ τοὺς ἐκμανέντας τοσαύτην ἐπισπορὰν πονηρίας εἰς τὸ νεοπαγὲς καὶ νεοσύστατον ἔθνος εἰσενέγκειν, αὐταῖς ἀναστῆσαι ῥίζαις, καὶ τῷ πυρὶ παραδοῦναι, διὰ τῆς κοινῆς ἀποφάσεως· ὃ τοὺς κατηραμένους ὑποδέχεσθαι τὰ κυριακὰ θεσπίζουσι λόγια.»

Οὕτω γὰρ, τῆς μὲν ἀσεβείας ἐλαυνομένης, καὶ τῆς εὐσεβείας κραταιουμένης, ἐλπίδας ἔχομεν ἀγαθὰς, εἰς τὴν παραδοθεῖσαν αὐτοῖς ἐπαναστρέψαι πίστιν, καὶ τὸ νεοκατήχητον εἰς Χριστὸν καὶ νεοφώτιστον τῶν Βουλγάρων πλήρωμα· καὶ γὰρ οὐ μόνον τὸ ἔθνος τοῦτο, τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, τῆς προτέρας ἀσεβείας ἠλλάξατο· ἀλλά γε δὴ, καὶ τὸ παρὰ πολλοῖς πολλάκις θρυλλούμενον, καὶ εἰς ὠμότητα καὶ μιαιφονίαν πάντας δευτέρους ταττόμενον, τοῦτο δὴ τὸ καλούμενον τὸ Ῥῶς, οἱ δὴ καὶ κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς, τοὺς πέριξ αὐτῶν δουλωσάμενοι, κἀκεῖθεν ὑπέρογκα φρονηματισθέντες, χεῖρας ἀντῆραν· ἀλλ' ὅμως νῦν καὶ οὗτοι, τὴν τῶν Χριστιανῶν καθαρὰν καὶ ἀκίβδηλον θρησκείαν, τῆς ἐθνικῆς καὶ ἀθέου δόξης, ἐν ᾗ κατείχοντο πρότερον, ἀντηλλάξαντο, ἐν ὑπηκόων ἑαυτοὺς καὶ προξένων τάξει, ἀντὶ

τῆς πρὸ μ'κροῦ καθ' ἡμῶν λεηλασίας, καὶ τοῦ μεγάλου τολμήματος, ἀγαπητῶς ἐγκαταστήσαντες. Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοὺς ὁ τῆς πίστεως πόθος καὶ ζῆλος ἀνέφλεξεν, (Παῦλος πάλιν βοᾷ, Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας) ὥστε καὶ Ἐπίσκοπον καὶ ποιμένα δέξασθαι, καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν θρησκεύματα, διὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀσπάζεσθαι.»

«Τούτων οὖν οὕτω, τῇ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ χάριτι, *Τοῦ πάντας ἀνθρώπους θέλοντος σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν*, τῶν παλαιῶν αὐτοῖς δοξασμάτων μετατιθεμένων, καὶ τὴν εἰλικρινῆ τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἐκείνην, ἀλλασσομένην· εἰ δυνασταίη καὶ ἡ ὑμετέρα ἀδελφότης συμπροθυμηθῆναι, καὶ συγκατεργάσασθαι εἰς τὴν ἐκκοπὴν καὶ καῦσιν τῶν παραφυάδων, ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν πεποιθότες ἐσμὲν, ὅτι τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, ἐπὶ πλέον ἔτι μᾶλλον αὐξηθήσεται, καὶ πληρωθήσεται τὸ εἰρημένον ὅτι, «Εἰ δήσουσί με πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν,» καὶ «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος, τῶν Ἀποστολικῶν διδαγμάτων, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.»

«Δεῖ οὖν τοὺς παρ' ὑμῶν ἀνθ' ὑμῶν στελλομένους, καὶ τὸ ὑμέτερον ὑποδυομένους ἱερὸν καὶ ὅσιον πρόσωπον, τὴν ὑμετέραν αὐθεντίαν, ἣν ὑμεῖς ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἐκληρώσασθε, ἐγχειρισθῆναι· ὡς ἂν περί τε τούτων τῶν κεφαλαίων, καὶ περὶ ἑτέρων, τούτοις παραπλησίων, ἐξ αὐθεντίας ὧσιν ἀποστολικοῦ θρόνου, καὶ λέγειν ἱκανοί, καὶ πράττειν ἀκώλυτοι. Καὶ γὰρ δὴ, καὶ ἀπὸ τῶν τῆς Ἰταλίας μερῶν, συνοδική τις ἐπιστολὴ πρὸς ἡμᾶς ἀναπεφοίτηκεν, ἀῤῥήτων ἐγκλημάτων γέμουσα· ἅτινα κατὰ τοῦ οἰκείου αὐτῶν Ἐπισκόπου, οἱ τὴν Ἰταλίαν οἰκοῦντες, μετὰ πολλῆς κατακρίσεως, καὶ ὅρκων μυρίων, διεπέμψαντο· μὴ παριδεῖν αὐτοὺς οὕτως οἰκτρῶς ὀλλυμένους, καὶ ὑπὸ τηλικαύτης βαρείας πιεζομένους τυραννίδος, καὶ τοὺς ἱερατικοὺς νόμους ὑβριζομένους, καὶ πάντας θεσμοὺς Ἐκκλησίας ἀνατρεπομένους· ἃ καὶ πάλαι μὲν διὰ μοναχῶν καὶ πρεσβυτέρων ἐκεῖθεν ἀναδραμόντων,

εἰς πάντων ἀκοὰς διεφέροντο. Βασίλειος δ' ἄρα ἦν, καὶ Ζωσιμᾶς, Μητροφάνης τε, καὶ σὺν αὐτοῖς ἕτεροι, οἳ τὴν τοιαύτην τυραννίδα ἀπωδύροντο, καὶ πρὸς ἐκδίκησιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξεκαλοῦντο δακρύοντες. Νῦν δὲ (ὡς ἔφθην εἰπών) καὶ γράμματα διάφορα, καὶ ἐκ διαφόρων ἐκεῖθεν ἀνεπεφοίτηκεν, τραγῳδίας ἁπάσης καὶ μυρίων θρήνων γέμοντα· ὧν τὰ ἴσα, κατὰ τὴν ἐκείνων ἀξίωσίν τε καὶ ἐξαίτησιν (καὶ γὰρ εἰς πάντας τοὺς Ἀρχιερατικοὺς καὶ Ἀποστολικοὺς θρόνους διαδοθῆναι ταῦτα μετὰ φρικτῶν ὅρκων καὶ παρακλήσεων ἐδυσώπησαν) ὡς αὐτὰ ἐκεῖνα παραστήσει ἀναγινωσκόμενα. Τῷ δὲ ἡμῶν τῷ γραμματίῳ ἐνετάξαμεν, ἵνα καὶ περὶ τούτων, τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἐν Κυρίῳ συνόδου ἀθροιζομένης, τὰ τῷ Θεῷ, καὶ τοῖς συνοδικοῖς κανόσι δοκοῦντα, ψήφῳ βεβαιωθείη κοινῇ, καὶ εἰρήνη βαθεῖα τὰς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καταλήψοιτο.»

Καὶ γὰρ καὶ οὐ μόνον τὴν ὑμετέραν μακαριότητα ἐπὶ τοῦτο προκαλούμεθα· ἀλλά γε δὴ, καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχιερατικῶν καὶ Ἀποστολικῶν θρόνων, οἱ μὲν ἤδη καὶ πάρεισιν, οἱ δὲ οὐ μετὰ πολὺν χρόνον παρεῖναί εἰσι προσδόκιμοι.»

«Μὴ οὖν ἡ ὑμετέρα ἐν Κυρίῳ ἀδελφότης, ἀναβολῇ τινι καὶ παρατάσει χρόνου, τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς διατρίβειν ὑπὲρ τὸ δέον, ποιήσει· γινώσκουσα ὡς εἴ τι παρὰ τὴν αὐτῆς ὑστέρησιν, οὐ κατὰ τὸ δέον, ἐλλιπές τι διαπραχθείη, οὐχ' ἕτερός τις, ἀλλ' εἰς ἑαυτὴν αὐτὴ τὸ κατάκριμα ἐπισπάσαιτο.» (Ἐπιστ. β'. σελ. 47—61).

Ε΄

ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ, ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΑΤΑ ΦΩΤΙΟΥ.

Μόλις παρῆλθεν ὀλίγος χρόνος, καὶ ἰδοὺ αἰφνίδιος μεταβολὴ, συμβᾶσα εἴς τε τὸν βασιλικὸν καὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, ὁ συγκυβερνήτης τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ, καὶ ἐκουσίᾳ βουλῇ αὐτοῦ στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἐπὶ τὴν βασιλείαν κινδυνεύων νὰ στερηθῇ τῆς ζωῆς ὑπὸ τοῦ μανιώδους Ἄνακτος, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ἀνέβη τὸν θρόνον, ὁμοφώνως ἀναγνωρισθεὶς παρὰ πάντων, πλὴν τοῦ Φωτίου, ὅστις, μὴ συγχωρήσας αὐτῷ τὴν μετάληψιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐπέσυρε διὰ τοῦτο τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ ἐξωρίσθη. Ὁ ἱστορικὸς Ζωναρᾶς γράφει, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ, εἰσερχόμενος κατά τινα ἑορτὴν εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ θέλων νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, ἀπηγορεύθη ὑπὸ τοῦ Φωτίου, ὀνομάσαντος αὐτὸν ἀνθρωποκτόνον· παροργισθεὶς δὲ ὁ Βασίλειος, καὶ συγκαλέσας Σύνοδον, καθήρεσε τὸν Φώτιον, ὡς δῆθεν ἀποβαλόντα παρανόμως τὸν Ἰγνάτιον καὶ καταλαβόντα τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἐφυλάκισεν αὐτὸν εἰς Μοναστήριον. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπαναλαμβάνουσιν ἐν ἄλλοις λόγοις καὶ ἕτεροι χρονογράφοι, ὁ Ἰωὴλ καὶ Γεώργιος ὁ μοναχὸς, Λέων ὁ Γραμματικὸς καὶ αὐτὸς ὁ ἐχθρὸς τοῦ Φωτίου Συμεὼν ὁ Λογοθέτης, ὁ τὸν βίον αὐτοῦ διὰ παραλόγων συκοφαντιῶν παραμορφώσας. Τοιαύτη δὲ μαρτυρία εἶναι πολλὰ σπουδαία, καὶ δεικνύουσα τὸν Φώτιον οὐχὶ ποταπόν τινα φιλόδοξον, συναμαρτάνοντα τοῖς πᾶσι χάριν τοῦ ἰδίου μεγαλείου, ἀλλὰ ποιμένα σταθερὸν, μὴ φοβούμενον νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν, καθὼς καὶ ὁ Ἰγνάτιος,

καὶ ταύτης ἕνεκα, ἴσα ἐκείνῳ κακοπαθήσαντα, ὡς βεβαιοῦται τοῦτο καὶ ἐκ πολλῶν ἐλεγκτικῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ πρός τε τοὺς μεγιστᾶνας τῆς Βασιλευούσης καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Καίσαρας. Ὁ ἔγγονος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὅστις παρὰ πάντα ἄλλον εἶχεν ἀφορμὴν νὰ δυσφημήσῃ τὸν Φώτιον πρὸς δικαιολογίαν τοῦ ἑαυτοῦ Πάππου, περιγράφων τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, λέγει μόνον ἀσαφῶς πως, καὶ μηδέτερον μάλιστα τῶν Πατριαρχῶν ὀνομάζων ὅτι «ὁ Βασίλειος φροντίζων περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, καὶ βλέπων αὐτὰς ταραττομένας ὑπὸ θορύβου διὰ τὸ πταῖσμα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐστερήθη τοῦ θρόνου καὶ ἐμακρύνθη ἀπὸ τοῦ ποιμνίου, οὗπερ προΐστατο νομίμως, ἕτερος δὲ διεδέχθη αὐτὸν, ἀπεφάσισε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην, καὶ «Διὰ κοινῆς Συνόδου καὶ συνελεύσεως τῶν ἁπανταχοῦ Ἀρχιερέων Θεοῦ τῆς Ἐκκλησίας τὸν σάλον κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον εἵστησεν, ἐπικυρώσας καὶ τὴν πρὸ τούτου ἑβδόμην ἁγίαν Σύνοδον, καὶ τοὺς ἐπιλοίπους τῶν εἰκονομάχων τῷ ἀναθέματι δοὺς, καὶ τὸν γνήσιον νυμφίον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς τέκνοις τὸν Πατέρα κανονικῶς παρασχὼν τὸν ἐκβληθέντα σχολάζειν κελεύσας, ἕως τοῦτον πρὸς ἑαυτὸν μεταστήσῃ ὁ Θεός.» (Ἑλλην. Ἱστορ. τοῦ Ἱεροσ. Πατριάρ. Δοσιθέου, βιβλ. Ζ', κεφ. ιγ'. Zonar. lib. XVI, c. 8. Sim. Mag. Const. Por. Corpus Byzant. T. 21, pag. 121, 340.)

Ἀλλ' ὁ Παφλαγὼν Νικήτας καὶ ὁ Ἀναστάσιος, καί τοι ὀλιγωτέρας ἀφορμὰς ἔχοντες νὰ ἐπιπίπτωσι κατὰ τοῦ Φωτίου, πρὸς ὑπεράσπισιν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ἢ ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Πορφυρογέννητος, οὐδὲ νῦν ἐφείσθησαν τοῦ Πατριάρχου διὰ τῶν συκοφαντιῶν αὐτῶν, παρεσιώπησαν ὅμως τὸ συντεῖνον πρὸς ἔπαινον αὐτοῦ, δηλονότι τὸν τοῦ Βασιλείου ἔλεγχον, ὃς ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἐξορίας. Ὁ δὲ Νικήτας, ὁ μετὰ πολλῆς τῆς λεπτομερείας συναθροίζων τὰς περὶ Φωτίου φήμας, συνέῤῥαψε παράλογον καὶ πρὸς τὰς περιστάσεις μὴ συνάδουσαν συκοφαντίαν,

ὅτι δῆθεν ὁ Πατριάρχης, ἀφορίσας ἐπὶ τῆς συνόδου τὸν Πάπαν Νικόλαον, ἐπρότεινε συγχρόνως τῷ Λουδοβίκῳ τῆς Γερμανίας καὶ τῇ τούτου συζύγῳ νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτοὺς Αὐτοκράτορας τῆς Βασιλευούσης· τοὐναντίον δὲ ἕτεροι Δυτικοὶ Ἱστορικοὶ γράφουσι μόνον, ὅτι ἐπὶ τῆς συνόδου διέταξε νὰ μνημονεύωσι τὸν Λουδοβῖκον καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ ὡς Αὐτοκράτορα καὶ Αὐτοκράτειραν, δηλαδὴ τῆς Γερμανίας, ὅπερ ἠδύνατο νὰ φανῇ πολλὰ σπουδαῖον, διότι οἱ Ἕλληνες, φιλοτιμίας ἕνεκα, οὐδενὶ ἑτέρῳ ἔδιδον τὸν τίτλον τοῦτον, πλὴν μόνων τῶν ἑαυτῶν Ἀνάκτων. Ἄλλως τε ἤθελεν εἶναι λίαν παράλογον διὰ τὸν Φώτιον νὰ ἀναγνωρίσῃ, παρόντος τοῦ Μιχαὴλ, τὸν Λουδοβῖκον ὡς Αὐτοκράτορα τῆς Βασιλευούσης! Περὶ δὲ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Φωτίου, ὁ Νικήτας ἐξεφράσθη διὰ βραχέων, λέγων, ὅτι ὁ Βασίλειος τὴν δευτέραν ἡμέραν μετὰ τὸν ἑαυτοῦ ἐνθρονισμὸν ἐξέβαλεν αὐτὸν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἐξώρισεν εἰς μοναστήριον· εἶτα δὲ, ἀπαιτῶν αὐτῷ τὴν ἀπόδοσιν, ὧν εἶχε λάβει θησαυρῶν, εὗρε παρὰ τοῖς ὑπηρέταις αὐτοῦ ὑποβολιμαίας πράξεις κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, πάσης ὕβρεως μεστὰς καὶ ἔκαυσε ταύτας ἐπὶ τῆς συνόδου. (Vita Ignat. Concil. T. 23. pag. 483. Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. L. κεφ. 55.)

Ἀναστάσιος δὲ ὁ Βιβλιοθηκάριος, ἢ βιβλιοφύλαξ, μὴ ὢν ἐπίσης ἀξιόπιστος, ὡς ἀνωτέρω ἀρκούντως ἐδείξαμεν, προστίθησι καὶ τὸ ἀκόλουθον ψεῦδος· «ὅτι δῆθεν ὁ Φώτιος, πρὶν τῆς πτώσεως αὐτοῦ ἐπέμενεν, ἵνα πάντα τὰ ἐλέη προσφέρωνται μόνον διὰ χειρὸς αὐτοῦ, ἵνα ἐξαγοράσῃ οὕτω πάντας. Ἀπῄτει δὲ προσέτι παρὰ πάντων ἰδιοχείρους ὑποσχέσεις, ὅτι τηρήσουσιν ἐν πᾶσι τὴν πίστιν αὐτοῦ, δι' ὅπερ πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο, ὡς εἰ ὑπῆρχον δύω πίστεις διάφοροι, ἡ μὲν τοῦ Φωτίου, ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τέλος βεβαιοῖ, ὅτι ἐπὶ Ἰγνατίου ἔτι, ὁ Φώτιος ἐκήρυττε δύω ψυχὰς εἰς ἕνα ἄνθρωπον, καὶ ὅτε λόγιος ἀνὴρ ἠρώτησεν αὐτόν· «πῶς δύναται νὰ διδάσκῃ τοιαύτας ἀλογίας;» ὁ Φώτιος ἀπεκρίνατο· «ὅτι ἐπίτηδες κηρύττει οὕτως, ἵνα ἴδῃ

τί ποιήσει ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος ἐὰν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἀναφυῇ αἵρεσίς τις, θεμελιουμένη ἐπι φιλοσοφικῶν συλλογισμῶν, ὅταν οὗτος καταδιώκῃ καὶ ἀποστρέφηται πάντας τοὺς περὶ τὴν θύραθεν σοφίαν ἀσχολουμένους.» (Anast. Concil. T. 28. pag. 129.)

Ὅσον ἄκριτος καὶ ἂν ᾖ ἡ τοιαύτη συκοφαντία, ῥίπτει ὅμως φῶς τι ἐπὶ τῆς καταστάσεως ἀμφοτέρων τῶν Πατριαρχῶν, καὶ παρέχει ἀφορμὴν τοῦ νομίζειν πιθανὸν ὅτι, ὡς συμβαίνει συχνάκις, ἡ ποιμενικὴ ἁπλότης τοῦ Ἰγνατίου, ἀνατραφέντος ἐν τῇ ἐξορίᾳ, ἀπεστρέφετο πᾶσαν ἐξωτερικὴν παιδείαν· τούτου δ' ἕνεκα καὶ οἱ προσκεκολλημένοι αὐτῷ ἐμίσουν τὸν Φώτιον, τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν παραστάτην πάντων τῶν πεπαιδευμένων τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, ὡς λίαν φθοροποιὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τὰς βαθυτάτας γνώσεις αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ πιθανολογεῖται ἔτι μᾶλλον καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν χρονογράφων, ἀπὸ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ἐξέπεσεν ἐντελῶς ἡ ἐκπαίδευσις ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, καὶ μόνος ὁ Καῖσαρ Βάρδας ἤρξατο ἐκ νέου νὰ ἀνασύρῃ τὰς ἐπιστήμας ἐκ τῆς μακρᾶς λήθης εἰς ἣν περιέπεσον, καὶ ἥτις ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς λίαν εὐσεβεῖς ἐντελῆ ψυχρότητα πρὸς αὐτὰς καὶ μάλιστα δυσπιστίαν πρὸς τὴν τάξιν τῶν πεπαιδευμένων καὶ τ' ἀνάπαλιν, εἰς τοὺς ἀφιερώσαντας ἑαυτοὺς ταῖς ἐπιστήμαις, ἀμοιβαίαν ἀπέχθειαν πρὸς τοὺς περιφρονοῦντας αὐτάς. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὁ Ἰγνάτιος καὶ ὁ Φώτιος, μὴ ὁμιλοῦντες πλέον περὶ τῶν διαφόρων σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὴν Ῥώμην, ἦσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωποι δύω ὅλως ἀντικειμένων μερίδων, τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους σκληρότητα τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν.

Περὶ δὲ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Φωτίου ὁ Ἀναστάσιος γράφει, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, μηδὲν γνώσκων δῆθεν, εἰ καὶ ἐβασίλευεν ἤδη τοσοῦτον χρόνον σὺν τῷ Μιχαὴλ, ἤρξατο ἐρευνᾶν ὁποία τις ἦτο ἡ ἀπόφασις τῆς Ἀποστολικῆς

Καθέδρας περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου· ἀνευρὼν δ' αὐτὴν, καί τοι μακρὰν κεκρυμμένην ὑπὸ τοῦ Φωτίου οὖσαν, ἐπείσθη ἵνα ἐκπληρώσῃ ταύτην, τουτέστιν, ἵνα ἀπομακρύνῃ τὸν Φώτιον καὶ προσκαλέσῃ τὸν Ἰγνάτιον. Ἀλλ' ἐπειδὴ, χωρὶς τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ ὑπερτάτου θρόνου δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὸν ἑαυτοῦ ὁ Ἰγνάτιος, ἀπεφάσισεν ὁ Βασιλεὺς νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Πάπαν καὶ πρὸς τὰς τρεῖς πατριαρχικὰς καθέδρας, αἰτούμενος, ἐκ Ῥώμης μὲν συγχωρητήρια γράμματα καὶ ληγάτους διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως, παρὰ δὲ τῶν Πατριαρχῶν, μόνον τοποτηρητάς· διότι οὗτοι, εὑρισκόμενοι μεταξὺ τῶν Ἀγαρηνῶν, οὐδόλως συμμετέσχον τῆς διεξαγωγῆς τῆς ὑποθέσεως, ἀλλ' ἐρχόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐδέχοντο συνήθως μετ' εὐλαβείας τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἀποστολικῆς Καθέδρας, μηδὲν τολμῶντες προστιθέναι ταύταις ἢ ἀφαιρεῖν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀπεστάλησαν πρέσβεις εἰς Ῥώμην, ἐκ μέρους μὲν τοῦ Ἰγνατίου, ὁ Συλέας Μητροπολίτης Ἰωάννης, ἐκ δὲ τοῦ Φωτίου, ὁ Σαρδικῆς Πέτρος, ὅστις καθ' ὁδὸν ἐπνίγη. Ὁ δὲ Ἰωάννης δὲν ἐπρόφθασε μὲν τὸν Πάπαν Νικόλαον, ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀδριανὸς ὁ Β', διέταξε νὰ καύσωσι πάσας τὰς πράξεις τῶν ἐπὶ Φωτίου γενομένων συνόδων, καὶ ἀναθεματίσας πάλιν αὐτόν τε καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτῷ ἐρήμην, ἀπέστειλε ληγάτους εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν οἰκουμενικὴν Σύνοδον. (Anastas. T. 23. Concilior. pag. 124.).

Ἀλλ' εἰ μὲν ὁ Ἀναστάσιος, ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ πρὸς τὴν σύνοδον, εἰς ἣν συνεδρίασε καὶ ἧς τὰ πρακτικὰ συνήθροισε καὶ μετέφρασε, παρατηρεῖ τὴν προτοχὴν, μεθ' ἧς ἐνήργει ὁ Αὐτοκράτωρ,—Νικήτας ὅμως, ὁ Παφλαγὼν, ἐπαινῶν τὴν διαγωγὴν τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Ἰγνατίου, προσκληθέντος μετὰ θριάμβου παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἐγκαταστάντος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, λέγει ὅλως ἄλλα, ὥστε ἀγνοεῖ τις τίνα τῶν δύω τούτων ἐχθρῶν τοῦ Φωτίου νὰ πιστεύσῃ μᾶλλον! —Οὗτος ἐπιβεβαιοῖ, ὅτι πρὶν τῆς

ἀποστολῆς τῶν πρέσβεων εἰς Ῥώμην, ὁ Ἰγνάτιος ἀπέκλεισε τῶν ἀχράντων μυστηρίων οὐ μόνον τὸν Φώτιον καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ, δηλαδὴ καὶ πάλιν ἄνευ κρίσεως καὶ μετὰ ιῆς αὐτῆς σπουδῆς, μεθ' ὅσης ἐνήργει ἄλλοτε, ὅτε ἀνέβη πρῶτον τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, κατὰ τοῦ Συρακουσῶν Γρηγορίου. Ἔπειτα, περιγράφων συνοπτικῶς τὴν σύνοδον, τὴν καθαίρεσιν καὶ τὸν ἀναθεματισμὸν τοῦ Φωτίου, μὴ θέλοντος ἐν αὐτῇ νὰ ὑπακούσῃ, καί τοι προτρεπόμενος ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ Κλήρου, μετ' ἀκουσίου φρίκης ὁμολογεῖ ὅτι, χάριν μείζονος σταθερότητος, ἡ καταδίκη ἦτο ὑπογεγραμμένη οὐχὶ διὰ συνήθους μέλανος, ἀλλὰ διὰ τοῦ θείου αἵματος (α) τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, (κατὰ τὸ παράδειγμα τὸ δοθέν ποτε ὑπὸ τοῦ Πάπα Θεοδώρου, καταδικάσαντος τὸν Πύρρον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς Μονοθελητάς). Καὶ ὅμως προστίθησιν ἔτι, ὅτι ἡ σύνοδος αὕτη φαίνεται αὐτῷ βλάβης πρόξενος οὐχὶ διὰ τὴν ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα, ὡς λέγουσι τινὲς, ἀλλὰ τοὐναντίον διὰ τὴν πρὸς τοὺς πταίστας συγκατάβασιν, τὴν γενομένην παρὰ τοὺς Ἀποστολικοὺς κανόνας, διότι σὺν τῷ Φωτίῳ δὲν ἦσαν τελειωτικῶς καταδεδικασμένοι πάντες οἱ συνένοχοι αὐτῷ, ὅπερ κατέστησεν ἀκολούθως δυνατὴν τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ἵνα πράξῃ χείρονα τῶν πρώτων. Τοιαύτη εἶναι ἡ συγκαταβατικὴ κρίσις τοῦ Νικήτα. Καὶ οὗτος δὲ καὶ ὁ Ἀναστάσιος λέγουσιν ὅτι εἰς τὴν σύνοδον ταύτην, συγκροτουμένην μόνον ἐξ 102 Ἐπισκόπων, (τὰ μάλιστα ἀσήμαντος ἀριθμὸς, παραβαλλόμενος πρὸς τὰς παρὰ τοῦ Φωτίου συγκαλεσθείσας συνόδους, ἂν καὶ ἔμενεν ἱκανὸς καιρὸς πρὸς σύναξιν τῶν Ἐπισκόπων, διότι ἐπρόφθασαν νὰ ἔλθωσιν ἐκ Ῥώμης οἱ Ἀπεσταλμένοι, συνέδραμε δὲ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ), συνεδρίαζον καὶ οἱ τοποτηρηταὶ πάντων τῶν

(α) Τῇ καθαιρέσει δηλαδὴ τοῦ Φωτίου, οὐ ψιλῷ τῷ μέλανι τὰ χειρόγραφα ποιούμενοι, ἀλλὰ τὸ φρικωδέστατον καὶ ἐν αὐτῷ τοῦ Σωτῆρος τῷ αἵματι βάπτοντες τὸν κάλαμον. (Μινιάτη Πέτρα Σκανδάλ. σελ. 30. Φλευρὴ βιβ. LI. κεφ. 16, σελ. 298.)

Πατριαρχικῶν θρόνων· οὗτοι ὅμως οὐδὲν ἕτερον ἦσαν εἰμὴ Ἀνατολικοὶ μοναχοὶ, σταλέντες ὑπὸ τοῦ Καρόλου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα διὰ πολιτικὰς ὑποθέσεις, οὗτος δὲ διέταξεν αὐτοὺς νὰ μείνωσιν ὡς τοποτηρηταὶ διὰ τὴν σύνοδον, καθὼς δύναται νὰ ἴδῃ τις ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φωτίου, πρὸς τὸν μονάζοντα καὶ ἡσυχαστὴν Θεοδόσιον ἢ κατ' ἄλλους πρὸς ἐρημίτην Θεόδωρον, ᾧ κοινοποιεῖ ἐπίσης καὶ πᾶσαν τὴν σκληρότητα τῆς διαγωγῆς, ἣν οὗτοι ἔδειξαν κατ' αὐτοῦ, ἂν καὶ ὁ Νικήτας κατακρίνει τὴν συγκατάβασιν τῶν κριτῶν αὐτοῦ. (vita Ignatii. T. 23. pag. 489, 492.)

«Ἀλλὰ γὰρ, εἰ καὶ μέχρι νῦν οὐ τετόλμηται, οὐδ' ἐστὶν ἔχειν παράδειγμα, Ἰσμαηλιτῶν ἀθέων πρέσβεις καὶ ὑπηρέτας εἰς ἀρχιερατικοὺς ἄνδρας μεταπλάσαι, καὶ πατριαρχικὰ τούτοις προνόμια περιθεῖναι καὶ τοῦ θαυμασίου αὐτῶν συνεδρίου κορυφαίους ἀποφῆναι· ἀλλ' οὖν μηδὲ τοῦτό σε ξενιζέτω· ἀκόλουθόν τε γὰρ ταῖς ἄλλαις αὐτῶν τόλμαις· καὶ ἤδεισαν τῆς ἱερωσύνης τὴν χάριν, αὐτοῖς τε κἀκείνοις ἐξ ἴσου, ἀνήκειν. Οὔτε οὖν τούτους ἦν εὑρεῖν, ἀνιέρους γεγονότας, ἑτέρου συνεδρίου πλήρωμα γενέσθαι· οὔτε ἐκείνους μισοχρίστων Ἀποστόλους ὄντας, ἄλλων τινῶν κορυφαίους καὶ ἐξάρχους, εἰμὴ τούτων ἀναρρηθῆναι. Τίνες δ' ἂν αὐτοῖς καὶ συνῆλθον, κατὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων Ἀρχιερέων Θεοῦ καὶ ἱερέων συνεκμανῆναι, εἰ μὴ θεομάχων βαρβάρων καὶ ὑπηρέται, καὶ θρέμματα καὶ γεννήματα; τὸ δὲ κριτήριον μὲν καὶ σύνοδον τὴν μιξοβάρβαρον αὐτῶν ἔνεδραν ἀποκαλέσαι, εἶτα δὲ μήτε μάρτυράς ποθέν τινος ἀδικήματος μήτε κατηγόρους παραστῆσαι, ἀλλὰ μηδὲ κατηγορίαν τινὰ προσενεγκεῖν ἐξισχύσαι, καί τοι τῶν ἄνω κάτω γινομένων, μήτε μὴν ὅλως τι αἰτιάσασθαι· εἶτα τόδε τι γέγονεν, μὴ τόδε; ξηφήρη τε στρατὸν περιστῆσαι, τὸν θάνατον τοῖς ἀθληταῖς ἀνασείοντας, ὥστε μηδὲ φωνὴν ἀφεῖναι· καὶ τὴν ῥᾴσιν αὐτοῖς ἐφ' ὅλαις ἓξ καὶ ἑνέα ὥραις, οἷα κόρον οὐκ ἔχοντες ἐνασελγαίνειν καὶ τρυφᾷν αὐτῶν ταῖς ὕβρεσι, παρατεῖναι·

μακρᾶς ἄλλης τερατείας ἐπιδεικνυμένης, καὶ δραμάτων, ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς, ἄλλων ἐπ' ἄλλοις τῶν βαρβαρικῶν καὶ βλασφήμων γραμμάτων ἐπεισιόντων. Ἐπὶ δὲ τούτοις, τὸ θέατρον λύοντας ὀψὲ καὶ μόλις, τῶν ἀνθρωπίνων μὲν ὅλως οὐδὲν, κἂν γοῦν ἐν σχήματι, μήτε πράξαι μήτε φέγξασθαι· ὥσπερ δὲ κορυβαντιῶντας καὶ βεβακχευμένους τορόν τι καὶ διωλύγιον, ἀνακράξαι, «ὡς ἡμεῖς οὔτε κρίνειν συνήλθομεν, οὔτε κρίνομεν ὑμᾶς· ἤδη γὰρ κατεκρίναμεν· καὶ δέον στέργειν τὴν κατάκρισιν.» Τοῦτο δὴ οὖν τοῦτο τὸ ἄθεον καὶ ἀναίσχυντον καὶ ἀνιστόρητον τόλμημα, εἰ καὶ πάσας Ἰουδαίων τόλμας, ὅσας ἥλιος ἐπεῖδε καὶ σελήνη συνέκρυψεν, ἀπεκρύψατο· καὶ τῶν ἀθεότητα νενοσηκότων Ἑλλήνων τὸ ἀναιδὲς ὑπερέσχε καὶ παράνομον, καὶ βαρβάρων ὅποι γῆς εἰσὶ τὸ μανικὸν ὑπερεβάλλετο καὶ ἐμβρόντητον· ἀλλ' οὖν μηδὲν τούτῳ καταπεπληγμένος ἔσο, μηδὲ τῶν θείων καὶ σοφῶν κριμάτων ἀλόγιστός τις τοῖς λογισμοῖς σύμπαν εἰσδυέτω μῶμος· ὡς ἔγωγε, τοσούτῳ δέω τούτοις ἐκπεπλῆχθαι, καὶ σὺ μετ' ὀλίγον οἶδα συνήσεις· ὥστε τοὐναντίον, εἰ καὶ παράδοξόν τισι δόξω λέγειν, ἐκ τούτων μάλιστα τῆς θείας καὶ ὑπερφυοῦς προνοίας ἀλάθητόν τε καὶ πανεπίσκοπον ἐναργεστάταις ὁρῶ μαρτυρίαις. Πῶς δὴ καὶ τίνα τρόπον; ὅτι τῆς κρατούσης κατὰ τῶν πιστῶν ὀργῆς, ἀνθ' ὧν αἱμάτων καθαρὰς καὶ γλώσσας καὶ γνώμας ἐφύλαξαν, οὕτω μέγα καὶ βαρὺ πνεούσης, καὶ τῆς ἀληθείας πᾶσι τρόποις ἐπηρεαζομένης, οὐ ψεύδους δὲ λαμπρῶς παῤῥησιαζομένου· καὶ τῆς μὲν ἀνιέρου τόλμης πᾶσαν πρᾶξιν καὶ λόγον καὶ κίνημα πικρῶς πολυπραγμονούσης, τῶν εὐσεβῶν δὲ τοῖς ὁρωμένοις ἐπιστυγναζόντων, καὶ πρὸς τὸν τῆς δίκης ὀφθαλμὸν ὄμμα τε καὶ χεῖρας ἀνατεινόντων· καὶ τῶν μὲν συκοφάντας καὶ μάρτυρας περιεργαζομένων, πολλῶν δὲ ζητούντων τῇ δυναστείᾳ χαρίσασθαι καὶ καθ' ἡδονὴν ὑπηρετῆσαι, πλείονος δὲ φόβου καὶ θανάτου, κατὰ πάντων τῶν ὑπὲρ ἀληθείας λέγειν τι βουλομένων ἐπικεχυμένου. Τὸ γοῦν τοσούτων αὐτοῖς, καὶ πολλῷ πλειόνων πλεονεκτημάτων

συγκεχωρημένων, ἐξαπορῆσαι μὲν ὅλως γράψασθαί τινα γραφήν, ἐξαπορῆσαι, ἀλλὰ μηδὲ βαρβαρικοῦ κριτηρίου μηδὲ σχῆμα ἰσχύσαι φυλάξαι, ἀλλ' οὕτως αἰσχρῶς τε καὶ καταγελάστως, καὶ πλήρη ἀσχημοσύνης καὶ αἰσχύνης ἀπαλλάξαι, πῶς οὐκ ἔστιν ἐναργεστάταις καὶ ἀναμφηρίστοις πίστεσι λαβεῖν τῆς πάντα σοφῶς περιεπούσης προνοίας τὰς ἀποδείξεις, καὶ ὅτι ἐστὶν ἀεὶ, τὸν ἀνθρώπινον νοῦν πολλάκις ὑπολανθάνει, συμπροϊοῦσά τις αὐτῇ τιμωρὸς δίκη, κολάζουσα μὲν τοὺς ἀδικοῦντας, τιμωροῦσα δὲ καὶ ἐπίκουρος τοῖς ἀδικουμένοις οὖσα. Δι' ἧς καὶ νῦν τοὺς μὲν ὑβριστὰς, καί τοι δόξαντας λαμπροὺς ἐν τῷ τυραννεῖν καὶ περιβλέπτους, αἰσχύνης καὶ ἀτιμίας ἐπλήρωσε· τοὺς δὲ ἀθλητὰς, καί περ τὰ ἔσχατα πάσχειν νομισθέντας, χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐνέπλησε καὶ γλώσσης ἁπάσης διηνεκέσιν εὐφημίαις, οἷα δὴ στεφάνοις ἀμαραντίνοις, ἐκόσμησε· τοὺς μὲν τῶν ἀνοσίως αὐτοῖς τετολμημένων ἐκ τούτων ἀπαρχομένη τὰς τιμωρίας εἰσπράττεσθαι, καὶ προοιμιαζομένη τὴν ἐκεῖθεν αὐτοῖς ἀπαραίτητον ἀθλιότητα· τοῖς δὲ τῶν ἄθλων ἀμειβομένη, καὶ ὥσπερ ἀῤῥαβῶνά τινα κατατιθεμένη τῶν ἐκεῖθεν ἀῤῥήτων ἐπάθλων, καὶ τῆς πολυεράστου καὶ ἀϊδίου μακαριότητος.» (Photii. epistola 112. pag. 459.)

Μετὰ μεγίστης προσοχῆς πρέπει νὰ ἐξετάζῃ τις τὰς πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης, ἣν ἀναγνωρίζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὡς ὀγδόην οἰκουμενικήν· τὸ πρωτότυπον αὐτῆς μετὰ πασῶν τῶν ὑπογραφῶν ἀπωλέσθη, ὅτε οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπα ἐπιστρέφοντες ἐλησταύθησαν ὑπὸ τῶν Σλάβων, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ τις τῇ ἀντιγραφῇ ἐκείνῃ, ἣν ἐκόμισε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Ῥώμην καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὁ χαρτοφύλαξ Ἀναστάσιος, ὁ συγγράψας τὸν εἰρημένον μεροληπτικώτατον πρόλογον αὐτῆς ἐναντίον τοῦ Φωτίου. Τὸ Ῥωμαϊκὸν ψεῦδος γίνεται καταφανέστατον, ἅμα ἐμβλέψῃ τις δεόντως ἐπὶ πάσας τὰς πράξεις τῆς Συνόδου.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς οἱ ληγάτοι, ὑποδεχθέντες μετ'

ἐξαισίων τιμῶν, διεγείρουσιν ἤδη τὸν κοινὸν δισταγμὸν, διὰ τῶν ἀτόπων ἀπαιτήσεων, διότι ὅταν ὁ Αὐτοκράτωρ λέγῃ πρὸς αὐτούς· «ὅτι ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία καὶ πάντες οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι, Μητροπολῖται καὶ Ἐπίσκοποι, δύω ἤδη ἔτη περιμένουσι τὴν κρίσιν τῆς μητρὸς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης»— οἱ λῃγάτοι ἀποκρίνονται· «ὅτι δὲν δύνανται νὰ δεχθῶσιν εἰς τὴν Σύνοδον οὐδένα τῶν Ἀνατολικῶν, ἐὰν μὴ πρῶτον βεβαιωθῶσι διὰ τῶν ὑπογραφῶν αὐτῶν κατὰ τὸν τύπον, ὃς εὑρέθη εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας.» Πρὸς ταῦτα ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης ἀπήντησαν, ὅτι τοιαῦται ὑπογραφαὶ δι' αὐτοὺς εἰσὶν ὅλως ὑπόθεσις νέα, καὶ ἤθελον πρῶτον νὰ ἀναγνώσωσι τὸν λίβελλον. Ἰδοὺ δὲ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ.

«Πρώτη σωτηρία ἐστὶ τοὺς τῆς ὀρθῆς πίστεως κανόνας παραφυλάττειν, καὶ ἀπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν πατέρων μηδαμῶς ἐκκλίνειν· τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὴν ὁμολογίαν, τὸ δεύτερον δὲ εἰς τὰ πράγματα. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ παρασιωπήσωμεν καὶ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, «Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν,» ὧν τὴν ἀλήθειαν ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα, διότι ἡ Ἀποστολικὴ καθέδρα πάντοτε ἀμώμως ἐτήρει τὴν καθολικὴν πίστιν. Ὅθεν, καὶ ἡμεῖς ἵνα μὴ χωρισθῶμεν ἀπὸ τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, ἀλλ' ἵνα ἀκολουθήσωμεν τοὺς κανόνας τῶν Πατέρων, καὶ ἰδίως τῶν ἐπ' αὐτῆς καθεζομένων, ἀναθεματίζομεν πάσας τὰς αἱρέσεις, καὶ αὐτὴν τῶν εἰκονομάχων· ἀναθεματίζομεν δὲ καὶ Φώτιον, τὸν ἐναντίως τῶν ἱερῶν κανόνων ἄφνω προαχθέντα εἰς τὴν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίαν λῃστρικῶς, μέχρις οὗ ὑποταχθῇ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν κρίσιν καὶ καταργήσῃ τὴν ἑαυτοῦ συναγωγήν. Ἐπόμεθα δὲ καὶ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ἣν ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Πάπας Νικόλαος ἐτέλεσεν, ἐν ᾗ καὶ αὐτὸς, δέσποτα ἰσάγγελε ἱεράρχα Ἀδριανὲ, ἔγραψας· ἀποδεχόμενοι οὓς ἐκείνη ἀποδέχεται, καὶ κατακρίνοντες τοὺς ἐν αὐτῇ κατακριθέντας κατ'

ἐξαίρετον Φώτιον καὶ Γρηγόριον τὸν Συρακούσης, καὶ τοὺς ἐμμένοντας ἐν τῷ σχίσματι ὀπαδοὺς αὐτῶν.—Τὰς δὲ συναγωγὰς τῶν πονηρευομένων, καὶ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν διεστραμμένων δογμάτων ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Βασιλέως δὶς κατὰ τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἰγνατίου, καὶ ἅπαξ κατὰ τοῦ κορυφαιοτάτου τοῦ Ἀποστολικοῦ (Ῥωμαϊκοῦ) θρόνου ἀλύτοις ἀναθέματος δεσμοῖς συνέχομεν, καὶ τοὺς διεκδικοῦντας αὐτὰς, ἢ τὰς ἀσεβεῖς αὐτῶν πράξεις ἀποκρύπτοντας. Περὶ δὲ τοῦ τιμιωτάτου (ἡμῶν) Ἰγνατίου τοῦ Πατριάρχου, καὶ περὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ φρονούντων, ὅπερ ἡ αὐθεντεία τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου ἐξέθετο, ὅλῃ διανοίᾳ ἀκολουθοῦμεν, ἐπιθυμοῦντες ἵνα διατηρήσωμεν ἐν πᾶσι τὴν μετ' αὐτῆς κοινωνίαν, διότι ἐπ' αὐτῆς ἐθεμελιώθη ἡ στερεότης τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, καὶ ὑποσχόμενοι νὰ μὴ μνημονεύσωμεν ἐπὶ τῆς λειτουργίας τὸν παρ' αὐτῆς ἀφορισθέντα. Ταύτην μου τὴν ὁμολογίαν ἐγὼ (ὁ δεῖνα) ἐποίησα, Ἐπίσκοπος τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας (δεῖνος) καὶ χειρὶ οἰκείᾳ ὑπέγραψα, καὶ σοὶ τῷ Ἁγιωτάτῳ Δεσπότῃ καὶ μεγάλῳ Ἀρχιερεῖ καὶ οἰκουμενικῷ Πάπᾳ Ἀδριανῷ, διὰ τῶν σῶν ἀποκρισιαρίων ἐπιδέδωκα. (Ἱστορ. Φλευρῆ, βιβλ. LI, κεφ. 26—28.) Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως, ὅτι ὁ λίβελλος οὗτος, ὅστις εὑρίσκεται εἰς τὰς Λατινικὰς πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης ἄνευ τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου (Τ. 23. pag. 156.) ἐπετμήθη ἐν ἑτέρᾳ συλλογῇ τῶν πράξεων τούτων, Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ γεγραμμένων (κατεχωρίσθησαν δὲ αὗται ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ, σελ. 544.), καὶ φαίνεται πιθανώτερον, ὅτι ἀνέγνων αὐτὸν οὕτως ἐπιτετμημένον εἰς τὴν Σύνοδον. Ἐν ᾧ δὲ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ λιβέλλῳ τοσοῦτον σκληραὶ ἐκφράσεις κατὰ τοῦ Φωτίου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, ἐκεῖ οὐδὲ λόγον εἶπον, οὔτε περὶ στερεώσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ Πέτρου, ὡσεὶ πρὸς μαρτυρίαν τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Ἀπόστολον, οὔτε περὶ τοῦ ἀναμαρτήτου αὐτῆς· αὕτη δὲ ἡ συνήθης φράσις, ἣν ἠγάπων νὰ καταχωρίζωσιν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὰ ἑαυτῶν γράμματα,

βεβαίως δὲν ἐγένετο παραδεκτὴ ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν, διὸ καὶ οὐδ' εὑρίσκεται εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον. — Καὶ ἐν γένει τὸ κείμενον τοῦτο, ἔχον καὶ τὴν Λατινικὴν αὐτοῦ μετάφρασιν, ἂν καὶ ὠνομάσθη ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Συνοδικῶν πράξεων, παρέχει ὅμως ὑποψίας ὅτι εἶναι αὐτὸ τὸ ἀληθὲς κείμενον τῶν πράξεων, διότι εἶναι ἀρκούντως πλῆρες, καί τοι ἀσυγκρίτως βραχύτερον τοῦ Λατινικοῦ κειμένου τοῦ βιβλιοθηκαρίου Ἀναστασίου. Οὗτος δὲ ὁ Ἀναστάσιος αὐθαιρέτως ἀνεπλήρου ἢ μετέβαλλε πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὑπὲρ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας.

Τοιοῦτος λίβελλος, τουτέστιν ὁ πρῶτος, ἐστάλη ἅπαξ, γράφει ὁ Φλευρῆς, εἰς Βασιλεύουσαν ὑπὸ τοῦ Πάπα Νικολάου, ἀλλ' ἀπερρίφθη παρὰ τοῦ Φωτίου, ὡς ἀντιβαίνων εἰς τοὺς οἰκουμενικοὺς κανόνας καὶ ὑποτάττων ἐξ ὁλοκλήρου τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ τῆς Ῥώμης. Ἐπὶ Βασιλείου δὲ τοῦ Μακεδόνος καὶ τοῦ Ἰγνατίου, ἐχόντων ἀνάγκην τῆς παπικῆς ἀναγνωρίσεως, ὁ λίβελλος οὗτος ὑπεγράφη ἀκουσίως ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων, ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ὅτι, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἀναστασίου, μετὰ τὸ τέλος τῆς Συνόδου, τινὲς τῶν Ἀνατολικῶν παρεπονοῦντο πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πατριάρχην, ὅτι διὰ τῶν τοιούτων ὑπογραφῶν ὑπετάγη ἐντελῶς ἅπασα ἡ Ἐκκλησία τῇ Ῥώμῃ, καὶ χωρὶς τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἑαυτῆς ἐλευθερίαν. — Διὸ ὁ Αὐτοκράτωρ διέταξε τοὺς ἑαυτοῦ μεγιστᾶνας νὰ ὑπεξαιρέσωσιν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν λιγάτων τὰς ὑπογραφὰς ἐν καιρῷ ἀπουσίας αὐτῶν· ἀλλ' οἱ λιγάτοι παρετήρησαν τὴν κλοπήν, καὶ μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας ἐζήτησαν τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν, βεβαιοῦντες τὸν Βασιλέα, ὅτι χωρὶς τούτων δὲν τολμῶσι νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς Ῥώμην. Εἰς τίνας ἄλλας οἰκουμενικὰς Συνόδους συνέβη παρόμοιόν τι; — Πιθανώτατον μάλιστα εἶναι, ὅτι οἱ Σλάβοι, οἱ λησταύσαντες τοὺς λιγάτους ἐστάλησαν μυστικῶς παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ ὅτι αἱ ὑπογραφαὶ αὗται ἦσαν ἡ αἰτία, δι' ἣν πολλοὶ

Ἐπίσκοποι ἀπεποιήθησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Σύνοδον· ἐπειδὴ ἐν διαστήματι δύω ἐτῶν, ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Πατριάρχης ἠδυνήθησαν νὰ συναθροίσωσι διὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν μόνον 18 Ἱεράρχας, ἂν καὶ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ληγάτους ὁμιλίας φαίνεται ὅτι δῆθεν ἅπασα ἡ Ἐκκλησία περιέμενε τὴν ἔλευσιν αὐτῶν. Τίς δὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἠνεῴχθη ποτὲ τοσοῦτον πενιχρῶς; (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LI, κεφ. 47.)

Ἐκ τῶν δεκαοκτὼ τούτων, 5 Μητροπολῖται καὶ 7 Ἐπίσκοποι ἦσαν οἱ παθόντες ἕνεκα τοῦ Ἰγνατίου, αὐτὸς δὲ, τρεῖς ληγάτοι καὶ δύω Ἀνατολικοὶ τοποτηρηταὶ, ἀπεπλήρουν τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τοῦτον. Τίνες δὲ ἦσαν οἱ τελευταῖοι οὗτοι; — Ὁ Τύρου Μητροπολίτης Θωμᾶς, ὁ μηδὲν μαρτυρικὸν περὶ ἑαυτοῦ κομίσας διὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον ὡς ἀρχαιότερος ἀναπληρώσας τὸν τόπον ἐκείνου, ὡς σαφηνίζει τοῦτο ἕτερος Ἐπίτροπος ὁ Ἱεροσολύμων Σύγκελλος Ἠλίας, ὁ παρουσιάσας τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἑαυτοῦ Πατριάρχου Θεοδοσίου· ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, (παραλειπομένων ἤδη τῶν ἐπιφερομένων ἐν αὐτῷ λίαν καθαρῶν ἐλέγχων) ἐδικαίου ἐντελέστατα τοὺς λόγους τοῦ Φωτίου, ὅτι δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Σαρακηνῶν ἐδόθησαν οἱ βαθμοὶ τῶν τοποτηρητῶν· ἐπειδὴ ὁ Ἱεροσολύμων Πατριάρχης ἔγραφε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον. «Οὐκ ἀγνοεῖς, ὁσιώτατε Δέσποτα, τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὔτε γράφειν, οὔτε ἀποστέλλειν δυνάμεθα πρὸς ὑμᾶς· μήποτε γενώμεθα πρὸς τὴν κρατοῦσαν ἡμῶν ἐξουσίαν ἐν ὑποψίᾳ καὶ ὑπονοίᾳ· καὶ γὰρ εὔνοιαν πολλὴν ἐνδείκνυνται εἰς ἡμᾶς, ἄδειαν παρέχοντες οἰκοδομεῖν τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν, καὶ κρατεῖν ἀκωλύτως τὰ ἔθη ἡμῶν. Καὶ νῦν δὲ καὶ διὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀμηρᾶ ἐκελεύθημεν γράψαι· ἐκλιπαροῦμεν τοίνυν λαλῆσαι εἰς τὰ ὦτα τοῦ θεοστέπτου ἡμῶν δεσπότου (Αὐτοκράτορος) τοῦ χαρίσασθαι ἡμῖν, ὅσους ἂν βούλοιτο Σαρρακηνούς· ὡς ἂν διὰ τῆς τούτων προσαγωγῆς ἐξημερώσωμεν τὸ

ἀγριαῖνον τῶν ἐξουσιαζόντων ἡμῶν.» (α) Ὁ δὲ Τοποτηρητὴς τοῦ Ἀλεξανδρείας ἦλθε μόνον κατὰ τὸ τέλος τῆς Συνόδου φέρων τὰς αὐτὰς παρακλήσεις, καὶ συμφωνῶν ἐκ προκαταβολῆς περὶ πασῶν τῶν ἀποφάσεων, τῶν πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ γενομένων. (Φλευρῆς βιβλ. LI, κεφ. 27, 41. Concil. T. 23. pag. 155.)

Κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίασιν ἡ Σύνοδος ηὔξησε μόνον μέχρι τῶν 28 Ἐπισκόπων, διότι πρὸς τοῖς 18 πρώτοις παρουσιάσθησαν ἔτι δέκα, φέροντες ταπεινὰ γράμματα καὶ πλήρη κολακειῶν πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον καὶ ἐλέγχων κατὰ τοῦ Φωτίου· οὗτοι μετενόουν διότι, χειροτονηθέντες ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Μεθοδίου, συνετάχθησαν τῷ νέῳ Πατριάρχῃ· μετὰ τούτους ἦλθον ἔτι 11 πρεσβύτεροι, 9 Διάκονοι καὶ 7 ὑποδιάκονοι, — πόσον ἀσήμαντος ἀριθμὸς παραβαλλόμενος πρὸς ὃν ἠδύνατο νὰ περιμένῃ τις ἐξ ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καταβοώσης κατὰ τοῦ Φωτίου, κατὰ τὸ λέγειν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ! Ἐπὶ τῆς τρίτης συνεδριάσεως ἔπεμψαν ἵνα πείσωσι τινὰς ἔτι τῶν Ἐπισκόπων τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου χειροτονηθέντων πρὸς τὸ ὑπογράψαι τὸν Ῥωμαϊκὸν λίβελλον, τὸν κομισθέντα παρὰ τῶν λεγάτων· ἀλλ' οὗτοι ἠρνήθησαν ὁριστικῶς λέγοντες, ὅτι πρέπει νὰ ἀρκῶνται ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως αὐτῶν, τῇ δοθείσῃ κατὰ τὴν χειροτονίαν· τοῦτο δὲ δεικνύει πόσον δυσκόλως καὶ βεβιασμένως ὑπεγράφετο ὁ ῥηθεὶς λίβελλος. Ἐπὶ τῆς τετάρτης συνοδικῆς πράξεως οἱ Ῥωμαῖοι λεγάτοι κατεγίνοντο ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ ἐλέγξωσιν ἐπὶ ψεύδει δύω Μητροπολίτας, τὸν Θεόφιλον καὶ Ζαχαρίαν, ὄντας ἐκ τῶν χειροτονηθέντων παρὰ τοῦ Ἰγνατίου· οὗτοι ἦσαν ἀπεσταλμένοι πρότερον

(α) Ὁ Ἐμίρης οὗτος ἢ Ἀμηρᾶς ἐκέλευσε τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων νὰ πέμψῃ εἰς Βασιλεύουσαν τὸν Σύγκελλον αὐτοῦ Ἠλίαν, ἐν ᾧ ἐκεῖνος συναπέστειλεν ἐκ μέρους αὐτοῦ τὸν Θωμᾶν Μητροπολίτην Τύρου. Σκοπὸς δὲ τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις αἰχμαλώτων Σαρακηνῶν, διὸ καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Πατριάρχης παρεκάλει τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὅπως πείσῃ τὸν Αὐτοκράτορα νὰ πέμψῃ ὅσον ἔνεστι πλειοτέρους τούτων.

παρὰ τοῦ Φωτίου πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον, ἵνα κομίσωσι τὴν εἴδησιν περὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτοῦ, καὶ ἐβεβαίουν τὴν Σύνοδον, ὅτι ἐκοινώνουν τῷ Πάπᾳ, ἐξ οὗ δύναται νὰ προϋποτεθῇ, ὅτι κατ' ἀρχὰς δὲν ἀπεδοκίμασεν οὗτος τὸν Φώτιον. — Ἀμφότεροι ὅμως ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς Συνόδου διὰ τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν, ἐπειδὴ οὐ μόνον ἔμενον ἀκλόνητοι εἰς ὅσα εἶπον καὶ ἀπεδείκνυον, ἀλλὰ μάλιστα ἤλεγχον καὶ ἕνα τῶν λεγάτων, τὸν Μαρῖνον, ὡς μάρτυρα τῆς κοινωνίας αὐτῶν μετὰ τοῦ Πάπα, περὶ δὲ τοῦ προτεινομένου Ῥωμαϊκοῦ λιβέλλου οὐδὲ ν' ἀκούσωσι κἂν ἤθελον. Τέλος πάντων, ἐπὶ τῆς πέμπτης συνεδριάσεως, προσεκάλεσαν εἰς τὴν Σύνοδον καὶ αὐτὸν τὸν Φώτιον, οὐχὶ ὅμως δι' Ἐπισκόπων, ἀλλὰ διὰ λαϊκῶν, ὡσανεὶ ἀνήκοντα καὶ τοῦτον εἰς τὴν τάξιν ἐκείνων. Ἀλλ' ὁ Φώτιος δὲν ἤθελε νὰ παρουσιασθῇ ἑκουσίως, ὥστε ἠνάγκασαν αὐτὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκρίνατο δι' ἄκρας σιωπῆς πρὸς πᾶσαν ἐρώτησιν τῶν λεγάτων· ὅταν δὲ οὗτοι εἶπον αὐτῷ, ὅτι διὰ τῆς σιωπῆς «οὐκ ἐκφεύξῃ τὴν προδηλοτέραν κατάκρισιν,» τότε ὁ Φώτιος εἶπεν «ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησοῦς σιωπῶν κατεκρίθη» ἢ «οὐδὲ Ἰησοῦς σιωπῶν ἐξέφυγε τὴν κατάκρισιν.» Μετὰ πολλὰς κατηγορίας, ἃς ἤκουσε μετὰ τῆς αὐτῆς ἀδιαφορίας, ἔδωκαν αὐτῷ διορίαν διὰ τὴν τελευταίαν ἀπάντησιν, ἀλλ' ὁ Φώτιος δὲν ἐδέχθη αὐτήν. Ἐπὶ τῆς ἕκτης συνεδριάσεως παρῆν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ προέτρεπε μετὰ τῶν λεγάτων τοὺς Ἐπισκόπους, ὅσοι ἦσαν ὀπαδοὶ τοῦ Φωτίου, νὰ ἐπιστραφῶσιν· καὶ τινὲς μὲν ὑπήκουσαν, ἄλλοι δὲ ἔμειναν σαθεροὶ καὶ εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ Εὐθύμιος Ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, τοῦ ἀρχαιοτέρου θρόνου ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, εἶπε τοὺς ἀξιομνημονεύτους τούτους λόγους. «Δέσποτα Αὐτοκράτωρ, γινώσκομεν τὴν βασιλείαν σου μακρόθυμον, καὶ παρακαλοῦμεν ἐνδείξασθαι τὴν αὐτὴν μακροθυμίαν καὶ εἰς ἡμᾶς, ὡς ἂν ἀκωλύτως δικαιολογησώμεθα, καὶ ἐλπίζομεν ὅτι καὶ τοὺς χάρτας καὶ τὰς διαλαλιὰς ἢ διαλλαγὰς ταύτας δεῖξαι ἔχομεν μάταια.» Ἄξιον προσοχῆς ἐπίσης, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐπιθυμῶν

νὰ πείσῃ αὐτὸν, δὲν ἐπεδείκνυε κατὰ προτίμησιν τὴν σπουδαιότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας ἐπὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλ' ἔλεγεν ἐν γένει, «ἐματαιολογήσατε τολμήσαντες εἰπεῖν μάταια τὰ ἀναγνωσθέντα, ἐλαλήθη γὰρ ἐκ τοιούτων μεγάλων Πατριαρχῶν. Γινώσκεις σύ τε αὐτὸς καὶ πᾶσα ἡ ὑφήλιος, ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ πέντε πατριαρχικαὶ καθέδραι οὐδέποτε πλανῶνται κατὰ τὴν πίστιν· ὀφείλεις ἄρα ἀποδέξασθαι τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν.» (Φλευρῆς βιβλ. LI, κεφ. 29, 32, 34, 35.)

Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ Φωτίου, ὅταν ὁ Ἐπίσκοπος Καισαρείας ἤρξατο βιβλιοῦν τὸν Βασιλέα, ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος ἔδωκε τέλος τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ θρόνου, οἱ ληγάτοι ἀποτόμως εἶπον, ὅτι οἱ καθαιρεθέντες ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔχουσιν οὐδὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ὁμιλεῖν ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ ἠρώτησαν τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Φωτίου, τίς ἐξ αὐτῶν ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου; Τρεῖς τῶν Ἐπισκόπων ἐξῆλθον, καὶ αὐτοὺς πάλιν ἠρώτησαν οἱ ληγάτοι, ἂν θέλωσι νὰ ὑπογράψωσι τὸν Ῥωμαϊκὸν λίβελλον — «Μὴ γένοιτο, ἀπήντησαν οὗτοι, καὶ ἐὰν ὁ Ἄναξ διατάξῃ, ἡμεῖς θέλομεν εἰπεῖ τὴν ἀλήθειαν, πῶς τὰ πάντα συνέβησαν.» — Οἱ ληγάτοι διέταξαν νὰ ἀπομακρυνθῶσιν οὗτοι ὡς παρακούσαντες τῇ συνόδῳ, ἐξέβαλλον ἐπίσης καὶ τὸν Ζαχαρίαν, ἀνθιστάμενον αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ Φωτίου· — πάντα ταῦτα ὅμως καταφαίνονται ἐν ταῖς πράξεσι, ταῖς συλλεχθείσαις παρὰ τοῦ Ἀναστασίου διὰ τοὺς Ῥωμαίους.

Ἐπὶ τῆς ἑβδόμης συνεδριάσεως προσεκλήθη πάλιν ὁ Φώτιος, μετὰ τοῦ Γρηγορίου Συρακούσης καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ· ἐρωτησάντων δὲ τῶν κριτῶν· «ἂν θέλῃ νὰ μετανοήσῃ,» ἐπερώτησε καὶ οὗτος αὐτοὺς «ἐὰν μετενόησαν αὐτοὶ καὶ θέλωσι νὰ μεταβάλωσι τὴν ἄδικον αὐτῶν κρίσιν· αὐτὸς δὲ, οὐδὲν ἔχει ἀπαντᾷν πρὸς τὰς συκοφαντίας.» Οἱ δὲ σὺν αὐτῷ Ἐπίσκοποι, εἶπον παῤῥησίᾳ· «ὅτι οὐ μόνον οἱ ἐκ Ῥώμης καὶ Ἱεροσολύμων ἀπεσταλμένοι ἀλλὰ καὶ Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἐὰν ἐκόμιζεν αὐτοῖς;

ἐναντίον τι τῶν κανόνων, οὐδέποτε ὑπήκουον· καὶ ὅτι δὲν ἀφῆκαν αὐτοὺς ἐλευθέρους νὰ ἀπολογηθῶσιν, καί τοι οὐκ ὀλίγον παρακαλέσαντας.» Τότε, μετὰ τὰς τελευταίας παραινέσεις, ἐξεφωνήθησαν ἀναθέματα κατὰ τοῦ Φωτίου, Γρηγορίου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν, καὶ παρεδόθησαν τῷ πυρὶ αἱ κατὰ τοῦ Πάπα Νικολάου συνοδικαὶ πράξεις τοῦ Φωτίου, ὑπεβλήθησαν δὲ εἰς μετάνοιαν καὶ οἱ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου μάρτυρες, οἱ δὲ τοποτηρηταὶ τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, οἱ ὑπὸ τοῦ Φωτίου προσκληθέντες εἰς τὰς πρώην συνόδους, δὲν ἀνεγνωρίσθησαν γνήσιοι, ὁμολογήσαντες ὅμως τὸ ἑαυτῶν πταῖσμα παρέδωκαν καὶ οὗτοι τὸν Φώτιον τῷ ἀναθέματι ἀναβοήσαντες· «δυνάμεθα νὰ ἐναντιωθῶμεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοσούτῳ μεγάλης Συνόδου;»— (ἡ Σύνοδος δὲ συνίστατο κατ' ἀρχὰς ἐξ 28 Ἐπισκόπων.)

Μετὰ τὸ τέλος τῆς συνόδου ἀπησχόλησεν αὐτοὺς τὸ περὶ Βουλγαρίας ζήτημα, εἰς τίνα δηλονότι πρέπει νὰ ἀνήκῃ ἡ νέα αὕτη ἐπαρχία· ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας ἔπεμψε νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τούτου εἰς Κωνσταντινούπολιν· οἱ λεγάτοι τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς συνῆλθον μετὰ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου, πρὸς συζήτησιν τῆς σπουδαίας ταύτης ὑποθέσεως, ὅσον δὲ κἂν ὑπερασπίζοντο οἱ Ῥωμαῖοι τὰ δίκαια τῆς ἑαυτῶν Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς ἀρχαίας Ἰλλυρίας, ἣν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι, ὅσον κἂν ἐπροφασίζοντο ὅτι δὲν ἔχουσιν ὁδηγίας, καὶ ὑπεστήριζον ὅτι τοιοῦτον ζήτημα πρέπει νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν τελειωτικὴν ἀπόφασιν τοῦ Πάπα, — πάντες οἱ Ἀνατολικοὶ ἀπεφάσισαν ὑπὲρ τῆς καθέδρας τῆς Βασιλευούσης, διότι ἡ χώρα αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ οἱ πρῶτοι ἐν αὐτῇ ἱερεῖς ἦσαν Ἕλληνες, καὶ οὐχὶ Ῥωμαῖοι. Περὶ δὲ τῆς μετριοφροσύνης τῶν λεγάτων τοῦ Πάπα δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῆς ἀπαντήσεως αὐτῶν πρὸς τοὺς πατριαρχικοὺς τοποτηρητάς. «Ἡ Ἀποστολικὴ καθέδρα, εἶπον, οὐδένα ἐξ ὑμῶν ἐξελέξατο κριτὴν τῆς ἑαυτῆς ὑποθέσεως, διότι ὑμεῖς ὑπόκεισθε αὐτῇ, αὕτη μόνη ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ κρίνειν

ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, τούτου δ' ἕνεκα καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν αὐτῇ τὴν τελειωτικὴν ἀπόφασιν. Ὅσον δὲ περὶ τῆς ὑμετέρας γνώμης, ἡ Ἀποστολικὴ καθέδρα περιφρονεῖ αὐτὴν τοσοῦτον εὐκόλως, ὅσον εὐκόλως ὑμεῖς ἐκφράζετε αὐτήν.» (Φλευρῆς βιβλ. LI, κεφ. 18.)

Διὰ τοῦ ἐπιλόγου τούτου δὲν ἐπεραιώθη ἡ περὶ τῶν Βουλγάρων ὑπόθεσις, ἂν καὶ ὁ Βασιλεὺς αὐτῶν ἀπέπεμψεν ἐκ τῆς χώρας αὐτοῦ μετὰ μεγάλων δώρων τὸν Ῥωμαῖον Ἐπίσκοπον Γριμοάλδην καὶ πάντας τοὺς πρεσβυτέρους, οἵτινες ὑπώπτευον αὐτὸν ὡς ἐξαγορασθέντα, καὶ ἐδέχθη τὸν Ἕλληνα Ἱεράρχην μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου, ὅστις ἐστερεώθη ἔκτοτε ἐντὸς τοῦ κράτους αὐτοῦ· — οἱ Πάπαι ὅμως δὲν ἔμενον ἥσυχοι. Ὁ Ἀδριανὸς γράφων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, παρεκάλει αὐτὸν ἵνα ὑποχρεώσῃ τὸν Πατριάρχην Ἰγνάτιον νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς διοικήσεως τῆς χώρας ταύτης, ἐφοβέριζε δὲ ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ καθαίρεσιν τῶν σταλέντων παρ' αὐτοῦ Ἐπισκόπων. Ὁ δὲ διάδοχος Ἀδριανοῦ τοῦ Β', πρώην ληγάτος αὐτοῦ εἰς τὴν Σύνοδον, χειροτονηθεὶς καὶ ὀνομασθεὶς Ἰωάννης Η', ἠπείλει φανερῶς τὸν Ἰγνάτιον ὅτι, ἐὰν, δύω μῆνας μετὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ γράμματος αὐτοῦ, δὲν παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς διοικήσεως τῆς Βουλγαρίας, ἀποσύρων ἐκεῖθεν καὶ τοὺς Ἐπισκόπους αὐτοῦ, τότε στερήσει αὐτὸν τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· ἐὰν δὲ καὶ πάλιν ἐπιμένῃ, τότε στερηθήσεται καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος, ὅπερ ἔλαβεν ἐλέει τοῦ Πάπα. Οὕτως ἡ ὑπόθεσις ἦτο οὐχὶ πλέον περὶ τῆς κανονικῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰγνατίου, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς Βουλγαρίας, ὁ δὲ θάνατος ἐλύτρωσε τὸν γέροντα ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπειλῶν. Τελευτήσας ἡσύχως ἀπῆλθε μετὰ πολυτάραχον ἱεραρχίαν, καθ' ἣν, ἐὰν ἐνίοτε παρεσύρετο ὑπὸ ἐξαισίου ζήλου, πάντοτε ὅμως διετήρει τὴν ἀληθινὴν πίστιν, καὶ διὰ τὸ ἄμεμπτον τοῦ βίου αὐτοῦ προσετέθη εἰς τὸν χορὸν τῶν Ἁγίων. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LII, κεφ. 16, 18.)

Πόσον δὲ δεινὴ ἦτο ἡ εἱρκτὴ διὰ τὸν Φώτιον, καὶ μάλιστα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, δύναται πᾶς τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιστολῆς αὐτοῦ. «Ἄκουσον, ὦ φιλανθρωπότατε Βασιλεῦ! οὐ παραβάλλομαι νῦν παλαιὰν φιλίαν· οὐ φρικώδεις ὅρκους καὶ συνθήκας· οὐ χρίσμα καὶ χειροθεσίαν βασιλείας· οὐχ ὅτι ταῖς ἡμετέραις χερσὶ προσιὼν, τῶν φρικτῶν καὶ ἀχράντων μετεῖχες μυστηρίων· οὐδὲ τὸν δεσμὸν, ᾧ ἡ τοῦ καλοῦ παιδὸς υἱοθεσία συνέδησεν· οὐδὲν τούτων λέγω· ἀλλὰ τὰ κοινὰ τῶν ἀνθρώπων προτείνω σοι δίκαια. Πάντες γὰρ, καὶ βαρβάρων καὶ Ἑλλήνων, οὓς μὲν θανάτου κρίνουσι, τοῦ βίου ἐξάγουσιν· οὓς δὲ ζῆν ἐῶσι, λιμαγχονίᾳ καὶ μυρίοις ἄλλοις κακοῖς θανεῖν οὐ βιάζονται· ἡμεῖς δὴ βίον βιοῦμεν θανάτου πικρότερον· ἠχμαλωτίσμεθα πάντων ἐστερήμεθα· συγγενῶν, ὑπηρετῶν, συνήθων, πάσης ἁπλῶς ἀνθρωπίνης θεραπείας. Καί τοιγε Παῦλος ὁ θεῖος, περιαγόμενος δέσμιος, τῆς ἀπὸ τῶν γνωρίμων καὶ συνήθων θεραπείας ἀπολαύειν οὐκ ἐκωλύετο· ἀλλὰ καί τοι τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀγόμενος, ἀνθρωπίνης καὶ παρὰ τῶν μισοχρίστων ἐθνικῶν ἐτύγχανεν ἡμερότητος. Ἀλλ᾽ ἴσως ὁ μακρὸς χρόνος, εἰ καὶ μὴ ἀρχιερεῖς Θεοῦ, ἀλλ᾽ οὖν γέ τινας κακούργους, τοιαῦτα δείκνυσι πεπονθότας· ἀλλ᾽ ὅτι ἐστερήθημεν καὶ βιβλίων, καινὸν τοῦτο καὶ παράδοξον, καὶ νέα καθ᾽ ἡμῶν ἐπινενοημένη τιμωρία· ἵνα τί γίνεται; ἵνα μὴ ἀκούωμεν μηδὲ λόγον Κυρίου. Μὴ γένοιτο ἐπὶ τῆς σῆς βασιλείας ταύτην τὴν ἀρὰν πληρωθῆναι, ὅτι ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις λιμὸς ἄρτου, καὶ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. Διατί γὰρ ἡμῶν ἀφηρέθη τὰ βιβλία; Εἰ μὲν γάρ τι ἀδικοῦμεν, πλείονα ἔδει δοθῆναι, καὶ δὴ καὶ τοὺς διδάσκοντας, ἵνα καὶ ἀναγινώσκοντες μᾶλλον ὠφελώμεθα, καὶ ἐλεγχόμενοι διορθώμεθα. Εἰ δὲ μηδὲν ἀδικοῦμεν, τί ἀδικούμεθα; Οὐδεὶς τοῦτο τῶν Ὀρθοδόξων οὐδ᾽ ὑπὸ τῶν ἑτεροδοξούντων ἢ αἱρετικῶν πέπονθεν.» — Φέρων δὲ εἰς παράδειγμα τὸν Ἀθανάσιον, τὸν Χρυσόστομον, τὸν Νικηφόρον, παραπονεῖται ἔτι, ὅτι κατέστρεψαν τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὰ νοσοκομεῖα τὰ

τὰ παρ' αὐτοῦ οἰκοδομηθέντα, ὡς ἐὰν ἤθελον νὰ βλάψωσι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀφαιροῦντες ἀφ' ἑνὸς τὰ βιβλία, δι' ὧν ἠδύνατο νὰ διδάσκηται, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ μέσα τῆς ἐξαγορᾶς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν, εἶτα δὲ ἐπιφέρει ταῦτα, «Σκόπησον, ὦ Βασιλεῦ, ταῦτα κατὰ σεαυτόν· καὶ εἰ μὲν ἀθῳοῖ σε τὸ σὸν συνειδὸς, πρόσθες καὶ ἕτερα καθ' ἡμῶν, ἂν ἄρα τι καὶ παραλέλειπται. Εἰ δὲ καταδικάζει, μὴ ἀναμείνῃς τὴν ἐκεῖθεν καταδίκην, ὅτε καὶ ἡ μεταμέλεια ἄχρηστος. — Μνήσθητι ὅτι ἄνθρωπος εἶ, κἂν βασιλεύῃς· μνήσθητι ὅτι σάρκα περικείμεθα τὴν αὐτὴν, καὶ βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται, καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνοῦμεν φύσεως· μνήσθητι ὅτι κοινὸν Δεσπότην ἔχομεν καὶ Πλάστην, καὶ κοινὸν Κριτήν. — Οὐκ αἰτοῦμεν θρόνους, οὐ δόξαν, οὐκ εὐημερίαν, οὐκ εὐπάθειαν· ἀλλ' ἐκεῖνα αἰτοῦμεν, — ἃ καὶ βάρβαροι τοῖς δεσμίοις καὶ αἰχμαλώτοις παρέχουσι, — Τί οὖν αἰτοῦμεν; ἢ ζῆν μὴ χαλεπωτέραν θανάτου ζωὴν, ἢ θᾶττον ἀπαλλαγῆναι τοῦ σώματος.»—

Τοιαύτας πικρὰς περιστάσεις περιέγραφεν ὁ Φώτιος καὶ ἐν μακρᾷ ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τοὺς διαμείναντας πιστοὺς αὐτῷ, ἐν ᾗ ἐδικαιολογεῖτο κατὰ τῶν προσαπτομένων αὐτῷ συκοφαντιῶν περὶ ὑποτιθεμένης προδοσίας τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς καλλίστην δ' ἀπόδειξιν τῆς εὐθύτητος αὐτοῦ καὶ ὡς φανερὸν θαῦμα, ὅπερ, κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ, μόλις δύνανται νὰ πιστεύσωσιν οἱ σύγχρονοι, πολλῷ δὲ ἧττον οἱ ἀπόγονοι, ἀναφέρει, ὅτι ἐν μέσῳ τοσούτῳ φρικτῆς τρικυμίας, τοιαύτης συγχύσεως καὶ μεταβολῆς τῶν περιστάσεων, οὐδεὶς τῶν μικρῶν ἢ μεγάλων, ἁπλῶν ἢ πεπαιδευμένων, διασήμων διὰ τοῦ βίου αὐτῶν καὶ διὰ τῶν δογμάτων, Ἐπισκόπων μικρᾶς πόλεως ἢ πρωτευούσης ἐν ἐπαρχίᾳ, ἀπεχωρίσθη ἀπ' αὐτοῦ ἢ παρεσύρθη ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν ταραχωδῶν ἐκείνων περιστάσεων.» (Photii epistola 174.)

«Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ἔλεγεν ὁ Δυτικὸς ἱστορικὸς Φλευρῆς, ὅτι μόνον ἑκατὸν Ἐπίσκοποι, χειροτονηθέντες ὑπὸ τοῦ

Μεθοδίου ἢ Ἰγνατίου ὑπεγράφησαν εἰς τὴν σύνοδον κατὰ τοῦ Φωτίου· ὁ Φώτιος δὲ ἐγνώριζε νὰ κρατῇ περὶ ἑαυτὸν πάντας ὅσους αὐτὸς ἐχειροτόνησε, πλείονας τῶν τριακοσίων ὄντας.»— Τοιαύτη μαρτυρία εἶναι λίαν σπουδαία, καὶ πρέπει νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι πολὺ συνετέλεσαν εἰς τοῦτο οἱ φιλόδοξοι σκοποὶ τῶν Ῥωμαίων, καθ' ὧν ἐπάλαιε γενναίως ὁ Φώτιος, διότι ἐν αὐτῷ εἶδεν ἅπασα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τὸν πρόμαχον αὐτῆς. Ἡ ἐπιστροφὴ αὐτοῦ, μετὰ ἑνδεκαετῆ ἐξορίαν, ἐγένετο κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ἰγνατίου, ὅτε οὗτος ἔλαβε τὸ ἀπειλητικὸν γράμμα τοῦ Πάπα Ἰωάννου· ὑποτίθεται ἔτι, ὅτι οὐχὶ ἡ κολακευτικὴ γενεαλογία ἐκ τοῦ Ἀρμενίων Βασιλέως Τηριδάτου, ὅπερ, ὡς βεβαιοῖ Νικήτας ὁ Παφλαγὼν, ἐπενόησεν ὁ Φώτιος καὶ ἔῤῥιψε κρυφίως εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην, ἐχρησίμευσε πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ, οὐδ' ἡ φιλία αὐτοῦ μετὰ τοῦ μάγου Σανταβαρινοῦ, σαλεύσαντος δῆθεν τὸν νοῦν τοῦ Αὐτοκράτορος· ἀλλὰ τὸ ἔσχατον γῆρας τοῦ Ἰγνατίου καὶ τὸ δυσχερὲς τῶν μετὰ τῆς Ῥώμης σχέσεων παρεκίνησαν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα ἐγκαίρως νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν Φώτιον ἐκ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ καὶ ἄνευ ἀναβολῆς νὰ ἐγκαθιδρύσῃ αὐτὸν ἐπὶ τῆς καθέδρας τῆς Βασιλευούσης, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰγνατίου, ἵνα περιφρουρηθῇ κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπαιτήσεων. Αἱ δ' ἀκόλουθοι συκοφαντίαι τοῦ Νικήτα, τοῦ Στυλιανοῦ καὶ Συμεῶνος τοῦ Λογοθέτου περὶ τῶν σκληροτήτων τοῦ Φωτίου πρὸς τοὺς περὶ τῶν πρώην Πατριάρχην, εἰσὶν ἀνάξιαι προσοχῆς. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LII, κεφ. 20. Vita Ignat. T. 23. pag. 512.)

Στυλιανὸς δὲ ὁ Νεοκαισαρείας γράφει, μεταξὺ τῶν λοιπῶν, ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Στέφανον ἐπιστολῇ, ὅτι δῆθεν ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἀπέστειλε κρυφίως δολοφόνους, ἵνα ἀφαιρέσωσι τὴν ζωὴν τοῦ Ἰγνατίου, ἄγοντος ἤδη τὸ 80 ἔτος, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον ἔτι ἔπρεπε νὰ περιμείνῃ· ὅτι διὰ μαγειῶν καὶ γοητειῶν ἔσυρε πρὸς ἑαυτὸν τὸν Αὐτοκράτορα καὶ πάλιν

ὑπεχρέωσε δι' ἀπειλῶν τοὺς ληγάτους τοῦ Πάπα, Παῦλον καὶ Εὐγένειον, ἀπεσταλμένους ὄντας πρὸς τὸν προκάτοχον αὐτοῦ, ἵνα ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸν Πατριάρχην· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀπίθανον, διότι ὁ Πάπας Ἰωάννης τοὺς αὐτοὺς ληγάτους ἀπέστειλεν ἔπειτα εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Φωτίου· καὶ ὅτι δῆθεν δι' ἀπάτης ἐβίασε τοὺς Μητροπολίτας νὰ ὑπογράψωσι τὸ γράμμα περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκα νὰ ἀπατήσῃ αὐτοὺς, ὅταν, μετά τινας μῆνας, 400 Ἐπίσκοποι ἑκουσίως συνῆλθον διὰ τὴν Σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μάλιστα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐξορίας αὐτοῦ πλείονες τῶν 300 Ἐπισκόπων δὲν διέλυσαν τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν; Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀλήθεια τῶν ἐχθρῶν τοῦ Πατριάρχου, ἐφ' ἧς ὅμως θεμελιοῦνται οἱ δυτικοὶ αὐτοῦ κατήγοροι· ἡ δ' ἐπιστολὴ τοῦ Στυλιανοῦ ἐγράφη μετὰ τὴν δευτέραν καθαίρεσιν τοῦ Φωτίου, καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος, ζητοῦντος νὰ δικαιολογηθῇ διότι κατεβίβασε τὸν Πατριάρχην, ἵνα δώσῃ θέσιν τῷ νεωτέρῳ αὐτοῦ ἀδελφῷ Στεφάνῳ. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LIII, κεφ. 51, 52.)

ΣΤ'.

ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΦΩΤΙΟΥ.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗ

ΟΓΔΟΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ.

Ὁ Πάπας Ἰωάννης, εὑρισκόμενος εἰς λίαν δυσχερεῖς περιστάσεις, ἕνεκα τῶν φρικτῶν εἰσδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ τύχῃ τῆς βοηθείας τοῦ ἰσχυροῦ Αὐτοκράτορος, οἷος ἦτο Βασίλειος ὁ Μακεδών, δὲν ἀπέῤῥιψε τὸν Φώτιον, ὡς οἱ αὐτοῦ προκάτοχοι· ἤλπιζε δὲ ὅτι, δεικνύων τοιαύτην συγκατάβασιν πρὸς τὴν πρώτην καὶ μὴ ἐντελῶς κανονικὴν αὐτοῦ ἐκλογήν, κερδίσει καὶ τὴν περὶ τῆς Βουλγαρίας ὑπόθεσιν, ὅπερ φαίνεται ἐκ τῶν ὁδηγιῶν, ἃς ἔδωκε πρὸς τοὺς ληγάτους, καὶ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιστολῆς αὐτοῦ. Διότι, ὡς γράφει, βλέπων τὸ ὁμόψυχον πάντων τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν Ἐπισκόπων, καὶ αὐτῶν μάλιστα τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου προχειρισθέντων, πρὸς ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου, συναινεῖ ὑποχωρῶν εἰς τὰς περιστάσεις, ἀκολουθῶν τὰ πρῶτα παραδείγματα τῆς ἐπὶ τῶν Συνόδων συγκαταβάσεως, ἐπὶ συμφωνίᾳ ὅμως, νὰ μὴ ἔχῃ ὁ Φώτιος οὐδεμίαν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας, νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν ἐπὶ συνόδου, καὶ νὰ δεχθῇ ἐν τῇ αὐτοῦ κοινωνίᾳ πάντας τοὺς Ἐπισκόπους τοῦ Ἰγνατίου, οὓς ὁ Πάπας ἐκήρυξεν ἀφωρισμένους, ἐὰν μὴ συναινέσωσι νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν Φώτιον, καὶ ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς τοὺς τρεῖς κυριωτέρους αὐτοῦ ἀντιπάλους, τὸν Μητροφάνη, τὸν Στυλιανὸν καὶ τὸν Ἰωάννην. — Τοὺς δὲ δύω πρώτους αὐτοῦ ληγάτους, οἷς

προσέθηκε καὶ τρίτον, τὸν πρεσβύτερον Πέτρον, διέταξε ν' ἀφορίσωσι πάντας τοὺς ἀποφεύγοντας τὴν μετ' αὐτῶν καὶ τοῦ Φωτίου κοινωνίαν, αὐτὸν δὲ τὸν Φώτιον νὰ παρακαλέσωσιν ἐνώπιον πάσης τῆς Συνόδου, ὅπως μὴ ἐπεμβαίνῃ ποσῶς εἰς τὰ τῆς Βουλγαρίας μηδὲ νὰ χειροτονήσῃ τινὰ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. Ἐπὶ τοιαύτῃ συμφωνίᾳ ἅπασαι αἱ κατ' αὐτοῦ ἔν τε τῇ Ῥώμῃ καὶ τῇ Βασιλευούσῃ γενόμεναι Σύνοδοι, ἔμελλον νὰ λογίζωνται ὡς μὴ ὑπάρξασαι, ἡ δ' ἀπόφασις αὕτη ὑπεγράφη ὑπὸ 17 Ἐπισκόπων ἐν Ῥώμῃ ἐνώπιον τοῦ Πάπα.

Τότε συνῆλθε κατὰ τὸ 879 ἔτος, προεδρεύοντος τοῦ Φωτίου, πολυάριθμος Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, συγκροτουμένη ἐκ 383 ὑπεξουσίων αὐτοῦ Ἐπισκόπων, ὅπερ δεικνύει τὴν ἔκτασιν τῆς τότε ἐπαρχίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ παπικῶν ληγάτων, καὶ ἐκ τοποτηρητῶν τῶν λοιπῶν πατριαρχικῶν θρόνων. Ὁ πεπαιδευμένος Ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας, Ἠλίας ὁ Μηνιάτης, ἐν τῇ βίβλῳ αὐτοῦ, ἥτις καλεῖται «Πέτρα σκανδάλου,» λέγει, ὅτι τὴν ἐπιτομὴν τῆς Συνόδου ταύτης διεφύλαξε τοῖς ἀπογόνοις ὁ Ἰωάννης Βέκκος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῷ περὶ ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης λόγῳ αὐτοῦ, ἀπαριθμῶν 7 πράξεις ταύτης, αἵτινες ἐπίσης εὑρίσκονται ἐν τῷ Β' τόμῳ τῶν Πανδεκτῶν· καὶ ὅτι, πλὴν τούτου, ὑπάρχουσιν ἔτι χειρόγραφα, μᾶλλον ἐκτεταμένα, ἀλλὰ μὴ σύμφωνα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πράξεων πρὸς τὰ τοῦ Βέκκου, ὡς περὶ τούτου μνημονεύει καὶ ὁ Γουλιέλμος Κάβε ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (φ. 303). Ὁ δὲ πεπαιδευμένος δυτικὸς ἱστορικὸς Φλευρῆς γράφει, ὅτι αἱ πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης δὲν ἦσαν ἔτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ τύποις ἐκδεδομέναι, ἀλλ' ὅτι ὁ φιλομαθὴς Γ. Βαλιούζης ἔλαβεν ἐκ Ῥώμης πιστὸν τούτων ἀντίγραφον, ὅπερ ἐκοινοποίησε πρὸς αὐτὸν, καὶ φαίνεται ὅτι δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἀξιόπιστον τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Φλευρῆ, παραβάλλοντες αὐτὸ ἐνίοτε πρὸς τὴν ἐπιτομὴν τοῦ Μηνιάτου· διότι, ἐὰν οἱ δυτικοὶ

ἀπεράσισαν νὰ εἴπωσι τὴν ἀλήθειαν, αὕτη δὲν ἐπιδέχεται ὑποψίας, τῆς Συνόδου μὴ οὔσης εὐμενοῦς πρὸς τὴν Ῥώμην. Ὁ Φλευρῆς ὅμως μεμψιμοιρεῖ λέγων, ὅτι δὴθεν ἡ ἐπιστολὴ καὶ αἱ ὁδηγίαι τοῦ Πάπα ἦσαν διεφθαρμέναι εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἔνθα ἀπῃτεῖτο ἡ παρὰ τοῦ Φωτίου αἴτησις τῆς συνοδικῆς συγχωρήσεως, συμπεραίνει δὲ περὶ τῆς βλάβης ταύτης ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀπαίτησις τοῦ Πάπα δὲν ἐξεπληρώθη ἐπὶ τῆς Συνόδου. Τοὐναντίον ὅμως φαίνεται πιθανώτερον ὅτι, καὶ χωρὶς τῆς βλάβης τῶν γραμμάτων, ἀνεβλήθη κατὰ θέλησιν τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας τοιαύτη ἄτοπος ταπείνωσις τοῦ προϊσταμένου αὐτῆς ἐνώπιον ἁπάσης τῆς Συνόδου. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LIII, κεφ. 2.)

Ἐπὶ τῆς πρώτης συνεδριάσεως, μετὰ τὰς συνήθεις ἀμοιβαίας προσαγορεύσεις τῶν τε ληγάτων καὶ τοῦ Πατριάρχου, ὁ Χαλκηδόνος Ζαχαρίας, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν ἐπὶ Ἰγνατίου ἐξέβαλον τῆς Συνόδου, εἶπεν ὅτι αἰτία πάντων τῶν κακῶν τοῦ Φωτίου ἦτο ἡ βαθεῖα γνῶσις τῶν Θείων Γραφῶν καὶ πάσης τῆς ἐγκυκλίου μαθήσεως περὶ τὰς ἐπιστήμας, ἥτις ἐπέσυρε κατ' αὐτοῦ φθόνον καὶ καταδιωγμόν. Ἔλεγε προσέτι, ὅτι ἡ σύνοδος συνεκαλέσθη ἕνεκα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὐχὶ ἕνεκα τῆς Ἀνατολικῆς, ἥτις ἐφύλαξε τὴν σύμπνοιαν καὶ ὁμοφροσύνην μετὰ τοῦ Πατριάρχου· αὐτὸ τοῦτο ἐπανέλαβε καὶ ἅπασα ἡ Σύνοδος, ἐξηγοῦσα, ὅτι οἱ μὲν πλεῖστοι οὐδέποτε διέκοψαν τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν, ἄλλοι δέ τινες ἠνώθησαν ἀκολούθως. Ἡ συνεδρίασις ἐτελείωσε διὰ τοῦ πολυχρονισμοῦ τῶν Ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν Φωτίου καὶ Ἰωάννου· καὶ οὕτως εἰς πάντας τοὺς πολυχρονισμοὺς τὸ ὄνομα τοῦ Φωτίου προηγεῖτο τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰωάννου, τοῦτο δὲ δὲν συνεφώνει παντελῶς πρὸς τὴν ἰδέαν περὶ τῆς παπικῆς κυριαρχίας, ἐὰν καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ ἐνόουν αὐτὴν καθὼς οἱ Δυτικοί.

Ἐπὶ τῆς δευτέρας συνεδριάσεως ἀνεγνώσθησαν αἱ τοῦ Πάπα ἐπιστολαὶ διεφθαρμέναι, ὡς ὑποτίθησιν ὁ Φλευρῆς, πιθανῶς

κατὰ συναίνεσιν τῶν ληγάτων, διότι καὶ οὗτοι ἤκουον αὐτὰς ἀναγινωσκομένας χωρίς τινος ἀντιρρήσεως. Ἡ Σύνοδος ἀπήντησεν, ὅτι παραδέχεται πᾶν τὸ ἀφορῶν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην, ἐκτὸς ὅσων ἀναφέρονται εἰς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, τουτέστι τὴν Βουλγαρίαν. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐρωτήσεων τῶν ληγάτων περὶ Βουλγαρίας, ὁ Φώτιος ἀπήντησεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον, οὐδένα ἔτι ἐχειροτόνησεν εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ὁ δὲ Καισαρείας Προκόπιος προσέθηκεν· «ἐλπίζομεν εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν ἁγίαν εὐχὴν τοῦ Δεσπότου καὶ Ἀρχιερέως ἡμῶν, ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ὑποταγῆναι ἔχουσι τῷ εὐσεβεῖ κράτει τῶν Θεοπροβλήτων καὶ μεγάλων βασιλέων ἡμῶν· καὶ τούτου γενομένου, τότε, ὡς κελεύει ἡ κραταιοτάτη αὐτῶν βασιλεία, ποιεῖ τακτικά τινα, καὶ ἀποδίδωσιν ἑκάστῳ τὰς οἰκείας ἐνορίας ἀκαινοτομήτους, τῆς κατὰ καιροὺς συνεπιψηφιζομένης Συνόδου, καθὼς ἂν ἡ θεία αὐτοὺς καθοδηγήσειε βουλή.» τὸ αὐτὸ δὲ ἐπανέλαβε καὶ ἡ Σύνοδος, θεωροῦσα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην οὐχὶ πνευματικὴν, ἀλλὰ πολιτικὴν, καὶ ἐδικαίωσεν ἐπίσης τὰς πρώτας πράξεις τοῦ Πατριάρχου. Αὐτὸς δὲ ὁ Φώτιος διηγήθη γεγονότα ἄξια πολλῆς προσοχῆς, ἅτινα ἐπεβεβαίου ἡ Σύνοδος διακόπτουσα πολλάκις τὸν λόγον αὐτοῦ· «οὐδέποτε τοῦ θρόνου τούτου ἐν ἐπιθυμίᾳ γέγονα — διὰ τοῦτο γὰρ καὶ πρώην μετὰ δακρύων μὲν πολλῶν, ἀναβολῆς δὲ παντοίας καὶ βίας ἀπαραιτήτου εἰς τουτονὶ τὸν ἀρχιερατικὸν ἀνῆλθον θρόνον, τοῦ μὲν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν βασιλεύοντος, τὸ τῆς ἀνάγκης ἀδυσώπητον ἐπάγοντος, ἔτι δὲ καὶ τῶν παραδυναστευόντων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, ἐμοῦ μηδενὸς ἐν αἰσθήσει τῶν δρωμένων γινομένου, ταῖς ὁμοφώνοις ψήφοις καὶ ταῖς κοιναῖς χειρογραφίαις τὴν βασιλικὴν συνεπισχυόντων καὶ κρατούντων βίαν· — μετὰ δὲ ταῦτα, οἷς ὁ Θεὸς ἐπίσταται κρίμασιν, ἐξελθόντες τοῦ θρόνου, οὐχὶ θορυβεῖν τινας καὶ ἐμαυτῷ τοῦτον ἀνακαλέσασθαι προειλόμην — ἀλλ' ἐν εὐχαριστίᾳ τοῦ

θείου διατελῶν ἔστεργόν τε καὶ ἐνεκαρτέρουν, οἷς ἐκεῖνος ἔκρινέ τε καὶ διῳκονομήσατο, οὔτε θορύβους ἀνακινῶν, οὔτε βασιλικὰς ἀκοὰς ἐνοχλῶν, καὶ οὔτε ἔρως τις ἐπεφύετό μοι τοῦ θρόνου, πλὴν ἀλλ' οὐδὲ βουλομένῳ τῆς ἐλπίδος ὑπελείπετο· ὁ δὲ τῶν παραδόξων Κύριος καὶ Θεὸς τοῦ ἐλέους — αὐτὸς τὸν ὑψηλὸν καὶ μέγαν βασιλέα ἡμῶν, οὐκ ἐφ' ἡμᾶς ἴσως, ἀλλ' ἐπὶ τὸν πολὺν καὶ ἀναρίθμητον τοῦ Χριστοῦ λαὸν, σπλάγχνα ἐλέους καὶ οἰκτιρμῶν ἀναλαβεῖν παρασκευάσας, ἤδη πάντων τῶν καθ' ἡμᾶς ἐλπίδων, ὡς εἶπον ἀπειρηκότων, καὶ μήτε φίλον παρακλήσεως μεσιτευσάσης, μήτε τινὸς ἄλλης σπουδῆς ἢ μελέτης προσενηνεγμένης, ἠὐδόκησεν ὑπερορίας ἐκείνης ἡμᾶς κατενεγκεῖν καὶ — ἐλέῳ πολλῷ καὶ μεγάλῃ δεξιώσει εἰσενεγκεῖν τῇ πόλει. Ἐπεὶ μὲν οὖν περιῆν τῷ βίῳ ὁ μακαρίτης Ἰγνάτιος — τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην πᾶσι τρόποις συσφίγγειν καὶ κρατύνειν διεμηχανώμεθα, ἥτις γέγονεν, ἐν τῷ παλατίῳ παραγεγονότος· ἀλλήλων μὲν ταῖς ποσὶν ἄμφω προσπεσόντων, καὶ εἴ τι ἑκατέρῳ πρὸς τὸν ἕτερον διημάρτηται τῆς συγγνώμης τούτων ἀφ' ἑκατέρων ἀφελομένης· μετὰ δὲ τούτῳ νόσῳ κατακλιθέντος καὶ τὴν ἡμετέραν ἐπιζητήσαντος παρουσίαν, οὐχ ἅπαξ καὶ δὶς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐπισκεψάμενος αὐτὸν παρεγενόμην· καὶ ὅσα μένειν ἐμοὶ δυνατὸν, ἐκείνου τοῦτο ἀξιοῦντος, ὑγιάζειν τὴν νόσον συνεβαλόμην, ἔτι δὲ καὶ λόγος παραμυθίας ἐπάγειν ἰσχὺν ἔχει, καὶ τὴν ἀπὸ τούτου προσῆγον αὐτῷ θεραπείαν, ὥστε καὶ πολλὴν αὐτὸν τὰ τελευταῖα τὴν πρὸς ἡμᾶς πληροφορίαν δεξάμενον, τοὺς οἰκειοτέρους αὐτοῦ τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς ἡμετέρας χεῖρας παραθέσθαι, ὡς δὲ μετὰ τὴν ἐκδημίαν ἐκείνου προνοητὰς καὶ σωτῆρας γενέσθαι. — Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος τῶν ἀνθρωπίνων μετέστη, αὐτίκα ὁ φιλόχριστος ἡμῶν Βασιλεὺς πρῶτα μὲν διά τινων μυστικωτέρων τῆς ἐμῆς ἐπεπειρᾶτο γνώμης, εἶτα δὲ ἐν τῷ φανερῷ διὰ τῶν αὐτοῦ Πατρικίων τὰ τῆς αὐτοῦ βουλῆς διεδήλου, ἐπιτιθεὶς ᾧ νῦν οὐδεμία ἐστὶν ἀφορμὴ, οὐδὲ σκανδάλων τινῶν ὑπολογισμὸς, — οὐδ' ἀθέτησιν τῆς μεταξὺ ἀλλήλων

εἰρήνης· ὁ τῶν Ἐπισκόπων χορὸς ζητεῖ τὴν σὴν ἄνοδον — οἱ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι σύμψηφοι, ἄνελθε εἰς τὸν θρόνον σου καὶ ποίμαινε τὸ ποίμνιόν σου, ὃ ὁ Χριστὸς ἐν σοὶ ἄνωθεν κατεπίστευσεν — ἐπεὶ οὖν ἡ ἀποστολὴ τῶν πατρικίων οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς γενομένη ἀπεπέμπετο ἄπρακτος, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς ἡμῶν Βασιλεὺς πρὸς ἡμᾶς παραγεγονὼς πολλοῖς λόγοις τὴν ἀνάγκην ἐπήγαγεν· — ἡ δὲ Ἁγία Σύνοδος εἶπεν «οὕτω γέγονεν ὡς διηγήσατο ὁ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς καὶ ποιμὴν ἡμῶν·» ἦτο δὲ ἀρκούντως πολυάνθρωπος, ὥστε παρέχει τὰ πιστὰ, καὶ μάλιστα παραβαλλομένη πρὸς τὸ ὀλιγάνθρωπον τῆς ἐπὶ Ἰγνατίου γενομένης ἐν ὁμοίαις περιςάσεσιν.

Τότε ἀνεγνώσθησαν αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν· ὁ Ἀλεξανδρείας παρεδίδου τῷ ἀναθέματι τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸν Ἠλίαν, τοὺς ὀνομασθέντας τοποτηρητὰς αὐτοῦ καὶ τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς πρώην Συνόδου, καὶ διεδήλου, ὅτι ὁ τρίτος ψευδοτηρητὴς τοῦ θρόνου Ἀντιοχείας, Μητροπολίτης Θωμᾶς, μετενόησε καὶ ἔπεμψεν αὐθόρμητος γράμμα δι' οὗ ἐζήτει συγγνώμην. Περὶ τούτου δὲ ἔγραψαν πρὸς τὸν Φώτιον καὶ καὶ οἱ λοιποὶ δύω Πατριάρχαι, λέγοντες, ὅτι οὐδέποτε οἱ θρόνοι αὐτῶν διέκοψαν τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν, τὸ αὐτὸ δὲ ἐπανέλαβεν ὁμοφώνως καὶ ἡ Σύνοδος. (Πέτρα Σκανδάλου σελ. 64.)

Ἐπὶ τῆς τρίτης συνεδριάσεως ἐξηκολούθει ὁ ἔλεγχος τῶν πρώην τοποτηρητῶν, οἵτινες ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἀπεσταλμένοι καὶ ἀπερρίφθη ἡ κατὰ Φωτίου Σύνοδος, ὡς περὶ τούτου ἐμνημονεύετο ἐν ταῖς ὁδηγίαις, ταῖς δοθείσαις πρὸς τοὺς λεγάτους, αἵτινες ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς. Ὁ Ἠλίας Μηνιάτης λέγει, ὅτι ἐπὶ τῆς συνεδριάσεως ταύτης δὲν εὐηρέστησε τῇ Συνόδῳ ἡ πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς Ἐπισκόπους ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα. Ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ ἐφανεροῦντο αἱ ἀπαιτήσεις αὐτοῦ, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἡ δὲ Σύνοδος ἀπήντησε περὶ

τῆς Βουλγαρίας, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν Βασιλέα· καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν Φώτιον, οἱ Ἐπίσκοποι ἐπεθύμουν μόνον τὴν κοινωνίαν, καὶ οὐχὶ τὴν κρίσιν τῆς Ῥώμης, εἰς σημεῖον ἀγάπης, καὶ οὐχὶ ὑποταγῆς, διότι αὐτοὶ ὁμοψύχως ἀνεγνώρισαν τὸν Πατριάρχην. — Οἱ λόγοι οὗτοι, ἐπὶ τὸ ἠπιώτερον διασκευασθέντες, εὑρίσκονται παρὰ τῷ Φλευρῇ ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς πρώτης συνεδριάσεως. (Πέτρα Σκανδάλου 65.)

Κατὰ τὴν τετάρτην συνεδρίασιν οἱ ληγάτοι ἠρώτησαν τὴν Σύνοδον· συμφωνοῦσι κατὰ τὰ πέντε κεφάλαια τῆς εἰρηνεύσεως; ἡ δὲ Σύνοδος, ἀποβαλοῦσα τὸ πρῶτον τούτων, τὸ περὶ Βουλγαρίας, δὲν παρεδέχθη τὸ δεύτερον, τὸ περὶ τοῦ μηδένα τῶν λαϊκῶν προάγεσθαι εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ Ἐπισκόπου, καὶ τὸ τρίτον, τὸ περὶ τοῦ μὴ ἐξ ἄλλης Ἐκκλησίας ἐκλέγεσθαι Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς Ῥωμαϊκῆς, καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὸ ἐκλέγειν αὐτὸν μόνον ἐκ τῶν κόλπων τῆς ἑαυτῆς Ἐκκλησίας, ὁδηγουμένη ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παραδειγμάτων. Ἀλλ' ἐπεκύρωσεν ὁμοφώνως τὸ τέταρτον καὶ τὸ πέμπτον, τὸ περὶ ἀποῤῥίψεως τῶν πρώην κατὰ Φωτίου συνόδων καὶ πάντων τῶν διαταραττόντων τὴν εἰρήνην. Ἐπὶ τῆς πέμπτης δὲ συνεδριάσεως προσεκλήθη ὁ πρῶτος τῶν ταραξιῶν τούτων ὁ Σμύρνης Μητροφάνης, ἀλλ' ἀπεποιήθη νὰ ἔλθῃ, προσποιηθεὶς τὸν ἀσθενῆ, διὸ καὶ ἀφωρίσθη. Ὁ Φλευρῆς γράφει, ἀναφερόμενος εἰς τὰς πράξεις τῆς Συνόδου, ὅτι δῆθεν οἱ ληγάτοι εἶπον· «Ὁ οἰκουμενικὸς καὶ Ἀποστολικὸς Πάπας Ἰωάννης, ταύτην τὴν ἐξουσίαν ἐκ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου εἰληφὼς, δέδωκε καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ Πατριάρχῃ Φωτίῳ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν δεσμεῖν καὶ λύειν, ὁ δέ γε Μητροφάνης οὐ μὴ ἰσχύσει διαδρᾶσαι τὴν ἐπηρτημένην αὐτῷ καταδίκην· ἔχων γὰρ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐξουσίαν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα Ἰωάννου ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης Φώτιος, τὴν ἁρμόζουσαν αὐτῷ καταδίκην ἐπάξει·» καὶ ὅτι δῆθεν ὁ Φώτιος ἀπεκρίθη εἰς ταῦτα εἰπών. «Καὶ ἡμεῖς εἰς πατέρων ὑμᾶς ἀποδεχόμεθα μοῖραν, καὶ τοπο-

τηρητὰς χρηματίζοντας τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα Ἰωάννου, τοῦ πνευματικοῦ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν·» ἀλλὰ κατόπιν τούτου ἔρχεται ὁ κανὼν ὅστις λέγει· «τοὺς ἐξ Ἰταλίας κληρικοὺς, ἢ λαϊκοὺς, ἢ Ἐπισκόπους (ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἢ Εὐρώπῃ, ἢ Λιβύῃ διατρίβοντας) ὑπὸ δεσμὸν ἢ καθαίρεσιν ἢ ἀφορισμὸν γενομένους παρὰ τοῦ Πάπα Ἰωάννου, εἶναι καὶ παρὰ Φωτίου ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας ὅρῳ. Καὶ αὖθις δὲ τοὺς ὑπὸ Φωτίου κληρικοὺς, ἢ λαϊκοὺς, ἢ ἀρχιερατικοῦ τάγματος ἐν οἱαδήποτε παροικίᾳ ἀφορισμῷ ἢ καθαιρέσει, ἢ ἀναθεματισμῷ ὑποπεσόντας, εἶναι παρὰ τῷ Πάπᾳ ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας κρίματι μηδὲν τῶν πρεσβείων τῶν προσόντων τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας. Ἡ Σύνοδος συνήνεσεν ἐπὶ τοῦτο καὶ οἱ τοποτηρηταὶ τῶν Πατριαρχῶν ἐπεκύρωσαν, ὅτι καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς αὐτῶν ἔδωκαν τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν τῷ Φωτίῳ, ὡς ἔχοντι τὴν συναίνεσιν τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν καθεδρῶν· ἀλλ' ὁ Ἠλίας Μηνιάτης, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀντιγράφων, βεβαιοῖ τοὐναντίον, τουτέστιν ὅτι ὁ κανὼν περὶ τοῦ ἴσου τοῦ ἀφορισμοῦ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Πατριάρχου ὡς πρὸς τοὺς ἀφορισθέντας παρ' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, τελευτᾷ οὕτω· «Μηδὲν τῶν προσόντων πρεσβείων τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, μηδὲ τῷ ταύτης Προέδρῳ τὸ σύνολον καινοτομουμένων, μήτε νῦν, μήτε εἰς τὸ μετέπειτα.» Τοῦτο εἶναι πιθανὸν καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Συνόδου, ἥτις τοσούτῳ σταθερῶς ἀντέστη ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἑαυτῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐν τέλει πάσης συνεδριάσεως ἐπολυχρόνει πρῶτον τὸν Φώτιον καὶ ἔπειτα τὸν Ἰωάννην, ὀνομάζουσα ἀμφοτέρους Πατριάρχας, ἄνευ ἐλαχίστης διακρίσεως. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LIII, κεφ. 18, 19, 20. Πετρ. Σκανδ. σελ. 67.)

Ἐπὶ τῆς ἕκτης συνεδριάσεως παρῆν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ μετενεχθῶσιν αὐτολεξεὶ οἱ λόγοι τῶν πανδεκτῶν ὡς ἄξιοι σημειώσεως (Pandect. T. 2, pag. 301—

303). Τούτων ἁπάντων (τῶν Ἐπισκόπων) συγκαθεσθέντων, Βασίλειος ὁ φιλόχριστος Βασιλεὺς εἶπεν· «Ἔδει μὲν ἴσως τῇ συγκροτηθείσῃ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ παρουσιᾶσαι, καὶ μεθ' ὑμῶν τὰ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν συγκαταπράττεσθαί τε καὶ συνδιεξάγειν, κατενώπιόν τε παντὸς τοῦ Ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ πληρώματος δι' οἰκείας ὑπογραφῆς τὰ δόξαντα ταύτῃ τῇ ἱερᾷ τε καὶ μεγάλῃ Συνόδῳ σφραγίσαι τε καὶ ἐπιβεβαιῶσαι· πλὴν ἵνα μή τινες τῶν πρὸς μώμους καὶ λοιδορίας τὰς γλώττας ἑτοίμους ἐχόντων, τῆς ἡμετέρας ἐκ Θεοῦ βασιλείας τὴν παρουσίαν ὕβριν τινὰ περιάψωσι τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, ὡς δὴ εὐλαβείᾳ τινὶ τοῦ ἡμετέρου προσώπου, ἢ καὶ βίας ἐλπίδι, πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν πάντων συνδεδραμηκότων· διὰ τοῦτο ἐκρίναμεν ἵνα πρῶτον καθ' ἑαυτοὺς ὑμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερατικῶν θρόνων καὶ παντὸς τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἄνωθεν ροπῆς ὑμῖν συνεφαπτομένης ἅπαντα κατὰ τὸ θεῖον βούλημα καὶ τὴν ἡμετέραν ἑκούσιόν τε καὶ αὐτοκίνητον γνώμην συντελεσάντων. Οὕτως τὸ ἡμέτερον θεοπρόβλητον κράτος τὰ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁρισθέντα τε καὶ βεβαιωθέντα συναποδεξάμενόν τε καὶ συνεπικυροῦν, οἰκείᾳ χειρὶ ἐπισφραγίσει· πλὴν ἄμεινον ἡγοῦμαι, εἰ καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ, πάντων ἐν ὁμονοίᾳ τε καὶ βαθείᾳ εἰρήνῃ ἑνωθέντων, καὶ Χριστῷ τῇ πάντων κεφαλῇ συναφθέντων, καὶ ὅρον τινὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος ἀναφωνηθῆναι, οὐ καινόν τινα καὶ παρείσακτον, ἀλλ' ὃν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος ἐθεμελίωσε, καὶ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι συνεπῳκοδόμησάν τε καὶ συνεκρότησαν.»

«Βασίλειος ὁ Θεοφιλέστατος Μητροπολίτης Μαρτυροπόλεως καὶ τοποτηρητὴς Ἀντιοχείας εἶπεν· ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι τῶν σχισμάτων καὶ σκανδάλων ἀπὸ πάσης Ἐκκλησίας ἀνῃρημένων, προνοίᾳ μὲν καὶ σπουδῇ, ὦ φιλόχριστε ἡμῶν Βασιλεῦ, τῇ σῇ, εὐχαῖς δὲ καὶ δεήσεσι ταῖς πρὸς Θεὸν τοῦ πνευματικοῦ σου

πατρὸς καὶ ἡμῶν ἁγιωτάτου Πατριάρχου Φωτίου, καὶ τὸν ὅρον κοινὸν καὶ τὸν αὐτὸν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εἶναι, ὥσπερ καὶ μέχρι νῦν ἐστι, καὶ διὰ τῆς παρούσης τοῦτον ἐπικυρωθῆναι Συνόδου.»

«Οἱ παρόντες Ἀρχιερεῖς τοῦ Θεοῦ εἶπον· ἐξ ἅπαντος τρόπου ὀφείλει ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ὅρος, ὃν καὶ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι καὶ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἐπεκύρωσάν τε καὶ ἐπῳκοδόμησαν, τοῦτον καὶ ἐν ταύτῃ τῇ μεγάλῃ καὶ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἀναγνωσθῆναι.»

«Οἱ Ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον· ὡς ἐκέλευσεν ὁ ἐκ Θεοῦ μέγας Βασιλεὺς ἡμῶν, καὶ ἤρεσε τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν καὶ συνιερεῦσιν ἡμῶν, πρέπον ἐστὶ μὴ ἕτερον ὅρον καινουργηθῆναι, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἀρχαῖον καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κρατούμενόν τε καὶ δοξαζόμενον ἀναγνωσθῆναί τε καὶ ἐπιβεβαιωθῆναι.»

«Φώτιος ὁ Ἁγιώτατος Πατριάρχης εἶπε· κατὰ τὴν κρίσιν πάντων τῶν ἀδελφῶν καὶ συνιέρων ἡμῶν, ἀναγινωσκέσθω· καὶ δὴ, προτραπεὶς Πέτρος ὁ Θεοφιλέστατος Διάκονος καὶ πρωτονοτάριος, ἀνέγνω· «Τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν σεπτὴν καὶ θείαν διδασκαλίαν τοῖς τῆς διανοίας κόλποις, ἀδιστάκτῳ γνώμῃ, καὶ πίστεως τεθεμελιωμένοι καθαρότητι, καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων τὰς ἱερὰς διατάξεις καὶ τοὺς κανονικοὺς τύπους ἀπλανεστάτῃ κρίσει συνεξοσιοῦντες καὶ συνδιασώζοντες, καὶ δὴ καὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν Ζ' Συνόδων, ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Ἁγίου Πνεύματος ταῖς ἐπιπνοίαις ἰθυνομένων τε, καὶ ἐνεργουμένων, τὸ κήρυγμα καὶ τοὺς κανονικοὺς θεσμοὺς ἀπαρατρώτους τε καὶ ἀκαπηλεύτους, εἰλικρινεστάτῃ τε καὶ ἀκλονήτῳ δόξῃ τιμῶντες καὶ συνδιαφυλάττοντες, ἀποβαλλόμεθα μὲν οὓς ἐξεκκλησίασαν. στέργομεν δὲ καὶ ἀποδοχῆς ἀξίους ἔχομεν, οὓς οἷα δὴ ὁμοδόξους ἢ καὶ τῆς εὐσεβείας καθηγητὰς τιμὴν καὶ σέβας ὅσιον

ὀφειλομένους ἀπέφηναν. Οὕτω περὶ τούτων φρονοῦντές τε καὶ κηρύττοντες, τὸν ἄνωθεν ἐκ πατέρων καὶ μέχρις ἡμῶν κατελήλυθότα τῆς ἀκραιφνεστάτης τῶν Χριστιανῶν πίστεως ὅρον, καὶ διανοίᾳ καὶ γλώσσῃ στέργομέν τε, καὶ πᾶσι διαπρυσίῳ τῇ φωνῇ περιαγγέλλομεν. Οὐδὲν ἀφαιροῦντες, οὐδὲν προστιθέντες, οὐδὲν ἀμείβοντες, οὐδὲν κιβδηλεύοντες. Ἡ μὲν γὰρ ἀφαίρεσις καὶ ἡ πρόσθεσις, μηδεμιᾶς ὑπὸ τῶν τοῦ πονηροῦ τεχνασμάτων ἀνακινουμένης αἱρέσεως κατάγνωσιν εἰσάγει τῶν ἀκαταγνώστων, καὶ ὕβριν τῶν πατέρων ἀναπολόγητον· τὸ δὲ κιβδήλοις ἀμείβειν ῥήμασι, ὅρους πατέρων πολὺ τοῦ προτέρου χαλεπώτερον· διὸ τὸν ἐξ ἀρχῆς τῆς πίστεως ὅρον πόθῳ Θείῳ καὶ διανοίας εὐθύτητι ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη Σύνοδος ἐνστερνιζομένη τε καὶ θειάζουσα, καὶ τὸ τῆς σωτηρίας σχέρωμα ἐν αὐτῷ θεμελιοῦσά τε καὶ ἀνεγείρουσα, οὕτω φρονεῖν καὶ κηρύσσειν πᾶσιν ἐμβοᾷ·»

«Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα Παντοκράτορα, Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων (καὶ ἑφεξῆς μέχρι τέλους). Οὕτω φρονοῦμεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως ἐβαπτίσθημεν, δι' αὐτῆς πᾶσαν αἵρεσιν θραυομένην τε καὶ καταλυομένην ὁ τῆς ἀληθείας λόγος ἀπέδειξε· τοὺς οὕτω φρονοῦντας ἀδελφοὺς καὶ πατέρας καὶ συγκλήρους τῆς ἄνω πολιτογραφίας ἐπιγραφόμεθα. Εἰ δέ τις ἑτέραν ἔκθεσιν παρὰ τοῦτο δὴ τὸ ἱερὸν σύμβολον τὸ ἄνωθεν ἐκ τῶν μακαρίων καὶ ἱερῶν πατέρων ἡμῶν μέχρις ἡμῶν διαφοιτῆσαν τολμήσειεν ἀναγράψασθαι, καὶ ὅρον πίστεως ὀνομάσαι, συλῆσαι τὸ ἀξίωμα τῆς τῶν θεσπεσίων ἐκείνων ἀνδρῶν ὁμολογίας, καὶ ταῖς ἰδίαις εὑρεσιλογίαις τοῦτο περιάψαι, κοινόν τε μάθημα τοῦτο προθεῖναι πιστοῖς, ἢ καὶ τοῖς ἐξ αἱρέσεώς τινος ἐπιστρέφουσι, καὶ ῥήμασι νόθοις ἢ προσθήκαις ἢ ἀφαιρέσεσι, τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἱεροῦ τούτου καὶ σεβασμίου ὅρου κατακιβδηλεῦσαι ἀποθρασυνθείη· κατὰ τὴν ἤδη καὶ πρὸ ἡμῶν ἐκφωνηθεῖσαν ψῆφον ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν Συνόδων, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων

εἴη τις, παντελεῖ καθαιρέσει τοῦτον καθυποβάλλομεν· εἰ δὲ τῶν λαϊκῶν, τῷ ἀναθέματι παραπέμπομεν.»

«Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὁ παρὼν ἱερὸς σύλλογος ἐξεβόησε· «πάντες οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω πιστεύομεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ ἐβαπτίσθημέν τε καὶ τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἠξιώμεθα. Τοὺς ἑτέρως παρὰ ταῦτα φρονοῦντας, ἢ ἕτερον ἀντὶ τούτου προβαλέσθαι τολμῶντας, τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν.»

«Ἠλίας Θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητὴς Ἱεροσολύμων, καὶ Κοσμᾶς ὁ ἀποκρισιάριος (Ἀλεξανδρείας) εἶπον· «ἀνάθεμα τοῖς ἄλλο τὶ παρὰ τοῦτο φρονοῦσιν· ἀνάθεμα τοῖς μὴ τοῦτο κοινὸν σύμβολον ἀνομολογοῦσι τῆς πίστεως.»

«Φώτιος ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης εἶπεν· «εἰ συνδοκεῖ ὑμῖν, ὦ ἱερὸς καὶ ἅγιος Σύλλογος, καθὼς καὶ κατ' ἀρχὰς ὁ ὑψηλὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν Βασιλεὺς ἐπένευσε, δι' οἰκείας ὑπογραφῆς ἐπισφραγῖσαί τε καὶ κυρῶσαι τὰ παρὰ τῆς Συνόδου πραχθέντα τε καὶ ὁρισθέντα, νῦν ἐπιτελεσθήτω τοῦτο.»

«Οἱ ἁγιώτατοι Μητροπολῖται εἶπον· «οὐ μόνον συνευδοκοῦμεν, ἀλλὰ καὶ δεόμεθα, καὶ παρακαλοῦμεν τὴν ἁγίαν αὐτοῦ καὶ ὑψηλὴν βασιλείαν, ὅπως διὰ τῆς οἰκείας αὐτοῦ ὑπογραφῆς ἀποδέξηται καὶ ἐπισφραγίσῃ πάντα τὰ ἐν τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ τελεσθέντα. «Καὶ λαβὼν Βασίλειος ὁ φιλόχριστος Βασιλεὺς (τὸν συνοδικὸν ὅρον) οἰκείᾳ χειρὶ ὑπεσημήνατο.»

Ἐπὶ τῆς τελευταίας καὶ ἑβδόμης συνεδριάσεως, πάλιν ἐπανελήφθη καὶ ἐπεκυρώθη ὁμοφώνως ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως, καὶ μετὰ τοῦτο οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπα εἶπον· «εἴτις αὐτὸν (τὸν Φώτιον) οὐκ ἔχει Πατριάρχην ἅγιον, καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν οὐκ ἀσπάζεται, ἔστω ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα, καὶ μὴ συγκαταταγείη ὅλως μετὰ τῶν Χριστιανῶν.» Ἡ δὲ ἁγία Σύνοδος ὁμοφώνως ἐξεβόησεν· «ἅπαντες τὸ αὐτὸ φρονοῦμεν καὶ δοξάζομεν καὶ εἴτις αὐτὸν οὐκ ἔχει Ἀρχιερέα Θεοῦ, μὴ ἴδοι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.» Ὁ τελευταῖος πολυχρονισμὸς ὑπὸ

τῆς Συνόδου ἐγένετο παλιν τοῖς Πατριάρχαις Φωτίῳ καὶ Ἰωάννῃ. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LIII, κεφ. 23. Πέτρα Σκανδάλου σελ. 69.)

Ὁ Φλευρῆς, καί τοι ἀποφασίσας ν' ἀναφέρῃ τὰς πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης, ἀμφιβάλλει περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν, ὑποπτεύων τὸν χαρακτῆρα τοῦ Φωτίου, περὶ οὗ ὅμως κρίνει ἐκ τῶν περιγραφῶν Νικήτα τοῦ Παφλαγόνος, τοῦ Μητροφάνους Σμύρνης, τοῦ Στυλιανοῦ Νεοκαισαρείας καὶ Ἀναστασίου τοῦ χαρτοφύλακος, ὧν τὰς συκοφαντίας ἀρκούντως εἴδομεν. Ἕτεροι δὲ συγγραφεῖς Ῥωμαῖοι, οἷοι Καῖσαρ ὁ Βαρώνιος, ὁ Σεβερῖνος Βίνιος, καὶ ὁ Λέων Ἀλλάτιος, ἔγραψαν ἐπίσης κατὰ τῆς Συνόδου ταύτης, ὁ τελευταῖος μάλιστα οὔτε τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς παραδέχεται ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι βιβλίῳ, τῷ ἐπιγραφομένῳ *Σύνοδος Φωτιανὴ ἢ ἡ Σύνοδος τοῦ Φωτίου*, καὶ τυπωθέντι ἐν Ῥώμῃ τῷ 1668 ἔτει, εἰ καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Ἰωάννης ἐμνημόνευσε τῆς Συνόδου ταύτης ἐν ταῖς ἑαυτοῦ ἐπιστολαῖς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην. (Πέτρα Σκανδάλου σελ. 70.)

Ἐν τέλει τῶν Συνοδικῶν πράξεων εὑρίσκεται ἔτι καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα Ἰωάννου πρὸς τὸν Φώτιον, περὶ ἧς ἐπίσης ἀμφιβάλλουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς ἐλεγχούσης αὐτούς. «Οὐκ ἀγνοεῖν συμβαίνει ἡμᾶς (γράφει ὁ Ἰωάννης), ὥς τινες τῶν αὐτόθι οὐκ εἰρήνης ἄνθρωποι περὶ τῆς ἐνταῦθα Ἐκκλησίας, καὶ αὐτοὶ οὐ πρὸς ἀλήθειαν ὁρῶντες, κακά τινα λέγουσι,— καὶ διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ ὅλως τὴν σὴν ἀδελφότητα δηλῶσαί μοί τι, προφθάνω αὐτὸς περὶ τῶν τοιούτων γνωρίζειν σοι· — καὶ γὰρ ἡ σὴ ἀδελφότης ἐπίσταται, ὡς ὅτε παρεγένετο πρὸς ἡμᾶς ὁ μικρῷ πρότερον ἀποσταλεὶς παρ' αὐτῆς, περὶ τοῦ ἁγίου Συμβόλου ἡμᾶς ἐδοκίμασεν, εὗρεν ἀπαράτρωτον, καθὼς ἀρχῆθεν παρεδόθη ἡμῖν, διατηροῦντας καὶ μήτε προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας ἀκριβῶς εἰδότας, ὡς τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσι βαρεῖα καταδίκη ἀναμένουσα ἀπόκειται· καὶ πάλιν οὖν παραδηλοῦμεν

τῇ αἰδεσιμότητί σου, ἵνα περὶ τοῦ ἄρθρου τούτου, δι' ὃ συνέβη τὰ σκάνδαλα μέσον τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἔχῃς πληροφορίαν εἰς ἡμᾶς, ὅτι οὐ μόνον οὐ λέγομεν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρῶτον θαρρήσαντας τῇ ἑαυτῶν ἀπονοίᾳ τοῦτο ποιῆσαι, παραβάτας τῶν Θείων λόγων κρίνομεν, καὶ μεταποιητὰς τῆς θεολογίας τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῶν λοιπῶν Πατέρων, οἳ συνελθόντες συνοδικῶς παρέδωκαν τὸ ἅγιον σύμβολον, καὶ μετὰ τοῦ Ἰούδα αὐτοὺς τάττομεν, ὅτι καὶ ταὐτὸν ἐκείνῳ τετολμήκασιν, οὐ παραδόντες εἰς θάνατον τὸ Κυριακὸν σῶμα, ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς, οἳ εἰσὶν ὡς μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ, διασχίζοντες καὶ διατέμνοντες ἀλλήλων, καὶ οὕτως αἰωνίῳ παραπέμψαντες θανάτῳ, καὶ μᾶλλον ἑαυτοὺς, ὡς ἐποίησεν ὁ ῥηθεὶς οὐκ ὀρθὸς μαθητὴς, ἀποπνίξαντες. Οἰόμεθα δὲ μηδὲ τὴν σὴν ἱερότητα ἀγνοεῖν, ὡς οὖσαν νουνεχῆ τε καὶ πλήρη σοφίας, ὅτι τὸ καὶ τοὺς λοιποὺς ἡμῶν Ἐπισκόπους καταπεῖσαι οὕτω φρονεῖν, εἰς δυσχέρειαν ἡμῖν οὐ μικρὰν ἐμπίπτει· ὅτι πρᾶγμά τι Θειότερον οὕτω ταχέως μεταβαλεῖν οὐδεὶς ἂν εὐκόλως δυνηθείη, εἰ καὶ βραχεῖ χρόνῳ τὴν ἔναρξιν εἴληφε, καὶ οὐκ ἔστι παγιωθὲν ἐκ πολλῶν ἐνιαυτῶν, καὶ διὰ ταῦτα καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἡμῖν, ἵνα μὴ κατὰ βίαν ἀναγκασθῇ τις παρ' ἡμῖν ἐᾶσαι τὴν προσθήκην, ἣν ἔφθασεν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθεῖναι, ἀλλὰ μᾶλλον μετ' ἐπιεικείας καὶ οἰκονομίας παρασκευάσαι τούτοις, κατὰ βραχὺ παραινῶν ἀποστῆναι τῆς βλασφημίας. — Τοίνυν οὕτως ἡμῶν κατηγοροῦντες, ὡς τοῦτο φρονούντων, οὐκ ἀληθείᾳ πρὸς τὴν κατηγορίαν ταύτην κέχρηνται. Ὅσοι δὲ περὶ μὲν τῆς ἐμῆς γνώμης τοῦτο οὐκ ἀμφιβάλλουσιν, ἄλλοις δέ τισι τετολμημένον καὶ νῦν καθ' ἡμᾶς καταγγέλλουσιν, οἳ τοιοῦτοι οὐ ψευδῶς λέγουσι· τῇ σῇ τοίνυν ἀδελφότητι ἁρμόζει, μηδέν τι ἔχειν καθ' ἡμῶν σκάνδαλον, μηδὲ ἐκκόπτειν τοῦ λοιποῦ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν σώματος· ἀλλὰ μᾶλλον συναγωνίζεσθαι ἡμῖν μετ' οἰκονομίας καὶ ἐπιεικείας καὶ τοὺς λοιποὺς, ὅσοι τῆς ἀληθείας ἐξέκλιναν, πρὸς αὐτὴν

ἐπαναγειν, ἵνα δὴ καὶ τὸν ὑπὲρ τούτου μισθὸν σὺν ἡμῖν αὐτὸν ἀπολήψεται. Ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ, αἰδεσιμώτατε καὶ Καθολικὲ Ἀδελφέ.»

Ὁ Πάπας Ἰωάννης, ταλαντευόμενος μεταξὺ τοῦ φόβου ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῆς ἐπιθυμίας, ἵνα ἀπολαύσῃ τὴν Βουλγαρικὴν χώραν, δὲν ἀπεφάσιζε φανερῶς νὰ ἀποῤῥίψῃ τὴν Σύνοδον, τοσούτῳ ἀπαρέσκουσαν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἔγραψε λίαν περιποιητικῶς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πατριάρχην, εὐχαριστῶν τὸν πρῶτον διὰ τὴν ἀποσταλεῖσαν βοήθειαν, καὶ λέγων, ὅτι ἀναγνωρίζει μὲν ἀπονεμηθεῖσαν τὴν χάριν εἰς τὸν Φώτιον, δὲν παραδέχεται δὲ τὰς συνοδικὰς πράξεις, ἐὰν οἱ Ῥωμαῖοι λεγάτοι παρέβησαν κατά τι τὰς παραγγελίας αὐτοῦ. — Ὁ δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποσταλεὶς Μαρῖνος, μὴ συγκατατιθέμενος νὰ ἀποῤῥίψῃ τὴν ὑποτιθεμένην ὀγδόην οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τὴν ἐπὶ Ἰγνατίου συγκροτηθεῖσαν, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Ἰωάννης ἀπέῤῥιψεν, ἐκλείσθη εἰς φυλακὴν κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τριάκοντα ἡμέρας, γενόμενος δ' ὕστερον διάδοχος τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, καὶ ὑπὸ αἰσθήματος προσωπικῆς ἀπεχθείας κινούμενος, ἀνεθεμάτισε πάλιν τὸν Φώτιον καὶ τὴν σύνοδον αὐτοῦ, τὸ δὲ παράδειγμα τοῦ Μαρίνου ἠκολούθησαν καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Ἀδριανὸς ὁ τρίτος, καὶ μετὰ τοῦτον Στέφανος ὁ πέμπτος, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἐξηκολούθει ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῶν Παπῶν, ἐλεγχόντων ἀλλήλους. (Ἱστορ. Φλευρῆ κεφ. 27.)

Ἀλλ' ὁ θάνατος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, συμβὰς κατὰ τὸ 886 ἔτος, πάλιν μετέβαλε τὴν τύχην τοῦ Πατριάρχου. Ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου Λέων, διασωθεὶς συνεργείᾳ τοῦ Φωτίου ἐκ τῆς τυφλώσεως, εἰς ἣν ἤθελε νὰ καταδικάσῃ αὐτὸν ὁ Αὐτοκράτωρ, δι' ὑποψίαν ἀποπείρας κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀντ' εὐ-

γνωμοσύνης, κατεβίβασε τὸν Πατριάρχην, ἵνα δώσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν ἑαυτοῦ νεώτερον ἀδελφὸν Στέφανον. Πνέων ὀργὴν καὶ μῖσος ὁ Αὐτοκράτωρ κατὰ τοῦ Σανταβαρινοῦ, Ἐπισκόπου Εὐχαϊτῶν, συκοφαντήσαντος αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς, ὑποπτεύων δ' ἀδίκως καὶ αὐτὸν τὸν Φώτιον συνένοχον τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς, κατεγίνετο, πλὴν εἰς μάτην, ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐνοχὴν τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν ἄκριτον εἰς τὸ τῶν Ἀρμονιανῶν μοναστήριον, ἔνθα τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπεβίωσεν ὁ μέγας οὗτος ἀθλητὴς, διευθύνας τὴν Ἐκκλησίαν τὸ μὲν πρῶτον ἐννέα, τὸ δὲ δεύτερον ὀκτὼ ἔτη. — Τότε δὲ ἔγραψε κατὰ Φωτίου τὰς συκοφαντίας αὐτοῦ ὁ Στυλιανὸς Νεοκαισαρείας, ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Στέφανον ἐπιστολῇ, ἀλλ' οὗτος ἐφανέρωσεν ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτοῦ τὸ ἀνόμοιον τοῦ χαρακτῆρος τῆς γραφῆς ταύτης πρὸς τὴν τοῦ Βασιλέως, διότι εἰς ἀντίκρουσιν τῶν ἀποδείξεων τοῦ Στυλιανοῦ, ὅτι ὁ Φώτιος ἀπεδιώχθη ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐβεβαίου, ὅτι δῆθεν ἀπεμακρύνθη ἑκουσίως ἕνεκα γήρατος. Διὰ τὴν αἰτίαν δὲ ταύτην ὁ Πάπας, πρὶν ἔτι ἀναγνωρίσῃ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως ὡς Πατριάρχην, ἤθελε πάλιν, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Νικολάου, ἵνα μετενεχθῇ καὶ κριθῇ ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἰς Ῥώμην, ἀλλ' οἱ Ἀνατολικοὶ δὲν ἔστερξαν τοῦτο, φυλάττοντες τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἑαυτῶν Ἐκκλησίας· ὁ δὲ Πάπας Στέφανος ἀπέθανε, μὴ προφθάσας νὰ λάβῃ τὴν ἀπάντησιν αὐτῶν. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LIII, κεφ. 50, 51, 52).

Ὁ δὲ Διάδοχος Στεφάνου τοῦ πέμπτου, Πάπας Φόρμωσος, τελευταῖος κατεδίκασε τὸν Πατριάρχην Φώτιον, ἀποθανόντα ἤδη, ἀπαντῶν εἰς τὴν πρὸς τὸν προκάτοχον αὐτοῦ ἐπιστολὴν τοῦ Στυλιανοῦ Νεοκαισαρείας. Ὑπέστη ὅμως καὶ οὗτος μετὰ θάνατον, μείζονα καταδίκην ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Πάπα Στεφάνου τοῦ ἕκτου, ὅστις μάλιστα ἐκθάψας παρουσίασε τὸ

πτῶμα αὐτοῦ εἰς τὸ συνέδριον, καὶ ἀφ' οὗ ἀπέκοψε τοὺς δακτύλους καὶ τὴν κεφαλὴν, διέταξε νὰ ῥίψωσιν αὐτὸ εἰς τὸν Τίβεριν, διότι, παρὰ τοὺς κανόνας, μετηνέχθη εἰς τὸν θρόνον Ῥώμης ἐξ ἄλλης ἐπαρχίας. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LIV. κεφ. 27.)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Αἰὼν Δέκατος.

Ἔκτοτε, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ἡ Ῥωμαϊκὴ καθέδρα, ταραττομένη ὑπὸ φρικτοτάτης ἀναρχίας καὶ διαφθορᾶς, παρίστα θέαμα λυπηρότατον, πρὸς σκάνδαλον ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῆς ἀκαταπαύστως ἀλλασσόμενοι διά τε τὰς στάσεις τοῦ λαοῦ, τὴν βίαν τῶν πατρικίων τῆς Ῥώμης καὶ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν γυναικῶν, μόλις ἠδύναντο νὰ φροντίζωσιν ἕκαστος περὶ τῆς ἰδίας ἀξιοθρηνήτου ὑπάρξεως. Μαρτυροῦσι δὲ ταῦτα οἱ ὁρισμοὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Συνόδου ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Θ', λέγοντες· «Ἡ Ἁγία Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ὑποφέρει πολλὰ ἐκ τῶν παραβιάσεων, κατὰ τὴν τελευτὴν ἑκάστου Πάπα· προέρχεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν γινομένων χειροτονιῶν αὐτῶν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος, παρὰ τοὺς κανόνας καὶ τὰ ἔθιμα, ἐπειδὴ οὐδεὶς περιμένει τὴν παρουσίαν τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ, οἵτινες ἤθελον ἐμποδίσει τὴν ἀταξίαν. Διὸ θέλομεν, ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν ἐκλέγηται ὁ Πάπας ἐν τῇ συνελεύσει τῶν Ἐπισκόπων καὶ παντὸς τοῦ Κλήρου, κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τῆς Γερουσίας καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ χειροτονῆται ἐπισήμως ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν βασιλικῶν ἀπεσταλμένων, ἵνα μηδεὶς τολμᾷ νὰ ζητῇ παρ' αὐτοῦ ἐκ νέου ἐπινενοημένους ὅρκους· πάντα δὲ ταῦτα σκοπὸν ἔχουσι τὸ διαμένειν τὴν Ἐκκλησίαν ἀσκανδάλιστον καὶ τὸ μὴ σμικρύνεσθαι τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν. Εἰσέδυσεν ἔτι ἐγκληματικόν τι ἔθιμον, τουτέστι τὸ διαρπάζειν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πάπα τὰ Πατριαρχικὰ αὐτοῦ Παλάτια, ἡ δὲ διαρπαγὴ αὕτη ἐπεκτείνεται εἰς ἅπασαν τὴν Ῥώμην, μηδ' αὐτῶν τῶν περιχώρων ἐξαιρουμένων· οὕτω φέρονται καὶ πρὸς τοὺς οἴκους τῶν Ἐπισκόπων μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν. Διὸ ἡμεῖς ἀπαγορεύομεν τοῦτο ἐν τῷ

μέλλοντι, ἐπὶ ποινῇ οὐ μόνον ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτιμίου, ἀλλὰ καὶ βασιλικῆς ὀργῆς.» (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LIV. κεφ. 28.)

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀθλία κατάστασις τῶν νομιζομένων τούτων οἰκουμενικῶν Ἀρχιερέων καὶ τοποτηρητῶν τοῦ Χριστοῦ.— Εἶναι αἰσχρὸν νὰ ὁμιλήσῃ τις περὶ τοῦ Πάπα Σεργίου τοῦ Γ'· ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διεφθαρμένη τις Ρωμαία δέσποινα, τοὔνομα Θεοδώρα, ἐκυβέρνα τὴν Ῥώμην, διότι ὁ Πάπας οὗτος ἐγέννησεν υἱὸν παρανόμως ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Μαροζίας, ὅστις ἐγένετο μετὰ ταῦτα Πάπας, ὀνομασθεὶς Ἰωάννης ΙΑ'. Ὁ δὲ διάδοχος τοῦ Σεργίου, Ἰωάννης ὁ Ι', ἐξελέχθη, ἕνεκα τῶν ἀθεμίτων αὐτοῦ σχέσεων μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς Μαροζίας, καὶ αἱ κακοήθεις αὗται γυναῖκες ἐκυβέρνων τὴν Ῥώμην καὶ ἔδιδον αὐτῇ Ἐπισκόπους ἐπὶ πολὺν χρόνον. (Φλευρῆς βιβλ. LIV, κεφ. 42, 49. βιβλ. LV, κεφ. 5.)

Ὁ δὲ υἱὸς τῆς Μαροζίας καὶ τοῦ Πατρικίου Ἀλβερίκου, ἀναβὰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, δεκαοκταετὴς τὴν ἡλικίαν, ὠνομάσθη Ἰωάννης ΙΒ', καὶ ἥνωσεν εἰς ἑαυτὸν τήν τε κοσμικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ παλαίσῃ κατ' ἄλλων ἰσχυρῶν δυναστῶν, προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν Ὄθωνα, βασιλέα τῆς Γερμανίας καὶ ἔστεψεν αὐτὸν Αὐτοκράτορα, ὁρκισθεὶς αὐτῷ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἁγίου Πέτρου μετὰ πάντων τῶν πολιτῶν πίστιν καὶ ὑπακοήν· ὁ δὲ Ὄθων εἰς ἀντάλλαγμα, ἐπεκύρωσεν αὐτῷ πάντα τὰ πρώην προνόμια καὶ τὴν κληρονομίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἐθέσπισε πρὸς τούτοις νὰ γίνηται τακτικῶς ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πάπα ὑπὸ τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ὁ δὲ Πάπας νὰ μὴ χειροτονῆται πρὶν ἢ ὁρκισθῇ, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ βασιλέως, ὅτι διαφυλάξει τὰ δικαιώματα πάντων· τοῦτο δεικνύει ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπεφύλαττεν εἰς ἑαυτὸν τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν τῆς πρωτευούσης. Ὅταν δὲ ὁ Ἰωάννης παρέβη τὸν ἑαυτοῦ ὅρκον, ὁ Αὐτοκράτωρ, συγκαλέσας 40 Ἐπισκόπους, συνεκρότησε σύνοδον ἐν Ῥώμῃ καὶ κατεδίκασεν αὐτὸν ἐπισήμως, ὡς φαυλόβιον καὶ ὁπλοφο-

ροῦντα εἰς τὰς μάχας, καὶ διὰ συνοδικῆς ψήφου, ἐγκαθίδρυσεν ἀντ' αὐτοῦ Λέοντα τὸν Η'. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης πάλιν ἐγκατέστη εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, καταβαλὼν τὸν Λέοντα· τοιαῦται δὲ καθαιρέσεις ἐπανελαμβάνοντο ἀκαταπαύστως μετ' ἀνηκούστων σκληροτήτων κατὰ τῶν ἀντιπάλων. Οὕτω διῆλθεν ἅπασα ἡ δεκάτη ἑκατονταετηρὶς, ἡ πασῶν αἰσχίστη ἐν ταῖς χρονογραφίαις τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, εἰ καὶ πολλὰ σπανίως, δὲν ἔπαυε νὰ συνεννοῆται φιλικῶς πρὸς τὴν τῆς Βασιλευούσης· ἀλλὰ, καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις οὐδ ἐλαχίστην ἐπιρροὴν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπ' ἐκείνης, καταβεβλημένη οὖσα αὐτὴ ὑπὸ πνευματικῆς τινος ἀσθενείας. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LV, κεφ. 50. βιβλ. LVI, κεφ. 1, 5, 6, 9.)

Εἰς τὰς αὐτὰς δὲ σχέσεις εὑρίσκοντο ἀμφότεραι αἱ Ἐκκλησίαι καὶ μέχρι τῶν μέσων τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ἂν καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ γενομένη ἀποδοκιμασία τοῦ Φωτίου οὐδαμῶς ἐπενήργησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ ἐμνημονεύετο μεταξὺ τῶν τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Στεφάνου, ὡς φαίνεται τοῦτο ἐπὶ τῆς Συνόδου, τῆς συγκροτηθείσης ἐπὶ Πατριάρχου Νικολάου καὶ Αὐτοκρατόρων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος. Εἰς Ῥώμην δὲ, ἔνθα μετὰ τοσαύτης σκληρότητος κατεδίκαζεν ὁ Πάπας Νικόλαος τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου, ὡς ἐκ κοσμικῶν προχειρισθέντος, οἱ κοσμικοὶ εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἀνυψοῦντο ἐπὶ τοῦ ἱεραρχικοῦ θρόνου, οἱονεὶ ἐπὶ βασιλικῶν, κατὰ τὸ δικαίωμα τῆς κληρονομίας, καθὼς Ἰωάννης ὁ ΙΒ' καὶ ἀδελφὸς Βονιφατίου τοῦ Η', ἀμφότεροι ὄντες τέκνα ἰσχυροῦ Κόμητος τοῦ Τουσκουλούμη, καὶ Βενέδικτος ὁ Θ' δωδεκαετὴς ἀνεψιὸς αὐτοῦ, ὅστις προεχειρίσθη ἐπίσης διὰ τῆς ἰσχύος τῶν χρημάτων. Οὕτως ἠλλάσσοντο οἱ Κυριάρχαι τῆς Ῥώμης μέχρι τοῦ ἀρειμανοῦς Λέοντος τοῦ Θ', ὅστις ἐφρόντιζε

νὰ εἰσαγάγῃ τὴν τάξιν, εἰ καὶ αὐτὸς οὗτος παρέβαινεν αὐτὴν, ἐπειδὴ ἐπολέμει τοὺς Νορμανδοὺς, καὶ ληφθεὶς αἰχμάλωτος, ἐβιάσθη νὰ λύσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐπιβληθέντος ἀναθέματος. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LVII, κεφ. 42. βιβλ. LIX, κεφ. 3. 31.).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Αἰὼν ἑνδέκατος.

Α΄

ΔΙΑΡΡΗΞΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΚΗΡΟΥΛΑΡΙΟΥ

ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ.

Ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας, στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις, ἐνεδύετο βαθμηδὸν εἰς τὴν Δύσιν τὸν ἑαυτῆς ἀποστολικὸν τύπον, ἀλλότριον τῇ Ἀνατολικῇ, ἥτις ἠκολούθει τὰς Ἀποστολικὰς ἀρχὰς περὶ τὰς σχέσεις τοῦ Κλήρου καὶ τῶν Ἐπισκόπων πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν. Τὰ δόγματα καὶ αἱ τελεταὶ τῆς ἱερουργίας διεφυλάχθησαν ὅλως ἀβλαβῆ καὶ ἀκαινοτόμητα εἰς τὴν Ἀνατολήν, διότι οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐγγίσῃ ταῦτα αὐθαιρέτως. Αἱ δὲ γινόμεναι μεταβολαὶ εἰς τὴν Δύσιν ἔδιδον αἰτίαν ἐλέγχων, ἐκ μέρους τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ Κηρουλαρίου, ὅστις ὅμως δὲν ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας, ὅτε σὺν τῷ Λέοντι Ἀρχιεπισκόπῳ Βουλγαρίας, κατὰ τὸ 1053 ἔτος, ἔγραψεν ἐκτεταμένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἰωάννην Ἐπίσκοπον Τρανίας ἢ Τρανῶν, κατὰ τὴν νότιον Ἰταλίαν, περὶ τῶν ἀζύμων, ἅτινα μετεχειρίζοντο οἱ Ῥωμαῖοι, ἀντὶ τοῦ ἄρτου ἐν τῇ Θείᾳ Λειτουργίᾳ, καὶ περὶ τῆς νηστείας τῶν σαββάτων καί τινων ἄλλων παρεκτροπῶν ἐκ τῶν κανόνων. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LX, κεφ. 2.)

Ὁ Μιχαὴλ ἔγραψε ταῦτα, ἀπὸ πνεύματος ἀγάπης καὶ ζήλου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὁρμώμενος, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ διδάξῃ τὸ ποίμνιον, τὸ εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑποκείμενον (διότι ἀπὸ τοῦ 970 ἔτους ὁ Πατριάρχης Πολύευκτος, συναινέσει τοῦ Αὐτοκράτορος Νικηφόρου, συνέστησεν Ἀρχιεπισκοπὴν καὶ ἐν Ὀτράντῳ, ὑποτάξας αὐτῇ πέντε ἐπισκοπὰς, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν ἱερουργίαν εἰς Λατινικὴν γλῶσσαν καθ' ὅλην τὴν Καλαβρίαν καὶ Ἀπουλίαν), ἔγραφε δὲ προσέτι, ἵνα διδαχθῶσι καὶ οἱ Δυτικοὶ διὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἰωάννου. — Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μετεφράσθη, ὑπὸ τοῦ Καρδιναλίου Ἐπισκόπου Οὐμβέρτου εἰς τὴν Λατινικὴν, καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸν Πάπαν Λέοντα, ὅστις ἔγραψε τῷ Μιχαὴλ ἐκτεταμένην ἀπάντησιν πλήρη μὲν ἐπιθυμίας πρὸς πνευματικὴν ὁμοφωνίαν, γέμουσαν δὲ καὶ παραδόξου ὁρμῆς πρὸς τὴν φιλαρχίαν· ὠνείδιζε τὸν Πατριάρχην, ὡς τολμήσαντα, ἐν τῇ τυφλῇ ἀφροσύνῃ αὐτοῦ, νὰ καταδικάσῃ τὴν Ἀποστολικὴν καθέδραν, ἣν οὐδεὶς τῶν θνητῶν δύναται νὰ κρίνῃ, διότι δῆθεν, κατὰ τὸν Θεῖον ὁρισμὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ὑπὲρ τοῦ Πάπα Σιλβέστρου, ἐπικυρωθέντα καὶ ὑπὸ τῆς οἰκουμενικῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, ὁ ἀνώτερος θρόνος ἐπεφύλαξεν εἰς ἑαυτὸν τὸ ἀναφαίρετον τοῦτο δικαίωμα, καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς πάντων. — Εἰς τὸν παραλογισμὸν τοῦτον προσέθηκε, χάριν πλείονος βεβαιώσεως, καὶ ἀντίγραφον τῆς ψευδοῦς πράξεως τοῦ Κωνσταντίνου, ἥτις ὁμολογεῖται σήμερον παρὰ πάντων ὡς πεπλασμένη, ἵνα μηδεὶς ἀμφιβάλλῃ, ἔγραφεν ὁ Λέων, ὅτι ἡ ἐπίγειος κυριαρχία τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας δὲν ἐθεμελιώθη ἐπὶ μύθων, διότι ὁ Κωνσταντῖνος ἐνόμιζεν ἀνάρμοστον τὴν εἰς ἐπίγειον ἐξουσίαν ὑποταγὴν ἐκείνου, εἰς ὃν ὁ Κύριος ἐχαρίσατο τὴν οὐράνιον, καὶ τούτου ἕνεκεν ἔδωκεν αὐτῷ οὐ μόνον Αὐτοκρατορικὴν ἰσχὺν καὶ ἀξίαν, ἀλλ' ἔτι καὶ αὐτὸ τὸ ἔνδυμα καὶ τοὺς ἁρμοδίους μεγιστᾶνας.» (βιβλ. LVI. κεφ. 26. Concilior. T. 23, pag. 420.)

Καί τοι δὲ τοσοῦτον ἐνειδιστικῆς οὔσης τῆς ἐπιστολῆς τοῦ

Πάπα Λέοντος, ὁ Αὐτοκράτωρ ὅμως Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος καὶ ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλάριος ἀπήντησαν αὐτῷ ἠπίως, διότι καὶ αὐταὶ αἱ ἐξωτερικαὶ περιποιήσεις, καὶ αἱ τρομεραὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Νορμανδῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, προέτρεπον πρὸς εἰρηνικὰς σχέσεις. Δι' αὐτὸ τοῦτο ἀπεφάσισε καὶ ὁ Πάπας, αἰχμάλωτος ὢν ἐν Νορμανδίᾳ, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ καὶ ἐτελεύτησεν, νὰ ἀποστείλῃ τρεῖς λεγάτους εἰς Βασιλεύουσαν, ὧν κορυφαῖος ἦτο ὁ Καρδινάλιος Οὐμβέρτος, ὁ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ μεταφράσας τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου. Περιγράφων δὲ ἐν τῷ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα γράμματι αὐτοῦ ὁ Πάπας τὰς ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν γενομένας λυπηρὰς ἐρημώσεις, ἐζήτει τὴν βοήθειαν αὐτοῦ, σὺν ταύτῃ δὲ καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ὑπὸ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ διατελούσης κληρονομίας τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, (ὑπενόει δὲ τὴν Βουλγαρίαν, Ἰλλυρίαν καὶ Ἰταλίαν, καί τοι μὴ ὀνομάζων αὐτάς.) Πρὸς τούτοις ὡμολόγει ὅτι ἡ Ἀποστολικὴ καθέδρα πολὺν χρόνον εὑρίσκετο εἰς χεῖρας ἀναξίων μισθωτῶν, οἵτινες ἠρήμωσαν αὐτὴν ἐντελῶς. Παρεπονεῖτο δὲ καὶ κατὰ τοῦ Πατριάρχου Μιχαὴλ, ὡς ἀναθεματίζοντος ὅσους μεταχειρίζονται τὰ ἄζυμα εἰς τὸ μυστήριον τῆς μεταλήψεως, καὶ θέλοντος δῆθεν νὰ ὑποτάξῃ εἰς ἑαυτὸν τοὺς θρόνους Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, (κατηγορία ὅλως ἀβάσιμος, ὡς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν ἀμοιβαίων ἐπιστολῶν τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου). Παρόμοια ἔγραφεν ὁ Πάπας καὶ πρὸς Μιχαὴλ τὸν Κηρουλάριον, ὀνειδίζων αὐτόν· διότι νεοφώτιστος δῆθεν εἰς τὴν πίστιν, καὶ μὴ διελθὼν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς, θέλει νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἄλλους θρόνους, οἰκειοποιούμενος τὸν τίτλον τοῦ οἰκουμενικοῦ· πάντα δὲ ταῦτα, καθὼς ὁ ἴδιος ἐξεφράζετο, ἔμαθεν ἐκ φήμης, ἥτις ἔφθασε μέχρι τῶν ἀκοῶν αὐτοῦ· πρὸ πάντων ὅμως κατέκρινεν αὐτὸν διὰ τὸ κατὰ τῶν Λατινικῶν τελετῶν γράμμα, ὅπερ ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἀπουλίαν. (βιβλ. LX. κεφ. 4.)

Ὁ Καρδινάλιος Οὐμβέρτος, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν,

ἀπήντησεν ἐκτενέστερον εἰς τὸ γράμμα τοῦτο, ἀπολογούμενος κατὰ τῶν Ἀνατολικῶν ἐπιπλήξεων περὶ τῆς νηστείας τῶν σαββάτων καὶ τῶν ἀζύμων, καὶ ἰσχυριζόμενος νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ δι' ἀζύμων ἐκοινώνησεν ἐν τῷ δείπνῳ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. Ὠνείδιζε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς δίδουσαν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ οὐχὶ κεχωρισμένα, ἀλλ' ἡνωμένα ἀμφότερα καὶ διὰ χρυσοῦ κοχλαρίου, ἐν ᾧ ἡ Ῥωμαϊκὴ μεταλαμβάνει τοὺς πιστοὺς κεχωρισμένον ἕκαστον τῶν εἰδῶν τοῦ μυστηρίου. (Τί θέλουσιν εἰπεῖ οἱ νῦν Ῥωμαῖοι, μηδόλως μεταλαμβάνοντες τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὅταν καὶ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῶν προσεῖχε καὶ εἰς τοιαύτην ἀσήμαντον περίστασιν κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς λειτουργίας;) — Ἔτι δὲ παραλογώτερον ὠνείδιζεν οὗτος τοὺς Ὀρθοδόξους, διότι ἀναβαπτίζουσι δῆθεν τοὺς Λατίνους καὶ θάπτουσιν εἰς τὴν γῆν τὰ λείψανα τῆς εὐχαριστίας, καὶ διότι συγχωροῦσι τὸν γάμον τοῖς πρεσβυτέροις· ἔγραψε δὲ καὶ ἑτέραν ἐπιστολὴν, πρὸς τὸν Ἕλληνα μοναχὸν Νικήταν (τὸν Στουδίτην, ὅστις ἐπωνομάζετο Στηθάτος, καὶ ἦτο παρ' Ἕλλησιν ἐν πολλῇ ὑπολήψει), ταὐτὰ περιέχουσαν καὶ γέμουσαν τοσούτῳ παραδόξων καὶ ἀναποδείκτων κατηγοριῶν. (κεφ. 6.)

Πρᾶξις δὲ τῆς Λατινικῆς ἐπάρσεως, μᾶλλον ἀξία σημειώσεως, εἶναι ὁ ὑπὸ τῶν ληγάτων κατὰ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ γραφεὶς ἀφορισμὸς, ὃν ἐτόλμησαν καὶ ἔθηκαν αὐτοὶ οὗτοι ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, παρόντος τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, διότι ὁ Πατριάρχης δὲν ἤθελε νὰ ἔλθῃ μετ' αὐτῶν εἰς προσωπικὴν συνέντευξιν. Τὸ περιεχόμενον τῆς πράξεως ταύτης ἐρανιζόμεθα ἐκ δυτικῶν πηγῶν, τοῦ Βαρωνίου δηλονότι καὶ τοῦ Φλευρῆ, ἐκ τούτου δὲ καταδείκνυται καθαρώτερον τὸ παράλογον αὐτῆς.

«Ἡ Ἁγία Ῥωμαϊκὴ πρώτη καὶ Ἀποστολικὴ καθέδρα (ἔλεγον οἱ Ληγάτοι) — πρὸς ταύτην τὴν βασιλικὴν πόλιν ἡμᾶς ἀποκρισαρίους αὐτῆς ποιῆσαι κατηξίωσεν· ἵνα καθὼς γέγραπται

κατέλθωμεν, καὶ ἴδωμεν, εἰ ἄρα ἔργῳ πεπλήρωται ἡ βοὴ, ἢ ἀδιστάκτως ἐκ τηλικαύτης πόλεως ἀνέβαινε πρὸς τὰ ὦτα αὐτῆς· εἰ δὲ καὶ μὴ ἦν οὕτω, γνῶ· ὅθεν γινωσκέτωσαν πρὸ μὲν πάντων οἱ δεδοξασμένοι Αὐτοκράτορες, ὁ κλῆρος, ἡ σύγκλητος καὶ ὁ λαὸς ταύτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πᾶσα ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἡμᾶς ἐνταῦθα διεγνωκέναι, ὅθεν πλεῖστα χαιρόμεθα ἀγαθὸν καὶ μέγιστον, ὅθεν ἐλεεινῶς λυπούμεθα κακόν. Καὶ γὰρ ὅσον πρὸς τοὺς κίονας τοῦ κράτους, καὶ τοὺς αὐτοῦ τετμημένους, καὶ τοὺς πολίτας σοφοὺς Χριστιανικώτατος καὶ ὀρθόδοξός ἐστιν ἡ πόλις· ὅσον δὲ πρὸς τὸν Μιχαὴλ τὸν καταχρηστικῶς λεγόμενον Πατριάρχην, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀνοίας συνεργοὺς, πλεῖστα ζιζάνια τῶν αἱρέσεων καθ' ἑκάστην διασπείρεται ἐν μέσῳ αὐτῆς, ὅτι καθὼς οἱ Σιμωνιακοὶ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ πιπράσκουσι, καὶ ὡς Βαλέσιοι τοὺς παροίκους αὐτῶν ἐξευνουχίζουσι, καὶ οὐ μόνον πρὸς κληρικάτα, ἀλλὰ καὶ πρὸς Ἐπισκοπάτα ἀνάγουσιν. Ὡς οἱ Ἀρειανοὶ ἀναβαπτίζουσι τοὺς ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος βεβαπτισμένους, καὶ μάλιστα τοὺς Λατίνους· ὡς οἱ Δονατισταὶ ἐπικυροῦσιν, ὅτι ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἑλλήνων τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀληθινὴν θυσίαν, καὶ τὸ βάπτισμα ἐξ ὅλου τοῦ κόσμου ἀπολωλεκέναι· ὡς οἱ Νικολαΐται τοὺς σαρκικοὺς γάμους παραχωροῦσι καὶ διεκδικοῦσι τοῖς τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ὑπηρέταις· ὡς οἱ Σεβηριανοὶ ἐπικατάρατόν φασι τὸν νόμον τοῦ Μωσέως· ὡς οἱ Πνευματομάχοι ἢ Θεομάχοι Μακεδονιανοὶ ἀπέκοψαν ἀπὸ τοῦ συμβόλου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ὡς οἱ Μανιχαῖοι, οἳ δογματίζουσιν, ὅτι τὸ ἔνζυμον ἔμψυχόν ἐστιν· ὡς οἱ Ναζωρηνοὶ τὸν σαρκικὸν τῶν Ἰουδαίων καθαρισμὸν ἐπὶ τοσοῦτον τηροῦσιν, ὥστε τὰ βρέφη τὰ θνησκόγενα πρὸ τῆς ὀγδόης ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως βαπτίζεσθαι ἀντιλέγειν, καὶ τὰς γυναῖκας τὰς ἐν τοῖς καταμηνίοις αὐτῶν, εἴτε ἐν τῇ γέννᾳ κινδυνευούσας κοινωνήσασθαι, εἴτε ἀβάπτιστοί εἰσι βαπτίζεσθαι διακωλύειν, καὶ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ

πώγωνος, ὡς οἱ Ναζωρηνοὶ τρέφοντες, τοὺς τὰς κόμας κείροντας, καὶ κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, τοὺς πώγωνας ξυρίζοντας εἰς τὴν κοινωνίαν οὐ καταδέχονται. Ὑπὲρ ὧν πλανισμῶν, καὶ ἑτέρων πλείστων ἔργων αὐτοῦ ὁ αὐτὸς Μιχαὴλ γράμμασι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Λέοντος τοῦ Πάπα νουθετηθείς, κατεφρόνησεν· ἔπειτα ἡμῖν τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ τὰς ὑποθέσεις τῶν τηλικούτων κακῶν λογικῶς ἀντιστῆναι λέγουσι, τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν συντυχίαν παντελῶς ἀπηρνήσατο, καὶ ἐκκλησίαν ἔτι πρὸς τέλεσιν Λειτουργίας οὐ παρεχώρησεν. — Καθὼς καὶ πρότερον τὰς τῶν Λατίνων Ἐκκλησίας ἠσφαλίσατο, καὶ αὐτοὺς ἀζυμίτας ἀποκαλῶν ῥήμασι καὶ ἔργοις ἀπανταχῆ κατεδιώξατο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐν τοῖς υἱοῖς αὐτῶν ἀναθεματίζειν τὴν Ἀποστολικὴν καθέδραν, καθ' ἧς ἑαυτὸν ἔτι ὑπογράφει οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Ὅθεν ἡμεῖς τῆς ἁγίας αὐτῆς, καὶ πρώτης Ἀποστολικῆς καθέδρας τὴν ἐξάκουστον βίαν καὶ ὕβριν οὐχ ὑποφέροντες, τήν τε καθολικὴν πίστιν καταδύεσθαι πολυτρόπως ὑφορώμενοι, προκρίσει τῆς Ἁγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦ τε Ἀποστολικοῦ θρόνου, οὗτινος τὴν ἀπόκρισιν διέπομεν, καὶ πάντων τῶν Ὀρθοδόξων Πατέρων τῶν ἑπτὰ Συνόδων, ἀπὸ πάσης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῷ ἀναθέματι, ὅπερ ὁ Κύριος ἡμῶν ὁ εὐλαβέστατος Πάπας τῷ αὐτῷ Μιχαὴλ, καὶ τοῖς αὐτῷ ἑπομένοις, ἐὰν μὴ πεισθῶσιν, ἀπεφήνατο, οὕτω καθυπογράφομεν· Μιχαὴλ ὁ καταχρηστικῶς Πατριάρχης, ὁ νεόφυτος, καὶ μόνῳ ἀνθρωπίνῳ φόβῳ τὸ μοναχικὸν σχῆμα δεξάμενος, νῦν δὲ ἐγκλήμασιν ἀνηκούστοις παρὰ πολλῶν διαπεφημισμένος, καὶ μετ' αὐτοῦ Λέων ὁ Ἀχρίδος ἐπιλεγόμενος, καὶ ὁ Σακελλάριος τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ Νικηφόρος (α) ὅστις τὴν τῶν Λατίνων θυσίαν προφανῶς κατεπάτησε τοῖς ποσὶ, καὶ πάντες οἱ ἑπόμενοι αὐτοῖς ἐν τοῖς προκειμένοις πλανίσμασι καὶ τολμήμασιν, ἔστωσαν ἀνάθεμα Μα-

(α) Εἰς τὸ Ῥωσσικὸν φέρεται Κωνσταντῖνος.

ραναθὰ, σὺν τοῖς Σιμωνιακοῖς, Βαλεσίοις, Ἀρειανοῖς, Δοναττισταῖς, Νικολαΐταις, Σεβηριανοῖς, Μανιχαίοις, σὺν οἷς δογματίζουσι, καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅτι τὸ ἔνζυμον ἔμψυχον εἶναι, καὶ σὺν πᾶσι τοῖς αἱρετικοῖς, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν ἀγγέλων, ἐὰν μὴ πεισθῶσιν. Ἀμὴν, Ἀμὴν, Ἀμήν.»

Πᾶσα λέξις σχεδὸν τῆς ἀπολιτεύτου ταύτης πράξεως εἶναι ἢ παχυλὸν ψεῦδος ἢ ἄτοπος παραλογισμὸς, καθὼς περὶ τούτου δύναται νὰ κρίνῃ πᾶς Ὀρθόδοξος, καὶ καθὼς ἴσως πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ νῦν καὶ αὐτὴ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, μάλιστα δὲ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπίπληξιν διὰ τὴν συντομὴν τοῦ συμβόλου, τὴν ἀφαίρεσιν τῶν παιδογόνων μορίων τῶν παίδων, τὸ μὴ βαπτίζειν τὰ νήπια κτλ. Καὶ ὅμως οἱ λιγάτοι ἀπετόλμησαν καὶ ἐπέθηκαν ἀφορισμὸν πανδήμως ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης ἐν καιρῷ Λειτουργίας καὶ ἐκτινάξαντες τὴν κόνιν ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν, ἀνεβόησαν. «Ὁ Κύριος κρινέτω τὰ μεταξὺ ἡμῶν!» τοῦτο δὲ ἔπραξαν οὐ μόνον παρὰ πάντας τοὺς κανόνας, ἀλλὰ μάλιστα καὶ παρὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν ἔγγραφον, — διότι ἐν ἀρχῇ τούτου ὁμολογοῦσιν ὅτι ὁ Πάπας ἔπεμψεν αὐτοὺς μόνον ἵνα πληροφορηθῶσι περὶ τῆς ἀληθείας, αὐτοὶ δὲ ἀπήγγειλαν κατ' εὐθεῖαν ἀφορισμὸν, ἄνευ τινὸς κρίσεως τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Πάπα Λέοντος, καὶ ὅτε ἡ Ῥωμαϊκὴ καθέδρα δὲν εἶχεν ἔτι κεφαλήν. Ἐκτὸς τούτου αἱ ἐπιπλήξεις αὐτῶν κατὰ τοῦ Μιχαὴλ εἰσὶν ἀναπόδεικτοι, περὶ δὲ τῶν ἐγκλημάτων αὐτοῦ ἐξεφράσθησαν λίαν ἀσαφῶς, καθὼς καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἀνεβιβάσθη δῆθεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς ἐκ τῶν νεοφωτίστων.

Ὁ Κεδρηνὸς, ἱστορικὸς σχεδὸν σύγχρονος, λέγει μόνον, ὅτι μετὰ τὸν Πατριάρχην Ἀλέξιον, ἀνεβιβάσθη ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος, ζῶν μοναχὸς, ἀφ' οὗ ὁ ἰσχυρὸς παρὰ τῇ Αὐτοκρατορίσσῃ Θεοδώρᾳ εὐνοῦχος Ἰωάννης ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν διὰ τὰς κατ' αὐτοῦ παρασκευασθείσας ἐπιβουλάς. (Corp. Histor. Byzan. Cedr. T. 8. pag. 758.) Καὶ οὕτως ἡ ἐπίπληξις αὕτη

οὐδεμιᾶς καθαρότητος ἔχεται· περὶ δὲ τοῦ ὅτι ἦτο νεοφώτιστος, οὐδὲ λόγος κἂν ὑπάρχει, φαίνεται μάλιστα ὅτι ὁ Μιχαὴλ ἦτο οὐ μόνον πρὸ πολλοῦ βεβαπτισμένος, ἀλλὰ καὶ μοναχός. Ἄξιον παρατηρήσεως ὅμως ὅτι οὔτε παρὰ τοῦ Κεδρινοῦ, οὔτε παρὰ τοῦ Ζωναρᾶ ἢ ἄλλων συγγραφέων, ἐρρέθη τι περὶ τῆς διενέξεως αὐτοῦ μετὰ τῶν λιγάτων οὐδὲ κἂν περὶ τοῦ ἀφορισμοῦ αὐτῶν, καθὰ ὑποθέσεως, ἥτις πιθανῶς δὲν προὐξένησε τότε μεγάλην ἐντύπωσιν.

Καί τοι δὲ παραδόντες παρακαίρως τῷ ἀναθέματι πάντας τοὺς τολμῶντας νὰ δέχωνται τὰ ἅγια μυστήρια, παρὰ τῶν κατηγορούντων τὰς Λατινικὰς τελετὰς, αὐτοὶ ὅμως ἐχωρίσθησαν εἰρηνικῶς ἀπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἀνεγνώρισαν ὀρθοδόξους πάντας τοὺς πολίτας, ἂν καὶ ἡ μεταξὺ τῶν δύω Ἐκκλησιῶν διάῤῥηξις ἐγένετο κατὰ τὴν θλιβερὰν ἐκείνην στιγμήν. Μάτην ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος προέτρεπε τὸν Αὐτοκράτορα νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτοὺς πρὸς συνοδικὴν σύσκεψιν. — Οἱ δυτικοὶ Ἱστορικοὶ βεβαιοῦσιν, ὅτι δῆθεν ἤθελεν, ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς συνόδου, νὰ θανατώσῃ τοὺς λιγάτους ἐν μέσῳ στάσεως τοῦ λαοῦ, ὁ δ' Αὐτοκράτωρ προνοῶν τοὺς σκοποὺς τοῦ Κηρουλαρίου, διέταξεν αὐτοὺς νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ὁδὸν αὐτῶν, ἕνεκα δὲ τούτου ὁ Πατριάρχης διήγειρε δῆθεν τὸν λαὸν, ἠνάγκασε τὸν Αὐτοκράτορα νὰ παραδώσῃ αὐτῷ τοὺς διερμηνεῖς τῶν λιγάτων, καὶ ἐνόθευσε τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀφορισμοῦ, ἣν ὁ Αὐτοκράτορ ἐζήτησεν ἐκ νέου παρὰ τῶν λιγάτων ἐν ὁδῷ ὄντων, καὶ ἔδειξε τὴν δυσαρέσκειαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην. Ἀλλὰ τίς ἡ ἀνάγκη νὰ νοθεύσῃ ὁ Μιχαὴλ τοιοῦτον ἀφορισμὸν, ὅστις τοὐναντίον ὠφέλει αὐτὸν, καθὸ παράλογος καὶ περιέχων τὸ ψεῦδος ἐν ἑκάστῃ λέξει; τί δ' ἄλλο ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ αὐτῷ ὁ θάνατος τῶν λιγάτων, εἰμὴ ἐντελῆ καὶ δικαίαν καταδίκην κατά τε τοὺς πολιτικοὺς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νόμους; Οἱ Ῥωμαῖοι ἤθελον ἐξακολουθήσει ἐμμένοντες εἰς τὸ κατ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας φρόνημα αὐτῶν.

Τί ὑπελείπετο λοιπὸν νὰ πράξῃ ὁ Πατριάρχης, μετὰ τοιαύτην ἄφρονα πρᾶξιν ἐκ μέρους τῶν λιγάτων, εἰμὴ νὰ ἐλέγξῃ τοὺς παραλογισμοὺς αὐτῶν, ὅπερ καὶ ἔπραξε, λίαν προσεκτικῶς ὅμως, διότι δὲν ἤγγισε τὸν Πάπαν, ἀλλὰ μόνον τοὺς λιγάτους. — Ὁ Φλευρῆς, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου, γράφει, ὅτι ὁ Μιχαὴλ συνήθροισεν εἰς τοὺς βασιλικοὺς θαλάμους δέκα Μητροπολίτας καὶ δύω Ἀρχιεπισκόπους καὶ συνέταξε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν πρὸς τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀφορισμοῦ.

«Νῦν τινες δυσσεβεῖς ἄνδρες καὶ ἀποτρόπαιοι, ἄνδρες ἐκ σκότους ἀναδύντες, τῆς γὰρ ἑσπερίου μοίρας ὑπῆρχον γεννήματα, εἰς τὴν εὐσεβῆ ταύτην ἐλθόντες πόλιν καὶ θεοφύλακτον, ἀφ' ἧς ὥσπερ ἀπό τινος ὑψηλοῦ καὶ μετεώρου χωρίου αἱ τῆς ὀρθοδοξίας πηγαὶ ἀναδύονται καὶ καθαρὰ τῆς εὐσεβείας τὰ νάματα εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης διαῤῥέουσι πέρατα, καὶ ποταμῶν δίκην τὰς ἐν ἁπάσῃ τῇ ὑφ' ἥλιον ψυχὰς τοῖς εὐσεβέσι δόγμασι καταρδεύουσιν, — εἰσπηδήσαντες, τὸν ὀρθὸν λόγον τῇ διαφθορᾷ τῶν δογμάτων καταλυμήνασθαι ἐπεχείρησαν, ὡς καὶ γραφὴν ἀποθέσθαι ἐν τῇ μυστικῇ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας τραπέζῃ, δι' ἧς ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ τὴν ὀρθόδοξον τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ πάντας τοὺς μὴ συνυπαγομένους τοῖς αὐτῶν δυσσεβήμασιν ὀρθοδόξους ἀναθέματι δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι εὐσεβεῖν, καὶ τὸ ὀρθόδοξον προβαίνειν ἐθέλομεν, καθυπέβαλον, ἐγκαλέσαντες ἡμῖν ἄλλα τέ τινα, καὶ ὅτι τοὺς πώγωνας παραπλησίως ἐκείνοις ξυρᾶν, καὶ τὴν κατὰ φύσιν ἀνθρώπου μορφὴν παρὰ φύσιν ἐξαλλάσσειν οὐκ ἀνεχόμεθα· πρὸς δὲ καὶ ὅτι μὴ διακρινόμενοι ἀπὸ πρεσβυτέρων μεταλαμβάνειν γεγαμηκότων· ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, καὶ ὅτι τὸ ἱερὸν καὶ ἅγιον σύμβολον, ὃ πᾶσι τοῖς συνοδικοῖς καὶ οἰκουμενικοῖς ψηφίσμασιν ἄμαχον ἔχει τὴν ἰσχὺν, νόθοις λογισμοῖς καὶ παρεγγράπτοις λόγοις καὶ θράσους ὑπερβολῇ μὴ κιβδηλεύειν ἐθέλομεν, μηδὲ παραπλησίως ἐκείνοις ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ

Ἅγιον — ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς φαμὲν ἐκπορεύεσθαι.» — Ἀφοῦ δὲ ἐξέθηκεν ἐπὶ τίνων θεμελίων ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία στηρίζει καὶ τηρεῖ τὰ τρία ταῦτα, ὁ Μιχαὴλ, ἐξακολουθεῖ περὶ τῶν λιγάτων λέγων· «Ἐφ' ἑτέρας μὲν ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πρὸς τὸν φιλευσεβέστατον ἡμῶν Αὐτοκράτορα ἀφικόμενοι, — μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἄφιξιν πεπλασμένην τὴν ἀρχὴν ποιησάμενοι, καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης μὲν ἀφικέσθαι, καὶ παρὰ τοῦ Πάπα ἀποσταλῆναι σκηψάμενοι, ταῖς δὲ ἀληθείαις ταῖς παρὰ τοῦ Ἀργυροῦ (α) δολεραῖς ὑποθήκαις καὶ συμβουλαῖς, αὐτοί τε ἀφ' ἑαυτῶν ἀφικόμενοι, καὶ μήτε παρὰ τοῦ Πάπα ἀποσταλέντες· ἀλλὰ καὶ γράμματα, ἃ ὡς ἀπ' ἐκείνου δῆθεν ἐπεφέροντο, πλασάμενοι. Τοῦτο γὰρ ἀπότε ἄλλων διεγνώσθη πολλῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ τὰς τῶν γραμμάτων σφραγίδας νενοθευμένας φανερῶς φωραθῆναι.» (Κατηγορία λίαν σπουδαία καὶ δικαία ἴσως, διότι φαίνεται, ὅτι μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν λιγάτων εἰς Ῥώμην, ὁ διάδοχος τοῦ Λέοντος Θ', ὁ Πάπας Βίκτωρ Β', καὶ οἱ αὐτοῦ οἰκειότεροι διάδοχοι, ἐπεκύρωσαν διὰ τῆς αὐτῶν συναινέσεως τὸ ἀφοριστικὸν γράμμα, τὸ ῥιφθὲν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας.) «Αὐτὸ μὲν οὖν τὸ παρὰ τῶν δυσσεβῶν τούτων ἀποτεθὲν ἔγγραφον καθ' ἡμῶν, Ἰταλικοῖς γράμμασι γεγραμμένον, καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ὑποδιακόνων τῆς δευτέρας ἑβδομάδος παρ' αὐτῶν πρῶτον μὲν τῇ τραπέζῃ τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπιτεθὲν, ὕστερον δὲ διὰ τὸ τοὺς ὑποδιακόνους ἀπώσασθαι τοῦτο καὶ τῆς θείας ἀπορρίψαι τραπέζης, καὶ προτείνασθαι μὲν τοῖς θεῖσι λαβεῖν, ἐκείνους δὲ μὴ βουληθῆναι, τοῦτο κατὰ τοῦ ἐδάφους ῥιφθὲν, καὶ εἰς χεῖρας πολλῶν ἐλθὸν, ἵνα μὴ δημοσιευθῇ τὰ ἐν αὐτῷ βλασφημούμενα, ἡ μετριότης ἡμῶν ἀνελάβετο, εἶτα τῶν τὴν Ἰταλίδα γλῶτταν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταβάλλειν εἰδότων προσκαλεσαμένη τινὰς, — μεταφράσαι τὸ ἔγγραφον ἐπετρέψατο·

(α) Δουκὸς καὶ Βασιλικοῦ μεγιστᾶνος ἐν τῇ νοτείῳ Ἰταλίᾳ.

καὶ τοῦ ἐγγράφου παρὰ τούτων μεταφρασθέντος εἶχεν ἡ τούτου ὑφὴ αὐτοῖς ῥήμασιν οὕτωσί· «Ὅστις ἂν τῇ πίστει καὶ τῇ θυσίᾳ τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ Ἀποστολικῆς καθέδρας ἀντιλέγοι, ἀνάθεμα ἔστω, καὶ μήτε δεχέσθω ὀρθόδοξος, ἀλλὰ λεγέσθω προζυμίτης, καὶ νέος Ἀντίχριστος.» — Ταῦτα μὲν οὖν τὰ τῆς δυσσεβοῦς ταύτης καὶ ἀνοσίου γραφῆς· ἡ δὲ μετριότης ἡμῶν τὴν τηλικαύτην κατὰ τῆς εὐσεβείας τόλμην καὶ τὴν ἀναίδειαν μὴ ἀνασχομένη ἀνεπεξέλευστον μεῖναι καὶ ἀτιμώρητον, τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ τὰ περὶ τούτου κοινολογεῖται· καὶ ὅς, ἦσαν γὰρ οὗτοι ἀπόδημοι πρὸ μιᾶς καὶ μόνον ἡμέρας, μετὰ τὸ περὶ τούτου ἀνενεχθῆναι τῷ κράτει αὐτοῦ, τὰς ὡς τὴν μεγαλούπολιν τούτους μετασταλοῦντας ἐκπέμπει· καὶ θᾶττον μεταπέμπονται, οὐ βούλονται δὲ τῇ ἡμετέρᾳ μετριότητι προσελθεῖν καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ Συνόδῳ εἰς ὄψιν ἐλθεῖν, καὶ ἀπόκρισίν τινα δοῦναι, περὶ ὧν ἀσεβῶν ἀπηρεύξαντο· ἀλλ' ἀκολούθως μὲν τῷ παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντι ἐγγράφῳ, καὶ πλείω δὲ τῶν ἐν αὐτῷ γραφέντων κατὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως ἔχειν εἰπεῖν διατείνονται· αἱρεῖσθαι δὲ θανεῖν μᾶλλον, ἢ εἰς ὄψιν ἡμῖν καὶ τῇ Συνόδῳ ἐλθεῖν. Ταῦτα γὰρ ὁ κραταιὸς, καὶ ἅγιος ἡμῶν Βασιλεὺς δι' ἀποκρίσεως τοῦ περιβλέπτου μαγίστρου — τῇ συνόδῳ μεμήνυκεν. Ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς μὲν βουλομένους τῇ Συνόδῳ καὶ ἡμῖν ἀπαντῆσαι, βιασθῆναι ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν Βασιλεὺς, διὰ τὸ δοκοῦν περικεῖσθαι τούτους τῆς πρεσβείας ὀφφίκιον οὐκ ἠὐδόκησεν· ἀνεκδίκητον δὲ πάλιν τὴν τηλικαύτην κατὰ τῆς εὐσεβείας μεῖναι ἀναίδειαν ἀπρεπὲς ἦν, καὶ ἄλλως ἀνάξιον, ᾠκονόμησε θεραπείαν ἀρίστην τῷ πράγματι καὶ τίμιον καὶ προσκυνητὸν γράμμα πρὸς τὴν ἡμετέραν μετριότητα — ἐξαπέστειλεν, ἔχει δὲ ἐπὶ λέξεως οὕτωσί.»

«Ἁγιώτατε Δέσποτα περὶ τοῦ συμβάντος ἡ βασιλεία μου ἐρευνήσασα εὗρε τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ γενομένην ἀπὸ τοῦ ἑρμηνευτοῦ καὶ τοῦ μέρους τοῦ Ἀργυροῦ, καὶ τοὺς μὲν ἐθνικοὺς ὡς ξένους, καὶ παρ' ἑτέρων ἀποβληθέντας τί ποιῆσαι οὐκ ἔχομεν·

τοὺς δὲ αἰτίους τυφθέντας ἀπεστείλαμεν πρὸς τὴν ἁγιωσύνην σου, ὡς ἂν δι' αὐτῶν παιδαγωγηθῶσι καὶ ἄλλοι, τὸ μὴ φλυαρεῖν τοιαῦτα· τὸ δὲ χαρτίον μετὰ τὸ ἀναθεματισθῆναι καὶ τοὺς συμβουλευσαμένους, καὶ τοὺς ἐκδεδωκότας, καὶ γράψαντας, καὶ μικρὰν εἴδησιν τῆς τούτων πονήσεως ἔχοντας, καυθήτω ἐνώπιον πάντων. Προσέταξε γὰρ ἡ βασιλεία μου, ἵνα καὶ τὸν Βεστάρχην τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἀργυροῦ, καὶ τὸν Βέστην τὸν ἐκείνου υἱὸν ἀποκλείσωσιν εἰς τὴν φυλακήν· ὡς ἂν διάγωσιν ἐν αὐτῇ κακουχούμενοι, καθώς εἰσιν ἄξιοι ἕνεκα τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως.»

Τοιαύτη γραφὴ τοῦ Πατριάρχου δεικνύει πολλὰ πιθανὸν αὐτὸ τὸ συμβάν, καὶ οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχει τις νὰ ὑποπτεύῃ, ὅτι αὐτὸς ἤθελε νὰ θανατώσῃ τοὺς λιγάτους, καὶ ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἔσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ λαοῦ. Αὐτοὶ οὗτοι, φοβηθέντες διὰ τὴν πρᾶξιν αὐτῶν, δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιστρέψωσι καὶ ἔῤῥιψαν ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ τὸ πταῖσμα· ἡ δ' ἀλληλογραφία αὐτοῦ μετὰ τοῦ πεπαιδευμένου καὶ εὐσεβοῦς Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου, καὶ τούτου πάλιν μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀκυληΐας, ῥίπτει πλειότερον φῶς ἐπὶ τῶν περιστάσεων τῆς λυπηρᾶς διαῤῥήξεως, καὶ δεικνύει τὴν περὶ ταύτης γνώμην τῶν Ἀνατολικῶν Ἱεραρχῶν, ἂν καὶ παριστᾷ τὸν Μιχαὴλ ἀγροϊκον κατά τι· ἀλλὰ συγχρόνως ἐδείκνυε καὶ πολλὴν προσοχὴν περὶ τὰς μετὰ τῆς Ῥώμης σχέσεις αὐτοῦ, διότι οὔτε οὗτος, οὔτε ὁ Πέτρος Ἀντιοχείας, οὔτε ὁ Αὐτοκράτωρ, ἤθελον νὰ διαταράξωσι τὴν ἀρχαίαν κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Δομνῖνος, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀκυληΐας, περιβαλὼν ἑαυτῷ τὸν τίτλον Πατριάρχου, ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Πέτρον, ὡς πρὸς διάσημον ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἱεράρχην, αἰτούμενος τὴν φιλίαν καὶ τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῶν γενομένων ἐπιπλήξεων παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας πρὸς τὴν τῆς Ῥώμης περὶ τῶν ἀζύμων, διότι ἐπεθύμει νὰ τηρήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην. Ὁ Πατριάρχης ἀπήντησε μὲν αὐτῷ κολακευτι-

κῶς, οὐχ ἧττον ὅμως παρατηρεῖ αὐτῷ περὶ τοῦ τίτλου *Πατριάρχης* τὰ ἑξῆς λέγων,

«Πλὴν ἐκ νηπίου μέχρι γήρως τοῖς ἱεροῖς ἐντραφεὶς γράμμασι, καὶ τῇ τούτων ἀναγνώσει σχολάζων ἀεί, οὐδέπω οὐδαμοῦ παρ' οὐδενὸς ἔμαθον, ἢ ἤκουσα μέχρι τῆς ἄρτι τὸν Πρόεδρον Ἀκυληίας, (α) ἢ Βενετίας Πατριάρχην ὀνομάζεσθαι. Πέντε γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ὑπὸ τῆς Θείας ᾠκονομήθη χάριτος εἶναι Πατριάρχας, τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων· (τούτων δὲ μόνος ὁ Ἀντιοχείας ὀνομάζεται κυρίως Πατριάρχης, ἐπειδὴ ὁ μὲν Ῥώμης καὶ Ἀλεξανδρείας ὀνομάζονται Πάπαι, ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων Ἀρχιεπίσκοποι.) Ἐπεὶ πῶς ἂν ἄλλως ἕκτον δυνησόμεθα ἐπεισάγειν Πατριάρχην, μὴ οὔσης ἕκτης ὡς εἴρηται, αἰσθήσεως ἐν τῷ σώματι, καὶ ταῦτα πολλῶν καὶ μεγάλων οὐσῶν ὑπὲρ τὴν σὴν ἐνορίαν Ἐπαρχιῶν καὶ χωρῶν ὑπὸ Μητροπολιτῶν, καὶ Ἀρχιεπισκόπων ῥυθμιζομένων καὶ μεταγενομένων πρὸς Θεοσέβειαν; ἀναλόγισαι γὰρ ὅσῳ μείζων τῆς κατὰ σὲ χώρας ἡ Βουλγαρία, ὅσῳ δὲ ταύτης πάλιν Βαβυλὼν ἡ μεγάλη· καὶ Ῥωμανίς, ἤτοι τὸ Χοροσὰν, καὶ λοιπαὶ τῆς ὅλης Ἀνατολῆς Ἐπαρχίαι, ἐν αἷς Ἀρχιεπίσκοποι παρ' ἡμῶν πέμπονται, καὶ Καθολικοὶ χειροτονοῦνται ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι Μητροπολῖται, ἔχοντες ὑπ' αὐτοὺς Ἐπισκόπους πολλοὺς, ἀλλ' εἷς ἐξ αὐτῶν Πατριάρχης οὐκ ἐκλήθη ποτὲ καὶ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις.» Ἰδοὺ ἀληθὴς εἰκὼν τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, καθ' ὃν ἐξισώθησαν πρὸς ἀλλήλους οἱ Πατριάρχαι, καὶ οὐδαμοῦ μνημονεύεται περὶ προνομίου τινὸς τοῦ τῆς Ῥώμης ἐπὶ τῶν λοιπῶν. Ὁ Ἀντιοχείας Πέτρος πολὺ ὀρθῶς ἐκφράζεται πρὸς τὸν Ακυληίας περὶ τοῦ Ῥώμης λέγων, «ὅτι κατ' ἀρχὰς τῆς ἑαυτοῦ ἱεραρχίας ἔγραψε πρὸς τὸν Πάπαν γράμμα κοινωνικὸν κατὰ τὸ ἔθος, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸ διὰ τῶν

(α) Κατ' ἄλλους δὲ Ἀκυτλίας, ἢ Ἀκυληγίας ἢ Ἀκυλίας.

εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐρχομένων προσκυνητῶν, ἀλλὰ δὲν ἔλαβεν ἔτι ἀπάντησιν, διὸ καὶ παρακαλεῖ τὸν Ἀκυηλίας νὰ ἐγχειρίσῃ τῷ Πάπᾳ ἀντίγραφον σὺν τῷ γράμματι, ὅπερ γράφει ἤδη πρὸς αὐτὸν, ἵνα, ἐὰν ὁ Πάπας εὐχαριστῆται ἐκ τοῦ ἐμπεριεχομένου, συμφωνήσῃ πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς καὶ συνενωθῶσιν ἅπαντες ὁμοψύχως, ὅπως προσφέρωσι τῷ Θεῷ τὴν αὐτὴν θυσίαν.» (οὕτω λοιπὸν οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι δὲν ὑπετάσσοντο τῷ Ῥώμης, ἀλλ' ἤθελον ὥστε οἱ τῆς Ῥώμης νὰ συμφωνῶσι πρὸς αὐτοὺς, τηροῦντας τοὺς ἀρχαίους κανόνας.) Περὶ δὲ τῶν ἀζύμων ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο «ἐπὶ ματαίῳ οἱ Δυτικοὶ παραπονοῦνται, ὅτι δῆθεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης, διασπείρει περὶ αὐτῶν κακὰς φήμας καὶ ἀποκλείει αὐτοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας· αὐτὸς γινώσκει κάλλιστα, ὅτι εἶσθε ὀρθόδοξοι καὶ πιστεύετε, ὡς ἡμεῖς, εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ τὴν ἐνσάρκωσιν· ἀλλὰ λυπεῖται, ὅτι διαφωνεῖτε εἰς τοῦτο μόνον, καὶ δὲν προσφέρετε τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, καθὼς οἱ τέσσαρες Πατριάρχαι καὶ ἅπασα ἡ λοιπὴ Ἐκκλησία.» (βιβλ. LX, κεφ. 11.)

Ὁ δὲ Πατριάρχης Μιχαὴλ ἔγραψεν ἐπίσης περὶ τούτου πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Πέτρον, ἐξηγῶν αὐτῷ τὰς συγκεχυμένας περιστάσεις. «Ἀκούσας πρὸ καιροῦ, παρὰ τῶν ἐνταῦθα ἐρχομένων ἐκ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, περὶ τῶν ἀρετῶν, τῆς εὐγενείας καὶ τῶν γνώσεων τοῦ ἀποθανόντος ἤδη Πάπα, ἔγραψα αὐτῷ ἐν ἐκτάσει καὶ μετὰ μεγάλης μετριότητος περὶ εἰρήνης καὶ ὁμοφωνίας ἐπί τινων ἀντικειμένων, ἅτινα ἀποδέχονται οἱ Δυτικοὶ ἐναντίον τῆς πίστεως ἡμῶν ὡς δύνασαι νὰ ἴδῃς καὶ αὐτὸς ἐν ἐπιστολῇ μου. Εἶχον δὲ σκοπὸν νὰ κερδίσω τὸν Πάπαν ἵνα ἀπολαύσω, δι' αὐτοῦ, τὴν βοήθειαν τῶν Φράγκων κατὰ τῶν Νορμανδῶν τῆς Ἰταλίας, καθ' ὧν ἦτο ὠργισμένος ὁ Πάπας, ὅστις μάλιστα ἔχαιρε καὶ μεγάλην ἐμπιστοσύνην παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι Ἐρρίκῳ. Τὴν δ' ἐπιστολήν μου σὺν τῇ Αὐτοκρατορικῇ, ἐνεχείρησα τῷ βεστιαρίῳ, ἐλπίζων, ὅτι οὗτος θέλει παραδώσει αὐτὴν ἀσφαλῶς καὶ κομίσει τὴν ἀπάντησιν· ἀλλ' ὁ μεγιστὰν

οὗτος, ἐλθὼν πρὸς τὸν Δοῦκα τῆς Ἰταλίας Ἀργυρὸν, ἠπατήθη παρ' αὐτοῦ καὶ ἐνεχείρισε τὰς ἐπιστολὰς πρὸς αὐτὸν, ὑποσχεθέντα ὅτι παραδώσει ταύτας ταχύτερον τῷ Πάπᾳ. Καὶ ὅμως ὁ Ἀργυρὸς, καθὼς περὶ τούτου ἐπληροφορήθημεν ἀκριβῶς, ὢν πάντοτε κακῶς διατεθειμένος πρὸς τὸ κράτος, τὰ μὲν βασιλικὰ χρήματα μετεχειρίσθη πρὸς ἴδιον ὄφελος, διὰ τῶν ἐπιστολῶν δὲ ἔπραξε δολιότητας. Προσεκάλεσε τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ, ὧν εἷς μὲν ἦτο Ἐπίσκοπός τις τῆς πόλεως Ἀμαλφηνῶν, διωχθεὶς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης διὰ νομίμους αἰτίας καὶ πέντε ἤδη ἔτη περιπλανώμενος, ἕτερος δὲ, ὁ Καρδηνάλης Οὔμβερτος ἢ Οὔβερτος, ἔφερε μόνον ὄνομα Ἀρχιεπισκόπου, διότι δὲν ἦτο γνωστὴ ἡ ἐπαρχία αὐτοῦ· τὸν δὲ τρίτον ἐτιτλοφόρησεν αὐτὸς καγγελάριον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἵνα μεταχειρισθῇ αὐτὸν ὡς στερεὸν προπύργιον διὰ τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ· εἶτα, ἀνοίξας τὴν ἐπιστολήν μου, ἔγραψε πρὸς ἐμὲ ἀπάντησιν, ἐξ ὀνόματος δῆθεν τοῦ Πάπα, καὶ δολίως κατώρθωσε νὰ κομίσωσιν αὐτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν.»

Οὗτοι, φθάσαντες ἐνταῦθα, παρουσιάσθησαν πρῶτον εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, μετὰ ἐξαισίου ὑπεροψίας κατά τε τὴν στάσιν, τὸ βάδισμα καὶ τὸ ἔνδυμα, αὕτη δὲ ἐγένετο ἔτι μείζων, ὅτε ἦλθον πρὸς ἐπίσκεψιν ἐμοῦ· διότι οὐ μόνον οὔτε λέξιν εἶπον πρὸς ἐμὲ, ἀλλ' οὔτε τὴν κεφαλὴν ἔκυψαν, οὔτε τὸν συνήθη χαιρετισμὸν ἠθέλησαν ν' ἀποδώσωσιν, ἢ νὰ καθίσωσιν ὄπισθεν τῶν Μητροπολιτῶν, οἵτινες συμπαρευρέθησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Καὶ τί λέγω περὶ ἐμαυτοῦ; δὲν ἐταπεινώθησαν μάλιστα οὐδ' ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλ' εἰσῆλθον εἰς τὰ Ἀνάκτορα κρατοῦντες εἰς χεῖρας σταυροὺς καὶ βακτηρίας· εἰς ἐμὲ δὲ ἠρκέσθησαν νὰ ἐγχειρίσωσι μόνον τὴν ἐσφραγισμένην ἐπιστολὴν καὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀμέσως· ἀλλ' ἐγὼ τότε παρατηρήσας αὐτὴν μετὰ προσοχῆς πρὶν τῆς ἀποσφραγίσεως, εἶδον ὅτι ἡ σφραγὶς μετεποιήθη δολίως, τὸ δ' ἐμπεριεχόμενον ἔγεμε κολακείας καὶ πανουργίας, διότι περιελάμβανε πάντα ἐκεῖνα,

περὶ ὧν ὁ Ἀργυρὸς πολλάκις ὡμίλει μετ' ἐμοῦ, ὅτε ἦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μάλιστα τὰ περὶ ἀζύμων, δι' ἃ εἶχον ἀναγκασθῆ νὰ ἀφορίσω αὐτὸν τετράκις. Σοὶ πέμπω ἀντίγραφον τῆς πρὸς τὸν Πάπαν ἐπιστολῆς μου καὶ τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῆς ἀπαντήσεως αὐτοῦ, ἣν οἱ ἀσεβεῖς οὗτοι ἐκόμισαν, ἵνα γνωρίσῃς κάλλιον τὴν ἀλήθειαν. Ἡ πανουργία αὐτῶν ἐφανερώθη ἔτι μᾶλλον, μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἄφιξιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τράνης, ὅστις ἀπεκάλυψεν ἡμῖν πάντα καθὼς ἐγὼ προεδιηγήθην ταῦτα τῷ Αὐτοκράτορι.» (κεφ. 12.)

Ὅσα ἔγραφεν ὁ Πατριάρχης περὶ τοῦ συμβάντος τούτου, φαίνονται λίαν ἀληθῆ καὶ σύμφωνα πρὸς τὴν αὐθάδειαν ἐκείνων, οἵτινες ἐτόλμησαν καὶ ἔθηκαν τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀφορισμοῦ ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, φαίνεται δὲ καὶ πολλὰ πιθανὸν, ὅτι μετὰ τὴν τοιαύτην πρώτην ἐπίσκεψιν, ὁ Μιχαὴλ δὲν ἤθελε νὰ βλέπῃ αὐτοὺς πλέον. Ἡ σιωπὴ τῶν πλησιεστέρων διαδόχων Λέοντος τοῦ Θ', περὶ τῶν λεγάτων τούτων, μαρτυρεῖ τρανῶς ὑπὲρ τῶν ὑπονοιῶν τοῦ Μιχαὴλ περὶ τῆς πανουργίας τοῦ Ἀργυροῦ, ἄλλως τε οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶχεν ὁ Πατριάρχης νὰ δικαιολογῆται οὕτως ἐνώπιον τοῦ Ἱεράρχου Ἀντιοχείας, μηδεμίαν ἐπιρροὴν ἔχοντος ἐπ' αὐτὸν, καὶ τηρήσαντος τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν, καὶ πρὶν καὶ μετὰ ταῦτα. Ὅτι δὲ ὁ κλῆρος, ἡ αὐλὴ καὶ ὁ λαὸς, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ἅπασα ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ, φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι οὐδεὶς ὕψωσε φωνὴν κατ' αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπεχρεώθη νὰ παιδεύσῃ τοὺς Λατίνους Μεταφραστάς.

Κατωτέρω ἐν τῇ πρὸς τὸν Πέτρον ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ὁ Μιχαὴλ, περιέπεσεν εἰς ἱστορικὸν μόνον οὐχὶ δὲ καὶ δογματικὸν σφάλμα, εἰπὼν ὅτι ὁ Πάπας Βιγίλιος συνεδρίαζεν ἐπὶ τῆς ἕκτης, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς πέμπτης οἰκουμενικῆς Συνόδου. Πολὺ πιθανὸν δὲ, ὅτι εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο περιέπεσε μᾶλλον ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ γράμματος, καθὼς παρετήρησε τοῦτο ἀπαντῶν ὁ Ἱεράρχης

Ἀντιοχείας, ἐπειδὴ εἶναι πολλὰ δύσκολον νὰ ἀγνοῇ ὁ Πατριάρχης, τίς ἦτο εἰς τὰς Συνόδους, ὅταν περιγράφῃ τίνος ἕνεκα ὀνομαστὶ ἀφώρισαν τὸν Βιγίλιον· εἶναι δὲ εὐκολώτερον τὸ λανθάνειν κατὰ τοὺς ἀριθμοὺς, ἢ κατὰ τὴν ἔννοιαν. Παρεπονεῖτο δὲ ὁ Μιχαὴλ, ὅτι ὁ Ἀντιοχείας καὶ οἱ λοιποὶ δύω Πατριάρχαι εἰσήγαγον τὸ μνημόνευμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Πάπα Λέοντος, ὅτε, μετὰ τὸν Βιγίλιον, ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν τὰ ὀνόματα τῶν Παπῶν, ὅπερ ὅμως ἠδύνατο νὰ γίνηται κατὰ καιροὺς, ἀναλόγως τῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων τῶν προϊσταμένων τῶν καθεδρῶν τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Βασιλευούσης. Αἱ δὲ κατὰ Λατίνων ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Μιχαὴλ κατηγορίαι περὶ τῶν ἀζύμων καὶ ἄλλων παρεκτροπῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων κανόνων, εἰσὶ πολὺ ὀρθότεραι ἐκείνων, δι' ἃ οἱ ληγάτοι κατηγόρουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν· Κυρίως δὲ ὁ Πατριάρχης κατέκρινεν αὐτοὺς διὰ τὴν πρὸς τροφὴν χρῆσιν τῶν πνικτῶν ζώων καὶ τοῦ αἵματος ἐναντίον τῶν Ἀποστολικῶν κανόνων· διὰ τὴν διατήρησιν τῆς νηστείας τοῦ σαββάτου ἀντὶ τῆς τετάρτης· διὰ τὴν χαλάρωσιν τοῦ τρόπου τῆς νηστείας· διὰ τὸ ἀπαγορεύειν τὸν γάμον εἰς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τὸ συγχωρεῖν αὐτὸν εἴς τινας τῶν πλησιεστέρων βαθμῶν τῆς συγγενείας κοσμικούς· διὰ τὸ βαπτίζειν διὰ μιᾶς καταδύσεως ἀντὶ τριῶν, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην τῶν λέξεων «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» καὶ διὰ τὸ δακτυλίδιον, ὅπερ φέρουσιν οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῶν, εἰς σημεῖον ἀῤῥαβῶνος μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐξέρχονται εἰς πόλεμον ὡς στρατιῶται, καὶ χέουσιν αἷμα πρὸς ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς αὐτῶν· ἐκτὸς δὲ τούτων, καὶ διότι οἱ ἐκ Δύσεως ἀποστελλόμενοι θέλουσι νὰ διδάσκωσι καὶ νὰ βιάζωσι πάντας νὰ δέχωνται τὴν γνώμην αὐτῶν.

Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας ἀπήντησε τῷ Μιχαὴλ μετ' ἐξαισίου μετριότητος καὶ φρονήσεως, ἡ δ' ἐπιστολὴ αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς ἀμφοτέρων τῶν καθεδρῶν, ἐπὶ περιστάσεων τοσούτῳ συγκεχυμένων. Δι' αὐτῆς ἐδηλοποίει ὅτι καὶ

κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας ἐνθυμεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα εὑρισκόμενον εἰς τὸ μνημονευτικὸν, καὶ ὅτι πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὅτε ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Σεργίου, ἐμνημονεύετο τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα Ἰωάννου μετὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν. — Τίνι τρόπω δὲ καὶ τίνος ἕνεκα ἀπεκλείσθη μετέπειτα ἀγνοεῖ· νομίζει ὅμως, ὅτι ὁ Μιχαὴλ δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ φροντίζῃ πολὺ περὶ τούτου. Ἡ δὲ περίστασις αὕτη μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ καθ' ὃν καιρὸν ἦσαν εἰς κοινωνίαν αἱ δύω καθέδραι, τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα ἐμνημονεύετο ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐξίσου καθὼς καὶ τὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ παρελείπετο ἀδιαφόρως, πολλαχοῦ καὶ οὐχὶ μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἄρα χωρίς τινος ἰδέας περὶ στερεώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας. (κεφ. 13.)

Περὶ δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν καταχρήσεων, ἃς περιέγραψεν αὐτῷ ὁ Μιχαὴλ, ὁ Πατριάρχης ἀπεκρίνατο ὅτι πρέπει τὰς μὲν τούτων ν' ἀποφεύγῃ τις, τὰς δὲ νὰ διορθώσῃ καὶ τὰς λοιπὰς νὰ παρασιωπήσῃ· «διότι τί πρὸς ἡμᾶς, ἐὰν οἱ Ἐπίσκοποι ξυρίζωσι τὰ γένεια καὶ φέρωσι δακτυλίδια εἰς σημεῖον τοῦ ἀῤῥαβῶνος αὐτῶν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας; ἡμεῖς αὐτοὶ ποιοῦμεν κουρὰν κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, καὶ φέρομεν χρυσίον ἐπὶ τῶν ἱματίων ἡμῶν. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀκαθάρτους τροφὰς καὶ τὰ κρέατα, ὅσα τρώγουσιν οἱ μοναχοὶ αὐτῶν, καὶ οἱ ἡμέτεροι ἐνίοτε τὸ αὐτὸ πράττουσι, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀποστρέφεταί τις οὐδὲν τῶν Θείων πλασμάτων, ἀλλὰ νὰ ἀποδέχηται πᾶν τοιοῦτον μετ' εὐγνωμοσύνης.» Ἐπρότεινε δὲ ὡς παράδειγμα τὸν μέγαν Παχώμιον, ὅστις ἔτρεφε χοίρους διὰ τοὺς διερχομένους ὁδοιπόρους, εἰς δὲ τοὺς ἀσθενεῖς μοναχοὺς ἔδιδεν εἰς βρῶσιν τοὺς πόδας καὶ τὰ ἐντόσθια. Μεῖζον ὅμως κακὸν καὶ ἄξιον τοῦ ἀναθέματος εἶναι ἡ ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκη τῶν λέξεων «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» διὸ καὶ ὁ Πέτρος ἐξετείνετο ἐπὶ τούτου ὡς σπουδαιοτάτου. Καὶ ὅμως,

ἐξηκολούθει ὁ Πέτρος, ἡμεῖς πρέπει νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἀγαθὴν διάθεσιν, καὶ ἐὰν δὲν κινδυνεύῃ ἡ πίστις, τότε νὰ κλίνωμεν μᾶλλον πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, διότι καὶ αὐτοὶ εἰσὶν ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἂν καὶ πολλάκις ἁμαρτάνωσιν ἀγροικίας καὶ ἀμαθείας ἕνεκα. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζητῇ τις παρὰ τοῖς βαρβάροις τοιαύτην ἐντέλειαν, οἵαν ἔχομεν ἡμεῖς, οἱ ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἀνατεθραμμένοι ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν Ἁγίων Γραφῶν· ἀρκεῖ μόνον νὰ φυλάττωσιν οὗτοι ἔκπαλαι τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς ἐνσαρκώσεως.» Καὶ ἰδοὺ ὁποίους ἐνόμιζε τοὺς Ῥωμαίους ὁ Ἱεράρχης Ἀντιοχείας καὶ πάντας ἐν γένει τοὺς Δυτικούς, οὐχὶ δὲ διδασκάλους καὶ ἀρχηγοὺς ἐν τῇ πίστει, καὶ ἦτο ἄρα δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἄλλως τὸ πρᾶγμα μετὰ τοσαύτας ἀκαταστασίας τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες διήρκεσαν ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα;

«Ὅμως δὲν ἐγκρίνομεν τὸ ἀπαγορεύειν τοῖς πρεσβυτέροις, ὅσοι ἔχουσι νομίμους γυναῖκας, τὸ ἐγγίζειν τὰ ἅγια, οὐδὲ τὸ μὴ διατηρεῖν, ὡς ἡμεῖς, τὰς νηστείας· περὶ δὲ τῶν ἀζύμων εἴπον ἱκανὰ πρότερον, καὶ πρέπει νὰ φυλάττωνται τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα. Καθ' ὅσον ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὴν πρὸς τροφὴν χρῆσιν τῶν πνικτῶν κρεάτων καὶ τὴν εἰς γάμον ἕνωσιν δύω ἀδελφῶν πρὸς δύω ἀδελφάς, δὲν πιστεύω, ὅτι ὁ Πάπας καὶ οἱ Ἐπίσκοποι αὐτοῦ συγχωροῦσι τοῦτο· ἀλλ' ἴσως ὑπάρχουσιν εἰδικά τινα μόνον παραδείγματα τοιούτων γάμων, καθὼς συμβαίνει, ἄνευ γνώσεως ἡμῶν, καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν Αὐτοκρατορίαν. Ἡμεῖς παραβλέπομεν τὰς ἰδίας καταχρήσεις, ἐξετάζοντες μετὰ προσοχῆς τὰς ἀλλοτρίας.»

«Καλῶς πράξεις, ἐὰν ἐπιμείνῃς μόνον εἰς τὰ περὶ τοῦ συμβόλου, καὶ τοῦ γάμου τῶν πρεσβυτέρων, τὰ δὲ λοιπὰ δύνασαι νὰ παραβλέψῃς· ἴσως μάλιστα αἱ πλεῖσται τῶν ἐπιπλήξεων εἰσὶν ἄδικοι καὶ ἡμεῖς δὲν πρέπει εὐκόλως νὰ πιστεύωμεν εἰς τὰς συκοφαντίας. Καὶ οὕτω σὺ μὲν πρέπει νὰ γράψῃς πρὸς τὸν

μέλλοντα Πάπαν, ὅταν οὗτος ἐκλεχθῇ, αὐτὸς δὲ ἴσως εἴπῃ δικαιολογούμενος, ὅτι αἱ κατηγορίαι [αὗται εἰσὶ ψευδεῖς καὶ δύναται νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι, παραδείγματος χάριν, οὗτοι δὲν τιμῶσι τὰ ἅγια λείψανα, ἐν ᾧ ὑπεραίρονται τοσοῦτον διότι κατέχουσι τὰ σώματα τῶν ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου; καὶ πῶς δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι δὲν σέβονται τὰς εἰκόνας, ὅταν ὁ Πάπας ὑπέγραψε τὴν ἑβδόμην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ κατηράσθη τοὺς εἰκονομάχους;» (ἡ γνώμη αὕτη ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἐκ τοῦ ὅτι, εἰς τὴν Δύσιν, πλὴν τῶν Παπῶν, πολλοὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἀπεδέχοντο τὴν Σύνοδον ταύτην.) «Καὶ οὕτω προσπίπτω νοερῶς εἰς τοὺς πόδας σου, καὶ ἱκετεύω νὰ φανῇς συγκαταβατικώτερος, ἵνα μὴ, ἐπιθυμῶν νὰ ἀνεγείρῃς τὸ πεπτωκὸς, καταστήσῃς τὴν πτῶσιν αὐτοῦ βαρυτέραν, καὶ μάλιστα, καθ' ὅσον ἐκ τῆς μικρᾶς ἀσυμφωνίας μεταξὺ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ τῆς τόσῳ μεγάλης ἐκείνης καθέδρας, προῆλθον τοσαῦται δυστυχίαι. Ἐγὼ νομίζω ὅτι, ἐὰν οὗτοι διορθώσωσι τὴν εἰς τὸ σύμβολον προσθήκην αὐτῶν, οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται πλέον νὰ ἀπαιτήσωμεν, μάλιστα δὲ δυνάμεθα νὰ παραβλέψωμεν καὶ τὸ ζήτημα περὶ τῶν ἀζύμων. Ἱκετεύω σε, συμφώνησον πρὸς τὴν γνώμην ταύτην, ἵνα μὴ ἀπαιτοῦντες πάντα, στερηθῶμεν πάντων.»

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐπὶ τίνων συνθηκῶν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἤθελε πάλιν νὰ δεχθῇ εἰς τὴν ἑαυτῆς κοινωνίαν τὴν Ῥωμαϊκὴν, ἥτις πάντοτε ἐπὶ μᾶλλον ἀπεχωρίζετο ἐν τῇ διαρκείᾳ τῶν ἀταξιῶν αὐτῆς, ὅτι οὐ μόνον παρεβίασε πάντα σύνδεσμον, ἀλλὰ καὶ ἔστερξεν εἰσχωρούσας εἰς αὐτὴν πολλὰς μεταβολὰς, αὐξηθείσας ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐκστρατειῶν τῶν σταυροφόρων.

Ἐκ ταύτης λοιπὸν τῆς ψυχρότητος τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας προῆλθε καὶ ἡ μερικὴ διάῤῥηξις τῶν ληγάτων μετὰ τοῦ Πατριάρχου Μηχαὴλ, ἥτις ἂν καὶ δὲν εἶχε διὰ τὸ μετέπειτα

σπουδαῖα ἐπακόλουθα, προὐξένησεν ὅμως τὴν διάῤῥηξιν τῆς ἀμοιβαίας ὁμοφωνίας καὶ τὴν ἀποστασίαν ὁλοκλήρου τῆς Δύσεως ἀπὸ τῆς Οἰκουμενικῆς ἑνότητος, ὡς μέλλομεν ἰδεῖν ἐκ τῆς ἀκολούθου σειρᾶς τῆς Ἱστορίας τοῦ μεσαιῶνος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Β΄

Ο ΠΑΠΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ζ΄.

Καὶ ὁ Πάπας Στέφανος ὁ Θ΄, δεύτερος μετὰ τὸν Λέοντα, ἔπεμψε τρεῖς ληγάτους εἰς Βασιλεύουσαν, κατὰ τὸ 1052 ἔτος, μετὰ φιλικῶν γραμμάτων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλ' οὗτοι ἐστράφησαν ἐκ τῆς ὁδοῦ, μαθόντες τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου. Ἐπὶ δὲ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Νικολάου τοῦ Β΄, τὸ πνεῦμα τοῦ Ἱλδεβράνδου, ἀρχιδιακόνου τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ μέλλοντος Γρηγορίου τοῦ Ζ΄, ἤρχισεν ἤδη ν' ἀναφαίνηται. Ἐπειδὴ οὗτος περιεφρούρησε διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως τὴν ἐκλογὴν τῶν Παπῶν κατὰ πάσης ξένης ἐπιρροῆς, ἐναντίον τῶν Αὐτοκρατορικῶν δικαιωμάτων, ἀφιερώσας αὐτὴν εἰς μόνους τοὺς Καρδιναλίους τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας. Ἐπὶ ταύτης ὅμως τῆς Συνόδου, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς ἀκολούθου, οὐδεὶς λόγος ἐγένετο περὶ τῆς συμβάσης διαρρήξεως τῶν ληγάτων μετὰ τοῦ Πατριάρχου Μιχαήλ. Μετὰ τὸν Νικόλαον, ὁ Πάπας Ἀλέξανδρος ὁ Β΄, ἔπεμψεν ἕνα ληγάτον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅστις διέμεινεν ἐκεῖ σχεδὸν ἓν ἔτος, παρὰ τῷ Πατριάρχῃ Ἰωάννῃ Ξιφιλίνῳ, καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ φιλειρηνικὴν διάθεσιν ἀμφοτέρων τῶν καθεδρῶν. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LX, κεφ. 24, 31.)

Μετ' οὐ πολὺ ἀνέβη τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης καὶ αὐτὸς ὁ Ἱλδεβράνδος, ὀνομασθεὶς Γρηγόριος Ζ΄, ἔκτοτε δὲ αἱ ἀπαιτήσεις τῶν Ῥωμαίων Πρωθιεραρχῶν ἐγένοντο τοσούτῳ ὑπερβολικαί, καὶ ἡ πραγματικὴ ἰσχὺς αὐτῶν τοσούτῳ ἀπεριόριστος, ὥστε ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, δι' αὐτούς, ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ φαίνηται ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τῆς Δυτικῆς ἑνότητος, ὅτε ὑπερησπίζετο τὰ δίκαια καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἐπὶ τῇ

βάσει τῶν οἰκουμενικῶν διατάξεων καὶ τῶν ἀρχαίων ἐθίμων. (Φλευρῆς β. βλ. LXII, κεφ. 1.)

Ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τοῦ Γρηγορίου, ἀναβιβάζουσα καὶ καταβιβάζουσα Αὐτοκράτορας καὶ Βασιλεῖς, ἀπαιτοῦσα τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν, ὡς ἀπὸ ὑποτελῶν ἢ ὑπηκόων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου, παρεβίαζε μέχρι τοσούτου πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι Ἱστορικοὶ ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἐξήρχετο τῶν δικαίων ὁρίων καὶ σχεδὸν ἐξηφάνιζε πᾶν δικαίωμα τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὧν ἐθήρευεν ἐπιμόνως τὴν τελείαν ὑποταγήν. Ἅπαντες οἱ Πατριάρχαι (ἐννοεῖται οὐχὶ Ἀνατολικοὶ) καὶ Ἀρχιεπίσκοποι ὑπεχρεοῦντο νὰ ὁρκισθῶσιν ὑπακοὴν εἰς τὸν Πρωθιεράρχην, ὅστις ἑαυτὸν μόνον ἐφαντάζετο περιβεβλημένον πᾶσαν τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν, τὴν διδομένην παρ' αὐτοῦ κατὰ διαφόρους βαθμοὺς τοῖς λοιποῖς Ἱεράρχαις. Τὸ δὲ πέραν τοῦ δέοντος ἐπεκταθὲν δικαίωμα τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑποθέσεων εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν, ἐρρίζοῦτο ἐπὶ μᾶλλον, αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς ἐθεωροῦντο ἀναμάρτητοι, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐκρέμαντο ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἐπικύρωσις τῶν ἐπισκόπων. Πρὸς τούτοις ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία τῶν Παπῶν δὲν περιωρίζετο ὑπ' οὐδεμιᾶς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὑπ' οὐδενὸς ἐθίμου ἢ νόμου. Ἐκ τούτου δὲ πάντες οἱ μὴ ὑπακούοντες εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Γρηγορίου, ἢ μὴ ὄντες εἰς κοινωνίαν μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἐθεωροῦντο σχισματικοὶ καὶ αἱρετικοί· διὸ κυρία καὶ μοναδικὴ συνθήκη πάσης ἐπιστροφῆς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἡ ὑποταγὴ πρὸς τὸν ὑπέρτατον αὐτῆς Ἐπίσκοπον. Γρηγόριος δὲ ὁ Ζ' ἔθηκε στερεὰ θεμέλια τῆς δεσποτείας ταύτης, ἥτις ἐνεδυναμώθη ἔπειτα κατὰ τὸν μεσαιῶνα (Palmer a treatise on the church, vol. 1. p. 196.)

Αὐτὸς οὐ μόνον ἦτο πεπεισμένος ὅτι ἐν γένει ἡ κοσμικὴ ἐξουσία πρέπει νὰ ὑπόκειται τῇ πνευματικῇ, ἀλλὰ μάλιστα προὐτίθετο καὶ τὴν κτῆσιν ἰδιαιτέρων δικαιωμάτων εἰς πάντα

τὰ κράτη, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. Πρῶτον ὁ Γρηγόριος ἐθεώρει ὡς ἓν τῶν προνομίων τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας τὸ διατιθέναι τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ τούτου ἕνεκα ἐν ταῖς πράξεσι καὶ ταῖς ἰδίαις ἐπιστολαῖς οὐδέποτε ἐσημείου, κατὰ τὸ ἀρχαιόθεν παραδεδεγμένον ἔθος, τὸ ὄνομα τῶν Δυτικῶν Αὐτοκρατόρων, ἀλλὰ μόνον τὸ ἔτος τῆς Ἱεραρχίας αὐτοῦ· παρὰ δὲ τοῦ ἀρτίως ἐκλεχθέντος τότε βασιλέως τῆς Γερμανίας ἀπήτει τὸν ὅρκον, ὡς παρά τινος ὑποτελοῦς αὐτῷ καὶ τὴν τελείαν ἐν πᾶσιν ὑπακοήν. Τὴν δὲ Σαξωνίαν, ὡς κυριευθεῖσαν ὑπὸ Καρόλου τοῦ μεγάλου, ἐθεώρει κληρονομίαν τοῦ Ἁγ. Πέτρου, κατὰ τὴν διαθήκην δῆθεν τοῦ Ἄνακτος τούτου. Τοὺς δ' ἐν Γαλλίᾳ ληγάτους αὐτοῦ παρήγγειλε νὰ διατάξωσι νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ἑκάστην οἰκίαν ἐτήσιος φόρος πρὸς τὸν ἅγιον Πέτρον, ἐὰν οἱ Γάλλοι θέλωσι νὰ ἀναγνωρίζωσιν αὐτὸν ποιμένα ἑαυτῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον· ἀνεφέρετο δὲ περὶ τούτου καὶ εἰς τὰς ψευδεῖς διατάξεις τοῦ μεγάλου Καρόλου. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας πάλιν εἰσέπραττε φόρον, καὶ παρωργίσθη μεγάλως, ὅταν ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος ἠρνήθη αὐτῷ τὸν ὅρκον τῆς πίστεως καὶ τελείας ὑπακοῆς. Τὸν Βασιλέα τῆς Δανίας ὑπεμίμνησκεν, ὅτι ὑπεσχέθη δῆθεν νὰ παραδώσῃ ἑαυτόν τε καὶ τὸ βασίλειον αὐτοῦ εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ προὔτεινεν εἰς ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὡς δῶρον μίαν τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν κατεχομένων. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXIII, κεφ. 11.)

Περὶ δὲ τῆς Ἱσπανίας ἔλεγεν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ὅτι, πρὶν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σαρακηνῶν εἰς αὐτὴν, ἀνῆκεν εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον, καὶ ὅτι ἤδη ἐπιθυμεῖ μᾶλλον νὰ μείνῃ ὑπὸ τοὺς ἀπίστους, παρὰ νὰ κατέχηται ὑπὸ Χριστιανῶν, οἵτινες δὲν ὁμολογοῦσιν ἑαυτοὺς ὑπηκόους τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας. Εἰς τὴν Σαρδηνίαν διέταττε νὰ ἐξοφλήσωσι τὰ δικαιώματα τοῦ ἁγίου Πέτρου, ἅτινα ἠμέλησαν οἱ πατέρες αὐτῶν, καὶ ἠπείλει μελλούσας δυστυχίας εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἐὰν παρακούσωσιν

οἱ κάτοικοι, διότι πολλοὶ λαοὶ προὔτεινον αὐτῷ νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς τὴν Σαρδηνίαν, ὑποσχόμενοι ἱκανὴν ἀποζημίωσιν διὰ τοιοῦτον δῶρον. — Τὸν δὲ Σαρδηνίας Ἐπίσκοπον διέταξε νὰ ξυρίσῃ τὸ γένειον, κατὰ τὸ ἔθιμον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ διατηρεῖ δῆθεν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπέβαλε δὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο καὶ εἰς πάντα τὸν κλῆρον, ἀπειλῶν στέρησιν τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὸν παρακούσοντα. Τὸν Βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας ὑπεμίμνησκεν ὁ Γρηγόριος, ὅτι τὸ κράτος αὐτοῦ ἔκπαλαι παρεδόθη εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον ὑπὸ τῶν τότε ἡγεμόνων, καὶ ὅτι διὰ τὴν μετέπειτα παράβασιν τοιαύτης ὑπακοῆς ἀπώλεσαν οὗτοι τὸ στέμμα· Καὶ ἡ Δαλματία δὲ ἀνῆκε δῆθεν ἔκπαλαι εἰς τὴν Ἀποστολικὴν καθέδραν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἀπωτάτης Ῥωσσίας ἐξέτεινε τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ ὁ φιλόδοξος Γρηγόριος, διότι ἐπιστέλλων πρὸς τὸν μέγαν Δοῦκα Ἰζιασλαῦον ἔλεγεν, ὅτι δῆθεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἐν Ῥώμῃ ἁγίους τόπους, ἐδήλωσεν αὐτῷ, ὅτι θέλει νὰ ἀφιερώσῃ τὸ ἑαυτοῦ βασίλειον εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον, καὶ νὰ λάβῃ αὐτὸ αὖθις δῶρον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πρωθιεράρχου, ὁ δὲ Πάπας, προσέθηκεν, ἐκπληρώσει τοσούτῳ δικαίαν αἴτησιν.

Ὁ Γρηγόριος δι' αὐστηρῶν νόμων ἐστερέωσε διὰ παντὸς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν τὸ ἄγαμον τῶν κληρικῶν, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν Ἱερουργίαν εἰς πᾶσαν ἄλλην, πλὴν τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως, ἥτις ἐξεδόθη διακόσια ἔτη πρὸ αὐτοῦ, παρὰ τοῦ Πάπα Ἰωάννου Η', εἰς τοὺς Σλάβους· τοῦτο ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον τὰς αἰτίας τῆς μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς Ἐκκλησιαστικῆς διαῤῥήξεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο πολλὰ ἀπησχολημένος, ἕνεκα τῶν κατ' αὐτοῦ στάσεων ἐν τῇ ἰδίᾳ πρωτευούσῃ καὶ τῆς διχονοίας πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἑῤῥῖκον τὸν Δ', ὃν κατεγίνετο νὰ καταβιβάσῃ, ἐν ᾧ ὡσαύτως καὶ αὐτὸς κατεβιβάζετο, δὲν εἶχε καιρὸν νὰ ἐνασχοληθῇ πρὸς τὴν Ἀνα-

τολικὴν Ἐκκλησίαν, μεθ' ἧς οὐδεμίαν ἄμεσον σχέσιν εἶχε καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ.

Ὁ δεύτερος μετ' αὐτὸν διάδοχος Οὐρβανὸς Β', ὁ αὐτουργὸς τῶν σταυροφορικῶν ἐκστρατειῶν, εἶχε φιλονεικίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὸ 1098 ἔτος, ἐπὶ μικρᾶς Συνόδου, γενομένης εἰς τὴν πόλιν Βάρην, ἔνθα πρὸ μικροῦ μετεκομίσθησαν τότε τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ θαυματουργοῦ, ἐκ τῶν Μύρων τῆς Λυκίας. Ὁ Ἀνσέλμος, Ἀρχιεπίσκοπος Βρετανίας, ὃν ὁ Πάπας ὠνόμαζε πατέρα ἑαυτοῦ καὶ δεσπότην, ὡμίλει ἀντ' ἐκείνου, οἱ δ' ἀπορρίπτοντες τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τότε κατὰ πρῶτον παρεδόθησαν τῷ ἀναθέματι, ἐναντίον τῶν κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οἵτινες ἀπαγορεύουσι πᾶσαν μεταβολὴν εἰς τὸ Σύμβολον. Ἡ Σύνοδος ὅμως αὕτη ἦτο πολλὰ ἀσήμαντος, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ καὶ ἐπιρροὴν τινὰ ἐπὶ τῶν σχέσεων τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Τοὐναντίον μάλιστα βλέπομεν ἐκ τῆς Ἱστορίας, ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Συμεὼν ἔγραφε πρὸς τὸν Πάπαν, διὰ τοῦ Ἐρημίτου Πέτρου, ζητῶν προστασίαν κατὰ τῶν ἀπίστων. Οἱ δὲ σταυροφόροι, διαβαίνοντες διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἀπέφευγον ὅλως διόλου τοὺς Ἕλληνας. Πρὸς τούτοις ἐν Ἀντιοχείᾳ ἠλευθέρωσαν ἐκ τῆς εἱρκτῆς τὸν Πατριάρχην Ἰωάννην, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἐγκαταστήσαντες αὐτὸν μετὰ τιμῶν ἐπὶ τῆς καθέδρας, δὲν ἀπεφάσισαν νὰ διορίσωσιν ἄλλον Πατριάρχην, ἐναντίον τῶν κανόνων, οἵτινες ἀπαγορεύουσι δύω Ἐπισκόπους εἰς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν. Οὗτος ἔμεινεν ἐκεῖ δύω ἔτη καὶ εἶτα ἀπεσύρθη ἑκουσίως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅταν εἶδεν, ὅτι δυσκόλως ἠδύνατο νὰ διοικῇ ἀνθρώπους τοῦ Λατινικοῦ δόγματος. Ἐὰν δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα δὲν ἐγκατέστησαν Πατριάρχην Λατῖνον ἀντὶ τοῦ Συμεῶνος, τοῦτο ἐγένετο μόνον διότι οὗτος ἀπῆν, καὶ οἱ Λατῖνοι Πατριάρχαι, δύω συγχρόνως, κατέλαβον τὴν καθέδραν τῶν Ἱεροσολύμων, ἕνεκα τῶν διχονοιῶν

τῶν σταυροφόρων, ἀλλ' ὁ Παπικὸς ληγάτος Δαϊμβέρτος κατέβαλε τὸν ἀντίπαλον. Ἔκτοτε οἱ Πάπαι ἤρχισαν νὰ ἐπεμβαίνωσι κυριαρχικῶς εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Πατριαρχικῆς ἀρχῆς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἡ δ' ἔχθρα τῶν σταυροφόρων κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐχρησίμευσε κατὰ τὸν ΙΒ'. αἰῶνα εἰς συμπλήρωσιν τῆς διαῤῥήξεως. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXIV, κεφ. 31, 58, 59, 67.)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Δωδέκατος Αἰών.

Καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ αἰῶνος τούτου ἐξηκολούθησαν ἔτι αἱ εἰρηνικαὶ σχέσεις μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ῥώμης. — Τὸ 1115 ἔτος ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς, ἀκούσας περὶ τῆς τυραννικῆς διαγωγῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἑρρίκου τοῦ Ε΄ πρὸς τὸν Πάπαν Πασχάλην τὸν Β΄, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβείαν προτείνων ὑπεράσπισιν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ στέψῃ αὐτὸν ὁ Πάπας, ἢ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, διὰ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στέμματος εἰς Ῥώμην· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἡτοιμάζοντο νὰ ἀποστείλωσιν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ, τιμῆς ἕνεκα, μέχρι 600 πολιτῶν. Ἀλλ᾽ οὔτε ὁ Αὐτοκράτωρ, οὔτε ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἦλθον εἰς Ῥώμην, ὁ δὲ Φλευρῆς, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν συγχρόνων χρονογραφιῶν, ὑποτίθησιν ὅτι ὁ Ἀλέξιος, καί τοι εὑρισκόμενος εἰς διχονοίας μετὰ τῶν σταυροφόρων, ἦτο ὅμως σταθερῶς εἰς κοινωνίαν μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὰ γράμματα αὐτοῦ πρὸς τοὺς Πάπας Οὐρβανὸν τὸν Β΄, καὶ Πασχάλην τὸν Β΄. Πρὸς τούτοις ἐπὶ τῶν ἐν Λατράνῃ συνόδων, αἵτινες συνεκροτήθησαν, διαρκοῦντος τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ νομίζονται ἐν τῇ Δύσει ὡς οἰκουμενικαὶ, συνεδρίαζον δ᾽ ἐν αὐταῖς ἐνίοτε καὶ οἱ ἐκ τῆς Βασιλευούσης ἀπεσταλμένοι, οὐδεὶς ποτε ἔθιξε τὸ ζήτημα περὶ ἐκκλησιαστικῆς διαῤῥήξεως, ὡσανεὶ μὴ ὑπῆρξεν αὕτη, ἂν καὶ πράγματι πρὸ πολλοῦ ἤδη δὲν ὑπῆρχε πνευματικὴ ἑνότης μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXVI, κεφ. 16, 52, βιβλ. LXXIII, κεφ. 19. βιβλ. LXVII, κεφ. 31.)

Ἀξία παρατηρήσεως ὅμως εἶναι ἡ κρίσις Ἕλληνος φιλοσόφου, ἑνὸς τῶν ἐκ Βασιλευούσης ἐλθόντων πρέσβεων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Λοθαΐρον ἢ Κλοτάριον, τὸ 1137 ἔτος. Οὗτος κατακρίνων τὴν

Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἰδίως τὴν ἐν Ῥώμῃ καθέδραν, ἔλεγεν, ὅτι ὁ Πάπας εἶναι μᾶλλον Αὐτοκράτωρ, ἢ Ἐπίσκοπος, καὶ ὅτι ἅπας ὁ Ῥωμαϊκὸς κλῆρος ὑπάρχει ἀφωρισμένος, ἕνεκα τῶν ἀζύμων καὶ τῆς προσθήκης εἰς τὸ σύμβολον· οὕτω δὲ ἐκπληροῦνται ἐπ' αὐτῶν οἱ λόγοι τοῦ Προφήτου «Καὶ ἔσται ὁ λαὸς ὡς ὁ Ἱερεύς» (Ἡσαΐ. ΚΔ', 2.), διότι οἱ Ἐπίσκοποι ὑπάγουσιν εἰς πόλεμον, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Β', συναθροίζουσι στρατοὺς, διαμοιράζουσιν αὐτοῖς τὸν μισθὸν, καὶ φέρουσι πορφύραν. Τούτου δ' ἕνεκα ἀνεφύη φιλονεικία μεταξὺ τοῦ φιλοσόφου καὶ τῶν Λατίνων, ἧς τὴν περιγραφὴν ἀπέστειλεν οὗτος τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Λέοντι (βιβ. LXVIII, κεφ. 40.

Καὶ τὸ 1149 ἔτος ὁ Πάπας Εὐγένιος ὁ Γ' λαβὼν ἐκ τῆς Βασιλευούσης, διὰ τοῦ ἐλθόντος πρὸς αὐτὸν Ἐπισκόπου ἐπιστολὴν Ἑλληνιστὶ γεγραμμένην, ἐν ᾗ ἐξετίθεντο τὰ ἀμφισβητούμενα ζητήματα μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, παρεκάλει τὸν Ἀνσέλμον, Ἐπίσκοπον Σαξωνίας, χρηματίσαντα ποτὲ πρέσβυν τοῦ Αὐτοκράτορος Λοθαίρου ἢ Κλοταρίου ἐν Βασιλευούσῃ, νὰ δηλώσῃ αὐτῷ τὰς φιλονεικίας ὅσας ἐκεῖ εἶχε μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἀνσέλμος ἀπεκρίθη, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Καλο-Ἰωάννης καὶ ὁ Πατριάρχης προὔτειναν αὐτῷ φιλονεικίαν δημοσίᾳ μετὰ τοῦ Νικήτα Ἀρχιεπισκόπου Νικομηδείας, ὅστις, μετὰ πολλὴν συζήτησιν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συνεφώνει δῆθεν μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἔλεγεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ λύσῃ τοσοῦτῳ σπουδαῖον ζήτημα ἄνευ Οἰκουμενικῆς Συνόδου· περὶ δὲ τῶν πρωτείων τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐξεφράσθη οὕτω πως (βιβλ. LXIX, κεφ. 42.)

«Ἡμεῖς δὲν ἀρνούμεθα αὐτῇ τὰ πρεσβεῖα μεταξὺ τῶν ἑαυτῆς ἀδελφῶν, τουτέστι τῶν Πατριαρχικῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ συναινοῦμεν νὰ προεδρεύῃ ἐπὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων· ἀλλ' ἐκείνη ἀπεχωρίσθη ἀφ' ἡμῶν διὰ τῆς ὑπεροψίας ἑαυτῆς ὅτε, ὑπερβᾶσα τὰ ὅρια τῆς ἰδίας ἐξουσίας, διεμέλισε τὴν Αὐτοκρατο-

ρίαν καὶ τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ὅταν συγκαλῇ ἄνευ ἡμῶν Συνόδους ἐκ τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, αὗται χρεωστοῦσι μετὰ σεβασμοῦ νὰ παραδέχωνται καὶ νὰ τηρῶσι τοὺς κανόνας, οἵτινες τίθενται κοινῇ πάντων τούτων συμβουλῇ καὶ συναινέσει· ἀλλ' ἡμεῖς, καί τοι μηδεμίαν διαίρεσιν ἔχοντες ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν πίστιν, πῶς δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν κανόνας, ἐκδεδομένους ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν; Διότι, ὅταν ὁ Πάπας ἔχῃ σκοπὸν νὰ πέμπῃ πρὸς ἡμᾶς διατάγματα, βροντῶν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ θρόνου αὐτοῦ, νὰ κρίνῃ καὶ νὰ διατάττῃ τὰ κατὰ τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἄνευ τῆς ἡμετέρας συμβουλῆς, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, ποῦ ὑπάρχει τότε ἡ ἀδελφότης, καὶ μάλιστα ἡ πατρότης; Τότε ἐσόμεθα δοῦλοι, καὶ οὐχὶ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας! Καὶ ἐὰν ἦτο ἀνάγκη νὰ φέρωμεν ἡμεῖς τοσοῦτω βαρὺν ζυγὸν, τότε μόνη ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἔμελλε νὰ ἀπολαμβάνῃ τῆς ἐπιθυμητῆς αὐτῇ ἐλευθερίας καὶ νὰ δίδῃ νόμους εἰς πάσας τὰς λοιπὰς χωρὶς νὰ ὑπόκηται αὕτη εἰς οὐδένα νόμον. Πρὸς τί λοιπὸν ἐχρησίμευεν ἡμῖν τότε ἡ γνῶσις τῶν Ἁγίων Γραφῶν; πρὸς τί ὁ νοῦς; Μία Παπικὴ ἐξουσία, οὖσα, κατὰ τοὺς λόγους ὑμῶν, ὑπερτέρα πάντων τῶν ἀνθρώπων, καθίστησι πάντα ταῦτα ἀνωφελῆ καὶ μάταια. Ὁ Πάπας ἔσεται ὁ μόνος Ἐπίσκοπος, ὁ μόνος διδάσκαλος, ὁ μόνος ποιμὴν, ὅστις δώσει λόγον τῷ Θεῷ περὶ τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῷ μόνῳ ποιμνίου. Ἐὰν δὲ θέλῃ νὰ ἔχῃ ἐργάτας, κοπιῶντας σὺν αὐτῷ εἰς τὴν ἄμπελον τοῦ Κυρίου, δύναται μὲν νὰ φυλάττῃ τὰ πρωτεῖα αὐτοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ περιφρονῇ τοὺς ἀδελφοὺς, οὓς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνεγέννησεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ διὰ δουλείαν, ἀλλὰ δι' ἐλευθερίαν· διότι πάντες ἡμεῖς, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου, ὀφείλομεν νὰ παρουσιασθῶμεν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἀποδώσωμεν λόγον τῶν πράξεων ἡμῶν. *Πάντες*, λέγει ὁ Ἀπόστολος, οὔτε ἑαυτὸν ἐξαιρῶν, καί τοι Ἀπόστολον ὄντα, οὔτε τὸν Πάπαν. Διὰ τοῦτο ἐν οὐδενὶ τῶν

συμβόλων, ὅσα παρηγγέλθημεν νὰ ὁμολογῶμεν, εὑρίσκομεν ὅτι χρεωστοῦμεν νὰ ὁμολογῶμεν μερικῶς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ «μίαν ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.» Ταῦτα λέγω περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἄλλως σὺν ὑμῖν σέβομαι, ἀλλὰ δὲν πιστεύω, ὡς ὑμεῖς, ὅτι ὀφείλω ἐξ ἀνάγκης νὰ ἀκολουθῶ αὐτῇ ἐν πᾶσιν, οὐδ' ὅτι χρεωστοῦμεν νὰ ἐγκαταλίπωμεν τὰ δόγματα ἡμῶν, καὶ νὰ παραδεχθῶμεν τὰ περὶ τὰς τελετὰς ἔθιμα αὐτῆς, μὴ ἐξετάζοντες ταῦτα πρῶτον διὰ τοῦ νοὸς καὶ τοῦ κύρους τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, ἀλλὰ τρέχοντες κατόπιν αὐτῆς ὡς τυφλοὶ πανταχοῦ, ὅπου ἂν ὁδηγήσῃ ἡμᾶς κατὰ τὸ ἴδιον αὐτῆς φρόνημα. Οἱ δὲ σοφοὶ τῶν τε Ἑλλήνων καὶ Λατίνων κρινέτωσαν ἐὰν ὑπάρχῃ καλὸν καὶ ἔντιμον νὰ πράξωμεν οὕτως.»

Οὐδὲν μετριώτερον, οὐδὲν φρονιμώτερον τούτων ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὁ Νικήτας· καὶ ὅμως ὁ Ἀνσέλμος, ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἀντίῤῥησιν ταύτην, διέκοψε τὸν λόγον τοῦ Ἕλληνος Ἀρχιεπισκόπου εἰπών· «Ἐὰν ἐγνωρίζετε, καθὼς ἐγὼ, τὴν πίστιν, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν μετριοφροσύνην, τὴν σοφίαν, τὴν διάκρισιν, καὶ τὴν πρὸς πάντα τὸν κόσμον ἀγάπην τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, καὶ ἰδίως τὴν ἀκρίβειαν περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς περὶ τὰς κρίσεις, δὲν ἐλαλεῖτε οὕτως, ἀλλ' ἤρχεσθε εἰς κοινωνίαν μετ' αὐτῆς καὶ ὑπετάττεσθε αὐτῇ» — Τοιαύτη ἀπάντησις χρήζει ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μάλιστα μετὰ τοσαῦτα φρικώδη καὶ ἀποτρόπαια συμβάντα, ἅτινα κατήσχυναν τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν κατὰ τὸν Ι', ΙΑ', καὶ ΙΒ' αἰῶνα, καὶ χρησιμεύουσιν ὡς κάλλιστον δικαιολόγημα τῶν λόγων τοῦ Νικήτα, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ ὡς δικαιοτάτη ἐπίπληξις πρὸς τὴν Ῥώμην. Τὸ 1155 ἔτος ὑπῆρξαν πάλιν εἰρηνικαὶ τινὲς σχέσεις μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ προταθείσης βοηθείας τῷ Αὐτοκράτορι Φριδερίκῳ καὶ τῷ Πάπᾳ, κατὰ τοῦ Ῥοβέρτου Βασιλέως τῆς Σικελίας. Ὁ

Πάπας Ἀδριανὸς ὁ Δ', ἀποστέλλων εἰς Κωνσταντινούπολιν λη-
γάτους, ἔγραφε πρὸς τὸν Βασίλειον, Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλο-
νίκης, ἵνα ἐπιμεληθῇ περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ δὲ
Βασίλειος ἀπήντησεν αὐτῷ «δὲν ὑπάρχει διαίρεσις μεταξὺ
Ἑλλήνων καὶ Λατίνων. Ἐὰν δὲ ὑπάρχωσί τινες αἰτίαι σκανδά-
λου, δι' ἃς οὗτοι ἀπεμάκρυναν ἀλλήλους, ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη
δύναται εὐκόλως νὰ καταπαύσῃ ταύτας διὰ τῆς τοσούτῳ ἐκτε-
ταμένης ἐξουσίας αὐτῆς καὶ διὰ τῆς βοηθείας τοῦ ἀγαθοποιοῦ
Αὐτοκράτορος. Διατί λοιπὸν, παρομοιάζετε ἡμᾶς πρὸς τὸ ἀπο-
λωλὸς πρόβατον ἢ τὴν ἀπολεσθεῖσαν δραχμήν; ἀρνούμεθα ὅτι
δῆθεν ἡμεῖς ἀπεσπάσθημεν ἀπὸ τῶν πατρικῶν σου κόλπων, καὶ
δὲν ἀποξενούμεθα οὔτε τοῦ υἱικοῦ ὀνόματος, οὔτε τῶν πατρικῶν
φροντίδων, διότι, χάριτι θείᾳ, πιστῶς καὶ στερεῶς διαμένομεν
ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ μακαρίου Πέτρου, ὁμολογοῦντες καὶ κηρύτ-
τοντες ἐκεῖνον, ὃν αὐτὸς ὡμολόγει καὶ ἐκήρυττεν, καὶ μηδὲν
μεταβάλλοντες ἐκ τῶν κανόνων τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀλλ' οὐδ'
ἰῶτα ἓν προστιθέντες εἰς τοὺς Εὐαγγελικοὺς καὶ Ἀποστολικοὺς
λόγους. Προσέτι δὲν γινώσκομεν ἄλλον θεμέλιον, παρὰ τὸν
κείμενον, καὶ κηρύττομεν καὶ διδάσκομεν τὰ αὐτὰ, οἷα καὶ σὺ,
ἐγώ τε καὶ πάντες οἱ ὑποκείμενοι τῷ μεγάλῳ Ἀποστολικῷ
θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἓν σύμβολον πίστεως ἐκφω-
νεῖται εἰς ἀμφοτέρας τὰς Ἐκκλησίας, εἷς ἀμνὸς προσφέρεται
παρά τε τῶν Δυτικῶν Ἱεραρχῶν, τῶν ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην
ἁγιωσύνην σου Ἱερουργούντων, καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ἐξ ἀνατολῶν
ἡλίου, καὶ λαβόντων τὴν ἁγιότητα τῆς Ἱερωσύνης ἐκ τοῦ ὑψί-
στου θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.» — Καὶ ὁ Πέτρος,
σεβάσμιος ἀββᾶς τῆς Κλυγνίας, δοξασθεὶς ἐπὶ ἁγιότητι βίου
καὶ ἐπὶ διδασκαλίᾳ ἐν τῇ Δύσει ἔγραφεν ἐπιστολὰς πρὸς τὸν
Αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν, περὶ τῆς προστασίας τῶν
Φράγκων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐν αἷς ὑπεμίμνησκεν αὐτὸν ὅτι ὁ
γεννήτωρ αὐτοῦ ἐδωρήσατο μοναστήριον πλησίον τῆς Βασι-
λευούσης εἴς τινα δυτικὸν Πριοράτον (ἡγούμενον), ἀλλ' ἔκτοτε

ἀφηρέθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν ξένων. Ἔγραφε δὲ περὶ τούτου καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην, ὃν ἀποκαλεῖ· «ἀξιοσέβαστον καὶ μέγαν τοῦ Θεοῦ Ἱεράρχην, μεθ' οὗ φυλάττει τὴν κοινωνίαν ἐν τῇ ἑνότητι τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ ἐξαιτεῖται τὰς εὐχὰς καὶ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τε καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς ἐν Κλυγνίᾳ ἀδελφότητος, προσφέρει δ' αὐτῷ ἐξ ἀμοιβῆς τὰς αὐτὰς πνευματικὰς βοηθείας.» Ἆρα οὐδὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἔτι ἐντελὴς ἡ διάῤῥηξις. (Φλευρῆς βιβλ. LXX, κερ. 11, 29. — Palmer vol. 1. pag. 191, 192.)

Περὶ τὰ μέσα δὲ τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης ἐφάνη ἡ συλλογὴ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν νόμων, ἡ γενομένη ὑπό τινος μοναχοῦ, Γρατιανοῦ καλουμένου, ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ ἐκ τῶν Παπικῶν δεκρεταλίων, ἅτινα σήμερον ὁμολογοῦνται ψευδῆ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων, καί τοι χρησιμεύσαντα ὡς τὸ πρώτιστον καὶ κυριώτατον στήριγμα τῶν φιλοδόξων σκοπῶν τῶν Πρωθιεραρχῶν αὐτῶν. Ὁ Πάπας Εὐγένιος ὁ Γ' ἐπεκύρωσε τὸ δημιούργημα τοῦτο τοῦ Γρατιανοῦ, διατάξας νὰ διδάσκηται κατ' αὐτὸ καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, ὥστε ἐν τῷ διαστήματι τῶν ἑξῆς τριῶν αἰώνων, ἦτο ὁ μόνος ὁδηγὸς δι' ἅπασαν τὴν Δύσιν. Ἰδοὺ τί ἔλεγεν ὁ Γρατιανός· «Ἡ ἁγία Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἐπικυροῖ μὲν τοὺς κανόνας, ἀλλ' οὐδαμῶς ὑπάρχει δεδεμένη δι' αὐτῶν, οὐδ' ὑποτάσσεται αὐτοῖς. Καὶ καθὼς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅστις ἔδωκε τὸν νόμον, ἐξεπλήρωσεν αὐτὸν, ἵνα ἁγιάσῃ αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ, ἔπειτα δὲ ἵνα δείξῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ δεσπότης τοῦ νόμου, ἀπήλλαξε μὲν ἑαυτὸν, ἐξήρεσε δὲ καὶ τοὺς ἑαυτοῦ Ἀποστόλους πάσης ὑποταγῆς εἰς τὰ τοῦ νόμου. Οὕτω καὶ οἱ Ἱεράρχαι τοῦ πρώτου θρόνου (τῆς Ῥώμης δηλαδὴ) σέβονται μὲν τοὺς κανόνας, εἴτε παρ' αὐτῶν, εἴτε, συναινέσει αὐτῶν, παρ' ἄλλων τεθειμένους, καὶ ἐκπληροῦσιν αὐτοὺς μετριοφροσύνης ἕνεκα, ἵνα τηρηθῶσι καὶ παρὰ τῶν ἄλλων, ὁσάκις θέλουσιν ὅμως, εἴτε διὰ προσταγμάτων, εἴτε δι' ἀποφάσεων, εἴτε διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν,

(τουτέστι παραβαίνοντες πάντας τούτους), δεικνύουσιν ὅτι εἰσὶν ὑπέρτεροι τῶν κανόνων, οἵτινες ἀπορρέουσιν ἐξ αὐτῶν.» Εὐκταῖον ἦτο νὰ μάθωμεν ἐπὶ τίνων Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐπεκυρώθησαν τοιαῦτα προνόμια τῇ Ῥωμαϊκῇ καθέδρᾳ, καὶ ἐπὶ τίνων Εὐαγγελικῶν λόγων εἰσὶ τεθεμελιωμένα; — Οἱ Πάπαι, οἵτινες ἀνέδειξαν νομίμους τοὺς τοῖς νόμοις ἐναντίους τούτους κανόνας, δὲν παρεβίασαν ἆρα φανερῶς πᾶσαν κοινωνίαν πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, τηροῦντες τὴν ἀρχαίαν ὀρθοδοξίαν, δὲν ἤθελον νὰ ὑποταχθῶσιν αὐτοῖς, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ πράττωσιν ἐναντίον τῆς ἑαυτῶν συνειδήσεως καὶ τῶν κανόνων; Ἐν τοσούτῳ καὶ πολυχρόνιοι καὶ αἱματηραὶ διχόνοιαι τῶν Παπῶν πρὸς τοὺς Αὐτοκράτορας τῆς Δύσεως περὶ τῶν προνομίων τῆς ἐξουσίας, καὶ αἱ ἐξωτερικαὶ στάσεις τῶν θηρευόντων τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν, ὧν ἕνεκα διηροῦντο οἱ Ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, ἀπησχόλουν τοὺς Ἐπισκόπους τῆς ἀρχαίας Ῥώμης ἐν τῷ διαστήματι τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τῶν ἐφεξῆς, καὶ ἀπεμάκρυνον αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς πνευματικοῦ σκοποῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ. — Καὶ ὅμως ὑπῆρχον εἰσέτι ἐνίοτε φιλικαὶ σχέσεις μεταξὺ Ῥώμης καὶ Βασιλευούσης, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ἐπὶ τοσοῦτον συνέδραμε τὸν Πάπαν Ἀλέξανδρον, τὸν Γ′, καταδιωκόμενον ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Φριδερίκου, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἔλεγον μάλιστα, ὅτι ὁ Ἄναξ αὐτῶν ἀποκατέστησε τὸν Πάπαν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ὁ Μανουὴλ ἀπέστειλε τὸν Μητροπολίτην Κερκύρας Γεώργιον, καὶ ἔπειτα τὸν ἡγούμενον Νεκτάριον, ἵνα συνεδριάσωσιν εἰς τὴν ἐν Λατράνῃ σύνοδον. Αὐτὸς δὲ εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος Ἀντιοχείας Ῥαϊμούνδου, ὅπερ δεικνύει, ὅτι τότε οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι δὲν ἀπέφευγον ἔτι τὴν διὰ γάμου κοινωνίαν πρὸς ἀλλήλους καὶ μετὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν διάῤῥηξιν· ὁ δὲ Λατῖνος Ἀρχιεπίσκοπος Τύρου Γουλιέλμος, διατρίβων ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ὅτε ἐτελεύτησεν ὁ Μανουὴλ, ἔγραψεν ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἀνῆλθε βεβαίως εἰς τοὺς Οὐρανοὺς, καὶ ὅτι ἡ μνήμη αὐτοῦ εἶναι

εὐλογημένη. Ἀλλ' ἤδη ἡ πολιτικὴ ἔχθρα μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Φράγκων ηὔξησεν ἐπὶ τοσοῦτον, ἕνεκα τῶν συνεχῶν πολέμων τῆς Αὐτοκρατορίας μετὰ τῶν σταυροφόρων, ὥστε πολλοὶ τῶν τελευταίων ἐθανατώθησαν ὑπὸ τοῦ παραφόρου ὄχλου ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ, οἱ δὲ διασωθέντες τῶν Φράγκων ἐπεθύμουν νὰ ἐκδικηθῶσι διὰ τοῦτο τοὺς Ἕλληνας. Πάντα δὲ ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι μία τῶν σπουδαιοτέρων αἰτιῶν τῆς ἐντελοῦς ἀπαλλοτριώσεως τῆς Δύσεως ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ὁ ἐφοπλισμὸς τῶν σταυροφόρων, οἵτινες διέβαινον διὰ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἐπὶ τέλους ἐκυρίευσαν αὐτὴν, διὰ τῆς δολίας ἁλώσεως τῆς Βασιλευούσης. Οἱ Πατριάρχαι Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἀποδιωχθέντες ἐκ τῶν ἑαυτῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἔζων τότε ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, ἡ δ' ἅλωσις τῆς Συρίας ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἦτο δι' αὐτοὺς τοσοῦτον ἀφόρητος ὅσον καὶ αὐτὸς ὁ Τουρκικὸς ζυγός. Ἀλλὰ καὶ ὁ παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι Μανουὴλ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Μιχαὴλ ὁ ἐξ Ἀγχιάλου, ἐθεώρει δυσαρέστως τὴν τοιαύτην συμπλησίασιν τοῦ Αὐτοκράτορος μετὰ τοῦ Πάπα, καὶ ἀπέτρεπεν αὐτὸν τοῦ νὰ δεχθῇ τὴν παρὰ τῶν ληγάτων προτεινομένην ἕνωσιν, λέγων πολλὰ φρονίμως, ὅτι οἱ ληγάτοι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἑνότητος, οὐδὲν ἄλλο διώκουσιν, εἰμὴ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν πρωτείων τοῦ Πάπα ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τὸ δικαίωμα τῆς εἰς αὐτὸν ἐφέσεως, καὶ τὸ μνημονεύειν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. (Φλευρῆς βιβλ. LXX, κεφ. 28 LXXI, κεφ. 35, 53. LXXIII, κεφ. 19, 32, 42. Palmer. a Treat. on the Church. T. 1. p. 197.)

Αἰὼν δέκατος τρίτος.

Α΄

ΛΛΩΣΙΣ ΤΠΣ ΒΑΣΙΛΕΥΟΥΣΠΣ

ΥΠΟ ΤΩΝ

ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΩΝ.

Ὁ δέκατος τρίτος αἰὼν ἦτο εἷς τῶν δυσφορωτέρων διὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, διά τε τὰς σταυροφορίας, αἵτινες ἠφάνισαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ διὰ τὰς ἀποπείρας τῶν Ῥωμαίων, ἵνα ὑποτάξωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν Ἀνατολήν, ἐπειδὴ τότε ἦτο καὶ ἡ ἀκμαιοτέρα ἐποχὴ τῆς τῶν Παπῶν μοναρχίας. Ἰννοκέντιος ὁ Γ΄ καὶ Βονιφάτιος ὁ Η΄, ἴσανται ὁ μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ εἰς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος τούτου ὡς παραστάται τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας, ἣν ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν· ὁ Ἰννοκέντιος ἦτο ὁ μοχλὸς ἁπάσης τῆς Εὐρώπης καὶ ὁ διαθέτης τῆς Ἀνατολῆς, ἔνθα ἐγκαθίδρυε Πατριάρχας μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Βασιλευούσης ὑπὸ τῶν σταυροφόρων. Ὁ Βονιφάτιος ἀπεφάσισε καὶ ἐξέδωκε βούλλαν (διάταγμα Παπικὸν) περιέχουσαν τὰ ἑξῆς. «Καὶ ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν εἰς μίαν, ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἧς ἐκτὸς οὐκ ἔστι σωτηρία· ὁμολογοῦμεν ὡσαύτως αὐτὴν μίαν, τουτέστιν ἓν σῶμα, ἔχον μίαν κεφαλὴν, καὶ οὐχὶ δύω, δίκην τέρατος. Μόνη κεφαλὴ αὐτῆς ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δὲ ἅγιος Πέτρος τοποτηρητὴς Αὐτοῦ καὶ ὁ Πάπας διάδοχος καὶ

κληρονόμος τοῦ ἁγ. Πέτρου. Ἐὰν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ἢ ἄλλοι λέγωσιν ἑαυτοὺς μὴ ὑποκειμένους τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ, ὁμολογοῦσι διὰ τούτου ὅτι οὐκ εἰσὶ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ, διότι αὐτὸς εἶπε, μία ποίμνη, εἷς ποιμήν.» (Οὐδὲν ὅμως ὅμοιον πρὸς τὴν νέαν ταύτην ὁμολογίαν ἀπαντᾶται οὔτε κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, οὔτε εἰς τὰ σύμβολα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἂν καὶ αὗται ὁμολογοῦσιν ἐπίσης μίαν Ἀποστολικὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν). Παρακατιὼν δὲ ὁ Βονιφάτιος λέγει περὶ τῶν δύω ξιφῶν, τοῦ κοσμικοῦ δηλονότι καὶ τοῦ πνευματικοῦ, καὶ περὶ τῶν ἀνταποκρινομένων τούτοις ἐξουσιῶν, ὧν ἡ πρώτη πρέπει νὰ ὑποτάσσηται τῇ δευτέρᾳ, διότι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος κρίνει τὸ πᾶν, αὐτὸν δὲ οὐδεὶς δύναται νὰ κρίνῃ. «Ὁ ἐναντιούμενος λοιπὸν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ἐναντιοῦται τῷ Θεῷ καὶ εἰσάγει, ὡς οἱ Μανιχαῖοι, δύω ἀρχὰς, ὅπερ ψευδὲς καὶ αἱρετικόν. Διὸ δὴ διακηρύττομεν καὶ ὁρίζομεν ὅτι ἀναπόφευκτον πρὸς σωτηρίαν πάντων ἵνα πᾶν πλάσμα ὑποταγῇ τῷ Πάπᾳ. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. XC, κεφ. 18.) Ἰδοὺ μέχρι πόσης ἀφροσύνης δύναται νὰ φθάσῃ ἡ παρεκτροπὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, τῆς κανονισθείσης ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ. Περίεργον νὰ βλέπῃ τις τίνι τρόπῳ καὶ αὐτοὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἔκρινον περὶ τῶν τότε ἀπαιτήσεων τῶν Πρωθιεραρχῶν αὐτῆς καὶ ἐν γένει πάντων τῶν Ἐπισκόπων, ἀκαταπαύστως ἐριζόντων πρὸς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας. «Τοιαῦται ἔριδες, λέγει ὁ Φλευρῆς, δὲν ἀπαντῶνται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, διότι οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῆς δὲν εἶχον ἐξουσίαν καὶ κοσμικὰ ἐπαγγέλματα, οὐδὲ κατοχὰς, καὶ δὲν ἐγίνωσκον τὰ ψευδῆ Παπικὰ δεκρετάλια καὶ τὰς ἐκ τούτων πηγαζούσας διατάξεις τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ὅλον τὸ κανονικὸν αὐτῶν δίκαιον συνίστατο εἰς τοὺς συνοδικοὺς κανόνας τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτοὶ ἐδίκαζον μόνους τοὺς κληρικοὺς, ἐπιβάλλοντες μόνον ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια τοῖς μετανοοῦσιν. Οἱ Λατῖνοι ἡγεμόνες, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν

ὅλως ἀμαθέστατοι, ἐπίστευον ὅ,τι ἔλεγον αὐτοῖς οἱ κληρικοὶ περὶ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας. Παρ' Ἕλλησιν ὅμως οἵτινες εἶχον πολλῷ μείζονα πολιτισμὸν, οἱ ἰδιῶται ἀνεγίνωσκον τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ τούτου ἕνεκα διεφύλαξαν κάλλιον τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῶν καὶ αὐτοὶ οἱ Πατριάρχαι ἐκρίνοντο ἐπὶ πασῶν τῶν Συνόδων, χωρὶς νὰ ζητῆται ποτὲ παρὰ τοῦ Πάπα ἡ ἄδεια τῆς συγκροτήσεως αὐτῶν, οὐδ' ἡ ἐπικύρωσις τῶν κρίσεων αὐτῶν. Οἱ Ἐπίσκοποι μετέβαινον ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἄνευ τῆς συναινέσεως τῶν Παπῶν καὶ ἐδημιουργοῦντο νέαι ἐπαρχίαι, διότι οὕτω διετηροῦντο οἱ ἀρχαῖοι κανόνες τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, οὐ μόνον μετὰ τὸν Φώτιον, ἀλλὰ καὶ πρὶν, ὅτε ἦτο στενώτατα πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν συνδεδεμένη, καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ Δύσει οὐδὲν τῶν νεωτέρων ἐθίμων ὑπῆρχε πρότερον. Ἡ δὲ διάῤῥηξις ἐστερεώθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἁλώσεως τῆς Βασιλευούσης ὑπὸ τῶν σταυροφόρων.» (Φλευρῆς κρίσις, περὶ τῆς Ἐκκλ, Ἱστορ. τοῦ XIII αἰῶνος, κεφ. 5. καὶ ἀπὸ τοῦ XI μέχρι τοῦ XIII αἰῶνος κεφ. 8, 9.)

«Λέων ὁ Θ' καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, οἵτινες ἤθελον νὰ ἀνορθώσωσι τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ι' αἰῶνος καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν λαμπρότητα, ἐφρόντιζον νὰ στερεώσωσι καὶ τὴν κοσμικὴν αὐτῆς ἐξουσίαν, ἣν ἐθεμελίουν ἐπὶ νόθου τινὸς ἐγγράφου τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἐγγράφων τῶν Φράγκων Αὐτοκρατόρων· τοσαύτην δὲ πίστιν εἶχον πρὸς ταῦτα τότε ἐν τῇ Δύσει, ὥστε ὁ ἅγιος Βερνάρδος, ὠνόμαζε τὸν Πάπαν Εὐγένιον τὸν Γ', διάδοχον οὐ μόνον τοῦ Ἁγ. Πέτρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Μήπως κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀπεκαλύφθη σοφία τις ἄγνωστος κατὰ τοὺς ἀρχαίους αἰῶνας, ἢ μήπως Λέων ὁ Θ' καὶ Γρηγόριος ὁ Ζ', ἦσαν πεφωτισμένοι πλέον τῶν ἁγίων Λέοντος τοῦ μεγάλου καὶ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου;»

«Ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τῶν Παπῶν ηὔξησε μέχρι τοσούτου

διὰ τῶν ψευδῶν δεκρεταλίων, ὥστε ἠναγκάζοντο οὗτοι νὰ ἐμπιστεύωνται αὐτὴν εἰς ἄλλους, διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ πορεύωνται παντοῦ ἢ νὰ ἑλκύωσι πάντας πρὸς ἑαυτούς. Ἔκτοτε ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη τῶν ἀποστολῶν ἰδιαιτέρων ληγάτων ἐκλεγομένων ἢ ἐκ τῶν ἐν Ῥώμῃ Καρδιναλίων, ἢ ἐκ τῶν Ἐπισκόπων καὶ ἡγουμένων (abbés), τῶν κατοικούντων τὰς ἑαυτῶν χώρας, οἵτινες διεύθυνον πάσας τὰς ἐπαρχίας, μηδενίζοντες τὴν ἐξουσίαν τῶν νομίμων Ποιμένων καὶ τὰς τοπικὰς Συνόδους ἑκάστης χώρας, καὶ ἐγένοντο μισητοὶ διά τε τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν αὐτῶν. Διὸ παρεβιάσθη ἡ πρωτότυπος Ἐκκλησιαστικὴ τάξις καὶ οἱ Μητροπολῖται τῶν ἐπαρχιῶν τοσοῦτον ἠγνόουν τὰ δικαιώματα ἑαυτῶν, ὥστε ἐθήρευον μετὰ σπουδῆς τὸν τίτλον τῶν Παπικῶν ληγάτων.» (Πρέπει νὰ εὐλογῶμεν τὴν Θείαν Πρόνοιαν, ἥτις περιεφρούρησε καὶ ἐφύλαττε τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν διὰ τῆς πενίας καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ταλαιπωριῶν αὐτῆς ἐκ τοιούτων ἀταξιῶν, αἵτινες ὑποσκάπτουσι τὰς θεμελιώδεις ἀρχάς.) «Αὐπηρὸν, ἐξακολουθεῖ ὁ Φλευρῆς, νὰ ἐκκαλύπτῃ τις τοσοῦτον αἰσχρὰς πράξεις, καὶ φοβοῦμαι μὴ σκανδαλίσω ἀνθρώπους εὐσεβεῖς μᾶλλον ἢ πεπαιδευμένους· Ἀλλὰ θεμέλιον τῆς Ἱστορίας εἶναι ἡ ἀλήθεια.» (Κεφ. 11, 13.).

Ῥίψωμεν ἤδη καὶ ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων τῶν δύω Ἐκκλησιῶν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἰννοκέντιος ὁ Γ', ἔγραψε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξιον Ἄγγελον καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωάννην, περὶ βοηθείας τῶν σταυροφορικῶν ἐκστρατειῶν καὶ περὶ ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς ἑαυτοῦ κυριαρχίας ἐπὶ πάντων. Ἀμφότεροι ὅμως ἀπήντησαν κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, καὶ ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ ἔγραψεν αὐτῷ, ὅτι ἡ ἕνωσις ἐγίνετο πολλὰ εὐκόλως, ἐὰν οἱ Ἱεράρχαι ἀπέβαλλον τὴν κοσμικὴν σοφίαν, καὶ συνεκροτεῖτο οἰκουμενικὴ σύνοδος εἰς ἣν ἀφεύκτως συνεδριάσουσι καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι· ὁ δὲ Πατριάρχης ἔγραψε μετὰ πολλῆς προσοχῆς, ἐρωτῶν· «Τίνι τρόπῳ μόνη ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία

δύναται εἶναι καθολική, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἰδιαίτεραι, καὶ πῶς αὕτη δύναται εἶναι μήτηρ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν ᾧ πᾶσαι ἐγεννήθησαν ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων;» Κατὰ δὲ τῆς ἐπιπλήξεως ὅτι οἱ Ἕλληνες δῆθεν ἐχώρισαν τὴν Ἐκκλησίαν, φρονοῦντες ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὁ Πατριάρχης ἀπαντᾷ λέγων, ὅτι οὗτοι τηροῦσιν αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας, καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἄλλων Συνόδων, ἃς παρεδέχθησαν καὶ οἱ Πάπαι (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXXV, κεφ. 14.)

Ἀλλ' ὅμως, καί τοι ὑπαρχουσῶν τῶν φιλικῶν τούτων σχέσεων, ὅταν οἱ σταυροφόροι διὰ πανουργίας ἐκυρίευσαν τὴν Βασιλεύουσαν, ὅπερ κατεδίκασε καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας, ὁ Ἰννοκέντιος δὲν ἐβράδυνε νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἕτερον Πατριάρχην Λατῖνον, τὸν Θωμᾶν Μοροζίνην, ὃν αὐτὸς ἐχειροτόνησεν εἰς Ῥώμην, ἐναντίον πάντων τῶν δικαιωμάτων τοῦ ὑπάρχοντος ὀρθοδόξου Πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Καματηροῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Πάπας ἔγραψε πρὸς τοὺς σταυροφόρους. «Προελάβετε πάσας τὰς ἐπιπλήξεις, ὅσας ἠδύνατό τις νὰ κάμῃ πρὸς τοὺς σταυροφόρους, διότι μὴ ἔχοντες οὐδὲν δικαίωμα, οὔτε ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας, ἐξεκλίνατε τῆς καθαρότητος τῆς ὑποσχέσεως ὑμῶν, καὶ ἐκυριεύσατε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐλευθερώσητε πάλιν τὰ Ἱεροσόλυμα· οὕτω δὲ προετιμήσατε τῶν ἐπουρανίων τὰ ἐπίγεια ἀγαθά. Ἀλλὰ πάντων ἐγκληματικώτερον εἶναι, ὅτι τινὲς ἐξ ὑμῶν, οὔτε θρησκείας, οὔτε ἡλικίας, οὔτε γένους φειδόμενοι, ἐπράττετε πανδήμως παντοίας ἀκαθαρσίας, παραδίδοντες εἰς τὰς ὕβρεις τῶν δούλων, οὐ μόνον τὰς ὑπάνδρους γυναῖκας καὶ τὰς χήρας, ἀλλὰ καὶ τὰς παρθένους καὶ τὰς μοναζούσας. Μὴ εὐχαριστούμενοι δὲ εἰς τὴν διαρπαγὴν τῶν Βασιλικῶν θησαυρῶν καὶ εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν οἴκων τῶν μεγιστάνων καὶ ἄλλων, ἁπλώσατε ἱερόσυλον χεῖρα καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κληρονομίας, διαρπάζοντες ἐκ τῶν ναῶν τοῦ Θεοῦ τὰ ἱερὰ

σκεύη καὶ τὰς ἀργυρᾶς ἁγίας τραπέζας, βεβηλοῦντες τὰ θυσιαστήρια, καὶ ἀφαιροῦντες τοὺς σταυροὺς, τὰς εἰκόνας καὶ τὰ ἅγια λείψανα. Οὕτω δὲ οἱ Ἕλληνες ἀδύνατον πλέον νὰ ἀποφασίσωσι νὰ ὑποταγῶσι τῇ ἡμετέρᾳ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὴ δὲν βλέπουσιν ἄλλο εἰς τοὺς Λατίνους, εἰμὴ ἐγκλήματα καὶ ἔργα σκότους, δι' ἅπερ ἀποστρέφονται αὐτοὺς ὡς κύνας.» Ἀδύνατον ἦτο νὰ παραστήσῃ τις καθαρώτερον τὴν αἰτίαν τῆς ἐντελοῦς διαῤῥήξεως, καὶ ὅμως ὁ Ἰννοκέντιος κατόπιν τούτων ἐπιφέρει. — «Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ Θεῖαι βουλαὶ εἰσὶν ἄβυσσος, δὲν θέλομεν νὰ κρίνωμεν ἐπιπολαίως περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, πρὶν ἢ πληροφορηθῶμεν λεπτομερέστερον· διότι, ἴσως οἱ Ἕλληνες δικαίως ἐπαιδεύθησαν ὑπὸ τῆς κατ' αὐτῶν ἀδίκου διαγωγῆς ὑμῶν διὰ τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας, ὁ δὲ Θεὸς ἀντήμειψε δικαίως ὑμᾶς, ἀναδειχθέντας ὄργανον τῆς ἐκδικήσεως αὐτοῦ, Ἀλλὰ, παραλείποντες πάντα τὰ ἀμφίβολα ταῦτα ζητήματα, καθῆκον ἡμέτερον νομίζομεν τὸ ἀπαντῆσαι ὑμῖν ὁριστικῶς, προτρέποντες πάντας, ὅπως διατηρήσητε καὶ ὑπερασπίσησθε τὴν γῆν, ἣν προσεκτήσασθε κατὰ Θείαν βούλησιν, ἐλπίζοντες μετὰ φόβου ὅτι ὁ Θεὸς συγχωρήσει ὑμῖν τὸ παρελθὸν ἐὰν κυβερνᾶτε ἐν δικαιοσύνῃ τοὺς ὑπηκόους ὑμῶν, τηροῦντες αὐτοὺ· ἐν εἰρήνῃ, ἁρμόζοντες δὲ καὶ προσοικειοῦντες πάντας τῇ πίστει ἡμῶν.» Πρὸς δὲ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἔγραφεν ὁ Ἰννοκέντιος ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν λέγων ὅτι «ὁ Κύριος θέλων νὰ παρηγορήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν σχισματικῶνς ἀφῄρεσε τὴν Αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τῶν ἀλαζόνων καὶ δεισιδαιμόνων καὶ ἀπειθῶν Ἑλλήνων, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τοῖς ταπεινοῖς, εὐσεβέσιν, ὀρθοδόξοις καὶ εὐπειθέσι Λατίνοις!» Πῶς θαυμασίως ἀνταποκρίνονται αἱ τελευταῖαι αὗται ἐκφράσεις πρὸς ὅσα ἔγραψεν ὁ Ἰννοκέντιος εἰς τὸ γράμμα αὐτοῦ πρὸς τοὺς σταυροφόρους! (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXXVI, κεφ, 13.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ νέος Αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις, ἐγκαταστὰς ἐν Νικαίᾳ, παρεπονεῖτο πρὸς

τὸν Πάπαν κατὰ τῶν ὠμοτήτων τῶν Λατίνων εἰς Βασιλεύουσαν καὶ κατὰ τῆς πανούργου αὐτῶν διαγωγῆς, ὁ δὲ Πάπας ἀπεκρίθη, ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν δικαιοῖ τοὺς Λατίνους, ἀλλὰ τοὐναντίον κατέκρινεν αὐτοὺς πολλάκις, καὶ ὅμως ἀνέφερε καί τινας δικαιολογίας πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν, καὶ τέλος προέτρεπε νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν νέον Λατῖνον Αὐτοκράτορα λέγων, ὅτι πάντα ταῦτα ἐγένοντο, κατὰ Θείαν βούλησιν, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν ὑποτάσσονται εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν θρόνον. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXXVI, κεφ. 26.)

Τὸ δὲ 1232 ἔτος ὑπῆρχον ἐπίσης σχέσεις τινὲς μεταξὺ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Θ′ καὶ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ, ἑδρεύοντος ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ τῷ Βατάκῳ, ἕνεκα τῆς εἰς Ἀνατολὴν ἐλεύσεως πέντε ἀδελφῶν Φραγκισκάνων, ἵνα κηρύξωσι τὸν Θεῖον λόγον μεταξὺ τῶν ἑτεροδόξων. Ἀλλ᾽ αἱ συνεχεῖς συζητήσεις αὐτῶν μετὰ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου, περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν ἀζύμων οὐδὲν ἀποτέλεσμα εὐάρεστον παρήγαγον, διότι ἑκάστη μερὶς ἔμεινεν εἰς τὴν προτέραν γνώμην αὐτῆς. Ὁ Πατριάρχης ἔγραψε πρὸς τὸν Πάπαν ταῦτα· «ἐξετάσωμεν ὅσον ἔνεστιν ἀκριβῶς, τίνες εἰσὶν οἱ αὐτουργοὶ τῆς διαιρέσεως· ἐὰν ἡμεῖς, δείξατε ἡμῖν τὸ κακὸν καὶ ἐφαρμόσατε τὴν θεραπείαν· ἐὰν δὲ οἱ Λατῖνοι, τότε δὲν ἐπιθυμεῖτε, νομίζομεν, ἀγνοίας ἢ ἐγκληματικῆς ἐπιμονῆς ἕνεκα, νὰ μείνητε ἀποκεκλεισμένοι τῆς κληρονομίας τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ πάντες πεισθήσονται, ὅτι ἡ οὐσία τῆς διγνοίας συνίσταται εἰς τὸ ἀντίθετον τῶν δογμάτων καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν κανόνων, καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν τελετῶν, ἅτινα ἡμεῖς παρελάβομεν παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ πάντες εἰσὶ μάρτυρες, ὅτι τείνομεν τὰς χεῖρας πρὸς τὴν εἰρήνην, ὅταν ἐξερευνηθῇ ἡ ἀλήθεια, ἵνα μηδὲν τῶν διαφερομένων μερῶν ἀποκλῇ τοῦ λοιποῦ σχισματικοὺς τοὺς ἐναντίους. Πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἤθελον ὑπακούει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἐφοβοῦντο τὴν κατάθλιψιν, καὶ τὰς ἀδίκους ἐκείνας ἀπαιτήσεις, δι᾽ ὧν ἐπιβαρύνετε

τοὺς ὑποκειμένους ὑμῖν. Ἐκ τούτου προέρχονται οἱ αἱματηροὶ πόλεμοι, καὶ ἡ ἐρήμωσις τῶν πόλεων· ἐκ τούτου κλείονται οἱ ναοὶ, καὶ δὲν τελεῖται ἐν αὐτοῖς ἡ Θεία θυσία, ὥστε ὑπολείπονται ἡμῖν μόνον αἱ μαρτυρικαὶ βάσανοι· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τούτων ὀλίγον ἀπέχομεν, ἡ δὲ Νῆσος Κύπρος, δύναται νὰ μαρτυρήσῃ πόσα φρικτὰ ὑπέστη ἐκ τῶν Δατίνων.» Καὶ πρὸς τοὺς Καρδιναλίους ἔγραφε ταῦτα. «Πάντα τὰ κακὰ προέρχονται ἐκ τῆς τυραννίας τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐκ μητρὸς ἐγένετο μητρυιὰ, ὑποδουλοῖ δὲ καὶ περιφρονεῖ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ὑποκλινέστεραι γίνονται ἐνώπιον αὐτῆς.» (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXXX, κεφ. 20.)

Ὁ Πάπας ἀπήντησε τῷ Πατριάρχῃ, ὅτι, μόλις ἀποχωρισθεῖσα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς καὶ ἐγένετο δούλη τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας· μετὰ δὲ ταῦτα ἀπεμακρύνθη βαθμηδὸν καὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Ὡς θεμέλιον δὲ τῆς ἐπιπλήξεως ταύτης θεωρεῖ ὁ Φλευρῆς τὸ ἑξῆς, ὅτι δηλαδὴ παρ' Ἕλλησιν οἱ Ἐπίσκοποι καὶ ὁ κλῆρος ὑπετάσσοντο τοῖς βασιλεῦσι καὶ ταῖς ἀρχαῖς πλειότερον ἢ παρὰ Λατίνοις, καὶ διετήρουν κάλλιον ἐντὸς τῶν ἀρχαίων αὐτῆς ὁρίων τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀτέλειαν.

Μετὰ ταῦτα, τὸ 1254 ἔτος, συνεργείᾳ τῆς Βασιλίσσης τῆς Οὐγγαρίας Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως, καὶ τῶν Φραγκισκάνων, ὄντων λιγάτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐπέμφθησαν παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου πρέσβεις εἰς Ῥώμην, μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σάρδεων Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ Κυζίκου Γεωργίου, πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν Δ', ἵνα συνθηκολογήσωσι περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Διὰ τῶν συνθηκῶν τούτων παρεχώρουν μὲν τῷ Πάπᾳ ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ περὶ τῶν πρωτείων τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, συμφώνως πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς συνοδικοὺς κανόνας, ἀπῄτουν δὲ δι' ἑαυτοὺς πρῶτον τὴν Κωνσταντινούπολιν καθέδραν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἵνα ἐγκατα-

σταθῇ καὶ πάλιν ἐν αὐτῇ ὁ Ἀνατολικὸς Πατριάρχης, ὡς γνήσιος Ἀρχιερεὺς, μετὰ πάντων τῶν προνομίων αὐτοῦ, ἀναχωροῦντος ἐκεῖθεν τοῦ Πατριάρχου τῶν Λατίνων, καὶ δεύτερον νὰ μὴ δώσῃ ὁ Πάπας τῷ Λατίνῳ Αὐτοκράτορι Βαλδουΐνῳ οὐδεμίαν βοήθειαν. Ἀλλ' ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ἀπεκρίθη ἀορίστως ἐπὶ τῶν προτάσεων τούτων, λέγων ὅτι «ἡ ὑπόθεσις ἀμφοτέρων τῶν βασιλέων Ἰωάννου καὶ Βαλδουΐνου θεωρηθήσεται ἐπὶ οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τότε ἀποφασισθήσεται τίνι πρέπει νὰ δοθῇ δικαιότερον ἡ Κωνσταὲτινούπολις· ἐὰν δὲ ἡ βασιλεύουσα αὕτη πόλις ἔλθῃ εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οὐδὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ ἀμφοτέρους τοὺς Πατριάρχας, τὸν Ἕλληνα δηλονότι καὶ τὸν Λατῖνον νὰ ἐδρεύωσιν εἰς αὐτὴν, ἐπειδὴ ἕκαστος τούτων ἔχει ἐκεῖ ποίμνιον ἴδιον. Πρὸς τούτοις ὑπέσχετο καὶ ἄλλα πλεῖστα εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς Ἀρχιερεῖς, οὓς ἀπέπεμψε μετὰ πλουσίων δώρων. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, συμβάντες κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, διέκοψαν καὶ πάλιν τὰς σχέσεις. Παράδοξον ὅμως, ὅτι ὁ Πάπας ἀπεφάσισε νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς νομίμους δύω ἐνταυτῷ Πατριάρχας τῆς Βασιλευούσης, ἐναντίον πάντων τῶν κανόνων. Φαίνεται ἄρα ἐναργέστατα, ὅτι ἐνταῦθα ὑπὲρ πάντας τοὺς κανόνας ἐτέθη ὁ κανὼν τοῦ φθάσαι παντοίοις τρόποις τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν. Ὁ Πάπας παρεχώρει τῷ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχῃ μέρος τῆς νομίμως ἀνηκούσης τούτῳ, πλὴν ἁρπαγείσης ἀπ' αὐτοῦ ἐξουσίας, ἵνα δελεάσας σύρῃ αὐτὸν ἐν τῇ παγίδι τῆς εἰς ἑαυτὸν ὑποταγῆς. (Πέτρ. Σκανδ. σελ. 77.)

Β΄.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

Ἔφθασεν ἐποχὴ ἔνδοξος ἅμα δὲ καὶ δυστυχὴς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος κατέλαβε τὸν θρόνον τοῦ παιδὸς Ἰωάννου, υἱοῦ τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως, διώξας δὲ καὶ τοὺς Λατίνους ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ κυριεύσας αὐτὴν κατὰ τὸ 1261 ἔτος, ἐτύφλωσε τὸν νόμιμον Ἄνακτα, διὸ καὶ ἀφωρίσθη πανδήμως ὑπὸ τοῦ ἐναρέτου Πατριάρχου Ἀρσενίου, ὅστις μετά τινα χρόνον ὑπεχρεώθη ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ θρόνου. Ὁ Γερμανὸς, ἐκλεχθεὶς ἀντ' αὐτοῦ ἐπίσης δὲν ἔλυσεν ἀπὸ τοῦ ἀφορισμοῦ τὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλὰ μετὰ πέντε ἔτη, ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ Ἰωσὴφ, διωρισθεὶς ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, μετὰ πολλὰς διασκέψεις, ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὸν ἀφορισμὸν, τοῦτο δὲ ἐδείκνυε τὸ λίαν σταθερὸν τῶν τῆς Βασιλευούσης ποιμένων, καὶ ἰδίως ἐπὶ Ἄνακτος τοσούτῳ αὐστηροῦ, οἷος ὁ Μιχαήλ. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXXXV, κεφ. 15, 47. Πέτρ. Σκανδ. σελ. 79.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Παλαιολόγος, φοβούμενος τὸν ἐξωσθέντα Αὐτοκράτορα Βαλδουΐνον, ἐξαιτούμενον βοηθείας ὑπὲρ ἑαυτοῦ εἰς τὴν Δύσιν, καὶ τοὺς ἰσχυροὺς ἡγεμόνας τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον, ἐρχόμενον εἰς τὴν σταυροφορικὴν ἐκστρατείαν καὶ τὸν Κάρολον ἀδελφὸν αὐτοῦ, κυριεύσαντα τὴν Νεάπολιν, ἐστράφη διὰ γραμμάτων πρὸς τοὺς Πάπας Οὐρβανὸν τὸν Δ΄ καὶ Κλήμην τὸν Δ΄, ἐπὶ προσχήματι μὲν τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, κυρίως ὅμως ἵνα περιφρουρήσῃ οὕτω τὸ κράτος ἑαυτοῦ ἐκ τῶν νέων Λατινικῶν ἐπιδρομῶν. «Ἀπορῶ, ἔγραφε μεταξὺ ἄλλων

πρὸς τὸν Οὐρβανὸν ὅτι ἀφωρίσατε τοὺς Γενουηνσίους, ὡς συνομολογήσαντας εἰρήνην μετ' ἐμοῦ, καὶ ὅτι, ἐν ᾧ εἶσθε ὁ πρῶτος κατὰ τὸν βαθμὸν μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων, προτιμᾶτε τὴν χύσιν αἵματος ἀντὶ τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, οἵοι εἰσὶν οἱ Γενουήνσιοι καὶ οἱ Ἕλληνες. — Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν τὰ παρελθόντα, πρέπει νὰ προλάβωμεν τὰ μέλλοντα. Εἰς ὑμᾶς δὲ, ὡς Πατέρα ἡμῶν, ἀπέκειτο νὰ προλάβητε ἡμᾶς, καὶ ὅμως ἐγὼ πρῶτος προτείνω εἰρήνην, μηδὲν λέγων ἤδη οὔτε περὶ δογμάτων, οὔτε περὶ τελετῶν, διότι ταῦτα εὐκόλως συμβιβάζονται, εἰρήνης γενομένης.» — Ὁ Πάπας ἀπήντησε, δεικνύων χαρὰν διὰ τὰς εἰρηνικὰς ταύτας προτάσεις, ἀλλ' ἐβεβαίου, ὅτι, πρὶν τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν θρόνον, δὲν ἀνέχεται ἐν συνειδήσει, ἵνα δώσῃ τις ἐκ τῶν Λατίνων ἡγεμόνων βοήθειαν εἰς τοὺς Ἕλληνας. (βιβλ. LXXXV, κεφ. 16, 17.)

Τὸ 1263 ἔτος ὁ Πάπας Οὐρβανὸς Δ', ἀπέστειλε πάλιν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τέσσαρας ἀδελφοὺς Φραγκισκάνους, ἵνα συμφωνήσωσι περὶ πίστεως· ἀλλ' ὁ διάδοχος τοῦ Οὐρβανοῦ, Κλήμης ὁ Δ', δυσηρεστήθη ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν σταλείσης ὁμολογίας τοῦ Μιχαὴλ, καὶ εὗρεν ἐν αὐτῇ πολλὰς πλάνας καὶ παραλείψεις, (ἄλλως εἰπεῖν, ὁ Παλαιολόγος δὲν συνεφώνει πρὸς τοὺς ἐναντίον τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας γενομένους Ῥωμαϊκοὺς νεωτερισμούς.) Διὸ ἔπεμψεν αὐτὸς τῷ Παλαιολόγῳ πλήρη ὁμολογίαν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, μετὰ λεπτομεροῦς ἑρμηνείας περὶ πάντων τῶν δογμάτων, μυστηρίων, ἰδιαιτέρων γνωμῶν τῶν Λυτικῶν, ἰδίως δὲ περὶ τῶν πρωτείων καὶ τῆς ἐξουσίας τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας, ἐπέρανε δ' αὐτὴν διὰ τῶν ἑξῆς λόγων, «Δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ ὑποβάλωμεν τὴν πίστιν ταύτην εἰς νέας ἐρεύνας, διὸ ἐκτεθιμένην ἁπλῶς καὶ ἄνευ ἀποδείξεων, ἀποστέλλομεν αὐτὴν πρὸς ὑμᾶς μετὰ τῶν ἐκλεχθέντων νουντζίων (nonces ἢ πρέσβεων) ἡμῶν, μεθ' ὧν δύνασθε νὰ πέμψητε ἐπίσης πρὸς ἡμᾶς τινὰς τῶν σοφωτέρων ἐξ ὑμῶν, καὶ ὑποσχό-

μεθα, ἀνάγκης οὔσης, νὰ συγκαλέσωμεν σύνοδον πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς ἑνώσεως.» Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἔμεινε πρὸς καιρὸν ἄνευ ἐπιτυχίας. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXXXV, κεφ. 55.).

Ἀλλ' ὁ Παλαιολόγος, κινούμενος πολλῷ μᾶλλον ὑπὸ πολιτικῶν ἢ ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν σκοπῶν καὶ πεφοβισμένος ὧν διὰ τὰς νίκας τοῦ Καρόλου τῆς Ἀνζούης, κυριεύσαντος κατὰ κράτος τὴν Νεάπολιν, ἀπέστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λουδοβῖκον, ἐκλέγων αὐτὸν ὡς μεσίτην τῆς εἰρήνης καὶ παρακαλῶν συνάμα νὰ ἀποστρέψῃ τὰ ὅπλα τοῦ Καρόλου ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' οἱ ἀποσταλέντες Ἰωάννης Βέκκος χαρτοφύλαξ καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος Κωνσταντῖνος Μελετινιώτης, εὗρον ἤδη τὸν Λουδοβῖκον ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου.

Τὸ δὲ 1272 ἔτος, ὁ Μιχαὴλ ἐστράφη μετὰ τῶν αὐτῶν παρακλήσεων, πρὸς τὸν Πάπαν Γρηγόριον τὸν Ι' καὶ κατεγίνετο νὰ καταπείσῃ πρὸς ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην τὸν Πατριάρχην Ἰωσὴφ καὶ τοὺς Ἐπισκόπους· ἀλλ' οὗτοι ἤκουον τὰς παραινέσεις αὐτοῦ οὐχὶ προθύμως, ἀλλὰ φιλοφροσύνης ἕνεκα, φοβούμενοι νὰ ἀντείπωσι φανερῶς. Ἐνδομύχως ὅμως ἦταν πεπεισμένοι, ὅτι ἡ ἑαυτῶν Ἐκκλησία διατηρήσει τὸ ἀνεξάρτητον καὶ τὴν ἐξουσίαν, δι' ἧς ἔκπαλαι ἦτο περιβεβλημμένη, μὴ ὑποκύπτουσα εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων, οὓς ἐνόμιζον ἐμπόρους, καὶ βιομηχάνους καὶ οὐδὲν ἄλλο· διὸ ὑπεδέχοντο μετ' εὐπροσηγορίας τοὺς Ῥωμαίους πρέσβεις, ἐλπίζοντες, ὅτι αἱ ἀπόπειραι τοῦ Αὐτοκράτορος, καθὼς καὶ πᾶσαι αἱ προλαβοῦσαι, ἔσονται ἀτελεσφόρητοι. Ὁ δὲ Γρηγόριος, ἐπιστέλλων φιλικῶς τῷ Αὐτοκράτορι καὶ τῷ Πατριάρχῃ, προσεκάλει αὐτοὺς νὰ πέμψωσι διασήμους μεγιστᾶνας εἰς τὴν Σύνοδον μετὰ πληρεξουσιότητος· ἀλλὰ δὲν ἔμενεν ἄπρακτος οὐδ' ὁ Παλαιολόγος. (Βιβ. LXXXVI, κεφ. 18, 30)

Μίαν τῶν ἡμερῶν, παρόντων τοῦ Πατριάρχου καί τινων Ἐπισκόπων, ὁ Παλαιολόγος ἤρξατο δι' ἀπειλῶν νὰ προτρέπῃ

αὐτοὺς εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ προέτεινε παραδείγματα τῶν πρώην σχέσεων τῶν Αὐτοκρατόρων μετὰ τῶν Παπῶν, δεικνύων τὰς ἐπιστολὰς τῶν τότε Ἐπισκόπων, οἵτινες δὲν κατηγόρουν τοὺς Λατίνους ὡς αἱρετικοὺς, ἀλλ' ἀπήτουν μόνον τὴν ἐκ τοῦ συμβόλου ἀφαίρεσιν τῶν λέξεων· «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» καὶ δὲν ἀπέφευγον τὴν κοινωνίαν αὐτῶν, ὅταν οἱ Λατῖνοι παρεδέχοντο τὰς Ἀνατολικὰς τελετάς. «Κατὰ τί δὲ ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κανόνας, ἠρώτα ὁ Αὐτοκράτωρ, τὸ μνημονεύειν τὸν Πάπαν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ὅταν ἡ συνήθεια συγχωρῇ τὸ μνημονεύειν τοσούτους ἄλλους παρόντας ἐν καιρῷ τῆς Λειτουργίας, καὶ μὴ ὄντας Πάπας; Ἔτι δὲ μᾶλλον μικροτέρα εἶναι ἡ ἁμαρτία, ὅταν ὀνομάζωσιν αὐτὸν ἀδελφὸν καὶ πρῶτον, διότι καὶ ὁ πλούσιος τοῦ Εὐαγγελίου ὠνόμαζε τὸν Ἀβραὰμ πατέρα ἑαυτοῦ, ἂν καὶ ἦτο διὰ παντὸς μεμακρυσμένος ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ἐὰν πρὸς τούτοις στέρξωμεν τὰς εἰς Ῥώμην ἐφέσεις, τίς ἐξ ἡμῶν διελεύσεται τὴν θάλασσαν ἵνα δικασθῇ τοσοῦτον μακράν;» Τοιαῦται ἦσαν αἱ πανοῦργαι προτάσεις τοῦ Μιχαὴλ, ἄξιαι τῶν ὁμοίων ταύταις ἐνεργειῶν τῶν Πρωθιεραρχῶν τῆς Ῥώμης, προσπαθούντων νὰ ὑποτάξωσιν ἑαυτοῖς τὰς ξένας Ἐκκλησίας.

Ὁ Πατριάρχης ἐσιώπα, περιμένων τὴν ἀπάντησιν τοῦ πεπαιδευμένου χαρτοφύλακος Βέκκου, ἀλλὰ βλέπων ὅτι ἐφοβεῖτο νὰ λαλήσῃ, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ νὰ φανερώσῃ ποίαν γνώμην ἔχει περὶ Λατίνων. Τότε ὁ Βέκκος ἀπήντησεν, ὅτι ἡ αἰώνιος καταδίκη δι' αὐτὸν εἶναι φοβερωτέρα τῆς προσκαίρου. Ἐξηγούμενος δὲ περὶ τοῦ προκειμένου εἶπεν, ὅτι ὑπάρχουσι μὲν πολλοὶ, οἵτινες ὀνομάζονται αἱρετικοὶ, ἀλλ' ἐνδομύχως οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶναι τοιοῦτος· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἕτεροι μυστικοὶ, οἵτινες εἰσὶν ἀληθῶς αἱρετικοὶ χωρὶς ὅμως νὰ ἔχωσι τὸ ὄνομα, καὶ εἰς τοὺς τοιούτους ἀνάγονται οἱ Λατῖνοι ἢ Ῥωμαῖοι. Τότε, ὀργισθεὶς ὁ Αὐτοκράτωρ, διέλυσε τὴν συνέλευσιν καὶ καθεῖρξε τὸν Βέκκον· συνδρομῇ δὲ τοῦ Ἀρχιδιακόνου Μελε-

τινιώτου, πρέσβεως ἄλλοτε παρὰ τῷ Βασιλεῖ τῆς Γαλλίας, καὶ Γεωργίου τοῦ Κυπρίου, συνέταξεν ἔγγραφον, ὑπερασπίζον τὴν διδασκαλίαν τῶν Λατίνων, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸ πρὸς τὸν Πατριάρχην, ἀπαιτῶν ἄνευ ἀναβολῆς ἀπάντησιν, ἀλλὰ θεμελιουμένην μόνον ἐπὶ τῶν Γραφῶν. Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης καὶ πᾶσα ἡ περὶ αὐτὸν σύνοδος, παρούσης καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Εὐδοξίας, ἀπέῤῥιψε τὸ βασιλικὸν ἐκεῖνο ἔγγραφον.

Τότε ὁ Μιχαὴλ ἀπεφάσισε νὰ προσοικειωθῇ τὸν καθειρχθέντα Βέκκον, ἐφ' ᾧ καὶ διέταξε νὰ δώσωσιν αὐτῷ ἐν τῇ φυλακῇ βιβλία, οὗτος δὲ ἐλευθερωθεὶς ἔπειτα ἀπὸ τῶν δεσμῶν, ἐπείσθη ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἕνωσις, ἐὰν μόνον οἱ Λατῖνοι ἀφαιρέσωσιν ἐκ τοῦ συμβόλου τὴν προσθήκην. (Ἀλλ' ὁποία τις ἠδύνατο εἶναι ἡ πειθὼ αὕτη ἀρχίσασα διὰ τῆς εἰρκτῆς;) Ἐν τούτοις ὁ μοναχὸς Ἰὼβ, ὁ γράψας τὴν ἀπάντησιν τοῦ Πατριάρχου, συνεβούλευεν αὐτῷ νὰ πέμψῃ πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν, βεβαιῶν μεθ' ὅρκου, ὅτι αὐτὸς δὲν θέλει τὴν ἕνωσιν· ἅπαντες δὲ οἱ Ἐπίσκοποι, ἐκτὸς τῶν προβλεπτικωτέρων (τουτέστι τῶν ἀποβλεπόντων εἰς κοσμικοὺς σκοποὺς), συνυπέγραψαν ἰδιοχείρως τὴν ἐγκύκλιον ταύτην τοῦ Πατριάρχου. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Παλαιολόγος ἀνήγγειλε τῷ Πάπᾳ, ὅτι ἄνευ ἀναβολῆς πέμψει τοὺς ἀπεσταλμένους αὐτοῦ εἰς τὴν Σύνοδον, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰσὶ διατεθειμένοι πρὸς τὴν εἰρήνην. Ἐξελέξατο λοιπὸν τὸν Γερμανὸν, πρώην Πατριάρχην τῆς Βασιλευούσης, καὶ τὸν Μητροφάνη, Μητροπολίτην Νικαίας, μετὰ τοῦ μεγάγου Λογοθέτου Γεωργίου τοῦ Ἀκροπολίτου καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου αὐτοῦ, δοὺς αὐτοῖς καὶ πλουσιώτατα δῶρα· ἀλλὰ τὰ δῶρα ἀπολέσθησαν μετὰ τοῦ πλοίου, ἐν ᾧ εὑρίσκετο ὁ πρωτοβεστιάριος. Φοβούμενος ὅμως νὰ ἔλθῃ εἰς ῥῆξιν μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰωσὴφ, ὅστις ἔλυσεν αὐτὸν τοῦ ἀφορισμοῦ, ὁ Μιχαὴλ ἐγκαίρως κατέπεισε τὸν γέροντα νὰ ἀποσυρθῇ πρὸς καιρὸν ἐκ τῶν Πατριαρχείων, φυλάττων τὸν τίτλον καὶ πάντα τὰ προνόμια αὐτοῦ, καθ' ἣν περίστασιν ἐπετύγχανεν ἡ ἕνωσις

τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν, ἐὰν αἱ προσπάθειαι τῶν ἀπεσταλμένων ἀποτύχωσιν. (κεφ. 31, 39, 40.).

Ἐπειδὴ δὲ πᾶσαι αἱ πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους προτροπαὶ τοῦ δελεασθέντος Ἰωάννου Βέκκου ἐγένοντο μάταιαι, ὁ Αὐτοκράτωρ συνεκάλεσεν αὐτοὺς ἔτι ἅπαξ καὶ ἐπέπληττεν ὡς μὴ ὑποτασσομένους τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ, καὶ ὡς δῆθεν καταρωμένους, ἐπειδὴ ἠνάγκαζε τινὰς διὰ τῆς βίας εἰς τὴν ἕνωσιν. «Φροντίζω περὶ τῆς εἰρήνης, ἔλεγεν, μόνον ἵνα ἀποφύγω τοὺς σκληροὺς πολέμους καὶ φεισθῶ τοῦ αἵματος ἡμῶν, οὐδὲν εἰσάγων νέον εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Αἱ πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν συμφωνίαι ἡμῶν περιορίζονται εἰς τρία τινά· τὰ πρωτεῖα τοῦ Πάπα, τὸ μνημόνευμα αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐφέσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία ταῦτα καταντῶσιν εἰς τὸ μηδὲν, ὅταν κρίνωμεν μετὰ προσοχῆς περὶ αὐτῶν. Διότι πότε ἐλεύσεται ἐνταῦθα ὁ Πάπας ἵνα καταλάβῃ τὴν πρώτην θέσιν; Τίς δ' ἀποφασίσει νὰ διαπλεύσῃ τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ἀπέλθῃ τοσοῦτον μακρὰν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἑαυτοῦ δικαίων; καὶ τέλος τί βλάπτει, ἐὰν μνημονεύηται τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα, ὅταν ὁ Πατριάρχης ἱερουργῇ εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν; Ποσάκις οἱ πατέρες ἡμῶν ἔδειξαν παρομοίας συγκαταβάσεις; Καὶ ὅμως ὑμεῖς ἐρίζετε πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀναθεματίζετε ἡμᾶς, ὡς θέλοντας δῆθεν νὰ μακρυνθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἐθίμων καὶ νὰ μεταβάλωμεν αὐτὰ ἐντελῶς κατὰ τὸ λατινικὸν παράδειγμα. Εἰπάτω λοιπὸν ἕκαστος τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἀποβλέπων πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας.»

Οἱ δὲ Ἐπίσκοποι ἀπήντησαν ὁμοψύχως, ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν κατηράσθη τὸν Αὐτοκράτορα, προτείναντες ἐνταυτῷ νὰ ὑποστῶσι καὶ πολιτικὴν ποινὴν, ἐάν τις ἀποδείξῃ τοιοῦτον ἔγκλημα αὐτῶν· προσέθηκαν ὅμως ὅτι δὲν δύνανται νὰ δίδωσι κανονικὰς ἀποφάσεις ἄνευ τοῦ Πατριάρχου, καὶ ὅτι ἐὰν κίνδυνός τις ἐπαπειλῇ τὸ κράτος, οὗτοι μόνον διὰ προσευχῶν καὶ δεήσεων πρὸς Κύριον δύνανται νὰ συνδράμωσιν. Ὅτε δὲ ὁ

Αὐτοκράτωρ ἠρώτησεν αὐτοὺς ἔπειτα κατ' ἰδίαν, τότε τινὲς μὲν ἀπέῤῥιψαν ἐντελῶς καὶ τὰς τρεῖς προτάσεις, ἄλλοι δὲ παραδέχοντο τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν ἔφεσιν, ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι τοῦτο ἔσεται μόνον διὰ λόγου καὶ οὐδέποτε δι' ἔργου, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα οὐδεὶς παρεδέξατο νὰ μνημονεύηται ἐπὶ τῶν δεήσεων, ἵνα μὴ κοινωνήσωσι μετὰ τῶν ἀλλοιωσάντων τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Ὁ δὲ μέγας οἰκονόμος Ξιφιλῖνος ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἱκέτευεν αὐτὸν, νὰ προσέχῃ μήπως, ἔχων τὸν ἀγαθὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀπομακρύνῃ τὸν ἐξωτερικὸν πόλεμον, διεγείρῃ ἄλλον ἐσωτερικὸν, μᾶλλον ἐπικίνδυνον.

Τότε ὁ Μιχαὴλ, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἔχει τινὰς ὑπογραφὰς Ἐπισκόπων, ἀπήτησεν ἔγγραφον καὶ παρ' αὐτῶν ὑπογεγραμμένην ὑποταγὴν εἰς τὴν κοσμικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν, εἶτα δὲ ἐπεχείρησε νὰ ἀφαιρῇ τὰ ὑπάρχοντα ἑκάστου, νὰ διώκῃ αὐτοὺς ἐκ τῶν οἴκων, ὡς δῆθεν ἀνηκόντων εἰς τὸ δημόσιον, καὶ νὰ ἑτοιμάζῃ πλοῖα πρὸς ἀποπομπὴν αὐτῶν εἰς ἐξορίας διαφόρους καὶ φυλακὰς, διὸ καὶ ὑπετάγησαν τινὲς, φοβηθέντες ὡς ἄνθρωποι. Εἰς μάτην ἅπας ὁ κλῆρος καθικέτευε τὸν Αὐτοκράτορα νὰ περιμείνῃ τοὐλάχιστον τοὺς ἀπεσταλμένους ἐκ τῆς Συνόδου. — ὁ Μιχαὴλ ἐκήρυξεν ὡς ἐγκληματίας τοῦ κράτους πάντας, ὅσοι ἀρνηθῶσι νὰ δώσωσι τὰς ἑαυτῶν ὑπογραφὰς, ἀλλ' ἵνα καθησυχάσῃ τὴν συνείδησιν αὐτῶν ἐδήλωσεν ἐπὶ φρικτοῖς ὅρκοις καὶ ἀναθέμασιν, ὅτι οὐδένα βιάσει νὰ προσθέσῃ ἰῶτα ἓν εἰς τὸ σύμβολον, καὶ ἀπήτει μόνον τὴν παραδοχὴν τῶν πρωτείων, τῶν ἐφέσεων καὶ τοῦ μνημονεύματος, καὶ τοῦτο διὰ λόγων μόνον καὶ χάριν συγκαταβάσεως. Οἱ μικροψυχοῦντες ὑπέγραψαν, οἱ δὲ σταθεροὶ ἐξωρίσθησαν ἢ ἐβιάσθησαν δι' ἀπειλῶν εἰς ἀκουσίαν συναίνεσιν.

Γ'

ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝ ΛΟΥΓΔΟΥΝΩ.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ οἱ βασιλικοὶ πρέσβεις ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν πολυάνθρωπον Σύνοδον τοῦ Λουγδούνου καὶ προϋπαντήθησαν μετὰ μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων. Εἰς τὴν πομπώδη λειτουργίαν, ἣν ἐτέλει αὐτὸς ὁ Πάπας κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον ἀνεγνώσθη Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ, ἐπίσης καὶ τὸ σύμβολον μετὰ τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» ὁ δὲ πρώην Πατριάρχης Γερμανὸς, μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Ἑλλήνων, δὲν ἠσχύνθησαν νὰ ψάλλωσιν ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας ἐγκωμιαστικοὺς στίχους πρὸς τιμὴν τοῦ Πάπα, ὅπερ δεικνύει ὑπὸ τίνος πνεύματος ἐκινοῦντο οὗτοι. Ἄξιον δὲ περιεργείας, ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς συνόδου ὁ Πάπας ὑπεδέχετο ἐπίσης μετὰ μεγάλης τιμῆς καὶ τοὺς τῶν Τατάρων ἀπεσταλμένους, καὶ ἀπέστειλε νὰ προϋπαντήσωσιν αὐτοὺς ἀπαραλλάκτως, καθὼς πρότερον τοὺς κληρικοὺς Ἕλληνας πρέσβεις, Ἱεράρχαι (Πρελάτοι) μετὰ τῶν οἰκείων Καρδιναλίων, καὶ εἶτα ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Ἐπισκόπων, τῶν συνελθόντων εἰς τοὺς θαλάμους αὐτοῦ πρὸς διάσκεψιν περὶ τῶν συνοδικῶν ὑποθέσεων. — Οὕτως ἦτο ἀναμεμιγμένον ἐν τῇ Δύσει τὸ βιωτικὸν μετὰ τοῦ πνευματικοῦ! (βιβλ. LXXXVI. κεφ. 41—43)

Ἐπὶ τέλους, τὴν 6 Ἰουλίου τοῦ 1274 ἔτους, ἐγένετο πομπώδης συνεδρίασις τῆς ἐν Λουγδούνῳ Συνόδου· ὁ δὲ Πάπας ἐδήλωσε τὴν αἰτίαν τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς, καὶ ὅτι, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, οἱ Ἕλληνες ἑκουσίως ὑπετάγησαν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, μηδὲν πρόσκαιρον ἀπαιτοῦντες. «Ἐγράψαμεν πρὸς τὸν

Αὐτοκράτορα αὐτῶν, ἔλεγεν ὁ Γρηγόριος, ἐὰν θέλῃ νὰ ὑπακούσῃ ἡμῖν ἑκουσίως, δεχόμενος τὴν Ῥωμαϊκὴν ὁμολογίαν· καὶ οὗτος ἔπεμψε πρὸς ἡμᾶς πρέσβεις ἵνα συμφωνήσωμεν περὶ τούτου. Ἐλέῳ δὲ Θεοῦ, ὁ Ἄναξ οὗτος, ἀποβαλὼν πασᾶν φιλονεικίαν, παρεδέχθη ἑκουσίως τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν ὁμολογίαν ἡμῶν, οἱ δὲ Πρέσβεις αὐτοῦ παρουσιάσθησαν ἐνώπιον ἡμῶν, ἵνα δηλώσωσι τὴν συναίνεσιν τοῦ ἀποστείλαντος αὐτούς.

Τότε ἀνεγνώσθησαν τὰ βασιλικὰ γράμματα, ἐν οἷς ὁ Αὐτοκράτωρ ὠνόμαζε τὸν Πάπαν πατέρα πάντων τῶν Χριστιανῶν καὶ οἰκουμενικὸν Πρωθιεράρχην, καὶ ἐβεβαίου ἐνόρκως τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἣν ἔπεμψεν αὐτῷ ποτὲ ὁ Πάπας Κλήμης ὁ Δ'. Ἀλλ' ὅμως, ἀναγνωρίζων τὰ πρωτεῖα τοῦ Πάπα, ὁ Μιχαὴλ, παρεκάλει ἵνα συγχωρῆται τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ φυλάττῃ τὸ σύμβολον ἄνευ τῆς προσθήκης καὶ πάσας τὰς μέχρι τῆς ἑνώσεως ταύτης ὑπαρχούσας τελετὰς, τὰς μὴ ἐναντιουμένας εἰς τὰς ἀρχαίας συνοδικὰς διατάξεις καὶ τὰς παραδόσεις τῶν Πατέρων, καὶ ἔδιδε πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους αὐτοῦ, νὰ ἐπικυρώσωσι πάντα ὅσα ἐγράφησαν.

Ἐπισκοπικὸν γράμμα πρὸς τὸν Πάπαν ἐγράφη ἐκ προσώπου τῶν μεγιστάνων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῖς κλήρου, εἶναι δὲ τοῦτο ἄξιον πολλῆς προσοχῆς καὶ παρατηρήσεως, διότι οὐδεὶς τῶν ὑπογραψάντων Ἐπισκόπων ἐσημείωσεν ὄνομα, ἀλλὰ μόνον τὸν τίτλον τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ὑπέγραψαν δηλονότι οὕτως. «Ὁ Ἐφέσου Μητροπολίτης καὶ ἔξαρχος πάσης Ἀσίας σὺν τῷ περὶ ἐμὲ κλήρῳ. Ὁ Ἡρακλείας Μητροπολίτης καὶ τὰ παρόμοια· πάντες δὲ ἦσαν 35 τὸν ἀριθμόν. Οὗτοι ὠνόμαζον τὸν Γρηγόριον μέγαν μόνον καὶ ἔξοχον Ἱεράρχην τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, ἐμαρτύρουν περὶ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς ἕνωσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐναντίον τῆς ἐπιμονῆς τινῶν ἐξ αὐτῶν, καὶ ὅτι ὁ Πατριάρχης, ἂν καὶ παρεκλήθη πολὺ ὑπὸ πάντων, δὲν συγκατένευσεν ὅμως νὰ μεταβάλῃ φρόνημα, διὸ καὶ ἀπεμακρύνθη εἰς μοναστήριον,

ἕως οὗ, μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν ἀπεσταλμένων, συμφωνήσῃ νὰ ἀποδώσῃ τὸν ἀνήκοντα σεβασμὸν τῇ Ῥωμαϊκῇ καθέδρᾳ.

Τότε ὁ μέγας Λογοθέτης Γεώργιος ὠρκίσθη ἀντὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅτι ἀπαρνεῖται τὴν διάῤῥηξιν καὶ ἀποδέχεται τὴν ὁμολογίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίζων τὰ πρωτεῖα αὐτῆς, καὶ ὑποσχόμενος νὰ μὴ ἀποσπασθῇ ταύτης πώποτε. Ὁ δὲ Πάπας, ὄρθιος καὶ ἄνευ μίτρας, ἔψαλλε μετὰ πολλῶν δακρύων «Σὲ τὸν Θεὸν ὑμνοῦμεν,» καὶ μετὰ ταῦτα καθίσας, ἐδήλωσε δι' ὀλίγων λόγων τὴν χαρὰν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἑνώσει τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἔπειτα ὁ πρώην Πατριάρχης Γερμανὸς καὶ ὁ Μητροπολίτης Νικαίας ἐξῆλθον εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπανέλαβεν Ἑλληνιστὶ ὁ Γερμανὸς τὸ σύμβολον, τὸ ἀπαγγελθὲν Λατινιστὶ παρὰ τοῦ Πάπα, μετὰ τῆς προσθήκης τῶν λέξεων «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» ἄρα ἐναντίον τῆς αἰτήσεως τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἐνόρκου ὑποσχέσεως, ἣν ἔδωκε τοῖς Ἐπισκόποις αὐτοῦ. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ θριάμβου τούτου, ἀξίου τῶν Ῥωμαϊκῶν νεωτερισμῶν, ὁ Πάπας διέταξε νὰ ἀναγνώσωσιν εἰς τὴν σύνοδον καὶ τὰ γράμματα τοῦ Χὰν τῶν Τατάρων, καί τοι δὲ ταῦτα πάντα ἐγίνοντο ἐντὸς τοῦ ναοῦ, οἱ πρέσβεις, βεβαίως μείζονος τιμῆς ἕνεκα, ἐκάθηντο ἀπέναντι τοῦ Πάπα, παρὰ τοὺς πόδας τῶν Λατίνων Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀντιοχείας. Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ διάσημος πρᾶξις τῆς ἐν Λουγδούνῳ Συνόδου, Χριστιανικῆς ἅμα οὔσης καὶ ἐθνικῆς! (κεφ. 44.)

Ὅτε δὲ ἐπέστρεψαν εἰς Κωνσταντινούπολιν οἱ πρέσβεις μετὰ πλουσίων δώρων, ὁ Πατριάρχης Ἰωσὴφ ἦτο πεφυλακισμένος εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ ὁ Ἰωάννης Βέκκος ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ, ἐκ τούτου δ' ἀνεφύη ἐσωτερικὴ διχόνοια εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Μάτην ὁ Ἰωάννης κατέπληττε δι' ἀναθέματος τοὺς ἀνυποτάκτους, καὶ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Πάπας μετὰ σεβασμοῦ γραφομέναις ἐπιστολαῖς ἀνεγνώριζεν ἐντελέστατα τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν· ἅπασα ἡ Αὐτοκρατορία ἦτο πλήρης πνευματικῶν τε καὶ πολιτικῶν στάσεων, διότι τινὲς τῶν

ἀρχόντων Ἑλλήνων ἔλαβον μάλιστα καὶ ὅπλα κατὰ τῆς Ἑνώσεως, καθὼς προέλεγε τοῦτο τῷ Ἄνακτι ὁ Ξιφιλῖνος. Ὀλίγα ὅμως ἐκέρδισεν ὁ Παλαιολόδος καὶ ἐξωτερικῶς, ἐπειδὴ ὁ Πάπας Νικόλαος ὁ Γ' δυσκόλως ἠδύνατο νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν βασιλέα Κάρολον ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς εἰς τὰς χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας αὐτοῦ· οὕτω λοιπὸν δὲν ἐξεπληρώθη ἡ συμφωνία ἡ ἀφορῶσα τὸ σύμβολον. (μέφ, 57—58.) Ὁ Πάπας ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ληγάτους, ἔχοντας μυστικὰς ὁδηγίας νὰ ἐπιμείνωσιν, ἵνα οἱ Ἕλληνες ἀπαγγέλλωσιν ἀνυπερθέτος τὸ σύμβολον μετὰ τῆς προσθήκης, ὁ δ' Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ Ἐπίσκοποι μετὰ παντὸς τοῦ Κλήρου δώσωσιν ἕκαστος ἰδίως νέαν ἔνορκον καὶ ἐνυπόγραφον ὑπόσχεσιν, ὅτι ἔσονται στερεοὶ ἐν τῇ πίστει αὐτῶν κατὰ τὸν Λίβελλον Γρηγορίου τοῦ Ι'. Ἂν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας ὁμολόγει, ὅτι τοιοῦτος ὅρκος εἶναι νεωτερισμὸς ἀσύμφωνος πρὸς τὰ Ἀνατολικὰ ἔθιμα, προσέθηκεν ὅμως ὅτι «πᾶν ἔθιμον, ἀντιβαῖνον εἰς τὰ ὑπέρτατα δικαιώματα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, πρέπει ἀναποφεύκτως νὰ ἀκυρωθῇ ὡς κατάχρησις.» Διὰ τοιούτων φιλοδόξων καὶ πονηρῶν τεχνασμάτων δυσκόλως ἠδύνατο ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐξουσία νὰ ῥιζωθῇ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἂν καὶ ὁ Πάπας μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος συνεβούλευε τοῖς ληγάτοις αὐτοῦ τίνι τρόπῳ νὰ ἐμπνεύσωσι τῷ Αὐτοκράτορι τὴν ἰδέαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ τηρεῖν πάντοτε παρ' αὐτῷ Καρδινάλιον ληγάτον, ὡς τέλειον διευθυντὴν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ Πάπα. (βιβλ. LXXXVII, κεφ. 22.)

«Δὲν εἶναι ἄρα γε κάλλιον νὰ ἐπιληφθῶμεν πρῶτον τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐξετάζοντες καὶ οὐχὶ ἀπαιτοῦντες, καὶ νὰ ἐρωτήσωμεν τοὺς Ἕλληνας ἂν τηρῶσιν εἰς τὴν μνήμην ἢ εἰς τὰ πρακτικὰ αὐτῶν, τίνι τρόπῳ ἐδεξιοῦντο παρ' αὐτοῖς οἱ ληγάτοι τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας καὶ ποῖα δικαιώματα ἔχαιρον; Καὶ εἰ μὲν ἡ ἀπάντησις τοῦ Αὐτοκράτορος συμφωνήσῃ πρὸς τὸ ποθούμενον, τότε πρέπει νὰ ζητήσητε αὐτὴν ἐγγράφως, εἰ δ'

οὖ, τότε πρέπει νὰ ἐξηγήσητε αὐτῷ τὰ διατηρούμενα παρὰ τοῖς Λατίνοις ὡς πρὸς τοὺς Καρδιναλίους ληγάτους· μὴ εἴπητε δὲ ταῦτα διὰ μιᾶς, ἵνα μὴ ἐκφοβήσητε, τοὐναντίον μάλιστα προσπαθήσατε ἵνα προσελκύσητε αὐτὸν βαθμηδὸν, πείθοντες ἐπίσης, ὅτι εἷς ληγάτος οὐ μόνον περὶ τὰ πνευματικὰ, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ κοσμικὰ δύναται εἶναι χρήσιμος.» (βιβλ, LXXXVII, κεφ. 23.)

Ἡ ἄφιξις τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα δὲν ἐφάνη εὐάρεστος εἰς τὸν Παλαιολόγον, διότι ᾐσθάνετο, ὅτι οὗτοι ταράζουσι τὸ κράτος δι' ἀπαιτήσεων ὑπὲρ τὸ δέον τολμηρῶν, καὶ μάλιστα καθ' ἣν ἐποχὴν καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης Βέκκος, φίλος τῆς ἑνώσεως διὰ προσωπικὰς μετ' αὐτοῦ δυσαρεσκείας, ἀπεμακρύνθη. Ὁ Αὐτοκράτωρ παρεκάλει αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ, προσκαλεσάμενος δὲ καὶ τοὺς Ἐπισκόπους, ἐβεβαίου αὐτοὺς καὶ πάλιν ὅτι οὐδεμίαν μεταβολὴν τοῦ συμβόλου καὶ τῶν τελετῶν συγχωρήσει, ἀλλ' ἐπιχειρήσει μᾶλλον τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Νεαπόλεως· ἵνα καθησυχάσῃ δὲ καὶ βεβαιώσῃ τοὺς ληγάτους περὶ τῆς ἑνότητος αὐτοῦ μετὰ τῆς Ῥώμης, ἔπεμψεν αὐτοὺς σὺν τῷ Μητροπολίτῃ Ἐφέσου εἰς τὰ δεσμωτήρια καὶ εἶδον ἐν δεσμοῖς τέσσαρας τῶν ἑαυτοῦ συγγενῶν, ὡς μὴ συμφωνοῦντας περὶ τὴν πίστιν. Πρὸς μείζονα δὲ βεβαίωσιν καὶ τοῦ Πάπα, ὁ Αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ γραφῇ κολακευτικώτατον γράμμα, καὶ νὰ τεθῶσιν ἐν αὐτῷ πλασταὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν πλείστων Ἐπισκόπων, μεταξὺ δὲ τούτων ἦσαν καὶ ὀνόματα Ἐπαρχιῶν ὅλως ἀνυπάρκτων καὶ πᾶσαι αἱ ὑπογραφαὶ ἐγράφησαν ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χειρός. (κεφ. 28, 29.)

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Πατριάρχης, δι' ἐπιστολῶν καὶ συνόδων κατεγίνετο νὰ στερεώσῃ τὴν Ἕνωσιν ἐναντίον πάντων τῶν πρεσβυτέρων Ἐπισκόπων, ὁ Αὐτοκράτωρ συνέπραττε διὰ φρικτῶν ἔργων, ἀρξάμενος ὑπὸ τῆς τυφλώσεως τῶν ἰδίων συγγενῶν, οἵτινες ἐστέναζον εἰς τὰ δεσμὰ πολὺν χρόνον· ἀλλ' αἱ σκληρότητες αὐτοῦ ἦσαν ἀνωφελεῖς, διότι ὁ νέος Πάπας Μαρτῖνος ὁ Δ', μὴ

πιστεύων αὐτὸν καὶ παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, οὐ μόνον ὑπεδέξατο μετὰ περιφρονήσεως τοὺς πρέσβεις τοῦ Αὐτοκράτορος, πεμφθέντας ἵνα συγχαρῶσιν αὐτὸν, ἀλλ' ἀφώρισε μάλιστα καὶ τὸν Μιχαὴλ ἐπισήμως, ὡς ἀρχηγὸν τῆς αἱρέσεως καὶ ἀπηγόρευσε πᾶσι τοῖς βασιλεῦσι οἱανδήποτε μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὠργίσθη μαθὼν ταῦτα, καὶ ἐν καιρῷ λειτουργίας ἐμποδίζων αὐτὸς οὗτος τὸν Διάκονον, θέλοντα νὰ μνημονεύσῃ τὸν Πάπαν, ἀνέκραξεν. «Ἰδοὺ τί ἀπήλαυσα, διότι ἐζήτουν τὴν πρὸς τοὺς Λατίνους εἰρήνην καὶ ἐπολέμουν τοὺς οἰκείους μου!» ἡ ἀκούσιος αὕτη ὁμολογία ἦτο ἐπακόλουθον ἀντάξιον τῶν πανούργων πράξεων τοῦ Μιχαήλ! Οὗτος ἐτελεύτησε μετ' ὀλίγον καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀτάφη ἄνευ οὐδεμιᾶς τιμῆς. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος, ἀμέσως ἀπηρνήσατο τὴν ἕνωσιν καὶ ἐκβαλὼν τὸν Πατριάρχην Βέκκον, διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν γηραιὸν Ἰωσὴφ, ὅστις ὑπεδέχετο πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδοξίας πάντας τοὺς ἐξολισθήσαντας εἰς τὴν ἕνωσιν κληρικούς τε καὶ κοσμικοὺς, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐπέβαλλεν αὐτοῖς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον. (κεφ. 54, 67, 70.)

Ὁ δὲ πρώην Πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Βέκκος ὑπεχρεώθη ἐνώπιον τῆς συγκροτηθείσης ἐν τῇ πρωτευούσῃ Συνόδου ἵνα ἀπολογηθῇ διὰ τὰς πράξεις καὶ τὰς γραφὰς αὐτοῦ, καὶ νὰ ὑπογράψῃ τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἔσωσεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Αἱ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ ὅμως, αἱ προξενηθεῖσαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῶν παραβιασμῶν τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ἕνεκα τῶν νεωτερισμῶν καὶ τῶν συνεχῶν μεταλλαγῶν τῶν Πατριαρχῶν, ἐξηκολούθουν ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀνδρονίκου ἐπειδὴ τὰ στασιάσαντα πνεύματα δὲν ἠδύναντο ταχέως νὰ καθησυχάσωσιν. (βιβλ. LXXXVIII, κεφ. 6.)

—o—

Αἰὼν δέκατος τέταρτος.

Διαρκοῦντος τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀπησχολεῖτο ὑπὸ ἰδίων στάσεων ἕνεκα τῆς μετοικεσίας τῶν Παπῶν εἰς τὴν πόλιν Ἀβινιῶνα ἐν τῇ χώρᾳ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀντιπαπῶν, οἵτινες ἐπὶ ἥμισυν σχεδὸν αἰῶνα διεμερίζοντο ἑαυτοῖς τοὺς Βασιλεῖς τῆς Δύσεως. — Καὶ ὅμως ἐφαίνοντο ἐνίοτε ἀπόπειραί τινες πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ἕνωσιν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὁ Πάπας Ἰωάννης ὁ ΚΒ΄, ἀπέστειλε τὸ 1334 ἔτος τοὺς Νουνσίους (nonces) ἑαυτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν νεώτερον, χάριν συζητήσεως τῶν πνευματικῶν ὑποθέσεων καὶ ἐπ᾽ ἐλπίδι, ὅτι οὗτος ὡς νενυμφευμένος τὴν ἀδελφὴν τοῦ Δουκὸς τῆς Σαβοΐας, εἶχε πλείονα κλίσιν πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐγένετο ἄπρακτος καθὼς καὶ ἡ ἀπόπειρα τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰωάννου, Βενεδίκτου τοῦ ΙΒ΄, δύω ἔτη ὕστερον. (βιβλ. XCIV, κεφ. 36, 52.)

Τὸ δὲ 1339 ἔτος ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἔπεμψε πρὸς τὸν Πάπαν τὸν ἡγούμενον Βαρλαάμ, μετ᾽ εὐγενοῦς τινος Ἐνετοῦ, τοῦ Στεφάνου Δανδόλου, ἵνα συσκεφθῶσιν, οὐχὶ δὲ καὶ ἵνα διαπραγματευθῶσι περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, διότι οὗτοι ἐδήλωσαν ὅτι οὐδεμίαν πληρεξουσιότητα ἔχουσι παρὰ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου. Ὁ Βαρλαὰμ ὡμίλει εἰλικρινῶς καὶ φρονίμως, ὅτι ἐκ τῶν δύω μέσων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἑνώσεως, τῆς βίας δηλονότι καὶ τῆς πειθοῦς, τὸ πρῶτον ὁριστικῶς εἶναι ἀδύνατον, καθὼς ἀπεδείχθη ἤδη ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου. «Ἐάν τις, ἔλεγεν ὁ Βαρλαὰμ θέλῃ νὰ ἀναφέρηται εἰς τὴν ἐν Λουγδούνῳ Σύνοδον, τότε οὐδεὶς

τῶν Ἑλλήνων ἀποδεχθήσεται τὴν Σύνοδον ταύτην, διότι οἱ συνεδριάσαντες εἰς αὐτὴν, ἐστάλησαν οὐχὶ ὑπὸ τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν, τῶν κυβερνώντων τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, οὐδ' ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, θέλοντος νὰ κατορθώσῃ διὰ βίας καὶ οὐχὶ ἑκουσίως τὴν ἕνωσιν. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιθυμῆτε οἰκουμενικὴν Σύνοδον, πέμψατε πρῶτον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν λιγάτους φοβουμένους τὸν Θεὸν καὶ πλήρεις πνεύματος ταπεινοφροσύνης καὶ ὑπομονῆς μετὰ προσκλητηρίων γραμμάτων πρὸς τοὺς τέσσαρας Πατριάρχας καὶ λοιποὺς Ἐπισκόπους, ἵνα, συνελθόντες μεθ' ὑμῶν εἰς τόπον τινὰ, συσκεφθῶσι περὶ τῆς ὑποθέσεως ἐν ἀγάπῃ, καὶ κρίνωσιν ὅπως ἕκαστος φωτισθῇ παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἰδοὺ τὸ μόνον μέσον τῆς εἰς τὴν ἑνότητα ἐπαναφορᾶς τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Περὶ δὲ τῶν ἐνστάσεων ὑμῶν, λεγόντων ὅτι «Πρῶτον πρέπει νὰ ἑνωθῶσι μεθ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικῶς οἱ Ἕλληνες, καὶ ἔπειτα πορευόμεθα μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν Τούρκων,» παρατηρῶ ὅτι, ἡ σκέψις αὕτη εἶναι λίαν ἐσφαλμένη, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπιπίπτουσιν ἰδίως κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἀποκεχωρισμένων ἀφ' ὑμῶν, ἀλλὰ κοινῶς ἐπὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν, διότι καὶ ἡ ὑμετέρα βοήθεια ἔσεται ὑπὲρ ἁπάσης τῆς Χριστιανωσύνης, καὶ ἐν ὅσῳ ὑπάρχει ἡ τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατορία, εὐκόλως καταβάλλετε τοὺς Τούρκους· ἐὰν δὲ, ὡς μὴ ὤφελεν, πέσῃ αὕτη, δυσκόλως καὶ ὑμεῖς ἀντιτάττεσθε αὐτοῖς. — Ἐνεργήσατε λοιπὸν ἐν καιρῷ, ἵνα μὴ ἀναγκασθῆτε νὰ πολεμῆτε ἀμυνόμενοι καὶ οὐχὶ ἐπιπίπτοντες κατ' αὐτῶν! Ἡ πεῖρα ἀπέδειξε τὸ ἀληθὲς τῶν λόγων τούτων.

«Μάθετε ἔτι καὶ πιστεύσατε, ὅτι οὐχὶ τόσον ἡ διαφορὰ τῶν δογμάτων καὶ τῶν τελετῶν ἀποξενοῦσιν ὑμᾶς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅσον τὸ μῖσος, ὅπερ οὗτοι ἔλαβον πρὸς ὑμᾶς, ἕνεκα τῶν ὠμοτήτων καὶ κακώσεων ὅσαι ἐπράχθησαν καὶ πράττονται ἔτι σήμεραι κατ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἡ δ' ἕνωσις ἀδύνατον

νὰ ἐκτελεσθῇ, ἐὰν δὲν παύσῃ τὸ μῖσος τοῦτο, διά τινος μεγάλης ἀγαθοεργίας, παρ' ὑμῶν γενομένης, ἧς ἄνευ οὐδ' ἀκούσουσι τοὺς λόγους ὑμῶν. Μάθετε ἔτι ὅτι μὲ ἀπέστειλε πρὸς ὑμᾶς οὐχὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἀλλὰ μόνος ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ κρυφίως μάλιστα, ὥστε πρὶν ἡ σταλῇ πρὸς αὐτὸν ἡ βοήθεια, δὲν τολμᾷ νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἐπιθυμεῖ εἰρήνην μεθ' ὑμῶν.»

Οἱ Πάπαι ὅμως καὶ οἱ Καρδινάλιοι δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν φρόνιμον ταύτην συμβουλὴν, ἀναφερόμενοι εἰς τὰς ὑποθετικὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, δι' ὧν δηθεν ἐλύθησαν ὁριστικῶς ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰ δογματικὰ ζητήματα, καὶ λέγοντες ὅτι εἶναι δύσκολον καὶ ἀνωφελὲς νὰ συγκαλέσωσι νέαν Σύνοδον, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουσι πλέον τί νὰ συζητήσωσιν, ὑπολείπεται ἤδη νὰ σταλῶσιν ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα πρὸς διδασκαλίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα ἀπήντησεν ὁριστικῶς ὁ Βαρλαὰμ λέγων· ἡ ἀλήθεια δὲν φοβεῖται τὴν ἔρευναν δι' ἧς γίνεται καταφανεστέρα καὶ καθαρωτέρα· διότι καὶ οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες Πατέρες ἐπίστευον μὲν τὸ ὁμοούσιον τοῦ Υἱοῦ σὺν τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀπιστίας τῶν Ἀρειανῶν, ἠθέλησαν δι' ἐρεύνης νὰ εἰσαγάγωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας. Οὕτω πρέπει νὰ προσενεχθῆτε καὶ ὑμεῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ νὰ μὴ παρέχητε αὐτοῖς αἰτίαν νὰ λέγωσιν, ὅτι ὑμεῖς φοβεῖσθε τὴν ἔρευναν ὡς μηδεμίαν πεποίθησιν ἔχοντες ἐπὶ τῆς εὐθύτητος ὑμῶν. — Ἀλλὰ καὶ αἱ προσπάθειαι καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Βαρλαὰμ ἔμειναν ἀτελεσφόρητοι. (βιβλ. XCV. κεφ. 1.)

Κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἀπεκρίθη καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς πρὸς τοὺς Νουνσίους τοῦ Πάπα, κατὰ τὸ 1350 ἔτος, προτείναντας αὐτῷ τὸν κατὰ τῶν ἀπίστων πόλεμον καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην· «δὲν δύναμαι νὰ ἐκφράσω ὑμῖν ἀρκούντως πόσον ἐπιθυμῶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἕνωσιν· λέγω δὲ μόνον ὅτι, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχω ταύτης θυσιάζων καὶ αὐτήν μου τὴν ζωὴν, οὐ μόνον τὴν κεφαλήν μου κατέβαλλον, ἀλλὰ καὶ τὴν μάχαιραν προσέφερον. Ὑπόθεσις ὅμως

τοσούτῳ σπουδαία χρήζει καὶ μεγίστης προσοχῆς, διότι ἀφορᾷ οὐχὶ τὰ πρόσκαιρα, ἀλλὰ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, καὶ τὴν καθαρότητα τῆς πίστεως. Δὲν θέλω νὰ ἐμπιστευθῶ αὐτὸς ἐμαυτῷ, ἐπειδὴ εἷς μόνος ἀδύνατον νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος τοιούτων γνώσεων· τοῦτο μάλιστα παρήγαγε κατ' ἀρχὰς τὴν διαίρεσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, διότι, ἐὰν οἱ πρῶτοι εἰσαγαγόντες τὰ δόγματα, ὅσα ὑποστηρίζονται σήμερον ὑπὲρ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐμπιστεύωνται αὐτοὶ ἑαυτοῖς καὶ νὰ περιφρονῶσι τοὺς λοιποὺς ἱεράρχας, παρεχώρουν αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐρευνᾶν, τὸ κακὸν δὲν ἐπέδιδε τοσοῦτον. Ὁ Ἅγιος Παῦλος ἐδήλωσε τοῖς Ἀποστόλοις τὴν ἑαυτοῦ διδασκαλίαν, φοβούμενος, ὡς ἔλεγε, μήπως ἀγωνίζεται εἰς μάτην.»

«Ἡ ἀντίθετος διαγωγὴ τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ, πρώτου τῶν Παλαιολόγων, ἀποτυχοῦσα ἐπηύξησε μόνον τὴν διαίρεσιν. Ἐμὲ δ' αὐτὸν οὐδείς ποτε δύναται νὰ καταπείσῃ, πρὶν ἢ ἀποφανθῇ μία οἰκουμενικὴ Σύνοδος, νὰ προσκολληθῶ εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς, νὰ προτρέπω δὲ καὶ ἄλλους· διότι ἐκεῖνοι, οὓς θέλουσι νὰ βιάσωσι, πρὸ πάντων κλείουσι τὰ ὦτα αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀκούσωσι τὸν πρῶτον λόγον. Πιστεύω δὲ ὅτι καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ δὲν δύνασθε νὰ πεισθῆτε περὶ τῆς πίστεώς μου, ἐὰν παραδεχθῶ τὰ δόγματα καὶ τὴν ὁμολογίαν ὑμῶν ἀμέσως καὶ χωρὶς ἐρεύνης. Καὶ τῷ ὄντι ποίαν ἐμπιστοσύνην πρέπει νὰ ἔχῃ τις περὶ καινοφανῶν πραγμάτων πρὸς ἄνθρωπον, μὴ ὄντα σταθερῶς προσκεκολλημένον εἰς τὰς δοξασίας, ἃς ἐκληρονόμησεν ἐκ τῶν προγόνων αὐτοῦ καὶ ἐν αἷς ἀνετράφη;»

«Διὰ ταῦτα λοιπὸν νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ συγκροτηθῇ οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἔκ τε τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, τούτου δὲ γενομένου, ὁ Θεὸς τότε δὲν θέλει συγχωρήσει ἡμῖν νὰ ἐκκλίνωμεν τῆς ἀληθείας. Ἐὰν ἡ Ἀσία καὶ ἡ Εὐρώπη ἦσαν ὡς πρότερον ὑποτεταγμέναι τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐξουσίᾳ, ἔπρεπε κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, νὰ συνέλθῃ παρ' ἡμῖν ἡ Σύνοδος, ἀλλὰ τοῦτο σήμερον ἀδύνατον. Ὁ Πάπας δὲν δύναται νὰ

ἔλθῃ ἐνταῦθα, ἀλλ' οὐδ' ἡμεῖς δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἐντεῦθεν, ἕνεκα τῶν ἀδιακόπων πολέμων. Διὸ, ἐὰν ὁ Πάπας εὐαρεστεῖται, συνερχόμεθα εἰς παράλιόν τινα τόπον κατὰ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, ἔνθα ἔρχεται μετὰ τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, ἐγὼ δὲ μετὰ τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς Ἐπισκόπων. Ἐὰν λοιπὸν συμφωνήσῃ περὶ τούτου, μοὶ ἀναγγέλλει ἐγκαίρως, περί τε τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου τῆς συνελεύσεως, ἐπειδὴ ἔχω ἀνάγκην πολλοῦ χρόνου πρὸς συνάθροισιν τῶν Πατριαρχῶν καὶ Ἐπισκόπων.» Ἀλλὰ καὶ ἡ φρόνιμος αὕτη πρόσκλησις, ἡ παρακινοῦσα εἴς τινας φιλικὰς σχέσεις, ἔμεινεν ἄνευ ἐπιτυχίας ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν τῶν τῆς Δύσεως Βασιλέων καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πάπα Κλήμεντος τοῦ Δ'. (Φλευρῆς βιβλ. XCV, κεφ. 25.)

Ὁ δὲ Ἰωάννης Παλαιολόγος, θρέμμα καὶ διάδοχος τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὁ κλείσας τὸν πρώην Αὐτοκράτορα εἰς μοναστήριον καὶ τυφλώσας τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱὸν, κατ' εἰσήγησιν τοῦ Σουλτάνου τῶν Τούρκων, ἐπολιτεύετο ἀπερισκέπτως. Οὗτος ἔδωκεν ἔνορκον ὑπόσχεσιν νὰ ὑποταγῇ τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, νὰ ἀναγκάσῃ δὲ εἰς τοῦτο καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ὑπηκόους· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔπεμψεν ὅμηρον τὸν υἱὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν Δ', ἵνα λάβῃ μόνον βοήθειαν κατὰ τῶν Τούρκων· εἶτα δὲ ἀφίχθη καὶ αὐτὸς μετὰ τρία ἔτη εἰς Ῥώμην, ἔνθα ὡμολόγησεν ἐπισήμως τὰ Δυτικὰ δόγματα, περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐπιλαθόμενος δὲ καὶ τῆς ἰδίας προσωπικῆς ἀξίας, ἠσπάσατο γονυπετὴς τὸν πόδα τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης Οὐρβανοῦ τοῦ Ε', ἂν καὶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, συμφώνως καὶ τῇ ποιμενικῇ μετριοφροσύνῃ, οἱ Ἐπίσκοποι οὗτοι, ἐπικυρούμενοι ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων, ἔπιπτον αὐτοὶ πρηνεῖς ἐνώπιον τῶν ἐστεμμένων προκατόχων Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου. Ἀλλὰ καὶ ἡ μικροψυχία τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου οὐδεμίαν οὐσιώδη ὠφέλειαν παρέσχεν αὐτῷ, οὐδὲ βοήθειαν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ, ὅσημέ-

ραι καταῤῥεούσῃ ἕνεκα τῆς αὐξήσεως τῶν Τούρκων. (βιβλ. XCVI, κεφ. 29. βιβλ. XCVII, κεφ. 13.)

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον Γρηγορίου τοῦ ΙΑ', ἐπανελθόντος εἰς Ῥώμην ἑξήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς εἰς Ἀβινιῶνα ἀναχωρήσεως τῶν Παπῶν, γενομένης βίᾳ καὶ πανουργίᾳ τῶν Βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἔπαυσαν ἐπί τινα χρόνον καὶ αἱ περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπόπειραι· διότι ἤρξατο σφοδρὰ ἐσωτερικὴ διχόνοια ἐν τῇ Δύσει. Ἡ ἐκλογὴ τῶν Δύω Παπῶν, Οὐρβανοῦ τοῦ Σ' ἐν Ῥώμῃ καὶ Κλήμεντος τοῦ Ζ' ἐν Ἀβινιῶνι διήρεσε τοὺς Εὐρωπαίους Ἡγεμόνας κατ' ἀλλήλων καὶ διέσεισε τὰ θεμέλια καὶ αὐτῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας· διότι τὸ σχίσμα ἐξηκολούθει ἀπὸ τοῦ 1378 μέχρι τοῦ 1448 ἔτους, ὅτε μετὰ ἑβδομηκονταετῆ δεινὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἔπαυσεν ὁριστικῶς διὰ συνοδικῆς πράξεως τῆς ἐν Βασιλείᾳ Συνόδου.

Αἰὼν δέκατος πέμπτος.

Α΄.

ΣΥΝΟΔΟΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ κατάστασις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, σκανδαλιζομένης ὑπὸ τῶν ἀμοιβαίων ἀφορισμῶν τῶν θηρευόντων τὴν παπικὴν καθέδραν, τοσοῦτον ἐλεεινὴ ἦτο, ὥστε οἱ Ἡγεμόνες καὶ οἱ Ἐπίσκοποι προέτρεπον ἀμφοτέρους τοὺς ὑποτιθεμένους τοποτηρητὰς τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀπομακρυνθῶσι τοῦ θρόνου· ἐπὶ τέλους, ὅταν οὔτε Γρηγόριος ὁ ΙΒ΄ ἐν Ῥώμῃ, οὔτε Βενέδικτος ὁ ΙΓ΄ ἐν Ἀβινιῶνι, καί τοι ὑποσχεθέντες, δὲν ἤθελον νὰ παραιτήσωσι τὸ Παπικὸν ἀξίωμα, συνεκροτήθη κατ᾽ αὐτῶν πολυάνθρωπος Σύνοδος ἐν Πίσῃ, τὸ 1403 ἔτος, καὶ καθαιρέσασα ἀμφοτέρους, ὡς σχισματικοὺς, αἱρετικοὺς, παραβάτας τοῦ ὅρκου καὶ σκανδαλίζοντας τὴν Ἐκκλησίαν, ἐξελέξατο ἀντ᾽ αὐτῶν τρίτον Πάπαν, Ἀλέξανδρον τὸν Ε΄. (βιβλ. C. κεφ. 30, 32.)

Ἀλλ᾽ ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐπλήθυνε μόνον τὰς ἀταξίας διὰ τοὺς πολλοὺς Πάπας, ἐπειδὴ διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπώλετο ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς Συνόδου — τουτέστιν ἡ διόρθωσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκαταστασίας. Ὁ νέος Πρωθιεράρχης ἐζήτει νὰ ἐξέλθῃ τῆς βαρείας ἐπιτηρήσεως τοσούτων Ἐπισκόπων, δεσποτικῶς διοικούντων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, ἐναντίον τῆς ἐρριζωμένης κατὰ τὸν μεσαιῶνα γνώμης περὶ τοῦ ἀναμαρτήτου καὶ τῆς αὐτοκρατορίας τῶν διαδόχων τοῦ Πέτρου. Οὗτος διέλυσε τὴν

Σύνοδον, ἀναβάλλων αὐτὴν ἐπὶ τρία ἔτη, καὶ ἀπεβίωσε πρὸ τῆς λήξεως αὐτῶν, ἀφεὶς διάδοχον Ἰωάννην τὸν ΚΓ', ὅστις ἐπεκύρωσε τὸ ἀνάθεμα κατὰ δύω ἀντιπάλων αὐτοῦ, καὶ δὲν ἐβιάζετο ἐπίσης νὰ συγκαλέσῃ τὴν Σύνοδον. Ὅτε δὲ ὁ τῆς Νεαπόλεως Βασιλεὺς Βλαδίσλαυος ἐκυρίευσε τὴν Ῥώμην, τότε ὁ Πάπας δὲν ἠδύνατο ν' ἀναβάλῃ πλειότερον τὴν προσδοκωμένην Σύνοδον, ἐνήργει ὅμως μετὰ πανουργίας, ἂν καὶ ἡ Σύνοδος αὕτη κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Αὐτοκράτορος Σιγισμούνδου καὶ πάντων τῶν εὖ φρονούντων ἦτο τὸ μόνον μέσον πρὸς θεραπείαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ἀσθενείας. Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ἐξηγεῖτο ὁ Πάπας πρὸς τὸν Γραμματέα αὐτοῦ Λεονάρδον δ' Ἀρέτσο, περὶ τῶν ἰδίων καὶ μυστικῶν σκοπῶν· «τὸ πᾶν κρέμαται ἐκ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ συγκροτηθήσεται ἡ Σύνοδος, καὶ ἐγὼ δὲν θέλω ἐκεῖ τὸν Αὐτοκράτορα ἰσχυρότερον ἐμοῦ. Διὸ δώσω εἰς τοὺς Ληγάτους μου πᾶσαν ἐξουσίαν δι' ἐγγράφου, ἵνα δύνωνται νὰ δεικνύωσιν αὐτὸ πρὸς πάντας, μυστικῶς δὲ προσδιορίσω αὐτοῖς μόνον τινὰ μέρη, ἐφ' ὧν πρέπει νὰ συμφωνῶσι.» Διὰ τοιούτων λοιπὸν δολιοτήτων ὁ Πάπας, ἡ κεφαλὴ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἤθελε νὰ διορθώσῃ τὰς ἀταξίας αὐτῆς, ἂν δὲ καὶ ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ληγάτους, θαῤῥῶν κατὰ πάντα εἰς τὴν φρόνησιν αὐτῶν, ἐλυπήθη ὅμως εἰς ἄκρον μαθὼν ὅτι ἡ πόλις Κωνσταντία, ἡ κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας κειμένη, ἐξελέχθη ὡς τόπος συναθροίσεως. Μετὰ δυσαρεσκείας προσέτι ἦλθε καὶ αὐτὸς εἰς Κωνσταντίαν ἵνα προεδρεύσῃ ἐπὶ τῆς δυσμενοῦς πρὸς αὐτὸν Συνόδου τὸ 1414 ἔτος. (κεφ. 54.)

Ὁ ἱστορικὸς Φλευρῆς παρατηρεῖ, ὅτι εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν πρό τινων ἤδη αἰώνων αἱ Σύνοδοι ἐν πολλοῖς διέφερον τῶν ἀρχαίων Συνόδων τῆς ἀρχετύπου Ἐκκλησίας. Ἐν ἐκείναις μὲν αἱ συνελεύσεις ἦσαν ἀληθεῖς πράξεις, διότι προὐτείνοντο ἐν αὐταῖς καὶ ἐδοκιμάζοντο αἱ ὑποθέσεις, οἱ δ' Ἐπίσκοποι ἐγνωμάτευον καὶ μετὰ τοῦτο εἵποντο ἀμέσως αἱ ἀποφάσεις· διὸ

καὶ διήρκουν μῆνάς τινας μόνον. Ἐν ταύταις δὲ ἐκ τοὐναντίου αἱ οὕτω δὴ λεγόμεναι πράξεις, οὐδὲν ἄλλο ἦσαν εἰμὴ τελεταὶ, τελούμεναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐγίνετο δὲ μετὰ πομπῆς ἔναρξις αὐτῶν διὰ πομπώδους Θείας Λειτουργίας, εἶτα εἵπετο ἡ διδαχὴ, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνεγινώσκοντο οἱ ὁρισμοὶ, ὅλως ἕτοιμοι καὶ προαποφασισμένοι ἐπὶ τῶν μερικῶν συναθροίσεων ἢ συλλόγων (congregations)· τούτου δ' ἕνεκα παρετείνοντο καὶ αἱ Σύνοδοι, ὡς παραδείγματος χάριν ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ, τρία ἔτη.— Καὶ ὅμως ἡ Σύνοδος αὕτη, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἀκόλουθοι, ἔδειξεν ὅτι ἐπὶ τέλους ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς συνοδικῆς διοικήσεως, ἀντὶ τῆς παπικῆς μονοκρατορίας, ἥτις παρέσυρεν αὐτὴν εἰς πολλὰς ἀταξίας, ἐξ ὧν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ οὔτε τῇ βοηθείᾳ τῶν Συνοδικῶν ὁρισμῶν, διότι πολλαὶ συνήθειαι καὶ γνῶμαι ἐρριζώθησαν βαθέως, προϊόντος τοῦ χρόνου. Παράδειγμα δὲ τούτου ἔστω ὁ ἑξῆς ὁρισμὸς τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ Συνόδου, περὶ τῆς μεταλήψεως ὑπὸ τὸ ἓν εἶδος, ὅτις ἐγένετο ἀφορμὴ τοσούτων στάσεων καὶ αἱρέσεων. (βιβλ. CI. κεφ. 1.)

«Εἴς τινα μέρη τοῦ κόσμου εἰσὶν ἄνθρωποι, αὐθαδῶς ἐπιστηρίζοντες, ὅτι ὁ Χριστιανικὸς λαὸς πρέπει νὰ κοινωνῇ τῶν ἁγίων μυστηρίων τῆς εὐχαριστίας ὑπὸ τὰ δύω εἴδη, τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου καὶ τῷ ὄντι μεταλαμβάνουσιν οὕτω τοὺς κοσμικοὺς, μάλιστα δὲ οὐχὶ νήστεις, ἐναντίον τοῦ καλοῦ ἐθίμου τῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ ἀπορρίπτεται παρ' αὐτῶν ὡς ἱεροσυλία. Διὸ ἡ παροῦσα Σύνοδος δηλοποιεῖ καὶ ἀποφασίζει, ὅτι ἂν καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς συνέστησεν ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου τὸ μυστήριον τοῦτο καὶ παρέδωκεν αὐτὸ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὑπὸ τὰ δύω εἴδη, καὶ ὅμως κατὰ τὸ κῦρος τῶν ἁγίων κανόνων καὶ τὸ παραδεδεγμένον ἔθος, ὅπερ τηρεῖ ἡ Ἐκκλησία, τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας δὲν πρέπει νὰ τελῆται μετὰ τὴν τράπεζαν, καὶ οὐδὲ νὰ λαμβάνωσιν αὐτὸ οἱ πιστοὶ, ἐὰν μὴ ὦσι νήστεις πλὴν τῶν περιστάσεων ἀσθενείας ἢ ἄλλης ἐσχάτης

ἀνάγκης. Πρὸς τούτοις ἂν καὶ εἰς τὴν ἀρχέτυπον Ἐκκλησίαν οἱ πιστοὶ ἐλάμβανον τὸ μυστήριον τοῦτο ὑπὸ τὰ δύω εἴδη, μετέπειτα ὅμως πρὸς ἀποφυγὴν τινῶν κινδύνων καὶ σκανδάλων, ἡ συνήθεια φρονίμως καθιέρωσεν, ἵνα μόνον οἱ ἱερουργοῦντες πρεσβύτεροι μεταλαμβάνωσιν ὑπὸ τὰ δύω εἴδη, οἱ δὲ κοσμικοὶ ὑπὸ τὸ ἕτερον μόνον, τὸ τοῦ ἄρτου· ἐπειδὴ ἀναμφιβόλως, πᾶν τὸ σῶμα καὶ πᾶν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὑρίσκονται εἰς ἑκάτερον τῶν δύω τούτων εἰδῶν. Διὸ τὸ ἔθιμον τοῦτο, ὡς φρονίμως εἰσαχθὲν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπ' αὐτῆς διατηρούμενον, γενέσθω νόμος, ὃν οὐδεὶς δύναται νὰ ἀκυρώσῃ ἢ μεταβάλῃ ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οὕτως, ὅσοι μετ' ἐπιμονῆς ὑποστηρίξωσι τὸ ἐναντίον, πρέπει νὰ καταδιώκωνται ὡς αἱρετικοὶ, καὶ νὰ παιδεύωνται αὐστηρῶς ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν Ἰνκουϊζιτόρων (ἱεροεξεταστῶν).» (κεφ. 21.)

Ἐὰν τοσούτῳ ἱερόσυλος ὁρισμὸς ἐξεφωνεῖτο εἴς τινα τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων, τότε οἱ Ἅγιοι Πατέρες, οἵτινες εἶχον ἔτι ἐναύλους τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, οὓς εἶπεν ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου, περὶ τοῦ Θείου αὐτοῦ αἵματος· «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες» δὲν ἔφριττον ἆρα, ἀκούοντες ἀποκαλουμένους αἱρετικοὺς τοὺς ἐκπληροῦντας τὴν διαθήκην ταύτην;

Δὲν ἦτο ὑπὲρ τῆς παπικῆς αὐτεξουσιότητος ὁ ὁρισμὸς, ὅτι ἡ Σύνοδος λήψεται τὴν ἐξουσίαν ἑαυτῆς ἀμέσως παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· πᾶς δὲ ἄνθρωπος, οἱασδήποτε ἀξίας κἂν ᾖ, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας, ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ τῇ Συνόδῳ εἰς πάντα ὅσα ἀφορῶσι τὴν πίστιν, τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ σχίσματος καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας κατά τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ μέλη αὐτῆς. Ἐὰν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας ἀποποιηθῇ μετ' ἐπιμονῆς τὸ πράττειν κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς ταύτης ἢ πάσης ἄλλης οἰκουμενικῆς Συνόδου, τότε ἔσεται ἐπίσης ὑποκείμενος εἰς κατάλληλον ἐπιτίμιον, ἐν περιπτώσει δ' ἀνάγκης, ὑποστήσεται καὶ ἄλλας νομίμους ποινάς.» (κεφ. 8.)

Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐξεπληρώθη ἐπὶ τοῦ Πάπα Ἰωάννου τοῦ ΚΙ΄, ὅστις ἐποίησε πρῶτον μετὰ πομπῆς ἔναρξιν τῆς Συνόδου, καὶ ὑπεσχέθη ἐνόρκως νὰ ἀποποιηθῇ τὸ παπικὸν ἀξίωμα, ἵνα, προτραπέντες, ποιήσωσιν οὕτω καὶ οἱ δύω ἀντίπαλοι αὐτῷ· μαθὼν δ' ἔπειτα, ὅτι ἔφθασαν εἰς τὰς ἀκοὰς τῆς Συνόδου πολλαὶ κατηγορίαι κατὰ τοῦ σιμωνισμοῦ καὶ τοῦ ἀκαθάρτου βίου αὐτοῦ, ἐδραπέτευσεν ἐκ τῆς Κωνσταντίας, πλὴν κατεδικάσθη ἐρήμην καὶ ἐστερήθη τοῦ παπικοῦ ἀξιώματος ὡς παραβάτης καὶ ἐγκληματίας. Ἀντ' αὐτοῦ δὲ καθιδρύθη Μαρτῖνος ὁ Ε΄, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτῆται γενικὴ Σύνοδος κατὰ πᾶσαν δεκαετίαν, πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων· οὕτω δὲ ἀπεπερατώθη ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ Σύνοδος. (κεφ. 20, 39, 43.)

Ὁ Πάπας Μαρτῖνος, ἐπιθυμῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην, ἀπέστειλε τὸ 1442 ἔτος εἰς Κωνσταντινούπολιν νούνσιον πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μανουὴλ, ἵνα συμφωνήσῃ προηγουμένως περὶ τοῦ τόπου τῆς Συνόδου, καὶ ἔλαβε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν τοῦ νέου Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἐπειδὴ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ Μανουὴλ ἄφνης ἀπεβίωσεν· — «Παρηγγείλαμεν τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις νὰ ὑπόσχωνται μόνον περὶ ὅσων ἐμπεριέχονται ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ἡμῶν, τουτέστι περὶ συγκροτήσεως τῆς Συνόδου, κατὰ τὸ ἔθιμον τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὡς τόπος δὲ ἁρμοδιώτερος ἐκλεχθήσεται ἡ Κωνσταντινούπολις, τὸ μὲν διότι δὲν δυνάμεθα νὰ μακρυνθῶμεν, τὸ δὲ καὶ δι' ἔλλειψιν ἐξόδων. Πρότερον ἐγίνετο ἡ δαπάνη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλὰ νῦν δὲν δυνάμεθα κατ' οὐδένα τρόπον, νὰ δαπανήσωμεν ἡμεῖς, καὶ παρακαλοῦμεν νὰ πράξητε ὑμεῖς τοῦτο. Περὶ δὲ τοῦ χρόνου τῆς συγκροτήσεως τῆς Συνόδου λέγομεν ὑμῖν ὅτι ἐπιθυμοῦμεν νὰ συνέλθωσι τὰ μέλη αὐτῆς ὅσον τάχιον, ἀλλ' ὁ ὑμέτερος νούνσιος εἶδε πῶς ἔχουσι τὰ πράγματα ἡμῶν. Ἠφανίσθημεν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἡ δὲ πρωτεύουσα ἡμῶν καὶ τὸ κράτος εἰσὶν ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν ἀπι-

στων, διὸ ἀδύνατον ἡμῖν νὰ συγκαλέσωμεν τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἕνεκα τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ, ἅμα ὁ Κύριος πέμψῃ εἰρήνην καὶ εὐοδοθῶσιν ὁπωσοῦν τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀμέσως γράψομεν ὑμῖν, καὶ λαβόντες εὐάρεστον καὶ καταφατικὴν ἀπάντησιν περὶ τῶν ἐξόδων, ἀποφασίσομεν νὰ συγκροτηθῇ ἡ Σύνοδος ἐντὸς τοῦ ἔτους. Παρακαλοῦμεν δὲ προσέτι, ἵνα ἐκφωνήσητε φρικτὸν ἀνάθεμα κατὰ πάντων τῶν ὑμετέρων, οἵτινες διάγοντες μεθ' ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ, ἐγκαταλείψουσιν ἡμᾶς μόνους πολεμοῦντας ἐναντίον τῶν ἀπίστων. Οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλουσι νὰ βοηθῶσιν ἡμῖν καὶ νὰ μὴ συγχωρῶσι τοῖς ἀπίστοις νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν πλοίων Χριστιανοὺς, ὡπλισμένους καθ' ἡμῶν.» Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δεικνύει φανερῶς εἰς ὁποίαν δυστυχῆ κατάστασιν εὑρίσκετο ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, καὶ πόσον εὔκολον ἦτο τοῖς Ἐπισκόποις Ῥώμης νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς πενίας καὶ τῶν ἐσχάτων κινδύνων αὐτῆς πρὸς βιαίαν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. (βιβλ. CII, κεφ. 6, 7, 8.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ οἱ ἀντίπαλοι Μαρτίνου τοῦ Ε', Γρηγόριος ὁ ΙΒ' καὶ Ἰωάννης ὁ ΚΓ', ἠρνήθησαν τὸν θρόνον καὶ ἀπεβίωσαν· Βενέδικτος δὲ ὁ ΙΓ' ἀφῆκε μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἀσθενῆ διάδοχον, Κλήμεντα τὸν Η', καὶ ἡ προσδιωρισμένη κατὰ πᾶσαν δεκαετίαν Σύνοδος, ἀρξαμένη τὸ πρῶτον ἐν Παυΐᾳ, ἐξηκολούθει λίαν ἀνίσχυρος ἐν Σιένῃ, ἔνθα καὶ διελύθη, ἐπειδὴ οἱ Πάπαι δὲν ἠγάπων τοιαύτην ἐπιτήρησιν τῶν πράξεων αὐτῶν. Τὴν δὲ μέλλουσαν μετὰ ἑπτὰ ἔτη Σύνοδον ἀπεφάσισαν νὰ συγκροτήσωσιν ἐν Βασιλείᾳ τῆς Ἑλβετίας, ὑποσχόμενοι νέας καὶ σπουδαιοτέρας ἀναμορφώσεις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ Μαρτῖνος ὁ Ε' ἐτελεύτησε πρὶν τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς. Εὐγένειος δὲ ὁ Δ, δόλιος καὶ ἐπιτήδειος περὶ τὰς ὑποθέσεις, ἀλλ' ἄπιστος περὶ τοὺς λόγους, ἐχειροτονήθη μὲν ἀντὶ τοῦ Μαρτίνου, δὲν ἐφύλαξεν ὅμως τὸν ὅρκον, ὃν ἔδωκεν ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, τουτέστι νὰ ἀνορθώσῃ τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, νὰ μὴ μεταφέρῃ τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἀπὸ τόπου

εἰς τόπον, καὶ νὰ συγκαλῇ γενικὰς Συνόδους κατὰ τὸν προσδιωρισμένον χρόνον καὶ τόπον (κεφ. 12, 14, 33.)

Μόλις συνεκροτήθη τὸ 1431 ἔτος ἡ Βασιλειανὴ Σύνοδος, καὶ ὁ Εὐγένειος, δυσαρεστηθεὶς διὰ τοὺς τολμηροτάτους ὁρισμοὺς αὐτῆς, ἤθελεν ἐπὶ διαφόροις προφάσεσι νὰ μετενεχθῇ πλησιέστερον αὐτῷ, εἰς Βονωνίαν. Ἀλλ' ἡ σύνοδος ἀντέστη κατ' αὐτοῦ, δηλώσασα, ὅτι ἀπεφάσισε νὰ διαμείνῃ μέχρι τέλους ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἐργαζομένη διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς καταστροφὴν τῆς αἱρέσεως καὶ ῥύθμισιν τῶν ἠθῶν τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης· ἐλπίζει δὲ ὅτι καὶ ὁ Πάπας Εὐγένειος συντρέξει τῇ Συνόδῳ ἀρξαμένῃ διὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ προκατόχου αὐτοῦ καὶ αὐτοῦ τούτου. — Προσέτι ἐπεκύρωσε τοὺς ὁρισμοὺς τῆς Κωνσταντίας, περὶ τῆς ὑποταγῆς πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Πάπα, εἰς τὴν συνοδικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐθέσπισε νὰ προσκαλέσῃ αὐτὸν τὸν Εὐγένειον, ὁρίσασα προθεσμίαν, καὶ ἀπειλοῦσα, ὅτι ἐὰν ἐναντιωθῇ, ἡ Σύνοδος πράξει ἐπ' αὐτὸν, κατὰ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ κατὰ τοὺς Θείους καὶ ἀνθρωπίνους νόμους, (κεφ. 42.)

Ὅτε δὲ ὁ Πάπας ἀντὶ νὰ ἐμφανισθῇ προσωπικῶς, ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους ἄνευ ἀποχρώσης δικαιολογίας, ἡ Σύνοδος ἀπεφάσισε νὰ καθαιρέσῃ αὐτὸν, ἀλλὰ, πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλων, ἔδωκεν αὐτῷ ἔτι δίμηνον προθεσμίαν, ὥρισε δὲ ὅμως ὅτι «ἐπειδὴ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως ὁμολογεῖται μία μόνον Καθολικὴ Ἐκκλησία, διὰ τοῦτο καὶ μία μόνον οἰκουμενικὴ Σύνοδος δύναται νὰ παριστᾷ αὐτήν· ἄρα εἰς οὐδένα ἄλλον τόπον δύναται νὰ συγκροτηθῇ ἄλλη οἰκουμενικὴ Σύνοδος, διαρκούσης τῆς ἐν Βασιλείᾳ, ὡς νομίμως συγκαλεσθείσης διὰ τῆς ἐξουσίας δύω Συνόδων, τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ καὶ Λουγδούνῳ καὶ δύω παπῶν Μαρτίνου τοῦ Ε' καὶ Εὐγενείου τοῦ Δ'. Διὰ τοῦτο πᾶσα ἄλλη συνάθροισις, ἂν καὶ κοσμουμένη διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς οἰκουμενικῆς Συνόδου, οὐδὲν ἄλλο ἔσεται, ἢ συνέδριον

σχισματικῶν, καὶ οὐχὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ Σύνοδος, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ καὶ καθαιρέσεως, ἀπαγορεύει πᾶσιν, οἱασδήποτε ἀξίας κἂν ὦσιν, εἴτε Αὐτοκράτορες δηλονότι, εἴτε Βασιλεῖς, εἴτε ὁ Πάπας, τὸ νὰ συγκαλῶσιν αὐτεξουσίως συνελεύσεις, ὀνομάζοντες αὐτὰς οἰκουμενικὰς Συνόδους.»

Ὁ Πάπας Εὐγένειος ἰδὼν, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Σιγισμοῦνδος εἶναι τὸ κυριώτερον στήριγμα τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν νουνσίους, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ μεταβολῆς τόπου, ἀλλὰ, διὰ τὸ ἀμετάθετον τῆς γνώμης ἐκείνου, ἠναγκάσθη νὰ προτρέπῃ εἰς τοῦτο αὐτὴν τὴν Σύνοδον. Ἡ τοῦ Εὐγενείου θέσις ἐγένετο ὥρᾳ τῇ ὥρᾳ χείρων καὶ ἀμφίβολος. Ἀκούσας δὲ ὅτι οἱ συνοδικοὶ πατέρες μέλλουσι νὰ καθαιρέσωσιν αὐτὸν, ἐπεκύρωσε διὰ βούλλας τὴν παράτασιν τῆς Συνόδου ἐν Βασιλείᾳ, δικαιολογῶν τὰς προτροπὰς αὐτοῦ πρὸς μεταφορὰν αὐτῆς εἰς Ἰταλίαν διὰ τῆς εὐκολίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπέστειλε τέσσαρας Καρδιναλίους ἵνα προεδρεύσωσιν ἀντ' αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ πατέρες τῆς Συνόδου μὴ εὐχαριστούμενοι εἰς ταῦτα, ἀπῄτουν τὴν προσωπικὴν παρουσίαν τοῦ Πάπα καὶ ἔδωκαν ἑτέραν βραχεῖαν προθεσμίαν, ἀπειλοῦντες ὁριστικῶς τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ. Ὁ Πάπας ὅμως ἐξ ἄλλου μέρους ἐκήρυξε πρῶτον παρανόμους καὶ ἀκύρους πάσας τὰς κατὰ τῶν προνομίων τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, καὶ ἀπηγόρευσε τοῖς πιστοῖς τὸ ὑπακούειν αὐτῇ, μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἐδημοσίευσε νέαν βούλλαν, δι' ἧς ἔλεγεν ὅτι ἀποδεχθήσεται καθ' ὁλοκληρίαν τὰς ἀποφάσεις τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου, καὶ συντρέξει αὐτῇ διὰ πάσης τῆς ἑαυτοῦ ἐξουσίας, ἐπὶ συμφωνίᾳ μόνον νὰ ἀκυρωθῶσι πάντα τὰ γενόμενα κατὰ τοῦ προσώπου αὐτοῦ· ἔπειτα δὲ πάλιν ἐδημοσίευσε τὴν ἀπολογίαν ἐν εἴδει ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, δι' ἧς ἀπεδείκνυε τὸ ἀναπόφευκτον τῆς ἀλλαγῆς τοῦ τόπου, καὶ ὅτι ὁ Πάπας εἶναι ἀνώτερος τῆς Συνόδου, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἔπεμψεν εἰς Βασιλείαν ἀρεστὴν ἐπιστολήν. Ἡ Σύνοδος ἀνεγνώρισε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην

ἀρκοῦσαν, καὶ συνεχώρησεν εἰς τοὺς τέσσαρας ληγάτους νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς συνεδριάσεις, ἀφοῦ οὗτοι ὡρκίσθησαν πρότερον ὅτι ἀναγνωρίζουσι τὴν Σύνοδον ἀνωτέραν τοῦ Πάπα, καὶ δὲν μετατοπίζουσιν αὐτὴν ἄνευ τῆς κοινῆς συναινέσεως. (κεφ. 53, 55, 57, 59, 62.)

Αὐτὸς δὲ ὁ Εὐγένειος, ἀναγκασθεὶς νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς μετημφιεσμένος ὡς μοναχὸς, ἐκ τῆς παραφορᾶς τῶν Ῥωμαίων, θελόντων νὰ παραδώσωσιν αὐτὸν εἰς τὸν Δοῦκα τῶν Μεδιολάνων, μέχρις οὗ ἡ Σύνοδος ἀποφανθῇ περὶ αὐτοῦ, ἔγραψεν ἔτι ἅπαξ ἐκ Φλωρεντίας πρὸς τοὺς ἐν Βασιλείᾳ πατέρας, προτρέπων αὐτοὺς εἰς ἐνεργητικὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἧς αὕτη εἶχε χρείαν· γράφων δὲ ἐδείκνυε μᾶλλον ὅτι γίνεται παράδειγμα τῆς διατηρήσεως τῶν κανόνων, ἢ ὅτι ἀμφισβητεῖ. Καὶ ἡ Σύνοδος εὐχαριστηθεῖσα ἐκ τῆς ὑποταγῆς τοῦ Πάπα, εἰρήνευσεν αὐτὸν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους.

Ἐν τοσούτῳ οἱ παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου ἀπεσταλμένοι Ἕλληνες ἦλθον εἰς Βασιλείαν κομίζοντες τὰς ἀπαντήσεις ἐπὶ τῶν προτάσεων, ἃς ἡ Σύνοδος ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν διὰ τῶν ἀπεσταλμένων αὐτῆς. Οὗτοι ἐδήλωσαν ὅτι ἡ ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ Συνόδου γενικῆς τῶν Δυτικῶν καὶ τῶν Ἀνατολικῶν, καὶ ὅτι ἡ Βασιλεία δὲν περιελαμβάνετο εἰς τὰς πόλεις, αἵτινες προσδιωρίσθησαν ἐξ ἀρχῆς ὡς τόπος τῆς συναθροίσεως, διὸ καὶ ἀπεφάσισαν οἱ πατέρες νὰ ἐρωτήσωσιν ἔτι ἅπαξ περὶ τούτου τὸν Αὐτοκράτορα Παλαιολόγον. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ ληφθῇ ἡ ἀπάντησις, ὁ Πάπας εἶχε συγχισθῆ καὶ αὖθις ἤδη πρὸς τὴν Σύνοδον, ἥτις ἀπηγόρευσε τοὺς δασμοὺς, τοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀννάτων (τουτέστιν ἐνιαυσίων ἢ ἐμβατικίων) συλλεγομένων ἐκ τῶν ἐπιτακτικῶν ἐκείνων γραμμάτων, τῶν πεμπομένων ἐκ Ῥώμης· τὰ νῦν δὲ ἡ διχόνοια ἐκορυφώθη, διότι ἡ Σύνοδος ἐπιμόνως ἤρξατο ἐλέγχειν τὰς πράξεις τοῦ Εὐγενείου, ὁ δὲ Πάπας δι' ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς Ἡγεμόνας, τοὺς μᾶλλον βοηθοῦντας καὶ συντρέχοντας αὐτῷ,

κατέκρινεν ἀφ' ἑτέρου, τὰς κατ' αὐτοῦ ἐχθρικὰς πράξεις τῆς Συνόδου, θελούσης δῆθεν νὰ παρουσιασθῇ ὡς ἄλλη κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὕτω νὰ διαιρέσῃ αὐτήν. (κεφ. 57.)

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Σύνοδον συνέβησαν ἀσυμφωνίαι, ἕνεκα τῆς ὁριστικῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ἕλληνος Αὐτοκράτορος, λέγοντος ὅτι δυσκόλως δύνανται οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι νὰ διαβαίνωσι τοιαῦτα ὄρη, ἀπερχόμενοι τοσοῦτον μακράν· καὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἀναπόφευκτος νὰ συγκροτηθῇ ἡ Σύνοδος ὅπου δήποτε τῆς Ἰταλίας, ἵνα δυνηθῇ καὶ ὁ Πάπας νὰ συνεδριάσῃ εἰς αὐτήν. Οἱ πατέρες τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου διηρέθησαν κατὰ τὰς γνώμας, καὶ οἱ μὲν προσδιώριζον τὴν Ἀβινιῶνα, ἄλλοι συνεφώνουν διὰ τὴν Φλωρεντίαν, καὶ ὁ Πάπας ὠφελήθη ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας ταύτης, ἵνα διορίσῃ διὰ βούλλας τὴν Φλωρεντίαν, ὡς τόπον ἑνώσεως μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ φλὸξ τῆς διχονοίας ηὔξανεν ἐπὶ μᾶλλον μεταξὺ Εὐγενείου καὶ τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου. (κεφ. 82.)

Συμβάντος δὲ κατὰ συγκυρίαν τοῦ θανάτου τῆς Βασιλίσσης τῆς Νεαπόλεως Ἰωάννας τῆς Β', ὁ Πάπας ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ βασιλεία αὐτῆς ὡς ἐξαρτωμένη δῆθεν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἐπαναστρέφει πάλιν πρὸς αὐτὴν, ἕνεκα ἐλλείψεως ἀμέσων κληρονόμων, καὶ ἀπέστειλε τὸν ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, Ἰωάννην Βιτελέσκην, μετὰ στρατευμάτων πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ Ἀλφόνσου Βασιλέως τῆς Ἀῤῥαγῶνος, ἐπιζητοῦντος τὴν κληρονομίαν ταύτην· διὰ δὲ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν μάχην προεβίβασε τὸν Πατριάρχην εἰς Καρδινάλιον, ἐναντίον τῆς συνοδικῆς διατάξεως, τῆς ἀπαγορευούσης τὴν αὐθαίρετον αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Καρδιναλίων. Ἡ Σύνοδος παρενέβη ὑπὲρ τῶν ἑαυτῆς δικαίων, οὐχὶ δὲ διὰ τὸ σκάνδαλον, ὅτι ὁ Πατριάρχης προβιβάζεται εἰς Καρδινάλιον, ἕνεκα τῆς ἐπιτυχίας τῆς νίκης, ὡς στρατηγὸς, καὶ μὴ συγχωρήσασα νὰ ἀναγνωρισθῇ ἔχων τὸ νέον τοῦτο ἀξίωμα, ἀπεφά-

σισε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν δίκην τοῦ Πάπα, διότι εἶχε παρέλθει ἤδη πολλάκις ἡ προσδιωρισμένη προθεσμία τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐμφανίσεως. (κεφ. 85.)

Ἀλλ' ὁ Εὐγένειος, βλέπων ὅτι ἡ παράτασις τῆς Συνόδου εἰς Βασιλείαν καταστρέφει ἐντελῶς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ἐξέδωκε βούλλαν, δι' ἧς, χάριν εὐχερεστέρας ἑνώσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ διορθώσεως τῶν ὑποθέσεων, ὅσαι ἀπέβησαν ἀτυχεῖς εἰς Βασιλείαν, διὰ τῆς Ἀποστολικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς συναινέσεως τῶν Καρδιναλίων, διέταττε νὰ μετατεθῇ ἡ Σύνοδος εἰς Φερράραν καὶ νὰ συνέλθωσιν ἐκεῖ πάντες οἱ ἐν Βασιλείᾳ εὑρισκόμενοι Ἐπίσκοποι καὶ Ἡγούμενοι. Ἀλλ' οὗτοι, ὀργισθέντες διὰ τὸ τολμηρὸν τῆς πράξεως, ἐκήρυξαν αὐτὴν ἄκυρον, καὶ παραπονούμενοι διὰ τὴν παρακοὴν τοῦ Πάπα, ἠπείλουν νὰ καθαιρέσωσιν αὐτόν· ἀπήντησαν δὲ καὶ πρὸς τοὺς προστατεύοντας αὐτὸν Ἡγεμόνας τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τάδε·

«Μὴ γὰρ δὲν βλέπετε, τί πράτει καθ' ἑκάστην ὁ Ἐπίσκοπος Εὐγένειος, ἵνα καταστρέψῃ ἐκ θεμελίων τὰ ἔργα, ὧν ἡμεῖς ἠρξάμεθα, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας; ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι, ὅταν διαλυθῇ κατὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἡ παροῦσα Σύνοδος, ἡ κατὰ νόμον ἀρχὴν λαβοῦσα, οὐδέποτε πλέον συγκροτηθήσεται ἑτέρα, καὶ ὅτι ὁ Πάπας τείνει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δι' ὑμῶν, ἵνα καταστρέψῃ ἐν μιᾷ στιγμῇ ὅ,τι ἐγίνετο πρὸς σωτηρίαν παντὸς τοῦ κόσμου. Διὸ, σοφοὶ υἱοὶ, μὴ ζητῆτε παρ' ἡμῶν ὅ,τι δὲν ἐξαρτᾶται ἐξ ἡμῶν. Ἐπειδὴ εἰς ὑμᾶς δὲν εἶναι νόμιμον νὰ ζητῆτε, εἰς ἡμᾶς δὲ εἶναι ἀπρεπὲς νὰ παραχωρῶμεν. Ἡμεῖς χρεωστοῦμεν νὰ ἐπιτηρῶμεν μὴ περιφρονῆται ἡ ἐξουσία τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τοὐναντίον ἵνα διατηρηθῇ ἐν πάσῃ ἀκεραιότητι, ὡς δοθεῖσα αὐτῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἐπίσκοπος Εὐγένειος καθήψατο τῆς ἐξουσίας ταύτης διανοηθεὶς νὰ διασκορπίσῃ αἴφνης τὴν Σύνοδον. Δυνάμεθα ἄρα νὰ μείνωμεν ἀδιάφοροι ἐπὶ τοσούτῳ ἐπιβλαβεῖ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιχειρήσει, ἐὰν δὲν θέλωμεν

νὰ συμμετάσχωμεν ταύτης καὶ ἡμεῖς; Ἐὰν ἀφεθῇ ἀτιμώρητος, τὶς, ἔστω καὶ ἐπισημότατος, τολμήσει ὕστερον νὰ ἐναντιωθῇ τῷ Πάπᾳ; Πάντες λοιπὸν ἔσονται ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς ἕνα, καὶ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν θέλησιν αὐτοῦ;» Διὰ ταῦτα ἡ Σύνοδος ἐκήρυξε τὸν Πάπαν ἀργὸν ἀπὸ πάντων τῶν χρεῶν αὐτοῦ, κοσμικῶν τε καὶ πνευματικῶν, μέχρι τελειωτικῆς καταδίκης. (κεφ. 87, 88, 89, 91.)

Καὶ ὅμως ὁ Εὐγένειος ἤνοιξε τὴν Σύνοδον αὐτοῦ εἰς Φερράραν, μετὰ 23 μόνον Ἐπισκόπων, καὶ διέταξε τὴν ἐν αὐτῇ ἐξακολούθησιν πασῶν τῶν ὑποθέσεων, ὅσων ἐγένετο ἀρχὴ εἰς Βασιλείαν, κηρύξας ἄκυρα πάντα τὰ γενόμενα μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς βούλλας περὶ τῆς παύσεως τῆς Συνόδου ἐκείνης. Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνελεύσει συνηθροίσθησαν πλείονες τῶν 70 Ἐπισκόπων, καὶ πάντες οἱ Πατέρες τῆς Βασιλείας ἐκηρύχθησαν ἀπόβλητοι τῆς Ἐκκλησίας, ἠπειλεῖτο δὲ δι' ἀφορισμοῦ καὶ πᾶσα ἡ πόλις, ἐὰν μὴ ἀποδιώξῃ τὴν ἐν αὐτῇ Σύνοδον. Ἐν μέσῳ λοιπὸν τῆς τοιαύτης ἐσωτερικῆς πάλης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀμοιβαίων ἀναθεματισμῶν τῶν δύω Συνόδων, αἵτινες ὠνομάζοντο οἰκουμενικαὶ, ὁ Πάπας Εὐγένειος ἐπεχείρησε τὴν ἕνωσιν τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, καθ' ὃ ἐνήργει καὶ πρότερον ὡς πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. (κεφ. 90—92.)

Β΄.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ.

Αἱ περισάσεις τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου εἰσὶ τοσούτῳ σπουδαῖαι, ὥστε ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπιστήσῃ τις ἐπ᾽ αὐτῶν ἰδιαιτέραν προσοχήν· ἀφ᾽ ἑνὸς ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἥτις, ὡς εἴδομεν πρὸ μικροῦ, σχεδὸν δὲν ἤθελε νὰ συμμαχήσῃ ταύτῃ, διότι καὶ ἡ Βασιλειανὴ Σύνοδος ἐξηκολούθει ἔτι, καὶ οὐδεὶς τῶν ἡγεμόνων ἐπαρουσιάσθη, εἴτε προσωπικῶς εἴτε δι᾽ ἀπεσταλμένων,—καὶ ὅμως νῦν ἐκ τοὐναντίου στηρίζεται ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου, ὡς ὀρθῶν καὶ οἰκουμενικῶν· ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, κραυγάζουσα κατὰ τῶν βιαίων πράξεων τῆς συνόδου ταύτης, παριστάνετο ἐν αὐτῇ συνεδριάζουσα διὰ τῶν διασημοτέρων αὐτῆς προσώπων, λαϊκῶν τε καὶ κληρικῶν. Οὕτω λοιπὸν πρέπει νὰ ἐγκύψῃ τις καὶ ἐρευνήσῃ λεπτομερέστερον τάς τε συνοδικὰς πράξεις καὶ τὰς περιστάσεις, αἵτινες προηγήσαντο τούτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ τὰ μέσα ὅσων ἐγένετο χρῆσις πρὸς συνάθροισιν τῶν Ἐπισκόπων, ἐπειδὴ ἐρρίψαμεν ἐν βλέμμα καὶ ἐπὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸς ἐξέτασιν τῶν πράξεων δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι τὰ πρωτότυπα ὑπομνήματα αὐτῶν, τὰ καταχωρισθέντα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἔκδοσιν τῶν Συνόδων, τὴν γενομένην μετὰ τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἰωάννου Ματθαίου Καρυοφύλλου, ἅπερ ὅμως ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος εὑρίσκει ἀτελῆ ἐν τῷ Ι΄ βιβλίῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, καὶ τοῦτο εἶναι πιθανώτατον, ἐπειδὴ αἱ ἐπιτομαὶ εἰσὶ καταφανέσταται. Καὶ ὅμως τὰ

ὑπομνήματα ταῦτα εἰσὶ πιθανώτερα ἐκείνων, ἅπερ οἱ Ῥωμαῖοι κατεχώρισαν κατόπιν αὐτῶν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν πράξεων, μόνον Λατινιστὶ σὺν τῷ ἑπομένῳ δικαιολογήματι. (Concil. T. 33. p. 3.) «Περὶ τῶν δημοσίων φιλονεικιῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ἐπεκράτει βαθυτάτη σιωπὴ παρὰ πᾶσιν ἐν διαστήματι σχεδὸν ὅλης ἑκατονταετηρίδος, τουτέστιν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πάπα Εὐγενείου τοῦ Δ΄ μέχρι Κλήμεντος τοῦ Ζ΄, ἂν καὶ ὑπάρχει γνωστὸν, ὅτι ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων καὶ συνοδικῶν νοταρίων περιεγράφησαν. Ὅταν οὕτω τὰ Λατινικὰ πρωτότυπα ἐσήποντο εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας, ἓν Ἑλληνικὸν ἀνώνυμον χειρόγραφον ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ, ἐπὶ Κλήμεντος τοῦ Ζ΄ κατὰ τὸ 1526 ἔτος μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως, καὶ τὸ αὐτὸ χειρόγραφον μετ᾽ ἄλλης μεταφράσεως τοῦ Καρυοφύλλου ἐτυπώθη ἐπὶ τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ Ε΄ ἐν τῇ κοινῇ βίβλῳ τῶν Συνόδων. Πολλοὶ ὅμως περιέμενον, ἵνα, πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, φανῇ ἐπίσης εἰς φῶς, πρωτότυπόν τι Λατίνων συγγραφέων περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ ἐγὼ εὗρον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικάνου ἀρχαῖον χειρόγραφον, γεγραμμένον ὑπὸ Ἀνδρέου τοῦ Πατρικίου Ῥώμης, συνηγόρου (avocat) τῆς Ἀποστολικῆς δρυγήρεως (consistoire) καὶ συνεδριάζοντος ἐν τῇ Συνόδῳ.» (Ταῦτα λέγει εἰς τὸ προοίμιον τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου ὁ μεταγενέστερος ἐκδότης αὐτῆς τὸ 1644 ἔτος.)

Ἄξιον ὅμως πολλῆς ἀπορίας πῶς, ἐπὶ πράγματος τοσούτῳ σπουδαίου, ὅσον ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδος, διὰ τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες ἐν ᾧ συνήθροιζον μεθ᾽ ὅσης πλείστης ἐπιμελείας πάσας τὰς πράξεις τῶν ἀρχαίων Συνόδων, ἤδη ἔδειξαν αἴφνης τοσαύτην ἀδιαφορίαν, ὥστε ἐσιώπησαν ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη περὶ τῆς εἰρημένης Συνόδου, καὶ ἔπειτα ἐκδίδουσι δὶς ἀνώνυμον μετάφρασιν Ἑλληνικοῦ χειρογράφου, καὶ τέλος, μόνον μετὰ διακόσια ἔτη, ἀνευρίσκουσι τὸ Λατινικὸν πρωτότυπον γέμον ψευδῶν ἀποσπασμάτων τῶν ἀρχαίων πατέρων, (ὡς π. χ. ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς Παυλῖνον ἐπιστολὴν

τοῦ Πάπα Δαμάσου καὶ ἐκείνην, ἣν ἀναφέρει καὶ καταχωρίζει μάλιστα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν ὁ Θεοδώρητος, καὶ ἄλλα παρόμοια.) Διατί δὲ οἱ Ῥωμαῖοι δὲν μνημονεύουσι καὶ τῆς συγχρόνου βίβλου τοῦ συνεδριάζοντος καὶ ἐν τῇ Συνόδῳ μεγάλου Ἐκκλησιάρχου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας Σιλβέστρου τοῦ Συροπούλου, ἥτις ἐφάνη εἰς Βασιλεύουσαν ἀμέσως μετὰ ταῦτα, ἐν καιρῷ τῆς ὑποτιθεμένης ἑκατονταετοῦς σιωπῆς; Σὺν τῇ πτώσει τῆς Βασιλευούσης ἡ βίβλος αὕτη βεβαίως ἐγένετο γνωστὴ, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐκόμισαν εἰς Ἰταλίαν τὰς παρ' αὐτῶν γεγραμμένας βίβλους. Ἀλλ' ὅμως αὕτη εἶναι ἐντελεστάτη περιγραφὴ οὐ τοσοῦτον τῶν πράξεων τῆς Συνόδου, ὅσον τῶν πρὸ αὐτῆς καὶ τῶν μετ' αὐτὴν περιστάσεων, καὶ τῶν αἰτίων, ἅτινα ὑπηγόρευσαν πάσας τὰς ἀποφάσεις· συνετάχθη δὲ ὑπ' ἀνδρὸς ἐνεργοῦντος ἐπὶ τῆς Συνόδου, καὶ ὄντος ἐκ τῶν πέντε πλησιεστέρων συμβούλων τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἐπιγράφεται *ἀληθὴς ἱστορία μὴ ἀληθοῦς ἑνώσεως* (Vera historia unionis non verae).— Οὔτε εἶναι δυνατὸν, οὔτε ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποπτεύῃ τις τὸ φιλάληθες τοῦ Συροπούλου, διότι οὐ μόνον τὰ ὑπομνήματα αὐτοῦ τὸ πλεῖστον συμφωνοῦσι πρὸς τὰ ἤδη εἰρημένα καὶ ἀναπληροῦσι τὸ ἐν αὐτοῖς παραληφθὲν, ἀλλὰ καὶ διότι οὐδ' ὁ συγγραφεὺς ἐπεμελεῖτο νὰ καλύψῃ τὰς λυπηρὰς καιρικὰς περιστάσεις, καὶ τὰς μικροψύχους πράξεις τοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ Πατριάρχου καὶ ἄλλων Ἐπισκόπων, καθὼς καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀκούσιον συγκατάθεσιν εἰς τὴν ἕνωσιν, ἂν καὶ ἐπὶ τούτοις δικαιοῖ ἐντελῶς τὴν σταθερότητα Μάρκου τοῦ Ἐφέσου, ὥστε διὰ τὴν μεγάλην εἰλικρίνειαν αὐτοῦ γίνεται ἄξιος καὶ πάσης πίστεως τῶν ἀναγνωστῶν, οἵτινες, χωρὶς τῶν διασαφήσεων τοῦ Συροπούλου, δυσκόλως κατανοοῦσι τὰ τοῦ Καρυοφύλλου ὑπομνήματα, ὄντα ἐν μέρει ὑπὲρ τῆς Ῥώμης.

Ὑπάρχει ἔτι εἰς τὴν Βατικανὴν βιβλιοθήκην καὶ ἑτέρα πηγὴ, ἀλλ' εἰς ταύτην ὀλίγον δυνάμεθα νὰ ἐμπιστευθῶμεν.—Συλλογὴ

τις ἡ σύνοψις διαφόρων, γεγραμμένη μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐπὶ χάρτου ἐκ λινοῦ ὑφάσματος κατεσκευασμένου. Ἐκ τῆς γλώσσης καὶ τῆς ὀρθογραφίας φαίνεται αὕτη γραφεῖσα εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ μέρη τῆς Ῥωσσίας. Τῶν πολλῶν δ' ἐν αὐτῇ κεφαλαίων, λόγου ἄξιον καὶ περιεργότερον πάντων εἶναι τὸ πέμπτον, ἐπιγραφόμενον. «Ἱστορία περὶ τῆς λῃστρικῆς Φερράρικῆς ἅμα τε καὶ Φλωρεντινῆς Συνόδου, ἐν συνόψει ἀληθῶς περιγραφομένη.» Ἡ ἱστορία αὕτη ἐγράφη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὸ Ὄσρογον, τὸ κέντρον τῆς ἡμετέρας νοτιοδυτικῆς ὀρθοδοξίας· καὶ ἐμπεριέχει τοιαύτας εἰδήσεις περὶ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου, αἵτινες ἂν καὶ εἶχον κοινοποιηθῆ διὰ τοῦ τύπου, ἦσαν ὅμως ὀλίγον γνωσταὶ εἰς τὸν πεπαιδευμένον κόσμον, κρίνοντα περὶ τοῦ πράγματος ἐκ μόνων τῶν Δυτικῶν πηγῶν. (Ἴδε τὸ Α'. φυλλάδιον ἢ τεῦχος τῆς Ἐφημ. τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τοῦ 1841.) (α)

Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν πρὸ τῆς Συνόδου γενομένων. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωσὴφ, προτρεπόμενοι εἰς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τῶν λῃγάτων τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου, ἔπεμψαν ἀπεσταλμένους πρὸς τοὺς τρεῖς Ἀνατολικοὺς Πατριάρχας καὶ πρὸς τοὺς Ἡγεμόνας τῆς Ἰβηρίας, Τραπεζοῦντος, Σερβίας καὶ Μολδοβλαχίας, ἵνα ἅπασα ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία παραστῇ εἰς τὴν Δύσιν, διὰ τῶν κορυφαίων ἐκ τῶν Ἐπισκόπων αὐτῆς. Καθ' ὅσον δ' ἀπέβλεπε τὴν Ῥωσσίαν ὀλίγον ἔμελλον νὰ φροντίσωσι, πάσης εὐκολίας ὑπαρχούσης, ἕνεκα τῆς παρανομωτάτης προχειρίσεως τοῦ ἐξ Ἰλλυρίας ἱερομονάχου Ἰσιδώρου εἰς Μητροπολίτην ἁπάσης Ῥωσσίας, ἀντὶ τοῦ Ἱεράρ-

---

(α) Τῆς εὑρέσεως τοῦ φυλλαδίου ἢ τεύχους τούτου ἀδυνάτου παρ' ἡμῖν οὔσης, λυπούμεθα, διότι δὲν ἔχομεν πόθεν νὰ μεταφράσωμεν τὰ ἐν αὐτῷ ἐκτιθέμενα περὶ τοῦ μνημονευομένου χειρογράφου πρὸς μείζονα εὐχαρίστησιν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ ἀνὰ χεῖρας βιβλίου. Σ. τοῦ Μ.

χου Ἰωνᾶ, νομίμως ἀποσταλέντος εἰς Βασιλεύουσαν ὑπὸ πάσης τῆς Μοσχοβικῆς Συνόδου ἵνα χειροτονηθῇ ἐκεῖ κατὰ τὸ ἔθος. Χειρόγραφον δὲ, εὑρεθὲν εἰς τὸ Βατικάνον, εἰκονίζει λίαν ἀληθῶς καὶ ἀποχρώντως τὰς παπικὰς ῥᾳδιουργίας πρὸς χειροτονίαν τοῦ Ἰσιδώρου, ὧν ἄνευ αὕτη ἠδύνατο εἶναι ἀκατανόητος.

«Κατὰ τὸ 1436 ἔτος, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ ἐν Κιέβῳ Μητροπολίτου Φωτίου, ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων καὶ παντὸς τοῦ κλήρου καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν Δυτικῶν χωρῶν τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Λιθουανικῆς Ἡγεμονίας Μητροπολίτης Κιέβου ὁ Ῥιαζάνης Ἐπίσκοπος Ἰωνᾶς, ἀνὴρ ἀγαθὸς, εὐσεβὴς, πρᾶος καὶ πεπαιδευμένος. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν δὲ ἐξάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν, κομίζων γράμματα πρὸς τὸν Καίσαρα Παλαιολόγον καὶ τὸν Πατριάρχην Ἰωσὴφ, ἵνα λήψηται καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ τελευταίου τούτου. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ Ἰωνᾶ ἔφθασεν ἐκ Ῥώμης εἰς Βασιλεύουσαν, φέρων γράμματα τοῦ Πάπα, Ἰσίδωρός τις, ἐκ τῶν Δυτικῶν μερῶν ὁρμώμενος, ἀνὴρ λόγιος, φιλάρεσκος, πανοῦργος, ἐξωτερικῶς περιποιητικὸς καὶ κόλαξ, ἐσωτερικῶς δὲ διεφθαρμένος. Οὗτος διὰ θωπευτικῶν λόγων, διὰ ταπεινῶν δεήσεων καὶ διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ Πάπα ἔκλινε τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Πατριάρχην ἵνα ἐμπιστευθῶσιν αὐτῷ τὴν Ῥωσσικὴν Μητρόπολιν· τὸ δὲ γράμμα τοῦ Πάπα Εὐγενείου πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωσὴφ περιεῖχε τάδε· «Εὐγένειος δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, Ἐπίσκοπος Ῥώμης, τῷ τῆς ὑψηλῆς πρωτευούσης νέας Ῥώμης, τιμιωτάτῳ Πατριάρχῃ Ἰωσὴφ, τῷ ἐν Χριστῷ λίαν ἀγαπητῷ ἀδελφῷ ἡμῶν εἰρήνην καὶ χαράν· τὸν θεοσεβῆ καὶ τιμῆς ἄξιον καὶ πεπαιδευμένον ἄνδρα Ἰσίδωρον τοῦνομα ἡ ταπεινότης ἡμῶν ἐπιθυμεῖ, ἵνα ὅσον τάχος χειροτονήσαντες ἀποστείλητε Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ῥωσσικῆς πρωτευούσης, ἔχοντα πλήρη ἰσχὺν, καθὼς περὶ τούτου πέμπωμεν καὶ τῷ λίαν ἀγαπητῷ ἡμῖν υἱῷ Ἰωάννῃ, τῷ λαμπροτάτῳ Καίσαρι, ἡμετέραν γραφὴν ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ φιλο-

χρίστου ἀνδρὸς Ἰσιδώρου, ὄντος ἐκ τῆς πρωτευούσης ἡμῶν, καὶ ἐν πᾶσιν ἱκανοῦ καὶ πεπαιδευμένου· ὑμᾶς δὲ παραδίδομεν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ. Ἐξεδόθη ἐν Ῥώμῃ, τῷ χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει.»

Ὁ Πατριάρχης Ἰωσὴφ, μὴ γινώσκων τὰ ἀπόκρυφα τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν, ἅπερ μόνος ὁ Θεὸς οἶδε, κατὰ παράκλησιν τοῦ Πάπα καὶ συνεργείᾳ τοῦ Καίσαρος, μᾶλλον δὲ, ἵνα ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, παρὰ τῷ μεγάλῳ λαῷ τῆς Ῥωσσίας, μὴ μένῃ ἐπὶ πολὺ ἄνευ ποιμένος καὶ ἀνωτέρου ἡγουμένου καὶ καταρτιστοῦ, ἐχειροτόνησε τὸν Ἰσίδωρον Μητροπολίτην Κιέβου, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν μετὰ γραμμάτων εἰς Ῥωσσίαν. Ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ, ἔφθασεν ἐκ Μόσχας εἰς Βασιλεύουσαν μετὰ γραμμάτων ὁ Ἰωνᾶς. Ὁ Πατριάρχης μετεμελήθη, ὅτι συγκατένευσεν εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ Ἰσιδώρου, καὶ προσκαλέσας εἰς συμβούλιον τὸ ἱερατεῖον ἵνα συσκεφθῶσιν, εἶπε τῷ Ἰωνᾷ τάδε· «λίαν ἀγαπητὲ υἱὲ Ἰωνᾶ! διὰ πανουργίας καὶ κολακειῶν μοὶ ἀπεσπάσθη ἤδη ἡ εὐλογία πρὸς χειροτονίαν Μητροπολίτου τοῦ Κιέβου· ἐχειροτόνησα καὶ ἔπεμψα ἐκεῖ τὸν Ἰσίδωρον. Ἀλλ' ὅταν ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ, εἴτε διὰ θανάτου εἴτε ἄλλως πως νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν Ἰσίδωρον ἐκ τῆς Μητροπόλεως ἐκείνης, τότε δίδω τὴν εὐλογίαν μου εἰς σὲ, τὸν παρὰ πάντων ἐκλεχθέντα Ἱεράρχην, ἵνα λάβῃς τὸν θρόνον τῆς Ῥωσσικῆς Μητροπόλεως.»

Χειροτονήσας δ' οὕτω τὸν Ἰωνᾶν ὁ Πατριάρχης, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἔφθασε καὶ ὁ Ἰσίδωρος εἰς τὸν τόπον τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ. Πάντες ἠπόρησαν ἰδόντες τὸν ἀπροσδόκητον ξένον καὶ οὐδενὸς ἡ καρδία ἔκλινε πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ὅμως, τόσον οἱ τοῦ κλήρου, ὅσον καὶ οἱ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μετὰ τῆς ἀνηκούσης τιμῆς, καὶ οὗτος ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ θρόνου τῆς πρωτευούσης. Μόλις δὲ διαμείνας τέσσαρας μῆνας ἐπὶ τῆς Μητροπόλεως ταύτης ὁ Ἰσίδωρος ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἰταλίαν διὰ τὴν Φλωρεντινὴν

Σύνοδον· ὁ προσδιωρισμένος χρόνος ἦτο γνωστὸς αὐτῷ, ἔλεγε δὲ καθαρῶς ὅτι ἀπέρχεται ἐκεῖ, ἵνα ὑπερασπίση τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κάτοικοι καὶ οἱ Ἡγεμόνες τῶν Ῥωσσικῶν χωρῶν καθὼς καί τινες τῶν Ἐπισκόπων, μαθόντες τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, οἱ μὲν προσωπικῶς, οἱ δὲ δι' ἐπιστολῶν, παρεκάλουν αὐτὸν νὰ μὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Σύνοδον ἐκείνην, ἐὰν δὲ ἀπέλθῃ, νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ κατ' οὐδὲν ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν παραδόσεων καὶ ἀπὸ τῶν κανόνων τῶν θεοφόρων πατέρων. Ἐπίμονος εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ ὁ Ἰσίδωρος εἶπεν, ὅτι ἀπελεύσεται, ἀλλ' ὑπεσχέθη εἰς πάντας ὑπεράσπισιν τῆς ὀρθοδοξίας, χωρὶς νὰ παραβῇ κατ' οὐδὲν τὰ ὅρια τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ οὐκ ὀλίγους ἐκ τῶν ἐπισήμων κληρικῶν, ἐπορεύετο εἰς Φερράραν· ἀλλ' ὁ δόλος τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐφανερώθη ἐν ὁδῷ ἔτι ὄντος. Συνέβη αὐτῷ κατὰ τὰ Γερμανικὰ ὅρια νὰ φθάσῃ εἰς τόπον, ἔνθα ἔζων πολλοὶ Χριστιανοὶ τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος. Οἱ κάτοικοι οὗτοι μαθόντες τὴν ἄφιξιν Ῥώσσου Μητροπολίτου, ἐξῆλθον μετὰ σταυρῶν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ, κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἔθιμον. Τοῦτο ἰδόντες οἱ Γερμανοὶ τοῦ παπικοῦ δόγματος, ἐξῆλθον ἐπίσης κατόπιν τῆς εἰρημένης πομπῆς. Ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ Ἰσίδωρος ἐφανέρωσε τὸ πρῶτον τὴν προδοσίαν αὐτοῦ· — διότι ἀποφυγὼν τοὺς ὀρθοδόξους, μὴ προσκυνήσας μάλιστα οὐδὲ τὸν σταυρὸν, ἔδραμε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τοὺς παπιστάς. Ὁ δ' Ἐπίσκοπος Σουσδάλης Ἀβραάμιος, θεωρῶν τοιαύτην διαγωγὴν, ἠπόρησε καὶ ἐν βαθυτάτῃ θλίψει ἐψιθύρισε πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν τοὺς ἑξῆς λόγους· «φαίνεται ὅτι δὲν ἔχομεν ποιμένα, ἀλλὰ λύκον ἐνδεδυμένον δέρμα προβάτου.» Οἱ Παπισταὶ ὑπεδέχθησαν τὸν ἑαυτῶν ξένον μετὰ μεγίστης χαρᾶς, καὶ περιποιηθέντες πολυτελῶς συνώδευσαν αὐτὸν ἀπωτέρω.» (Ἐφημ. τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας βιβλ. Α'.)

Ὁ δὲ βασιλικὸς πρέσβυς, ὁ ἀποσταλεὶς πρὸς τοὺς Πατριάρχας, διετάχθη νὰ εἴπῃ αὐτοῖς μυστικῶς ἐκ προσώπου τοῦ

Αὐτοκράτορος, ὅτι ἐὰν δὲν ἔχωσι τίνας νὰ διορίσωσι τοποτηρητὰς αὐτῶν, νὰ ἐκλέξωσιν ἄνδρας ἀξίους, ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Αὐτοκρατορίας, οὓς αὐτὸς οὗτος ἐδείκνυεν αὐτοῖς, καὶ οἱ Πατριάρχαι χωρὶς ἀντιλογίας ἐξελέξαντο, ὁ μὲν Ἀλεξανδρείας, τὸν Μητροπολίτην Ἡρακλείας Ἀντώνιον καὶ τὸν Ἱερομόναχον Μάρκον τὸν Εὐγένειον, γενόμενον ἔπειτα Ἐφέσου· ὁ Ἀντιοχείας, τὸν Μητροπολίτην Ἐφέσου Ἰωάσαφ καὶ τὸν πνευματικὸν Γρηγόριον· ὁ Ἱεροσολύμων, τὸν Ἐπίσκοπον Σάρδεων Διονύσιον καὶ τὸν Μητροπολίτην Ῥωσσίας Ἰσίδωρον, Ἱερομονάχους τότε τυγχάνοντας, ἐν δὲ τοῖς ἑαυτῶν γράμμασι περιώρισαν αὐτοὺς ἰσχυρῶς, ἵνα μὴ τολμήσωσι νὰ ἐπικυρώσωσιν ἢ ὁρίσωσιν οὐδὲν εἰς τὴν Σύνοδον, πλὴν τῶν κανονικῶν καὶ τῶν συμφωνούντων πρὸς τὰς παραδόσεις τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν ἁγίων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα μηδέν τι ἀμειφθῇ, ἢ καινοτομηθῇ ἢ προστεθῇ τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως. (Συροπούλου βιβλ. Γ', κεφ. γ'.)

Ὅτε δὲ ὁ Πατριάρχης Ἰωσὴφ ἔμαθεν, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ ἐξελέχθησαν τοποτηρηταὶ μόνον κατὰ τὴν βασιλικὴν ἔμπνευσιν, ἐλυπήθη σφόδρα διὰ τὸ τοσοῦτῳ ἄτοπον μυστήριον, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐταράχθη ὁ εἰς Βασιλεύουσαν διαμένων ληγάτος τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου Ἰωάννης, ἀναγνοὺς τὰ γράμματα, ἅτινα περιώριζον τοὺς τοποτηρητάς. — Κατέπεισε δὲ οὗτος τὸν Αὐτοκράτορα νὰ πέμψῃ πάλιν πρὸς τοὺς Πατριάρχας πρὸς ἐπικύρωσιν, ἕτερα συστατικὰ γράμματα, ἀφ' ὧν ἀφῃρέθη πᾶν, τὸ μὴ συντελοῦν πρὸς ἕνωσιν, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀναπόφευκτον χάριν τῆς τιμῆς τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Συνόδου, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν τοποτηρητῶν. «Γινώσκετε δὲ, ἔγραφεν ὁ Αὐτοκράτωρ, ὡς ἡμεῖς οὐδὲν ἄλλο ποιήσομεν, εἰ μὴ ὅπερ ἐγράψατε καὶ ὑμεῖς· οὐδὲ γὰρ μεταποιῆσαίτι βουλόμεθα, ἢ παρασαλεῦσαι, ἀφ' ὧν παρελάβομεν ἀπὸ τῶν ἁγίων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, οὐδὲ προσθεῖναι τι τούτοις ἢ φελεῖν, ἐξ ὧν κατέχομεν καὶ πιστεύομεν μέχρι τοῦ νῦν καὶ

πρεσβεύομεν· ἀλλ' ἐμμενοῦμεν τούτοις ἀνενδοιάστως. Μὴ οὖν ἐνοχλείτω ὑμῖν ἕτερός τις λογισμὸς, ἀλλὰ ποιήσατε τὰ γράμματα καθὼς γράφομεν, ἐπειδὴ ἔχετε πληροφορίαν, ὡς οὐδὲ ἡμεῖς ποιήσομεν ἄλλο παρ' ὃ βούλεσθε.» Ἡ πεῖρα ὅμως ἀπέδειξε τοὐναντίον καὶ τούτου ἕνεκα δικαίως διηγέρθησαν ἔπειτα οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου, αἵτινες ἐγένοντο παραδεκταὶ ὑπὸ τῶν τοποτηρητῶν αὐτῶν ἐναντίον τῶν κανόνων. Ὀλίγον ὅμως μετὰ τὴν λῆψιν τῶν δευτέρων γραμμάτων τῶν Πατριαρχῶν, ἀπεβίωσεν ὁ τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου Ἀντιοχείας, Μητροπολίτης Ἐφέσου, καὶ ἐχειροτονήθη ἀντ' ἐκείνου ὁ περιώνυμος ἐκεῖνος Μάρκος, τὸ κάλλιστον ὡράϊσμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ δ' Αὐτοκράτωρ ἔπεμψε, πρὸς τὸν Πάπαν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τὸν σφραγιδοφύλακα ἢ βουλλωτὴν Μανουὴλ, κομίζοντα αὐτῷ τὴν εἴδησιν ὅτι εἶναι ἕτοιμος κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ἐρχομένου χειμῶνος νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Σύνοδον, ἔστειλε δὲ καὶ ἕτερον πρέσβυν, Ἰωάννην τὸν δυσύπατον, πρὸς τοὺς Πατέρας τῆς ἐν Βασιλείᾳ Συνόδου, ἵνα πέμψωσι κατὰ τὸν συμφωνηθέντα χρόνον κάτεργα εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀπόπλουν αὐτοῦ. Οὗτος ἔπρεπε προσέτι νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Συνόδου καὶ περὶ τῶν ἐξόδων τῆς ὁδοιπορίας· ἀλλὰ τίνι τρόπῳ, λέγει ὁ Συρόπουλος μετέβη ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος ἐκ τῆς Συνόδου πρὸς τὸν Πάπαν καὶ συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ, ὡσανεὶ εἴχομεν ἡμεῖς ὑπόθεσίν τινα μετὰ τοῦ Πάπα, ἀναφερομένην εἰς χρήματα καὶ πλοῖα, — τοῦτο οὔτε οἴδαμεν, οὔτε δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν, ἂν καὶ πάντες ὑπώπτευον, ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος δὲν ἔπραξε κατὰ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ. (κεφ. έ.)

Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου ἔφθασαν ἀπροσδοκήτως τὰ τοῦ Πάπα κάτεργα, φέροντα τοὺς δύω Ἕλληνας ἀπεσταλμένους, ἕνα ληγάτον τοῦ Πάπα, καὶ σὺν αὐτῷ τρεῖς Ἐπισκόπους, καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως, τὸν Δεσπότην Κωνσταντῖνον, ἐλθόντα ἐκ Πελοποννήσου, ἵνα κυβερνήσῃ τὴν Αὐτοκρα-

τορίαν, ἀποδημοῦντος τοῦ Βασιλέως. Οἱ ἀπεσταλμένοι καὶ οἱ Δυτικοὶ Ἐπίσκοποι κατεγοήτευσαν τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πατριάρχην, καὶ αὐτὸν τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει περιμένοντα ληγάτον ἐπίτροπον τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου Ἰωάννην, ὅτι δῆθεν συνεβιβάσθη ὁ Πάπας μετὰ τῶν ἐν Βασιλείᾳ Συνοδικῶν Πατέρων· ὁ Ληγάτος καὶ ἐπίτροπος οὗτος ἀπατηθεὶς, ἐπειδὴ οἱ ἐλθόντες τρεῖς Ἐπίσκοποι εὑρίσκοντο πρῶτον εἰς τὴν Βασιλείαν, καὶ μὴ γινώσκων τὸν τρόπον, καθ' ὃν μετέβησαν οὗτοι πρὸς τὸ μέρος τοῦ Εὐγενείου, ἤρχισε νὰ πείθῃ σὺν αὐτοῖς τὸν Αὐτοκράτορα, ἵνα ἐπιχειρήσῃ χωρὶς ἀναβολῆς τὴν μακρὰν ταύτην ὁδοιπορίαν. Ἀλλὰ πρὶν παρέλθωσι δύω ἑβδομάδες, ἔφθασαν τὰ ὑποσχεθέντα πλοῖα κατ' εὐθεῖαν παρὰ τῆς Συνόδου, ὁ δ' ἀνεψιὸς τοῦ Πάπα, διοικῶν τὰ παπικὰ κάτεργα, ἤθελε νὰ συνάψῃ πόλεμον μετ' ἐκείνων, ἀλλ' ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἀπὸ τούτου ὁ Αὐτοκράτωρ. Οἱ Συνοδικοὶ Ληγάτοι, σὺν τῷ ἐπιτρόπῳ ληγάτῳ Ἰωάννῃ ἐξήλεγξαν τὴν πανουργίαν τοῦ Πάπα καὶ ἐκόμισαν τὰ συμφωνηθέντα χρήματα, διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ὁδοιπορίας· οἱ δὲ παπικοὶ ληγάτοι ὡσαύτως δὲν ἐφείδοντο χρημάτων καὶ ὑποσχέσεων, ἵνα ἑλκύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς κλονιζομένους καὶ ἀμηχανοῦντας μεταξὺ δύω ἰσχυρῶν ἀντιπάλων. Ματαίως οἱ βασιλειανοὶ Ἐπίσκοποι παρίστων τῷ Αὐτοκράτορι καὶ τῷ Πατριάρχῃ, ὅτι ὁ Πάπας διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Σύνοδον, προτείνοντες νὰ ἀφήσωσι καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν εἰς Βασιλεύουσαν, ἕως οὗ συνεννοηθῶσι μετὰ τῆς Συνόδου, ὅπως μάθωσι τὴν ἀλήθειαν. Ματαίως ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Σιγισμοῦνδος ἔστειλεν ἐπὶ τούτῳ ταχυδρόμον εἰς Βασιλεύουσαν ἵνα καταπείσῃ τὸν Παλαιολόγον νὰ μὴ ἀπέλθῃ εἰς Ἰταλίαν, ἀλλὰ νὰ παρατείνῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνώσεως, ἕως οὗ καταπαύσῃ ἡ ἐσωτερικὴ διχόνοια τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας· ματαίως πάντες οἱ φρόνιμοι, μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν Ἱεραρχῶν προέτρεπον εἰς ταὐτὰ τὸν ἑαυτῶν Ἄνακτα, καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος τῆς Τουρκίας Ἀμουράτης, συνεβούλευεν αὐτῷ

νὰ ἐλπίζῃ μᾶλλον ἐπὶ τὴν στερεότητα τοῦ πρὸς αὐτὸν φιλικοῦ συνδέσμου, ἢ πρὸς τοὺς Λατίνους — παράδοξός τις τυφλότης ἐκυρίευσε τὸν νοῦν αὐτοῦ, δι' ἣν, ἀποῤῥίψας πάσας τὰς συνοδικὰς προτάσεις, ἀπεφάσισε νὰ πλεύσῃ ἐπὶ τῶν παπικῶν κατέργων, ἵνα πίῃ μέχρι στεφάνης τὸ ποτήριον τῶν θλίψεων καὶ τῆς καταισχύνης ἐν Ἰταλίᾳ. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ Δεσπότης Δημήτριος, ὁ Πατριάρχης Ἰωσὴφ καὶ εἴκοσιν Ἐπίσκοποι συμμετέσχον αὐτῷ τῆς λυπηρᾶς ἐκείνης ὁδοιπορίας καθὼς καὶ οἱ πέντε πρόκριτοι κληρικοὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, οἱ ἡγούμενοι τῶν μονῶν, οἱ πρεσβύτεροι, οἱ μοναχοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι τοῦ κλήρου. Ὁ Πατριάρχης, κινούμενος ὑπὸ αἰσθήματος δοξομανίας, ἤθελεν ἵνα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐμφανισθῇ εἰς τὴν Δύσιν ἐν πάσῃ τῇ ἑαυτῆς λαμπρότητι, διὸ παρέλαβε καὶ τὰ μεγαλοπρεπέστερα σκεύη καὶ ἄμφια, ἐλπίζων ὅτι ὑποδεχθήσεται αὐτὸν ὁ Πάπας μετ' ἀδελφικῆς ἰσότητος, καὶ οὐχὶ ὡς ἕνα τῶν ὑπ' αὐτὸν πολυαρίθμων Ἐπισκόπων. (κεφ. θ', ιά—ιζ'.) Μετ' ἐξαισίας τιμῆς προϋπάντησαν τὸν Αὐτοκράτορα ὁ Δοὺξ καὶ ἡ Γερουσία εἰς Ἐνετίαν, ὅπου ἦλθε καὶ ὁ Καρδινάλιος Ἰουλιανὸς, ὁ προεδρεύσας ἐπὶ τῆς Συνόδου τῆς Βασιλείας καὶ μεταβὰς ἔπειτα εἰς τὸ μέρος τοῦ Εὐγενείου. Οὗτοι ἐξηκολούθουν τὴν πρὸς Φερράραν ὁδοιπορίαν, ὁ δ' Αὐτοκράτωρ ὑποδεχθεὶς ἐκεῖ μετὰ μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τοῦ Εὐγενείου, ἔπεμψε ταχυδρόμον ἔφιππον πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωσὴφ, προαναγγέλλων ὅτι ὁ Πάπας ἀπαιτεῖ παρ' αὐτοῦ ἐδαφιαίαν προσκύνησιν καὶ ἀσπασμὸν τοῦ ὑποδήματος τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Ἔφριξεν ὁ Πατριάρχης, φθάσας δὲ εἰς Φερράραν, εἶπε πρὸς τοὺς Ῥωμαίους Ἐπισκόπους, οἵτινες ἐστάλησαν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ, ὅσα καὶ ἐν Ἐνετίᾳ πρός τινα τῶν οἰκείων τοῦ Πάπα, ὅτι δηλαδὴ συγκατατίθεται μόνον εἰς ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν, συγκαλέσας δὲ τοὺς ἑαυτοῦ Ἐπισκόπους ἐδήλωσεν αὐτοῖς μετ' ἀγανακτήσεως τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Πάπα· τότε δὲ ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ἐπενεθύμησεν αὐτῷ πάσας τὰς προφυλακτικὰς

συμβουλὰς, ὅσας αὐτὸς ἀπέῤῥιψεν εἰς Βασιλεύουσαν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπέστειλε καὶ πάλιν μηνυτὴν λέγοντα, ὅτι ἐξακολουθεῖ φιλονεικῶν μετὰ τοῦ Πάπα περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς Πατριαρχικῆς ἀξίας, καὶ ὁ Ἰωσὴφ εἶπεν ὁριστικῶς πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ Πάπα ἐλθόντας Ἐπισκόπους, ὅτι δὲν ἐξέρχεται τοῦ κατέργου, οὐδὲ εἰς ἄλλον τινὰ τῶν σὺν αὐτῷ Ἱεραρχῶν συγχωρήσει νὰ ἐξέλθῃ, ἐὰν μὴ παραιτηθῇ ὁ Εὐγένειος τοσοῦτον ἄφρονος ἀπαιτήσεως, καὶ ἀντιβαινούσης εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις. Τότε καὶ ὁ Πάπας ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐπὶ προσχήματι τῆς ἐπιθυμίας τῆς εἰρήνης· ἀλλ' ἵνα κρύψῃ ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὴν βεβιασμένην ταύτην μετριότητα, ὑπεδέχθη μὲν τὸν Πατριάρχην εἰς τὰ δωμάτια αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ ἐπισήμως, καὶ ἱστάμενοι ἠσπάσαντο ἀλλήλους ἀδελφικῶς· ὁ Πάπας ὅμως δὲν ἠμέλησε τὴν παροῦσαν εὐκαιρίαν, ἵνα καθίσῃ αὐτὸν εἰς τὴν σειρὰν τῶν καρδιναλίων, τουτέστιν ἐπὶ ταπεινοῦ καθίσματος, κειμένου πλησίον τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου αὐτοῦ. Οἱ δὲ λοιποὶ Ἐπίσκοποι ἠσπάζοντο τὴν παρειὰν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ Εὐγενείου, ὡς ἀνῆκεν εἰς Πατριάρχην, καὶ οὕτως ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἐγεννήθη ἀμοιβαία ψυχρότης καὶ ἀπιστία μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἐχρεώστουν νὰ τακτοποιήσωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην. (βιβλ. Δ'. κεφ. ιθ'.—κβ'.)

Γ'.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝ ΦΕΡΡΑΡΑ.

Νέαι πάλιν διχόνοιαι ἐγεννήθησαν περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν θέσεων εἰς τὴν ἐν Φερράρᾳ μητρόπολιν, διὰ τὰ μέλη τῆς οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ Πάπας ἤθελε νὰ προεδρεύσῃ ἐπὶ θρόνου, ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης δὲν συνεφώνησαν. Μετὰ πολλὰς δὲ φιλονεικίας ἀπεφασίσθη νὰ στήσωσιν ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας ὡραιότατον ἀναλόγιον μετὰ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τὸν θρόνον τοῦ Πάπα, πλησίον δ' αὐτοῦ τὸν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, (ὅστις τότε δὲν ὑπῆρχε, διότι ὁ Σιγισμοῦνδος ἐτελεύτησεν)· ἐξ ἀριστερῶν δὲ τοῦ ἀναλογίου, πρῶτον τὸν θρόνον τοῦ Ἕλληνος Αὐτοκράτορος, καὶ εἶτα τὸν Πατριαρχικὸν, ἵνα ἅπασα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εὑρίσκηται εἰς τὸ ἓν, ἡ δὲ Δυτικὴ εἰς τὸ ἕτερον μέρος, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐτέθη θρονίον διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ συζητῶσι τὰ διάφορα ζητήματα· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα, ἡ ὕψωσις καὶ ὁ στολισμὸς τοῦ παπικοῦ θρόνου διήγειρον τὰ παράπονα τοῦ Πατριάρχου, ὁ δ' Αὐτοκράτωρ, ἀγανακτήσας ἀνέκραξεν εἰπών· «νῦν ἔγνων ἀληθῶς ὡς ἡ ζήτησις τοῦ θρόνου καὶ τῆς καθέδρας, οὐχὶ διὰ τὴν συνοδικὴν τάξιν, ἀλλὰ δι' ὑπερηφανίαν μᾶλλον, καὶ φαντασίαν ἐζητεῖτο κοσμικὴν, πόρρω τῆς πνευματικῆς ἡμῶν καταστάσεως.» (κεφ. κς'.)

Μετὰ πολλῆς δισκολίας ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσι παρὰ τοῦ Πάπα τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως αὐτοῦ, ἵνα δίδωνται εἰς χεῖρας τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῶν Ἐπισκόπων τὰ πρὸς διατήρησιν αὐτῶν χρήματα, ἀντὶ τῆς καθ' ἡμέραν τροφῆς, ἣν

ἤθελον νὰ δίδωσιν εἰς αὐτοὺς, ὡς ἐπαίτας· καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς Συνόδου εἰς Φερράραν καὶ εἰς Φλωρεντίαν, τὸ σιτηρέσιον τοῦτο ἦτο διαρκὴς ἀφορμὴ ἔριδος καὶ παραπόνων, συνάμα δὲ καὶ ἓν τῶν ἰσχυροτέρων μέσων, ὅσα μετεχειρίζετο ὁ Πάπας πρὸς ὑποδούλωσιν τῶν Ἑλλήνων· διότι αὐτὸς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων μέχρις ἐσχάτης ἀνάγκης, ὥστε τινὲς τῶν Ἐπισκόπων ἐπώλουν τὰ ἐνδύματα αὐτῶν, ἢ ἐδίδοντο τὰ χρήματα δίκην ἐλέους τὸ πλεῖστον, ὁσάκις συνεφώνουν ἐπί τινι προτάσει, ἥτις ἐφαίνετο αὐτῷ εὐάρεστος καὶ συμφέρουσα. (κεφ. κή.)

Συνέβησαν δὲ καὶ ἀλλαγαὶ περὶ τὸν διορισμὸν τῶν Πατριαρχικῶν τοποτηρητῶν, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ δισκολιῶν καὶ ἀμοιβαίας διαφωνίας. Ὁ Μητροπολίτης Ἡρακλείας Ἀντώνιος καὶ ὁ πνευματικὸς Γρηγόριος ἐξελέχθησαν τοποτηρηταὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας, ὁ δ' Ἐφέσου Μάρκος καὶ ὁ Ῥωσσίας Ἰσίδωρος τοῦ Ἀντιοχείας, καὶ ὁ Σάρδεων Διονύσιος τοῦ Ἱεροσολύμων· τούτου δ' ἀποθανόντος, ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ὡς ζηλωτὴς καὶ ὑπέρμαχος τῆς Ἐκκλησίας, ἀνεπλήρου ἐν τῇ Συνόδῳ δύω Πατριάρχας, τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων. (κεφ. κθ'.)

Δυσκόλως συνήνεσεν ὁ Πάπας νὰ παραχωρήσῃ τῷ Πατριάρχῃ καὶ μικρόν τι μοναστήριον, ἵνα ἱερουργῶσιν ἰδιαιτέρως οἱ ὀρθόδοξοι· καὶ ὅτανῆ ἀσθένεια τοῦ ἤδη γεγηρακότος Ἰωσὴφ ἐβράδυνε τὴν ἔναρξιν ἢ ἀνακήρυξιν τῆς Συνόδου, ὁ Πάπας ἀπεφάσισε νὰ γείνῃ ἀρχὴ τῶν συνεδριάσεων καὶ χωρὶς τοῦ Πατριάρχου, κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῶν παθῶν, τῇ γ' Ἀπριλίου τοῦ 1438 ἔτους, ἀνακηρύττων τὴν Σύνοδον Λατινιστὶ καὶ Ἑλληνιστί. Αἱ δ' ἐφεξῆς συνεδριάσεις ἀνεβλήθησαν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, ἐπειδὴ περιεμένοντο οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν τῆς Εὐρώπης Βασιλέων, οὗ ἕνεκα ὁ Εὐγένειος ἀπέστειλε ληγάτον εἰς Γαλλίαν, περιέμενε δ' ἐπίσης νὰ λάβωσι μέρος καὶ οἱ Ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας· ἀλλὰ πᾶσαι αἱ πομπώδεις ὑποσχέσεις περὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἀποστολῶν, ἃς

περιέμενεν ἐκ τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἀπέβησαν μάταιαι, ἔμεινε δ' ὡσαύτως κενὸς καὶ ὁ θρόνος τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ἐπειδὴ ἡ Βασιλειανὴ Σύνοδος ἐκλόνισε τὴν πεποίθησιν τῶν τῆς Δύσεως Ἐπισκόπων· ἐφάνησαν δὲ μόνον ἀπεσταλμένοι τοῦ Δουκὸς τῆς Βουργονδίας, οἵτινες δυσηρέστησαν διὰ τῆς αὐθάδους αὐτῶν διαγωγῆς τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων· ὁ Ῥωσσίας Μητροπολίτης Ἰσίδωρος μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Σουσδάλης Ἀβρααμίου καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἦλθον εἰς συμπλήρωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ Δυτικὴ ἠρίθμει εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην διακοσίους ὡς ἔγγιστα Ἐπισκόπους, τὸ πλεῖστον Ἰταλοὺς, ἀλλ' οἱ πλείονες τούτων διεσκορπίσθησαν ἔπειτα ἐκ τῆς Φερράρας, ἕνεκα τῆς ἀργίας καὶ τῆς πανώλους. (κεφ. λά.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Πάπας Εὐγένειος, ἐπιθυμῶν ἵνα διαδοθῇ πανταχοῦ ἡ φήμη περὶ τῶν πράξεων τῆς ἐν Φερράρᾳ Συνόδου, ὅπως ἐκπέσῃ οὕτω τῆς κοινῆς γνώμης ἡ ἐχθρὰ αὐτῷ Βασιλειανὴ Σύνοδος, προὔτεινε τῷ Αὐτοκράτορι συμβούλια μερικὰ μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐπισήμων συνεδριάσεων, καὶ ἐξελέχθησαν ἐκ μὲν τῶν Ὀρθοδόξων ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ὁ Νικόλαος Βησσαρίων καὶ τρεῖς ἕτεροι Ἐπίσκοποι, ἐκ δὲ τῶν Ῥωμαίων οἱ Καρδινάλιοι Ἰουλιανὸς καὶ Φιρμάνος καὶ ὁ Ῥόδου Ἐπίσκοπος Ἀνδρέας, ὢν ἄλλοτε ὀρθόδοξος, καὶ ὁ διδάσκαλος ἢ Ἱεροκήρυξ τῆς παπικῆς αὐλῆς Ἰωάννης. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπέτρεψε μόνον τῷ Μάρκῳ καὶ τῷ Βησσαρίωνι νὰ ὁμιλῶσιν, ἐλπίζων εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ λόγου αὐτῶν, καὶ ἀπηγόρευσεν αὐτοῖς αὐστηρῶς νὰ ἐγγίσωσι τὰ κυριώτερα ζητήματα, οἷον τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὰ ἄζυμα πρὶν ἢ ἀρχίσωσιν αἱ ἐπίσημοι συνελεύσεις· ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἕτερα δύω ζητήματα τὸ περὶ καθαρτηρίου πυρὸς δηλαδὴ (πουργατορίου) καὶ τὸ περὶ ἐξουσίας τοῦ Πάπα, διέταξεν αὐτοὺς νὰ φέρωνται μετὰ πολλῆς περισκέψεως, μήπως ἐπὶ τῶν ἰδιαιτέρων τούτων συναθροίσεων βλάψωσι τὰς μελλούσας

συζητήσεις. Ὅτε δὲ ὁ Μάρκος προὔτεινε τοῖς Ῥωμαίοις τὴ ἐκλογὴν τῶν δύω τελευταίων ζητημάτων, οὗτοι προὐτίμησαν νὰ συσκέπτωνται περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς ὡς ζητήματος ἧττον κινδυνώδους. Ἀλλ' αἱ ἀδόλεσχοι αὗται φιλονεικίαι ἀμφοτέρων τῶν μερῶν οὐδὲν εὐάρεστον παρήγαγον, διότι ἕκαστον τούτων ἔμεινεν εἰς τὴν ἰδίαν γνώμην, ἂν καὶ ὁ Μάρκος ἔλεγεν, ὅτι ἡ περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο διαφορὰ δὲν εἶναι τοσούτῳ μεγάλη, ὅσῳ ὑπετίθετο πρότερον. (βιβλ. Ε', κεφ. γ', ιγ'.)

«Οἱ δὲ Ἰταλοὶ καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι πῦρ ὁμολογοῦσι, (τουτέστι μέχρι τῆς φοβερᾶς κρίσεως) καὶ καθαρισμὸν διὰ πυρὸς, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πῦρ ὁμολογοῦσι καὶ οὐ καθαρτικὸν, ἀλλ' αἰώνιον· καὶ ἐν τῷ νῦν καθαρισμὸν λαμβάνουσιν αἱ ψυχαὶ διὰ τοῦ πυρὸς, καὶ ἀπολύονται κατὰ τὸ ἁμάρτημα ἑκάστου· ὁ μὲν ἔχων πολλὰς ἁμαρτίας, πολὺν καιρὸν καθαρίζεται καὶ ἀπολύεται· ὁ δὲ ὀλίγας, γοργότερον καὶ ἀπολύεται, συνεργούσης καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς προείπομεν, καὶ ὅτι πάντες διὰ πυρὸς καθαρίζονται. Λαμβάνουσιν οὖν οἱ Ἰταλοὶ τοῦτο τὸ πῦρ, καὶ ἐν τῷ νῦν μερικῶς, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰωνίως· καὶ τοῦτο τὸ νῦν καθαρτήριον ὀνομάζουσιν.»

«Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐν τῷ μέλλοντι μόνον νοοῦσι τὸ πῦρ, (θεμελιούμενοι ὅμως ἐπὶ τῶν λόγων τῆς Γραφῆς) καὶ κόλασιν μερικὴν τῶν ψυχῶν, καὶ ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν πορεύονται εἰς τόπον σκοτεινὸν, εἰς τόπον λύπης, καὶ λυποῦνται μερικῶς, καὶ κολάζονται, ὑστερούμενοι τοῦ Θείου φωτὸς, διὰ δὲ δεήσεων καὶ λειτουργιῶν παρὰ τῶν Ἱερέων, καὶ δι' ἐλεημοσυνῶν ἀποκαθαίρονται, ἤγουν λυτροῦνται τοῦ τόπου ἐκείνου τοῦ σκοτεινοῦ, καὶ τῆς θλίψεως, καὶ ἀπολύονται, οὐ μὴν δὲ καθαίρονται διὰ πυρὸς, οὐδὲ ἐνέργειαν πυρὸς ὁμολογοῦσιν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς Ἰταλοὺς, ἀλλ' ἐνεργεῖ μόνον ἡ προσευχὴ, ἡ δέησις, καὶ ἡ ἐλεημοσύνη.» (Tom. 32 Conciliorum pag. 28.)

«Ἀμφότερα τὰ μέρη ἐζήτησαν τὴν ἔκθεσιν τῶν δογμάτων ἐπὶ χάρτου καὶ νέας ἑρμηνείας, αἵτινες καὶ πάλιν ἔμειναν

ἀτελεσφόρητοι. Ἐν τούτοις ἦλθον δειναὶ ἀγγελίαι ἐκ τῆς Βασιλευούσης, ὅτι ὁ Σουλτὰν Ἀμουράτης ἡτοιμάζετο νὰ πολιορκήσῃ αὐτὴν καὶ εἰς μάτην παρεκάλει τὸν Πάπαν ὁ Αὐτοκράτωρ νὰ πέμψῃ πρὸς βοήθειαν τὰ κάτεργα (γαλέρας). Ὁ Εὐγένειος ἐζήτει ἐκ τῆς Ἐνετίας κάτεργα ἢ ἔξοδα πρὸς διατήρησιν κατέργων, ἀλλ' οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἐνεπιστεύθησαν χρήματα τῷ Πάπᾳ, καὶ μόνη ἡ Θεία Πρόνοια ἔσωσε τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοσούτῳ δὲ λυπηρὰ ἦτο ἡ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων Ἐπισκόπων εἰς Φερράραν, ὥστε πολλοὶ ἤθελον κρυφίως νὰ ἀναχωρήσωσιν εἰς Ἐνετίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βασιλεύουσαν, ἐν οἷς καὶ οἱ Μητροπολῖται Ἡρακλείας καὶ Ἐφέσου, ἀλλ' αὐτοὺς ἐκώλυσεν αὐστηρὸν διάταγμα τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις κατέτριβε τὸν καιρὸν ἐν ἀργίᾳ, ἐνασχολούμενος εἰς τὰ κυνηγέσια καὶ τὴν ἁλιείαν, ἐπειδὴ κατῴκει εἰς τὸ ἐκτὸς τῆς πόλεως μοναστήριον. Ὡσαύτως καὶ ὁ φιλάσθενος Πατριάρχης οὐδενὸς ἐπελαμβάνετο πρὸς ἐπιτυχῆ ἀποπεράτωσιν τῆς ὑποθέσεως. Αἱ δὲ μεμψιμοιρίαι τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν παρεκίνησαν ἐπὶ τέλους ἀμφοτέρους νὰ ἀπαιτήσωσι παρὰ τοῦ Πάπα τὴν ἐπανάληψιν τῶν συνεδριάσεων, ἐξ μῆνας μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Συνόδου, ἐπὶ συμφωνίᾳ ὅμως νὰ ἔχωσιν οἱ Ἕλληνες τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν ζητήματα τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ πρὸς τοῦτο διωρίσθησαν πάλιν ὁ Ἐφέσου Μάρκος καὶ ὁ Νικαίας Βησσαρίων. (κεφ. ιβ'. βιβλ. Δ', κεφ. ς', ιδ'.)

Ἀλλ' ἐκ τῶν πεντεκαίδεκα συνεδριάσεων τῶν γενομένων ἐν τοῖς θαλάμοις τοῦ Πάπα ἐν διαστήματι τεσσάρων μηνῶν, οὐδεμία πρόοδος ἐφάνη περὶ τὴν ὑπόθεσιν. Πᾶσαι αὗται ἐδαπανήθησαν εἰς συζητήσεις περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὀχληρὰς διὰ τὴν ἀδολεσχίαν τῶν ἀμφισβητούντων, οἵτινες κατεγίνοντο νὰ ἐπιδείξωσι τὴν ῥητορικὴν αὐτῶν δεινότητα· μόνος ὁ Ἐφέσου Μάρκος διεκρίνετο ἐπὶ τῇ σταθερότητι τῶν ἀπαντήσεων, θεμελιουμένων ἐπὶ τῆς ὀρθῆς ἐννοίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Οὗτος ἐζήτει ἐπιμόνως, παρὰ τὴν θέλησιν τῶν

Ῥωμαίων, ἵνα ἀντὶ τῶν διασκέψεων ἐκείνων, ἀναγνωσθῶσι πρῶτον οἱ περὶ τῶν δογμάτων τῆς πίστεως ὅροι τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, πρὸ πάντων δὲ ὁ κωλύων οἱανδήποτε προσθήκην εἰς τὸ σύμβολον· οἱ ὀρθόδοξοι διὰ προηγουμένης κοινῆς συμφωνίας ἐπεστηρίζοντο ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν θεσπισμάτων τούτων, ἵνα διὰ τῆς ὀρθῆς καὶ καθαρᾶς αὐτῶν ἐννοίας ἀπομακρύνωσι τὰς δολίους πλεκτάνας τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν δογμάτων. (κεφ. ιή.)

Παρατηρητέον δὲ ὅτι μετὰ τὴν δευτέραν συνεδρίασιν δύω Καρδινάλιοι καί τινες Λατῖνοι Ἐπίσκοποι ἦλθον πρὸς τὸν Πατριάρχην, ἔνθα παρῆν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἱεραρχῶν, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἀποτρέψαι αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πανδήμου ἀναγνώσεως τῶν οἰκουμενικῶν κανόνων ἐνώπιον τῆς Συνόδου, ἐπρότεινον δ' αὐτοῖς τὴν ἀνάγνωσιν τούτων εἰς τὰς ἰδιαιτέρας συνεδριάσεις· ἀλλ' οἱ ὀρθόδοξοι ὁμοψύχως ἀντέστησαν, ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀπαίτησιν, ἂν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ποτὲ μὲν ἠναντιοῦντο, ποτὲ δ' ἐπροφασίζοντο, καὶ διὰ ταῦτα ἐμηχανεύθησαν ἕτερον τρόπον, τὸ γίνεσθαι δηλονότι τὰς ἑφεξῆς συνεδριάσεις ἧττον ἐπισήμους καὶ ὀλιγανθρώπους. (κεφ. ιθ'.)

Ἀναγνωσθέντων λοιπὸν τῶν κανόνων τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου, ὁ Ἐφέσου Μάρκος εἶπεν· «Ἐν τῇ τρίτῃ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἀνεγνώσθη καὶ τὸ παραπλασθὲν σύμβολον παρὰ τῶν τὰ τοῦ Νεστορίου φρονούντων, περὶ οὗ ἐῤῥέθη ἐν τῇ ἕκτῃ πράξει, καὶ ἐπ' αὐτῷ καταθέσεις καὶ γνῶμαι τῶν συνοδικῶν πατέρων ἐῤῥέθησαν. Ἔπειτα κεῖται ὅρος κοινῇ γνώμῃ πάντων, ἐν ᾧ διορίζονται μένειν ἀσάλευτον καὶ ἀμεταποίητον τὸ ἐν Νικαίᾳ Σύμβολον, καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι μήτε προστιθέναι, μήτε ἀφαιρεῖν, μήτε ὅλως ἑτέραν πίστιν προφέρειν, ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως μὲν τῶν κληρικῶν καὶ ἀναθέματος τῶν λαϊκῶν. — Διὸ καὶ τὴν τῆς Θεοτόκου φωνὴν (ἤτοι τὴν λέξιν *Θεοτόκος*), ἣν ἐκύρωσαν τότε τοῖς Νεστορίου ληρήμασιν ἐναντίον, οὐκ ἐτόλμησαν τῷ Συμβόλῳ προσθεῖναι, καὶ ταῦθ' οὕτως ἀναγκαιο-

τάτην οὖσαν, ἐν τοῖς τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος δόγμασιν.» (Ἱστορ. Φλευρῆ. βιβλ. CII, κεφ. 99.)

Τοσούτῳ δ' ἀσυνείδητα ἦσαν τὰ παρὰ τῶν Ῥωμαίων πραττόμενα, ὥστε οὐ μόνον προεκόμισαν οὗτοι τὰς πράξεις τῆς ἑβδόμης οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν αἷς εὑρέθη τὸ ἐν Νικαίᾳ Σύμβολον μετὰ τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» ἀλλ' ἐτόλμησαν μάλιστα καὶ νὰ βεβαιώσωσι τοὺς Ἕλληνας, ὅτι δῆθεν τὸ χειρόγραφον τοῦτο εἶναι πρωτότυπον καὶ ἡ ἀρχαιότης αὐτοῦ ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένη. Πρὸς ταῦτα δὲ οἱ Ἕλληνες ἀπεκρίθησαν τὰ ἑξῆς. «Εἴπερ εἶχεν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία συνιστᾷν ὃ λέγετε νῦν, ἀπό τε τῶν βιβλίων, καὶ ἀπὸ τοῦ ἱστορικοῦ τοῦ περὶ τούτου συγγραψαμένου, περίεργον ἐποίουν οἱ γεγραφότες ὑπὲρ Λατίνων, τὸν Θωμᾶν Ἀκυηνίας φημὶ, καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, διὰ πλείστων μὲν λόγων τε καὶ βιβλίων ἀγωνιζόμενοι τὴν προσθήκην ἀποδεικνύειν, ὡς εὐλόγως τε καὶ δεόντως γεγονυῖαν ὑπὸ τῆς ὑμῶν Ἐκκλησίας, τὴν δὲ κυριωτέραν, ὑπὲρ ὧν προέθεντο λέγειν, σύστασιν παριδεῖν, ὡς μηδὲν ἐκείνοις συμβαλλομένων. Ἤρκει γὰρ ἀντὶ πάντων ὧν ἐφεῦρον ἐπιχειρημάτων καὶ συλλογισμῶν εἰπεῖν ὅτι προῆν ἡ προσθήκη ἐν τῷ συμβόλῳ, καὶ μετὰ τῆς προσθήκης ἀνεγνώσθη τε καὶ ἐξέρχθη, ἐν τῇ Ζ' συνόδῳ· ὅτι δὲ οὐδ' ὅλως προέβη ἐν τῇ Ζ' συνόδῳ καθὼς ὑμεῖς λέγετε, διὰ τοῦτο οὐδ' οἱ γράψαντες ὑπὲρ Λατίνων περὶ τούτου ἐμνήσθησαν.» Ὅτε δὲ ἐτελείωσαν ἥ τε ἀνάγνωσις τῶν ὅρων τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις παρὰ τοῦ Μάρκου Ἐφέσου λεγόμενα, πολλοὶ τῶν ἐκκρίτων Λατίνων μοναχῶν, ἐρασταὶ τῆς ἀληθείας, ἀκουσίως ὡμολόγησαν αὐτὴν εἰπόντες· «ἡμεῖς οὔτε οἴδαμεν, οὔτε ἠκούσαμεν ποτὲ τὰ τοιαῦτα, οὐδὲ οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν ἐδίδαξαν ἡμᾶς περὶ τούτων· νῦν δὲ ὁρῶμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες λέγουσιν ὀρθώτερον ἢ ἡμεῖς· καὶ πάντες τὸν Ἐφέσου ἐθαύμαζον.» Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι μεγιστᾶνες διέταξαν αὐτοῖς ἐν ὀνόματι τοῦ Πάπα νὰ σιωπήσωσιν ὡς ἀμαθεῖς, καὶ νὰ μὴ διαδίδωσι τοιαύτας φήμας εἰς τὸν λαόν. Ὁ δὲ

Ἀνδρέας, Ἐπίσκοπος Ῥόδου, ὑπερασπιζόμενος τὴν Ῥωμαϊκὴν μερίδα, ἵνα βεβαιώσῃ ὅτι ἡ ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκη δὲν ἦτο ἡ κυριωτέρα αἰτία τοῦ σχίσματος, παρήγαγεν εἰς μέσον ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἀτελοῦς ἐπιστολῆς τοῦ Ἁγίου Μαξίμου, μαρτυροῦντος ὅτι καὶ κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους ἦτο ἡ προσθήκη ἐν τῷ Συμβόλῳ· οἱ δὲ ὀρθόδοξοι ἐδέξαντο εἰς μέγα κέρδος τὰ εἰς ἀπόδειξιν παρὰ τῶν Λατίνων προκομισθέντα ἀποσπάσματα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἥτις οὐδαμοῦ εὑρίσκεται ὁλόκληρος, καθῶς προσέτι καὶ τὸ νοθευθὲν κείμενον τῶν συνοδικῶν πράξεων, κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς παραδεδεγμένον ἔθιμον τοῦ μεταποιεῖν τὰ ὑπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων γεγραμμένα. Ἀλλὰ, κατὰ τὰς ἀκολούθους συνεδριάσεις, οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἤθελον πλέον νὰ ὁμιλῶσιν οὔτε περὶ τῆς ἐπιστολῆς, οὔτε περὶ τοῦ χειρογράφου. — Ὅτε δὲ ἐπὶ τῆς ἑβδόμης συνεδριάσεως ὁ Νικαίας Μητροπολίτης ἠρώτησεν ὁριστικῶς· «εἰ τὰ κωλύματα καὶ οἱ διορισμοὶ τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων πρὸς τὸ τῆς πίστεως σύμβολον ἀφορῶσιν ἢ πρὸς ἄλλο τι ἐξωτερικόν;» καὶ ἐζήτησε πρὸς τοῦτο ἀπόκρισιν, ἀναστάντες οἱ ἐκλελεγμένοι τῶν Λατίνων καὶ πλησιάσαντες τῷ Πάπᾳ, καὶ συνδιασκεψάμενοι ἐφ' ἱκανὸν μετὰ τῶν Καρδιναλίων καί τινων Ἐπισκόπων, ἐκάθισαν καὶ ἐν ᾧ ὤφειλον ἀπολογηθῆναι πρὸς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Νικαίας ἢ καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ λόγους, οὐδὲν ἀπεκρίναντο περὶ τούτου· μόλις δὲ Ἀνδρέας ἀρξάμενος, πρόσφορον μέν τι οὐδὲν εἶπε, περιττολογίαις δὲ κεναῖς συγχέας τὸ ἀκροατήριον, καὶ τὴν τεταγμένην ὥραν ἐπὶ ματαίῳ παρακρουσάμενος, διέλυσε τὸν σύλλογον. Ἔκτοτε οἱ Ῥωμαῖοι κατεγίνοντο ὅπως μετενέγκωσι τὴν συζήτησιν ἀπὸ τῆς παρὰ τοὺς κανόνας γενομένης προσθήκης, εἰς τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ τοῦ δόγματος περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀλλ' οἱ ὀρθόδοξοι, συνελθόντες παρὰ τῷ Πατριάρχῃ, ἀπεφάσισαν σταθερῶς ἵνα μὴ ἐκκλίνωσι τοῦ πρώτου ζητήματος, ἐπειδὴ ἐγίνωσκον, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι, ὁρῶντες τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἰσχυρὸν ὑπὲρ τῶν

Ἑλλήνων καὶ μὴ ἔχοντες ἀπάντησιν, προσπαθοῦσιν ὅπως ἐκβάλωσιν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἀπροσίτου ἐκείνου φρουρίου. (Συροπούλου βιβλ. ΣΓ. κεφ. ιθ', κ', κά, κβ', κγ'.)

Καὶ ὅμως ὑπερίσχυσεν ἡ Λατινικὴ πανουργία· διότι οἱ Καρδινάλιοι ἀκαταπαύστως ἤρχοντο ἵνα καταπείσωσι περὶ τοῦ προκειμένου τὸν Πατριάρχην, νοσοῦντα καὶ ταλαιπωρούμενον ἐν τῇ κλίνῃ· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ, βιασθεὶς νὰ ἀφήσῃ τὸ ἐκτὸς τῆς πόλεως μοναστήριον, ἕνεκα στάσεως τῶν χωριτῶν, ἣν προὐκάλεσαν τὰ κυνηγέσια αὐτοῦ, καὶ ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀποπερατώσῃ ὅσον τάχιον τὰς συνοδικὰς συζητήσεις, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς Βασιλεύουσαν, ἐβίασε τέλος τοὺς Ἐπισκόπους αὐτοῦ νὰ εὐχαριστήσωσι τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Λατίνων. Μάτην τότε οἱ φρονιμώτεροι παρίστανον αὐτῷ, ὅτι ἐὰν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τοῦ μὴ συμφέροντος αὐτοῖς ζητήματος περὶ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκης, καί τοι μὴ ἔχοντες ἰσχυρόν τι εἰς ἀντιλογίαν, συῤῥάπτωσιν ὅμως ἀπολογίας καὶ πλανῶσι τοσοῦτον διὰ ψευδῶν ἐπιχειρημάτων, ὥστε τολμῶσι νὰ ἐπιστηρίζωσιν, ὅτι δῆθεν δὲν ἀφορῶσιν εἰς αὐτοὺς οἱ περὶ τούτου συνοδικοὶ ὁρισμοί· — τί ἔχει ἄρα νὰ περιμένῃ τις παρ' αὐτῶν ὅταν ἔλθωσιν εἰς συζήτησιν περὶ τοῦ δόγματος, περὶ οὗ φαντάζονται ὅτι θριαμβεύουσιν ἀπὸ τοῦδε, φέροντες κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς μαρτυρίας δυτικῶν πατέρων, ἀγνώστους τοῖς ὀρθοδόξοις; Τότε, ἐνισχυόμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, κηρύξουσιν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ὅτι ἀπέδειξαν ἡλίου φαεινοτέραν τὴν γνώμην ἑαυτῶν, ὅταν δὲν αἰσχύνωνται κηρύττοντες κανονικὴν τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην, ἐναντίον πάσης ἀληθείας, ἣν δι' οὐδενὸς τρόπου ἠδυνήθησαν νὰ ἀποδείξωσιν! Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ τῆς πλειονοψηφίας, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν σύσκεψιν τὴν γενομένην παρὰ τῷ Πατριάρχῃ, ἀλλ' ὅμως παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ τοῦ Ἰωσὴφ, ἀπεφάσισαν νὰ προέλθωσιν εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ

δόγματος περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. (βιβλ. Ζ', κεφ. ϐ', έ, ζ', ι.)

Ἐπὶ τῆς προτελευταίας συνοδικῆς συνεδριάσεως, τῆς γενομένης ἐν Φερράρᾳ, ἀνέκραξε καὶ πάλιν μεγαλοφώνως ὁ Ἐφέσου Μάρκος εἰς ἐπήκοον τῶν Ῥωμαίων, κατὰ τῆς προσθήκης, ἣν ἐποίησαν ἐναντίον τῶν κανόνων, καὶ παρεκάλει αὐτοὺς νὰ ἐπαναγάγωσι τὸ σύμβολον εἰς τὴν προτέραν καθαρότητα, εἰς ἣν παρέλαβον αὐτὸ πάλαι ποτὲ ἐκ τῆς Βασιλευούσης, καὶ νὰ ἀπορρίψωσι τὴν μικρὰν προσθήκην, ὅπερ, μηδαμῶς αὐτοὺς βλάπτον, ἔσεται αἰτία μεγίστης ὠφελείας, ἐπειδὴ εἰρηνεύσει τοὺς Χριστιανοὺς πρὸς ἀλλήλους, καὶ τότε ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάσουσι πάντες ὁμοῦ καὶ ἀνυμνήσουσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος. (Concil. T. 32, pag. 214.)

Νέα δὲ λύπη κατέλαβεν ἤδη τοὺς ὀρθοδόξους· πρὸ πολλοῦ περιεφέροντο φῆμαι, ὅτι ἕνεκα τῆς πανώλους, τῆς ἐλλείψεως τροφίμων καὶ κινδύνου ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἑαυτοῦ, ὁ Πάπας θέλει νὰ μετακομίσῃ τὴν Σύνοδον εἰς Φλωρεντίαν· ὁ Αὐτοκράτωρ κατεγίνετο νὰ καθησυχάσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν Ἐπισκόπους, βεβαιῶν αὐτοὺς, ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον συναινέσει ἵνα ἐκγαταλίπῃ τὴν Φερράραν. Ἀλλὰ, κατ' ἀρχὰς τοῦ 1439 ἔτους, ὁ Πάπας ἔπεμψεν ἵνα δηλώσῃ ὁριστικῶς τῷ Αὐτοκράτορι, ὅτι στερεῖται μέσων πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς Συνόδου ἐν Φερράρᾳ, καὶ ὅτι οἱ Φλωρεντῖνοι προτείνουσιν ἀφ' ἑαυτῶν 400,000 χρυσᾶ, ἐὰν μετακομισθῇ ἡ Σύνοδος εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν. Αὐτὸς δὲ ὑπόσχεται τοῖς Ἕλλησι συντήρησιν ἐκεῖ δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ ἀπόπλουν αὐτῶν μετὰ τέσσαρας μῆνας ἐντὸς τριῶν ὡπλισμένων κατέργων καὶ μετὰ 12,000 χρυσῶν. (pag. 218.)

Οἱ Ὀρθόδοξοι ἠναντιώθησαν ἰσχυρῶς, μὴ θέλοντες νὰ ἀπομακρυνθῶσι περισσότερον ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτῶν, καὶ μάλιστα, μετὰ πολυχρόνιον καὶ ἀνωφελῆ διαμονὴν εἰς Φερράραν. Ὑπώπτευον δὲ καὶ ὅτι σκοπὸς τοῦ Πάπα ἦτο νὰ ἀποσπάσῃ

δυναστικῶς τὴν συναίνεσιν αὐτῶν ἐν Φλωρεντίᾳ· διὸ μετὰ πολλῆς δυσκολίας καὶ σχεδὸν διὰ τῆς βίας ἠδυνήθη νὰ καταπείσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ πρῶτον μὲν τὸν Πατριάρχην, εἶτα δὲ καὶ τοὺς Ἐπισκόπους ἵνα παραδεχθῶσι τὴν γνώμην τοῦ Εὐγενείου, λέγων ὅτι ἄλλως ἀποβαίνουσι μάταια ἥ τε ὁδοιπορία αὐτῶν καὶ αἱ ταλαιπωρίαι, ὅσας μέχρι τότε ὑπέστησαν· κυριωτέρα δὲ πειθὼ, ἀναγκάζουσα αὐτοὺς νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν θέλησιν ἐκείνων, εἰς ὧν τὰς χεῖρας ἀπερισκέπτως παρέδωκαν ἑαυτοὺς, ἦτο ἡ παντελὴς ἔλλειψις καὶ αὐτῶν τῶν καθ' ἡμέραν ἐξόδων· πρὸς τούτοις προσπαθῶν ὁ Αὐτοκράτωρ, ἵνα στερήσῃ αὐτοὺς καὶ παντὸς μέσου πρὸς δραπέτευσιν, ἐδήλωσεν ὅτι πᾶν πλοῖον Ἑλληνικὸν, πρὸς Ἐνετίαν διευθυνόμενον παραδοθήσεται τῷ πυρί. Ἐκηρύχθη λοιπὸν ἐν τῇ τῆς Φερράρας Μητροπόλει ἡ μεταφορὰ τῆς Συνόδου εἰς Φλωρεντίαν, καὶ ὁ Πάπας ἐξῆλθε μὲν τῆς πόλεως μετὰ μεγάλης πομπῆς, ἔπειτα ὅμως, ὑποπτευόμενος ἐχθρικήν τινα προσβολὴν, καὶ λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ μόνον ὀλίγους ὑπηρέτας, ἐπορεύετο τρέχων ὡς δραπέτης σχεδὸν εἰς Φλωρεντίαν. Ὁ δ' Αὐτοκράτωρ, ἀφῆκε τοὺς Φλωρεντίνους νὰ ὑποδεχθῶσι πρῶτον μετὰ πομπῆς τὸν Πατριάρχην, ὅπως ἀναπληρωθῇ οὕτως ἡ περὶ τὰς τιμὰς αὐτοῦ γενομένη ἔλλειψις εἰς Φερράραν· εἶτα δὲ εἰσελθὼν καὶ αὐτὸς ὑπεδέχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ πολλῆς μεγαλοπρεπείας καὶ οὕτω συνέστη ἡ νέα Σύνοδος ἐν Φλωρεντίᾳ. (βιβλ. Ε', κεφ. ιέ.)

Δ'.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ.

Ἐν ἀρχῇ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου, ἀπεφασίσθη ἵνα συνέρχωνται ἄνευ προφάσεως τρὶς τῆς ἑβδομάδος χάριν διαλέξεων· ἀλλὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην δὲν ἐξεπλήρωσαν ἀμφότερα τὰ μέρη, ὥστε ἐπανῆλθεν ἡ πρώτη ἀπραξία διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέμενον διὰ τὴν ἕνωσιν, οἱ δ' Ἕλληνες ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τῆς πείνης καὶ ἄλλων ἀναγκῶν, συνεσκέπτοντο ἀλλήλοις ἀκαταπαύστως, συνερχόμενοι ποτὲ μὲν παρὰ τῷ Παριάρχῃ, ποτὲ δὲ παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι, διότι ἠπόρουν πῶς νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοσούτῳ δυσκόλου θέσεως, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τινὲς μόνον, εἶτα δὲ πολλοὶ τούτων, ἤρχισαν νὰ μικροψυχῶσι καὶ νὰ ὑποχωρῶσιν, ἐξ οὗ ἀνεφύησαν ἐσωτερικαὶ διαφωνίαι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀδιακόπως ἐμέμφοντο αὐτοὺς διὰ τὴν βραδύτητα. Ἀλλ' ἂν καὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ Παλαιολόγου, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν Ἐπισκόπων, τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν ζητήματα πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους, ἀντὶ τοῦ ἀποκρίνεσθαι εἰς αὐτὰ, καθὼς ἐγίνετο ἐν Φερράρᾳ, καὶ ὅμως, ἐν ὅσῳ ἐξηκολούθουν αἱ συνοδικαὶ συσκέψεις περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ Ἐφέσου Μάρκος δὲν ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ θριαμβεύωσιν. Τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ ἦσαν τοσούτῳ ἀκλόνητα καὶ σαφῆ, ὥστε οἱ Ῥωμαῖοι τὸ πλεῖστον ἀπέφευγον τὰς ἀμέσους ἀπαντήσεις, καὶ προσέτρεχον ποτὲ μὲν εἰς μεμψιμοιρίας ὅτι δῆθεν δὲν διετηρεῖτο ἡ τάξις ἐν ταῖς συζητήσεσι, ποτὲ δὲ εἰς μαρτυρίας τινὰς ἐξ ὑπόπτων βιβλίων, καὶ ἠγωνίζοντο νὰ ὑπερισχύσωσι διὰ διαλεκτικῶν περιστροφῶν καὶ τεχνασμάτων. Ἐπὶ τῆς εἰκοστῆς

τρίτης συνελεύσεως ὁ Ἐφέσου Μάρκος ἠναγκάσθη νὰ εἴπῃ εἰς ἕνα τῶν ἑαυτοῦ ἀντιπάλων. «Ἀλλὰ γινώσκει ἡ σὴ τιμιότης ὅτι, δύο ἢ τρία ῥητὰ προβαλομένων ὑμῶν, κατηναλώθησαν περὶ αὐτὰ πᾶσαι αἱ προλαβοῦσαι συνελεύσεις.» Εἰς ταῦτα δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, προσέθηκε καὶ τὰ ἑξῆς· «ὁ σκοπὸς ὁ ὑμέτερος ἦν, ὅτι πάντοτε ὑμεῖς λέγετε, ἡμεῖς δὲ καιρὸν οὐχ εὑρίσκομεν.» (βιβλ. Η', κεφ. Α'. Concil. Τ. 32. pag. 365.)

Ἐκ τῶν ἐλέγχων δὲ τούτων λαβὼν μείζονα ἐλευθερίαν ἵνα ἐξακολουθῇ τὰ ἑαυτοῦ ἐπιχειρήματα, ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ἐφείλκυσε πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν προσοχὴν τῆς Συνόδου ἐπὶ τῆς συντάξεως τοῦ ἐν Νικαίᾳ καὶ Βασιλευούσῃ συμβόλου τῆς πίστεως, καὶ ἀναγνοὺς τοὺς λόγους· «Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον» Λέγει· «Ἐνταῦθα τὸν σκοπὸν τῶν ἁγίων τούτων (Πατέρων) θεωρητέον ἐστὶν, ὅτι τὸ προκείμενον ἀνάπτυξίς ἐστι τῆς Θεολογίας ἐκείνης· καὶ τὸν τρόπον τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν ἑνώσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡ Σύνοδος ἐκείνη σαφῶς ἐβουλήθη παραστῆσαι, καὶ βλέπετε, ὅτι διαφόρως ἀποδίδωσι καὶ αὕτη τὴν πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν οἰκειότητα τοῦ Πνεύματος· μονονουχὶ γὰρ καὶ αὕτη φησίν· ὅτι συντέτακται τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὑπὸ τῶν Πατέρων ἐκείνων, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, Πατρὶ δὲ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τουτέστιν, ὁμότιμόν τε καὶ ὁμοούσιον. Εἰ δὲ καὶ ἐξ ἀμφοῖν Αὐτὸ ἐκπορευόμενον ᾔδει, (ἡ Σύνοδος), τίνος ἕνεκεν μεμνημένη καὶ ἀμφοτέρων, οὐ πρότερον μὲν εἶπεν, ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ὕστερον δὲ ἐπήγαγε, σὺν αὐτοῖς συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον; Τοῦτο γὰρ ἀκόλουθον ἦν, εἴγε τὴν τοιαύτην εἶχε δόξαν ἡ Σύνοδος. — Ἐπειδὴ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ παρέλιπον οἱ Πατέρες τὴν δι' Υἱοῦ μνήμην, ὅτε τὴν αἰτίαν ἀποδοῦναι τοῦ πράγματος

ἤθελον, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ταύτην ἐπήγαγον, ὅτε τὸ ὁμότιμον καὶ τὸ ὁμοούσιον ἤθελον παραστῆσαι· οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορευόμενον ἤδεσαν· οὐ γὰρ ἂν τοῦτο παρέλιπον, καὶ ταῦτα ποιοῦντες ἀνάπτυξιν τοῦ δόγματος. Ὅτι δὲ ἡ ἀνάπτυξις αὕτη τελειοτάτη ἐστὶ, καὶ οὐχ ἡμιτελὴς, ὡς ἂν ὑμεῖς εἴποιτε, οὐδὲ τῶν αἰτίων θάτερον σιωπήσασα, δῆλον ἐξ ὧν οὐδεμία μετ' αὐτὴν Σύνοδος τῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως ἑτέραν ἀνάπτυξιν ἐποιήσατο, οὐδὲ προσέθηκεν, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀπεῖρξαν καὶ διεκώλυσαν ἅπασαι διὰ τῶν οἰκείων ὅρων, ὡς περ προφητικῶς προγινώσκουσαι τὸ παρ' ὑμῖν γενησόμενον.» (Concil. Florent. Sess. XXIII)

Ὅτε δὲ ὁ Μάρκος ἐτελείωσε τὸν λόγον τὸν περιέχοντα τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην ἑρμηνείαν τοῦ συμβόλου καὶ πολλὰς μαρτυρίας τῶν Πατέρων, ὑπὲρ τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος, τότε ὁ Καρδινάλιος Ἰουλιανὸς, ἀντὶ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐπιχειρημάτων, ἢ νὰ ἀποδείξῃ τοὐναντίον, ἔδωκε μόνον τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν πρὸς τὸν Μάρκον. «Δίκαιόν ἐστιν, ἐπεὶ εἶπες ὅσα ἔχρηζες, ἵνα ἀπολογηθῇς· καὶ εἰς τὰ τελευταῖα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προβιντζιαλίου·» ἔστρεφε δηλαδὴ οὗτος ἐκ νέου τὴν φιλονεικίαν πρὸς μίαν τῶν ὀλίγων ἐκείνων φράσεων, δι' ἃς, ὡς παρεπονεῖτο ὁ Μάρκος, ἐδαπανήθησαν πᾶσαι αἱ συνεδριάσεις.

Πρὸς τὸ τέλος τῆς τελευταίας ταύτης συνεδριάσεως ὁ Προβιντζιάλιος Ἰωάννης ἐδήλωσεν ὅτι «Ἡμεῖς οἱ τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας ὀπαδοὶ μίαν ἔγνωμεν τὸν Πατέρα αἰτίαν Υἱοῦ τε καὶ Πνεύματος· — διὸ καὶ οὐδὲ δοξάζει (ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία) δύω ἀρχὰς, οὐδὲ δύω αἰτίας, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν καὶ μίαν αἰτίαν· τοὺς δὲ λέγοντας (καὶ φρονοῦντας τἀναντία τουτέστι) δύο ἀρχὰς, ἢ δύο αἰτίας, ἀναθεματίζομεν.» (Conciliorum. T. 32. pag. 381.)

Ταῦτα τοῦ Λατίνου εἰπόντος, ἐλύθη ἡ Σύνοδος, τῶν Ἑλλήνων

ἀρκεσθέντων ὅσον ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως. Ἐξήλθομεν γὰρ (οἱ ὀρθόδοξοι) τῆς συνάξεως, καὶ ἦν ἐν ἡμῖν μεγάλη χαρὰ ὅτι οἱ Λατῖνοι μίαν ἴσασιν αἰτίαν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος τὸν Πατέρα, καὶ οὐ λέγουσι δύο αἴτια. Τούτων γενομένων σύναξις γέγονε τῶν ἡμετέρων Μητροπολιτῶν ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ Πατριάρχου, παρόντος καὶ τοῦ Βασιλέως· ἐδημηγόρησεν οὖν ὁ Βασιλεὺς καὶ ὥρισε πρὸς τοὺς Μητροπολίτας· «Ἡμεῖς, Πατέρες ἅγιοι, ἤλθομεν ὁπωσδήποτε ἐν τῇ Φραγκίᾳ· μνήσθητε τοίνυν τοῦ ἡμετέρου οἴκου, ὅπως κινδυνεύει ἐν μέσῳ τῶν ἀσεβῶν· καὶ ἐὰν συμβῇ τι, οἴμοι, πόσον τὸ δεινὸν ἔχω, ὅτι ὁ διωγμὸς μέλλει γενέσθαι πολλῷ χείρων τοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ — διὸ καὶ ὀφείλομεν καταλεῖψαι τὰς διαλέξεις καὶ τὰς φιλονεικίας καὶ εὑρεῖν τι μέσον, καὶ χωρῆσαι εἰς αὐτό· τὸ δὲ μέσον ἐν ὑμῖν· ἓν μόνον λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ διαλεγόμενος φρὰ Ἰωάννης (ὁ Προβιντζιάλιος) ὡμολόγησε παῤῥησίᾳ ἐν τῇ Συνόδῳ, ὅτι ὁμολογοῦσιν οἱ Λατῖνοι μίαν αἰτίαν τὸν Πατέρα Υἱοῦ τε καὶ Πνεύματος, καὶ ἀναθεματίζουσι τοὺς δύω ἀρχὰς ἢ δύο αἰτίας ποιοῦντας ἐν τῇ ὁμοουσίῳ Τριάδι, ἐξ οὗπερ ἐζήτησα ἐγγράφως δοθῆναί μοι τὴν ὁμολογίαν ταύτην, καὶ ἔστειλάν μοι αὐτήν· ἣν ἀναγνόντες σκέψασθε περὶ ἑνώσεως βουλήν.» (pag. 383.)

Δὲν δυνάμεθα ἄραγε νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα καὶ ὅσα λέγει χειρόγραφόν τι τοῦ Βατικάνου περὶ τοῦ ἀμφιῤῥόπου τῆς γνώμης τοῦ Πάπα καὶ τῶν πράξεων τοῦ μεγάλου Μαγίστρου τῆς Ῥόδου; Ἂν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ περιγραφόμενα παλαιὰ γεγονότα δὲν εὑρίσκωνται ἐν πᾶσι σύμφωνα, ὑπάρχει ὅμως ἐνταῦθα καταπείθουσά τις ὁμοιότης πρὸς τὰς περιστάσεις, καὶ μάλιστα διότι αὐτὸς ὁ Λὐτοκράτωρ ἐν τῷ κειμένῳ, ὅπερ ἀναφέρουσιν οἱ Ρωμαῖοι, προαναγγέλλει διωγμοὺς ὁμοίους τοῖς ἐπὶ Διοκλητιανοῦ γενομένοις.

Οὕτω δὲ ἔμελλε νὰ τελειώσῃ ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδος· συνέταξαν δηλονότι γράμμα τῆς ἑνώσεως, ἀρχόμενον διὰ τῶν λόγων «Θεὸς ὁ Πατὴρ ἐστὶν ἡ μοναδικὴ αἰτία τὸ δὲ Ἅγιον

Πνεῦμα ἔχει τὴν αἰτίαν ἐκ τοῦ Πατρός·» τὴν δ' ἐπιοῦσαν ὥρισαν νὰ τεθῶσιν ἐν αὐτῷ αἱ ὑπογραφαί. Ἀλλ' ὁ σατανᾶς ἐνέπνευσε κακὸν ζῆλον τῷ Ὑπάτῳ τῆς μεγάλης Ῥόδου καὶ πλουσίῳ Μαγίστρῳ, ἔχοντι μεθ' ἑαυτοῦ στρατὸν ἐκ 2,000 ἀνδρῶν. Οὗτος ὁ τῆς Ῥόδου Μάγιστρος ἀπῆλθε τὴν νύκτα πρὸς τὸν Πάπαν Εὐγένειον καὶ ἠρώτησεν αὐτόν· «τίνος ἕνεκα ὑπεχώρησεν εἰς ἐκεῖνον τὸν ἔκπαλαι ἐπίμονον καὶ ὑπερήφανον Ἑλληνικὸν λαόν;» Ὁ Εὐγένειος ἀπήντησε τῷ Μαγίστρῳ, ὅτι ὑπεχώρησεν οὐχὶ εἰς τὸν λαὸν, ἀλλὰ εἰς τὰ ἐκ τῶν κειμένων ἐπιχειρήματα πρὸς κοινὴν ἡσυχίαν. Ὁ Μάγιστρος ὑπέμνησε τῷ Εὐγενείῳ τοὺς προκατόχους αὐτοῦ Πάπας, οἵτινες διέῤῥηξαν διὰ παντὸς «πᾶσαν κοινωνίαν μετὰ τοῦ λαοῦ τῆς Συρίας καὶ τῶν ὑπεροπτῶν Ἑλλήνων.» Ἤλεγχεν ἔτι τὸν Πάπαν καὶ ὡς καταπατοῦντα τὰς ὑπαρχούσας διατάξεις καὶ σβεννύοντα διὰ τούτου τὴν δόξαν τῶν Δυτικῶν λαῶν. Πολλοὶ δὲ Καρδινάλιοι καὶ Ἐπίσκοποι, προσκληθέντες παρὰ τοῦ Μαγίστρου, ἐβοήθησαν αὐτῷ εἰς τὰς παραινέσεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Εὐγένειος δὲν ἀπεφάσιζεν ἔτι νὰ ἀθετήσῃ τὸν δοθέντα λόγον, ὁ Μάγιστρος ἠπείλει ὅτι θέλει μεταχειρισθῆ τὴν βίαν κατ' αὐτοῦ τοῦ Καίσαρος Παλαιολόγου, ἐὰν ὁ Πάπας δὲν ἀθετήσῃ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ. Οἱ Καρδινάλιοι ἀνεχαίτισαν τὴν ὁρμὴν τοῦ Μαγίστρου, εἰπόντες αὐτῷ, ὅτι εἶναι δυνατὸν τὸν μὲν Καίσαρα νὰ κλίνωσι διὰ τῶν ὑποσχέσεων, τὸν δὲ Πατριάρχην διὰ χρημάτων, ἐπειδὴ, «ὁ Ἕλλην διὰ τὸ χρυσίον ἐκβάλλει καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ·» καὶ ὅτι μόνον μετὰ τοῦ Ἐφέσου Μάρκου ἔσεται δύσκολον ὁ συμβιβασμὸς, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ εὑρεθήσονται μυστικὰ μέσα· ὁ δὲ Πάπας Εὐγένειος ἔδωκεν ἐπὶ τέλους, οἱονεὶ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν, τὴν ἄδειαν τῷ τῆς Ῥόδου Μαγίστρῳ καὶ τοῖς Καρδιναλίοις ἵνα διαῤῥήξωσι τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον.

Τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα ἔπεμψαν νὰ εἴπωσι πρὸς πάντας τοὺς Καρδιναλίους καὶ Ἐπισκόπους αὐτῶν «νὰ μὴ πορευθῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Πάπα,

ἵνα τελειώσωσι τὴν ἕνωσιν.» Ἔφθασεν ἡ πρωΐα, καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ μετὰ χαρᾶς τρέχουσιν εἰς τὸ Καθολικὸν, τουτέστι τὸν τῆς Μητροπόλεως ναὸν, μηδὲν περὶ τοῦ γενομένου νυκτερινοῦ συμβουλίου γινώσκοντες, καὶ περιμένουσιν ἐκεῖ μέχρις ἑσπέρας· ἔμαθον δὲ βραδέως τοὺς σκοποὺς τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ δὲν ἤθελον νὰ πιστεύσωσιν· ἔπεμψαν ἵνα ἐρωτήσωσι περὶ τούτου τὸν ῥήτορα Ἰάνον, ἀλλ' ἡ ἀπάντησις ἐκείνου ἔπεισεν αὐτοὺς ὅτι ἠπατήθησαν. Ἀμέσως ἔπειτα ἔδραμον οὗτοι πρὸς τὸν Καίσαρα, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ εὑρίσκοντο ἤδη ὁ Καρδινάλιος Ἰουλιανὸς καὶ δύω Ἐπίσκοποι, οἵτινες ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ Πάπα μετὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων. Τότε ἀπελπισθέντες τοῦ νὰ εὕρωσι βοήθειαν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἤρχισαν νὰ διασκορπίζωνται θρηνοῦντες καὶ ὀδυρόμενοι.» (Ἐφημ. τοῦ Ὑπουργ. τῆς Παιδ. 1841. βιβλ. Α΄.)

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἔπεμψαν πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους μαρτυρίας τινὰς ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν γνώμης ἐκ τῶν Δυτικῶν πατέρων, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐζήτει νὰ μάθῃ περὶ τούτων καὶ τὴν γνώμην τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν. Τότε ὁ Ἐφέσου Μάρκος εἶπεν· «Ἐγὼ οὐκ οἶδα εἰ τῶν παρ' ἐκείνοις (τοῖς Δυτικοῖς) δηλωθέντων ἁγίων εἰσὶ τὰ προσκομισθέντα ῥητά· εἰ οὖν ἀπολογήσομαι, ἐρῶ αὐτὰ νόθα·» καὶ εὐθὺς εἶπον αὐτῷ τινὲς, ὅτι εἰ εἴποις αὐτὰ νόθα, ὑβρίσεις τοὺς ἁγίους καὶ ἐγερεῖς διχόνοιαν καὶ διαμάχην μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τῶν Δυτικῶν ἁγίων, καὶ γενήσεται σκάνδαλον μέγα· ὁ δὲ εἶπεν· «οὐχ ὑβρίσω τοὺς Ἁγίους. Ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἔχομεν ἡμεῖς τοὺς λόγους, ἐν οἷς εὑρίσκονται πάντα τὰ ῥητὰ, οὐδὲ ἡμῖν εἰσὶ γνώρισμα, οὐδὲ γὰρ ἠκούσαμεν αὐτὰ μέχρι τοῦ νῦν, τὰ μὲν ῥητὰ παραγράψομαι ὡς ἀμφιβάλλων, ἐπεὶ οὐκ ἤδειν αὐτά· τοῖς δὲ ἁγίοις τὸ ὀφειλόμενον σέβας. Δύναμαι δὲ ἀποδοῦναι λόγους, δι' ὧν κατασκευάσω καὶ ἀποδείξω, ὡς οὐ συνᾴδουσι ταῦτα τὰ ῥητὰ τῇ δόξῃ, ἣν εἶχε πᾶσα ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἡνωμένη τότε τυγχάνουσα· ὄντων καὶ τῶν νῦν ἀκουσθέντων ἡμῖν ῥητῶν, εἴπερ ἦσαν καὶ τότε.»

Ἐπὶ τέλους ὁ Μάρκος συνεφώνησε μετὰ τῶν λοιπῶν, νὰ προτείνωσι τοῖς Ῥωμαίοις ὡς βάσιν καὶ θεμέλιον τοῦ συνδέσμου τὴν ἐπιστολὴν Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ, ἧς πρῶτοι αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐμνήσθησαν. Ὁ ἅγιος Μάξιμος εἶπε ταῦτα «Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον συμφώνους παρήγαγον χρήσεις Ῥωμαίων πατέρων, ἔτι γε μὴν καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς πονηθείσης αὐτῷ ἱερᾶς πραγματείας εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν ἅγιον Ἰωάννην, ἐξ ὧν οὐκ αἰτίαν τὸν Υἱὸν ποιοῦντες τοῦ Πνεύματος σφᾶς αὐτοὺς ἀπέδειξαν· μίαν γὰρ ἴσασιν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος τὸν Πατέρα αἰτίαν, τοῦ μὲν κατὰ γέννησιν τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν. Ἀλλ' ἵνα (τὸ Πνεῦμα) καὶ δι' αὐτοῦ (τοῦ Υἱοῦ) προϊέναι δηλώσωσι, καὶ ταύτῃ τὸ συναφὲς τῆς οὐσίας καὶ ἀπαράλλακτον παραστήσωσι.» (Συροπ. βιβλ. Η', κεφ. 6'. Τ. 32. pag. 384.)

Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι δὲν συνεφώνησαν εἰς τοιαύτην πρότασιν, καὶ ἵνα ἐπανορθώσωσι τὴν ἑαυτῶν ἧτταν, ἐζήτησαν νέας συνεδριάσεις· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ θέλων μόνον νὰ εὕρῃ τὰ πρὸς εἰρήνην μέσα, ἵνα ἀποσυρθῇ εἰς Βασιλεύουσαν, (διότι καὶ πάλιν ἤδη ἔπεμψαν ἐκεῖθεν πρὸς αὐτὸν ζητοῦντες βοήθειαν, αὐτὸς δὲ εἰς μάτην ἐζήτει αὐτὴν παρὰ τοῦ Πάπα), ἀπηγόρευσε τῷ Ἡρακλείας Ἀντωνίῳ καὶ τῷ Ἐφέσου Μάρκῳ νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν συνέλευσιν, ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ Μάρκος οὐδαμῶς πείθεται ἵνα ὑποχωρήσῃ· διὸ καὶ συνεσκέπτετο ἔκτοτε μυστικῶς καθ' ἑκάστην μετὰ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου Γρηγορίου, τοῦ γενομένου μετὰ ταῦτα Πατριάρχου, καὶ δύω προδοτῶν τῆς Ὀρθοδοξίας, τῶν Μητροπολιτῶν Νικαίας καὶ Ῥωσσίας, ἀπομακρύνας ἀφ' ἑαυτοῦ πάντας τοὺς λοιπούς. Οὗτοι λοιπὸν συνεφώνησαν πρὸς ἀλλήλους ἵνα ἐνεργῶσι διὰ παντὸς τρόπου πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἑνώσεως, καὶ τοῦτο ἦτο ἡ αἰτία τῶν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Μάρκου καὶ Ἀντωνίου ἀκαταπαύστων διχονοιῶν. Ὁ δὲ Πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος, κατατρυχόμενος ὑπὸ τῆς γενικῆς ἐνδείας, ἥτις προήρχετο διότι ὁ Πάπας ἠρνεῖτο τὴν πληρωμὴν τῆς συμφωνηθείσης διατηρήσεως αὐτῶν, ἠρέθιζεν ἐπὶ τούτῳ τὰ

πνεύματα τῶν ὑπηρετῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ Αὐτοκράτορος, παραπέμπων αὐτοὺς διὰ τὸν μισθὸν πρὸς τὸν Ἐφέσου Μάρκον, ὡς ὄντα τὸ μόνον κώλυμα τῆς κοινῆς ἡσυχίας. (pag. 385. βιβλ. Η', κεφ. δ', έ, ς', ή.)

Ὅτε ὅμως, ἐπὶ τῶν δύω τελευταίων συνεδριάσεων, ὁ προβιγκιάλος Ἰωάννης προπετῶς προσεκάλει εἰς συζήτησιν τὸν ἀπόντα Μάρκον, ὡσανεὶ νικηθέντα, καὶ ἐξετείνετο εἰς ἀδολεσχίας, ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Ρωσσίας Μητροπολίτης Ἰσίδωρος, ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τάδε· ὁ μὲν Βασιλεὺς εἶπεν· «Ἡμεῖς κατὰ τὸ παρὸν οὐδὲν βουλόμεθα εἰπεῖν, διὰ τοῦτο οὐδ' ὁ Ἐφέσου ἦλθε μεθ' ἡμῶν· οὐδὲ ἤλθομεν διαλεχθῆναι σήμερον ἡμεῖς, ἀλλὰ διὰ τὸ θέλημα ὑμῶν ἤλθομεν καὶ διὰ τὴν συμφωνίαν, ἣν ἔχομεν πρὸς ἀλλήλους, ὅπως μὴ ἀμελῶνται αἱ συνελεύσεις· ἤλθομεν οὖν. Καὶ εἴτι θέλετε, λέγετε, ἡμεῖς οὐδεμίαν ἀπολογίαν θέλομεν ποιήσειν ὑμῖν.» Ὁ δὲ Ρωσσίας· «ὁ τρέχων μόνος, καὶ ἀγωνιζόμενος μόνος ἐν τῷ σταδίῳ, δοκεῖ νικητής· καὶ ὁ λέγων μόνος, μηδενὸς ἀποκρινομένου, δοκεῖ λέγειν ἀνικήτως·» (Concil. T. 32. pag. 386, 390.)

Μετὰ ταῦτα ἔπαυσαν πλέον αἱ συνοδικαὶ συνεδριάσεις, ἀλλ' οἱ ὀρθόδοξοι συνήρχοντο πολλάκις εἰς τὰ τοῦ Πατριάρχου κελλία, καὶ ὅταν ὁ Ἰσίδωρος συνεβούλευε λέγων, ὅτι συμφέρει κάλλιον νὰ ἑνωθῶσιν, ἢ νὰ διαχωρισθῶσι, πρὶν ἢ τελειωθῇ ἡ ὑπόθεσις, ἐπειδὴ τότε στερηθήσονται καὶ τῶν πρὸς ἐλευθέραν ὁδοιπορίαν μέσων, ὁ Μητροπολίτης Μονεμβασίας, (Δοσίθεος), ἐπέχων σὺν τῷ Μάρκῳ τὸν τόπον τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἀνέκραξε «Καὶ τί βούλεσθε; διὰ τὸ ἀπελθεῖν ἡμᾶς ἐν τῇ πατρίδι μετὰ τῶν ἐξόδων τοῦ Πάπα, θέλετε ἵνα προδώσωμεν τὸ δόγμα ἡμῶν; Ἐγὼ βούλομαι ἀποθανεῖν, ἢ Λατινίσαι ποτέ.» (pag. 391.)

Μετὰ πολλὰς συσκέψεις καὶ συμβούλια, ἐν οἷς ὁ Νικαίας Μητροπολίτης κατεγίνετο νὰ πείσῃ, ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ πατέρες, ἐπίσης καθὼς καὶ οἱ Δυτικοὶ, ὁμολογοῦσι τὴν ἐκπόρευσιν

τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, λέγων ὅτι «οἱ Δυτικοὶ καὶ Ἀνατολικοὶ ἅγιοι οὐ διαφωνοῦσιν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα ἐλάλησεν ἐν πᾶσι τοῖς ἁγίοις· καὶ εἰ θέλετε συγκρουσάσθωσαν τὰ συγγράμματα αὐτῶν πρὸς ἄλληλα, καὶ οὕτως εὑρεθήσονται ὁμογνώμονες οἱ ἅγιοι.» ὁ δ' Ἐφέσου ἀπεδείκνυε τὴν νόθευσιν τῶν βιβλίων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν πατέρων, λέγων· «καὶ τίς οἶδεν, εἰ ἐφθάρησαν αἱ βίβλοι παρ' αὐτῶν;» ὁ δὲ Πάπας διὰ τῶν ἀπεσταλμένων αὐτοῦ ἀπήτει, ἐναντίον τῶν πρώην οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἐθίμων, ἵνα οἱ ὀρθόδοξοι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ἀπαγγείλαντες παράδοξον ὅρκον ἐπὶ τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἀποφανθῶσιν εἶτα τίνος γνώμην ὁμολογοῦσιν ὡς ἀληθεστέραν. — Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν πρὸς τὸν Πάπαν. — «Ἡμεῖς ὅσα ὥρισας, κατελάβομεν ὅτι εἰσὶν ἓν, καὶ τὰ τέσσαρα κεφάλαια πρὸς ἓν βλέπουσι τὸ διαλέγεσθαι. — Λοιπὸν ἐπειδὴ τὰ τέσσαρα κεφάλαια εἰς ἓν περικλείονται, τὸ διαλέγεσθαι καὶ κρίνεσθαι, ἡμεῖς ἀπολογούμεθα μηδόλως κρίνειν καὶ κρίνεσθαι, οὐ γὰρ κερδανοῦμέν τι ἀπὸ ταύτης τῆς κρίσεως. Ἐπειδὴ ἡμεῖς ἔχομεν τὸ ἅγιον Σύμβολον ἀπὸ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἑπτὰ Συνόδων, καὶ οὔτε προστίθεμεν, οὔτε ἀφαιροῦμεν, ἀλλ' ἀρκούμεθα ἐπὶ τῇ διαγνώσει τῶν Πατέρων ἡμῶν τῶν πρὸ ἡμῶν. Ὑμεῖς δὲ καὶ ὅσον προσεθήκατε ἐν τῷ ἱερῷ Συμβόλῳ ἐδείξατε ἁγίους λέγοντας τοῦτο, καὶ ἔχετε ἀπαρασάλευτα· καὶ λοιπὸν οὔτε ἡμεῖς μέλλομεν δέξασθαι ἁπλῶς τὸ προστεθὲν, οὔτε ὑμεῖς μέλλετε ἐξελάσαι αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Συμβόλου· ἵνα τί αἱ φιλονεικίαι καὶ αἱ διαλέξεις, καὶ αἱ παραστάσεις, καὶ οἱ ὅρκοι καὶ αἱ μαρτυρίαι; ἀλλὰ σκεψάσθω ἡ σὴ Μακαριότης, καὶ ἐάν ἐστί τις ἄλλος τρόπος ἑνώσεως ἑνωθησόμεθα· εἰ δ' οὔ, ἀπελευσόμεθα μετὰ φιλίας εἰς τὰ ἴδια.» Ἀλλ' ὁ Πάπας δὲν ἔδωκεν ὁριστικὴν ἀπάντησιν, ὑπέσχετο δὲ μόνον νὰ πέμψῃ τοὺς Καρδιναλίους ἵνα συσκεφθῶσι μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος. (pag. 399.)

Καὶ πάλιν ἤρξαντο αἱ ἰδιαίτεραι συναθροίσεις μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ αὗται οὐδὲν παρήγαγον, καθὼς καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι συσκέψεις, αἱ ἐκτεθειμέναι ἐπὶ τοῦ χάρτου. Συναντηθέντων δὲ προσωπικῶς τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁ Πάπας ἤλεγξεν αὐτὸν ὡς συγχωροῦντα τοῖς Ἕλλησι νὰ μὴ ἐξηγῶνται διὰ μακρῶν ἐπὶ τῶν λόγων τῶν Ἁγίων Πατέρων, περὶ τοῦ δόγματος τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ ἀπεκρίθη αὐτῷ. «Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ αὐθέντης τῆς Συνόδου, οὐδὲ τυρανικῶς θέλω ἑνωθῆναι ἡμᾶς, καὶ οὐδὲ βούλομαι ποιῆσαι τὴν σύνοδόν μου εἰπεῖν τι ἐναντίον τῆς θελήσεως καὶ τῆς σύνειδήσεως αὐτῆς· λοιπὸν οὐ δύναμαι βοηθῆσαι εἰς τὰ ῥήματα ἃ εἶπεν ἡ ἁγιωσύνη σου.» Ἔπειτα δὲ, ὅτε πάλιν ὁ Πάπας παρεπονεῖτο πρὸς τοὺς παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ἀπεσταλμένους, περὶ τῆς βραδύτητος καὶ τῆς ἀπραξίας τῶν Ἑλλήνων, ὁ Μητροπολίτης Ἰσίδωρος ἀπεκρίθη· «Ἀλλὰ τὰ μεγάλα πράγματα μεγάλας ἔχουσι καὶ τὰς πλημμελείας· ἡμεῖς γὰρ εἰ καὶ μακρὸν χρόνον ἔχομεν, καθὼς ὁρίζεις, ἀλλ' οὐδέποτε εἰρηνεύομεν, ζητοῦντες τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν — ἐπεὶ ἀφ' ὅτου ἤρξατο τὸ Θεῖον ἔργον τοῦτο, τέσσαρα ἔτη εἰσὶ, καὶ γίνεται τοῦτο μετὰ σπουδῆς· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα, καθὼς ἀνεφέρομεν, πλημμελείας δέονται καὶ σκέψεων οὐ μικρῶν.» Ἐπανελθόντες δὲ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, οἱ Μητροπολῖται Ῥωσσίας, Νικαίας, Λακεδαιμονίας καὶ ὁ Μιτυλήνης, ἠνάγκαζον πολὺ τοῦτον πρὸς ἕνωσιν, ὁριστικῶς εἰπόντες αὐτῷ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο «ὅτι ἐὰν ἡ βασιλεία σου οὐ θέλει ἑνωθῆναι, ἡμεῖς ἐνούμεθα.» Ὁ λόγος οὗτος κατετάραξε τὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις καὶ πάλιν συνεκάλεσε τοὺς ἑαυτοῦ Ἐπισκόπους, οἷς ὁ Νικαίας κανεγίνετο νὰ ἀποδείξῃ διὰ τῶν συγγραφῶν τοῦ ἀποστάτου Πατριάρχου Βέκκου τὴν ἀλήθειαν τῶν Λατινικῶν γνωμῶν, καὶ ὅτι αἱ λέξεις «ἐκ καὶ διὰ» εἰσὶ συνώνυμοι· ἀλλ' ὁ Ἐφέσου Μάρκος διὰ τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης ἀπέδειξε τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν προθέσεων τούτων. (pag. 473, 481, 484, 485. Συροπ. βιβλ. Η', κεφ. ιγ', ιέ, ις'.)

Ὡρίσθη τέλος ὅπως συνταχθῇ Λίβελλος ὁμολογίας, δυνάμενος νὰ γείνῃ παραδεκτὸς ὑπό τε τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἐν αὐτῷ ἕκαστον τῶν μερῶν ἐτήρει τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, μὴ ἀποῤῥίπτων καὶ τὴν τοῦ ἐναντίου. Ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις τῆς παραδόξου ταύτης ὁμολογίας, ἐγένετο πρόξενος θορυβώδους φιλονεικίας καὶ διαιρέσεως, μεταξὺ τῶν ἀληθῶς ὀρθοδόξων καὶ τῶν Λατινιζόντων. Ἐκ τούτων, πλὴν τοῦ Μάρκου, ἠναντιώθη ἰσχυρῶς καὶ ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος, λέγων, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐμπαίωσε πάσας αὐτῶν τὰς ἐλπίδας· ὁ δὲ Μονεμβασίας ὑπέμνησεν αὐτῷ πικρὸν παράδειγμα τοῦ πάππου αὐτοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, εἰπών· «Παρακαλῶ, Δέσποτά μου ἅγιε, πρόσεχε ἵνα μὴ ποιήσῃς καὶ νῦν, ὥσπερ ἐποίησεν ὁ Βασιλεὺς ὁ Κύριος Μιχαὴλ ὁ . . . . ὁ Λατινόφρων. Μετὰ πολλοὺς δὲ λόγους τῶν ἀγωνιζομένων ἵνα συστήσωσι τὴν ἔκθεσιν, εἶπεν ὁ Βασιλεύς· «δότωσαν γνώμας·» τότε οἱ μὲν ἀνέκραζον τὸ «στέργω,» οἱ δὲ τὸ «οὐ στέργω·» πρὸς αὔξησιν δὲ τῶν ψήφων, ὁ Λακεδαιμονίας προέτεινε τῷ Αὐτοκράτορι νὰ δεχθῇ, ἐναντίον πάντων τῶν κανόνων, καὶ τὰς γνώμας τῶν κοσμικῶν γραμματέων, ἦσαν δὲ ιβ' οἱ μὴ στέρξαντες καὶ κδ', μετὰ τῶν γραμματέων, οἱ στέρξαντες, κατὰ τὴν πλειονοψηφίαν δὲ ταύτην ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι τὴν γενομένην ἤδη ὁμολογίαν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες, ἰδόντες αὐτὴν καὶ διασκεψάμενοι, εὗρον οὐ προσδεκτέαν· διὸ ἐζήτησαν ἢ νὰ στέρξωσιν οἱ ὀρθόδοξοι τὴν παρ' ἐκείνων πεμφθεῖσαν, ἢ νὰ δώσωσιν ἐξηγήσεις ἐπὶ τῆς παρ' αὐτῶν συντεθείσης. Γράψαντες λοιπὸν πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς, προέτειναν ἀπορίας ιβ', ἵνα διὰ τούτου ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς εἰς ἐντελῆ παραδοχὴν τῆς ἑαυτῶν γνώμης ἀκεραιοτάτης, ἄνευ τινὸς ἀντιλογίας ἢ προφάσεως καὶ παραδρομῆς. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ, λαβὼν τὸ γράμμα τοῦτο τῶν Ῥωμαίων, ἐφοβήθη νὰ φανερώσῃ αὐτὸ εἰς τὴν Σύνοδον. (κεφ. ιζ', ιή.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τὰ καθ' ἑκάστην γινόμενα συμβούλια,

ποτὲ μὲν παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι, ποτὲ δὲ παρὰ τῷ Πατριάρχῃ, ἐκλόνιζον ἀεννάως τὰ πνεύματα καὶ τὰς καρδίας τῶν ὀρθοδόξων, ἀκόντων καὶ διὰ τῆς βίας συρομένων πρὸς τὴν ἕνωσιν. Ὁ δὲ Νιαίας ἀνέφερε ψευδεῖς ἢ νενοθευμένας μαρτυρίας, ποτὲ μὲν ἐκ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ποτὲ δὲ ἐκ τοῦ Ἐπιφανείου, ἵνα διὰ τῶν Ἀνατολικῶν τούτων πατέρων ἐφελκύσῃ τοὺς Ἀνατολικούς· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ, ἐμψυχούμενος ἐκ μόνης τῆς ἰδέας τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πατρίδα, ἐπελανθάνετο παντὸς ἄλλου καὶ ἐφρόνει ὅτι ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἔσεται ἐντελῶς ἥσυχος, ἐὰν παραλάβῃ τὸ νέον δόγμα ἐκ προσώπου ἁπάσης τῆς Συνόδου, ἣν ἐνόμιζεν οἰκουμενικήν· ὁ δ' ἀσθενὴς Πατριάρχης ἐμικροψύχει ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου, ἀκούων τὰς φιλονεικίας τῶν Ἐπισκόπων, καὶ προσέχων ποτὲ μὲν εἰς τὰ θωπεύματα τοῦ Νικαίας καὶ τοῦ Ῥωσσίας, ποτὲ δὲ εἰς τὴν σταθερότητα τοῦ Ἡρακλείας καὶ τοῦ Ἐφέσου. Πολλοὶ προσήρχοντο πρὸς τὸν Μάρκον, παρακαλοῦντες καὶ ἱκετεύοντες αὐτὸν νὰ φανῇ συγκαταβατικὸς, οὗτος δὲ ἀπεκρίνετο «οὐ συγχωρεῖ συγκατάβασις εἰς τὰ περὶ τῆς πίστεως.» Ὅτε δὲ οἱ τὴν ἕνωσιν σπεύδοντες ἔλεγον αὐτῷ ὅτι ὀλίγη ὑπάρχει ἡ μεταξὺ τῶν δύω ὁμολογιῶν διαφορὰ, καὶ ὅτι «ὀλίγη τις συγκατάβασις ἑνόνει ἡμᾶς, εἰ θελήσεις καὶ αὐτὸς χρήσασθαι ταύτῃ,» ὁ Μάρκος πάλιν ἀπεκρίνετο. «Παρόμοιόν ἐστι τοῦτο τῷ ῥηθέντι παρὰ τοῦ ἐπάρχου πρὸς τὸν Ἅγιον Θεόδωρον τὸν γραπτὸν ἢ τὸν Στουδίτην· εἶπε γὰρ αὐτῷ· ἔτι μίαν μόνην κοινωνήσατε (μετὰ τῶν αἱρετικῶν) καὶ ἕτερον οὐκ ἀπαιτοῦμεν, πορεύεσθε δὲ ὅποι φίλον ὑμῖν, καὶ ὁ ἅγιος ἔφη πρὸς αὐτὸν, «ὅμοιόν τι λέγεις, ὥσπερ ἂν εἴτις ἀξιῶν ἕτερον λέγοι οὐδὲν αἰτοῦμαί σε, ἀλλ' ἢ τὴν σὴν ἅπαξ ἀποτεμεῖν κεφαλὴν, καὶ μετὰ ταῦτα πορεύου ὅπου θέλεις, οὐ γὰρ ἐστὶ μικρὸν ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ τὸ δοκοῦν μικρόν.» (βιβλ. Θ', κεφ. δ', ς', ζ'.)

Ἐπὶ τέλους, ἰδὼν ὁ Αὐτοκράτωρ ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν Ἐπισκόπων ἦσαν ἤδη πρὸς τὸ μέρος αὐτοῦ, προέτεινεν αὖθις νὰ

ἀποφασισθῇ ἡ ὑπόθεσις διὰ ψήφων κατ' εἰσήγησιν τοῦ Νικαίας, στηριζομένου δῆθεν ἐπὶ μαρτυριῶν τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ὁ Πατριάρχης δὲν ἐδέχετο νὰ φανερώσῃ πρῶτος τὴν γνώμην ἑαυτοῦ, οἱ ἄλλοι ὅμως ἐβίασαν αὐτὸν ἵνα λαλήσῃ πρῶτος, ἀλλ' οὗτος ἐξερράσθη τοσοῦτῳ διφορουμένως, ὥστε οἱ πολλοὶ ἐξέλαβον τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς ἀπόρριψιν τοῦ Λατινικοῦ δόγματος, ὅπερ μετ' αὐτὸν ἀπέρριψαν ἐπίσης δεκαεπτὰ Ἐπίσκοποι καὶ παρεδέχθησαν αὐτὸ μόνον δέκα. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἤθελε μάλιστα νὰ συλλέξῃ καὶ τὰς ψήφους τῶν λαϊκῶν, ἀλλ' ὁ Πατριάρχης ἐκώλυσεν αὐτὸν, καὶ ἡ συνεδρίασις διελύθη, (κεφ. ή.)

Τότε προσῆλθεν εἰς τὸν Πατριάρχην ὁ Μητροπολίτης Ἰσίδωρος, βεβαιῶν αὐτὸν διὰ θωπευτικῶν λόγων, ὅτι ἐὰν οὗτος συνταχθῇ μετ' αὐτῶν, πάντες ἔσονται σύμφωνοι· ὁ ἀδύνατος Ἰωσὴφ ἀπήντησε καὶ πάλιν διφορουμένως, λέγων ὅτι καὶ αὐτῷ φαίνεται δυσάρεστος ἡ αἰσχρὰ διαίρεσις τῶν εὐαρίθμων ἀνατολικῶν, καὶ προσκαλέσας ὠνείδισε τινὰς τῶν Ἐπισκόπων, λέγων, διατί προδίδουσιν αὐτὸν, μὴ ὑποστηρίζοντες γνώμην, θεμελιουμένην ἐπὶ τῶν ἀρχαίων πατέρων; Οὗτοι δὲ ἀπήντησαν ὅτι πράττοντες οὕτως, ἐνόμιζον ὅτι εἰσὶν ὁμόφρονες αὐτῷ, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ πνεύματος τῶν λόγων αὐτοῦ ἐνόουν ὅτι οὐδ' αὐτὸς παραδέχεται τὸ νέον δόγμα· ἀλλ' ὁ Πατριάρχης, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ἀπήντησεν, ὅτι ἔπρεπεν οὗτοι νὰ προσέχωσι κάλλιον εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκολούθου συνεδριάσεως ἐξηγηθήσεται σαφέστερον. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ὁ μικρόψυχος Ἰωσὴφ, μὴ τολμῶν νὰ φανερώσῃ κατ' εὐθεῖαν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, περιέμενεν ἵνα οἱ Ἐπίσκοποι πρῶτοι φανερώσωσι τὰς ἑαυτῶν. Προσεκάλεσεν ἐπίσης καὶ τὸν Μάρκον, παρακαλῶν αὐτὸν, ἐν ὀνόματι πάντων τῶν Ἁγίων καὶ τῆς μνήμης τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ἵνα συμφωνήσῃ διὰ τὴν ἕνωσιν, ἀλλ' οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κλονίσῃ τὸν ἀδάμαντα τοῦτον.

Ὁ δὲ Μητροπολίτης Ἰσίδωρος μετεχειρίσθη ἄλλα μέσα· ἐξένισε δηλονότι διὰ πολυτελοῦς συμποσίου τινὰς τῶν συναδελφῶν, οὓς διδάξας μετὰ τὴν τράπεζαν, κατέπεισε νὰ λέγωσι τὰ συμφέροντα αὐτῷ καὶ νὰ ἐμμένωσι σταθεροὶ εἰς τὴν προωρισμένην συμφωνίαν· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ εἵλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τοὺς ἀπεσταλμένους ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ Μολδοβλαχίας πέμπων αὐτοὺς μετὰ θωπευτικῶν λόγων καὶ πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους, τὸν δὲ Μητροπολίτην Κυζίκου Μητροφάνη, γενόμενον μετὰ ταῦτα Πατριάρχην, ἔσυρε, παραχωρήσας αὐτῷ τὴν χώραν, ἣν πρὸ πολλοῦ ἐζήτει. (κεφ. θ'.)

Τέλος δὲ ἐπὶ τῆς ἐσχάτης συνεδριάσεως, ἐν ᾗ παρῆν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ πάντες ἦσαν ἤδη προητοιμασμένοι διὰ τὴν ἕνωσιν, ὁ Πατριάρχης παρουσίασεν ἐγγράφως τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἔχουσαν οὕτως· «Ἐπειδὴ ἠκούσαμεν τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τῶν Δυτικῶν, τὰ μὲν λέγοντα ὡς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὰ δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ· εἰ καὶ ἐστὶ τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ ταυτὸν τῷ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ταυτὸν τῷ διὰ τοῦ Υἱοῦ· ὅμως ἡμεῖς τὸ «ἐκ τοῦ Υἱοῦ» ἀφέντες λέγομεν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἀϊδίως καὶ οὐσιωδῶς ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ αἰτίας· τῆς «διὰ» ἐνταῦθα σημαινούσης αἰτίαν ἐπὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως.»

Μετὰ τὸν Πατριάρχην πρῶτος ὁ Μητροπολίτης Ἡρακλείας ὡμίλησεν, ὡς τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας, καὶ δὲν ἔστερξε τὸ νέον δόγμα «ἐκ τοῦ Υἱοῦ.» ἕτερος δὲ τοποτηρητής, ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος ἔστερξεν αὐτὸ καὶ τὴν μετὰ τῶν Λατίνων ἕνωσιν· καὶ ἐθαύμασαν πάντες πῶς αὐτὸς, ὅστις πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐποιήσατο πολὺν λόγον περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ ἀπέδειξε τὸ ἀβάπτιστον τῶν Λατίνων διὰ ῥήσεων τῶν ἁγίων πατέρων, ὑποτυπούντων τίνι τρόπῳ γίνεται τὸ βάπτισμα, ὅπερ οὗτοι τελοῦσιν ἄνευ καταδύσεως,

ἐναντίον τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τῆς λέξεως «βαπτίζω» (καταδύω ἢ βυθίζω). Ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος, μὴ παρευρεθεὶς ἐν τῇ συνεδριάσει ταύτῃ ἀσθενείας ἕνεκα, οὐδὲ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἠθέλησε νὰ δώσῃ, καίτοι πολλὰ προτρεπόμενος. Τῷ παραδείγματι τούτου ἠκολούθησαν καὶ οἱ Μητροπολῖται Ἐφέσου, Μονεμβασίας καὶ Ἀγχιάλου, οἱ δὲ λοιποὶ περὶ τοὺς τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν, συνεφώνησαν διὰ τὴν ἕνωσιν, ἀποπλανήσαντες καὶ μετατρέψαντες ἑτέρους ἓξ. Οἱ δὲ παρόντες ἡγούμενοι τῶν Μονῶν, ἐπειδὴ ἡ σταθερότης αὐτῶν ἦτο ἐγνωσμένη, ἀπηγορεύοντο τοῦ δοῦναι ψῆφον, ἐν ᾧ οἱ λαϊκοὶ ἠρωτήθησαν· ὁ Αὐτοκράτωρ ἤθελε νὰ βιάσῃ εἰς τοῦτο καὶ τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ τὸν Δεσπότην Δημήτριον, ὃν μετὰ κόπου κατέπεισε νὰ ἐπιστρέψῃ ἐξ Ἐνετίας εἰς Φλωρεντίαν· ἀλλ' οὗτος ἔμεινεν ἀκλόνητος καὶ ἀνεχώρησε πάλιν εἰς Ἐνετίαν, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου, λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ δύω τῶν σοφωτέρων Ἑλλήνων φιλοσόφων, τὸν Γεμιστὸν δηλονότι, καὶ τὸν Σχολάριον, ὅστις ἦτο ὁ πατριαρχεύσας Γεννάδιος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Βασιλευούσης. (Βιβλ. Θ', κεφ. θ'. ι.)

Ὁ Σουσδάλης Ἀβράμιος ἐδραπέτευσεν εἰς Ῥωσσίαν μετὰ τῶν ἑαυτοῦ πρεσβυτέρων· ὁ δὲ Ἰβηρίας Ἐπίσκοπος εἰς μάτην ἐδείκνυε τοῖς ἄλλοις τὰ γράμματα τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἐντελλομένου αὐτοῖς νὰ ὑπερασπίζωνται σταθερῶς τὰ δόγματα, ὥστε ἐπὶ τέλους προσποιηθεὶς τὸν παράφρονα, ἀπεδήμησε λαθραίως εἰς Ἐνετίαν· ὁ δὲ συναπεσταλμένος αὐτῷ ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας δὲν ἐφοβήθη νὰ ἐλέγξῃ κατὰ πρόσωπον αὐτὸν τὸν Πάπαν διὰ τοὺς νεωτερισμοὺς, ὅσους συνεχώρησεν ἑαυτῇ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, διὸ καὶ ἀπέκοψεν αὐτὴν ἡ Ἀνατολικὴ ἐκ τῆς ἑαυτῆς κοινωνίας. Οὗτος συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ διορθώσῃ καὶ τὰ σφάλματα τῶν ἑαυτοῦ προκατόχων· ὅτε δὲ ἤκουσε καὶ πάλιν δὶς καὶ τρὶς τὸν Προβιγκιάλον Ἰωάννην ἀναφέροντα ἀκαταπαύστως ἐν ταῖς ἀποδείξεσιν αὐτοῦ τὸν Ἀριστοτέλη, ὁ Ἴβηρ μεγιστὰν ἀνέκραξεν· «ὁμίλει ἡμῖν κάλλιον περὶ τοῦ ἁγίου

Πέτρου, τοῦ ἁγίου Παύλου, τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου, οὐχὶ δὲ περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους.» (κεφ. ιϐ΄.) (α).

Ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐπιθυμῶν νὰ στερεώσῃ τὴν βεβιασμένην ταύτην ἕνωσιν, ἐδήλωσεν ὅτι μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου οὐδεὶς ἔχει ἄδειαν νὰ λέγῃ τι κατὰ τῆς ἑνώσεως ταύτης, οὐδὲ νὰ μεταβάλλῃ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀτιμωρητί· διέταξε δὲ καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς μεγιστᾶνας νὰ ἐπαγρυπνῶσιν αὐστηρῶς ἐπὶ τῶν ἑνωθέντων. Ἀλλὰ πόσον ἐξεπλάγη ὅταν, ἐλθὼν τὴν ἐπιοῦσαν εἰς τὸν Πάπαν, ἵνα κομίσῃ αὐτῷ τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν περὶ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἐκκλησίας, οὐ μόνον ὑπεδέχθη μετὰ ψυχρότητος παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ἀλλὰ καὶ ἤκουσε παρ' αὐτοῦ ὅτι «οὐκ ἔστι τοῦτο μόνον, ὃ νῦν λέγετε, ἀρκετὸν πρὸς τὸ γενέσθαι τὴν ἕνωσιν, ἀλλ' εἰσὶ καὶ ἕτεραι διαφοραὶ μεταξὺ ἡμῶν· χρὴ οὖν διορθωθῆναι κἀκείνας, καὶ τότε ἑνωθῆναι ἀλλήλοις.» (κεφ. ιγ΄.)

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐζήτουν ἐπιμόνως, ἵνα ἐκ τῆς σταλείσης πρὸς αὐτοὺς νέας ὁμολογίας τῶν Ἑλλήνων ἀφαιρεθῇ ἡ πρόθεσις «διὰ» καὶ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Συροπούλου, ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἤρξαντο νὰ μετανοῶσι διὰ τὴν βίαν καὶ σπουδὴν αὐτῶν πρὸς τὴν ἕνωσιν· εἰς τὸ Λατινικὸν κείμενον τῆς Συνόδου, ἀποσιωπᾶται τοῦτο, ὥστε δὲν φαίνεται καθαρῶς, τίνι

(α) Ἴδου τί λέγει ὁ Συρόπουλος περὶ τούτου· «Ὁ αὐτὸς δὲ Ἴωὴρ, καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ συνοδικῇ συνελεύσει, ἑορτασίμου Λειτουργίας γενομένης ἐνώπιαν τοῦ Πάπα, καὶ μεταξὺ διδασκαλίαν μεγάλην Λατινικῶς εἰρηκότος τοῦ εὐγενοῦς ἀνδρὸς Ἰωάννου τοῦ πρωτονοταρίου (Protonotarius), παρακληθέντων καὶ ἡμῶν ἐκεῖσε, ἐπεὶ πολλάκις παρήγαγεν ἐκεῖνος τὸν Ἀριστοτέλη εἰς παρίστασιν, ὡς ἔλεγε καὶ ἐδίδασκεν, ἤκουσε δὲ τοῦτο δὶς τε καὶ τρὶς ὁ Ἴωὴρ, νύττει με τῇ χειρὶ, καὶ στραφεὶς μοι πρὸς ἐκεῖνον καὶ διαπορουμένῳ νεύματι τί ἄρα καὶ βούλεται, εἶπε, τί Ἀριστότελε, Ἀριστότελε, νὴ καλὸ Ἀριστότελε, ἐμοῦ δὲ εἰρηκότος καὶ λόγῳ καὶ νεύματι τί δὲ ἔστι τὸ καλόν; εἶπεν ὁ Ἴωὴρ, ἅγιο Πέτρο, ἅγιο Παῦλο, ἅγιο Βασίλειο, ἅγιο Θεολόγο Γρηγόριο, Χρυσόστομο, νὴ Ἀριστότελε, Ἀριστότελε.»

τρόπῳ ἐγένετο ἡ συμφωνία ἐπὶ τῆς προτάσεως ταύτης· ἄξιον ὅμως μείζονος προσοχῆς ὑπάρχει τὸ ἑξῆς. Ὅταν ὁ Πάπας Εὐγένιος ἐδήλωσεν ὅτι συγκατατίθεται ἐπὶ τῇ παρὰ τῶν Ἑλλήνων κομισθείσῃ ἐκθέσει, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἠσπάζοντο αὐτοὺς ἐνώπιον ἐκείνου, αὐτὸς αἴφνης προέτεινε τοῖς Μητροπολίταις Ῥωσσίας, Νικαίας, Τραπεζοῦντος καὶ Μιτυλήνης, νὰ τελειώσωσιν ἄνευ ἀναβολῆς καὶ τὴν περὶ ἑτέρων πραγμάτων συζήτησιν, οἷον περὶ τοῦ καθαρτηρίου, περὶ τῶν ἀζύμων, περὶ τοῦ χρόνου τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν θείων δώρων καὶ περὶ τῆς παπικῆς ἐξουσίας· — καὶ ἐπειδὴ οὗτοι ἀπήντησαν, ὅτι ταῦτα εἰσὶν ὑπόθεσις ἁπάσης τῆς Συνόδου καὶ οὐχὶ μερική, ἐκεῖνος εἶπεν αὐτοῖς ἐκ δευτέρου «ὅτι ὑπολείπεται ἔτι μικρόν τι ζήτημα πρὸς τελείαν ἕνωσιν·» καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα ἀναγνώσωσι τέσσαρας προτάσεις, ὧν κορυφαία ἦτο ἡ ἑξῆς· «ἵνα ὁ Ἀποστολικὸς θρόνος, καὶ ὁ Βικάριος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ἄκρος Ἀρχιερεὺς, ἔχῃ τὰ προνόμια αὐτοῦ, ἤτοι ὁ Μακαριώτατος Πάπας, καὶ ὃ προσέθηκεν ἐν τῷ ἱερῷ συμβόλῳ, ἔξεστιν αὐτῷ προσθεῖναι, καὶ ἔστι δίκαιον αὐτοῦ, ὡς ἄκρῳ Ἀρχιερεῖ.» (κεφ. ις'. Concil. T. 32. pag. 500, 501, 503.)

Οἱ δ' ἀπεσταλμένοι Ἕλληνες, ἀναγνόντες ταῦτα, ἀντέστησαν καὶ πάλιν λέγοντες· «ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν ἄδειαν παρὰ τοῦ Βασιλέως ἡμῶν ἀπολογήσασθαι τὸ τυχὸν, ἀλλ' ἰδίως ὡς φίλοι ἀπολογούμεθα καὶ λέγομεν· ὅτι τὸ πρῶτον ζήτημα ἐστιν ἀδικώτατον. Πῶς γὰρ ἔχομεν ἡμεῖς εἰπεῖν, ἔχειν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης ἐξουσίαν προσθεῖναι ἢ ἀφαιρεῖν ἄνευ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς τῶν Πατριαρχῶν; Διὸ εἰ καὶ τὸ προστεθέν ἐστιν εὐσεβὲς, ἀλλ' ὁ τολμήσας τοῦτο ἄνευ διαγνώσεως συνοδικῆς, οὐκ ἀθωωθήσεται. Εἰ δὲ θέλετε, εἴπατε ὅτι ἀδίκως ἐποιήσατε, καὶ μηκέτι ποιῆσαι ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο, καὶ οὕτω συγχωρήσεως τεύξεσθε.»

Εἰς μάτην δὲ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς ὁ Πάπας νὰ κομίσωσι τὴν εἰρημένην πρότασιν ἐπὶ χάρτου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα· οὗτοι

ἠρνοῦντο, ὡς μὴ ἔχοντες περὶ τούτου πληρεξουσιότητα, διηγήθησαν ὅμως διὰ ζώσης τῷ τε Αὐτοκράτορι καὶ τῷ Πατριάρχῃ τὰ γεγονότα μικρὸν πρὸ τοῦ γεύματος. Τὸ δ' ἑσπέρας αἴφνης ἀνηγγέλθη αὐτοῖς ὅτι ὁ Πατριάρχης ἀπέθανεν. Ἅπαντες ἀπήλθομεν ἵνα μάθωμεν τίνι τρόπῳ ἐτελεύτησε, καὶ τίς ἡ τοῦ θανάτου αἰτία· καὶ ἐμάθομεν παρὰ τῶν αὐτοῦ ὑπηρετῶν, ὅτι δειπνήσας ἀπεσύρθη εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ συνήθειαν, ἔνθα λαβὼν χάρτην καὶ κόνδυλον καὶ μέλαν, ἔγραφεν· ἀλλ' αἴφνης, καταληφθεὶς ὑπὸ τρόμου καὶ ὑπερβολικοῦ κλόνου, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Εἰς δὲ τὸν γραφέντα παρ' αὐτοῦ χάρτην ἀνέγνωμεν τὰ ἑξῆς. «Ἐπειδὴ πρὸς τὸ τέλος ἔφθασα τῆς ἐμῆς ζωῆς, βουλόμενος τελειῶσαι τὸ κοινὸν ὀφείλημα ἤδη, χάριτι Θεοῦ γράφω καὶ ὑπογράφω τὴν ἐμὴν δόξαν φανερῶς τῇ ἐμῇ υἱότητι. Πάντα οὖν ἅτινα νοεῖ, καὶ ἅτινα δογματίζει ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ αὐτὸς ἐγὼ νοῶ, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐμὲ συμπειθόμενον ἀφιερόνω. Ἔτι τὸν μακαριώτατον Πατέρα Πατέρων, καὶ μέγιστον Ἀρχιερέα, καὶ τοποτηρητὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν Πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ὁμολογῶ εἰς πάντων ἀσφαλότητα. Ἔτι τῶν ψυχῶν τὸ καθαρτήριον. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτων ἀσφάλειαν ὑπεγράφη κατὰ τὴν ἐννάτην τοῦ Ἰουνίου μηνὸς, χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ τριακοστῷ ἐννάτῳ. Ἰνδικτιῶνος δευτέρας.» (pag. 506.)

Ὁποία παραδοξολογία, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ὁποία φανερὰ παραποίησις! Τὴν πρωΐαν ἔτι οἱ ἀποσταλέντες πρὸς τὸν Πάπαν ἐκ προσώπου τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Βασιλέως, λέγουσιν ὅτι δὲν ἔχουσι πληρεξουσιότητα νὰ ὁμολογήσωσι τὸ ἀπεριόριστον τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, καὶ ἀναγγέλλουσι περὶ τούτου τῷ Πατριάρχῃ, μίαν ὥραν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ὁ δὲ Πατριάρχης, τελευτῶν τοσούτῳ αἰφνιδίως, ὑπογράφει ἐκεῖνα, περὶ ὧν μάλιστα οὐ μόνον συζήτησις, ἀλλ' οὐδὲ λόγος κἂν ἐγένετο καθ'

ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Συνόδου· διότι ὁ Πατριάρχης, ὡς εἴδομεν, μετὰ μεγίστης ἐπιμονῆς, ὑπερασπίζετο πάντα, καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα τῶν προνομίων καὶ δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ἐπισήμων μετὰ τοῦ Πάπα συνεντεύξεων. Ἂν καὶ ὁ Συρόπουλος δὲν περιγράφει λεπτομερῶς τὴν τελευτὴν τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ λέγει ἁπλῶς περὶ τοῦ αἰφνιδίου αὐτῆς, — ἀνάγκη ὅμως ἢ νὰ ἀπορρίψωμεν τὴν τελευταίαν ταύτην διαθήκην τοῦ Ἰωσὴφ, ἢ νὰ πιστεύσωμεν τὴν φρικτὴν διήγησιν περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἁρυσθεῖσαν ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Βατικάνου, καὶ ἔχουσαν οὕτως.

«Ὁ Πατριάρχης Ἰωσὴφ, ἰδὼν τὴν ἀπάντησιν καὶ τὴν τυραννίαν, μετεμελήθη διὰ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, ἀπεσπάσθη τῆς ἑνώσεως καὶ δὲν ὑπέγραφεν. Ἐποίησαν λοιπὸν πλαστὴν ὑπογραφὴν· τρεῖς μοναχοὶ ἔπνιξαν αὐτὸν, ἡ δὲ ὑπογραφὴ αὕτη εὑρέθη δῆθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀποθανόντος.»

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου, οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολλαπλασίασαν τὰς προσπαθείας αὐτῶν πρὸς ὅσον ἔνεστι ταχυτέραν σύνταξιν τοῦ λιβέλλου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνώσεως, οἱ δὲ Καρδινάλιοι, ἀκαταπαύστως μεταβαίνοντες ἐκ τῶν παπικῶν εἰς τοὺς βασιλικοὺς θαλάμους, κατέπεισαν ἐπὶ τέλους, μετὰ πολλὰς ἐνστάσεις καὶ ἀντιθέσεις, τὸν Αὐτοκράτορα, νὰ συμφωνήσῃ ἄνευ εἰδήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Συνόδου εἰς τὰ τέσσαρα διαφιλονεικούμενα ζητήματα ἢ κεφάλαια, ὧν τὸ μὲν ἐστὶ περὶ τῆς προσθήκης ὅτι θεμιτῶς καὶ εὐλόγως ἐγένετο ἐν τῷ συμβόλῳ· τὸ δὲ περὶ τοῦ ἐνζύμου καὶ ἀζύμου ἵνα δηλαδὴ ἑκάστη τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν Ἐκκλησιῶν (ἀδιαφόρως) κατὰ τὴν ἰδίαν συνήθειαν, ἡ μὲν ἱερουργῇ τὸ ἄζυμον, ἡ δὲ τὸ ἔνζυμον· τὸ δὲ περὶ τοῦ καθαρτηρίου ἢ πουργατορίου καὶ τὸ τέταρτον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπέμεινεν, ἵνα οἱ ὀρθόδοξοι φυλάξωσι τὸ ἑαυτῶν σύμβολον ἀμετάβλητον καὶ τὸ ἁγίασμα τῶν θείων δώρων τῇ ἐπικλήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τῇ γενομένῃ παρὰ τοῦ Ἱερέως κατὰ τὴν

τάξιν τῶν ἀρχαίων λειτουργιῶν, ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ μέγας Χρυσόστομος παρέδωκαν. Τοσούτῳ δ' ἔπασχεν ἐπὶ ταῖς ἀτόποις ταύταις ἀπαιτήσεσι τῶν Ῥωμαίων ὁ Βασιλεὺς, ὥστε ἀκουσίως ἀνέκραξεν· «Ὁρῶ ἀνθρώπους (τοὺς Λατίνους δηλονότι) ἀπειθεῖς, καὶ φιλονεικοῦντας ἀεὶ συνιστᾷν τὸ ἑαυτῶν θέλημα, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἀγωνιζομένους ἀναιρεῖν, ὅπερ ἂν εἰπεῖν φθάσειέ τις, ὥστε ἐὰν εἴπῃ τις ἐξ ἡμῶν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, μέλλουσι φειλονεικεῖν καὶ μίαν ἡμέραν καὶ δύο, καὶ παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν ἀναιρεῖν αὐτὸ, καὶ λέγειν ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἔστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν· εἰ οὐκ εἶχον οἱ Λατῖνοι τὰς εἰσηγήσεις παρὰ τῶν ἡμετέρων, οὐκ ἂν ἔλεγον οὐδὲ ἐζήτουν τὰ τοιαῦτα. Ἐγὼ δὲ οἶδα καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἐρεθίζοντες ἐκείνους.» Ἔλεγε δ' οὕτως, αἰνιττόμενος τοὺς Μητροπολίτας Νικαίας καὶ Ῥωσσίας, προσπαθοῦντας ὅλαις δυνάμεσιν ὅπως ἀνυψώσωσι τὴν παπικὴν ἐξουσίαν. (Βιβλ. 1'. κεφ. ά, γ'.)

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Μιτυλήνης, ἄξιος συνεργὸς τῶν δύο τούτων προδοτῶν, συνεβούλευε μυστικῶς τῷ Πάπᾳ, νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἐνδείας τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ δώσῃ αὐτοῖς ποσότητά τινα χρημάτων, ὅπερ καὶ ἐξεπλήρωσε μετ' εὐχαριστήσεως ὁ Πάπας, δι' ἐκείνου· ἦτο δὲ τοσαύτη ἡ ἔνδεια τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, ὥστε ὁ Νικομηδείας ἐβιάσθη νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ Πάπα χρήματα, πρὸς ἐξαγορὰν τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ. Τότε ὁ Ἐφέσου Μάρκος, βλέπων ποῦ κλίνει ἡ ὑπόθεσις, ἐζήτησε διὰ τοῦ Δεσπότου Δημητρίου τὴν ἄδειαν τοῦ Αὐτοκράτορος νὰ μὴ ἔχῃ τοῦ λοιποῦ μέρος εἰς οὐδὲν συμβούλιον, καὶ ἔλαβε τὴν βασιλικὴν ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἀσφαλοῦς ἐπανόδου αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα, καί τοι ἀρνουμένου μετὰ σταθερότητος τὴν ἕνωσιν. Οἱ δὲ κορυφαῖοι τῶν ὑπερμάχων αὐτῆς ὁ Νικαίας τε καὶ ὁ Ῥωσσίας, εἶπον πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἐν τέλει τοῦ περὶ ἑνώσεως ὅρου πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἀφορισμὸς καὶ ἀνάθεμα κατὰ τῶν μὴ στερξόντων ἢ καὶ ἐναν-

τιωθησομένων· ἀντέστη ὅμως ἰσχυρῶς πρὸς τὴν ἀσεβῆ ταύτην πρότασιν ὁ Τραπεζοῦντος, καὶ ἐκ τούτου ἀνεφύη διχόνοια μεγάλη μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς ἑνώσεως

Ἡ δὲ Λατινιστὶ συνταχθεῖτα βίβλος τῶν πράξεων, μηδὲν λέγουσα περὶ τῶν κατ' οἶκον περιστάσεων τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, ἐκτίθησι μετὰ μεγίστης λεπτομερείας τὰ ἀλλεπάλληλα συμβούλια πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἑνώσεως. Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου ὁ Πάπας προσκαλεσάμενος τοὺς Μητροπολίτας Ῥωσσίας Ἰσίδωρον, τὸν Νικαίας Βησσαρίωνα καὶ τὸν Μιτυλήνης, προὔτεινεν αὐτοῖς καὶ πάλιν, μετὰ τὴν δήλωσιν τῆς συναινέσεως περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς εἰς τὸ σύμβολον προσθήκης, νὰ συμφωνήσωσι καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζητημάτων· οὗτοι δ' ἀπεκρίθησαν, ὅτι τὰ μὲν ζητήματα περὶ καθαρτηρίου καὶ περὶ ἀζύμων ὀλίγον εἰσὶ σπουδαῖα, καὶ διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ συσκεφθῶμεν περὶ αὐτῶν, καθὼς καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων, ὅσα ἀνήκουσι τῷ Πάπᾳ, μετὰ τὴν ἕνωσιν. «Τὸ δὲ τῆς εἰς τὸ σύμβολον προσθήκης, ἡμεῖς οὐ δεξόμεθα πώποτε ταύτην, ἀλλ' ἐγχωροῦμεν ὑμῖν ἔχειν ταύτην ἐν ταῖς ὑμῶν Ἐκκλησίαις, οὐ μὴν ἐν ταῖς τῆς Ἀνατολῆς, καθὼς ἐπίσης φυλάττομεν καὶ τὸ περὶ ἁγιασμοῦ τῶν θείων δώρων διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰ καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι τοῦτο τελειοῦται διὰ τῶν Κυριακῶν φωνῶν. (Tom. 32 Concilior. pag.508.) Ὅτε δὲ οἱ Καρδινάλιοι ἐδήλωσαν τῷ Αὐτοκράτορι λέγοντες, ὅτι ἂν καὶ ἐν τῷ τῆς ἑνώσεως ὅρῳ ἐγένοντο ἐπεξηγήσεις περὶ μόνου τοῦ καθαρτηρίου, καὶ ὁ Πάπας περὶ τούτου ἔπειθεν αὐτὸν προσωπικῶς, «οὐκ ἔστιν ὅμως δυνατὸν ἑνωθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν, ἂν μὴ προστεθῶσιν αἱ δύω ζητήσεις αὗται, ἡ τοῦ καθαρτηρίου καὶ ἡ τῆς Ἱερουργίας ἢ τῆς τελετῆς τῶν μυστηρίων»—ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπεκρίθη· «ἡμεῖς οὐδὲν λέγομεν, εἰμὴ ὁ καιρὸς ἤγκικε, καὶ ἔστιν ἀναγκαῖον ἑτοιμᾶσαι ἡμῖν ἀπελθεῖν.»

Ὁ Πάπας καὶ οἱ Καρδινάλιοι κατεγίνοντο νὰ καταπραύνω-

σιν αὐτὸν, ὑποσχόμενοι νὰ ἑτοιμάσωσι τὰ εἰς Ἐνετίαν ὡπλισμένα κάτεργα καὶ τὰ χρήματα διὰ τὴν λαμπρὰν ἐπιστροφὴν αὐτῶν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἑνώσεως. Μετά τινας δ' ἡμέρας ὁ Πάπας ἐμήνυσε πάλιν εἴς τινας τῶν Ἑλλήνων Ἐπισκόπων ἵνα ἀπέλθωσι πρὸς αὐτὸν, χωρὶς τοῦ Αὐτοκράτορος ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τῶν προνομίων, τῶν ἀνηκόντων αὐτῷ, ὡς ἄκρου Ἀρχιερέως καὶ κορυφαίου τῶν ποιμένων, ὡς διδασκάλου, ὡς διαδόχου τοῦ Πέτρου καὶ τοποτηρητοῦ τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Ἐπίσκοποι, ἐπιστρέψαντες εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἠνέῳξαν τοὺς συνοδικοὺς κανόνας, ἵνα πληροφορηθῶσι λεπτομερέστερον ὁποῖα εἰσὶ τὰ δικαιώματα ἑκάστης Ἐκκλησίας· καὶ μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἔκριναν νὰ ἀναγνωρίζωσι πάντα τὰ παπικὰ προνόμια πλὴν τῶν δύο τούτων. «Πρῶτον ἵνα μὴ ὁ Πάπας συναθροίζῃ Σύνοδον οἰκουμενικὴν ἄνευ Βασιλέως καὶ τῶν Πατριαρχῶν, εἴπερ ἔλθωσιν· εἰ δὲ μηνυθῶσι καὶ οὐκ ἔλθωσιν, ἵνα μὴ διὰ τοῦτο ἀπομείνῃ ἡ Σύνοδος. Καὶ τὸ δεύτερον, εἴτις νομίζοι ἀδικεῖσθαι παρά τινος τῶν Πατριαρχῶν, καὶ ἔλθοι (πρὸς τὸν Πάπαν) ὁ ἐκκαλούμενος τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα μὴ ἔρχωνται οἱ Πατριάρχαι ἁπαντῶντες καὶ κρινόμενοι, ἀλλ' ὁ Πάπας πέμποι ἐξεταστὰς κατὰ χώραν κἀκεῖσε, παρουσῶν τῶν ὑποθέσεων, τοπικῶς ποιεῖν τοῖς ἀδικουμένοις τὸ δίκαιον.» Ἀλλ' ὁ Πάπας συμβουλευθεὶς μετὰ τῶν Καρδιναλίων, ἐξηκολούθει λέγων «ὅτι θέλει τὰ προνόμια πάντα τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ θέλει ἔχειν τὴν ἔκκλητον, καὶ ἰθύνειν καὶ ποιμαίνειν πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ὥσπερ ποιμὴν τῶν προβάτων· πρὸς τούτοις ἵνα ἔχῃ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν συγκροτεῖν Σύνοδον οἰκουμενικὴν, ὅτε δεήσειε, καὶ πάντας τοὺς Πατριάρχας ὑπείκειν τῷ θελήματι αὐτοῦ.» Ταῦτα ἀκούσας ὁ Βασιλεὺς ἀπήλπισε, καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, εἰμὴ, «οἰκονομήσατε ἡμᾶς ἀπελθεῖν.» Ἀλλ' οἱ Καρδινάλιοι καὶ οἱ Μητροπολῖται Ῥωσσίας, Νικαίας καὶ Μιτυλήνης ἐγένοντο μεσῖται μεταξὺ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος. (pag. 511, 514, 515)

Ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισαν νὰ ὁμολογήσωσι τὸν Πάπαν ἄκρον Ἀρχιερέα, καὶ ἐπίτροπον, καὶ τοποτηρητὴν καὶ δικάριον τοῦ Χριστοῦ, ποιμένα τε καὶ διδάσκαλον πάντων τῶν Χριστιανῶν ἰθύνοντα καὶ κυβερνῶντα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, σωζομένων ὅμως καὶ τῶν προνομίων καὶ τῶν δικαίων τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς· ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἀπεφάσισαν καὶ νὰ μὴ ὑποχωρήσωσιν αὐτῷ τοῦ λοιποῦ εἰς οὐδὲν, οὔτε διὰ λόγων, οὔτε ἐγγράφως, ἀλλὰ νὰ ζητήσωσιν ὅσον τάχιον τὴν ἕνωσιν καὶ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν. Ὁ Εὐγένειος συνήνεσε τούτοις καὶ διωρίσθησαν ἀμφοτέρωθεν ἄνδρες ἐκλεκτοὶ ἵνα συντάξωσι τὸν ὅρον περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἑτέρα ἀνεφύη διχόνοια.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἤθελον νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα· ὁ δὲ Παλαιολόγος ἐπέμενε μετὰ πολλὰς φιλονεικίας, ἵνα προστεθῶσι καὶ ταῦτα· «συναινέσει τοῦ Γαληνοτάτου Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν·» εἰς δὲ τὸ μέρος, ὅπερ διελάμβανε περὶ τῶν προνομίων τοῦ Πάπα, ὥρισε νὰ προστεθῇ ὅτι οὗτος χαίρει ταῦτα κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίωνΠατέρων καὶ κατὰ τὴν θείαν Γραφὴν καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, — σωζομένων τῶν δικαίων καὶ πάντων τῶν προνομίων τῶν λοιπῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν. Μετα τοσαύτης δ' ἰσχυρογνωμοσύνης ἐπέμενον οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν, ὥστε ἡ λέξις «πάντων,» ἀναφερομένη εἰς τὰ δικαιώματα τῶν Πατριαρχῶν, ἐγέννησε νέαν διχόνοιαν. (pag. 521.)

Ἔπέστη δὲ καὶ ἡ ὥρα νὰ ὑπογράψωσι τὴν πρᾶξιν, πικρὰν διὰ τοὺς ὀρθοδόξους, οἵτινες χάριν τῆς λεγομένης ἑνώσεως ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσι τὴν Λατινικὴν προσθήκην περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὡς ὀρθὴν, ἂν καὶ δὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ εἰσαγάγωσιν αὐτὴν καὶ εἰς τὸ ἑαυτῶν σύμβολον· προσέτι νὰ ὁμολογήσωσι τὸ δυτικὸν

δόγμα περὶ τοῦ καθαρτηρίου, τὸ δὲ πάντων δυσφορώτατον διὰ τοὺς γινώσκοντας τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, νὰ συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῇ ἐξῆς νέᾳ διδασκαλίᾳ, ἥτις ὠνομάζετο ὀρθὴ καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς πράξεις τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, καί τοι ἓν μόνον ἐπ' αὐτῆς βλέμμα ἀρκεῖ ἵνα πείσῃ οἱονδήποτε περὶ τοὐναντίου.

«Ἔτι ὁρίζομεν τὴν ἁγίαν Ἀποστολικὴν καθέδραν, καὶ τὸν Ῥωμαϊκὸν Ἀρχιερέα εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ πρωτεῖον κατέχειν, αὐτόν τε τὸν Ῥωμαϊκὸν Ἀρχιερέα διάδοχον εἶναι τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀληθῆ τοποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴν, καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν πατέρα τε καὶ διδάσκαλον ὑπάρχειν, καὶ αὐτῷ ἐν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τοῦ ποιμαίνειν, καὶ διιθύνειν καὶ κυβερνᾷν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλήρη ἐξουσίαν παραδεδόσθαι, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται. Ἀνανεοῦντες ἔτι καὶ τὴν ἐν τοῖς κανόσι παραδεδομένην τάξιν τῶν λοιπῶν σεβασμίων Πατριαρχῶν, ὥστε τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχην δεύτερον εἶναι μετὰ τὸν Ἁγιώτατον Πάπαν τῆς Ῥώμης, τρίτον δὲ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας, τέταρτον δὲ τὸν τῆς Ἀντιοχείας, καὶ πέμπτον τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, σωζομένων δηλαδὴ καὶ τῶν προνομίων ἁπάντων καὶ τῶν δικαίων αὐτῶν.» (pag.527.)

Ἂν καὶ ἡ τελευταία αὕτη ἐπεξήγησις ἐξησφάλιζε τοὺς Πατριαρχικοὺς θρόνους, καθὼς καὶ ἡ παραπομπὴ εἰς τοὺς οἰκουμενικοὺς κανόνας ἐκρήμνιζεν ἐκ θεμελίων πάντα τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα περὶ τοῦ ὑποτιθεμένου τοποτηρητοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς παπικῆς ἐξουσίας,—ἦτο ὅμως καταισχύνη διὰ τοὺς ὀρθοδόξους νὰ ἔλθωσιν ἐξ ἀπωτάτων μερῶν ἵνα θυσιάσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἐκκλησίας χάριν τῶν περιστάσεων, αἵτινες συνέθλιβον τὴν Αὐτοκρατορίαν. Ὁ Ἐφέσου Μάρκος ὅμως ἔμεινεν ἀκλόνητος, ὁ δ' Ἐπίσκοπος Σταυρουπόλεως ἔφυγε λάθρα καὶ

δὲν ὑπέγραψεν, ὁ δὲ Μητροπολίτης Ἡρακλείας καὶ τοι προσποιηθεὶς τὸν ἀσθενῆ, ἐβιάσθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος νὰ ὑπογράψῃ κλινήρης ὢν, διὰ δὲ τοῦτο ἐζήτει ἔπειτα παυδήμως νὰ ἀποκόψωσιν αὐτῷ τὴν χεῖρα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἐφέσου Μάρκος ἐπεῖχε καὶ τὸν τόπον τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἡ ἄρνησις αὐτοῦ ἐκλόνιζε τὴν πεποίθησιν τῆς Συνόδου. Ἀλλ' οἱ Μητροπολῖται Ἰσίδωρος καὶ Βησσαρίων, σὺν τῷ Πρωτοσυγκέλλῳ Γρηγορίῳ, ὑπέγραψαν ἀσμένως, ὡς πρωτουργοὶ τῆς Ἑνώσεως, καὶ τούτου ἕνεκα οἱ μὲν πρῶτοι δύω ἐγένοντο Καρδιναλίοι, ὁ δὲ Γρηγόριος ἔλαβεν ἀκολούθως τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης.—Οἱ δὲ λοιποὶ, καὶ ἰδίως ὁ Τραπεζοῦντος καὶ Μονεμβασίας, ὑπεχώρησαν εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις τοῦ καιροῦ καὶ εἰς τὴν ἀκαταμάχητον θέλησιν τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις ἐσκέπτετο μόνον περὶ τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῆς σωτηρίας τῆς Βασιλευούσης· ἀλλ' ἠπατήθη τῶν ἐλπίδων, καθὼς εἶπεν αὐτῷ ἀληθέστατα ὁ Σουλτὰν—Ἀμουράτης, ὅτι δηλαδὴ εἰλικρινεστέραν καὶ βεβαιοτέραν πρέπει νὰ νομίζῃ τὴν μετ' αὐτοῦ, παρὰ τὴν μετὰ τῶν Λατίνων ἕνωσιν· διότι ὁ Ἀμουράτης μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐχαρίσατο ἔτι ἐτῶν τινῶν ζωὴν τῇ ἐτοιμορρόπῳ Ἑλληνικῇ Αὐτοκρατορίᾳ, οἱ δὲ Δυτικοὶ ἡγεμόνες παρέδωκαν αὐτὴν τῷ υἱῷ τοῦ Ἀμουράτου, καὶ τοι γενομένης τῆς Φλωρεντινῆς ἑνώσεως. Ὅτε δὲ ὁ Πάπας Εὐγένειος ὑπέγραφε τὴν συνοδικὴν πρᾶξιν καὶ δὲν εἶδεν ἐπ' αὐτῆς τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου, ἀκουσίως ἀνέκραξε «*λοιπὸν ἐποιήσαμεν οὐδέν*» (α) (Βιβλ. 1', κεφ. ή, θ'.)

Παρατηρητέον δ' ἔτι, καὶ τὸ ἑξῆς. Ἂν καὶ λέγεται ὅτι δῆθεν

(α) «Ἰού, φίλοι φράτορες, ἐποιήσαμεν οὐδὲν» ἀνέκραξεν ὀδυνόμενος ὁ Πάπας Εὐγένειος, ὡς ἤκουσεν, ὅτι Μάρκος ὁ Ἐφέσου, Πρόεδρος, καὶ Ἔξαρχος τοῦ Συλλόγου τῶν Ἀνατολικῶν ἐξέπτη ὡς ὑπόπτερος ἀετὸς, ἐκ τῆς δυτικῆς ἐκείνης ἀχλύος πρὸς τὴν Ἀνατολὴν τοῦ πηγαίου τῆς Ὀρθοδοξίας φωτὸς, μήθ' ὁμολογήσας, μήθ' ὑπογράψας μετὰ τῶν λοιπῶν τὸν κακόδοξον ὅρον. (Συρόπουλ.)

μόνος ὁ Ἐφέσου Μάρκος δὲν ὑπέγραψε τὴν συνοδικὴν πρᾶξιν, καὶ ὅμως ἐξ αὐτοῦ τοῦ Λατινικοῦ κειμένου τῶν πράξεων, τῶν εἰς τὸν ΛΒ΄ τόμον τῶν Συνόδων τετυπωμένων, φαίνονται ἐν ἀρχῇ μόνον αἱ ὑπογραφαὶ τῶν Μητροπολιτῶν Ἡρακλείας, Ῥωσσίας, Μονεμβασίας, Κυζίκου, Τραπεζοῦντος, Νικαίας, Νικομηδείας, Τυρνόβου, Μιτυλήνης, Μολδοβλαχίας, Ἀμασίας καὶ Ῥόδου, ὅλοι ΙΒ΄ τὸν ἀριθμὸν, μεταξὺ δὲ τούτων μένει ἔτι ἀκατανόητον, τίνος ἕνεκα, ὑπὸ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας Μακαρίου, ὑπέγραψε πάλιν δι᾽ αὐτὸν ὡς τοποτηρητὴς αὐτοῦ ὁ Μητροπολίτης Τυρνόβου Ἰγνάτιος. Οἱ δὲ λοιποὶ πέντε, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἀγχιάλου, ὅστις σὺν τῷ Μάρκῳ ἀντέστη μετὰ τοσούτου ζήλου κατὰ τῆς ἑνώσεως, ὑπεγράφησαν ἔσχατοι πάντων καὶ αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὐχὶ συγχρόνως μετὰ τῶν συναδελφῶν αὐτῶν, ὥστε ὁ ἐκδότης τῶν πράξεων ἠναγκάσθη νὰ παρενείρῃ περὶ τούτου ἐπεξήγησιν, ὅπερ ἀποδεικνύει τρανώτατα πόσον βεβιασμένοι ὄντες ἔδωκαν τὰς ὑπογραφὰς ἑαυτῶν, ἐὰν ὅμως καὶ αὗται ὑπάρχωσι γνήσιαι· τοῦ δὲ Λακεδαίμονος Ἐπισκόπου ὑπογραφὴ οὐδαμοῦ φαίνεται. Σημειωτέον ἔτι ὡς πολλῆς προσοχῆς ἄξιον καὶ ὅτι ἂν καὶ ὁ Μονεμβασίας ὑπέγραψε διὰ τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν πρᾶξιν ὅμως εὑρίσκεται καὶ ἑτέρα ὑπογραφὴ Λατίνου Πατριάρχου τῆς ἁγίας πόλεως·—οὕτω δὲ δύω Πατριάρχαι ἦσαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς καθέδρας, ἐναντίον πάντων τῶν κανόνων. (pag. 529, 539.)

Ε'.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ.

Ὁ Πάπας Εὐγένειος ἐπεθύμει πολὺ ἵνα οἱ ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι κοινωνήσωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐπισήμως εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Μητρόπολιν ἐν καιρῷ λειτουργίας, ἣν ἐσκόπει νὰ τελέσῃ τὴν ς' Ἰουλίου, πανηγυρίζων τὴν ἕνωσιν. Ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ δὲν ἐξεπληρώθη, ἐπειδὴ ἡ τελετὴ περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἐπ' ἄμβωνος ἀνάγνωσιν τοῦ περὶ ἑνώσεως ὅρου Ἑλληνιστί τε καὶ Λατινιστὶ, καὶ εἰς τὸν ἀμοιβαῖον ἀσπασμὸν τοῦ Μητροπολίτου Νικαίας καὶ τοῦ Καρδιναλίου Ἰουλιανοῦ, τῶν ἀναγνόντων αὐτὸν μεγαλοφώνως. Πρὸς δὲ τὴν γενομένην παρ' ἑκατέρου τούτων ἐρώτησιν εἰ ἀρέσκει ὁ ὅρος οὗτος, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι ὁμοθύμως καὶ μεγαλοφώνως ἐβόησαν ἀρέσκει, ἀρέσκει· τῶν δ' Ἑλλήνων τινὲς μόνον ἐπανέλαβον τὴν λέξιν ταύτην, καὶ ἅπασα ἡ προσδοκωμένη κοινωνία συνίστατο εἰς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἕλληνες διέμειναν ἱστάμενοι σὺν τῷ Αὐτοκράτορι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς λειτουργίας, καὶ ἀπὸ τῶν Λατίνων κεχωρισμένοι, ἂν καὶ ἐφόρουν ἐπίσης τὰς ἱερὰς στολὰς αὐτῶν, καὶ ἠσπάζοντο ἀλλήλους μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς Λατίνους, ὅτε, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, ἔφθασεν ἡ ὥρα τοῦ ἀμοιβαίου ἀσπασμοῦ. Ἀληθὴς δὲ κοινωνία δὲν ἐτελέσθη, ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἐκοινώνησαν ἐκ τῆς αὐτῆς Θείας τραπέζης μετὰ τῶν Ῥωμαίων, κοινωνήσαντες δὲ ἦσαν μόνοι οἱ συλλειτουργήσαντες τῷ Πάπᾳ. Ὁ Μητροπολίτης Ἡρακλείας ἦτο ἀπὼν ἕνεκα ἀσθενείας, ὁ δ' Ἐπίσκοπος Ἀγχιάλου, οὐ μόνον δὲν ἐφόρεσεν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ συμπαραστῇ ἤθελε μετὰ τῶν

λοιπῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν, ἵνα μὴ ἔχῃ μέρος εἰς τὴν τελετήν. (βιβλ. Ι', κεφ. θ'. ί.)

Τὴν δ' ἐπιοῦσαν ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπέστειλε τοὺς Μητροπολίτας Ῥωσσίας καὶ Νικαίας πρὸς τὸν Πάπαν, παρακαλῶν αὐτὸν, ἵνα κατὰ τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον, συναχθέντων πάντων ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, ἱερουργήσωσι καὶ οἱ ὀρθόδοξοι Ἱεράρχαι, παρόντος καὶ αὐτοῦ καὶ θεωροῦντος τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς Ἀνατολικῆς τάξεως. Ἀλλ' ὁ Πάπας δὲν συνήνεσε, προτείνων αὐτοῖς ἵνα ἱερουργήσωσιν ἰδίως ἔν τινι κελλίῳ, ὅπως, βεβαιωθεὶς πρῶτον περὶ τοῦ εὐπρεποῦς τῆς τάξεως αὐτῆς, ἴδῃ ἂν δυνατὸν νὰ συγχωρηθῇ ἡ τέλεσις αὐτῆς παῤῥησίᾳ. — Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ ἀκούσας ταῦτα δυσχερῶς διετέθη, καὶ μεθ' ἑτέρων λόγων εἶπε καὶ ταῦτα· «ἡμεῖς ἐθαῤῥοῦμεν διορθῶσαι πολλὰ σφάλματα τῶν Λατίνων, νῦν δὲ ὁρῶ ὅτι ἐκεῖνοι, οἱ καινοτομήσαντες καὶ ἁμαρτάνοντες, εἰς πολλὰ βούλονται διορθοῦν ἡμᾶς, τοὺς μηδέν τι μεταποιήσαντας!» καὶ ἐντεῦθεν παρῃτήσατο τὴν ἀπαίτησιν τῆς λειτουργίας. (κεφ. ιά.)

Μετὰ ταῦτα ὁ Πάπας προέτεινε δέκα ἐρωτήσεις, ἀφορώσας εἰς τὴν τελετὴν τῆς λειτουργίας καὶ ἄλλων μυστηρίων καὶ τελετῶν, ὁ δὲ Μιτυλήνης Ἐπίσκοπος ἀπήντησεν αὐτῷ ἀποχρώντως πρὸς ταύτας· ἀλλ' ὁ Εὐγένειος ἀπολέμει τὴν παρὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας συγχωρουμένην διάλυσιν τῶν γάμων, ὡς δῆθεν ἐναντίαν τῶν λόγων τοῦ Εὐαγγελίου· ἐκτὸς δὲ τούτου ἀπῄτει ἐπιμόνως τὴν καταδίκην τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου, ὡς μὴ πεισθέντος εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου, οὐδὲ τὸν περὶ τῆς ἑνώσεως ὅρον ὑπογράψαντος· πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχου ἐκ τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ παρόντων Μητροπολιτῶν, ἀπειλῶν μάλιστα, ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει πράξει κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ. Προέτεινε δ' ὡς τοιοῦτον τὸν παρ' αὐτῷ ὑπάρχοντα ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, (ὅστις ὅμως δὲν ὑπεγράφη εἰς τὸν ὅρον, καθὼς καὶ ὁ παρὰ Ῥωμαίοις ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι

Πατριάρχης Ἱεροσολύμων) καὶ ἐξύμνει τὸ εὐγενὲς καὶ χρήσιμον τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, καθὼς καὶ τὰ πλούτη αὐτοῦ, ἵνα παγιδεύσῃ τοὺς Ἕλληνας· ἔλεγε δ' αὐτοῖς ὁ Εὐγένειος, ὅτι ὀλίγον ἔτι διαρκέσει ἡ ζωὴ τοῦ Πατριάρχου τούτου ὑπεργήρου ἤδη ὄντος, καὶ ὅτι ἡ ὑμετέρα Ἐκκλησία κληρονομήσει ἅπαντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ. — Πλείστου λόγου ἄξιος ὁ συλλογισμὸς οὗτος, ἐκφερόμενος ἐκ στόματος τοῦ Πάπα! (Concilior. T. 32, pag. 534. Συροπούλ. βιβλ. Γ'. κεφ. ιϛ'.)

Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπέῤῥιψεν ὁριστικῶς τὸ περὶ ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου εἰς πάντα ἄλλον τόπον, πλὴν τῆς Βασιλευούσης. Τὸν Ἐφέσου δὲ διέταξε νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ Πάπα, μόνον ἵνα καταισχύνῃ αὐτὸν ἐπὶ πλεῖον. Διότι ὁ Μάρκος, ἐλθὼν προσεκύνησε μετὰ σεβασμοῦ τὸν Εὐγένειον, εἶτα δὲ ἰδὼν καθημένους περὶ αὐτὸν τοὺς Καρδιναλίους, ἐκάθισεν εὐθὺς καὶ οὗτος ἐνώπιον ἐκείνων, προφασιζόμενος ὅτι πάσχουσιν οἱ νεφροὶ καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ἕνεκα τῶν συνοδικῶν κόπων· ἀφ' οὗ δὲ ἔδωκε πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Πάπα ἀποκρίσεις ἱκανὰς, εἶπε μετὰ παῤῥησίας καὶ περὶ τῆς ἀπειληθείσης αὐτῷ καταδίκης τάδε. «Αἱ Σύνοδοι κατεδίκαζον τοὺς μὴ πειθομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' εἰς δόξαν τινὰ ἐναντίον αὐτῆς ἐνισταμένους καὶ ταύτης κηρύττοντας, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζομένους· διὸ καὶ αἱρετικοὺς ἐκάλουν αὐτοὺς καὶ κατεδίκαζον πρῶτον τὴν αἵρεσιν, εἶτα τοὺς ἀνεχομένους αὐτῆς· ἐγὼ δὲ οὐ κηρύττω ἰδιάν μου δόξαν, οὐδέ τι ἐκαινοτόμησα, οὐδὲ ὑπὲρ ἀλλοτρίου τινὸς δόγματος καὶ νόθου ἐνίσταμαι· ἀλλ' εἰς τὴν ἀκραιφνῆ δόξαν τηρῶ ἐμαυτὸν, ἣν παρέλαβε καὶ κατέχει ἡ Ἐκκλησία ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ ἐς δεῦρο· ἣν καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ ἁγία Ἐκκλησία πρὸ τοῦ σχίσματος κατεῖχεν ὁμοῦ μετὰ τῆς ἡμετέρας ἁγίας Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς· ἣν τινα δὴ εὐσεβῆ δόξαν, καὶ πρότερον μὲν ἀεὶ ἐπῃνεῖτε, καὶ ἐν τῇ παρούσῃ δὲ Συνόδῳ πολλάκις αὐτὴν ἐπῃνέσατε· καὶ οὐδεὶς δύναται κατά τι μέμφεσθαι ἢ κατηγορεῖν

αὐτῆς. Εἰ ταύτης τοίνυν ἀντιποιοῦμαι, καὶ ἐξ αὐτῆς παρεκκλῖναι οὐ βούλομαι, πῶς ἂν κατακριθείην δίκην, ἣν οἱ αἱρετικοὶ κατεδικάζοντο; τίς ἂν ὑγιῶς καὶ εὐσεβῶς φρονῶν τοιοῦτόν τι ποιήσει κατ' ἐμοῦ; δεῖ γὰρ πρῶτον τὴν δόξαν, ἣν δοξάζω κατακρίναι, εἰδὲ αὕτη εὐσεβὴς καὶ ὀρθόδοξος ὁμολογεῖται, πῶς ἐγὼ καταδίκης ἄξιος; Ταῦτα καὶ ἕτερα εἰπὼν καὶ ἀκούσας ὁ Μάρκος, ἀπῆλθεν ἄκριτος καὶ ἀκατάκριτος εἰς τὰ ἴδια. (κεφ. ΙΕ'.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῶν ἀκαταπαύστων ἀπαιτήσεων τοῦ Πάπα περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου, ἔπεμψεν εἰς Ἐνετίαν τοὺς πρώτους καὶ ἀρχαιοτέρους Μητροπολίτας, καὶ εἶτα προφασιζόμενος ἔλεγεν, ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ χωρὶς αὐτῶν ἐπὶ τοσούτῳ σπουδαίας ὑποθέσεως· τότε ἤρχισε νὰ ἀπαιτῇ καὶ τὰ συμφωνηθέντα χρήματα πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ τε καὶ τῶν Ἐπισκόπων, μόλις δὲ καὶ μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἐδόθη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως αὐτῶν, τὸ σιτηρέσιον πέντε παρελθόντων μηνῶν, ὅπερ ἀποδεικνύει μέχρι τίνος προσεπάθει ὁ Πάπας νὰ ἐκβιάσῃ τοὺς Ἕλληνας διὰ τῆς ἐνδείας πρὸς ὑπογραφὴν τοῦ ὅρου. (κεφ. ις'. ιζ'.)

Ὁ Μέγας Ἐκκλησιάρχης Συρόπουλος, παραβάλλων ἐν τῇ βίβλῳ αὐτοῦ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον πρὸς τὰς πρώην οἰκουμενικὰς λέγει, ὅτι αὕτη μόνον ἐν ἀρχῇ ἐφαίνετο περισώζουσα τὸ σχῆμα Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐπειδὴ παρῆσαν ἐν αὐτῇ ὁ Βασιλεὺς, ὁ Πάπας, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, οἱ τοποτηρηταὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν καὶ Ἐπίσκοποι ἐξ ἑκατέρου μέρους, ἐγίνοντο δὲ παρουσίᾳ πάντων καὶ αἱ διαλέξεις κατὰ τὴν τάξιν δήθεν τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἔπειτα ὅμως τὰ πάντα ἐγίνοντο ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ συνεσκιασμένως, ἰδίᾳ καὶ κατ' οἶκον, δέκα δὲ τῶν Ἀρχιερέων ἐξετέλουν μυστικῶς ἀπὸ τῶν ἄλλων τὸ ἔργον τῆς ἀσεβείας. Διότι οὐ μόνον οὐδεὶς τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Λατίνων ἐγίνωσκε τί ἐπράττετο ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Πάπα μετὰ τῶν

συμβούλων αὐτῶν ἐν γωνίᾳ καὶ ἐν παραβύστῳ· οὕτω δὲ, χωρὶς τῆς ὁμοφωνίας τῆς οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀλλὰ μόνον διὰ τῶν μερικῶν γνωμῶν ἀνθρώπων τινῶν ἐστέρχθη ἡ ἕνωσις. Ἐπειδὴ δὲ οὐδέποτε ἐπράχθησαν τοιαῦτα ἐπὶ τῶν πρώην ἀληθῶς οἰκουμενικῶν Συνόδων, διὰ τοῦτο καὶ οὐδεὶς ὑπεχρεοῦτο ἤδη νὰ τηρήσῃ εἰς τὸ μέλλον τοιαύτας ἀποφάσεις. Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων Ἐπισκόπων οὔτ' ἐγίνωσκον κἂν τι ὑπέγραφον, ἐπετίθουν δὲ τὴν χεῖρα μόνον, διότι ἔβλεπον οἱ μὲν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Αὐτοκράτορος οἱ δὲ τὴν τοῦ Πάπα· καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ ὅρος, συνταχθεὶς ὑπ' ὀλίγων, ὡς προείρηται, εἰς οὐδένα ἀνεγνώσθη πρὶν τῆς ὑπογραφῆς. Μετὰ τοσαύτας δ' ἐπιβουλὰς δὲν ὑπάρχουσιν ἄρα ἄξιοι συνοδικῆς κατακρίσεως οἱ αἴτιοι τοιούτου ὅρου καὶ τοιαύτης ἑνώσεως; Ἐκτίθημι ταῦτα γυμνὰ, ὡς συνέβησαν, ἐπιφέρει ὁ Μέγας Ἐκκλησιάρχης, οὐχὶ ἕνεκα πάθους τινὸς ἢ μίσους, ἀλλὰ χάριν τῆς ἀληθείας ἵνα δυνηθῇ ἕκαστος τῶν μεταγενεστέρων νὰ ἴδῃ αὐτὴν ἰδίοις ὄμμασιν. (κεφ. ιή, ιθ'.)

Ὁ Αὐτοκράτωρ, πέμψας ἤδη εἰς Ἐνετίαν καὶ τοὺς λοιποὺς Ἐπιοκόπους, ἐκράτησε παρ' αὐτῷ τὸν Ἐφέσου, τὸ μὲν διότι ἐσέβετο τὴν σταθερότητα αὐτοῦ, τὸ δὲ ἵνα προφυλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς Λατινικῆς ἐπιβουλῆς καὶ κακοτροπίας, διότι οἱ Λατῖνοι εἶχον σκοποὺς καὶ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Δεσπότου Δημητρίου, ὡς ἀκλονήτου εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τούτου διαμείναντος· ἀλλὰ πρὶν ἔλθῃ ἐκεῖ καὶ ὁ Βασιλεὺς, ὁ Μητροπολίτης Κυζίκου ἀπετόλμησε νὰ τελέσῃ λειτουργίαν ἔν τινι τῶν ἐν Ἐνετίᾳ μοναστηρίων, καὶ νὰ μνημονεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα· διόπερ καὶ κατεκρίθη παρά τε τοῦ Δεσπότου καὶ παρὰ πάντων τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων διὰ λόγων πικροτάτων. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ μεγίστου κόπου ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὸν Μητροπολίτην Ἡρακλείας ἵνα ἱερουργήσῃ ἐν τῷ ἐκεῖσε ναῷ τοῦ ἁγίου Μάρκου, παρόντος τοῦ Δουκὸς (Doge) τῆς Ἐνετίας· ἐλειτούργησεν ὅμως ἄνευ ἐλαχίστης συμπράξεως τῶν Λατίνων,

ἐπὶ ἡμετέρου ἀντιμινσίου καὶ δι' ἡμετέρων ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων, μὴ μνημονεύσας οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα. Ἐπὶ τέλους, μετὰ μακροχρόνιον καὶ ματαίαν ἀποδημίαν ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους, ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος ἐπέστρεψεν εἰς Βασιλεύουσαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Δημητρίου καὶ τῶν Ἱεραρχῶν, οὐ μόνον ἄνευ τινὸς βοηθείας ἐκ μέρους τοῦ Πάπα ἢ τῶν τῆς Δύσεως ἡγεμόνων, καθὼς καὶ οὐδ' ἐπὶ τῶν κατέργων τοῦ Πάπα, ἅτινα ἔσυραν αὐτὸν εἰς Ἰταλίαν, ἀλλ' ἐπὶ ἐμπορικῶν πλοίων, λίαν πενιχρῶς καὶ ἀδόξως. (Βιβλ. ΙΑ', κεφ. ά, ϛ', δ'. έ.)

Ἀλλ' οὐδ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦσαν εὐάρεστα μετὰ τὴν ἕνωσιν ταύτην, ἥτις προὐξένησε κοινὴν δυσαρέσκειαν εἰς τὸν λαόν. Οὐ μόνον δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα δὲν ἐμνημονεύετο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἀλλ' οὐδὲ τὸ τοῦ Βασιλέως ἐνίοτε, ἐπειδὴ πανταχοῦ διεχύθη ὁ δισταγμὸς, ἡ πρωτεύουσα ἐταράττετο ὑπὸ ἐμφυλίων στάσεων, καθὼς καὶ πᾶσα ἡ ἀσθενὴς Αὐτοκρατορία, αὐτοὶ δὲ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωάννου ἐνήργουν κατ' αὐτοῦ τε καὶ κατὰ τῆς ἑνώσεως. Τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἐξ Ἰταλίας ὁ Ἰωάννης ἤρξατο νὰ σκέπτηται περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου προὔτεινε δὲ τὸν θρόνον τοῦτον τῷ Μητροπολίτῃ Ἐφέσου, ἀλλ' ὁ Μάρκος ἠρνήσατο ὁριστικῶς, τὸ δὲ παράδειγμα αὐτοῦ ἠκολούθησαν ὁ Ἡρακλείας καὶ ὁ Τραπεζοῦντος· ὁ Ἡρακλείας μάλιστα πικρῶς ἤλεγξεν αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς μικρόψυχον, ἐνώπιον πάντων τῶν Ἐπισκόπων, λέγων, «ἐποίησα δὲ καὶ ἐγὼ κακῶς ὅτι ὑπέγραψα, ἀναγκασθεὶς δὲ ὅμως· καὶ χρὴ ἵν' ἐκκοπῇ ἡ χεὶρ αὕτη ἡ ὑπογράψασα — Λέγω τοίνυν ὅτι ἐγὼ εἰς τὰ γεγονότα ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ, οὔτε ἐν τῇ γνώμῃ μου συνεφώνησα ὑμῖν τοῖς στέρξασι τὴν ἕνωσιν, ὡς καὶ ὑμεῖς οἴδατε, οὔτε ἔστερξα τὸ γεγονὸς ὡς ὑγιὲς, οὔτ' ἐκ προαιρέσεως συνεθέμην· εἰ γὰρ καὶ μὴ θέλων, οὐκ οἶδα δ' ὅπως ὑπέγραψα ἐν τῷ ὄρῳ, ἀλλ' οὖν ἡγοῦμαι τὰ ἐν αὐτῷ ἐναντία τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδόσεως, καὶ ἀλλότρια τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν· καὶ ἔκτοτε τοῖς τοῦ συνειδότος βαλλό-

μενος κέντροις ἠνιώμην, καὶ ὡς ὑπὸ μεγίστου φορτίου πιεζόμενος ἐδυσχέραινον καὶ ἐζήτουν πῶς ἂν ἀποσεισαίμην αὐτό· νῦν οὖν εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ ὅτι ἠξίωσέ με ἰδεῖν ὑμᾶς συνηγμένους, καὶ εἰπεῖν ἅπερ ἐβουλόμην, καὶ ἐνώπιον ὑμῶν τὸ ἄχθος ἀποτινάξασθαι. Ἤδη τοιγαροῦν λέγω ὅτι ἀποβάλλομαι καὶ ἀποστέργω, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔστερξα τὴν ἕνωσιν, καὶ τὸν ὅρον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς ἀσύμφωνα καὶ ἀπάδοντα τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει τῆς Ἁγίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀποστρέφομαι· παρέχω δὲ ἐμαυτὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπεύθυνον ὡς ὑπογράψαντα οὗ οὐκ ἔξῆν.» (Βιβλ. ΙΒ', κεφ. γ'.)

Τότε, ὁρίσαντος τοῦ Βασιλέως, ἐστράφησαν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κυζίκου Μητροφάνην, ὅστις, ἐρωτηθεὶς πρῶτον ἐὰν στέργῃ τὴν ἕνωσιν, ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν· «ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν τὴν ἕνωσιν, ὀφείλομεν ἡμεῖς πρὸ πάντων στέργειν αὐτὴν καὶ ἤδη στέργομεν.» Τότε ἐπῄνεσαν καὶ εὐχαρίστησαν τὸν Κυζίκου οἱ λατινίζοντες, ὡς καλῶς καὶ πρακτικῶς ἀποκριθέντα καὶ ἐξελέξαντο αὐτὸν Πατριάρχην, διὰ κλήρου δῆθεν, ἂν καὶ ἐν ἑκατέρῳ τῶν δύω γενομένων κλήρων ἦτο γεγραμμένον τὸ αὐτὸ ὄνομα, τουτέστιν ἐν τῷ ἑνὶ μὲν *Μητροφάνης*, ἐν τῷ ἑτέρῳ δὲ *Μητροπολίτης Κυζίκου*. Καὶ ταῦτα πάντα ἐγίνοντο, καθὰ παρατηρεῖ ὁ Συρόπουλος κατὰ τὴν ἑβδομάδα τοῦ τυφλοῦ. Συνέβη δὲ καὶ τόδε. Ἀφ' οὗ ἐγένετο Πατριάρχης ὁ Κυζίκου Μητροφάνης, πρώτην χειροτονίαν ἐποίησε τὴν τοῦ Μητροπολίτου Χερσῶνος· οὗτος δὲ, ἀνοίξας τυχαίως τὸ Εὐαγγέλιον, ἐστάθη ἀπροσδοκήτως ἐπὶ τῶνδε τῶν λόγων· «τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ ἀμφότεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται·» καὶ ἐσημειώσαντο τοῦτο τινὲς, καθὼς ἐσημείωσαντο καὶ τὰ ἐν Φλωρεντίᾳ συμβάντα αὐτῷ τῷ Κυζίκῳ. Οἱ Μητροπολῖται Ἡρακλείας καὶ Τραπεζοῦντος δὲν ἠθέλησαν νὰ παρευρεθῶσιν, ὅτε προεβλήθη οὗτος παρὰ τοῦ Βασιλέως Πατριάρχης, ἀλλ' ὁ τοῦ Πάπα ληγάτος, μηδόλως ἀπὸ τοῦ νέου Πατριάρχου ἀφιστάμενος παρ' ὅλην τὴν ὁδὸν τῆς προπομπῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν

βασιλείων πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον, ἐκίνησε τὴν κατὰ τῶν ἀποδεχομένων τὸν λατινισμὸν γενικὴν δυσαρέσκειαν καὶ μέμψιν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐδέχετο λίαν ἀηδῶς καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου, ὡς λατινίζοντος, τινὲς δὲ μάλιστα καὶ ἀπεμακρύνοντο, μὴ θέλαντες οὐδὲ νὰ ἴδωσιν αὐτήν. (α) Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἱεράρχαι δὲν ἤθελον νὰ συλλειτουργήσωσιν αὐτῷ· ὅτε δὲ, ἐγγιζούσης τῆς Πεντηκοστῆς, ὁ Αὐτοκράτωρ ἤθελε νὰ διάσῃ πρὸς τοῦτο καὶ τὸν Ἐφέσου καὶ τὸν Ἡρακλείας, οὗτοι, μαθόντες τὰ γινόμενα, ἐδραπέτευσαν ἐκ τῆς πρωτευούσης. Ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι κληρικοὶ μεγιστᾶνες παρῃτήσαντο τὴν τάξιν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν, ἣν εἶχον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἐν οἷς καὶ ὁ μέγας Ἐκκλησιάρχης Συρόπουλος, ὅστις καί τοι μεγάλως ὑπὸ τοῦ Βασιλέως προτρεπόμενος, οὐδαμῶς καὶ οὐδέποτε ἠθέλησεν ἵνα μνημονεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα. Αὐτὸς δὲ ὁ Πατριάρχης, βλέπων ὅτι πᾶσαι αἱ προσπάθειαι πρὸς μεταμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰσαγωγὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν νεωτερισμῶν, γίνονται εἰς μάτην, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν

(α) Πρὸς παράστασιν τοῦ πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν θερμοῦ ζήλου τοῦ τότε εὐσεβοῦς λαοῦ τῆς Βασιλευούσης, ὁ Συρόπουλος προστίθησι καὶ τὸ ἑξῆς μικρὸν καὶ ἄλλως χάριεν ἀφήγημα. «Ἱερεύς τις ἠθέλησεν ἰδεῖν ὅπως γίνεται ἡ τοῦ Πατριάρχου πρόβλησις, ὄνομα τῷ Ἱερεῖ Θεοφύλακτος· ἐδανείσατο οὖν ἵππον, οὐδὲ γὰρ ἐκέκτητο, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ Βασίλεια, καὶ ἰδὼν τὴν πρόβλησιν, ἦλθε μεθ' ἡμῶν μέχρι καὶ τοῦ Πατριαρχείου· εἶτα ὑπέστρεψεν εἰς τὸ ἴδιον οἴκημα, καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἑσπερινοῦ ἐσήμανεν· ἦν γὰρ ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναλήψεως, καὶ οὐδεὶς ἦλθεν εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ· ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν ὄρθρον, καὶ οὐδεὶς ἦλθεν· ἐξεδέχετο δὲ καὶ εἰς τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας, ἵνα φέρῃ τις αὐτῷ λειτουργίαν, καὶ οὐκ ἔφερε· διὸ οὐδὲ ἐλειτούργησεν· ἀγανακτήσας προσῆλθε τοῖς εἰωθόσιν ἐκκλησιάζεσθαι ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἠρώτα τίνος χάριν οὐκ ἦλθον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἑορτῆς οὔσης; οἱ δὲ ἔλεγον αὐτῷ· διότι ἠκολούθησας καὶ σὺ τῷ Πατριάρχῃ καὶ ἐλατίνισας. Ἔλεγεν οὖν ὁ Ἱερεύς, καὶ πῶς ἐλατίνισα; Ἐγὼ ἀπῆλθον ἁπλῶς ἵνα ἴδω τὴν τάξιν μόνην, ἣν οὐδέποτε εἶδον, καὶ οὔτε ἐφόρεσα, οὔτε ἔψαλα, οὔτε τι ἱερατικὸν ἐποίησα· πῶς οὖν ἐλατίνισα; Οἱ δὲ εἶπον, ἀλλ' ἀνεμίχθης, καὶ συνωδοιπόρεις μετὰ τῶν λατινισάντων, ἔμπροσθεν τοῦ λατινόφρονος Πατριάρχου, καὶ ἔφθασέ σοι ἡ εὐλογία αὐτοῦ. Τότε ἠγανάκτησεν ἵνα δυσωπῇ αὐτοὺς μεθ' ὑποσχέσεων ἐνόρκων, ὡς οὐκέτι ἀπελεύσεται εἰς τὸν Πατριάρχην, ἢ εἰς τοὺς πλησιάζοντας αὐτῷ· καὶ μόγις ἠδυνήθη καταπεῖσαι αὐτοὺς συνέρχεσθαι πάλιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Εἰ οὖν ὥσπερ ἡδυσμά τι προσετέθη τοῦτο τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὖν καὶ ἐκ τούτου ἔξεστι τοῖς βουλομένοις τεκμαίρεσθαι ὁποίαν τινα διάθεσιν ἔχει Θεοῦ χάριτι περὶ τὰ ὑγιῆ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα ὁ Χριστιανικώτατος ὅδε λαός, καὶ ὅπως ἀποστρέφεται καὶ μισεῖ τὰ νόθα τε καὶ ἀλλότρια.» (Προσθήκη τοῦ Μεταφραστοῦ).

ὑποθέτεων· ἐζήτει δὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς διόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας, τουτέστι πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν, ἄλλως δὲ ἠπείλει νὰ παραιτηθῇ ἐντελῶς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου. Ἀλλὰ πατριαρχήσας κακῶς τρία ἔτη καὶ τρεῖς μῆνας, ἐτελεύτησε, καὶ οὕτως ἔμεινε πάλιν ἀργὴ ἡ ἐπιθυμητὴ αὐτῷ μεταμόρφωσις τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ Λατινικώτερον. Ἡ δ' ἔλευσις τοῦ Ληγάτου καὶ ἀνεψιοῦ τοῦ Πάπα μετὰ πολλῶν κατέργων πρὸς ὑποστήριξιν καὶ στερέωσιν τῆς Ἑνώσεως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐσκλήρυνεν ἔτι μᾶλλον τὰς καρδίας τῶν ὀρθοδόξων, ἐπειδὴ οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀπῄτει καὶ τιμὰς βασιλικὰς, ἀλλ' οὐδὲν ἐπὶ τέλους κατορθώσας, ἀπῆλθεν ἄπρακτος παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν τῶν σπουδαζόντων περὶ τῆς ἑνώσεως. Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶ τὰ μείζονα καὶ κεφαλαιώδη κωλύματα, ὅσα ἐγίνοντο, ὁσάκις ἐβουλεύοντο καὶ ἐπεχείρουν νὰ συστήσωσι τὴν ἕνωσιν, κατὰ τὸν μέγαν Ἐκκλησιάρχην περαίνοντα ἐνταῦθα τὴν βίβλον αὐτοῦ, ἢ τὴν *ἀληθῆ ἱστορίαν τῆς μὴ ἀληθοῦς ἑνώσεως*. (κεφ. δ', έ, ς', ζ', ή, ιϐ'.)

Ἄξιον δὲ περιεργείας νὰ ῥίψωμεν ἤδη ἓν βλέμμα καὶ ἐπὶ τῶν γενομένων εἰς τὴν Δύσιν ἐν καιρῷ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου καὶ ἀμέσως μετ' αὐτήν· διότι μέχρι τοῦδε εἴδομεν μόνον τοὺς τῆς Ἰταλίας Ἐπισκόπους εἰς ταύτην τὴν λεγομένην οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ἡ ἐν βασιλείᾳ Σύνοδος ἐξηκολούθει ἐπίσης, διαρκούσης καὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ· ἐπικυρώσασα δὲ τὸν ὅρον περὶ τοῦ αὐθυπάρκτου αὐτῆς, ἐκήρυξε καθαιρεθέντα τὸν Πάπαν Εὐγένειον διὰ τῆς ἑξῆς ἀποφάσεως. «Ὁ Κύριος εἰσήκουσε τῶν στεναγμῶν τῆς ἑκυτοῦ Ἐκκλησίας περὶ τῶν ἀναριθμήτων δυστυχιῶν, αἵτινες ἐπαπειλοῦσιν αὐτὴν, καὶ ηὐδόκησεν ἵνα κριθῇ ὁ ἄνθρωπος, δι' οὗ εἰσῆλθε τὸ σκάνδαλον, καὶ ὅστις ἐπισύρει τὴν ὀργὴν τοῦ Κυρίου ἐπὶ πάντα τὸν λαὸν — καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ Πάπας Εὐγένειος ὁ Δ'. Προϊδὼν λοιπὸν ὁ Κύριος τὰς δυσκολίας, ὅσας ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔμελλε νὰ ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς ἀνορθώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐνέπνευσεν εἰς τὴν Βασιλειανὴν

Σύνοδον, ἵνα δηλώσῃ ὡς ἀλήθειαν τῆς Καθολικῆς πίστεως, ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἔχει τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ἀμέσως ἐκ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι πᾶς Χριστιανὸς ὑποχρεοῦται νὰ ὑπακούῃ αὐτῇ ἐν πᾶσιν, ὅσα ἀφορῶσιν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν δήλωσιν δὲ ταύτην, ἡ οἰκουμενικὴ τῆς Βασιλείας Σύνοδος ἔχει τὸ δικαίωμα ὅπως καθαιρέσῃ τὸν Εὐγένειον, οὗτινος τὰ ἐγκλήματα εἰσὶ καταφανέστατα. Ἐπειδὴ ἀποποιεῖται μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης τὸ ὑπακούειν τῇ Ἐκκλησίᾳ, μεταχειριζόμενος ἐπὶ κακῷ τὴν μακροθυμίαν καὶ περιφρονῶν τὰς συγκαταβατικὰς συμβουλὰς αὐτῆς καὶ παραινέσεις. Οὕτω δὴ ἡ παροῦσα Σύνοδος, διὰ τῆς ὁριστικῆς ταύτης ἀποφάσεως αὐτῆς διακηρύττει καὶ δηλοποιεῖ, ὅτι ὁ πρώην Γαβριὴλ ὀνομαζόμενος, νῦν δὲ Πάπας Εὐγένειος ὁ Δ' πταίει φανερῶς καὶ παρακούει ἀσυστόλως τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ ταῦτα ἐστὶ σχισματικὸς, αἱρετικὸς, καὶ ἄσωτος καταναλωτὴς πάντων τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀνάξιος πάσης ἀξίας καὶ τιμῆς. Πρὸς τούτοις ἡ Σύνοδος κηρύττει αὐτὸν ἐστερημένον τῆς Ῥωμαϊκῆς Πρωθιεραρχίας, καὶ καθῃρημένον, καὶ ἀπαγορεύει αὐτῷ μὲν τὸ ὀνομάζειν ἑαυτὸν τοῦ λοιποῦ *Πάπαν*, πᾶσι δὲ τοῖς πιστοῖς τὸ ὁμολογεῖν αὐτὸν ὡς τοιοῦτον ἢ ὑπακούειν αὐτῷ ὁπωσδήποτε, ἐπὶ ποινῇ τοῦ εἰς τοὺς σχισματικοὺς καὶ αἱρετικοὺς ἐπιβαλλομένου ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτιμίου καὶ τῆς στερήσεως πάσης τιμῆς». (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. CIII. κεφ. 1, 2.)

Μόνον καλὸς στρατὸς ἔλειπε, λέγει ὁ Φλευρῆς, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης· διότι ἡ Βασιλειανὴ Σύνοδος καθ' ἑκάστην κατέπιπτεν, ὁ δὲ Πάπας ἔμεινε τοιοῦτος μέχρι θανάτου, κατεγίνετο δὲ ὅπως ἑλκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τόν τε βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον τὸν Ζ' καὶ τὸν νέον Αὐτοκράτορα (τῆς Γερμανίας) Ἀλβέρτον τὸν Β'. Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος μάτην προσεπάθει νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Σύνοδον μετὰ τοῦ Πάπα· ἀμφότερα τὰ μέρη κατεστρέφοντο ἀμοιβαίως δι' ἀποφάσεων, ἐκδιδομέ-

νων παρ' ἑκατέρου τούτων καὶ, ἐπειδὴ ὁ Εὐγένειος ἐξέδωκε νέαν βούλλαν κατὰ τῶν ἐν Βασιλείᾳ πατέρων, οὗτοι ἐξελέξαντο καὶ ἐχειροτόνησαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν πρώην Δοῦκα τῆς Σαβοΐας Ἀμεδαῖον, ὑπὸ τὸ ὄνομα Φήλικος τοῦ Ε', ὅστις ἔφερε τὸν τίτλον τοῦτον σχεδὸν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἂν καὶ ὀλίγοι ἀνεγνώριζον τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν τῆς Αὐτοκρατορίας Ἡγεμόνων ἐτήρουν τὸ μέτριον μεταξὺ Πάπα καὶ Βασιλειανῆς συνόδου.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως καὶ τὸ ἑξῆς· ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος ὁ Ζ' ἔπεμψε παραίνεσίν τινα τῷ Πάπα Εὐγενείῳ, ἐν ᾗ ὑπεδείκνυεν αὐτῷ τοὺς περὶ ταπεινοφροσύνης λόγους, οὓς ὁ Σωτὴρ ἔλεγε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς. «Οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν, οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος· καὶ ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος·» ἐζήτει δὲ συγχρόνως νέαν οἰκουμενικὴν σύνοδον εὐαρεστοτέραν τῆς Βασιλειανῆς καὶ Φλωρεντινῆς, συγκαλεσθησομένην δὲ, κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν ἀρχαίων Συνόδων, ἄνευ θορύβων καὶ ταραχῶν· διότι τοιαύτη Σύνοδος ἔσεται τὸ κάλλιστον ὑποστήριγμα τῆς τῶν Ἱεραρχῶν ἐξουσίας, ἥτις τοσοῦτον καταφρονεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἕνεκα τῶν συνεχῶν καταχρήσεων (Βιβλ. CIII, κεφ. 12.).

Ὁ Πάπας Εὐγένειος, εὐνοούμενος ὑπὸ τοῦ νέου Αὐτοκράτορος Ῥώμης Φριδερίκου τοῦ Γ', εἰρήνευσε καὶ πρὸς τοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας Ἡγεμόνας, ἐπὶ συμφωνίᾳ ὅμως, ἵνα συγκαλεσθῇ νέα Σύνοδος καὶ διαφυλαχθῶσιν οἱ ὁρισμοὶ τῆς Βασιλειανῆς.— Ἀλλ' οὗτος ἐντὸς ὀλίγου ἐτελεύτησεν, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Νικόλαος ὁ Ε', τῇ συνδρομῇ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Φήλικος τοῦ Ε', ἀναγκασθέντος νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ Νικολάου καὶ ἐνώπιον αὐτῆς τῆς ἐν Βασιλείᾳ Συνόδου, ἥτις μεταβᾶσα εἰς Λοζάνην, καὶ βαθμηδὸν ἐκλείπουσα, ἀνεγνώρισε τὸν Νικόλαον Ε', ἐκλέ-

ξασα αὐτὸν ἐκ νέου, οἱονεὶ ἀφ' ἑαυτῆς·— Οὕτως ἐτελείωσε μὲν ἡ μακροχρόνιος διάῤῥηξις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ ὅμως καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ αὐτῆς ἀταξίαι. Ἔμελλεν ἔτι Ἀλέξανδρος μὲν ὁ Ϛ' νὰ μιάνῃ τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν πρὸς φρίκην καὶ σκάνδαλον πάσης τῆς οἰκουμένης, Ἰούλιος δὲ ὁ Β', ἔνοπλος αὐτὸς, νὰ εἰσέλθῃ νικητὴς διὰ τῆς γενομένης ῥωγμῆς τοῦ τείχους, εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ πολιορκουμένην πόλιν, καὶ Λέων ὁ Ἰ νὰ πωλήσῃ Ἰνδουλγεντζίας (συγχωροχάρτια) ἵνα κορέσῃ διὰ τῆς προσόδου ταύτης τὴν ἀσωτείαν αὐτοῦ. Τότε ὅμως καὶ σύμπασα ἡ Γερμανία ἥναψεν ὑπὸ τοῦ σχίσματος τῶν Γουσσίτων, μακρόθεν δὲ ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος ὡς σκοτεινὰ νέφη ἐφαίνοντο ἤδη ὁ Λούθηρος, ὁ Τοβίγγλιος καὶ ὁ Καλβῖνος. (κεφ. 18—21.)

Εἴδομεν λοιπὸν ἄχρι τοῦδε τὰ συμβάντα ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον εἴς τε τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἣν ἠπείλει ἤδη μεγίστη δυστυχία, ἡ πτῶσις τῆς Βασιλευούσης, καὶ εἰς μάτην ἐσκέπτετο ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης νὰ ἀποσοβήσῃ τὸν κίνδυνον διὰ τῆς βιαίας ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Αὕτη ὤθει ἔτι μᾶλλον πρὸς τὴν πτῶσιν τὴν καταῤῥέουσαν Αὐτοκρατορίαν, καὶ ἐπλήρωσε τὴν πολιορκουμένην πρωτεύουσαν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν μεταξὺ Αὐτοκράτορος καὶ ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Λατινιζόντων, χωρὶς νὰ προξενήσῃ οὐδὲν αἴσιον ἀποτέλεσμα· διότι ὁ τελευταῖος Κωνσταντῖνος εἰς μάτην παρεκάλει περὶ τῆς Βασιλευούσης τὸν Πάπαν Νικόλαον τὸν Ε' καὶ τοὺς Δυτικοὺς Ἡγεμόνας. Ἡ Κωνσαντινούπολις ἔπεσε κατὰ τὸ 1453 ἔτος ἐνώπιον ἁπάσης τῆς Εὐρώπης, ἥτις μέχρι τοῦδε μὲν ἠδιαφόρει, βραδύτερον ὅμως ἐτρόμαξε διὰ τὴν φρικαλέαν πτῶσιν τοῦ ἀρχαίου τούτου προπυργίου τῆς Χριστιανωσύνης.

Ἀλλὰ πρὸ τῆς τελευταίας ὥρας τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀνεφλέχθη ἔτι καὶ ἔλαμψεν ἐν αὐτῇ φαεινοτέρα ἡ Ὀρθοδοξία, ἵνα χορηγήσῃ τοῖς χρονογράφοις παραμυθητικὸν παράδειγμα λαοῦ, διαφυλάξαντος μετὰ ταῦτα ἐν διαστήματι τεσσάρων αἰώνων δουλείας, καὶ ἐν μέσῳ τῶν δεινοτέρων κατα-

διωγμῶν, ἀμετάβλητον τὴν καθαρὰν πίστιν τῶν πατέρων αὐτοῦ· πρὸς δὲ καὶ παράδειγμα πίστεως, ἥτις ἐπίσης διετήρησε τὸν λαὸν τοῦτον ἀκεραιότατον.

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος γράφει ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Κράλης (Βασιλεὺς) τῆς Σερβίας, μὴ πέμψας τοποτηρητὰς εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον, δὲν ἐδέχθη οὐδὲ τοὺς ὁρισμοὺς αὐτῆς· ὡσαύτως καὶ ὁ βοεβόδας Μολδοβλαχίας ἀπέῤῥιψεν αὐτοὺς, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἀπεσταλμένων αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξαν ὁ κυρίαρχος Τραπεζοῦντος καὶ ὁ Βασιλεὺς τῆς Γεωργίας μετὰ πάντων τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς Χριστιανῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει πρῶτον συνεκροτήθη Σύνοδος δεκαεπτὰ Ἐπισκόπων, ὧν τινὲς παρῆσαν καὶ ἐν τῇ Φλωρεντινῇ, καὶ ἔδειξε τῷ Αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ τὸ παράνομον τῶν γενομένων περὶ τῆς ἑνώσεως. Μετά τινα δὲ χρόνον ἄλλη σύνοδος, συγκροτηθεῖσα ἐκ πολλῷ πλειόνων πνευματικῶν ποιμένων ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, παρέδωκε τῷ ἀναθέματι τὴν Φλωρεντινὴν Σύνοδον. Εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Φιλόθεος, Ἀντιοχείας Ἱερόθεος καὶ Ἱεροσολύμων Ἰωακεὶμ, συνελθόντες εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπέῤῥιψαν τὰς ἀποφάσεις τῶν λεγομένων τοποτηρητῶν αὐτῶν κατὰ τὸ 1443 ἔτος, καὶ ἀφώρισαν τὸν Πατριάρχην τῆς Βασιλευούσης Μητροφάνη, ὡς ὁμόφρονα τοῖς Λατίνοις· ἔπειτα, ἐλθόντες εἰς Βασιλεύουσαν, ἐπὶ τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, συνεκρότησαν Σύνοδον ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας καὶ, καθαιρέσαντες τὸν διάδοχον τοῦ Μητροφάνους, Γρηγόριον τὸν Μάμμον, πρώην πρωτοσύγκελλον ἐπὶ τῶν Φλωρεντινῶν πράξεων, ἀνεβίβασαν ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον τὸν ὀρθόδοξον Ἀθανάσιον, ἕνα τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος προϊσταμένων.—Μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τῆς Βασιλευούσης, ὁ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ὀρθοδοξίᾳ διάσημος Γεώργιος ὁ Σχολάριος, φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Ἐφέσου Μάρκου, Γεννάδιος μετονομασθεὶς, ἀνεβιβάσθη κοινῇ ψήφῳ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντι-

νουπόλεως, ἥτις ἔκτοτε, καί τοι ὑπὸ βαρύτατον καὶ ἀφόρητον ζυγὸν διατελοῦσα, διέμεινεν ἀκλόνητος ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ.

Τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν ἔσχον αἱ Φλωρεντιναὶ πράξεις καὶ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πατρίδι ἡμῶν (τῇ Ῥωσσίᾳ), ἂν καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἰσίδωρος ἦτο ὁ κυριώτερος ὑπέρμαχος τῆς Ἑνώσεως. Ὁ Κύριος, ὅστις «σοφοῖ τυφλοὺς» κατὰ τὸν ψαλμὸν, ἐνέπνευσεν ἀκαταδάμαστον ζῆλον πρὸς καθαρὰν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα (τῆς Ῥωσσίας) Βασίλειον Τέμνοϊ (α). Οὗτος ἤλεγξε κατὰ πρόσωπον τὸν προδότην ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως, τολμήσαντα ἵνα κηρύξῃ ἐν αὐτῷ τὴν Ἕνωσιν, μετὰ ταῦτα ἐξορισθέντα εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ Τσοῦδοφ, ὅθεν καὶ ἐδραπέτευσεν εἰς Ῥώμην. Ὁ δὲ Ἱεράρχης Ἰωνᾶς, παρ' οὗ ὁ Ἰσίδωρος εἶχεν ἁρπάσει, ὡς εἴρηται, τὴν Μητρόπολιν, ἀνεβιβάσθη ὁμοψήφως ἐπὶ τῆς καθέδρας ἁπάσης Ῥωσσίας. Οὗτος διαλάμψας ἐπὶ πάσαις ταῖς ποιμενικαῖς ἀρεταῖς ἐν τῇ βραχείᾳ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας, ἐδοξάσθη μετὰ τὸ μακάριον αὐτοῦ τέλος καὶ διὰ θαυμάτων· ἀναπαυόμενος δ' ἄφθαρτος ἐν τῷ πρωτοθρόνῳ Καθολικῷ (τῆς Μόσχας), ὡς ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, στερεοῖ μέχρι τοῦ νῦν διὰ τοῦ ἀψευδοῦς τῆς μαρτυρίας τῶν ἁγίων αὐτοῦ λειψάνων τὰ πιστὰ τέκνα αὐτῆς εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν, ὁποίαν παρέλαβόν ποτε ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐτήρησαν ἀλώβητον τοσούτους αἰῶνας, μάρτυρας γενομένους τοῦ ὁσημέραι προβαίνοντος μεγαλείου τῆς Ῥωσσίας.

(α) Ὁ Δεὺξ οὗτος ἐπεκλήθη Τέμνοϊ (ἐσκοτισμένος) κατ' εὐφημισμὸν, ἀντὶ ἀόμματος ἢ τυφλὸς, ἐπειδὴ τῷ ὄντι εἶχεν οὕτω, τυφλωθεὶς ὑπὸ τοῦ Δουκὸς Δημητρίου Σχεμιάκα, ὅστις ἐκυρίευσε καὶ τὸν θρόνου αὐτοῦ.

ΤΕΛΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ.	Στίχ.	Ἀντὶ	Γράφε
ζ′	5	ἀνῆκε	προσῆκε
ή	6	ὄντος	ὄντως
θ′	2	εἰ	εἰ
—	9	πρὸ μικροῦ	πρὸ μακροῦ
ί	3	Περίζωσον	Περίζωσαι
—	4	τῶν μηρῶν	τὸν μηρὸν
ιδ′	1—2	ἀναπόφεκτον	ἀναπόφευκτον
—	15	συνεγράφησον	συνεγράφησαν
—	30	μηδεμίας	μηδεμιᾶς
ιέ	28	τὸ περὶ	τοῦ περὶ
ιή	30	Ἐκλλησίας	Ἐκκλησίας
—	31	προσκόματος	προσκόμματος
ιθ′	13	Αὐτοκρατία	Αὐτοκρατορία
—	16—17	τοῖς βαρβάροις	τοὺς βαρβάρους
κ′	13	τοιαύτα	τοιαῦτα
κγ′	1	Ὀρθόδοξος	Ὀρθόδοξος
14	21	ὁ Ἰησοῦς,	ὁ Ἰησοῦς.
26	17	Διὰ τίνος πράγματος ἀνοίγεται	Πῶς δὲ ἄρχεται
56	30	Cyprin	Cyprian
71	32	γὰ ρ	γὰρ
90	16	ὑπόθεσις	ὑπόθεσις,
99	22	ἐκκλησιασκικῆς	Ἐκκλησιαστικῆς
105	18	ἦτο ὡς μὴ ὤφελεν,	ἦτο, ὡς μὴ ὤφειλεν,
112	9	διεσραμμένων	διεστραμμένων
113	24	Προϊέκτου	Προϊέκτου,
114	4	ἐνόει	ἐννόει
—	7	Νεστορίου,	Νεστορίου

Σελ.	Στίχ.	Ἀντὶ	Γράφε
—	9	διδασκαλίαν,	διδασκαλίαν
115	26	Αἱ καταθέσεις,	«Αἱ καταθέσεις,
119	8	ἐν διαστήματι	διαρκουσῶν
120	25	Ἰουβενάλιος	Ἰουβενάλιος,
124	19	συνεδρεύσαι	συνεδρεῦσαι
146	25	Consil.	Concil.
—	26	γράμμα,	γράμμα
—	28	Λέγει	λέγει
147	22	εὑρικομένων.	εὑρισκομένων.
148	9	Κωνσναντινουπόλεως	Κωνσταντινουπόλεως
149	21	ὑφ᾽	ὑφ᾽
155	6	Ἐπισκόπους,	Ἐπισκόπους
—	8	Θρόνου,	Θρόνου
165	19	Ὑοῖὸς	ὁ Υἱὸς
166	19	ἀνεζωπύρησεν.»	ἀνεζωπύρωσεν.»
—	26	Καὶ οὕτως	«Καὶ οὕτως
169	23	ἐξαρτωμένης	ἐξαρτωμένας
192	3	προπωπικοὶ	προσωπικοὶ
—	4	Φωτίου	Φωτίου,
196	23—24	Θεοφίλου καὶ	Θεοφίλου, καὶ,
203	31	Gonciliorum	Conciliorum
207	11	Gonstantius	Constantius
233	23	ἀφορᾷ εἰς τοὺς	ἀφορᾷ τοὺς
—	25	ἐδέχθη	ἔλαβε
244	31	Εἰ γὰρ	«Εἰ γὰρ
246	16	ἐξεγένετο.	«ἐξεγένετο.
—	19	Θεασάμενοι.	«Θεασάμενοι.
247	19	Ἀλλά γε	«Ἀλλά γε
249	20	Οὕτω γὰρ	«οὕτω γὰρ,
251	15	Καὶ γὰρ	«Καί γὰρ
257	8	προτρεπόμενος	προτρεπομένου
263	31	ληγάτους	ληγάτους,

Σελ.	Στιχ.	Ἀντὶ	Γράφε
304	12	ἀπότε	ἀπό τε
306	3	φλυαρεὶν	φλυαρεῖν
323	14	Ἐπισκόπου	Ἐπισκόπου,
335	24	σχισματικῶνς	σχισματικῶν
336	16	ἀζύμων	ἀζύμων,
337	6	Δατίνων	Λατίνων
338	9	Κωνσταὲτινούπολις	Κωνσταντινούπολις
343	27	ἀπολέσθησαν	ἀπωλέσθησαν
345	22	φροικτοῖς	φρικτοῖς
346	15	Ἱεράρχαι (Πρελάτους)	Ἱεράρχας (Πρελάτους)
347	7	αὐτούς.	αὐτούς.»
349	3	Παλαιολόδος	Παλαιολόγος
—	7	μεφ,	κεφ.
—	9	ἀνυπερθέτος	ἀνυπερθέτως
—	24	ἀντιπροσώπων	ἀντιπρόσωπον
350	30	ὑπὸ	ἀπὸ
351	12	ἀτάφη	ἐτάφη.
—	22	αὐτοῦ	αὐτοῦ
—	28	Ἀνδρονίκου	Ἀνδρονίκου,
352	9	ΚΒ΄,	ΚΒ΄
—	27	Βαρλαὰμ	Βαρλαὰμ,
353	14	Ἐκκλησίας.	«Ἐκκλησίας.
—	15	Περὶ δὲ	«Περὶ δὲ
—	26	κατ᾽ αὐτῶν!	κατ᾽ αὐτῶν !»
—	28	Μάθετε	«Μάθετε
357	9	Ἀβινιῶνι	Ἀβινιῶνι,
—	12	ὅτε	ὅτε,
359	19	Ἐκκλησίας	Ἐκκλησίας,
386	13	κινηγέσια	κυνηγέσια
395	32	Ταῦτα	«Ταῦτα
400	13	συμφωνίαν,	συμφωνίαν
401	3	συγκρουσάσθωσαν	συγκρισάσθωσαν
404	4	Νιαίας,	Νικαίας
416	30	Ἐκκληαίας	Ἐκκλησίας
224	ἀρ.	σελ.	422.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000021027